MUFASSAL
MÜNŞE'ÂT VE MU'ÂMELÂT-I ASKERİYYE

Osmanlı'da Askerî Yazışma Usulleri

M. MUHYİDDİN

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 227

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi	:	40
Kitabın Adı	:	MUFASSAL MÜNŞE'ÂT VE MU'ÂMELÂT-I ASKERİYYE Osmanlı'da Askerî Yazışma Usulleri
Müellifi	:	M. Muhyiddin (ö. 1900'den sonra)
Özgün Dili	:	Osmanlı Türkçesi
Hazırlayan	:	Uğur Ünal (Prof. Dr.) Devlet Arşivleri Başkanı
Editör	:	Göker İnan (Doç. Dr.)
Arşiv Kayıt	:	Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul, 1318
Kapak Görseli	:	Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî Reisi Nusret Paşa ile Yüzbaşı Fâik Beylerin 1872 yılında askerî incelemelerde bulundukları esnada çekilmiş fotoğrafları. Fâik Bey'de kâğıt, Nusret Paşa'nın elinde kalem bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 90851/8.
Kitap Tasarım	:	Avni Alan
Baskı	:	Karist Baskı Çözümleri Limited Şirketi Atatürk Hvl. Cad. Egs Business Park Blokları B2 Blok No. 8/20 Yeşilköy Bakırköy/İstanbul
Baskı Yeri ve Yılı	:	İstanbul 2024
Baskı Miktarı	:	1. Baskı, 1000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

M. Muhyiddin

Osmanlı'da Askerî Yazışma Usulleri, *Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı Askeriyye*

1. Tarih, 2. Münşeât, 3. Osmanlı Askerî Yazışmalar, 4. M. Muhyiddin, 5. Uğur Ünal

ISBN: 978-975-17-5860-6

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5, 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
tuyek@ktb.gov.tr
www.yek.gov.tr

MUFASSAL MÜNŞE'ÂT VE MU'ÂMELÂT-I ASKERİYYE

OSMANLI'DA ASKERÎ YAZIŞMA USULLERİ

(ÇEVİRİ METİN)

M. MUHYİDDİN
(ö. 1900'den sonra)

Hazırlayan
Uğur Ünal

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gökkubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslâm ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tabâbete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kâhire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 13

GİRİŞ 17

KAYNAKÇA 29

MUFASSAL
MÜNŞE'ÂT VE MU'ÂMELÂT-I 'ASKERİYYE 31

MUKADDİME 33

Derecât-ı Erbâb-ı Kalem 35
Erkân-ı Kitâbet 35
Ba'zı Şerâ'it-i Kitâbet 36
Muharrerât Ya'ni Mektûbların Derecâtı 37
Aksâm-ı Muharrerât 38
Muharrerât-ı Resmiyyenin Envâ'ı 38
Muharrerât-ı Gayr-i Resmiyye ve Husûsiyye 41
Usûl-i Tahrîriyye 42
Erkân-ı Muharrerât 44
Muharrerât-ı Resmiyye ve Anlara Dâ'ir Ma'lûmât 45
'İlm ü haber 58
Bir Dîvân-ı Harbden Tanzîm Olunan Fezleke 59
Müzekkere Numûnesi 62
Mazbata Numûnesi 62
Tebrîk Mektûbları 63
Teşekkür Mektûbu – Teşekkür-nâme 63
Ta'ziye-nâme – Tesliyet-nâme 64
'Arz-ı Hulûs 64
Ma'zeret-nâme 65
Tavsiye-nâme 65
Cevâb-nâmeler 66
Bir Tebrîk-nâmenin Erkânına Tatbîki 66
Bir Teşekkür-nâmenin Erkânına Tatbîki 67
Bir 'Arz-ı Hulûs Mektûbunun Erkânına Tatbîki 68
Bir Ma'zeret-nâmenin Erkânına Tatbîki 69
Bir Tavsiye-nâmenin Erkânına Tatbîki 69
Üslûb 70

Cümle 75
Kelâm 80
Beyân-ı Galatât 82
Usûl-i Tenkît 91
Berâ'at-i İstihlâl Kā'idesince Sıfât-ı Hazret-i Rabbü'l-'âlemîni Mutazammın Ba'zı 'Unvân 99
İmzâlar 103
Elkāb ve Hâtime-i Muharrerâtta Müsta'mel Ba'zı Usûl-i Resmiyye 110
Muharrerât-ı Cevâbiyye-i Resmiyye İbtidâları 111
Mâ-fevkten Yazılan Muharrerâtın Hâtimeleri 112
Resmî İmzâlar 112
Muharrerât-ı Gayr-i Resmiyye Elkābı 113
Gayr-i Resmî Muharrerât İbtidâları 115
Gayr-i Resmî – Husûsî Muharrerât Hâtimeleri 117
Gayr-i Resmî Olarak 'İbâre Arasında Yazılacak Ba'zı Ta'bîrât 118
Sadâret-i 'Uzmâya, Vükelâ-yı Fihâma 118
Muharrerât-ı Husûsiyye Zarf Üzerleri 119
Tebrîk Mektûbları 124
Tebrîk-i Rütbe Mektûbları 128
Me'mûriyet Tebrîkleri 132
Bayram Tebriği 136
Ramazân Tebrîği 138
Sâl-i Cedîd Tebrîği 139
Hulûs Mektûbu 140
Tesliyet-nâme 141
Tavsiye Mektûbu 143
Teşekkür-nâme 145
Ma'zeret-nâme 147
Tezkireler 149
Ba'zı Husûsî 'Â'ile Mektûbları 152
Telgraf-nâmeler 158
Telgraf Hurûfâtı 162
Telgraf Rakamları 162
Ba'zı Husûsî Telgraf Müsveddeleri 169
Tebrîk Cevâbları 170
Resm-i Damga Nizâm-nâmesi Vech İle Yapıştırılması 206

Lâzım Gelen Evrâk İle Pulların Envâ‘ı 206
‘Arz-ı Hâller 209
Makām-ı Ser-‘askerîye ve Makāmât-ı Sâ’ireye Mevâdd-ı Mütenevvi‘aya Dâ’ir Verilecek ‘Arz-ı Hâller 214
Mu‘âmele ve Ba‘zı Fıkarât-ı Nizâmiyye 261
Teftîş-i Hesâbâta Dâ’ir Ma‘lûmât 300
Tatbîk ve Tedkîk-i Kuyûdât 308
Terfî‘-i Rütbe Edecek Zâbitânın İntihâb Mazbataları 312
Postalara Dâ’ir 334
Bir Kışlanın Vaz‘-ı Esâs Resmine Dâ’ir 348
Müceddeden İnşâ Olunan Bir Hasta-hânenin Resm-i Küşâdına Dâ’ir 349
Redîf Taburlarının Tahsîsât Pusulaları Gönderildiğine Dâ’ir 352
Kuvve-i ‘Umûmiyye Jurnali Takdîmi 358
Tatbîk Mührü Mazbatası Takdîmi 358
Ma‘âş ve Ta‘yîn Kısmı Tevhîd İcmâli Takdîmi 360
Zâyi‘inden Nişân Verilmesi Hakkında 362
‘Asker Firârîsi İhbâriyesi Hakkında 363
Bir Zâbitin Harc-ı Râhı Verildiğine Dâ’ir 363
Bir Taburun Lüzûm-ı Muhâsebesine Dâ’ir 363
Tekā‘üd Sandığı ‘Â’idâtı Gönderildiğine Dâ’ir 364
Bir Binâya Paratoner (Siper-i Sâ‘ika) Rekzi Lüzûmuna Dâ’ir 366
Bir Zâbite Sılaya Ruhsat Verilmesi Hakkında 368
Tebdîl-i Havâ İçin 368
Cerîde-i ‘Askeriyye Bedeli Takdîmi İçin 369
Eczâ-yı Tıbbiyye Defteri Takdîmi İçin 370
Muhallefât İçin 370
Piyâde Dâ’iresine Mahsûs Kuvve-i ‘Umûmiyye Jurnali Hakkında 371
Teşekkür Mazbatası Takdîmi Hakkında 371
İcmâl Takdîmi Hakkında 372
Çizme İ‘tâsı Te’kîdi 373
Sakkā Fuçısı Hakkında 373
Elbise Hakkında 373
Vukû‘ât Defteri Hakkında 374
Ta‘mîrât Hakkında 374
Cevâben Yazılanlar 374

Terfî‘-i Rütbe İçin 375
Eşyâ Gönderildiğine Dâ’ir 375
Künye Defteri Takdîmi 376
Bir Kātil Hakkında 376
‘Asker Olmazdan Evvel Cinâyet Eden Efrâd Hakkında 377
Zamm-ı Muhassasât Hakkında 378
İnşâ’ât Tahsîsâtı Hakkında 378
Ta‘mîrât Me’zûniyeti Hakkında 379
Nüfûs-ı Mektûmeden ‘Asker Olanların Ma‘âşı Hakkında 379
Zimmet-i Mîriyye Hakkında 379
Müşîriyetten Kumandanlıklarına 380
Terfî‘-i Rütbe Cevâbı 380
Nişân Hakkında 380
Sipâriş Kat‘ı Hakkında 380
Cerîde-i ‘Askeriyye Bedelâtı ‘İlm ü Haberi Hakkında 381
İnşâ’ât ve Ta‘mîrât Hakkında 381
Tahsîsât Pusulası Gönderildiğine Dâ’ir 382
Tebdîl-i Havâ Tezkiresi Hakkında 382
Sıla Tezkiresi Hakkında 383
Kuvve-i ‘Umûmiyye Evrâkı Jurnaline Dâ’ir 383
Becâyiş Hakkında 384
Hacc-ı Şerîfe Me’zûniyet Hakkında 384
Bir Taburun Tebdîl-i Mevki‘i Hakkında 384
Devâ’ir-i ‘Askeriyyenin Vezâ’ifi Hakkında Ma‘lûmât 385
Nezâret Dâ’iresi 386
‘Umûm Erkân-ı Harbiyye Dâ’iresi 387
Piyâde Dâ’iresi 390
Süvârî Dâ’iresi 392
Topçu Dâ’iresi 393
İstihkâm ve İnşâ’ât Dâ’iresi 394
Muhâkemât Dâ’iresi 394
Sıhhiyye Dâ’iresi 395
Jandarma Dâ’iresi 395
Muhâsebât-ı ‘Umûmiyye Dâ’iresi 396
Levâzımât-ı ‘Umûmiyye Dâ’iresi 398
Ordu-yı Hümâyûn Vezâ’ifi 399

Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi 399
Levâzım Dâ'iresi 401
Ordu Levâzım Re'îslerinin Vazîfesi 405
Tahrîrât Kısmı 407
Vezne Kısmı 407
Ba'zı Ma'lûmât ve Kavâ'id-i Hesâbiyye 412
FİHRİST 443
DİZİN 453

ÖNSÖZ

Geçmişten günümüze insanlar arasındaki iletişimin vazgeçilmez yöntemi olan yazı, medeniyetlerin gelişiminde de en temel araçlardan biri olmuştur. Sahip olduğumuz konuşma yeteneğinin anlamlı işaretlerle toprak, kemik, ahşap, papirüs ve kâğıt gibi farklı materyal üzerine sistematik bir şekilde kaydedilmesi, insanlar arasındaki iletişimin daha sağlıklı ve güvenilir bir zeminde ilerlemesini sağlamıştır. Bu kayıt ortamlarının zamanla nicelik ve nitelikleri de artmıştır. Diğer taraftan, üretilen/üretilecek metinlerin anlaşılır olabilmesi için usul ve üslup bakımından basitten karmaşığa doğru giden bir yol izlenmiş; bu kapsamda çeşitli formlar oluşturulmuştur.

Toplumların gelişimine katkı sağlayan dinî, ilmî ve edebî metinlerin yanı sıra kamu görevlileri de devlet işleyişi içerisinde türlü yazışmalar yapmıştır. Yönetim mekanizmaları açısından bir görev ya da emrin yerine getirilmesi şifahen olabilmekle birlikte temelde bunların resmî yazı ile yürütülmesi esasıyla hareket edilmiştir. Devlet kapasitesinin ve sunduğu hizmetlerin artması, beraberinde insanlar ve devlet arasındaki iletişimi de artırmıştır. Buna bağlı olarak etkin ve sorunsuz bir iletişim için içerikte standart bir yöntem tercih edilmiştir. Sınai, ticari, zirai, askerî, mali vb. alanlarda artan iş yoğunluğu, meselelerin başarılı şekilde neticelendirilmesi, taleplerin ve oluşan cevapların belirli bir disiplin içerisinde olmasını gerektirmiştir. Bu ihtiyaç, teşekkül ettirilen yazılarda çerçevesi etraflıca çizilmiş kurallı bir kompozisyon inşa etme zaruretini de beraberinde getirmiştir. Böylece resmî hizmetlerde kullanılan arzuhâller, emirler, raporlar, mektuplar ve diğer tüm metinlerin formüle edilme gereksinimi ortaya çıkmıştır.

Kamu yazışmalarının formel hâle getirilmesinin ana gayesi, mesaj/içeriğin güvenli aktarımının yanı sıra zaman ve kaynak israfının önüne geçilmek istenmesidir. Bu husus, devlet idaresinde hiyerarşi ve disiplin kavramları ile özdeşleşen askerî teşkilatta daha büyük önem kazanmaktadır. Gerçekten askerî sahada siyasi ve stratejik kaygıların yanı sıra insan ve toplum hayatı da söz konusu olmaktadır. Askerî yazışmalardaki bir bilginin yanlış aktarılması ya da anlaşılması, hatalı bir karara ve doğal olarak

da telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açabilmektedir. Bundan dolayı askerî yazışmaların açık ve anlaşılabilir olmasına uygulayıcılar tarafından her zaman azami derecede dikkat edilmiştir.

Bu çerçevede köklü bir tarihî geçmişe sahip olan Türk ordusunda kullanılan yazışma örnekleri, muvazzaf bir subay olan M. Muhyiddin Bey tarafından ilki 1890'da *Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye*, ikincisi de genişletilmiş biçimde 1900'de *Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* adıyla yayımlanan eserde bir araya getirilmiştir. Sahada vazife yürüten ve bizzat işin uygulayıcılarından bir yetkili tarafından hazırlanan eser, bu özelliğiyle Osmanlı askerî teşkilatının işleyişi hakkında da gerçek ve temel bilgileri içermektedir. Dolayısıyla çalışmamız, askerî tarih alanında araştırma yapacak tarihçiler için birinci el kaynak niteliğindedir. Ayrıca eser, Osmanlı Devleti'nden günümüze ulaşan başta askerî olmak üzere belge gruplarının ve yazı türlerinin ne şekilde üretildiğinin anlaşılmasına, Osmanlı diplomatik kaidelerinin ve kâtiplik müessesesinin tanınmasına katkıda bulunacaktır.

Çeviri yazısını hazırladığımız *Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* adlı eser, Osmanlı Türkçesi ile matbu olarak yayımlanmıştır. Her kesimden ilgilinin buradaki kıymetli bilgilerden yararlanabilmesi amacıyla eserin günümüz alfabesine çevirisi yapılmıştır. Ayrıca "Giriş" bölümünde okuyucuya/araştırmacıya yararı olacağı düşünülerek münşeat geleneği, eserin içeriği, çeviri yazısı ve müellifi hakkında muhtasar bilgiler sunulmuştur.

Adı geçen eserden anlaşılacağı üzere, resmî ve gayriresmî üretilen evrak üzerinde oluşturulmak istenen birliktelik ve uyum gayreti, eski Türk-İslam devletlerinde olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nde de yazışma ve inşa geleneğinin gelişmesinde dinamik bir rol oynamıştır. Osmanlı'da erken dönemden itibaren görülmeye başlanan yazışma usul ve esasları, günümüze kadar edebî ve bürokratik bir gelenek hâlinde devam etmiştir. Nitekim son olarak Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı tarafından hazırlanan, 9 Haziran 2020 tarihinde 2646 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlüğe konulan ve tüm kamu kurumlarımız için kılavuz niteliğinde olan *Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik* de bu köklü geleneğimizin devamı niteliğinde değerlendirilmelidir.

Eserin çeviri yazısının yayımlanmasını sağlayan Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına ve Kurumun kıymetli başkanı Prof. Dr. Ferruh ÖZPİLAVCI'ya, süreç içerisinde görüşlerinden müstefit olduğum Doç. Dr. Göker İNAN, Cevat EKİCİ ve Vahap SAYIN'a teşekkürlerimi sunar; çalışmanın tarih ve arşivcilik alanlarındaki faaliyetler başta olmak üzere ilim camiasına faydalı olmasını dilerim.

Saygılarımla…

Prof. Dr. Uğur ÜNAL
Ankara - 2024

GİRİŞ

Arapça bir kelime olan "münşeat", "düz yazı, nesir" anlamındaki "inşa" mastarından türemiştir[1]. Osmanlı Devleti'nde nişancı (tevkiî) yahut kâtiplerin yazdığı süslü resmî metinlerle şair ve edebiyatçıların kaleme aldığı her çeşit sanatlı düz yazıya ve bunların toplandığı kitaplara münşeat denilmektedir[2]. Önceleri "ortaya çıkarmak, icat ve ihdas etmek" manalarına gelen "inşa" kelimesi tarihsel süreç içerisinde dönüşerek "üretmek, yazmak, kompozisyon ve yazı sanatı" gibi anlamlarda kullanılmıştır. Kelime, bu vasfından dolayı resmî ve özel yazışmaların belirli bir usule göre yapılmasının inceliklerini ve mektup yazma sanatını ifade eden bir terim hâline gelmiştir. Adı geçen sanatı konu edinen disipline "ilmü'l-inşâ", bu ilmin kurallarına uygun olarak hazırlanmış metinlere de "münşeat "adı verilmiştir. Resmî yazışmalar ve mektuplardan örnek alınmaya değer görülenler ise derlenerek çeşitli münşeat mecmualarında yayımlanmıştır[3].

Edebiyatımızda mektup türünün ilk örneklerinin bir araya getirildiği münşeat mecmuaları[4], inşa ilminin kurallarına uygun olarak yazılmış resmî ve özel mektupların veya şiirlerin seçilerek bir araya getirilmesi ile oluşturulan eserlerdir. Söz konusu yapıtlar, içerikleri ve üretilme biçimleriyle edebiyat ve tarih açısından son derece önemli bilgileri içermektedir. Münşeat mecmualarının yazılmasının en temel amaçlarından biri Emevîlerden itibaren İslam devletlerinde çok önemli roller üstlenen kâtiplere yazışma usul ve kaidelerini öğreterek bu bilgileri gelecek nesillere aktarmak olmuştur. Bu yönüyle bakıldığında mecmuaların bürokraside belirli bir standardı yerleştirmek amacıyla tamamen pratik maksatlarla kaleme alındığını ifade etmek mümkündür. Bilinen ilk münşeat mecmuası Emevî Halifesi II. Mervân'ın kâtibi Abdülhamîd el-Kâtib'in (ö. 132/750) *Risale ile'l-küttâb* isimli eseridir. Bundan sonra Abbasîler, Fatımîler, Eyyûbîler,

---

1 Münşeat; "inşa" kelimesinin ism-i mefûlü olan münşe' kelimesinin çoğuludur. İnşa teriminde yaşanan anlam karmaşası münşeat teriminin anlamlandırılması konusunda da yaşanmaktadır. Hasan Gültekin, *Türk Edebiyatında İnşâ*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2015, s. 247.

2 Mustafa İsmet Uzun, "Münşeat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA.),* C. 32, s. 18.

3 İsmail Durmuş, "İnşâ", *DİA.,* C. 22, s. 334.

4 Ahmet Metehan Şahin, *Tanzimat Dönemi Mektuplarında Kaygı ve Endişe*, Basılmamış Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Nevşehir 2022, S. 2.

İlhanlılar, Büyük Selçuklular, Türkiye Selçukluları ve Osmanlılar döneminde kaleme alınan pek çok münşeat mecmuası literatüre dâhil olmuştur[1].

Türk edebiyatında münşeat türünün ilk örneklerine ise XV. yüzyılda rastlanılmaktadır. Burada üretilen metinlerde komşu kültürlerin etkisinden söz etmek mümkündür. Bunların başlıcaları, Arap ve Fars edebiyatından seçilerek meydana getirilen Ahmed-i Dâî'nin *Teressül*'ü, Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib'in 1479'da kaleme aldığı *Menâhicü'l-İnşâ*'sı, Şeyh Mahmûd bin Edhem'in *Gülşen-i İnşâ* ve Mesîhî'nin *Gül-i Sad-berg* adlı eserleridir. Yazılan eserlerden bazıları ise müellifi tarafından padişaha takdim edilmiştir. Feridun Ahmed Bey'in şöhret kazanmasını sağlayan *Münşe'âtü's-selâtîn* adlı eser, ilk Osmanlı padişahından bizzat kendisine sunulan III. Murad'a kadar gelen hükümdar mektuplarının suretlerini içermekte olup bu sahada yazılmış eserlerin en büyüğü ve en mükemmeli olarak değerlendirilmektedir[2]. Üçte biri Farsça mektuplardan oluşan *Münşe'âtü's-selâtîn*, Asr-ı Saâdet'ten Hulefâ-yi Râşidîn'e kadar Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gönderdiği mektuplardan birkaçının metniyle başlamaktadır. Ardından dört halifenin bazı mektuplarına ve bunlara gelen cevaplara yer verilip nihayetinde Osmanlı padişahlarına geçilmektedir[3]. Yine Yavuz Sultan Selim'in münşilerinden biri tarafından kaleme alınan *Letâ'ifü'l-inşâ'* adlı eser ise Arapça, Farsça ve Türkçe inşa örneklerini ihtiva etmesi bakımından alanında ayrı bir öneme sahiptir[4].

Edebiyatımızda güzel yazı yazma fikri, bir ilmin doğmasına sebep olduğu gibi bu sahada yetişmek isteyenlere de faydalı olabilmek için sanatlı "inşa" yazılarından meydana gelen eserler tertip etme geleneğinin de devam ettirilmesini sağlamıştır. Söz konusu gelenek, başta inşa kaidelerini anlatan,

---

1 Ersin Kırca, "Münşeat Mecmualarının Tarihi Gelişimi ve Râmi Mehmed Paşa'nın 'Hulâsa-ı İnşâ' İsimli Eseri", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 2, S. 3 (Aralık 2016), s. 84; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul 1998, s. 5.

2 Şahin, a.g,e., s. 54; Uzun, a.g.md., s. 19; Abdülkadir Özcan, "Feridun Ahmed Bey (ö. 991/1583)", *DİA.,* C. 12, s. 397; Soner İşimtekin, "Feridun Bey Münşeâtında Yer Alan Farsça Mektuplar", *6. Türkiye – İran İlişkileri Sempozyumu (2009)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2015, s. 143.

3 600'den fazla mektup, fetihname, ariza ve benzerlerini içine alan bu büyük Münşeat'ın baş tarafında Osmanlı Devleti'nde kullanılan vüzerâ, ümerâ, ulemâ vb. ne dair elkâb örneklerini veren yazar, eserinin dîbâcesinden sonra *Miftâh-ı Cennet* adlı ahlâkî risâlesini derceder. Abdülkadir Özcan, "Münşe'âtü's-selâtîn", *DİA.,* C. 32, s. 21; İbrahim Kutluk, "Münşeatlar ve Günümüze Dek Gelen Mektup Betikleri Üzerine", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 274 (Temmuz 1974 - Özel Sayı), s. 371.

4 Abdülgaffâr Sadikî-i Hüseynî'nin Herat'ta Yavuz Sultan Selim için yazdığı *Ṣahîfetü'l-iḫlâṣ* münşeat mecmuası ise Abdurrahman-ı Câmî'nin *Risâle-i Münşe'ât*'ının taklidi niteliğindedir. Mehmet Kanar – Rıza Kurtuluş, "İnşâ", *DİA.,* C. 22, s. 338.

mektup yazma usul ve adabının didaktik örneklerini ihtiva eden eserler şeklinde kendini göstermiş; daha sonra resmî zevatın ve bizzat şairlerin yazışma örneklerinin yer aldığı ve içerik olarak çok daha zengin mecmualara dönüşmüştür[1].

Osmanlı tarih ve diplomasisinde münşeat kelimesi zamanla her türlü resmî yazıyı ifade eden bir terim niteliği kazanmıştır. Böylece Osmanlı telif geleneğinde mektuplar dâhil her çeşit mensur yazıyı bir araya toplayan eserler "mecmûa-i münşe'ât", "mecmûa-i inşâ" adıyla bir mecmua türü meydana getirmiştir. Bu kapsamda Kınalızâde Ali Efendi, Lâmiî Çelebi, Veysî, Nergisî ve Nâbî'nin eserleri kendileri tarafından derlenmiş, Ebüssuûd Efendi, Nef'î, Çelebizâde Âsım, Râgıb Paşa, Kânî ve Âkif Paşa'nın münşeatları ise müelliflerinin ölümünden sonra başkaları tarafından bir araya getirilmiştir[2].

Tanzimat'a kadar çeşitli yazı türlerinin de ilavesiyle geleneksel bir yapıya kavuşan inşa eserlerinde, Tanzimat'la birlikte eski inşa geleneğinden kopmadan yeni örnekler verilmiştir. Bu dönemde yeni eğitim kurumları olan rüştiye ve idadiler, ülke sathında hızlıca yayılmaya başlamıştır. İlgili okulların müfredatına dil bilgisi ve yazma konularının işlenip öğretilebilmesi amacıyla "usûl-i kitâbet ve inşâ" dersleri konmuştur. Bu kapsamda okutulmak üzere muhtelif olarak yazılmış kitaplara da genel olarak "inşa", "kitabet" veya "münşeat" adı verilmiştir. Kitaplardan bazıları edebî meseleleri ve türleri ihtiva ederken bazıları da doğrudan doğruya okullardaki yazı yazma derslerinde öğretilen mektup, tebrik, taziye, dilekçe vb. nesir türleri örneklerini içermektedir. Adı geçen öğretici kitapların bir türü de okul dışındaki ihtiyaçlara yönelmiş, resmî ve hususi yazışmalarda kolaylık ve alışkanlık sağlamak için mektup, tebrik, taziye, dilekçe, mukavele ve senet gibi standart forma sahip yazı türlerinin örneklerinden oluşan bir antolojiye dönüşmüştür. Bu evsaftaki inşa kitaplarına geleneksel inşa ve yazışma tarzından farklı olduğunu vurgulama ihtiyacı hissedildiğinden bu tavrın ilk ve çarpıcı örnekleri "İnşâ-yı Cedîd" şeklinde isimlendirilmiştir. Bununla birlikte Tanzimat Dönemi'nde ve sonrasında bahsedilen alandaki terim karmaşası devam etmiş; münşeat ve inşa kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılmıştır[3].

1 Halil İbrahim Haksever, "Münşeat Mecmuaları ve Edebiyat Tarihimiz İçin Önemi", *İlmi Araştırmalar*, Yıl: 2000, S. 10, s. 66.

2 Uzun, a.g.md., s. 18.

3 Ersin Özarslan, Harf İnkılabından Önce Neşredilmiş Türkçe İnşa, Kitabet ve Münşeat Kitapları, *Erzurum Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 34, Erzurum 2007, s. 65; Şaban

XIX. yüzyıl ortalarından itibaren münşeat mecmuaları yanında yine kâtiplere pratik bilgiler vermek üzere "inşa" ve "kitabet" adlarıyla neşredilen yeni eserler, belgelerin Tanzimat sonrasındaki kısmen değişen şekilleri hakkında da bilgi vermektedir. Klasik devirde yazılmış öğretici mahiyetteki münşeat mecmualarıyla yeni ürünler karşılaştırıldığında bunların birbirini tamamlayıcı mahiyette oldukları görülmektedir[1]. Böylece Osmanlı'da erken dönemden itibaren görülmeye başlanan münşeat mecmuaları, XX. yüzyıla kadar edebî bir gelenek hâlinde devam etmiştir[2].

Muhteviyatına kısaca değindiğimiz münşeatların tertibi de ortak özellikler göstermektedir. Bütün münşeatlarda önce yazışma usul ve kuralları, ardından yazışma türleri ve tarifleri, bunlarda kullanılacak unvan ile elkâb yer almaktadır. Ardından tarihî veya edebî yazışma örneklerine yer verilmekte akabinde padişahların her türde yazılarına, vezirlerden başlayarak diğer devlet ricaline hitaben düzenlenmiş tezkirelerle bazı devlet adamlarının kaleme aldığı metinlere geçilmektedir. Hemen ardından ise özel yazışmalar gelmektedir. Bunların dışında içeriğinde dinî yazılar, vakfiye suretleri, kıssa, menkıbe ve nutuklar ile çeşitli ilimlere ait örnek metinler görülmektedir[3].

Osmanlı Dönemi edebiyatımızın nesirle yazılmış edebi ürünleri arasında yer alan münşeat mecmuaları metot ve içerik yönüyle sahasında önemli bir yer tutmaktadır. Tarih tetkiki açısından mühim kaynak malzemesini bir yerde toplayan bu eserleri muhteviyatı ve tertip tarzı bakımından üç kısma ayırmak mümkündür. Bunlar; münşinin ismine nispet edilen veya muhtelif kimselere ait münşeatı toplayan mecmualar, siyasi ve idari mahiyetteki mektuplar ile vesika inşa tekniğini öğretme amacıyla hazırlanan deneme ve derlemelerdir[4]. Bununla birlikte münşeatlar didaktik, tarihî ve edebî olarak üç kısımda ele alınmış olup Arapça, Farsça veya Türkçe oluşları, derleyenin bilinip bilinmemesi, toplanış veya telif edilişleri gibi özellikler de göz önüne alınarak çeşitli şekillerde de sınıflandırıldıkları olmuştur. Bu yaklaşımla münşeatları altı grupta ele almak mümkündür[5].

Doğan, "XIX. Yüzyılda Kaleme Alınmış Bir Münşeat Kitabı: İnşâ-yı Cedit", *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 16-18 Aralık 2010, s. 332; Uzun, a.g.md., s. 19.

1 Kütükoğlu, *a.g.e.*, s. 6.

2 Uzun, a.g.md., s. 18.

3 Uzun, a.g.md., s. 18-19.

4 Bekir Kütükoğlu, "Münşeat Mecmualarının Osmanlı Diplomatiği Bakımından Ehemmiyeti", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri 30 Nisan – 2 Mayıs 1986, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1988, s. 169.

5 1. Resmî mektup ve yazışma usullerini öğreten ve bunlara ait temsilî örnekleri yahut gerçek yazışma

Osmanlı Devleti'nin farklı devirlerinde dil ve kültür faaliyetlerinin sosyal hayat, hukuk, siyaset, görgü, ahlak gibi alanlarındaki usullerin şekillenmesinde ve gelişmesinde münşeat geleneği önemli katkılar sağlamıştır. Bu usul, geçmişin birikimini geliştirerek ve dönüştürerek özellikle resmî veya gayriresmî ilişkiler temelinde hiyerarşinin sağlanması hususunda etkili olmuştur. Üslup yanında, muhataplara hitabın nasıl olması gerektiği belirli standartlarla gösterilmiştir. Bu durum toplumsal düzen bakımından olduğu kadar devlet düzeni açısından da fayda sağlamıştır. Zira münşeat geleneği, bütün yazışmalardaki dilin belirlenen esaslardaki kullanımında çok hassas olmuş, kabalığı ve saygısızlığı önleyerek otorite zaafı sayılabilecek bir söylem ve durumu önlemede süregelen bir dikkati ortaya koymuştur[1].

Münşeat mecmuaları, tarih araştırmalarında resmî ve sivil merci ya da şahıslarca üretilen metinleri ihtiva etmeleri yönüyle dönemlerine ait bilgileri de araştırmacıya sunmaktadır. Bu bakımdan münşeatlar tarih araştırmalarında kaynak eserler olarak değerlendirilmektedir. Mecmualardan bazıları yazıldıkları dönemlerde yeni yetişecek genç münşi ve kâtipler için birer el kitabı vazifesini görmüştür. Günümüzde ise bunlar, araştırmacılara o dönemin eğitim tarzı, devlet adamları, kullanılan unvan ve lakaplar ile dönemin olayları ve bürokratik dili hususunda önemli ayrıntıları bir arada sunmaktadır. Bunun yanı sıra resmî tarih yazımında biraz da göz ardı edilen bayram, kandil ve diğer özel gün ve geceleri kutlamak amacıyla veya belli makamlar arasında çeşitli sebeplere dayalı olarak yazılan tebriknameler, taziyenameler gibi kültürel alandaki faaliyetler hakkındaki bilgilere de yine aynı eserlerden rahatlıkla ulaşılabilmektedir[2].

---

metinlerini ihtiva edenler. 2. Feridun Bey'in *Münşe'âtü's-selâtîn*'i gibi sadece resmî mektup ve yazışma metinlerini derleyenler. 3. Lâmiî Çelebi'nin *Münşe'ât-ı Mekâtîb*'i gibi çoğunlukla şair ve edebiyatçıların kaleminden çıkmış hususi ve sanatkârane örnekleri bir araya getirenler. 4. Bazı edebiyatçıların kendi yazılarına da yer vererek derledikleri resmî-hususi, eski-yeni mektup ve yazışmalarla beğenilen nesirleri içine alan mecmuaları. 5. Mehmed Fuad'ın *Rehber-i Kitâbet-i Osmâniyye yâhud Mükemmel Münşeat*'ı gibi Tanzimat'tan sonra mekteplerde okutulan inşa dersi için hazırlanmış her çeşit yazışmayı öğreten ders kitapları. 6. Şair Zaîfî Pîr Mehmed'in *Münşe'ât-ı Mevlânâ Zaîfî*'si gibi çoğu aynı kişinin divanı ile bir arada bulunan belirli sayıdaki mektuplardan ibaret eserler. Uzun, a.g.md., s. 19-20.

1 Ömer İnce, "Toplumsal Hayatın Münşeat Geleneğindeki İzleri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/2 Winter 2009, s. 636.

2 Abdurrahman Daş, "Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Dönemi Hakkında Tarihi Kaynak Olarak Münşeat Mecmualarının Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XLV, S. II, (Ağustos 2004), s. 206.

Görüldüğü üzere münşeatlar edebiyat ve tarih çalışmaları bakımından kaynak eser niteliği taşımaktadır. Tarihî sürecine kısaca değindiğimiz münşeat kelimesi, özellikle Tanzimat'tan sonra yazışma şekillerini öğreten ders kitapları için kullanılmaya başlanmıştır. Bu hususta hukuk ve askerlik gibi alanlarda yapılacak yazışmaların kural ve örneklerini ihtiva eden kitaplar da aynı şekilde isimlendirilmiştir[1]. Çalışmamıza konu olan M. Muhyiddin Bey'in *Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* adlı eseri de belli (askerî) alana ait çeşitli yazışma kural ve esaslarının yer aldığı alanındaki müracaat eserlere bariz bir örnektir[2].

Bu çalışma, Lüleburgaz İlâve Alayı Kumandanı olan Kaymakam M. Muhyiddin Bey tarafından kaleme alınan ve A. Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası'nca h. 1318 (m. 1900) yılında İstanbul'da yayımlanan *Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* adlı eserin çeviri yazısıdır. İlki h. 1308 (m. 1890) yılında Edirne Vilâyet-i Celîlesi Matbaası'nda *Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* adıyla, o dönemde 2. Ordu Piyade On Altıncı Alayda alay emîni olarak görev yapan Muhyiddin Bey tarafından basılan eserin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş nüshası, on yıl sonra yeniden yayımlanmıştır. Maarif Nezaretinin 441 numaralı ve 21 Ağustos 1890 tarihli ruhsatıyla Edirne Vilayet Matbaası'nda basılan eserin yayımcısı (editörü) -sonrakinde de olacağı üzere- Rizeli Hasan Âdil Efendi'dir[3].

1890 ve 1900 yıllarındaki iki ayrı baskının sayfa ve puntoları, dolayısıyla hacimleri birbirinden farklıdır. 1890 tarihli baskı 280 sayfadan; 1900 tarihli baskı ise 672 sayfadan ibarettir. Her ne kadar ilkinin puntoları daha küçük olsa da ikincisin daha mufassal olmasının ana nedeni ikincisine sonradan ilave edilen çok sayıda cetvel ve alt başlıklarda yapılan bazı eklemelerdir. Eklemelerdışındakalancümlelerisebasitdeğişikliklerharicinde

1 Uzun, a.g.md., s. 20.

2 Mekteb-i Harbiye'nin piyade sınıfından mezun olan ve daha sonra Erkân-ı Harbiye Mektebi'nde Kitabet-i Askeriye dersini veren Ali Fazıl'ın kaleme aldığı *Mekâtib-i Askeriyye-i Şâhâne Şâkirdânına Mahsûs Müsvedde Numûneleri* de bu alandaki çalışmaya diğer bir örnektir. İstanbul'da, Harbiye Mektebi Matbaası'nda yayımlanan söz konusu kitabın üç baskısı bulunmaktadır. Birinci baskısı Haziran 1314 (Haziran – Temmuz 1898), ikinci baskısı Kânûn-ı Sânî 1316 (Ocak – Şubat 1901), üçüncü baskısı ise 18 Ağustos 1319 (31 Ağustos 1903) tarihlidir. Kitapta; mükâtebenin (yazışmanın) ne olduğu, yazışma sırasında dikkat edilmesi gereken esaslar, yazışma usulleri, resmî ve resmî olmayan yazışmalar, örnekleriyle birlikte ele alınmaktadır.

3 *Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* öncelikle 2. Ordu Erkân-ı Harbiye Dairesi ve "İntihâb-ı Küttâb-ı Askeriyye Komisyonu"nca incelenmiş; ardından Maarif Nezareti tarafından 21 Ağustos 1890 tarihinde ilk baskısına onay verilmiştir.

birbirine oldukça yakındır. Bununla birlikte eserin 1900 yılı baskısında ismine "Mufassal" ifadesinin eklenmesi gayet yerinde olmuştur.

1890 yılı basımında daha teferruatlı olan giriş kısmında Edirne Vilayeti Valisi El-hâc Ahmed İzzet Paşa'nın ve 2. Ordu Levazım Reisi Mustafa Fehmi Paşa'nın takrizlerine yer verilmiştir. Ahmed İzzet Paşa takrizinde; önemli gelişmelerin yaşandığı Sultan II. Abdülhamid dönemine dair kaleme aldığı dua ve övgü cümlelerinin ardından, "*Alay Emîn-i 'irfân-rehîni rif'atlü Muhyiddin Bey'in cem' ü te'lîfine muvaffak olduğu işbu (Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye) nâm kitâb-ı dâniş-nisâb, hakîkaten tahsîn ve takdîre sezâ ve hüner-verân-ı 'asra bir yâdigâr-ı girân-bahâdır.*" sözlerini dercetmiştir. Mustafa Fehmi Paşa da döneme layık ve içeriğinden istifade edilecek bir eser meydana getirildiğini ifade ederek ve " *… binâ'en-'aleyh mü'ellif ve mürettibi olan Alay Emîni Muhyiddin Efendi ki, zekâvet ve fetânet-i fıtriyyesine ve kudret-i 'ilmiyye ve kalemiyyesine işbu eseri dahî şâhid ve nâtıktır…* " sözleriyle eserin Muhyiddin Bey'in yaratılıştan gelen zekâ ve kavrayışına, kalem ve ilmî yeteneğine delil olduğunu belirterek övgüde bulunmuştur.

1900 yılı baskısında ise takrizlerin yerine eserin İkinci Ordu Erkân-ı Harbiyye ve Levazım Daireleri Komisyonu üyelerince onaylandığını ve esere bazı ilaveler yapıldığını gösteren iki adet resmî belge yer almaktadır. 1900 yılı baskısının Mukaddime kısmında; Sultan'a dua ve döneme övgü cümlelerinin ardından o tarihteki unvanıyla Lüleburgaz İlave Alayı Komutanı Kaymakam Muhyiddin Bey, meydana gelen olumlu gelişmelerden kendisinin de nasiplendiğini, 7 yıl önce (gerçekte 10 yıl önce) telifine cesaret ettiği *Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* adlı eserin silâh arkadaşlarına faydalı olduğunu memnuniyetle gördüğünü, geçen sürede yazışma iş ve işlemlerinde birçok değişiklik yaşandığından dolayı eserdeki içeriğin zenginleştirildiğini ve bu yüzden de eser adının *Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* olarak değiştirildiğini belirtmektedir.

1890 tarihli baskıda Mukaddime'nin ise daha ayrıntılı olduğu göze çarpmaktadır. Burada dua ve övgü cümlelerinin ardından Muhyiddin Bey, eseri yazmadaki gayesini etraflıca ifade etmektedir. O, eğitimin önemini takdir edip cehaletin yok olması hususunda büyük gayret gösteren Sultan II. Abdülhamid'e layık bir nefer olmak için herkesin gayret içerisinde olduğunu,

her ne kadar kendisini yeterli görmese de, mevcut çabalara bir nebze olsun katkıda bulunabilmek adına bu eseri vücuda getirmeye cesaret ettiğini ifade etmiştir. Bu arzusunu kuvvetlendiren hususun daha önce bir yerde okuduğu "*Bir eser ne kadar değersiz olsa yine eserdir.*" ibaresine hamletmiştir.

Muhyiddin Bey, konuyu seçiş ve eseri yazış gayesine özetle şu cümlelerle devam etmiştir: "*Her şeyde –velev cüz'î olsun – istifâdenin vücûdu lâzım olduğundan meydâna getirebileceğim şey'in intihâbı sırasında ma'ârif-i askeriyyemize hidmet edebilmek üzere -Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye-nâmı altında bir eserin vücûda getirilmesine, birçok taraftan lüzûm gösterildi. Ben de … kaviyyen bildiğim şu eseri yazmaya cesâret eyledim. Maksad-ı aslî ta'mîm-i ma'ârife hidmet edebilmek olduğuna nazaran gösterilen lüzûm pek doğrudur. Zîrâ fenn-i inşânın ma'ârife olan derece-i hidmeti fünûn-ı sâ'ireye nisbetle ziyâdedir. İnsân için vesâtat-ı lisâna ne kadar ihtiyâc vâr ise ma'rifet-i inşâya da o nisbette lüzûm vardır …*". Akabinde de eserin içeriğiyle uyumlu olabilmesi adına yer verdiği bazı konu ve alt başlıklar ile eser içerisinde sunduğu "ihtar"lar göze çarpmaktadır. Söz konusu "ihtar"ların 1900 yılı baskısında da sıklıkla tekrarlandığı ve özellikle askerî sistem ve mevzuat hakkında teknik bilgileri ihtiva ettiği görülmektedir.

Maarif Nezaretinin onayı alınarak basımı gerçekleşen eser, yayımlanmadan önce ayrıca İkinci Ordu bünyesindeki Erkân-ı Harbiye ve Levazım Dairelerince oluşturulan komisyonlar marifetiyle 1900 yılının Mayıs ayında yeniden incelenerek onaylanmıştır. Levazım Dairesi Birinci Şubesince incelenen eserde genel düzen ve yazışma kural-örnekleri, askerî dairelerde yapılan evrak kayıt ve işlemlerinin doğru ve düzenli biçimde yürütülmesi açısından yetkin ve takdire şayan görülmüş; esere ayrıca Şube tarafından hesap işlerine ait bazı belge ve cetveller de ilave edilmiştir.

İlmî sahada münşeat mecmualarıyla ilgili daha önce sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Münşeatların dilinin ağır oluşu ve bu eserlerde birbirine benzeyen terimlerin varlığı araştırmacıların bu alana biraz mesafeli kalmalarına neden olarak gösterilebilir. Bunun yanında münşeatlar üzerine yapılan incelemeler ya da mektup formuna dâhil kelime çalışmalarının yapıldığı bazı çalışmalar da mevcuttur[1].

1 Somia Eldib, *Süleymaniye Kütüphanesindeki Arapça Münşeat Mecmualarının Kâtiplik Müessesesi ve Belge*

Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye adlı eserin çeviri yazısının hazırlanmasının amacı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde oldukça önemli bilgi kaynağı olan, temelde askerî olmak üzere resmî ve özel yazışmaların usul, esas ve örneklerini ortaya koymaktır. Bu açıdan bakıldığında eser, arşivlerimizde yer alan belge gruplarının ve yazı türlerinin ne şekilde üretildiğinin anlaşılmasına, Osmanlı diplomatik kaidelerinin ve ayrıca kâtiplik müessesesinin tanınmasına da katkı sağlayacaktır. Ayrıca münşeatlara dair sınırlı olduğu düşünülen akademik çalışmalara bir yenisi daha eklenmiş olacaktır.

Sistemli olarak bölümlere ayrılmamış olan söz konusu eserin başlangıcında, yazışma usulleri, esasları, rükünleri, aksamı, şartları, resmî ve gayr-i resmî yazışmaların çeşitleri hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmakta ve türlü örneklere yer verilmektedir. Bu kapsamda güzel ve doğru bir yazışmaya nasıl başlanılacağı, yazının ne şekilde sürdürüleceği ve sonuçlandırılacağı etraflıca anlatılmaktadır. Sunulan örneklerin devamında da konunun daha iyi anlaşılması adına "ihtar" başlığıyla birçok hatırlatmaya yer verilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den başlanılarak padişah ve tüm devlet erkânına karşı kullanılacak resmî hitap, elkâp ve başlıkların yanı sıra noktalama işaretlerinin ne şekilde kullanılması gerektiği de eserde yer almaktadır.

Tüm resmî yazışma türlerinin eksiksiz olarak ele alındığı eserde yeni yıl, bayram, düğün, sünnet tebrikleri, teşekkür, teselli, tavsiye ve cevap yazıları/mektupları da ihmal edilmemiştir. Yine harf ve rakamlarından ücret ve müsveddelerine kadar telgraflar hakkında da bilgiler verilmektedir. Senetlerin türleri, maaşlar, tahvil, kontrat, bono, poliçe, pul ve siparişlere dair yüzlerce örnek de eserde yerini almıştır.

Eserde, yazışmalar ele alınırken askerî birlikler, strateji ve sistem hakkında da ayrıntılı teknik bilgilere bilgi sahibi olunmaktadır. Alay, tabur ve bölüklere dair bilgiler, birliklerin eğitimleri, birliklerin görev ve sorumlulukları, askerî mektepler, imtihanlar, rütbeler, terfi ve tayinler, ödenekler, maaşlar, elbiseler, becayiş ve emeklilik ile gönüllü askerlik bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ayrıca pratik yöntemle tarih hesaplama ve bir kişinin

---

Düzenlenmesindeki Rolü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, s. v.

yaşını hesaplama, paralar, eski-yeni ölçü ve tartılar gibi gündelik hayatı kolaylaştıracak faydalı bilgiler de zikredilmektedir. Sunulan bilgiler eserin sadece bir münşeat kitabı olmadığını aynı zamanda askerî iş ve işlemleri de ihtiva ettiğini, dolayısıyla eser adında "muamelat" isminin kullanılmasının da isabetli olduğunu göstermektedir.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde Muhyiddin Bey ve eseri hakkında yukarıda sunulan resmî belgelere ek olarak iki adet irade daha tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, 6 Mart 1887 tarihli atama kararını ortaya koymaktadır ki 2. Orduya bağlı 14. Alayın Alay Kâtibi olan Muhyiddin Efendi'nin aynı orduda Piyade Nizamiye 16. Alayında alay eminliğine atandığına dairdir[1]. 24 Haziran 1891 tarihli diğer bir iradede ise; 2. Ordu Piyade Nizamiye 16. Alayının Alay Emini Muhyiddin Bey tarafından telif edilip Padişah'a da sunulan *Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* adlı eserin faydasından ve takdirle karşılanmasından dolayı kendisine derece terfii ile iftihar madalyası verilmesine karar verilmiştir[2].

Devlet Arşivleri Başkanlığımız envanterinde eserin müellifi Muhyiddin Bey'in biyografisine dair herhangi bir kayda ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde faaliyetlerini yürüten Lodumlu'daki arşivimizde 629 Numaralı Birlik Defteri (1850-1920) 5. Edirne İlave Fırkası Alay ve Tabur Subay Künye Defteri'nde bazı bilgileri içeren kaydı tespit edilmiştir. Burada yer alan kayıttan Lülebergos – Cisr-i Ergene İlave Alayı Kumandanı olan Kaymakam Muhyiddin Bey'in baba adının İbrahim ve memleketinin de Karahisâr olduğu anlaşılmaktadır[3]. Bu bilgilere

1 "*İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb on dördüncü alayın Alay Kâtibi Muhyiddin Efendi'nin ordu-yı hümâyûn-ı mezkûra mensûb Piyâde Nizâmiye On Altıncı Alayının ve Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Levâzım Dâ'iresinin İkinci Şu'besi Müdîr Mu'âvini Alay Kâtibi Hüseyin Efendi'nin dahi ordu-yı hümâyûn-ı mezbûr Piyâde Nizâmiye Otuz Altıncı Alayının münhal bulunan alay emînliklerine nasb u ta'yînleri arz u iş'âr-ı Ser-'askerî üzerine şeref-sâdır olan emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî iktizâ-yı 'âlîsinden olarak Dâ'ire-i 'Askeriyyeye dahi ma'lûmât verilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fî 10 Cemâziye'l-âhire sene [1]304ve fî 22 Şubât sene [1]302. Ser-kâtib-i hazret-i Şehriyârî Süreyyâ.*" *BOA. İ. DH. 1230 / 96349*; *BOA. İ. DH. 1022 / 80610.*

2 "*İkinci Ordu-yı Hümâyûn Nizâmiye Piyâde On Altıncı Alayının Alay Emîni Muhyiddin Efendi tarafından te'lîf olunup lede't-takdîm-i meşmûl-i lihâza-i seniyye olan Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye nâm kitâb gâyet nâfi' ve şâyân-ı takdîr görülmesinden dolayı mûmâ-ileyhin bir derece terfi'-i rütbesi ve kendisine iftihâr madalyası dahi ihsân buyurulmasıyla … fî 17 Zi'l-ka'de sene [1]308 ve fî 12 Hazîrân sene [1]307. Ser-kâtib-i hazret-i Şehriyârî Süreyyâ.*" *BOA. İ. DH. 1230 / 96349.*

3 Yine buradaki kayıtta; Muhyiddin Bey'in, 15 Ocak 1900 tarihli emirle eski taburu olan 15. Alayın 2. Taburuna kumanda etmek üzere görevlendirildiği, yerine de (Lüleburgaz İlave Alay Kumandanlığına) Edirne İlave Alay Kumandanı Mehmed Zeki Bey'in getirildiği bildirilmektedir. *629 Numaralı Birlik*

ek olarak aynı arşivdeki 680 Numaralı Birlik Defteri (1850-1920) 2. Ordu 9-16. Alaylar ve 2. Ordu Erkân Defteri'nde de askerlik mesleğine girişinin 24 Mart 1874 tarihi olduğu görülmektedir[1].

Tanzimat'la birlikte dilde sadeleşme fikrinin yoğun örneklerine rastlanılırken *Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye* adlı eser örneğinde görüleceği üzere Osmanlı'nın son döneminde dahi resmî yazışmaların neredeyse tamamında, özel yazışmalarda ise önemli miktarda Arapça ve Farsça kelime ve terkiplere yer verilerek süslü ve ağdalı bir dil kullanılmaya devam edilmiştir. Bu açıdan yakın döneme ait bir münşeat olan söz konusu eserin çeviri yazısında tam transkribe uygulanmamıştır. Bununla birlikte uzatmalar ile ayn/hemze işaretleri istisnasız olarak belirtilmiştir. Ayrıca "kaf" ve "gayn" harflerinden sonra uzatması olan "a" harfi üzerinde şapka "â" ile değil; "kā'im-makām", kā'ide, makām, intikāl, gāyet, gā'ib, işgāl, mugāyir" örneklerinde olduğu gibi düz çizgi (ā) şeklinde gösterilmiştir. Tekil kullanımlarda aidiyet "ye"si tek olarak " 'umûmiye", " 'askeriye", "harbiye" "sıhhiye" şeklinde yazılırken terkiplerde "tertîbât-ı 'umûmiyye", "mu'âmelât-ı 'askeriyye", "erkân-ı harbiyye" "umûr-ı sıhhiyye" gibi formatlar tercih edilmiştir.

Türkçe ve Batı dilleri kökenli kelimelerde uzatma işareti kullanılmamıştır. Örneğin aylardan Yunanca kökenli Mart ve Ağustos yalın hâliyle yazılırken Süryanice olduğu hâlde Arapçadan dilimize intikal eden Nîsân, Hazîrân ve Temmûz aylarında uzatma işareti kullanılmıştır. Yine Türkçe kökenli ya da olduğu düşünülen "çavuş", "ordu", "sancak" ve Batı dilleri kökenli olduğu bilinen "tabur", "alay" kelimeleri de yalın şekilde gösterilmiştir. Bu gibi kelimeler "ordu-yı hümâyûn", "sancak-ı şerîf", "tabur-ı cedîd" örneklerinde olduğu şekilde tamlama içerisinde olsalar bile uzatma işareti ile kullanılmamıştır.

Eserin çeviri yazısında kelime sonlarındaki "de/da", "den/dan" "dır/dir" takılarında günümüzdeki Türkçe uyumu esas alınmış; "husûsda", "ma'âşdan", "edilmişdir" "anlaşılmışdır", "guruşdur" yerine "husûsta", "ma'âştan"

Defteri (1850-1920) 5'inci Edirne İlave Fırkası Alay ve Tabur Subay Künye Defteri.

1 Burada ayrıca binbaşılığa nasbının 24 Haziran 1891 olduğu da ifade edilmektedir. *680 Numaralı Birlik Defteri (1850-1920) 2. Ordu 9-16. Alaylar ve 2. Ordu Erkân Defteri*.

"edilmiştir", "anlaşılmıştır", "guruştur" gibi ünsüz sertleşmesi/benzeşmesi tercih edilmiştir. Yardımcı fiiller kullanılırken de TDK'nin yazım kuralları esas alınmıştır: "bahsetmek, bahsolunmak", "kaydetmek, kaydolunmak", "keşfetmek, keşfolunmak" "devretmek, devrolunmak" "hıfzetmek, hıfzolunmak", "sevk etmek", "terk etmek" gibi. Bununla birlikte bahis, keşif ve kayıt kelimeleri "ile" takısıyla kullanıldığında "bahs ile", "keşf ile", "kayd ile" şeklinde gösterilmiştir.

Kitapta yer alan tablolar da aslına uygun şekilde -o günkü usulde, görüldüğü hâliyle- aktarılmıştır. Eser sonunda tablo şeklinde verilen "İçindekiler" bölümünde de sayfa numaraları kitabın orijinalindeki hâliyle sunulmuştur.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

A. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA.)

- İrade Dahiliye (İ. DH.)
  1230 / 96349, 1022 / 80610.

B. Milli Savunma Bakanlığı Lodumlu Arşivi

- 629 Numaralı Birlik Defteri (1850-1920) 5'inci Edirne İlave Fırkası Alay ve Tabur Subay Künye Defteri
- 680 Numaralı Birlik Defteri (1850-1920) 2. Ordu 9-16. Alaylar ve 2. Ordu Erkân Defteri.

II. Telif Eserler ve Makaleler

- Daş, Abdurrahman, "Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Dönemi Hakkında Tarihi Kaynak Olarak Münşeat Mecmualarının Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XLV, S. II (Ağustos 2004), ss. 205-218.
- Doğan, Şaban, "XIX. Yüzyılda Kaleme Alınmış Bir Münşeat Kitabı: İnşâ-yı Cedit", *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 16-18 Aralık 2010, İzmir, ss. 327-335.
- Durmuş, İsmail, "İnşâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. 22, İstanbul 2000, ss. 334-337.
- Eldib, Somia, *Süleymaniye Kütüphanesindeki Arapça Münşeat Mecmualarının Kâtiplik Müessesesi ve Belge Düzenlenmesindeki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, 2019.
- Gültekin, Hasan, *Türk Edebiyatında İnşâ*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2015.
- Haksever, Halil İbrahim, "Münşeat Mecmuaları ve Edebiyat Tarihimiz İçin Önemi", *İlmi Araştırmalar*, S. 10, Yıl: 2000, ss. 65-76.
- İnce, Ömer, "Toplumsal Hayatın Münşeat Geleneğindeki İzleri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/2 Winter 2009.

- İşimtekin, Soner, "Feridun Bey Münşeâtında Yer Alan Farsça Mektuplar", *6. Türkiye – İran İlişkileri Sempozyumu (2009)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2015.
- Kanar, Mehmet, – Kurtuluş, Rıza, "İnşâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. 22, İstanbul 2000, ss. 337-338.
- Kırca, Ersin, "Münşeat Mecmualarının Tarihi Gelişimi ve Râmi Mehmed Paşa'nın 'Hulâsa-ı İnşâ' İsimli Eseri", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 2, S. 3 (Aralık 2016), ss. 84-100.
- Kutluk, İbrahim, "Münşeatlar ve Günümüze Dek Gelen Mektup Betikleri Üzerine", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 274 (Temmuz 1974 - Özel Sayı).
- Kütükoğlu, Bekir, "Münşeat Mecmualarının Osmanlı Diplomatiği Bakımından Ehemmiyeti", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri 30 Nisan – 2 Mayıs 1986*, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1988.
- Kütükoğlu, Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul 1998.
- Özarslan, Ersin, "Harf İnkılabından Önce Neşredilmiş Türkçe İnşa", Kitabet ve Münşeat Kitapları, *Erzurum Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 34, Erzurum 2007, ss. 63-78.
- Özcan, Abdülkadir, "Feridun Ahmed Bey (ö. 991/1583)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. 12, İstanbul 1995, ss. 396-397.
- Özcan, Abdülkadir, "Münşe'âtü's-selâtîn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. 32, İstanbul 2006, ss. 20-22.
- Şahin, Ahmet Metehan, *Tanzimat Dönemi Mektuplarında Kaygı ve Endişe*, Basılmamış Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Nevşehir 2022.
- Uzun, Mustafa İsmet, "Münşeat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. 32, İstanbul 2006, ss.18-20.

MUFASSAL
MÜNŞE'ÂT VE MU'ÂMELÂT-I 'ASKERİYYE

ESER

M. MUHYİDDİN

LÜLEBERGOS 'İLÂVE ALAYI KUMANDANI KĀ'İM-MAKĀM

SÂHİB VE NÂŞİRİ

HASAN ÂDİL

İKİNCİ ORDU-YI HÜMÂYÛN ERKÂN-I HARBİYYE VE LEVÂZIM DÂİRELERİNCE TEDKÎK VE MAZHAR-I TAKDÎR BUYURULMUŞTUR.

MA'ÂRİF NEZÂRET-İ CELÎLESİNİN RUHSATIYLA TAB' OLUNMUŞTUR.

KOSTANTİNİYYE

(A. ASADORYAN) ŞİRKET-İ MÜRETTİBİYYE MATBA'ASI – BÂB-I 'ÂLÎ CÂDDESİ'NDE NUMERO 52

1318

İşbu kitâb-ı fevâ'id-nisâb Levâzım Dâ'iresi Birinci Şu'besince hâdde-i tedkîkten geçirilerek tertîbât-ı 'umûmiyyesi mu'âmelât-ı 'askeriyyenin te'mîn-i hüsn-i cereyânına kâfî görülmüş ve ahîren Şu'bece de umûr-ı hesâbiyyenin mühim kısımlarına 'â'id ba'zı evrâk ve cedâvil 'ilâve edilerek elhak nef'i tevfîr ve ta'mîm edilmiş olduğu şerh ü tasdîk kılındı. Fî 15 Muharrem sene 318 ve 1 Mayıs sene 316. Mühür, Mühür.

İkinci Ordu-yı Hümâyûn Levâzım Dâ'iresince nazar-ı teftîş ve tedkîkten imrâr edilmiş ve fevâ'id-i hesâbiyyeyi kâfil birçok 'ilâvelerle kıymet-i müfîdesi arttırılan işbu kitâbın mevâdd-ı mündericesi Komisyonumuzca da mîzân-ı tedkîkten geçirilerek elhak mu'âmelât-ı 'askeriyyenin mihver-i matlûbede deverânına bir mi'yâr-ı kâmil bulunmağla bi'l-vücûh şâyeste-i istihsân ve takdîr görülmüş olmağla tasdîk olunur. Fî 20 Muharrem sene 318 ve 6 Mayıs sene 316.

Levâzım Dâ'iresi Birinci Şu'besi Müdîri – Mühür
Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi Muhâsebeci
Levâzım Dâ'iresi Birinci Şu'besi Müdîr Mu'âvin-i Evveli – Mühür
Levâzım Dâ'iresi Dördüncü Şu'besi Müdîri – Mühür
Levâzım Dâ'iresi İkinci Şu'besi Müdîri – Mühür
Levâzım Dâ'iresi Üçüncü Şu'besi Müdîri – İmzâ

MUKADDİME

Cenâb-ı hâliku'l-levhi ve'l-kalem; vücûd-ı behbûd-ı me'âlî-nümûd-ı şehriyâr-ı a'zamîleri bâ'is-i tevâlî âsâr-ı 'ilm ü ma'rifet, bâdî-i te'âlî-i 'alâ'im-i sa'âdet-i 'Osmâniyyân olan velî-ni'met-i bî-minnetimiz pâdişâh-ı ma'ârif-perver, şehin-şâh-ı 'avârif-güster; es-Sultân ibnü's-Sultânü's-Sultân-ı bî-müdânî "Gāzi Abdülhamîd Hân-ı Sânî" Efendimiz hazretlerini, temâdî-i 'ömr ü ikbâl ve tevâfür-i şân u iclâl ile; pîrâye-bahşende-i erîke-i Hâkânî, revnak-dehende-i serîr-i hükümrânî buyursun, âmîn.

Rûz-ı behcet-bürûz-ı cülûs-ı hazret-i hilâfet-penâhîlerinden beri, hemân her gün –mâddî ve ma'nevî– birer sûretle istikmâl-i levâzım-ı terakkiyâtımız emrinde, nûr-ı eltâf-ı cenâb-ı hüsrevâneleri eşi'a-pâş-ı füyûzât olmaktadır.

[3] Şehriyâr-ı 'âlî-himem, tâcdâr-ı mekârim-şiyem efendimiz hazretlerinin bu vech ile 'uyûn-ârâ-yı ibtihâc olan 'inâyât-ı seniyye-i cenâb-ı mülûkâneleri asdikā-yı hazret-i şâhânelerince de bu yolda bir gayret-i dâ'ime husûle getirmektedir.

Binâ'en-'aleyh husûle gelen şu gayret-i dâ'imenin hasbe'l-'ubûdiyye bu kullarına da bir hisse-i sâdıkāne ifrâz ettiğine ve bundan yedi sene evvel "Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye" nâmıyla te'lîfine cesâret eylediğim eserin silâh arkadaşlarıma fâ'ide-bahş olduğunu ma'a'l-memnûniyye gördüğüme ve târîh-i te'lîfinden şimdiye kadar mu'âmelâtça birçok ta'dîlât ve ıslâhâtın –sâye-i şâhânede– sâha-zîb-i husûl olduğuna nazaran ta'dîlât-ı mebhûse dâ'iresinde olmak, mezkûr eserden ziyâde ma'lûmât-ı 'askeriyyeyi câmi' bulunarak dâ'ire-i fâ'idesini birkaç derece daha tevsî' eylemek **[4]** maksadıyla "Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye" tesmiye ederek bu eseri de –iktidârsızlığımı mu'terif olduğum hâlde– tahrîre cür'et eyledim. Ve minallahi't-tevfîk.

Lülebergos 'İlâve Alayı Kumandanı Kā'im-makām
M. Muhyiddin

MEDHAL

Efkâr ve tasavvurât-ı insâniyyenin vâsıta-i müdâvelesi sözdür. Sözün muhâfazası, neşri, başka yerde olan kimselere anlatılması için yazının lüzûmu bedîhîdir. İki kimse arasında yazı ile söyleşmeye "mükâtebe", yazılan kâğıda "mektûb" denilir. Mükâtebeyi derece-i matlûbede icrâ etmek üzere mu'ayyen olan kā'ideler "fenn-i inşâ, san'at-ı kitâbet" nâmı altında birleşmiştir ki bu kā'ideleri bilmelidir.

Derecât-ı Erbâb-ı Kalem

Erbâb-ı kalem ya'ni yazı yazanlar dört derece i'tibâr olunmuştur. Birinci derecede olanlara " 'arz-ı hâlci ve mağaza kâtibi", ikinci derecedekilere "kâtib", üçüncü derecedekilere "edîb", dördüncü derecedekilere "edîb-i kâmil – münşî" nâmı verilmiştir.

Birinci derecedekiler: Âhâd-i nâs mektûblarını, tüccâr yazılarını, 'arz-ı hâl ve istid'âları yazabilecek iktidâra mâlik olanlardır.

İkinci derecedekiler: Her nev' evrâk-ı resmiyye, rütbe, me'mûriyet, sâl, velâdet, tebrîk-nâme, teşekkür ve daha bu gibi mektûbları yazabilenlerdir.

[6] *Üçüncü derecedekiler*: 'Ulûm-ı edebiyyeye vâkıf, karîhası açık, yazacakları her türlü mevâddı kemâl-i şevk ü lezzetle okutturanlardır.

Dördüncü derecedekiler: 'Ulûm u fünûn-ı âliyye ve 'âliyede sâhib-i kudret, 'ulûm-ı edebiyyenin gavâmız ve nükâtına tamâmıyla vâkıf, yazdıkları her nev' mevâddın mütâla'ası vecd-âver, ifâdâtı belîğ, tasavvurât ve hayâlâtı cihân-pesendâne, âsârı cümle 'indinde ihticâca sâlih olan zevât-ı 'âliyedir.

Erkân-ı Kitâbet

Erbâb-ı kalem dört derece i'tibâr olunduğu gibi "kitâbet"in de dört rüknü vardır.

Birincisi: Yazılacak bir kelimenin 'Arabî, Fârisî, Türkî, Ecnebî kelimelerinden hangisine mensûb olduğunu, imlâsını, ma'nâsını bilerek doğru okuyup yazmaktır.

İkincisi: Yazılacak mâddenin me'âlini bozmayacak, sem'a hoş gelecek kelimeler kullanıp mücerred ma'lûmât-fürûşluk maksadıyla birçok muğlak, gayr-i me'nûs 'Arabî, Fârisî, Ecnebî kelimeler yazılmamalıdır. Hele şiddetle ihtiyâc görünmeksizin Türkçenin gayri kelimeler kullanılmamalıdır. Birtakım "olunmuş, bulunmuş, bedîdâr, âşikâr, der-kâr" gibi kelimeleri seci'a ri'âyet süsü verilerek "müşârün-ileyh, merkûm, [7] mezbûr" misillü elfâzı zamîr-i gā'ib yâhûd ism-i işâret makāmında isti'mâlden çekinmelidir. Cümleleri kısa, her nev' haşviyâttan 'ârî bulundurmalı; lisânımızı dâ'imâ sâdeleştirmeye gayret ve himmet olunmalıdır.

Üçüncüsü: Kelâmı ta'kîd etmemek ya'ni evvel yazılacak kelime ve ta'bîrleri sonra, sonra yazılacakları evvel yazıp da ifâdeyi anlaşılmaz bir hâle getirmemelidir. Sâde, haşviyâttan âzâde bir tarzda yazılmalı, ta'bîrât ve ıstılâhât-ı kadîme ve metrûke dercetmemelidir.

Dördüncüsü: Muhâtabın ya'ni mektûb kime ise anın hâl ve şânı, derece-i fehm ve iz'ânı, mizâc ve meşrebi düşünülerek ana göre tahrîr edilmelidir. Büyük rütbede olan bir zâta yazılacak mektûbun rütbesine göre ta'zîm-kârâne olması iktizâ edeceğinden başka, mevki'i de gözetilerek haysiyeti nazardan dûr tutmamalıdır.

Ba'zı Şerâ'it-i Kitâbet

Saydığımız şu dört rüknün teferru'âtından olarak kitâbette dâ'imâ gözetilmesi îcâb eden ber-vech-i âtî daha ba'zı şartlar vardır:

Birincisi: Yazılacak mektûb, göndereceğin kimsenin anlayışına göre kaleme alınmalıdır. San'at-ı kitâbetten behresi olmayanlara gāyet sâde yazılarak münşiyâne yazmamalıdır.

[8] *İkincisi*: Elkāb-ı resmiyyeye dikkat edip bir zâtın hâ'iz olduğu rütbeye mahsûs olan elkāb ne ise muharrerât-ı resmiyyede anı yazmak îcâb eder. Meselâ yazacağın zâtın rütbesi, rütbe-i sâniye sınıf-ı sânîsi olduğu hâlde " 'İzzetlü Bey" yazılacak iken " 'İzzetlü Efendim" yazılmış olsa –muhâtabca mûcib-i memnûniyyet olacağı için– be's yoktur. Gayr-i resmî, husûsî mektûblarda yine derece-i rütbe ve haysiyeti nazar-ı ehemmiyette tutmak ile berâber aşağılarda görülecek elkāb ve ta'bîrlerden münâsibleri yazılabilir.

Bununla berâber yine hadd-i i'tidâli tecâvüz etmemelidir. Zîrâ gerek elkābın gerek 'ibâre arasında kullanılacak te'âbîr-i ta'zîmiyyenin ziyâdesi istihzâ demek olur.

Üçüncüsü: Baba ve anaya, hısm u akrabâya, dâ'imâ lutfu görülen zevâta yazılacak mektûblarda –mûcib-i hoşnûdîleri olmak için– ne kadar ta'bîrât-ı ihtirâm-kârâne münderic bulunur ise ta'yîb olunmaz.

Dördüncüsü: Biribirini sever, teklîfsiz iki arkadaş arasında husûsî olarak te'âtî olunacak mektûblar, yine ihtirâm-kârâne olmak lâzım gelir ise de ba'zı latîfelere lâubâlîlikler dercedilmesinde zarar yoktur.

Beşincisi: Her kimden olur ise olsun re'sen gelen bir mektûbu **[9]** cevâbsız bırakmamalıdır. Bayram ve eyyâm-ı sâ'ire-i mes'ûdeyi tebrîk için yazılacak mektûblar o eyyâmın ilk günü göndereceğin kimsenin eline vâsıl olmak üzere bi'l-hesâb îcâbı kadar zamân evvel yazılmalıdır. Gelen mektûblar latîfe-âmiz ise dâ'ire-i hürmet ve edebin hâricine çıkmamak şartıyla cevâbı da öyle olmalı, ciddî yazılan mektûblara letâ'if karıştırmak münâfî-i san'at-ı kitâbet ve edebdir.

Muharrerât Ya'ni Mektûbların Derecâtı

Kitâbetin dört rüknü olduğu gibi mektûblar da dört dereceye ayrılmıştır.

Birincisi: " 'Âdî"dir ki 'arz-ı hâl, istid'â, beyne'n-nâs yazılan mektûblar, masâlih-i nâsa dâ'ir hükûmetlerden verilen i'lâmlardır.

Bunlar gāyet sâde ve her yerde herkesin anlayabileceği ta'bîrler ile yazılmalıdır. Beyne'n-nâs müsta'mel bulunmayan, anlaşılması güç olan sözler dercolunmamalıdır.

İkincisi: "Evsat" derecedir ki kâtibâne kaleme alınmış olanlardır. Kâtibâne yazılan mektûblar da iki nev'dir. Biri kâffe-i evrâk-ı resmiyye, diğeri tebrîk ve teşekkür-nâmeler, 'âdî nutuklar, fen kitâbları, mübtedîler için yapılan risâlelerdir.

[10] *Üçüncüsü*: "A'lâ" derecedir ki edebiyâta dâ'ir yazılanlardır.

Dördüncüsü: " 'Aliyyü'l-a'lâ" derecedir ki edîb-i kâmil ve münşîlerin yazdıkları âsârdır.

Aksâm-ı Muharrerât

Muharrerât ya'ni mektûblar iki kısımdır. Kısm-ı evvele "resmî" ta'bîr olunur ki devâ'ir-i devletten yazılan, devâ'ir-i devlete verilenlerdir. Diğerine "gayr-i resmî, husûsî" yâhûd "muharrerât-ı gayr-i resmiyye, muharrerât-ı husûsiyye" denilir ki beyne'n-nâs yazılan mektûblardır.

Muharrerât-ı Resmiyyenin Envâ'ı

İrâde-i seniyye: Taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhîden şeref-sâdır olan evâmire denilir. İrâde-i seniyyeler Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesi makām-ı 'âlîsinden devâ'ir-i müte'allikasına teblîğ edilir.

İrâde-i 'aliyye: Makām-ı Sadâret-i 'uzmâdan sudûr eden emirlere denilir.

Emr-i 'âlî: Bir mâdde hakkında Bâb-ı 'Âlî cânib-i sâmîsinden bi'l-istîzân şeref-sünûh ve sudûr buyurulacak irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhîye tevfîkan yazılır. Emr-i 'âlîler "dîvânî" hattıyla tahrîr edilir. Bâlâları tuğrâ-yı garrâ-yı cenâb-ı pâdişâhî ile tezyîn ve tevşîh buyurulur: Buna "fermân-ı 'âlî" dahi denilir. Erkân ü ümerâ-yı 'askeriyyenin **[11]** rütbelerini ve vilâyet vâlîlerinin sûret-i me'mûriyyetlerini âmir tastîr buyurulan fermânlara da "emr-i 'âlî" tesmiye kılınır.

Emir-nâme: Makāmât-ı 'âliyeden yazılan mektûblardır. Makām-ı Sadâret-i 'uzmâdan tahrîr buyurulur ise "emir-nâme-i sâmî", makām-ı Meşîhat-i 'ulyâdan yazılır ise "emir-nâme-i Meşîhat-penâhî", Hâriciye, Dâhiliye, Harbiye –makām-ı 'âlî-i Ser-'askerî-, Bahriye, 'Adliye, Mâliye, Tophâne, Evkâf, Ma'ârif, Ticâret Nezâretlerinden tastîr kılınır ise "emir-nâme-i 'âlî" denilir.

İstid'â: Bir taleb üzerine makāmât-ı resmiyye ve devâ'ir-i devlete verilen muharrerâttır.

İsti'fâ-nâme: Bir sebeb beyânıyla me'mûriyyetinden 'afv olunmak için makām-ı 'â'idine i'tâ edilen varakadır.

İ'timâd-nâme: Bir elçinin bir devlet nezdine ta'yîn olunduğu sırada sûret-i me'mûriyyetini mutazammın devlet-i metbû'ası tarafından ta'yîn kılındığı devlete takdîm olunmak üzere yazılan mektûblara ıtlâk edilir.

İ'lâm: Mahâkim-i şer'iyye ve nizâmiyyeden bir hükmün sudûrunu mübeyyin yazılıp verilen evrâka denilir. Mahâkim-i şer'iyyeden verilenler "ta'lîk", mahâkim-i nizâmiyyeden yazılanlar "rik'a" hattıyla tahrîr kılınır. Devâ'ir-i resmiyyeden evrâk üzerine yazılan hükümlere dahi "i'lâm" ta'bîr edilir.

[12] *Berât-ı hümâyûn*: İmâmet, hitâbet, tevliyet, gibi hidemât-ı şer'iyye tevcîh edilenlere bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti ma'rifetiyle verilen fermân-ı 'âlîlerdir. Berât-ı hümâyûnlar "dîvânî" hattıyla yazılır. Bâlâları tuğrâ-yı garrâ-yı şâhâne ile tezyîn ve tevşîh buyurulur.

Buyruldu: Makāmât-ı 'âliyenin nâzır-ı umûru olan zevât taraflarından her nev' muharrerât ve evrâk üzerine yazılan emirlere denilir. Makām-ı 'ulyâ-yı Sadâretten yazılanlara "buyruldu-ı sâmî", başkalarına "buyruldu-ı 'âlî" tesmiye olunur.

Bunlar da "dîvânî" hattıyla yazılır. Mülâzımdan kolağasına kadar rütbe tevcîhine dâ'ir makām-ı Ser-'askerîden yazılıp verilen emirlere de "buyruldu" denilir. İşbu buyruldular dahi "dîvânî" yazısıyla yazılır.

Tahrîrât: Mektûb demektir. Meclis-i 'Âlî-i Vükelâya dâhil olmayan nezâretlerden yazılanlara "tahrîrât-ı 'aliyye" ıtlâk edilir. Tahrîrât, yazıldığı memleketten başka bir memlekete gitmek üzere tahrîr edilen mektûblara denilir.

Tezkire: Yazıldığı memleket dâhilinde olan muhâberât için yazılanlara denilir. Makām-ı 'ulyâ-yı Sadâretten tastîr edilenlere "tezkire-i sâmiye", Hâriciye, Harbiye Bahriye, Dâhiliye, 'Adliye, Tophâne Nezâretlerinden yazılanlara "tezkire-i 'aliyye" nâmı verilir.

[13] *Takrîr*: Bir husûsun icrâ veyâ meydâna getirilmesi için nâzır yâhûd büyük rütbede bulunan bir me'mûr tarafından yazılarak mâ-fevkine takdîm edilen varakadır. Takrîrlere ser-levha ve elkāb yazılmaz.

Tahşiye: Tezkirelerin altına yazılan cevâbdır.

Hüccet: Bir mülkün birine sûret-i intikāl ve tasarrufunu veyâhûd tevliyet, nafaka, vekâlet tevcîhini hâvî olarak mahâkim-i şer'iyyeden verilen varakalardır.

Hüccetler "ta'lîk" hattıyla tahrîr edilir.

Zeyl: Tahşiye gibidir.

Rapor: Umûr-ı sıhhiyyeye dâ'ir tabîb, cerrâh ve baytâr gibi me'mûrîn-i sıhhiyye taraflarından verilen varakaya denilir. Esnâ-yı harb ve seferde bir işe me'mûr olan zâbitânın vukû'-ı hâli hâkî verdikleri varakalara, bir me'mûrun her ne husûs için olur ise olsun vereceği kâğıdlara dahi "rapor" nâmı verilir.

Şukka: Mektûbdur. Mektûbu gönderen zâtın rütbe ve me'mûriyeti gönderilen kimseden küçük ise şukka denilir.

'İlm ü haber: İki nev'dir. Biri; devâ'ir-i resmiyyeden her nev' masâlih üzerine cereyân eden mu'âmelât-ı kalemiyyeden hâsıl olacak netîcelerin sebt ü sicil edilmesi ve işin ma'lûm olması için aklâm-ı müte'allikasından yazılıp verilen varakadır. 'İlm ü haberler ser-levha **[14]** ve elkābsız yazılır. Verilen devâ'irin mühr-i resmîsiyle mühürlenir. Lâzım gelen mahallere açık olarak i'tâ edilir.

Diğeri; ba'zı husûsu ihbâr ve tasdîk ve işhâd sûretiyle imâm ve muhtârlar ve esnâf kethüdâları taraflarından mühr-i resmî ile verilenlerdir.

'Arîza: Küçükten büyüklere yazılan mektûblara denilir.

Fezleke: Mahkeme müstantikleri taraflarından ve 'Askerî Dîvân-ı Harblerinden bir müttehemin tutulan istintâk varakası zîrine o töhmet hakkında verilen hükmü mübeyyin yazılan mazbatadır. Dîvân-ı Harblerden tanzîm edilen fezlekeler Dîvân-ı Harb Re'îsi ve a'zâlarının mühr-i zâtîleriyle tahtîm edilir.

Müzekkere: Takrîr gibidir. Müzekkereler bir dâ'ire veyâ şu'abâtı taraflarından yazılarak resmî mühürleriyle tahtîm ve dâ'irenin en büyük âmirine takdîm edilir. Müzekkerelere dahi ser-levha ve elkāb yazılmaz.

Muhtıra: Müzekkere nev'indendir.

Mazbata: Resmî, gayr-i resmî nâmlarıyla iki nev'dir. Resmîler; Meclis-i Hâss-ı Vükelâ, Mecâlis-i İdâre ile bir hey'et-i resmiyye-i devletten bir mâdde hakkında i'tâ edilen karârın netîcesini bildirir. Mazbatalara ser-levha ve elkāb yazılmaz. Mühr-i zâtîler ile mühürlenir. Taşra Mecâlis İdâresinden tanzîm olunup Dersa'âdet, vilâyet ve mutasarrıflara **[15]** takdîm edilen mazbataların bâlâlarına "Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine, Edirne Vilâyet-i Celîlesine, Gümülcine Sancağı Mutasarrıflığına" gibi ser-levha yazılır.

Gayr-i resmî mazbatalar: Bir belde ahâlîsi tarafından bir veyâ birkaç mâddeyi hâvî tanzîm olunup beş on veyâ ziyâde kimse tarafından mühürlenerek yâhûd bir karye veyâ mahalle ihtiyâr meclisleri ve bir esnâf loncası taraflarından bir mâdde hakkında tanzîm olunarak takdîm edilir. Bu gayr-i resmî mazbatalara "mahzar" nâmı da verilir.

Nâme-i hümâyûn: Taraf-ı bâhirü'ş-şeref-i hazret-i hilâfet-penâhîden bir mâdde-i mühimmeye dâ'ir hükümdârândan birine tastîr ve imzâ-yı 'âlî-i şâhâne ile tezyîn ve tevşîh buyurulan muharrerât-ı 'âliyedir.

Hâmiş: Tahşiye gibidir.

Muharrerât-ı Gayr-i Resmiyye ve Husûsiyye

Muharrerât-ı gayr-i resmiyye ve husûsiyye; iki kimse arasında sûret-i husûsiyyede olarak te'âtî olunan mektûblardır. Gayr-i resmî ve husûsî mektûbların başlıcaları:

1. Bayram, sene-i cedîde, leyâlî-i mübâreke tebrîklerine dâ'ir mektûb
2. Velâdet, rütbe, nişân, me'mûriyet tebrîkleri
3. Teşekkür-nâmeler **[16]**
4. Tesliyet-nâmeler
5. Ta'ziye-nâmeler
6. 'Arz-ı hulûs mektûbları
7. Ma'zeret-nâme
8. Tavsiye-nâme
9. Tekdîr-nâme
10. Recâ ve taleb mektûbları

11. Vedâ'-nâme
12. Muvâsalat-nâme
13. Tezkireler
14. Muhâberât-ı ticâriyye
15. Muhâberât-ı husûsiyye-i sâ'ire

Usûl-i Tahrîriyye

Yazılacak bir mâdde için en evvel bir müsvedde yapılır. Muharrerât-ı resmiyye müsveddelerinin yukarısına yazılacak mâddenin gāyet muhtasar olarak me'âli, ana dâ'ir olan evrâkın numero ve târîhi, târîh-i tesvîdi işâret edilir.

Ba'zı devâ'ir-i resmiyyede müsvedde kâğıdlarının bâlâlarında bulunması lâzım gelen îzâhâta dâ'ir bir cedvel tertîb edilerek tab' ettirilir. **[17]** Hattâ müsveddeyi kim kaleme almış ise anın imzâsı da o cedvelde gösterilen hâneye konulur. Bu gibi cedvelli müsvedde kâğıdı tertîb olunmamış dâ'ireler de müsvedde imzâsını müsveddenin alt tarafına vaz' eder.

Müsvedde bittikten sonra yazıldığı dâ'irenin mümeyyiz ve başkâtibine verilir. Bunlar taraflarından dahi müsvedde nazar-ı tashîhten geçirilerek imzâ edilir. Bu sûretle bi't-teselsül müsvedde dâ'irenin en büyük me'mûruna takdîm olunur. Bu me'mûr da müsveddeyi görerek zîrine ya imzâsını vaz' eder, yâhûd "yazıla" işâreti koyarak müte'allik olduğu kalem ve şu'besine gönderir.

Mazbata müsveddelerinin zîrleri mazbatayı tanzîm eden hey'et tarafından imzâ olunur. Taburlarca yazılan her nev' mazbatalar 'aynen kaydolunarak tabur meclisleri a'zâsı câniblerinden tahtîm edilir. Müsveddeler bir yâhûd birkaç aylık olmak üzere biriktirilerek îcâbı hâlinde mürâca'at edilmek için teclîd ve hıfzolunur.

Kâtib yazacağı mâddeyi evvelce zihnen karârlaştırmalı; yazacağı cümle ve fıkraları sırasına koyduktan sonra kalemi eline almalıdır. Mu'ahharan îcâb eden tashîhâta yer bulunmak üzere müsveddenin satırlarını –arasına bir parmak sığacak kadar– seyrek yazmalı.

Kâtib yazmaya (yazmağa) başladıktan sonra siyâk u sibâkına, **[18]** sebk ü rabtına bakmayarak müsveddeyi itmâm ile mu'ahharan tashîh etmelidir. Bir iki satır yazar yazmaz tashîhe başlar ise tasavvur ve kuvvedeki maksad ve tertîb gā'ib olur. Hattâ tashîh olunmak üzere verilen bir müsveddeyi de tamâmen mütâla'a etmedikçe tashîhe başlamamalıdır.

Kâtib, yazdırılacak bir mâdde kendine teblîğ ü ta'rîf olunur iken zihin ve fikrini başka şeylerle işgāl etmeyerek ifâdeyi tamâmıyla zabt etmek için ifâde eden zâtı dinlemelidir. Anlaşılmayan mâddeyi tekrâr ettirmekten çekinmemelidir.

Yazdırılacak mâdde müte'addid ise zihinden çıkmamak için her mâddeyi, verilecek re'y ve hükümleri kalem ile bir kâğıd üzerine işâret etmelidir.

Resmî olmayarak yazılacak her nev' muharrerât, makālât, resâ'il müsveddelerini iktidârına emniyet olunan bir zâta irâ'e ederek nakāyisini su'âl etmekten çekinmemelidir. Çünkü bir müsvedde yazılıp bittikten sonra icrâ olunacak tashîhâta "usûl-i tehzîb" denilir.

Bir müsveddenin icrâ-yı tehzîbi için ber-vech-i âtî ahvâli nazar-ı dikkate almalıdır:

1. Yazılan bir kelime veyâ ta'bîrin o mahalle münâsib olup olmadığı,
2. Kelimelerde takdîm ve te'hîr vukû' bulup bulmadığı,
3. İfâdece müsveddede bir noksân kalıp kalmadığı, **[19]**
4. İfâdece müsveddede bir ziyâdelik bulunup bulunmadığı,
5. Sıfat ile mevsûfların mutâbakatı,
6. İstifâdece sühûlet verilen ifâdenin tarz u revişi,
7. Lafızlar ile cümleler arasındaki münâsebet,
8. Yazılan ta'bîrâtın harflerince tenâfür var mıdır yok mudur?
9. İfâdede za'f-ı te'lîf, ta'kîd mevcûd mudur değil midir?
10. Ta'bîrlerde âdâb-ı 'umûmiyyeye mugāyir bir hâl var mıdır yok mudur?
11. İfâde muvâfık-ı hâl midir değil midir?
12. İfâde mürselün-ileyhin rütbe ve haysiyetine, sin ve hâline göre mutâbık mıdır değil midir?

Ve'l-hâsıl daha birçok mûcib-i i'tirâz ahvâl var ise de en başlıcaları yukarıda gösterilen on iki hâlden 'ibârettir.

Erkân-ı Muharrerât

Muharrerâtın dahi dört rüknü vardır.

Birincisi; hüsn-i ibtidâ, ikincisi; tahallüs, üçüncüsü; hüsn-i taleb, dördüncüsü; hüsn-i intihâ nâmıyla ma'rûftur.

Hüsn-i İbtidâ

Tahrîren ifâde olunacak bir mâddenin mezâyâ ve gavâmızını tamâmıyla edâ ve ifâde edecek lafz ve ma'nâların, evvel emirde nazara isâbet **[20]** eyleyecek birinci cümlesinin gāyet selîs ve sâde olmasına, belâgatı ihlâl edecek hâllerden berî olarak tertîb olunmasına denilir.

Misâl

"Cenâb-ı tecdîd-fermâ-yı şühûr ü ezmân; gurre-i mâh-ı münîr-i ufk-ı devlet, bedr-i ziyâ-pâş-ı sipihr-i saltanat, velî-ni'met-i bî-minnetimiz, şehin-şâh-ı akdes efendimiz hazretlerini, mâ-tala'a'ş-şemsü ve'l-kamer, tevâfür-i 'ömr ü ikbâl ve satvet ü iclâl ile erîke-pîrâ-yı hilâfet buyursun."

Tahallüs

Te'lîf-i kelâmda hüsn-i ibtidâ hâsıl olmak için, yazılacak sözden maksad ne olduğunun, birdenbire anlaşılmayacak derecede râbıta-i mülâyime ile matlab-ı aslîye intikāl etmek üzere kelâm-ı evvel ile kelâm-ı sânî arasında hüsn-i irtibât bulunmasına denilir.

Misâl

"Şeref-hulûl-i Ramazân-ı mağfiret-nişânın takarrübünü ibşâr ile cümle muvahhidîn-i müslimîni tesrîr eden şehr-i Recebü'l-ferdin hulûlü meşhûd ve ba'de'r-Regā'ib hâk-i pây-ı tûtiyâ-sây-i cenâb-ı şehriyârîlerine, bi'l-cümle bendegân-ı sadâkat-nişân-ı tâcdârîlerinin icrâ-yı farîza-i tebrîk ü tehniyet lüzûmu rû-nümûd olmağla."

[21]

Hüsn-i Taleb

Yazılacak mâdde neye dâ'ir ise cebr ü ilhâh ve da'vâ-yı istihkāktan 'ârî ve berî olarak bir sûret-i mütevâzı'ânede ifâdeye tesmiye edilir.

Misâl

"Huzûru mu'tâd olan vükelâ ve sâ'ire kullarının şu farîza-i memlûkiyyet ve 'ubûdiyyetin icrâsına irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneleri şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise…"

Hüsn-i İntihâ

Kelâmın sonudur. Kelâmın sonu gözün en nihâyet göreceği mahal olduğundan ve yazılacak mâddenin ibtidâsından beri kāri'în tarafından hâsıl olan ıttılâ' ana binâ edileceğinden hüsn-i intihâlar dâ'imâ tab'a hoş gelecek elfâz ve ta'bîrât ile olur ise yazılacak mâddede bir hatâ vukû' bulmuş olsa bile anı setr ü mahv eder.

Misâl

Emr ü fermân-ı kerâmet-'unvân-ı hazret-i tâcdârîlerinin bî-dirîğ ve râyegân buyurulması bâbında ve kātıbe-i ahvâlde emr ü fermân, lutf u ihsân, şevketlü kudretlü mehâbetlü efendimiz hazretlerinindir."

[22]

Muharrerât-ı Resmiyye ve Anlara Dâ'ir Ma'lûmât

Ser-levha Numero

Elkāb

…… Tahrîrât

……

İmzâ Târîh

Sene Fî

[23] İşbu resimden dahi anlaşılacağı üzere tahrîrât ve tezkire kâğıdları, evvelce ikiye kırılarak sağ cihetinden fark olunacak kadar ufacık bir kırıntı eseri bırakılır. Tekrâr kâğıdın kısm-ı 'ulyâsı, yine bu vech ile ikiye kırılır. Bir de kâğıdın en yukarısından 'amûden ikiye kırılır. Sağ cihetinden yukarıda olan kırıntı üzerine elkāb yazılıp elkābın altından tahrîrâta bed' edilir. Kâğıdın en yukarısında hâsıl olacak kırıntının yarım parmak kadar altına besmele-i şerîfeye delâlet eden şu bihî (به) işâreti konulur.

Tahrîrâtın ser-levhası bu işâretin altına bir buçuk parmak kadar fâsıla terk olunarak yazılır. Ser-levhanın nısfı tamâmen işâretin hizâsına gelmelidir. Tahrîrâtın numerosu ser-levhanın sağ tarafından iki parmak fâsıla bırakılarak ser-levhanın satırıyla bir sırada olmak üzere terkîm edilir.

Devâ'ir-i resmiyyeden yazılan muharrerâtın bâlâlarında o dâ'ireye mahsûs bir damga olduğundan; tahrîrâtın bâlâsında damga var ise numerolar, bu damganın altına konulur.

Tahrîrât, cevâb olmayarak yazılmış ise numeronun üstüne ekseriyetle "re'sen"; cevâb olmak üzere yazılmış ise "cevâben" işâreti yazılır.

Devâ'ir-i devlette her senenin ibtidâsı, Mart-ı Rûmî olduğundan **[24]** muharrerât-ı resmiyyeye Mart'ın birinci gününden i'tibâren birden başlanılarak sıra ile numero vaz' edilir. İkinci senede, yine Mart'ın birinci gününden ibtidâ olunarak bu vech ile sıra numerosu terkîm olunur. Çıkan senenin kaçıncı numeroda hitâm bulmuş olduğu gönderilen mahalce anlaşılmak üzere, Mart'ın birinci günü konulacak ilk numeronun üstüne çıkan senenin son numerosunu işâret etmek usûldendir.

Gerek tahrîrât gerek tezkireler, kâğıdın neresinde hitâm bulmuş ise târîhi hemân oraya konulamaz. Muharrerâtın hitâmı kâğıdın nısfını biraz geçmiş, târîh ve imzâ için genişçe yer kalmış ise târîh çekilebilir. Böyle olmayıp da yalnız bir târîh sığabilecek kadar yer kalmış olduğu hâlde târîh, satır altından îcâbı nisbetinde yer alınarak oradan çekilir. Târîh ile imzâ arasında bir mühür sığacak kadar boş mahal terk edilir.

Tahrîrât hitâm bulduktan sonra yazısının arkası, hârice gelmek üzere katlanır. Yazının iç tarafta kalması, kırâ'at olunmak için açıldığında, kāri'e 'aks geleceğinden dikkat edilmelidir.

İhtâr

Muharrerât-ı resmiyyeden olan irâde-i seniyye, nâme-i hümâyûn, emr-i 'âlî, **[25]** fetvâ-yı şerîf, berât-ı hümâyûn, irâde-i 'aliyyenin kendilerine mahsûs birer tarz-ı tahrîrleri olduğundan, dûçâr-ı hatâ olmamak için, numûnelerinin dercinden sarf-ı nazar edildi. Diğerlerinin numûneleri ber-vech-i zîr gösterilecektir.

Re'sen Yazılan Tahrîrât Numûneleri

Numero İkinci Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyyet-i Celîlesine
680

Devletlü Efendim Hazretleri

Eytâm-ı 'askeriyyenin yirmi yaşına dâhil olduklarından mı yoksa mükellefiyet-i 'askeriyyeye dâhil olacakları yirmi yaşında mı ma'âşları kat' edileceği Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyyet-i Celîlesinden bâ-telgraf istifsâr olunmuş ve ol bâbda 'Umûm 'Askerî Tekā'üd Sandığı Muhâsebesinden yazılan i'lâmda zâbitân ve ümerâ-yı 'askeriyye evlâd-ı zükûru ma'âşları on dokuz yaşını ikmâl ya'ni yirmi yaşına duhûlüne kadar i'tâ ü tesviye olunarak kayıdları terkîn ve ma'âşları kat' edilmekte olduğu gösterilmiş olduğundan ol vechile keyfiyetin Ordu-yı mezkûr Müşîriyyet-i Celîlesine cevâben ve ma'lûmât olmak üzere diğer ordu-yı hümâyûnlar ile fırka-i müstakille kumandanlıklarına re'sen lüzûm-ı izbârı Piyâde Dâ'iresinden ifâde olunarak îcâbı icrâ kılınmış olmağla, ol bâbda...

Ser-'asker
22 Hazîrân sene 310

[26]

Diğeri

Numero 749 İkinci Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyyet-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mukaddemâ silâhaltına alınarak mevâki'-i ma'lûmeye sevk edilen ve bu def'a bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî memleketlerine terhîs olunan redîf taburları efrâdının silâhaltında bulundukları müddetçe işleyip henüz tesviye olunmayan ma'âşlarının emsâli vech ile memleketlerince vergiden dolayı borçları olduğu hâlde mahsûb edilmek ve olmadığı sûrette memleketleri mâl sandığından nakden te'diye olunmak üzere hânelerine terhîs olundukları güne kadar mikdâr-ı matlûblarını mübeyyin usûlüne tevfîkan yedlerine sened-i resmî i'tâsı lâzım geleceğinden ol vechile îfâ-yı muktezâsı husûsunun savb-ı sâmî-i Müşîrîlerine izbârı Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinden ifâde kılınmağla ber-minvâl-i muharrer icrâ-yı îcâbı bâbında...

... Hazîrân sene … Ser-'asker

Sûret-i resmiyyede re'sen yazılan muharrerâtın, sûret-i tahrîrlerine dâ'ir yukarıda gösterilen iki kıt'a emir-nâme-i 'âlî-i sipeh-dârî, ma'lûmât-ı lâzıme vermiştir.

[27] Bir mâdde hakkında devâ'ir-i resmiyyeden biri tarafından en büyük âmirine bir müzekkere veyâ takrîr verilerek anın üzerine re'sen bir tahrîrât yazılmak lâzım gelir ise bunların mevâdd-ı mündericesinden tamâmıyla bahsolunarak nihâyetinde "… Dâ'iresinden ifâde kılınmağla –bâ-müzekkere ifâde kılınmış olmağla– ber-vech-i muharrer îcâbının icrâsı …" 'ibâresiyle tahrîrâta hitâm verilir ki bâlâdaki ikinci emir-nâme bu kabîldendir.

Cevâben yazılacak muharrerât-ı resmiyyede, gelen tahrîrât mensûb olduğu makāmın hangi dâ'iresi ifâdesiyle vürûd etmiş ise derûn-ı tahrîrâtta o dâ'irenin ismi, şu'besi, tahrîrât-ı vâridenin numero ve târîhi gösterilir.

Misâl

"Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin Dördüncü Şu'besi ifâdesiyle **[28]** şeref-tevârüd eden … numerolu … târîhli emir-nâme-i 'âlî-i sipeh-dârîlerinde …" denilir.

Numûne

"Numero Huzûr-ı Sâmî-i Cenâb-ı Ser-'askerîye
125

Devletlü 'Atûfetlü Efendim Hazretleri

Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin Dördüncü Şu'besi ifâdesiyle şeref-tevârüd eden yüz yirmi beş numerolu ve fî 13 Temmûz sene 314 târîhli emir-nâme-i 'âlî-i cenâb-ı sipeh-dârîlerinde İkinci Ordu-yı Hümâyûnun sene-i hâliye ma'âş kısmı tevhîd cedvelinin hîn-i tedkîkinde şâyân-ı kabûl görülemeyip tenzîl olunan ba'zı masârifin mikdârını mübeyyin pusulasının leffen irsâl buyurulduğu emr ü iş'âr buyurulmuş ise de mezkûr pusulanın zuhûr etmediği bi'l-havâle Levâzım Dâ'iresi Birinci Şu'besinden ifâde olunmuş olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında…"

Cevâblar, ya yukarıdaki numûnede olduğu gibi tahrîrât-ı vâridenin numero ve târîh ve sâ'iresi dercolunduktan sonra muhtasaran me'âli hikâye edilerek hükmü yazılır yâhûd "Levâzım Dâ'iresinin Üçüncü Şu'besi ifâdesiyle şeref-vürûd eden … numerolu … târîhli emir-nâme-i 'âlî-i hazret-i Ser-'askerîlerinin 'arîza-i cevâbiyyesidir." ta'bîrleriyle ibtidâ edilir. Bu vech ile yazılan cevâblarda; tahrîrât-ı vâridenin me'âli 'ibâre arasında, sûret-i münâsibede olarak zikredilir.

Numûne

"Numero Huzûr-ı Sâmî-i Cenâb-ı Ser-'askerîye
146

Devletlü 'Atûfetlü Efendim Hazretleri

Levâzım-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin Üçüncü Şu'besi ifâdesiyle şeref-tevârüd **[29]** eden yüz kırk altı numerolu, fî 18 Eylül sene 314 târîhli emir-nâme-i 'âlî-i sipeh-dârîlerinin 'arîza-i cevâbiyyesidir. İkinci Ordu-yı

Hümâyûn Merkez Hasta-hânesi için irsâl buyurulan üç yüz 'aded fanila yorgan bi'l-vürûd esmânı bulunan sekiz bin guruş ordu-yı mezkûr Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle postaya teslîm ve alınan bileti leffen 'arz u takdîm kılınmış olmağla keyfiyet-i vusûlünün emr ü iş'ârı bâbında…"

Bi'l-'umûm cevâb-nâmelerde; tahrîrât-ı vâridenin târîh ve numerosunun dercolunması lâzım gelir. Ba'zı cevâblarda dahi tahrîrâtın me'âli evvelce hikâye olunarak târîh ve numerosu 'ibâre arasında gösterilir.

Numûne

Numero Redîf Beşinci Fırka Kumandanlığına
45

Sa'âdetlü Efendim Hazretleri

İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb Redîf On Dokuzuncu Alayın Üçüncü Lülebergos Taburu efrâdından beş neferin bedel-i nakdîleri olup irsâl kılındığı yirmi dört numerolu fî 20 Nîsân sene 313 târîhli tahrîrât-ı 'aliyyelerinde iş'âr olunan yirmi beş bin guruş bi'l-vürûd fî Nîsân 29 sene 313 **[30]** târîhinde Debboy-ı 'Umûmîye kayıd kılınmış olmağla Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresi ifâdesiyle beyân-ı hâle ibtidâr kılındı, ol bâbda...

Fî … sene … Ser-'asker

Diğeri

Numero İkinci Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyyet-i Celîlesine
1869

Devletlü Efendim Hazretleri

Zâbitân-ı 'askeriyyeye verilmekte olan elbise bedelâtı miyânında fes ve çizme bedelinin dâhil olup olmadığının ve olduğu takdîrde fî'âtının kaç guruştan 'ibâret bulunduğunun iş'ârı hakkında makām-ı devletlerinden mevrûd fî 26 Mart sene 312 târîhli ve bin sekiz yüz altmış dokuz numerolu tahrîrâtta beyân ve iş'âr olunmaktan nâşî lede'l-havâle zâbitân-ı 'askerîye i'tâ olunmakta olan dört yüz elli guruş elbise bedeli taşralarca fes ve çizme mübâya'asıçün dahi derece-i kifâyede olduğundan başka bir şey

tahsîs lâzım gelmeyeceğinin Meclis-i Rü'esâdan tanzîm olunan mazbata üzerine keyfiyetin savb-ı devletlerine izbârı ile berâber sâ'ir îcâb edenlere de ta'mîmen iş'ârı Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinden ifâde kılınmış olmağla oraca dahi sûret-i meşrûha dâ'iresinde îfâ-yı muktezâsı bâbında…

Fî … sene … Ser-'asker

[31] Gerek re'sen gerek cevâben yazılan muharrerâtta, dâ'irelerin karârı beyân olunduktan sonra yalnız " … Dâ'iresinden ifâde kılınmış olduğu beyânıyla terkîm-i nemîkaya ibtidâr kılındı – ifâde kılınmış olmağla, ol bâbda…" 'ibâreler ile muharrerâta hitâm verilmeyip " … Dâ'iresinden ifâde olunmuş ve hakîkat-i hâl bu merkezde bulunmuş olduğundan ol vech ile îfâ-yı muktezâsı – ber-vech-i muharrer muktezâsının îfâsı …" tarzında muharrerâtı tahtîm edecek olan zevât taraflarından bir mütâla'a-i zâtiyye beyân olunmalıdır. Yukarıda numûne olarak tahrîr edilen emir-nâme-i 'âlî-i Ser-'askerîde, Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin karârı beyân olunduktan sonra beyân-ı mütâla'a buyurulmuştur. Hattâ bu mâdde hakkında tahmînen bundan otuz sene evvel bir emir-nâme-i sâmî tastîr buyurulmuş olduğu vârid-i hâtırdır.

Tahrîrâtlara 'umûmiyetle mühür basılır. Tezkirelere mühür basılmaz. Umûr-ı 'askeriyyede tezkirelere dahi mühür basılması 'âdet olmuştur.

Tezkire

Tezkireler, 'aynı tahrîrâtlar gibidir. Tezkire cevâblarının altlarına yazılacağı yukarıda zikrolunmuş ise de ba'zen hıfzedilmesi îcâb eden tezkireler alıkonularak cevâbları başka kâğıda yazılır.

[32]

Zeyl

Tezkirelerin altlarına yazılan cevâblara zeyl denilir. Zeyllere tezkireden tahmînen dört parmak kadar fâsıla bırakılarak başlanılır. Zeyllerde; tezkirelerin me'âlinden, târîhinden, numerosundan bahsolunmak îcâb etmeyeceği gibi ser-levha dahi yazılmaz. Yalnız elkāb-ı resmiyye yazıldıktan sonra:

"Hükm-i emr ü irâde-i fahîmâneleri müdrike-ârâ-yı çâkerî oldu – olarak – müfâd-ı emr ü iş'âr-ı 'âlî-i sipeh-dârîleri – devârîleri – müşîrîleri – karîn-i iz'ân-ı 'âcizî oldu.

Sûret-i emr ü işʻâr-ı Riyâset-penâhîleri rehîn-i îkân-ı ʻâcizî oldu – olarak me'âl-i işʻâr-ı ʻâlîleri maʻlûm-ı ʻâcizî – hâlis – senâ-verî – muhlis oldu. Me'âl-i işʻâr-ı behiyyeleri – şerîfleri – vâlâları maʻlûm-ı senâ-verî – sitâyiş-verî – muhibbî – oldu." gibi mukaddemât ile ibtidâ edilir.

Numûne

"Müfâd-ı emr ü işʻâr-ı Nezâret-penâhîleri rehîn-i îkân-ı ʻâcizî olarak Piyâde Dâ'iresine lede'l-havâle sinni yetmişi tecâvüz eden bir kimsenin her hâlde muhtâc olmasından dolayı dâhil-i esnân olan oğlunun terki lâzım geleceği bâ-iʻlâm ifâde olunmuş olmağla, ol bâbda..."

Baʻzı makāmât-ı ʻâliyeden bir emri hâvî vürûd eden muharrerâtın **[33]** mâ-dûna teblîği zımnında evâmirlerin altına yazılan teblîğ-nâmelere dahi "zeyl" tesmiye edilir.

Bu zeyllere, elkāb ile berâber ser-levha da yazılır.

Numûne

"Sûret-i ʻaliyyesi bâlâya naklolunan emir-nâme-i ʻâlî-i cenâb-ı Ser-ʻaskerî ahkâmının tamâmî-i icrâsı siyâkında terkîm-i zeyle ibtidâr kılındı. Ol bâbda…

Sûreti bâlâya menkûl emir-nâme-i ʻâlî mündericâtına göre icrâ-yı muʻâmeleye himmet olunması beyânıyla terkîm-i zeyl-i muhlisîye mübâderet kılındı, ol bâbda...

Sûreti bâlâya naklolunan emir-nâme-i ʻâlî-i kumandanî hükmüne ıttılâʻ hâsıl olmak ve îcâbı icrâ olunmak üzere zeyl terkîm kılındı."

Rapor

Me'mûrîn-i sıhhiyye taraflarından, her ne için olur ise olsun, yazılacak raporların tarz-ı tahrîrleri, kendilerine ʻâ'id olduğundan, biz burada esnâ-yı harekât-ı ʻaskeriyyede, zamân-ı muhârebede yazılan raporların tarz-ı tahrîrlerinden, anlara ʻâ'id olarak bilinmesi lâzım gelen maʻlûmâttan bahsedeceğiz.

Gerek esnâ-yı harekât-ı 'askeriyyede gerek zamân-ı muhârebede, **[34]** vaktin kıymet ve ehemmiyeti pek değerli olmasından dolayı muhâberâtın pek kısa ve pek sâde, birtakım elfâz-ı ta'zîmiyye ve nezâket ve zarâfetten âzâde olmalıdır. Edilecek muhâberât telgraflarda dâ'imâ gözetilmesi lâzım gelen îcâz ve ihtisâr dâ'iresinde bulunmalıdır.

Raporların; bir tarzda, bir siyâkta olması için harekât-ı 'askeriyyeye ve muhârebeye bed' olunmazdan evvel "muhâbere kâğıdı" nâmıyla îcâbı kadarı tertîb ü tab' olunarak kumandanlara, erkân-ı harbiyye zâbitânına ve istikşâfât-ı 'askeriyye icrâ ettikten sonra rapor yazması lâzım gelen süvârî zâbitânına tevzî' olunmalıdır. Muhâbere kâğıdları; esnâ-yı seferde sarf olunarak kalmamış ise raporlar, her zâbitte bulunması îcâb eden cep cüzdânlarına, defter yapraklarına, bulunabilecek sâ'ir kâğıdlara da yazılabilir. 1313 sene-i Rûmiyyesinin beşinci günü vukû'a gelen Dömeke Muhârebesi'nin gecesi bulunduğumuz ağaçlı tepeden Kumandanımız Nuri Paşa hazretlerine yazdığımız rapor cüzdanımdan kopardığım bir yazılı yaprak üzerine idi.

Raporlar; hattâ emirler bile yukarıda söylendiği gibi, muhtasar olduktan başka, küçük zâbitân ve neferâtın bilâ-müşkilât anlayabileceği ta'bîrler ile yazılmalı, mümkün derecede lügat kullanmamaya gayret edilmelidir. Mevki'lerin, mevzi'lerin ta'rîfinde anlaşılmasında şüphe olunan sözler yazmamalıdır.

[35] Sağda solda, ileride geride gibi ta'bîrler yazmayıp bu ta'bîrlerin yerine –ta'rîf edilecek mevki'de hangi kıt'a-i 'askeriyyenin bulunduğu mâ-fevklerce ma'lûm olacağından– şark, garb, şimâl, cenûb ta'bîrleri yazılmalıdır.

Düşmana doğru gidildiği vakit, düşmanın sağ tarafı bizim sol tarafımız olacağı gibi geriye dönüldüğü zamânda dahi düşmanın sol tarafı bizim sağ tarafımız bulunacağından sağ cenâh – sol cenâh ta'bîrlerinin yazılması îcâb eder ise bu hâle dikkat edilmek lâzım gelir.

Gerek emir ve rapor gerek esnâ-yı seferin muhâberât-ı sâ'iresinde güneşin battığı ândan i'tibâren diğer günün başladığını anlamalıdır. Tâm bir günün 24 sâ'at olduğuna göre bunun nısfı olan 12 sâ'ati gece, 12 sâ'ati gündüzdür. Güneşin ba'zı mevsimlerde on ikiden evvel veyâ sonra doğmakta

olduğuna bakmayıp 12 sâ'at gece, 12 sâ'at gündüz i'tibâr olunmalıdır. İcrâ edilen muhâberâtın; gece veyâ gündüz olduğunda bir gûnâ şüpheye mahal kalmamak, yazılan rapor veyâ emrin hangi gecenin gündüzünde veyâ hangi gündüzün gecesinde yazıldığı anlaşılmak üzere, günlerin rakamlarını yazdıktan sonra altına ufak bir çizgi çekilerek gecenin rakamını da yazmalıdır. "Mayıs'ın beşinci gecesi" yazılacak olur ise "Mayıs'ın 5/6 gecesi" tarzında göstermelidir.

[36] Emir ve raporlarda, yazıldığı sâ'atlerin dahi işâret edilmesi iktizâ edeceğinden, meselâ "sâ'at dört buçuk" yazılacak iken "sâ'at 4 dakîka 30"; yâhûd sâdece "Sa 4 d 30" yazılarak yanına "gündüz" veyâ "gece" daha muhtasar olmak üzere, gündüze işâret olarak "Gü", geceye "gî" yazılmalıdır.

"Bin üç yüz on üç senesi Mayıs'ının beşinci gecesi sâ'at dört buçuğu" göstermek için fî 5 Mayıs 1313 gî"

Sâ'at	Dakîka
4	30

şeklinde işâret edilmelidir.

Vakāyi'-i harbiyyenin binlerce sene zabt u hıfzı, nakl ü neşri bedîhî olduğundan târîhlerin rakamlarını tâm koymalı, 1313 senesi yerine 313 rakamını muhtasaran koymalıdır.

Bidâyet-i harekât-ı 'askeriyyede, kıta'ât-ı 'umûmiyye-i 'askeriyyeye sûret-i resmiyyede kullanılmak üzere, bir harîta tevzî' olunmuş ise muhâberât-ı 'askeriyyenin cümlesinde şehir, kasaba, karye, mevâki' isimleri harîtaya muvâfık olarak yazılmalıdır. Ecnebî bir ismin mümkün ise Fransızcasını da hatt-ı Fransevî ile işâret etmeli, mümkün değil ise isme hareke koymalıdır. Kullanılan harîtada, bir isimde birkaç mahal bulunur ise mahallinin ta'yîninde tereddüd edilmemek için o mahallin civârında kâ'in ba'zı meşhûr yerleri de zikrederek meselâ: "Lülebergos kasabasının şimâlinde filân karyesi – mevki'i" demelidir, bununla berâber hangi mevki'in ta'rîfi îcâb etse o mevki'in sağ cenâhından sol cenâhına doğru gösterilmelidir.

[37] Emir ve raporların yazıları; her yerde ve husûsıyle geceleyin sönük ziyâlarda ve âteş aydınlıklarında güzelce okunabilmek üzere kalınca ve açık yazılmalıdır.

Yukarıda zikrolunan muhâbere kâğıdı aşağıdaki numûne vech ile tertîb ü tab' edilir.

Dakîka Sâ'at	Sene	Ay	Gün	Yazıldığı mahal	Emir veyâ rapor gönderen
					Numero varmıştır
Elkāb ……..... …….. …….. İmzâ					

[38] Numûnesini gösterdiğimiz muhâbere kâğıdındaki sağdan birinci hâneye; gönderen kimsenin me'mûriyyet-i 'askeriyyesi, kumandasında bulunduğu kıt'anın ismi yazılıp, ism-i zâtî yazılmaz. Meselâ: "Zâbit, Keşif Kolu, numero 1, Tabur 2, Bölük 2, İleri Karakol Bölüğü" yâhûd tabur ve bölük işâretlerini ihtisâr etmek üzere "T 2, K 2" yazılır. Emir veyâ raporu gönderen zât; ismini, rütbesini okunaklı ve noktalı yazmalıdır. Eğer numûnedeki birinci hâneye yazılan kıt'a-i 'askeriyye, mensûb olduğu kıt'a değil ise kendinin mensûb olduğu kıt'a-i 'askeriyyeyi de imzâ mahallinde işâret etmesi îcâb eder.

Raporlarda elkāb dahi muhtasar yazılır. Meselâ: Müşîr "… Paşa Hazretlerine", Ferîk "… Paşa Hazretlerine", "Dördüncü Fırka Kumandanlığına", "Pîşdâr Kumandanlığına" yazılır.

Bir kıt'a-i 'askeriyyeye kumanda eden, bir me'mûriyete gönderilen zât; îcâbında bir gün zarfında 'aynı mahalle birçok emir ve rapor göndereceğinden, göndereceği emir ve raporlara, birden bed' ile sıra numerosu koymalıdır. Numerolar, muhâbere kâğıdındaki ikinci hânenin altında olan "varmıştır" ta'bîrinin sağ tarafına konulur. "Varmıştır" ta'bîrinin hizâsına, emir ve raporu alan zât tarafından târîh ve sâ'at-i vürûdu yazılır.

Emirlerin bâlâlarına şu sûretle Ordu emri Furka Tepesinden
Fî sene Sa D Gî Numero

[39] tarzında ne emri olduğu, hangi mevki'den yazıldığı işâret olunmalıdır.

Muhâbere kâğıdlarının oldukça dayanıklı kâğıdlar üzerine tab' ettirilmesine dikkat edilmeli ve yazısına halel gelmemek üzere ya diğer rapor ve lâyihaya yâhûd hazîne-i evrâkta hıfzolunduğunda başka bir mahalle yapıştırılmak için sağ tarafından bir parmak kadar mahalli boş bırakmalıdır.

Zarf Numûnesi

Elkāb	
Varmıştır	Gönderilmiştir
İşbu zarf sened makāmında getiren kimseye verilecektir.	

Zarfların üzeri de "Birinci Kolordu Kumandanlığına, Dördüncü Fırka Kumandanlığına" gibi kısa ve muhtasar yazılır.

Zarflar sened makāmında olarak muharrerâtı getiren kimseye verilir. O kimse de muharrerâtı gönderen zâta verir. Zarfların îcâbında mürâca'at edilmek üzere hıfzolunmaları muktezîdir.

"Gönderilmiştir" ta'bîrinin hizâsına, muharrerâtı gönderen zât **[40]** tarafından târîh ve sâ'at ve dakîka yazılacağı gibi "varmıştır" kelimesinin yanına da muharrerâtı alan tarafından kezâ târîh ve sâ'at-i vürûdu kaydedi-

lir. Mektûbu götüren süvârînin ne sür'atte gideceği anlaşılmak için zarfın üzerine bir, iki, üç yıldız işâreti konulur.

Bir yıldız; gâh 'âdetâ gâh sür'atli yürüyüş vezn ü karârıyla giderek altı dakîkada bir kilometre, iki yıldız; dâ'imâ sür'atli yürüyüş ile dört dakîkada bir kilometre, üç yıldız; bârgîrin kuvvet ve tahammülü muhâfaza olunmak şartıyla – dört na'l, yâhûd hücûm dört na'l yürüyüşüyle götürüleceğini gösterir. Şu kadar muharrerâtı götüren süvârîye hangi cins yürüyüş ile gideceği güzelce tenbîh olunmalıdır.

Yukarıda gösterilen muhâbere kâğıdı gibi, elde mevcûd olmayıp da 'âdî kâğıdlar üzerine bir rapor yazmak lâzım gelir ise yazılan mahal ile târîh ve zamânı anlaşılmak için, şu vech ile tertîb ü tahrîr olunması iktizâ eder:

Tekke Sırtı
Fî 4/5 Mayıs sene 1314 Gü Dördüncü Fırka Kumandanlığına
Sâ'at Dakîka
2 15

Mâdde

1 Düşmanın karşımızdaki kuvvetinden dört taburu ile bir bölük **[41]** süvârîsi cenûba doğru hareket etti.
2 Düşmanda ric'at emâreleri vardır.

İmzâ
Alay 3 T 4
Binbaşı
…….

Raporlarda; münderic bulunacak mâddelerin ehemmiyetleri nisbetinde biribirlerinden ayrılarak mâdde mâdde yazılması îcâb eder.

Düşmanın ne hâl ü harekette bulunduğuna dâ'ir yazılacak raporlarda, bi'z-zât görülen ahvâl birinci mâddede, başka taraftan gelen haberleri ikinci mâddede, düşmanın harekâtından his ve tahmîn edilen hâlâtı üçüncü mâddede ve'l-hâsıl mâddeler ehemmiyetleri nisbetinde yek-diğerini ta'kîb etmek üzere yazılır. Tedârik olunan ma'lûmâtın nereden ve kimden alındıkları da beyân edilir.

Yukarıdaki cedvelli numûneyi de ber-vech-i âtî yazmak îcâb eder.

Mâdde

1. Düşman ile bugün sâ'at birde başlayan muhârebe şimdi muzafferiyetimizle hitâm buldu. … kasabasına girildi.
2. Düşmandan … cinsinden … 'aded tüfenk, … sandık cebe-hâne, … çadır alındı. **[42]**
3. Düşman yaralıları içinde 1 livâ, 1 mîralay, 2 binbaşı ile hayli zâbit vardır.
4. Düşman; şimâle doğru pek perîşân sûrette ric'at ediyor.
5. Ric'at edenler ta'kîb olunmaktadır. Tafsîlât-ı sâ'ire mu'ahharan bildirilecektir.

Bâlâdaki ma'lûmâttan da raporların ne tarzda yazılacakları anlaşıldı. Emirler dahi bunun gibi mâdde mâdde yazılır. Şekl-i tertîbleri hemân raporlardan başka bir şey değildir.

Maksad, raporların tarz-ı tahrîrlerini göstermek olduğundan bu bâbda sevku'l-ceyş ve sâ'ir kütüb-i harbiyyede ziyâde ma'lûmât bulunacağı şüphesizdir.

Me'mûriyyet-i 'âdiyeye dâ'ir yazılan raporlarda; bu sûretle mâdde mâdde yazılır ise de anlarda îcâbı kadar tafsîlât verilmesi zarûrîdir.

'İlm ü haber

Sûret-i resmiyyede aklâm-ı devâ'ir-i devletten bir mâddenin netîce hükmünü mübeyyin olarak yazılan 'ilm ü haberler, müzekkere ve muhtıra gibi olduğundan, numûnelerinin yazılmasına lüzûm görülemedi.

[43] Ba'zı husûsu ihbâr için mahallelerden verilen 'ilm ü haberler aşağıda gösterilen tarzda yazılır:

Numûne

"Mahallemiz sâkinlerinden … Efendi'nin mutasarrıf olduğu … numerolu … odalı bir bâb hânesini müştemilâtıyla berâber … guruş icâre-i şehriyye ile … Bey'e … müddetle îcâr eylediğinden nizâmen iktizâ eden kontratosunun icrâ ve senedinin i'tâsı için 'ilm ü haberdir."

İhtiyâr Meclisi a'zâsından İhtiyâr Meclisi a'zâsından Muhtâr mührü Mahalle İmâmı mührü

Diğeri

"İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb Nizâmiye Piyâde On Beşinci Alayın Üçüncü Taburu Binbaşısı olup Dömeke Muhârebesi'nde şehîden vefât eden ve mahallemiz sâkinlerinden bulunan Mehmed Ağa'nın nizâmen ma'âş tahsîs olunmak üzere isim ve sinleri bâlâda muharrer bir haremiyle iki nefer mahdûmundan başka kimsesi olmadığını mübeyyin 'ilm ü haberdir."

İhtiyâr Meclisi a'zâsından İhtiyâr Meclisi a'zâsından Muhtâr mührü Mahalle İmâmı mührü

[44]

Bir Dîvân-ı Harbden Tanzîm Olunan Fezleke

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayın … Bölüğünün … Haymesi efrâdından olup künyesi bâlâda muharrer bulunan … bin …'in … senesi … mâhının … günü elbise ve esliha-i 'askeriyyesiyle taburundan firâr eylemiş olduğuna dâ'ir verilip Dîvân-ı Harbe havâle buyurulan jurnali üzerine ber-vech-i bâlâ istintâkı bi'l-icrâ her nasılsa firâr ederek … gün firârda bulunduktan sonra … mahalde der-dest olunarak tahte'l-hıfz getirilmiş olduğunu ve esnâ-yı firârda jurnalinde cinsleri gösterilen elbise ve esliha-i 'askeriyyesini zâyi' eylediğini filân ve falân numerolu cevâblarında bilâ-isbât beyân etmesinden dolayı îcâbı lede't-tezekkür merkûmun künyesindeki târîh-i duhûlüne nazaran 'acemî efrâddan ma'dûd olamayacağına … gün firârda bulunup müddet-i mehliyesi olan bir ayı tecâvüz ettirdikten sonra der-dest edilmesine ve 'Askerî Cezâ Kānûn-nâme-i Hümâyûnu'nun 152 nci mâddesinde: esbini veyâ eslihasından veyâ cebe-hânesinden veyâhûd hidmet-i 'askeriyye için eşyâdan bir şeyi satanların iki mâhtan bir seneye kadar pranga-bend olunacağı ve satmış olduğu şeylerin sattığı mahalden 'aynen alınacağı ve eğer müstehlek ise bahâsı mî'âdına göre fi'ât-ı mîriyye üzere kendisinden tazmîn **[45]** olunacağı ve mâdde-i mezkûreye ahîren zeyl olunan mâdde-i mahsûsada

dahi: Tüfenk ve kılınç ve kasatura gibi esliha ve cebe-hânesini satan veyâ kasden itlâf eden veyâhûd deniz ve nehre düşürmek ve harîkten kurtaramamak ve bir gā'ile esnâsında gā'ib eylemek gibi ahvâl-i gayr-i ihtiyâriyye ile zâyi' eylediğini şehâdât ve delâ'il ve emârât-ı kâfiyye ve mukni'a ile isbât edemeyip bilâ-isbât zâyi' ettiğini beyân ve iddi'â eyleyen küçük zâbit ve efrâd-ı 'askeriyye silâhaltında bulunacakları müddet üzerine üç sene daha zammıyla silk-i 'askerîde zecren îfâ vü istihdâm olunacağı ve bunun ile berâber mezkûr yüz elli ikinci mâddede tahdîd ve beyân olunan pranga-bendlik cezâsının hadd-i a'zamîsi olan bir sene pranga-bendlik ve tazmîn cezâlarıyla dahi başkaca hüküm ve icrâ kılınacağı muharrer idüğüne ve Kānûn-nâme-i mezkûrun kırk ikinci mâddesinde ise: birkaç cürmü sâbit olan şahsın cürmlerinden hangisinin cezâsı diğerlerinden ağır ise anın ile hükmolunması murakkam bulunduğuna ve zeyl-i mezkûr ahkâmının merkûm hakkında icrâsı muvâfık görüldüğüne mebnî zâyi' etmiş olduğu elbise ve eslihanın ber-mûceb-i kānûn kendisinden taburunca tazmîn ettirilmesiyle berâber bir sene pranga-bendlik cezâsıyla icrâ-yı mücâzâtına ve hidmet-i 'askeriyyesinden fazla olarak daha üç sene zecren silâhaltında istihdâm kılınmasına müttefikan karâr verildiğinden ber-minvâl-i **[46]** muharrer îfâ-yı muktezâsı bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

			Fî	Sene	
Re'îs-i Dîvân-ı Harb	A'zâ	A'zâ	A'zâ	A'zâ	A'zâ
Binbaşı	Kolağası	Yüzbaşı	Mülâzım-ı Evvel	Mülâzım-ı Sânî	Çavuş

İhtâr

Dîvân-ı Harblerden yapılacak istintâklarda olunan su'âller ile cevâblara, birer numero vaz' edilir. Fezlekelerin metinlerinde numeroları gösterilerek, işbu su'âl ve cevâblardan îcâb edenleri zikredilir. Müttehemin mufassal künyeleri, fezlekelerin bâlâlarına dercedilir. İstintâkı icrâ edilenlere Dîvân-ı Harblerde, şiddetli mu'âmele icrâ olunmaz. Dîvân-ı Harb a'zâlarından biri, müstantik olmak üzere intihâb olunarak istintâk anın vâsıtasıyla icrâ edilir. A'zâdan biri tarafından bir su'âl îrâd edilmek îcâb eder ise müstantika ihtâr

kılınır. Fezlekelerde; verilen karârın temâs ettirildiği, mevâdd-ı kānûniyyenin bendleri be-'ibâretühâ tahrîr edilir. İstintâk ve fezleke müsveddeleri Dîvân-ı Harblerde hıfzolunur. Müsveddeler re'îs ve a'zâlar tarafından imzâ kılınır. Verilen hükümlerin târîh ve numerolarıyla muhtasaran kayıdları için, Dîvân-ı Harblerde bir defter tutulur. Fezlekelerin ba'de't-tasdîk geldikten sonra kaydına işâret **[47]** olunmak üzere bir kerre de Dîvân-ı Harblere gönderilmesi usûlündendir. 'Askerî hapis-hâneleri Dîvân-ı Harblerin nezâretleri altında olduklarından, hapis-hâne me'mûrları tarafından vukû' bulacak ihtârât üzerine müddet-i cezâ'iyyeleri hitâm bulan müttehemîn için Dîvân-ı Harb re'îsleri, bir muhtıra tanzîm ve kumandana takdîm ile hapisten çıkarılmalarına dikkat ederler. Dîvân-ı Harbler; bir müttehemin îcâbı hâlinde mevkûfen istintâk edilmesine lüzûm göstererek, haps olunmak üzere bir muhtıra yazarak hapis-hâne me'mûruna gönderir. Müttehemînin haps olunacakları sırada, neden dolayı ne kadar müddetle haps olunacağına dâ'ir yedlerine "beyân-nâme" nâmıyla bir kâğıd verilir.

Dîvân-ı Harbin re'îs ve a'zâları; bir sene müddetle intihâb ve istihdâm edilir. Bidâyet-i intihâb ve ta'yînlerinde –biri ordu-yı hümâyûnların veyâhûd müstakil fırkaların erkân-ı harbiyye dâ'irelerinde hıfzolunmak, diğeri makām-ı Ser-'askerîye takdîm kılınmak üzere– zîri mazbatalı ikişer kıt'a tatbîk mühürleri takdîm edilir.

Dîvân-ı Harblerde istintâkları icrâ olunanların evrâk-ı istintâkiyyeleri hitâm buluncaya kadar bir torba içine konularak a'zâdan bir veyâ ikisi tarafından balmûmu ile mühürlenir.

Dîvân-ı Harbler iki nev'dir. Birine "dâimî", diğerine "muvakkat" ta'bîr edilir. Dâ'imîler her vakit mevcûd bulundurularak silâh-endâzlara, muvakkatler; îcâbında teşekkül etmek üzere zâbitâna mahsûsdur.

[48] Ümerâ ve zâbitândan bir mâddenin Dîvân-ı Harbce tahkîkine lüzûm görünür de anları celbetmek o Dîvân-ı Harbin iktidârı dâhilinde değil ise Dîvân-ı Harb re'îsleri taraflarından mûmâ-ileyhime tezkire yazılır.

Fezlekeler, doğruca kumandanlıklara takdîm olunarak nizâmına tevfîkan kumandanlıklarca îcâb-ı hâl icrâ kılınır.

Müzekkere Numûnesi

İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb Nizâmiye On Dördüncü Alayın İkinci Taburunun üç yüz on üç senesinden henüz gönderilmeyen Kânûn-ı Sânî ve Şubât mâhlarına mahsûs ma'âş icmâllerinin mevcûd olmaması 'umûm tevhîd icmâllerinin makām-ı sâmî-i Ser-'askerîye takdîm olunamamasını bâdî bulunduğuna binâ'en sür'at-i irsâli hakkında Üçüncü Fırka-i Hümâyûn Kumandanlığına bir kıt'a emir-nâme-i müşîr-i efhamînin tastîrine müsâ'ade buyurulmak zımnında müzekkeredir.

Levâzım Dâ'iresi	Levâzım Birinci Şu'besi
Mührü	Mührü

[49]

Diğeri

Mevâki'-i 'askeriyye-i ordu-yı hümâyûnda bulunan ve isimleri bâlâda muharrer olan alay ve tabur tarafından şu'bede mahfûz mazâbıt-ı 'âdiye ile mahalleri a'şâr mâlından almış oldukları hınta ve şa'îrin ba'dehû mazbataları i'âde olunmak üzere belediye mazbataları mûcebince takdîr olunup taburlarca ma'lûm olan fî'ât ile esmânı bi'l-hesâb ordu-yı hümâyûn hazînesi nâmına olarak îcâb eden senedât-ı mahsûsasının serî'an tanzîm u irsâli hakkında mezkûr taburların mensûb oldukları kumandanlıklara muharrerât-ı celîle-i cenâb-ı müşîr-i ekremînin tastîrine müsâ'ade buyurulmak zımnında müzekkeredir.

Levâzım Dâ'iresi	Levâzım İkinci Şu'besi	Fî Sene
Mührü	Mührü	

Muhtıralar 'aynı müzekkere gibi yazıldığından numûnelerini yazmak için lüzûm görülmedi.

Mazbata Numûnesi

İkinci Ordu-yı Hümâyûn Nizâmiye Piyâde … Alayının …'da ikāmet eden … Taburunun sene-i hâliye ma'âş kısmı için îcâb eden mebâliğin

Hükûmet-i Mahalliyeye henüz havâle-nâmesi vürûd etmediğine **[50]** ve havâle hâricinde para verilemeyeceği de bildirildiğine binâ'en icrâ-yı îcâbı bâbında emr ü fermân… fî sene.

Binbaşı Kolağası Kâtib-i Tabur İmâm Yüzbaşı Yüzbaşı Mülâzım Mülâzım

Tebrîk Mektûbları

Tebrîk mektûblarının başlıca altı rüknü vardır. Birincisine: mukaddime, ikincisine: tahmîd, üçüncüsüne: beyân-ı istîhâl, dördüncüsüne: izhâr-ı meserret, beşincisine: ta'zîm ve du'â, altıncısına: temennî-i muhabbet denilir.

Mukaddime-i Tebrîk: Maksûdu beyân etmezden evvel ana münâsib bir fıkra yazmaktır.

Tahmîd: Tebrîk olunacak hâlden dolayı Cenâb-ı Hakk'a şükr ü hamd etmektir. Mukaddime-i tebrîk ile tahmîdin vücûdları her tebrîk mektûbunda şart değildir. Ba'zen terk olunabilirler.

Beyân-ı İstîhâl: Tebrîk edilecek zâtı, tebrîk olunan hâle lâyık ve müstehak göstermektir. Bu rükn, mukaddime-i tebrîkte dahi gösterilebilir.

İzhâr-ı Meserret: Tebrîk olunan hâlden dolayı hâsıl olan meserret ü memnûniyeti, meserretin sebebini beyân etmektir.

[51] *Ta'zîm ve Du'â*: Tebrîk olunan hâl ne ise tebrîk edilen zât hakkında müteyemmen ve mes'ûd olmasını mutazammın bir du'â yazmaktır.

Temennî-i Muhabbet: Buna "recâ-yı muhabbet" dahi tesmiye edilir. Recâ-yı muhabbet, her nev' husûsî muharrerâtta yazılabilir. Recâ-yı muhabbetin ne üslûbda olduğu aşağıda görülecek müsveddelerden anlaşılır.

Tebrîk mektûbları; velâdet için ise "beyân-ı istîhâl", bayramlar ile eyyâm-ı mes'ûde-i sâ'ire için ise "izhâr-ı meserret"e lüzûm yoktur.

Teşekkür Mektûbu – Teşekkür-nâme

Teşekkür-nâmelerin dört rüknü vardır. Birincisine: mukaddime, ikincisine: sebeb, üçüncüsüne: du'â, dördüncüsüne: temennî-i muhabbet denilir.

Mukaddime-i Teşekkür: Teşekkür edilecek zâta, kā'ide-i berâ'at-i istîhâl üzere teşekkür olunacak hâle münâsib bir fıkra yazmaktır.

Sebeb-i Teşekkür: Teşekkür edilecek hâl ne ise anı beyân etmektir.

Du'â: Teşekkür edilecek hâlden dolayı beyân-ı meserretle berâber teşekkür edilen zâtın temâdî-i 'ömr ü ikbâlini mutazammın bir du'â yazmaktır.

Du'â miyânında teşekkür edilen zâtın devâm-ı teveccühâtı da temennî olunabilir.

[52]

Ta'ziye-nâme – Tesliyet-nâme

Ta'ziye-nâme: Bir kimseye isâbet eden bir derd ve kederden dolayı beyân-ı te'essüf ederek tesellî yolunda yazılan mektûba denilir.

Ta'ziye-nâmelerde; beş rükn vardır. Birincisine: mukaddime, ikincisine: ta'ziye, üçüncüsüne: izhâr-ı esef, dördüncüsüne: ref'-i melâl, beşincisine: du'â-yı hayr nâmı verilir.

Mukaddime: Her şeyin Cenâb-ı Hakk'ın emr-i İlâhîsiyle zuhûra geldiğini beyân eylemektir.

Ta'ziye: Zuhûra gelen musîbeti lisân-ı te'essüf ile beyân etmektir.

İzhâr-ı Esef: Zuhûra gelen musîbetten dolayı beyân-ı te'essüf eylemektir.

Ref'-i melâl: Vukû'a gelen kâffe-i mesâ'ibe tahammül edenlerin mazhar-ı mükâfât-ı Rabbâniyye olacaklarının şüphesiz olduğuna dâ'ir – tesellî-âmîz – sözler yazmaktır.

Du'â-yı Hayr: Cenâb-ı Hakk'ın bir daha bu gibi musîbetlerden muhâfaza buyurmasına dâ'ir bir du'â-yı münâsib yazarak söze hitâm vermektir.

'Arz-ı Hulûs

Hulûs mektûblarında; dört rükn vardır. Birincisine: **[53]** mukaddime, ikincisine: beyân-ı hulûs, üçüncüsüne: tahdîs, dördüncüsüne temennî-i muhabbet nâmı verilir.

Mukaddime: 'Arz-ı hulûs olunacak zâtın; kesb-i intisâb ve husûsiyyet edilmiş olduğundan dolayı beyân-ı iftihâr ile 'ömr ü ikbâlinin temâdîsi temenniyâtına dâ'ir bir fıkra yazmaktır.

Beyân-ı Hulûs: 'Arz-ı hulûs olunacak zâtın; mekârim-i ahlâkından, 'ulüvv-i 'inâyet ü merhametinden bahs ile hoşuna gidecek sözler yazmaktır.

Tahdîs: O zâttan görülen (görilen) me'âsir-i sahâbet ve iltifâttan bahsolunarak beyân-ı minnetdârî ve tahdîs-i ni'met etmektir.

Temennî-i Muhabbet: O zâtın; bundan böyle de sahâbet ve iltifâtını recâ eylemektir.

Ma'zeret-nâme

Ma'zeret-nâmelerde; dört rükn vardır. Birincisine: mukaddime, ikincisine: ma'zeret, üçüncüsüne: taleb-i 'afv, dördüncüsüne temennî-i muhabbet denilir.

Mukaddime: Beyân-ı ma'zeret edilecek zâtın; mazhar-ı hüsn-i teveccüh ü muhabbeti olduğundan, beyân-ı ma'zeret edilecek mâdde ne ise andan bahs ile münâsib bir mukaddime tertîb etmektir.

[54] *Ma'zeret*: Maksad ne ise anı icrâya muvaffak olunamayacağının esbâbını, bir lisân-ı ihtirâm-kârâne ile bildirmektir.

Taleb-i 'afv: 'Adem-i muvaffakiyyet hasebiyle beyân-ı te'essüf olunarak taleb-i 'afv etmektir.

Temennî-i Muhabbet: Beyân-ı ma'zeret edilen zâtın devâm-ı teveccüh ü muhabbetini recâ eylemektir.

Tavsiye-nâme

Tavsiye-nâmelerde: ta'rîf, sitâyiş, iltimâs nâmı ile üç rükn vardır.

Ta'rîf: Mektûbda tavsiye olunan kimsenin zâtını, işini, istediğini beyân etmektir.

Sitâyiş: Mektûb gönderilen zâtı hüsn-i hulkünden, kesret-i lutfundan bahs ile tahkîm-i râbıta-i hukûku mutazammın bir fıkra yazılmaktır.

İltimâs: İstenilen şeyin; sür'at-i husûlüne himmet ve mu'âveneti recâ etmektir.

Bu gibi mektûbların hâtimelerinde "… husûsunun istid'â-yı temenniyyâtı istibkā-yı teveccühât-ı 'aliyye-i merhamet-perverîlerine vesîle ittihâz kılındı." yâhûd " … husûsuna bezl-i lutf u 'inâyetlerini, **[55]** bu vesîle ile de hakk-ı 'âcizânemde olan teveccühât-ı mahsûsa-i kerîmânelerinin devâmını istirhâm ederim." yolunda birer "recâ-yı muhabbet" 'ilâve olunması lâzımdır.

Diğer muharrerâtın erkânı, aşağılarda gösterilen müsveddelerinden ma'lûm olabileceği mütâla'asıyla beyân olunmalarından sarf-ı nazar edildi.

Cevâb-nâmeler

Cevâb-nâmelerde inhâ, teşekkür, du'â, temennî-i muhabbet nâmlarıyla dört rükn vardır.

İnhâ: Mektûbun vusûlünü beyân etmektir.

Teşekkür: İrsâl-i mektûbdan dolayı beyân-ı memnûniyyet ile izhâr-ı teşekkür eylemektir.

Du'â: Ma'lûm.

Temennî-i Muhabbet: Ma'lûm.

Bir Tebrîk-nâmenin Erkânına Tatbîki

Mukaddime

" 'Avâtıf-ı seniyye-i hazret-i tâcdâr-ı a'zamîden olarak bu kerre 'uhde-i 'âlî-i kerîmânelerine mîrlivâlık rütbe-i 'aliyyesinin tevcîh buyurulduğu sâmi'a-zîb-i memnûniyyet oldu."

[56]

Tahmîd

Yukarıda beyân olunduğu üzere tahmîdin terki câ'iz olduğundan yazılmadı.

Beyân-ı İstîhâl

"Zât-ı 'âlî-i kerîmâneleri gibi ashâb-ı besâlet ve gayret ve sadâkatin takdîr-i ehliyyet-i 'aliyyeleriyle râyegân buyurulan şu tevcîh-i vecîh-i cenâb-ı zıllullâhîden dolayı"

İzhâr-ı Meserret

"Husûle gelen meserret ü memnûniyyet-i 'âcizânemin ta'rîfi gayr-i kābil olmağla"

Du'â

"Rütbe-i mezkûrenin hakk-ı ehakk-ı 'ulyâlarında müteyemmen ve mes'ûd olması du'âsını tilâvet ve râsime-i tebrîği îfâya müsâra'at eylediğimin 'arz u beyânıyla"

Temennî-i Muhabbet

"Her hâlde muhtâcı olduğum mehâsin-i teveccühât-ı bende-perverlerini temennî ve niyâz ederim."

[57]

Bir Teşekkür-nâmenin Erkânına Tatbîki

Mukaddime

Cenâb-ı Refî'ü'd-derecât, zât-ı sâmî-i bende-perverîlerinin 'ömr ü ikbâl-i 'âlî-i kerîmânelerini müzdâd ve her husûsta te'mîn-i muvaffakiyyât ile dil-şâd buyursun."

Sebeb-i Teşekkür

Zerre kadar istihkākım olmadığı hâlde, mücerred bir lutf-i cedîd-i 'inâyet-güsterîlerinden olarak terfî'-i rütbe-i 'âcizâneme delâlet ve vesâtat buyurmaları"

Du'â

"Çâkerlerince îfâ-yı farîza-i şükr ü mahmedeti gayr-i kābil bulunan eltâf-ı mahsûsa-i 'aliyyelerinden ma'dûd olduğundan füzûnî-i 'ömr ü 'âfiyet-i mekârim-kârîlerini hâtime-i *makāl-i 'ubûdiyyet* olarak yine tekrâr eder."

Temennî-i Muhabbet

"Kâffe-i ahvâlde muhtâcı bulunduğum teveccühât-ı füyûzât-gāyât-ı bende-nevâzîlerinin istibkāsına cür'et ve müsâra'at eylerim."

[58]

Bir 'Arz-ı Hulûs Mektûbunun Erkânına Tatbîki

Mukaddime

"Zât-ı mekârim-simât-ı bende-perverîlerine münhasır bulunan rıkkıyyet-i çâkerânem iktizâsınca du'â-yı füzûnî-i eyyâm-ı 'ömr ü ikbâl-i 'âtıfet-sâzîlerine gece ve gündüz devâm etmekte."

Beyân-ı Hulûs

"Dünyâda ne kadar fezâ'il-i makbûle var ise câmi' bulundukları âsârıyla müsbet bulunan zât-ı rahîmânelerinin mekârim-i ahlâkından fezâ'il-i 'ulviyyesinden bahsedebilmek, dâ'ire-i iktidâr-ı çâkerânemin hâricinde olmak hasebiyle"

Tahdîs

"Şimdiye kadar mazhar olageldiğim eltâf-ı 'aliyye-i kerem-güsterîlerinin îfâ-yı farîza-i şükr ü mahmedeti için bi'l-vücûh 'âciz olduğum hâlde o eltâf-ı veliyyü'n-ni'amîlerini her vakit, her yerde takdîs ve tahdîs eylemekteyim."

Temennî-i Muhabbet

"Binâ'en-'aleyh; hakk-ı nâ-müstehakk-ı çâkerânemde teveccühât-ı me'âlî-gāyât-ı 'inâyet-kârîlerinin devâmı ahass-ı âmâl-i kemterânemdir. Ol bâbda"

[59]

Bir Ma'zeret-nâmenin Erkânına Tatbîki

Mukaddime

"Hakk-ı çâkerânemde olan, bendenizce cidden mûcib-i iftihâr bulunan, eser-i teveccühât-ı lutuf-perverîlerinden olarak; önümüzdeki cum'a gecesi devlet-hânelerinde menkıbe-i hazret-i Risâlet-penâhînin kırâ'ati mukarrer bulunduğu beyân-ı 'âlîsi ile irsâl buyurulan da'vet-nâme-i 'âlîleri vâsıl-ı dest-i 'âcizânem oldu."

Ma'zeret

"Da'vete icâbet lâzıme-i meveddet, husûsıyle böyle bir meclis-i rahmet-enîste bulunmak bâ'is-i feyz ü rif'at ise de mevcûd olan ba'zı mevânî'-i meşrû'a-i 'âcizânemden dolayı o şereften mahrûm kalacağımı ma'a't-te'essüf 'arz eder"

Taleb-i 'Afv

"Ve infâz-ı emr-i 'âlî-i kerîmânelerine 'adem-i muvaffakiyyetim hasebiyle vukû'a gelen kusûr-ı 'âcizânemin isti'fâsına cesâret ederek,"

Temennî-i Muhabbet

"Devâm-ı teveccühât-ı rahîmânelerini istid'â eylerim."

[60]

Bir Tavsiye-nâmenin Erkânına Tatbîki

Ta'rîf

"Mütekaddim 'arîza-i 'âcizî; İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb Piyâde Nizâmiye … Alayın … Taburunun Binbaşısı … Bey"

Sitâyiş

"Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye-i Şâhânenin sâye-i şâhânede yetiştirmiş olduğu ezkiyâ-yı ümerâ-yı 'askeriyyeden ve birçok muhârebât ve mevâki'de bulunarak izhâr-ı şecâ'at ve ibrâz-ı kâr-âgâhî ve ehliyet etmiş asdikā-i devletten ve haylice kıdemlilerden olmağla"

İltimâs

"Ve bu gibi erbâb-ı liyâkatin yetiştirilmesi lüzûmunun, nezd-i 'âlî-i kadr-şinâsîlerinde dahi tasdîk buyurulacağı bedîhî bulunmağla, bir derece terfî'i hakkında îcâb-ı hâlin icrâsını eltâf-ı müselleme-i ehl-perverîlerinden hasbe'l-'ubûdiyye istirhâm eder"

Temennî-i Muhabbet

"Ve istibkā-yı teveccühât-ı füyûzât-gāyât-ı seniyyü'l-himemîlerine ictisâr eylerim."

[61]

İhtâr

Diğer muharrerât-ı husûsiyyenin ne sûretle yazılması ârzû olunur ise öylece yazılabilir. Şu kadar ki yukarıda gösterilen erkâna ri'âyet edilmelidir. Erkânın ba'zen takdîm ve te'hîrinde ve birleştirilmesinde be's yoktur.

Kitâbette Bilinmesi Lâzımeden Olan Ba'zı Istılâh ve San'atlar

Üslûb

Mevki'-i beyân ve ifâdeye konulacak her nev' tasavvur ve fikirleri evvelce zihinde hâzırladıktan sonra teblîğe ıstılâh-ı edebiyyât ve kitâbette üslûb denilir.

Üslûbun fasîh ve makbûl olması fikir ve mülâhazalara tâbi'dir. Fikir ve mülâhazalar ne kadar tertîbli ve açık bulunur ise ifâdeler de o nisbette güzel olur. Üslûb-ı ifâdenin iki rüknü vardır. Birine erkân-ı fesâhat, diğerine vücûh-ı belâgat denilir.

Asâlet

'Akl-ı selîmin kabûl edemeyeceği birtakım sözleri yazmamaktır.

[62]

Itnâb

Sözü uzatmak demektir. Itnâb iki kısımdır. Birine sâdece "ıtnâb", diğerine "ıtnâb-ı mahal" denilir.

Itnâb: Sözü uzatmak, ıtnâb-ı mahal: sözü uzattıkça uzatmak demektir.

Her nev' muharrerâtta, 'ale'l-husûs muharrerât-ı resmiyyede lüzûmsuz ifâdeler ile sözü uzatmamalıdır. Maksad ne ise anı tamâmen anlatabilecek kadar söz yazmalıdır.

İğrâk

Bir şeyde hâsıl olan ma'nânın 'aklen ve hâlen imkânsız bulunmasıdır. Meselâ: "Falân kimse o kadar 'âlimdir ki dünyâda ne kadar 'âlimler var ise anın yanında mektebde henüz elifbâ okuyan çocuklar gibi kalır." tarzında 'aklın kabûl edemeyeceği sözleri yazmak iğrâktır.

İktibâs

Gerek manzûm gerek mensûr bir 'ibârenin; âyât-ı Kur'âniyye, ehâdîs-i Nebeviyye'den birinin me'ânî-i şerîfesi ahkâmına şümûlü olarak yazılmasına denilir.

[63]

Misâl

Gerçi Hudâ güft "kulû ve'şrabû"

Der-'akabeş güft "ve lâ tüsrifû"

Ma'nâsı: Vâkı'â Cenâb-ı Allah; yemek ve içmek lüzûmunu emr buyurmuş ise de bu emrin 'akabinde isrâf etmeyiniz buyurmuştur.

Bu beyt, [1]﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ âyet-i kerîmesinden iktibâs olunmuştur.

1 "Yiyiniz içiniz; fakat israf etmeyiniz; çünkü Allah, israf edenleri sevmez." A'râf, 7/31, nakıs iktibas. (Ayetteki "innehû" yerine metinde hatalı olarak "innallâhe" yazılmıştır.)

Îcâz

İfâde ve iş'ârda ihtisâr ma'nâsınadır. Îcâz: Makbûl, gayr-i makbûl nâmlarıyla iki kısımdır. Îcâz-ı makbûl: Sözü uzatmamak fakat nâkıs bırakmamak üzere teblîğ etmektir. Îcâz-ı gayr-i makbûl: Sözü ihtiyâr-ı îcâz maksadıyla nâkıs bırakmaktır. Meselâ "Yazmış olduğunuz kitâbları postaya teslîmen, esmânını mübeyyin pusulasını leffen gönderdiğimden vusûlünü yazınız." tarzında olan bir mektûb maksadı tamâmıyla gösterdiği için makbûl sayılır.

"Yazdığınız kitâbları melfûf pusulası vech ile gönderdim." me'âlinde yazılan mektûb da kitâbların ne vâsıta ile gönderilmiş olduğu zikredilmediğinden gayr-i makbûl 'addedilir.

[64]

Berâ'at-i İstihlâl

Kelâmın ibtidâsında, ya'ni yazılacak bir mâddenin mukaddimesinde, o mâdde ne maksad üzerine yazılır ise 'ibâre arasında ana müte'allik ta'bîrât kullanılarak zihni maksada intikāl ettirmek için kitâbette müsta'mel bir kā'ide-i makbûle ve mergûbedir.

Tetâbu'-i İzâfât

Bir cümlede muzâfun-ileyhlerin biribiri ardınca îrâdıdır. Türkçede ikiye kadar câ'izdir. Bu cevâz da harekeleri hafif, hecelerinin 'adedce az olmasıyla meşrûttur. Meselâ: "Bu işin menşe'inin tahkîki lâzımdır." 'ibâresinde olan tetâbu'-i izâfet iki olduğundan şâyân-ı kabûldür. "İnsânın televvünâtının hatarlarının en büyüğüne" 'ibâresindeki tetâbu'-i izâfet ikiyi tecâvüz ettiğinden mazhar-ı kabûl değildir.

Teblîğ

İğrâkın 'aksi olarak, yazılacak bir hâlin kuvvet veyâ za'fını 'aklen ve 'âdeten imkân tahtında olmak üzere mübâlağa ile ta'rîf etmektir.

Misâl

"Efrâd-ı şecî'a-i 'Osmâniyye'nin meydân-ı vegāda süngülerinin neşretmekte oldukları parıltıdan 'uyûn-ı a'dâ hıyredâr, cevelân-ı semend-i savlet ve mehâbetlerine meydân-ı ma'reke ne kadar vâsi' olsa dardır."

[65]

Tecnîs

Tecnîs: İki nev'dir. Birine cinâs-ı tâm, diğerine cinâs-ı nâkıs denilir.

Cinâs-ı tâm: Bir terkîbde olan iki kelimenin harf, hareke, vezinde biribirine mutâbık olmasıyla berâber, başka başka ma'nâlara delâlet etmesine ta'bîr olunur.

Misâl

"Bu dervîş yetmiş yaşına yetmiş, semâ'-hâne-i feyz ü terakkîde tenevvüre güşâ-yı zevk-visâl olarak dönmüş, cenâb-ı pîrin envâr-ı feyzinden iktibâs ile vücûdu bir nûr-ı mücesseme dönmüş."

Bu misâlde olan birinci "yetmiş" ile ikinci "yetmiş" harf, hareke, vezinde müsâvî oldukları hâlde birincisi: 'aded-i sinni, ikincisi: sinnin vâsıl olduğu dereceyi gösteriyor.

Cinâs-ı Nâkıs: Bir terkîbde olan iki kelimenin harflerde müsâvî, vezin ve harekelerde gayr-i müsâvî olmasıyla berâber başka başka ma'nâya delâlet eder.

Misâl

"Bu mâh-ı Temmûz'da görülen erba'îne şebîh şiddet-i berd, ahâlî-i memleketi kış günlerinden ziyâde muhtâc-ı ferve vü bürd etti."

[66] Bu misâlde olan birinci "berd" soğuk ma'nâsına, ikinci "bürd" hırka ma'nâsınadır.

Tarsî‘

Müsecca‘ iki fıkradan birinde bulunan lafızlara, vezin ve kâfiyede diğerinde olan kelimelerin tamâmıyla muvâfık bulunmasıdır.

Misâl

“Harekât u sekenâtı makbûl küberâ-yı benâm, hasenât u sadakātı mebzûl fukarâ-yı enâm”

İşte birinci fıkradaki kelimelerin vezin ve kâfiyesine, hattâ ‘adedine fıkra-i sâniyedeki kelimeler tamâmen mutâbıktır.

Teşbîh

Bir şeyi bir şeye benzetmek ma‘nâsınadır. Ya‘ni iki hakîkatin mâ-bihi’l-müşâreketleri olan meziyât ve evsâfa delâlet etmektir ki bundan bir vech ile ya vücûh-ı ‘adîde ile biribirine benzeyen iki hakîkatten biri diğerini tefsîr ve îzâh eylemek, o sâyede efkâra vuzûh, kuvvet-i ifâdeye letâfet vermektir.

[67]

Tenâfür

Söylemekte lisâna, tabî‘ata ağırlık veren harf ve kelimeleri bir cümlede biribiri ardınca cem‘ ve tahrîr etmeye denilir.

Misâl

[1] « قرب قير حربده قيرى »

Tevriye – Îhâm

Bir terkîbde biri karîb, diğeri ba‘îd iki ma‘nâya gelen bir lafzı îrâd, karîne-i hafiyye ile ma‘nâ-yı ba‘îdi murâd etmektir.

1 “Kurb kır harbde kırı” Lisâna ağırlık veren kelimeler yan yana yazılmış olmalı; anlamlı bir cümle olmadığı düşünülmektedir.

Misâl

"Nargile kırıldı ise serin sağ olsun."

Bu misâldeki "serin" lafzından karîb ma'nâya olarak başın sağ olsun demek kasd olunuyor. Ba'îd ma'nâsı nargilenin "ser"idir.

Tehzîb

Yukarılarda tafsîlen beyân olunduğu vech ile bir mâddeyi kaleme aldıktan sonra tekrâr tashîh etmeye denilir.

[68]

Cümle

Bir ma'nâ ifâde etmek üzere birkaç kelimeden mürekkeb olan kelâma tesmiye edilir. Cümlelerin mütemmimâtı üçtür. Bunlar da: hâl, temyîz, müte'allikāt-ı fi'ldir.

Hâl: Çok def'a fâ'ilin hîn-i icrâ-yı fi'lde hey'etini mübeyyin olur; "Ben anı bî-hûş olduğu hâlde gördüm." gibi,

Temyîz: Nisbetin cihetini beyân eder. "Sen ana ma'lûmâtca fâ'iksin." gibi,

Müte'allikāt-ı Fi'l: Mef'ûlün-bih, mef'ûlün-ileyh, hurûf-ı ta'lîl, isti'lâ, musâhabet, zarfiyyet, ibtidâ, intihâ, teşbîh ile fi'llere merbût olan lafızlardır.

Misâl

"Kalbimi kırma, günâhıma girme, niçin bu kadar üzerime varıyorsun, benim ile uğraşma" ve sâ'ire gibi.

Seci'

Kelâm-ı mensûrda fıkraların âhir harfleri bir cinsten olmaktır. Seci': mütevâzî, mutarraf, mütevâzin nâmlarıyla üç kısımdır.

[69] *Seci'-i Mütevâzî*: Fıkraların âhir kelimeleri vezinde, 'aded-i hurûf-ta, harf-i revîde mutâbık bulunmaktır: "Vahdet, kesret, nikāb, hicâb, elîm, fehîm" gibi.

Seci'-i Mutarraf: Fıkraların âhir kelimeleri vezinde, 'aded-i hurûfta, mutâbakat etmezse de harf-i revîde mutâbık bulunmaktır: "İbtisâr, etvâr" gibi.

Seci'-i Mütevâzin: Fıkraların âhir kelimeleri vezinde, 'aded-i hurûfta mutâbakat ederek, harf-i revîde mutâbakat etmemektir: "Müstedîm, müstebîn" gibi.

Bunlardan başka seci'de yedi şart vardır. Birincisi: müfred lafızların selâmeti, ikincisi: tertîbce tekellüften sâlim bulunması, üçüncüsü: her fıkranın diğer fıkrada olan ma'nâlara delâlet etmemesi, dördüncüsü: ma'nâlar lafızlara tâbi' olmayıp lafızların ma'nâlara tâbi' bulunması, beşincisi: seci' fâsılalarının az harften terkîbiyle fıkraların taksîri, altıncısı: seci'a tahsîs olunacak kelimelerin üdebâca isti'mâline cevâz verilenlerden intihâbı, yedincisi: revâbıt-ı kelâm hükmünü almış birtakım fi'ller ile edevâtın makām-ı seci'de kullanılmamasıdır.

Kitâbet-i resmiyyede: âşikâr, bedîdâr, bedîhî, tabî'î, olunmuş, kılınmış gibi seci'de isti'mâl olunan elfâzın pek çoğu, altıncı ve yedinci şartlara göre muvâfık düşmez.

[70]

Şiddet

Efkâr ve hissiyâta ziyâde kuvvet vermek için ifâdenin tarzını kısaltıp üslûb-ı îcâza karîn eylemektir. Cennet-mekân Sultân Selim'in: "Dünyâ, bir pâdişâha kifâyet edecek kadar da vâsi' değilmiş." güftâr-ı celâlet-nisârı gibi.

Sarâhat

Nefsin şehâmetinden, efkârın şiddet-i galeyânından neş'et eden bir tavr-ı celâdet ve şiddettir.

Şiddet ile sarâhat zâhiren bir gibi görünür ise de farkları vardır. "Biri ra'd ve berktir ki, arkasından rahmet, diğeri sadâ-yı bürkânîdir ki sadme ve hezîmet olabilir." yolunda bir mahalde okuduğum ta'rîf pek becâdır.

Garâbet-i Elfâz

Yazılan 'ibâreler arasında bulundurulan elfâzın, elfâz-ı me'nûse ü müsta'meleden olmamasıdır.

Yukarılarda dahi söylenildiği üzere, yazılan bir mâddenin fikri teşvîş etmeyerek anlaşılması için cümle tarafından kabûl **[71]** olunmayan, isti'mâl edilmeyen elfâz yazılmamalıdır.

Hele Türkçede karşılığı olan bir kelime yerine elfâz-ı ecnebiyye yazmak da garâ'ib-i elfâz sayılır.

Gulüv

'Aklen, 'âdeten mümkünsüz olan derecelerde bir hâli tasvîr ve tahrîr etmektir ki, edebiyâtta aslâ makbûl değildir. 'Âdetâ mübâlağalı bir yalan yazmaktır.

Misâl

"Ol dârü's-sınâ'ada o derecede mühîb efvâh-ı nâriyye i'mâline muvaffakiyet elveriyor ki her bir mermîsi bir kûh-ı sengîne tesâdüf etse anı bir ânda delip geçer."

Fıkra

Ma'nâları biribirine benzemeyen kelimeleri bir yere getirerek ifâde olunan bir mâddeye denilir.

Fıkraların âhir kelimelerinde seci'a ri'âyet lâzımdır. Fıkra tertîbinde ri'âyeti lâzım olan kā'idelerden başlıcaları ber-vech-i âtîdir:

Birincisi: Birinci fıkra ile ikinci fıkranın müsâvî olması.

[72]

Misâl

"Der-i feyz-âver-i 'ulyâ-yı veliyyü'n-ni'amîlerine intisâbım, eltâf u 'inâyât-ı bende-perverîlerine ihtiyâcım"

İkincisi: Birinci fıkra ile ikinci fıkra müsâvî olmadığı sûrette, ikinci fıkranın birinciden uzun olması.

Misâl

" 'Âcizlerini terk-i dâr u diyâra, bunca mihen ü âlâm-ı gurbeti ihtiyâra mecbûr eden"

Üçüncüsü: En kısa fıkra iki kelimeden eksik olmamak.

Misâl

"Gençlikte servet, şeyhûhette istirâhat ârzû olunur hâllerdendir."

Dördüncüsü: Fıkralardan çıkan ma'nâ biribirine benzememek.

Misâl-i Mutâbık

"Şu günlerde mütevâliyen, nüzûl eden rahmet, mezrû'âtımız için mûcib-i feyz ü berekettir."

[73]

Misâl-i Muhâlif

"Kelâm-ı müsecca' zînet-efzâ-yı ruhsâr-ı güftâr, bâ'is-i izdiyâd-ı cemâl-i makāl olduğu bedîdârdır."

Beşincisi: Bir fıkrada bir lafzın tekerrür ettirilmemesi.

Misâl-i Mutâbık

Zâten aralarında olan "ittifâk", re'ylerinin "ittihâd"ına sebeb oldu.

Misâl-i Muhâlif

Zâten aralarında olan "ittihâd", re'ylerinin de "ittihâd"ına sebeb oldu.

Altıncısı: Fıkra nihâyetinde seci'a ri'âyet olunmak.

Misâl-i Mutâbık

"Bu gibi şeyler ahvâl-i husûsiyyeden ma'dûd, bir şahsın ahvâl-i husûsiyyesinde taharrî-i me'âyîb ise nezd-i 'ukalâda merdûd olmağla"

[74]

Misâl-i Muhâlif

"Aralıkta geminin gittiği tarafa 'atf-ı nigâh-ı hasret eder, gözyaşlarını serper idi."

İkinci cümle birinci şarta göre pür-kusûrdur.

Yedincisi: Fıkra âhirinde müterâdifen getirilecek elfâz-ı seci'adan, yâhûd 'ibâre arasında 'atf-ı tefsîr sûretiyle yazılacak iki kelimeden birinin masdar, öbürünün ism-i fâ'il olması câ'iz olmadığından bu iki kelimenin bir sîgadan olmasına dikkat etmek.

Misâl-i Mutâbık

"Cenâb-ı Rabbü'l-'âlemîn; kemâl-i kudretinden benî beşerî –'nâtık u gûyâ'– eyledi.

Misâl-i Muhâlif

"… –'intâk u gûyâ'– eyledi."

Sekizinci: Müsecca' fıkraları rabt ile bir cümle-i tâmme yapmak için, kelimelerin sebk ü edâsına fıkralardan her birinin terkîb ve ma'nâca biribirinin mülâyimi olmasına dikkat etmek.

Misâl-i Mutâbık

"Ol zâhid-i sütûde-şiyem, bütün gece terk-i hâb u râhat **[75]** ve meşgûl-i zikr ü salât olmağla, Hudâ-yı bî-zevâle 'arz-ı itâ'at ederdi."

Bu terkîbin birinci fıkrasındaki "râhat", ikincisindeki "tâ'at" kelimelerini "ederdi" lafzı bağlamış ve bu lafz ikisinin de mülâyimi bulunmak hasebiyle fıkraları cümle-i tâmme hâline koymuştur.

Misâl-i Muhâlif

"Ol zâhid-i sütûde-şiyem, bütün gece terk-i hâb u râhat ve zikr ü salât ile meşgûl-i 'ibâdet olurdu."

Fıkralardan birincisinde olan "râhat" lafzı "ederdi", ikincisindeki " 'ibâdet " lafzı "olurdu" fi'li ile rabtolunması lâzım gelir iken her iki lafzın "olurdu" ile bağlanması birinci fıkrayı rabtsız bırakmıştır.

Bu terkîbin "… râhat eder, … 'ibâdet olurdu" sûretinde yazılması lâzım gelir.

Kelâm

Bir tamâm söz demektir. Kelâmda: mübtedâ, haber, râbıta nâmlarıyla üç rükn vardır.

Meselâ: " 'Adâlet güzeldir." kelâmında " 'adâlet" mübtedâ, "güzel" haber, "dir" râbıtadır.

[76] Bu üç rükne fenn-i beyânda müsnedün-ileyh, müsned, râbıta denilir. Bu hâlde " 'adâlet" müsnedün-ileyh, "güzel" müsned, "dir" râbıta olur.

Lüzûm-ı Mâ-lâ-yelzem

Seci' ve kâfiyede harf-i revî, anın evvelinde olan harf ile bir cinsten olmasına denilir.

Misâl

"Kâmil, şâmil, mâ'il, kā'il, yemek, emek, 'asel, besl"

Diğer Misâl

"Mehâsini derk, kabâyihi terk; edîb ü kâmil ve fezâ'il-i 'ulûm u fünûnu hâmil olanlar içindir."

Leff ü Neşr

Bir cümlede iki veyâ ziyâde elfâz yazılarak sonra ol mikdâr kelimeler getirilmektir. Lafızlardan evvel yazılana birincisinin, ikinci olarak yazılana

ikincisinin ma'nâca mülâyimi olmasıyla, merci'leri tasrîh olunmaksızın anlaşılmasıdır.

Bir cümlede evvel yazılan lafızlara "leff", sonra yazılanlara "neşr" **[77]** denilir. Bunlar da "leff ü neşr-i müretteb", "leff ü neşr-i müşevveş" nâmlarıyla iki kısımdır.

Mürettebe Misâl

"Bu sûret, mâ-fi'z-zamîrin izhârına fırsat verdiğinden, sikke ve hutbe müşârün-ileyh hazretlerinin nâm-ı 'âlîlerine urulup okundu."

Müşevveşe Misâl

"… Mektebin dersleri gayr-i müretteb, mu'allimîni nâ-ehl olduğundan ehl ü erbâb tedâriki ile yoluna konuldu."

Mecâz

Bir kelimenin ma'nâsını münâsebet-i mahsûsaya mübtenî olarak diğer ma'nâda kullanmaktır.

Misâl

Gazâlimle ederdim seyr ü sefer
Ki pâyânı olmazdı sahrâların

Bu beyitte olan "gazâl" ceylân ma'nâsına olduğu hâlde burada "ma'şûka" ma'nâsında kullanılmıştır.

[78] Mecâzın birçok nev'leri var ise de kitâbımızda pek de ta'alluku olmadığından, maksadımız sanâyi'-i kitâbetten mümkün mertebe bir fikr-i ibtidâ'î vermek olduğundan "envâ'-ı mecâz"dan sarf-ı nazar edildi.

Mutâbakat

Efkâr ve me'ânînin elfâz ve te'âbîr-i mahsûsası ile beyân ve ifâde olunmasına denilir.

Her lafz ve ta'bîrin yerinde îrâdı; lisânımıza kabûl olunan, kabûlüne cevâz verilen 'Arabî ve Fârisî kelimelerin sahîh ma'nâlarını, iştikāk kā'idelerini, ba'zı ıstılâhlarını öğrenmeye tevakkuf eder.

Bu vukûf da fıkdân-ı mutâbakat nakîsasından, çok def'a masûniyete medâr olamaz. Yazılan mevâddı, bu nakîsadan kurtarmak üzere müsâmaha ve 'acele ile yazmamalıdır. Muvâfık lafz ve ta'bîrler aramalıdır.

Bir bârgîr hakkında vaktiyle yazılmış olan şu: "Hem mütekkebbir ve gazûb hem de mutî' ve mağlûb bir hayvândır. Verilen emre bilâ-te'emmül inkıyâd eder." 'ibâresinde olan tekebbür ve te'emmülün hayvân ile münâsebetleri olamayacağının, "bilâ-te'emmül" yerine "mülâyemet ile" ta'bîri münâsib olacağının düşünülememesi gibi.

[79]

Beyân-ı Galatât

Yâ vukûfsuzluk yâhûd müsâmaha eseri olarak bir hayli kelimât ve elfâzın galat olarak söylenmekte ve okunmakta olduğuna mebnî, bunlardan en ziyâde kullanılanların ber-vech-i zîr beyânı tensîb olunmuştur.

İhtiyâr: Yaşlı, müsin ma'nâsınadır. 'Arabîdir. Masdar. Gerek müzekker gerek mü'ennes için bu sûretle kullanılır. Nisvân ya'ni kadınlar için yazıldığı vakit âhirine "ihtiyâre" gibi 'alâmet-i te'nîs yazılmamalıdır. Çünkü masdarların kā'ideten mü'ennes ve müzekkerleri müsâvîdir. Yazıldığı vakit "ihtiyâr kadın" ta'bîriyle yazılmalıdır.

Âşikâr – Âşinâ – Âftâb: Bu kelimelerde "şe" ve "fe" harflerinin kesre ile okunması galattır. Doğrusu "elif" lerinin med ve cezm ile "şe" ve "fe" harflerine urulmasıyladır[1].

Ebniye: Binânın[2] cem'idir. Hâne, kışla, hân ve emsâli binâlar demektir. Doğrusu "elif"in fetha ile "be" harfine urulması, "nun" un kesre ve "ye" harfinin fethalı okunmasıyladır. "Nun" harfinin "ye" harfine kesre ve teşdîd ile urularak "ye" harfinin fethalı olmak üzere okunması galattır.

1 "âşkâr", "âşnâ", "âf-tâb" şeklinde.
2 Metinde "nebâtın" yazılıdır.

Übbihetlü: Elkāb-ı resmiyyedendir. "Elif" harfini "be"ye fetha ile **[80]** urarak okumak galattır. "Elif" harfini zamme ve teşdîd ile urup "be" harfini kesre ile okumalıdır[1].

Araba: Hayvânâtın insân ve yük taşıdıkları şeydir. " 'Araba" (عربه) yazılması galattır.

Akribâ: Hısım, yakın ma'nâsınadır. "Karîb"in cem'idir. "Re" harfinin fetha ile okunması galattır. Doğrusu "re" harfini kesre ile okumaktır[2].

Ekserîsi: Doğrusu "ekserî"dir.

İlcâ-yı Zarûret: "İlcâ" kelimesi zâten "mess-i zarûret" mânâsına olduğundan "zarûret" fazladır.

İnâs: Kadın cinsi demektir. "Elif" harfinin zamme ile okunması galattır. Kesre ile okunmalıdır.

Evân: Vakit ve zamân ma'nâsınadır. "Elif" harfinin med ile okunması galattır. Fetha ile okumalıdır.

Evânî: Kap ve zarf ma'nâsınadır. "Elif" harfi med ile okunmayıp fetha ile okunmalıdır.

Eytâm: Babası vefât etmiş sabî ma'nâsınadır. "Yetîm"in cem'idir. "Elif" harfini aşağı çekerek okumak galattır. "Elif" harfini fetha ile "ye" harfine urarak okumalı.

İsem de: Ba'zı kimselerin "isemde (ايسمده)[3]", "isem (ايسم)[4]" yazması **[81]** galattır. Doğrusu "isem de (ايسه مده)", "isem (ايسه م)"dir.

İdi, iken: Bu edâtların biri hikâye-i mâzî, diğeri hâldir. Tahfîf olundukları zamân hemze ile berâber "ye" harfleri dahi ıskāt olunmalıdır. ya asılları gibi yazmalı yâhûd "olmuşdı, olmuşken" yazılmalıdır.

---

1 "übbihetlü" şeklinde.
2 "akribâ" şeklinde. Satırda kayma olmuştur.
3 "sin" ve "mim"in bitişik şekilde yani araya "he" harfi konulmayarak yazılmasının yanlışlığı vurgulanıyor.
4 "sin" ve "mim"in bitişik şekilde yani araya "he" harfi konulmayarak yazılmasının yanlışlığı vurgulanıyor.

Bâkire: Kızlığı bozulmamış demektir. Hâl, bikr-i nisvâna mahsûs olduğundan bu kelimenin nihâyetinde 'alâmet-i te'nîs olarak gösterilen "he" fazladır. Yalnızca "bâkir" yazılmalıdır.

Biribirine, Biribirinden: Bunların doğrusu biribirine, biribirindendir. "Ye"siz yazmak galattır.

Ba'demâ: "Bundan sonra" ma'nâsında kullanılmakta ise de ma'nâca nâkıstır. Bunun yerine "ba'de-ezîn" yâhûd tahfîf olunarak "ba'de-zîn" yazmak daha muvâfıktır.

Ba'zı: Her vakit olmayıp "arasıra" ma'nâsına gelir. Mâ-ba'dına 'Arabî bir kelime getirilecek ise "ba'z def'a"[1] gibi yazılmalıdır. Mâ-ba'dına Türkçe bir kelime getirilecek ise "dâd" harfinden sonra bir nisbî olarak "ye" harfi 'ilâve olunarak "ba'zı söz", "ba'zı iş" sûretinde yazılmalıdır. Çünkü Türkçe bir kelimenin 'Arabî ve Fârisî lafızlardan biri ile Fârisî kā'idesince izâfeti câ'iz değildir.

[82] *Becâyişen*: Fârisîdir. Biribirinin yerine geçmek ma'nâsına gelir. Fârisî kelimelerin 'Arabî kā'idesince temyîz olarak yazılmaları câ'iz olmadığından "becâyiş sûretiyle" demelidir.

Bi'l-fürûht: Fürûht satmak ma'nâsına olarak Fârisîdir. 'Arabî kā'idesince gösterildiği gibi yazılamaz. Doğrusu "fürûht ile" yazmaktır.

Peşînen: "Veresiye olma[ma]k" ma'nâsına Fârisîdir. "Becâyişen" kelimesinde beyân olunduğu mahzûra mebnî "peşîn olarak" yazılmalıdır.

Bi'z-zarûr: "Mecbûrî olarak" ma'nâsındadır. 'Arabîdir, doğrusu "bi'z-zarûre"dir.

Temhîr: "Mühürlemek" ma'nâsınadır. "Mühr" ismi Fârisîdir. 'Arabîsi "hâtem"dir.

Fârisînin 'Arabî kavâ'idine mübâyeneti cihetle doğrusu "tahtîm"dir. Yazılmak lâzım gelir ise "mühürlenerek", "mühürlendi" imlâsında yazmalıdır.

Timur: Doğrusu "demir"dir.

---

1 Burada "ba'z-ı def'a" şeklinde tamlama olduğuna işaret edilmektedir.

Sa'leb: 'Arabîde tilki ma'nâsına gelir. İçilmekte olan "sahleb"dir. Sa'leb yazmak galattır.

Çârşû: Doğrusu "çâr-sû"dur. Fârisî ise de Türkçeleşmiş olduğundan "çarşı" yazmak münâsibdir.

[83] *Cibilliyet*: Doğrusu "cibillet"tir.

Cep: Doğrusu "ceyb" dir.

Hâmile: Bir kadının gebe olduğunu ifâde etmek için yazıldığında "hâmil" yazılmalıdır. Hâl-i haml nisvâna mahsûs olduğundan 'alâmet-i te'nîs olarak nihâyetine getirilen "e" (ه) zâ'iddir.

Hoşnûdiyet, Serbestiyet: Her ikisi de Fârisîdir. Kā'ide-i 'Arabiyyeye mübâyenetlerinden dolayı doğrusu "hoşnûdî", "serbestî" yazmaktır.

de: Türkçede edât-ı zarfdır. "Dahi"nin muhaffefi olarak edât-ı 'atf makāmında dahi kullanılır. Ne makāmında kullanıldığını tefrîk etmek için edât-ı 'atf olmak üzere kelimelere muttasıl yazılmamalıdır: "Sen de, ben de, hem de" gibi. Çünkü bunların asılları "sen dahi, ben dahi, hem dahi"dir. Edât-ı zarf olduğunda muttasıl yazılmalıdır: "Tarafında, makāmında, kā'idesinde" gibi.

Sened-i mahsûsa: Doğrusu "senedât-ı mahsûsa"dır. Birkaç tane olur ise "senedât-ı mahsûsa" denilir.

Şükrâniyet: Masdardır. 'Arabî masdarların hâliyle yazılmaları lâzım geleceğinden doğrusu "şükrân"dır.

Zann eder isem: Zann ederim ki, bana kalırsa makāmında yazılmakta ise de ma'nâyı tamâmıyla ifâde edemediğinden "zann ederim ki, bana kalırsa" yazmak daha münâsibdir.

[84] *'an-*: Bir mahalden bir mahalle kadar ma'nâsına olarak yazıldığında "min-Edirne ilâ …" yazmalı; " 'an-" ile yazmak hatâdır. Çünkü " 'an-" hurûf-ı cârreden bu'd (ve[1]) mücâvezet, "min" ibtidâ içindir.

1 "bu'd" ve "mücâvezet" kelimelerinin arasında "ve" olmalıdır.

Kat-ender-kat: "Kat" lafzı Türkçedir. Fârisî edâtı ile yazmak kā'ideten câ'iz değildir. Hattâ "kat be-kat" yâhûd "kat be kat" sûretinde yazılanlar da galattır. Doğrusu "kat kat"dır.

Gün-be-gün: Doğrusu "günden güne"dir.

Kürek: Âteş alevlendirmeye mahsûs olan âlet ma'nâsına kullanılır ise "körük", kayık çekmeye, toprak ve sâ'ire atmaya mahsûs âlet ma'nâsına ise "kürek", bir nev' ince ve kuru ekmek yâhûd dağılmaya kābiliyeti olan eşyâ ma'nâsına ise "gevrek", soğuktan muhâfaza olunmak için arkaya giyilen tüylü libâs ma'nâsına ise "kürk" yazmalıdır.

-lı/li, -lu/lü: İsimlere lâhik oldukları hâlde "nisbet, sâhibiyet" edâtı olurlar: "Bağdâdlı, Karahisârlı" gibi. İmlâları telaffuza tâbi'dir. Zammeden 'ibâret bir harekesi bulunan yâhûd son harekesi zamme olan isimlere "lu/lü"', mâ'adâsına "lı/li" lâhik olur: "İstanbullu, gönüllü, Bursalı, debdebeli, ma'lûmâtlı, sevgili, tedbîrli" gibi.

[85] Elkābda münhasıran "devletlü, sa'âdetlü, 'izzetlü" gibi "lü" yazılır.

Lîre-i 'Osmânî, Lîrâ-yı 'Osmânî: Her ikisi de muvâfık-ı kā'ide değildir. Doğrusu "Osmanlı altunu, 'Osmânlı lirası" yazmaktır.

Me'mûrîn: "Me'mûr"un cem'idir. Bir işe ta'yîn olunan kimse demektir. Bunu kā'ide-i 'Arabiyyeden olan ve iki şey ifâde eden tesniye ile ya'ni "ra"yı fetha ile "ye"ye urarak okumak galattır. Doğrusu "ra"yı aşağı çekerek okumaktır.

Mütercim: İsm-i fâ'il olarak ecnebî bir lisânı başka bir lisânda söyleyip yazan ma'nâsına kullanıldıkta, "mim"in zammı, "te"nin fetha ile "ra"ya, "cim"in kesre ile nihâyetindeki "mim"e urulmasıdır. "Ra"nın "cim"e fetha ve teşdîd ile "cim"i kesreli olarak "mim"e urup okumak galattır[1].

Tercüme olunmuş ma'nâsına isti'mâl edildikte "mim"in zammı, "te"nin fetha ile "ra"ya, "cim"in fetha ile nihâyetindeki "mim"e urulmasıyla okunur[2].

1 "mütereccim" kasdedilmektedir.
2 "mütercem" kasdedilmektedir.

Matrûş: Fârisîdir. Yontmak ve kazımak ma'nâlarınadır. Mu'ahharan Türkçeye geçmiştir. "Tıraşlı" demek lâzım gelir iken "te" harfini "tı"ya bi't-tahvîl kā'ide-i 'Arabiyyenin ism-i mef'ûlüne tatbîk ederek "matrûş" demek galattır.

[86] "Tıraş" lafzını da "tıraş[1]" yazmamalıdır.

Ma'a: Türkçe "ile" ma'nâsınadır. Türkçe bir kelime ile 'Arabînin izâfeti câ'iz değildir. "ma'a-kurşun kalemi, ma'a-çatal, ma'a-değnek" demek hatâdır.

Mûcebince: Bu kelime bir dâ'ire-i resmiyyenin en büyük âmiri tarafından evrâk-ı resmiyye üzerine yazılan i'lâm, der-kenâr, mazbatalar zîrine hüküm makāmında işâret edilir. Ekseriyetle "cim"in kesriyle söylenilir ki, galattır. Doğrusu "cim"in fethiyledir. Kesr ile okunur ise "îcâb" ma'nâsını, fetha ile olur ise "hüküm" ma'nâsını ifâde eder. Maksad dahi "hüküm"dür.

Mekârî: Yük hayvânına tahsîs edilmiş olan bu ismi "mim"in zammı, "kef"in yalnızca yukarıya çekmek sûretiyle söyleyip yazmalıdır[2].

İhtâr

Kitâbetimizde; gerek kavâ'id-i izâfet ve sıfat gerek kavâ'id-i sâ'irece hayli hatâlar zuhûra geldiğinden bunlar da galatâttan ma'dûd bulunduğundan yukarıda beyân olunan galatâta 'ilâveten ber-vech-i zîr beyânı tensîb edildi.

İzâfet: Husûsî bir ma'nânın ifâdesi için bir ismi başka **[87]** isme rabtetmektir. Rabtolunacak isimlerin birine "muzâf", diğerine "muzâfun-ileyh" denilir. Lisânımızda muzâfun-ileyh, muzâftan evvel getirilir. Meselâ: "Kapının halkası" dediğimizde; "kapının" muzâfun-ileyh, "halkası" muzâf olur. Muzâfın âhiri sâkin ise bir "sı/si" 'ilâve edilir. "Halka" isminin âhiri sâkin olmak sebebiyle 'ilâve olunan "sı" gibi.

İzâfet iki nev'dir: Birine "izâfet-i lâmiyye", diğerine "izâfet-i beyâniyye" denilir.

1 "te" harfi yerine "tı" harfi ile yazılmaması gerektiği belirtiliyor.
2 "Mükârî" kastedilmektedir.

İzâfet-i Lâmiyye: Temellük ve nisbet ma'nâlarını ifâde eder. "Muhyiddin Bey'in hânesi" denildikte Muhyiddin Bey'in bu hâneye mâlik olduğu, "hânenin damı" denildikte dam bu hânenin eczâsından olmağla hâneye nisbeti bulunduğu anlaşılır.

İzâfet-i Lâmiyyede, muzâfun-ileyhin âhiri sâkin ise meksûr kılınır; harekeli ise bir "nun" 'ilâve edilir: "İstanbul'un armudu, kapının rezesi" gibi. "Su" lafzının muzâfun-ileyhinde "nun" yerine "ye" getirilir. "Sunun" yazılmayıp "suyun" yazılır.

Lisân-ı 'Osmânîde edât-ı izâfet "kef[1]"tir. Ba'zen "kef"ler hazf olunarak "kapının halkası" denilecek iken "nın"ın hazfıyla "kapı halkası", "Hasan Ağa'nın çayırı" yerine "Hasan Ağa çayırı", "mahallenin bekçisi" yerine "mahalle bekçisi" denir.

İzâfet-i Beyâniyye: Muzâfun-ileyh ve muzâfın nev'ini yâhûd aslını **[88]** beyân eder. Nev'ini beyânda muzâfın kesresi veyâ "sin"i ile iktifâ olunarak muzâfun-ileyh edât-ı izâfet olan "kef"ten tecrîd edilir: "Elma ağacı" denildikte muzâfun-ileyh olan "elma" ağacın, "piyâde alayı" denildikte muzâfun-ileyh olan "piyâde" alayın nev'ini beyân eder. Aslını beyânda muzâfa kesre veyâ "sin" dahi lâhik olmaz: "Elmas küpe" denilecek olur ise muzâfun-ileyh olan "elmas" küpenin hangi cevherden olduğunu ya'ni aslını irâ'e eyler.

Sıfat: Bir şeyin güzelliğini, çirkinliğini ve ahvâl-i sâ'iresini beyân eder bir lafızdır.

Mevsûf: Vasf ve ta'rîf olunan şeydir.

Lisân-ı 'Osmânîde sıfat, mevsûfa tekaddüm ettirilir. "Güzel adam" dediğimizde sıfat olan "güzel"in, mevsûf bulunan "adam"a tekaddüm ettirilmesi gibi.

Sıfat; iki kısımdır. Birine "zâtî", diğerine "vasf-ı sebebî" denilir.

Sıfat-ı zâtî: Mevsûfun kendi sıfatıdır. *Vasf-ı sebebî*: mevsûfun muzâfı kendi sıfatıyla bi't-terkîb ikisi bir kelime olarak mevsûfa sıfat olur. "Beli ince adam" denildikte incelik belin sıfatı olup anın sebebiyle sâhibi tavsîf olunur. Bu takdîrde "kendinin beli ince adam" olur.

1 "kâf-ı nûnî" kastedilmektedir.

[89] 'Arabî kā'idesince sıfatın kemiyet ve efrâd i'tibârıyla mevsûfa mutâbakatı lâzımdır. Sıfat müfred ise mevsûf da müfred, tesniye ise tesniye olur.

Müfred biri, tesniye ikiyi iş'âr eder. Lisân-ı 'Osmânî ile Fârisîde tesniye yoktur. Bu iki lisânın kavâ'idince birden ziyâde olan cem'dir. Tesniye 'Arabîye mahsûstur.

Tesniyeye Misâl: "Devleteyn-i fahîmeteyn" iki müfahham devlet demektir.

'Arabî isimler ba'zen 'Arabî sıfatlar ile Fârisî kā'idesi üzere bi't-terkîb sıfat-mevsûf yapılır: 'İzzet-i 'azîm; lokma-i latîf gibi. Fakat lisân-ı 'Osmânîde kā'ideten "lokma-i latîfe" demek lâzım gelir.

Fârisî ve ecnebî lisânlarından lisân-ı 'Osmânîye kabûl olunan lafızlardan ba'zılarının âhirlerinde nefs-i kelimeden olan "he", "te" harfleri mü'ennes 'alâmeti sayılamayacağından anları mü'ennes ile tavsîf câ'iz değildir. "Hâne-i vâsi'a, emir-nâme-i 'aliyye, emir-nâme-i telgrafiyye, fabrika-i cesîme" denilemez. Bunların doğrusu "Hâne-i vâsi', emir-nâme-i 'âlî, emir-nâme-i telgrafî, fabrika-i cesîm"dir. Fabrika-i cesîm ve cesîme gibi izâfetler lehü'l-hamd zamânımızda kesb-i nedret etmiştir. "Tophâne-i 'âmire, Tersâne-i 'âmire, Posta-hâne-i 'âmire" gibi devâ'ir ü mebânî-i resmiyye isimleri müstesnâdır.

Türkçe ve 'Arapça isimler ile de izâfet ve sıfat ve mevsûf yapmak câ'iz değildir. "İskele-i mezkûre, kundura-i makbûle, çekmece-i zarîfe, **[90]** kolağası-i mûmâ-ileyh, yüzbaşı-i mûmâ-ileyh" denilemez. Bunlara sâde olarak "mezkûr iskele, makbûl kundura, zarîf çekmece, mûmâ-ileyh kolağası, mûmâ-ileyh yüzbaşı" demek münâsib olur. Ekser muharrerât-ı resmiyyede olan "tabur-ı mezkûr" da bu kabîldendir.

'Arabî kelimelerin cem'leri 'ale'l-'umûm mü'ennes i'tibâr edilir. 'Arabî kelimelerde muzâf ile muzâfun-ileyhin sıfat ile mevsûfun bir cinsten olması ya'ni muzâf mü'ennes ise muzâfun-ileyhin dahi mü'ennes bulunması şarttır. "Mu'âmelât-ı mezkûr" yazılamaz, "mu'âmelât-ı mezkûre" yazılır. Çünkü "mu'âmelât" cem'dir, cem'ler mü'ennestir. Bunun nihâyetine getirilen "mezkûr" lafzına da 'alâmet-i te'nîs olmak üzere bir "he" 'ilâve edilmesi lâzım gelir.

İşte bu kā'ideye tevfîkan dâ'imâ "mücâdelât-ı mebhûse, mu'âmelât-ı kalemiyye, ahkâm-ı 'adliyye, menâfi'-i cedîde, tecârib-i 'adîde" sûretinde yazmalıdır.

Müzekker erkek olana, mü'ennes dişi bulunana denilir. Sâhib-i rûh olanlarda erkeklik, dişilik olduğu gibi şîve-i lisânca kelimelerde dahi i'tibârî olarak mevcûttur. Türkî ve Fârisî lisânlarında bu kā'ide cârî değildir.

'Arabîde mü'ennesler lafzî, semâ'î, kıyâsî nâmlarıyla üç kısımdır. Lafzî isimlerin ba'zısı müzekker, ba'zısı mü'ennestir. Meselâ: "Hamd" **[91]** müzekker, "mahmedet" mü'ennes, "kamer" müzekker, "şems" mü'ennestir.

Kıyâsî, kā'ide tahtında bulunanlardır.

Âhirlerinde nefs-i kelimeden olmayarak "te" bulunanlar mü'ennes i'tibâr olunmuşlardır. Bu "te"lere "tâ-i te'nîs" nâmı verilmiştir.

Semâ'î, kā'ide tahtında olmayanlardır. Âhirinde mü'ennes 'alâmeti olan veyâ cem' sîgasında bulunan 'Arabî kelimelere getirilen Fârisî sıfatlar te'nîs olunamazlar. " 'Ameliyyât-ı nâzike" gibi.

Fârisî ve Türkî lafızların müzekker ve mü'ennesleri müsâvî olduğundan bunlardan biri kā'ide-i 'Arabiyye gibi te'nîs olunamaz. Nisvândan birinin sâliha ve 'âbide olduğunu beyân kasdıyla "dervîşe" ve sâhibe-i servet bulunduğunu ifâde etmek için "zengîne" denilemez. Hattâ "baldız" lafzını da "baldıze" diyerek ifâde etmek bu kabîldendir.

Türkçe olan, elsine-i ecnebiyyeden oldukları hâlde Türkçeye kabûl olunan lafızlar dahi 'Arabî kā'idesince cem' yapılamazlar. Meselâ: iskeleye "esâkîl", çoraba "çûrâb", peynire "penâyîr" konsolosa "kanâsîl" denilemez. Bunların cem' olarak ifâde olunmaları îcâb ettikte, nihâyetlerine Türkçede edât-ı cem' olan "ler/lar" 'ilâvesiyle "iskeleler", "çoraplar" denilir.

Cem' sîgasında bulunan 'Arabî kelimeler, lisân-ı 'Osmânîde hâliyle kullanılırlar. Cem'leri murâd olundukta âhirlerine Türkçe edât-ı cem'i 'ilâve olunmaz. Meselâ: sefâ'ine "sefâ'inler", eşyâya "eşyâlar", neferâta **[92]** "neferâtlar", efrâda "efrâdlar", hayvânâta "hayvânâtlar" denilemeyeceği gibi cem' sîgasında bulunan 'Arabî kelimeler, sıfatlandırıldıktan sonra nihâyetlerine bir de Türkçe edât-ı cem' 'ilâve olunup da "hayvânât-ı vahşiyyeler", "efrâd-ı kesîreler" denilemez.

Usûl-i Tenkît[1]

Tenkît: işâret-i mahsûsa ile cümlelerin eczâsını tefrîk etmeğe denilir. Fransızlar bu işâretlere "ponktuasyon[2]" diyorlar ki ber-vech-i âtî on üç işârettir.

İşâret	Lisân-ı 'Osmânîdeki mu'ayyen isimleri	Fransızca isimleri
،	fâsıla	virgule
؛	müfreze	poin e virgule[3]
.	kātı'a	poin[4]
:	şâriha	dö poin[5]
-	râbıta	tire doniyon[6]
_	fârika	tire orizontal[7]
( )	mu'tarıza	parantez[8] **[93]**
[ ]	tefrîkiye	kroşet[9]
" "	mümeyyize	gilemet[10]
؟	istifhâmiye	poin dö interrogasyon[11]
!	te'accübiye	poin dekskılamasyon[12]
…..	nukāt-ı takdîriyye	poin dö zozpansyon[13]

Fâsıla (،)

Bir mübtedâ-yı mürekkeb teşkîl eden isim, zamîr, masdarların arasına konularak tefrîk edilir.

1 Ş. Sâmi Beyefendi hazretlerinin "*Usûl-i Tenkît*" risâlesiyle bazı kütüb-i münâsibeden alınmıştır.
2 Ponctuation.
3 Point-virgule.
4 Point.
5 Deux points.
6 Trait d'union.
7 Trait horizontale.
8 Parenthèses.
9 Crochets.
10 Guillemet.
11 Point d'interrogation.
12 Point d'exclamation.
13 Points suspension.

Misâl

"Safvet, itâ'at, sâdelik çocukluğun fezâ'ilidir."

Bir haber-i mürekkebi teşkîl eden saf, ism-i mef'ûl, fi'llerin arasına konulur.

Misâl

"Ali koşar, ağlar, bağırır."

Müte'addid mef'ûllerin tefrîkinde kullanılır.

Misâl

"Kalemler, çakılar satın aldım."

Kısacık cümlelerin tefrîkinde kullanılır.

[94]

Misâl

"Ben çağırıyorum, o koşuyor."

Kendilerine hitâb olunanların isimlerinden sonra konulur.

Misâl

"Ali, buraya gel!"

Bir cümlenin harf-i 'âtıfsız olarak tekerrür eden bir cüz'ünün emsâli arasına konulur.

Misâl

"Kılıçlar, süngüler, kasaturalarla boğaz boğaza geldik."

"Olup olmayacağı", "gidip gitmeyeceği", "gidip gelmek" gibi ta'bîrler; bir kelime gibi yazılmak lâzım geleceklerinden bunların aralarına fâsıla konulmak câ'iz değildir. Gösterdiğimiz gibi yazmalıdır.

"Ki" kelimesi ism-i mevsûl olduğu hâlde, dâ'imâ üstündeki 'ibâreden fâsıla ile tefrîk edilmesi lâzım gelir ise de harf-i masdariyyet ma'nâsını ifâde ettiğinde fasl olunup olunmaması câ'izdir.

Birinciye Misâl

"İşte, böyle bir zamânda, ki hicretin karn-i sâbi'i hengâmına müsâdiftir.

[95]

İkinciye Misâl

"Şu kadar var ki bu muhârebede 'Osmânlıların muhâcemâtı …"

"İse" kelimesi fi'liyetten çıkıp harf makāmında kullanıldığı vakit, kā'ideten mâ-ba'dından ayrılmak lâzım gelmez ise de o kelimede biraz tevakkuf olunmak şîve-i lisân iktizâsından bulunduğundan faslı câ'izdir.

Birinciye Misâl

"Takvîm-i dâ'imîler ise Devlet-i 'Osmâniyye'nin bidâyet-i zuhûrundan beri"

İkinciye Misâl

"Müşârün-ileyh ise bayağı maraz-ı mevt hâlinde iken, yine fevka'l-'âde ikdâm göstererek …"

Elsine-i ecnebiyyede fâsıla, müfreze, istifhâmiye işâretleri şu: "," ";" "?" sûretlerinde yazılıyor. Sebebi de kendi yazılarının soldan sağa doğru yazılmasıdır. Hatt-ı 'Osmânî; sağdan sola doğru yazıldığından, bizim en yukarıda gösterdiğimiz sûrette yazmaklığımız îcâb eder.

Müfreze (،)

Bu işâretin fâsıla işâretine merbûtiyeti var ise de başka başka ma'nâda olan cümlelerin aralarına konulur.

[96]

Misâl

"Pederim oldukça büyük bir hâneye mâliktir; fakat sizin hâne daha büyüktür."

Bu işârete 'ibâre arasında tesâdüf edildiğinde, fâsıla mahallinde; fâsıla işâretinde tevakkuf edilecek zamândan biraz ziyâdece tevakkuf edip, sonra alt tarafını okumalıdır. Başlarında "çünkü, zîrâ, lâkin, fakat, ancak, ama" edâtından biri bulunan cümleler çok def'a müfreze ile tefrîk edilirler.

Misâl

"Nevbet-i Saltanat-ı Cengîziyye Ebû Said Bahâdır Hân'ın nâmına olup zîr-i hükûmetinde bulunan eyâlet ve ekālîmin idâresini, Emir Çoban Soldoz'un zâtına ve evlâdına sipâriş etmişidi. Zîrâ; Emir Çoban'ın dokuz oğlu …"

[Hayrullah Efendi – *Târîh-i 'Osmânî*]

Îcâb ve nefy edâtından birinin mâ-ba'dında tasdîk veyâ red olunan husûsu mübeyyin bulunursa, edât-ı mezkûre fâsıla ile ayrılır ise de o husûs meskûtün-anh kalıp d a altındaki cümle başka bir me'âl ifâde ettiği hâlde, edât ile cümlenin arası, müfreze ile tefrîk edilir.

[97]

Misâl

" – Evet; sana karârı duymadın mı? diye soruyorum."

…..

– Hayır; öyle demeyeceksin."

Şâriha (:)

Nakl ü rivâyet, şerh ü îzâh veyâ başka bir kelâmın tezkârını hâvî ta'bîrlerden sonra konulur. Ya'ni bir şeyi mücmelen beyân veyâ îmâ eyledikten sonra tafsîlâtına girişilmek lâzım geldiği vakit, anı ifâde eden cümle veyâ kelime ile tafsîlâtını beyân eden 'ibâreler arasına konulur.

Misâl

"İşte bir fâ'ideli nasihat:", "Az söyleyiniz; dinleyiniz:", "Hasan Efendi dedi ki:", "Şöyle ki:", "Zîrâ:", "Meselâ:", "… bahsine gelince:", "… mâddeye nakl-i kelâm edilince:"

Râbıta (-)

Bu işâret; satırlara sığmayıp, nısfı altındaki satırlara geçmesi lâzım gelen kelimelerin sırasına yazılır. Bir de: kelimelerin hecelerini tefrîk edip hecelerin harflerini tefrîk etmemek için kullanılır. Şu: "Dur-dur-mak" kelimesini üç hece arasındaki iki yerden tefrîk ettiği gibi.

[98]

Fârika (_)

Râbıta ile fârika işâretlerinin şeklen biribirinden farkı yok gibi görünür ise de râbıtanın biraz kalınca ve kısa, fârikanın andan uzunca ve ince olması, tefrîk eder.

Fârika işâreti: fâsıla ile tefrîki iktizâ eder ve ancak haylice uzun ve birkaç küçük cümleden mürekkeb bulunan kelâmın, cümel-i asliyyesiyle karışmasından 'ibâreyi teşvîş edip, okuyanın zihnini karıştıracağı ve ortadan kaldırılmasıyla kelâmın rabtına halel gelmeyeceği anlaşılan, mürekkeb cümlenin iki tarafına konulur ki bu da çok def'a bir ismi vasfeden cümlelerde vâki' olur.

Misâl

"Bu geşt ü güzâr-ı levendâne sırasında bir gece yine evlâd-ı Cengîziyyeden – hedef-i hareketini ta'yîn etmeyerek yüz kırk, yüz elli bin kişilik bir ordu ile Çin ve Afgân hudûdları üzerinde dolaşmakta olan – Şehzâde Meysur'un galebeliğine tesâdüf etti."

Bu işâret mükâlemelerde; mütekellim değiştikçe, satır başlarına da konulur.

Misâl

– Söylediğimi; anlıyor musun? **[99]**
– Hayır; anlayamıyorum.
– Anlamak istemiyorsun.
– Estağfirullah efendim.

Bu işâret bir bendin ilk satırı başında yazılan bir 'unvân veyâ bir ta'dâd kelimesini, yâhûd bir rakamı ayırmak için, anın 'akabine de konulur.

Misâl

"İfrât-ı ziyâ. – Bir adam sayfın harâretli eyyâmında kendini devâm üzere güneşe 'arz edecek olsa…"

"Kavâ'id-i sıhhiyye. – Bulunduğumuz iklîmde; ziyânın eyyâm-ı fıkdânı mevsim-i şitâdır."

"Rebî'-i Ma'rifet"

Mu'tarıza ( )

Bu işâret, îzâh veyâ tefsîr için îrâd olunup asıl 'ibâreden ma'dûd olmayan ve ortadan kalkmasıyla rabt-ı kelâma halel vermeyen, bir kelâm veyâ kelimeyi iki kavis arasına alıp, ayırmak için kullanılır.

Misâl

"Gölbaşı ise (isminden anlaşıldığı üzere) gölün ağzında idi."

[100] 'İbâre arasında bulunacak ism-i hâsların tefrîki başka sûretle mümkün olamayacağından, anların dahi elfâz-ı ecnebiyyeden bulunanları mu'tarıza içine alınarak kelimât-ı sâ'ireden tefrîk edilir. Meşhûr olan ism-i hâslar için mu'tarızaya ihtiyâc yoktur. Mu'tarıza içine alınması lâzım gelen esmâ-i hâssa edâtları olduğu vakit, edâtlarının mu'tarıza hâricine bırakılması lüzûmuna dikkat etmelidir. Meselâ: "Liverpolda", "Bonapartın" yazılmayıp "Liverpol"da, "Bonapart"ın yazılması lâzımdır.

Tefrîkiye [ ]

Bu işâretin; vazîfeten mu'tarızadan farkı yok gibidir. Ancak bir mu'tarızanın içinde bulunan bir uzun kelâmın bir fıkrasını tekrâr mu'tarızaya almak bu vech ile mu'tarıza içinde mu'tarıza bulunmak iktizâ ettiği vakit, birinci mu'tarıza yerine işbu "tefrîkiye" işâreti konulur. Ba'zı def'a da mahzâ hüsn için, yâhûd sâ'ir mu'tarızadan fark olunmak için kullanılır.

Mümeyyize " "

Bu işâret: mükâleme sûretinde olmayan, yâhûd çok sürmez bir mükâlemeden 'ibâret bulunan bir ifâdeyi ortasına alır ki ilk kısmı çok def'a şârihanın arkasına tesâdüf eder.

[101] Bir de diğer bir eserden naklolunan, yâhûd biri tarafından îrâd edilmiş bir nutuk sûretinde olan bir 'ibâreyi ortasına yazmak için isti'mâl edilir. Ortasına yazılacak 'ibâre uzun olup da arada "satırbaşı" vukû' bulur ise her bir fıkranın başında 'alâmet-i mümeyyizenin birinci kısmının tecdîdi iktizâ ederse de ikinci kısmı yalnız naklolunan 'ibârenin hitâmına konulur. Nakledilen 'ibâreye ziyâde ehemmiyet verilmek istenildiği vakit, her satırın başına mümeyyizenin kısm-ı evveli tekrâr edilir. Lâkin satırın sonuna dahi konulması câ'iz değildir. Mümeyyizenin kısm-ı evveli, gerek her satırda gerek yalnız "satırbaşı" vukû'unda ya'ni her fıkrada tekrâr olunduğu vakit, mümeyyizenin ikinci kısmı sûretinde ya'ni tersine, isti'mâli de câ'izdir.

Misâl

Gönlünde hâsıl olan hüzün ve sürûrundan mürekkeb hissiyâtı şu nâzik tezâd ile ne rengîn tasvîr eylemiş: "Şark ve garbın hayret-res-i efkâr olan bunca bedâyi'-i edebini tasavvur ettikçe, âsâr-ı kemterânemin halk arasında okunmaya değil, kendimce tekrâr ihâta-i nazar…"

[Ekrem Bey]

[102] "Nâbî'nin … diyecek yerde "ârâmgâh-ı vatandan âsitâne-i devlet cânibine kemer-bend-i 'azîmet olalıdan beri, nüsha-i devrin kırtâs-ı sinîninden üç varak gerdân olup" demesi bu kabîldendir."

[Ekrem Bey]

Bu işâret: Lafzı maksûd olan bir kelimenin, bir kā'ilin ağzından çıktığı gibi îrâd olunan bir ta'bîrin yâhûd okuyanın dikkatini celbetmesi ârzû edilen bir kelime veyâ cümlenin yâhûd bir yandan bir göz kırpmak ile söylenecek bir sözün iki tarafına konulması için kullanılır.

Misâl

" … 'azm-i sefer-i zafer-rehber ederek "uğur-ı hümâyûn"-ı pâdişâhîde nice erlikler ve merdânelikler eylerler idi."

[Koçi Bey]

İstifhâmiye (؟)

Bir cümlenin veyâ kelâm veyâ kelimeden bir su'âl ma'nâsı çıktığını beyân etmeye mahsûstur.

Misâl

"Ne istiyorsunuz?, Kitâbı ikmâl ettin mi?, Ne vakit bitecek?, Bir aya kadar biter mi?, Bundan sonra ne te'lîf edeceksin?"

[103]

Te'accübiye (!)

Bu işâret: te'accüb, hayret, dehşet, merhamet, hitâb için cümleler ile edevât-ı nidâ'iyyenin âhirlerine konulur. İşin ehemmiyet ve şiddetine göre birden dörde kadar vaz' edilebilir.

Misâl

"Âh! bu ne kadar latîftir.", "Cenâb-ı Hak kerîmdir!", "Merhamet! Merhamet efendim." "Arkadaşlar!", "Ne dehşetli manzara!", "Ne 'acâyib hâl!"

Nukāt-ı takdîriyye (……)

Bu noktalar, bir sözün ikmâl olunmayıp nâkıs bırakıldığına, daha söylenecek sözler var iken bir sebebe mebnî terk edildiğine, sözün kesildiğine delâlet etmek için kullanılır.

Berâ'at-i İstihlâl Kā'idesince Sıfât-ı Hazret-i Rabbü'l-'âlemîni Mutazammın Ba'zı 'Unvân

Cenâb-ı Hâliku's-semâvâti ve'l-'arz.

Cenâb-ı Fâtıru's-semâvâti ve'l-'arz.

Cenâb-ı Hakk ve Hâlik-ı mutlak. **[104]**

Hallâk-ı cihân; tenezzehet zâtühû 'ani'ş-şerîki ve'n-noksân.

Hâliku'l-levhi ve'l-kalem, tenezzehet sıfâtühû 'ani's-sehvi ve's-sekam.

Hayât-dehende-i mahlûkāt, feyz-bahşende-i kâ'inât.

Cenâb-ı Hayy-i Vedûd, tenezzehet zâtühû 'ani'l-vâlidi ve'l-mevlûd.

Te'lîf-bahşâ-yı kâ'inât, şîrâze-bend-i devâvîn-i sânihât.

Tertîb-bahşâ-yı umûr-ı cihân, tekaddeset şânühû 'ani'l-'aczi ve'n-noksân.

Tarâvet-dehende-i fasl-ı bahâr, hayât-bahşende-i ezhâr ü eşcâr.

Vâhibü'l-âmâl, tekaddeset zâtühû 'ani'z-zevâl.

Terkîb-fermâ-yı hikmet-gede-i kâ'inât, tertîb-sâz-ı eczâ-hâne-i mümkinât.

Nüzhet-fezâ-yı kâşâne-i vücûd, tertîb-fermâ-yı manzûme-i bûd u nebûd.

Meserret-bahş-ı kulûb-ı 'ibâd, tenezzehet zâtühû 'ani'l-emsâli ve'l-endâd.

Mu'ti'l-ihsân ve'l-cûd, tekaddes zâtühû 'ani'l-emâkini ve'l-hudûd.

Cenâb-ı Rabb-i Mennân, tenezzehet zâtühû 'ani'n-noksân.

Nesak-sâz-ı kârgâh-ı imkân, nizâm-bahş-ı eyvân u ekvân.

Tarâvet-dehende-i nâmiye-i bahâr, hayât-bahşende-i tenân-i hadâyık-ı eşcâr.

Feyz-bahşâ-yı subh-ı nevrûz, fürûzende-i serrâc-ı mâh-ı şeb-efrûz.

Nâsır-ı hakîkî.

Rabb-i Müte'âl. **[105]**

Ahkemü'l-Hâkimîn.

Mürsil-i riyâh-ı feth ü zafer.

Feyyâz-ı hakîkî.

Âferînende-i bahr ü berr.

Rabbü'l-felak.

Fermân-fermâ-yı 'âlem.

Müsebbibü'l-esbâb.

Hayy-i lâ-yemût.

Erhamü'r-râhimîn.
Hâkim-i mutlak, Cenâb-ı Hâkim-i hakîkî, hayru'n-nâsırîn.

Bu Kā'ideye Tevfîkan Ba'zı Nu'ût-ı Hazret-i Peygamberî

İmâmü'l-müslimîn, Resûl-i Rabbü'l-'âlemîn.
Fahr-i 'âlem ve nebiyy-i muhterem.
Hâtemü'n-nebiyyîn ve şefî'ü'l-müznibîn.
Dürre-i tâc-ı risâlet, gevher-i şeb-çerâğ-ı mahfil-i nübüvvet.
Efdal-i cümle-i efrâd-ı beşer, şefî'ü'l-ümmeti ve'l-mahşer.
Seyyidü's-sâdât, mefharü'l-mevcûdât.
Ser-levha-i şeref-nâme-i risâlet, hâtime-i sa'âdet-nâme-i nübüvvet.
Mahbûb-ı mihter-i Yezdânî, mergûb-ı bihter-i Sübhânî. **[106]**
Seyyidü'l-mürselîn.
Fahrü'l-mürselîn.
Server-i 'âlem, nebiyy-i muhterem.
Nebiyy-i muhterem ve şefî'ü'l-ümem.
Seyyidü'l-kevneyn, resûlü's-sakaleyn.
Sipeh-sâlâr-ı kāfile-i enbiyâ, serdâr-ı kâffe-i asfiyâ.
Serdâr-ı asfiyâ.
Mazhar-ı hitâb-ı *levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâk.*
Âftâb-ı âsmân-ı şerî'at, mâhtâb-ı şebistân-ı hakîkat.
Hûrşîd-i ufk-ı şerî'at.
Pîrâye-bahşâ-yı erîke-i risâlet, revnak-efzâ-yı mihrâb-ı şerî'at.
Ser-levha-i berât-ı gufrân.
Efdalü'l-enbiyâ.
Bâ'is-i îcâd-ı dü-'âlem.
Sebeb-i vücûd-ı kâ'inât, 'aleyhi efdalü't-tahiyyât.
Şefî'ü'l-halk fi'l-mahşer.

Bu Kā'ideye Tatbîkan Elkāb-ı Pâdişâhî

Sultân-ı bî-misl ü bî-müdânî [Gazi Abdülhamîd Hân]-ı Sânî Efendimiz Hazretleri.

Vekîl-i seyyidü's-sâdât. **[107]**

Mihr-i münîr-i burc-ı saltanat, şems-i tâbân-ı makām-ı hilâfet.

İmâmü'l-müslimîn-i 'âlî-himem, emîrü'l-mü'minîn-i me'âlî-ni'am.

Pîrâye-sâz-ı erîke-i hâkânî, hudâvend-i serîr-i hükümrânî.

Şehriyâr-ı 'asker-perver, tâcdâr-ı zafer-rehber.

Hâdimü'l-Haremeyni'ş-şerîfeyn.

Bâdî-i i'tilâ-yı dîn ü devlet, bâ'is-i iltivâ-yı şân ü şevket.

Bâ'is-i tevâlî-i sa'âdet-i devlet, bâdî-i te'âlî-i şân ü millet.

Pâdişâh-ı 'adâlet-rehîn, şehin-şâh-ı diyânet-karîn.

Bâdî-i sa'âdet-i cihân, bâdî-i selâmet-i 'alemiyân.

Tâcdâr-ı mu'azzam, şehriyâr-ı müfahham.

Muhyî-i mülk ü millet, hâmî-i dîn ü devlet.

Revnak-efzâ-yı kâşâne-i devlet, pîrâye-bahşâ-yı erîke-i saltanat.

Halîfe-i diyânet-perver, pâdişâh-ı fârûk-siyer.

Bâ'is-i devâm-ı nizâm-ı 'âlem, bâdî-i takviyye-i kuvâ-yı ümem.

Sebeb-i âsâyiş-i cihân, bâdî-i iftihâr-ı 'Osmâniyân.

Şehriyâr-ı bî-emsâl, tâcdâr-ı hamîdü'l-hisâl.

Şehin-şâh-ı âlî-sîret, pâdişâh-ı mekârim-haslet.

Velî-ni'met-i bî-imtinân, şehin-şâh-ı me'âlî-'unvân.

Şehriyâr-ı me'âlî-güster, tâcdâr-ı ma'ârif-perver.

Vekîl-i halîfe-i seyyidü'l-enâm.

Pâdişâh-ı ma'ârif-perver, şehin-şâh-ı 'avârif-güster. **[108]**

Zıll-i zalîl-i Yezdânî, pâdişâh-ı bî-müdânî.

Halîfe-i Resûl-i a'zam, sâhibü's-seyf ve'l-kalem.

Pâdişâh-ı fazîlet-penâh, şehin-şâh-ı kemâlât-iktinâh.

Pâdişâh-ı şeref-nihâd, şehin-şâh-ı 'âlî-nijâd.

Zînet-dehende-i erîke-i saltanat, şeref-bahşende-i serîr-i devlet.

Pâdişâh-ı merâhim-pîşe, şehin-şâh-ı mekârim-endîşe.

Veliyyü'n-ni'am, kesîrü'l-lutf ve'l-kerem.

Şehin-şâh-ı akdes ü efham, pâdişâh-ı ekrem ü a'zam.

Hâk-i Pây-ı Hazret-i Şâhâneye Takdîm Olunacak 'Arz-ı Hâl ve Ma'rûzât-ı Sâ'irede Yazılacak Ba'zı Ta'bîrât

Mebde'-i sa'âdet ü terakkiyâtımız olan ân-ı meyâmin-iktirân-ı cülûs-ı hümâyûnlarından beri.

Hayât-bahşende-i vücûd-ı mülk ü millet olan yevm-i cülûs-ı hümâyûnlarından beri.

Taht-ı 'âlî-baht-ı 'Osmânî'ye şeref-bahş-ı iclâl oldukları rûz-ı meymenet-efrûzdan beri.

Serîr-i şevket-masîr-i hazret-i hilâfet-penâhîlerini teşrîf buyurmuş oldukları yevm-i sa'âdet-i tev'emden beri. **[109]**

Serîr-ârâ-yı hilâfet-i 'uzmâ buyurdukları rûz-ı behcet-efrûzdan beri.

'Osmânlılık nâm-ı 'âlîsi altında yaşayanlar için mebde'-i devr-i terakkî vü te'âlî demek olan yevm-i cülûs-ı meyâmin-me'nûs-ı tâcdârîden beri.

'Asr-ı 'adâlet-hasr-ı hüsrevâneleri, 'asr-ı kemâlât-hasr-ı fârûkâneleri.

'Asr-ı celîl-i hazret-i şevket-penâhîleri, 'asr-ı ma'ârif-hasr-ı hazret-i hilâfet-penâhîleri.

'Ulüvv-i hümâyûn-ı cenâb-ı tâcdârîleri, zamân-ı kemâlât-resân-ı şâhâneleri.

Zamân-ı ma'delet-'unvân-ı şehin-şâhîleri, 'asr-ı terakkiyât-hasr-ı cenâb-ı gîtî-sitânîleri.

'İbâre Aralarında Îcâbında Yazılacak Ta'bîrât

Zât-ı melâ'ik-simât-ı cenâb-ı zıllullâhîleri, zât-ı hazret-i şehriyâr-ı a'zamîleri.

Zât-ı mekârim-simât-ı cenâb-ı tâcdârîleri, zât-ı me'âlî-sıfât-ı hazret-i şehin-şâhîleri.

Zât-ı şevket-simât-ı hilâfet-penâhîleri, zât-ı akdes-i cenâb-ı pâdişâhîleri. **[110]**

Zât-ı merâhim-sıfât-ı hazret-i mülûkâneleri, zât-ı hazret-i şevket-penâhîleri.

Hâk-i Pây-ı Hazret-i Şehriyârîye Takdîm Olunacak Ma'rûzât Hâtimeleri

Ol bâbda ve kātıbe-i ahvâlde emr ü fermân, lutf u ihsân-ı velî-ni'met-i bî-minnetimiz, halîfe-i 'asker-perver, tâcdâr-ı merâhim-güster, şevketlü, kudretlü, mehâbetlü, pâdişâh-ı mekârim-iktinâh efendimiz hazretlerinindir.

Ol bâbda ve kâffe-i umûrda emr ü fermân, velî-ni'met-i bî-imtinân, kesîrü'l-ihsân şevketlü, kudretlü, 'azametlü efendimiz hazretlerinindir.

Ol bâbda ve her umûrda emr ü fermân, velî-ni'met-i 'âlem ve şehriyâr-ı 'âlî-himem, tâcdâr-ı me'âlî-şiyem, şevketlü, kudretlü, mehâbetlü pâdişâh-ı merâhim-âgâh efendimiz hazretlerinindir.

Ol bâbda ve kâffe-i ahvâlde emr ü fermân, zıllullâhi fi'l-'âlem, vekîl-i Resûl-i mu'azzam pâdişâh-ı akdes ü efham efendimiz hazretlerinindir.

Ol bâbda ve kâffe-i hâlde emr ü fermân, pâdişâh-ı ketîbe-perver ve şehin-şâh-ı zafer-rehber velî-ni'met-i bî-minnetimiz, kumandan-ı 'umûmî-i akdes ü a'zam efendimiz hazretlerinindir.

İmzâlar

Ashâb-ı ma'rûzâtın kim oldukları bilinmek üzere zât **[111]** ve sıfatları beyân olunduktan sonra imzânın altına:

Kulları, 'abd-i memlûkları, memlûkları, 'abd-i kemîneleri gibi elfâz-ı ta'zîmiyye yazılır.

Makāmât-ı 'Âliyeye Takdîm Olunacak Ma'rûzât Ser-levhaları

Makām-ı Sadâret-i 'Uzmâya

Huzûr-ı me'âlî-mevfûr-ı hazret-i Vekâlet-penâhîye, pîşgâh-ı sâmî-i cenâb-ı Sadr-ı a'zamîye.

Huzûr-ı 'âlî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye, makām-ı 'ulyâ-yı Sadâret-i 'uzmâya.

Makām-ı Meşîhat-i ʻUlyâya

Huzûr-ı ʻâlî-i cenâb-ı Meşîhat-penâhîye, makām-ı ʻulyâ-yı Meşîhat-penâhîye.
Makām-ı celîl-i Meşîhat-penâhîye, huzûr-ı ʻulyâ-yı cenâb-ı Şeyhü'l-islâmîye.

İhtâr

Yukarıda Sadâret-i ʻuzmâ, Meşîhat-i ʻulyâ için gösterilen ser-levhalar, ʻaynıyla zarfları üzerlerine de yazılır. Şu kadar ki, zarf üzerlerine birer " ʻarîza-i kemterânemdir." ʻilâvesi îcâb eder.

[112]

Hâriciye Nezâretine

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine Resmî – Hem ser-levha
Hâriciye Nezâret-i Celîlesi
cânib-i ʻâlîsine Resmî – hem de zarf üzerine
Huzûr-ı sâmî-i Nezâret-penâhîye
Huzûr-ı mekârim-mevfûr-ı Nezâret-penâhîye

Dâhiliye Nezâretine

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine Resmî – Hem ser-levha
Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi
cânib-i ʻâlîsine Resmî – hem de zarf üzerine
Huzûr-ı sâmî-i Nezâret-penâhîye
Huzûr-ı meʻâlî-mevfûr-ı Nezâret-penâhîye

Makām-ı Ser-ʻaskerîye

Huzûr-ı ʻâlî-i cenâb-ı sipeh-dârîye Resmî – Hem ser-levha hem de zarf üzerine
Makām-ı celîl-i hazret-i Ser-ʻaskerîye " "
Huzûr-ı ʻâlî-i hazret-i Ser-ʻaskerîye " "
Pîşgâh-ı ʻâlî-i cenâb-ı Ser-ʻaskerîye

Tophâne-i 'Âmire Müşîriyetine

Tophâne-i 'Âmire Müşîriyyet-i Celîlesine Resmî – Hem ser-levha hem de zarf üzerine

Tophâne-i 'Âmire Müşîriyyet-i Celîlesi
cânib-i 'âlîsine " "

[113]

Bahriye Nezâretine

Bahriye Nezâret-i Celîlesine Resmî – Hem ser-levha hem de zarf üzerine
Bahriye Nezâret-i Celîlesi cânib-i 'âlîsine " "
Huzûr-ı 'âlî-i Nezâret-penâhîye
Pîşgâh-ı 'âlî-i Nezâret-penâhîye

Ordu-yı Hümâyûnlar Müşîrânına

… Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyyet-i Celîlesine " "
… " " " Celîlesi cânib-i 'âlîsine " "
Huzûr-ı 'âlî-i hazret-i Müşîrîye
Pîşgâh-ı 'âlî-i cenâb-ı Müşîr-i ekremîye

Vilâyetlere

… Vilâyet-i Celîlesine Resmî – Hem ser-levha hem de zarf üzerine
… " Celîlesi cânib-i 'âlîsine " "
Huzûr-ı 'âlî-i cenâb-ı Vilâyet-penâhîye
Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Vilâyet-penâhîye
Pîşgâh-ı 'âlî-i hazret-i Vilâyet-penâhîye

[114]

Vâli Vüzerâdan Olmayıp da Rütbe-i Bâlâdan İse

… Vilâyet-i 'Aliyyesine Resmî – Hem ser-levha hem zarf üzerine

Rütbe Bâlâdan Dûn İse

… Vilâyet-i Behiyyesine Resmî – Hem ser-levha hem zarf üzerine

Mutasarrıflara

… Sancağı Mutasarrıflığına Resmî – Hem ser-levha hem zarf üzerine

Pîşgâh-ı 'âlî-i cenâb-ı Mutasarrıfîye
Huzûr-ı 'âlî-i cenâb-ı Mutasarrıf-ı ekremîye

Kumandanlıklara

… Ordu-yı Hümâyûnu Kumandanlığına Resmî – Hem ser-levha hem zarf üzerine
… Fırka-i 'Askeriyyesi Kumandanlığına " – "
Huzûr-ı 'âlî-i Kumandan-ı ekremîye
Pîşgâh-ı 'âlî-i cenâb-ı Kumandanîye

Kazâ Kā'im-makāmlığına

… Kazâsı Kā'im-makāmlığına Resmî – Hem ser-levha hem zarf üzerine
… " Kā'im-makāmlığı cânib-i behiyyesine
… " " " vâlâsına

[115]

Elkāb-ı Resmiyye

Makām-ı Sadâret-i 'Uzmâya

'Ulemâ cânibinden: Ma'rûz-ı dâ'î-i kemîneleridir ki
Sâ'irlerinden: Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki
'İbâre Arasında: Fehâmetlü, Devletlü … Paşa Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Makām-ı Meşîhat-i 'Ulyâya

'Ulemâ cânibinden: Ma'rûz-ı dâ'îleridir ki
Sâ'irlerinden: Ma'rûz-ı bende-i dîrîneleridir ki
'İbâre Arasında: Devletlü, Semâhatlü … Efendi Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Sadâret Ma'zûllerine

'Ulemâdan: Ma'rûz-ı dâ'îleridir ki
Sâ'irlerinden: Ma'rûz-ı bendeleridir ki
'İbâre Arasında: Devletlü, Übbihetlü … Paşa Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

[116]

Ma'zûlîn-i Meşîhat-i 'Ulyâya

'Ulemâdan: Ma'rûz-ı dâ'îleridir ki
Sâ'irlerinden: Ma'rûz-ı bendeleridir ki
'İbâre Arasında: Devletlü, Fazîletlü … Efendi Hazretleri

Mekke-i Mükerreme Emâret-i Celîlesine ve Ma'zûllerine

'Umûmiyetle: Devletlü, Siyâdetlü Efendim Hazretleri
'İbârede: Devletlü, Siyâdetlü … Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Sudûr-ı 'İzâma

'Umûmiyetle: Semâhatlü Efendim Hazretleri
'İbârede: Semâhatlü … Efendi Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda emr ü irâde hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Dârü's-sa'âde Ağalığına

'Umûmiyetle: Devletlü, 'İnâyetlü Efendim Hazretleri
'İbârede: Devletlü, 'İnâyetlü … Ağa Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

[117]

Makām-ı Ser-'askerîye ve Müşîr Rütbesinde Bulunan Dâmâd-ı Hazret-i Şehriyârîye

'Umûmiyetle: Devletlü, 'Atûfetlü Efendim Hazretleri
'İbârede: Devletlü, 'Atûfetlü … Paşa Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Serdâr-ı Ekremlere

'Umûmiyetle: Devletlü, Re'fetlü Efendim Hazretleri
'İbârede: Re'fetlü … Paşa Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Rütbe-i Bâlâya, Ferîk Rütbesindeki Dâmâd-ı Hazret-i Şehriyârîye, Şûrâ-yı Bahriyye Riyâsetine

'Umûmiyetle: 'Atûfetlü Efendim Hazretleri
'İbârede: 'Atûfetlü … Bey, Efendi, Paşa Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda emr ü irâde hazret-i men-lehü'l-emrindir.

[118]

İstanbul ve Haremeyn Pâyelülerine

'Umûmiyetle: Fazîletlü Efendim Hazretleri
'İbârede: Fazîletlü … Efendi Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerinindir.

Bilâd-ı Hamse ve Mahrec Mevâlîsi

'Umûmiyetle: Fazîletlü Efendim
'İbârede: Fazîletlü … Efendi
Hâtimede: Ol bâbda irâde efendimindir.

Ferîkān-ı Kirâma, Rütbe-i Ûlâ Sınıf-ı Evvelîsine, Rumili Beylerbeyi Pâyesine

'Umûmiyetle: Sa'âdetlü Efendim Hazretleri
'İbârede: Sa'âdetlü …Paşa, Bey, Efendi Hazretleri
Hâtimede: Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerinindir.

Mîrlivâ, Mîrimîrân, Rütbe-i Ûlâ Sınıf-ı Sânîsine

'Umûmiyetle: Sa'âdetlü Efendim
'İbârede: Sa'âdetlü …Paşa, Bey, Efendi
Hâtimede: Ol bâbda irâde efendimindir.

[119]

Mîralay, Rütbe-i Sâniye Mütemâyizine

'Umûmiyetle: 'İzzetlü Efendim
'İbârede: 'İzzetlü … Beyefendi
Hâtimede: Mütemennâdır Efendim, yâhûd "Terkîm-i 'anîkaya ibtidâr kılındı efendim."

Rütbe-i Sâniyeye, 'Askerî Kā'im-makāmlarına, Mîrü'l-ümerâya, Istabl-ı 'Âmire Pâyesine

'Umûmiyetle: 'İzzetlü Bey, Paşa, Efendi, Ağa
'İbârede: 'İzzetlü … Bey, Paşa, Efendi, Ağa
Hâtimede: Mütemennâdır.

Müderris Pâyelilerine

'Umûmiyetle: Mekremetlü Efendi
'İbârede: Mekremetlü … Efendi
Hâtimede: Mütemennâdır.

Binbaşı, Rütbe-i Sâlise, Alay Ümenâsına

'Umûmiyetle: Rif'atlü Bey, Efendi, Ağa **[120]**
'İbârede: Rif'atlü … Bey, Efendi, Ağa
Hâtimede: Terkîm-i 'anîkaya ibtidâr kılındı.

Rütbe-i Râbi'a, Kolağası, Alay Kâtibi, Tabur Kâtibi, Yüzbaşı, Yüzbaşı Vekîllerine

'Umûmiyetle: Fütüvvetlü Bey, Efendi, Ağa

Mülâzım-ı Evvele, Kâtib Mu'âvinlerine

'Umûmiyetle: Gayretlü Bey, Efendi, Ağa

Mülâzım-ı Sânîye

'Umûmiyetle: Hamiyetlü Bey, Efendi, Ağa

Elkāb ve Hâtime-i Muharrerâtta Müsta'mel Ba'zı Usûl-i Resmiyye

Bi'l-cümle şehzâdegân ile sultânlar hazerâtı taraf-ı 'âlîlerinden hasbe'l-îcâb yazılan tezâkir ve muharrerâtın elkābında: "Efendim" ta'bîrinin yerine "Devletlü Paşa Hazretleri", " 'Atûfetlü Efendi Hazretleri", "Sa'âdetlü Paşa Hazretleri –Sa'âdetlü Efendi **[121]** Hazretleri– 'İzzetlü Bey", ta'bîrleri kullanılır.

Hâtimelerde: "Terkîm-i tezkireye ibtidâr kılındı – Terkîm-i 'anîkaya ibtidâr kılındı." ta'bîrleriyle iktifâ buyurulup "Ol bâbda emr ü fermân – Ol bâbda emr ü irâde hazret-i men-lehü'l-emrindir." cümleleri yazılmaz.

Sadr-ı a'zamlar hıdîvlere, hıdîvler sadr-ı a'zamlara elkāb olarak sûret-i resmiyyede: "Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki", hâtimelerde "Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir." yazarlar.

Sadr-ı a'zamlar taraflarından şeyhü'l-islâmlara: "Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki", şeyhü'l-islâmlar sadr-ı a'zamlara: "Ma'rûz-ı dâ'î-i dîrîneleridir ki", hâtimelerde her ikisi taraflarından: "Emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir." yazılır.

Sadr-ı a'zamlar şeyhü'l-islâmlara yazdıkları tezkirelerdeki imzâ üzerine "bende", şeyhü'l-islâmlar, "ed-dâ'î" işâreti korlar.

Sadr-ı a'zamlar ve şeyhü'l-islâmlar; hıdîviyet ve sadâret ma'zûllerine elkābda "ma'rûz-ı çâkerleridir", hâtimelerde "Ol bâbda emr ü irâde hazret-i men-lehü'l-emrindir." yazarlar. Yine imzâların altlarına "bende, ed-dâ'î" işâretlerini vaz' ederler.

Sadr-ı a'zamlar, müşîrler ile vezîrlere, bi't-teselsül aşağıya **[122]** doğru olan rütbe ashâbına, rütbelerine mahsûs elkābı yazarlar ise de müşîrler ile vezîrlere hâtimelerde yalnız "Şukka-i senâ-verî – Tezkire-i senâ-verî terkîm kılındı efendim.", bunların mâ-dûnlarındaki rütbelere "Şukka-i muhibbî, Tezkire-i muhibbî terkîm kılındı.", daha aşağıdaki rütbelere sâdece "Şukka – tezkire terkîm kılındı." yazarlar.

Sadâret ma'zûlleri; sadr-ı a'zam ile şeyhü'l-islâmlara yazacakları tezkire ve tahrîrâtlarda imzâ üzerine "bende" korlar ise de müşîrân ile vüzerâya "bende" koymakta muhtârdırlar.

Ser-'askerler; ordu-yı hümâyûnlar müşîrânına, müşîrân-ı sâ'ireye hâtimelerde "Emr ü irâde hazret-i men-lehü'l-emrindir." yazarlar. İmzâya "bende" işâreti korlar. Ferîklere "emr ü irâde efendim hazretlerinindir." cümlesinde olan "emr" lafzını yazmazlar.

Muharrerât-ı Cevâbiyye-i Resmiyye İbtidâları

… Dâ'iresi karârıyla … numerolu … târîhli olarak şeref-tevârüd eden emir-nâme-i 'âlî-i cenâb-ı Ser-'askerîlerinin 'arîza-i cevâbiyyesidir.

… karârıyla şeref-vürûd eden **[123]** … numerolu … târîhli emir-nâme-i 'âlî-i dâverîleri cevâbıdır.

… Dâ'iresinin … Şu'besi … ifâdesiyle şeref-tevârüd eden … numerolu … târîhli emir-nâme-i 'âlî-i Müşîr-i ekremîlerinde …

… Dâ'iresi karârıyla … numerolu … târîhli olarak hâme-pîrâ-yı ta'zîm olan emir-nâme-i 'âlî-i …larında …

… Dâ'iresi ifâdesiyle … vârid-i dest-i tebcîl olan … numerolu … târîhli emir-nâme-i 'âlî-i cenâb-ı Müşîrîlerinde...

… numerolu … târîhli olarak vârid olan tahrîrât-ı 'aliyyeleri … Dâ'iresine lede'l-havâle …

… numerolu … târîhli olarak şeref-tevârüd eden emir-nâme-i ʻâlî-i cenâb-ı sipeh-dârîlerinde – Ser-ʻaskerîlerinde – Âsafânelerinde – Hıdîvîlerinde – Dâverîlerinde – Müşîrîlerinde … fahîmânelerinde

… numerolu … târîhli olarak şeref-vürûd eden emir-nâme-i ʻâlî-i Kumandanîlerinde

… numerolu … târîhli olarak şeref-vürûd eden emir-nâme-i ʻâlî-i Kumandan-ı ekremîlerinde

… numerolu … târîhli olarak irsâl buyurulan tahrîrât-ı ʻaliyyelerinde – tahrîrât-ı vâlâlarında – tahrîrât-ı behiyyelerinde – tahrîrât-ı şerîfelerinde – nemîka-i şerîfelerinde – nemîka-i behiyyelerinde – şukka-i behiyyelerinde – şukka-i şerîfelerinde.

Mâ-fevkten Yazılan Muharrerâtın Hâtimeleri

Terkîm-i nemîka-i hâlisîye – terkîm-i nemîka-i muhibbîye – muhlisîye **[124]** mübâderet kılındı, ibtidâr kılındı, nemîka-i muhibbî terkîm kılındı, rakîme-i muhibbî terkîm kılındı, terkîm-i tahrîrât-ı hâlisîye ibtidâr kılındı.

… Dâ'iresinde ifâde olunduğundan ber-vech-i muharrer îfâ-yı muktezâsı tavsiye olunur – beyân olunur – ihtâr olunur.

Resmî İmzâlar

Sadr-ı aʻzam Şeyhü'l-islâm Hâriciye Nâzırı Dâhiliye Nâzırı

Ser-ʻasker

Ordu-yı Hümâyûn Müşîri … Fırka-i ʻAskeriyyesi … Fırkanın … Livâsı

Tophâne-i ʻÂmire Müşîri Kumandanı Kumandanı

… Vilâyeti Vâlîsi

Muharrerât-ı Gayr-i Resmiyye Elkābı

Zevât-ı 'Âliyeye

Şâkir-i lutf u 'inâyet olduğum efendim hazretleri,
Seniyyü'l-himem efendim hazretleri,
Ma'rûz-ı bende-i kadîmleridir,
Ma'rûz-ı bende-i mütehassıslarıdır, **[125]**
Ma'rûz-ı çâker-i asdaklarıdır,
Lutuf-dîdeleri olduğum efendim hazretleri,
Veliyyü'l-himem efendim hazretleri,
Ma'rûz-ı kemterânemdir,
Ma'rûz-ı 'ubeydânemdir,
Ma'rûz-ı çâker-i müstemendleridir,
'İnâyet-me'âb efendim hazretleri,
Reşâdet-me'âb efendim hazretleri,
Fazîlet-penâh efendim hazretleri,
Perverde-i ni'am-ı 'aliyyeleri olduğum efendim hazretleri,
Veliyyü'n-ni'am efendim hazretleri.

Pedere

Bâ'is-i hayâtım efendim hazretleri,
Bâdî-i feyz ü rif'atim efendim hazretleri,
Velî-ni'metim, sebeb-i feyz ü hayâtım efendim hazretleri,
Perverde-i ni'meti olduğum pederim efendim hazretleri,
Sertâc-ı ibtihâcım pederim efendim hazretleri,
Mûcib-i sa'âdet ü feyzim efendim hazretleri,
Peder-i 'âlî-kadrim efendim hazretleri, **[126]**
Peder-i e'izz ü ekremim efendim hazretleri,
Peder-i 'âlî-şânım efendim hazretleri,
Velî-ni'met-i bî-minnetim efendim hazretleri,
Bâ'is-i ikbâl ü refâhiyyetim efendim hazretleri,
Bâdî-i vücûdum efendim hazretleri.

Vâlideye

'İsmetlü 'iffetlü vâlide-i 'azîzem hânım efendi,
Şefkatlü sevgili vâlideciğim,
Bâ'is-i feyzim 'iffetlü vâlidem,
'İsmet-me'âb vâlidem hânım efendi,
'İffetlü vâlideciğim efendim,
Vâlide-i şefkat-me'âbım hânım efendi,
'İffet-me'âb vâlideciğim efendim,
Muhtâc-ı du'â-yı şefkatânesi olduğum vâlideciğim.

Birâdere ve Ba'zı Ehibbâya

Sevgili kardaşım, bâsıra-i nûr-ı ibtihâcım efendim,
Dâder-i 'âlî-kerem efendim, dâder-i ekremim efendim,
Vefâ-perver kardaşım, cânım gibi sevdiğim kardaşım, **[127]**
'Azîzim, üstâd-ı mükerremim, fezâ'il-me'âb efendim,
Lutuf-perver efendim, birâder-i cân-berâberim efendim,
Ma'rûz-ı 'âcizânemdir, el-ma'rûz,
Rif'at-me'âb efendim, 'izzet-me'âb efendim,
Lutuf-mend efendim, 'inâyet-güster efendim,
Dâder-i e'izz ü ekremim efendim hazret, 'inâyet-mend efendim.

Hemşîreye

'İsmetlü hemşîrem hânım efendi,
'İffetlü hâher-i cân-berâberim hânım,
Sevgili hemşîrem, cânımdan ziyâde sevdiğim hemşîrem,
İki gözüm hemşîreciğim,
Muhabbet-perver hemşîreciğim,
'İffet-me'âb hemşîrem, sevgili hemşîrem.

Zevceye

'İsmetlü refîkam hânım efendi,
'İffetlü zevce-i muhteremem hânım efendi,
Hem-ser-i iftihârım hânım efendi,
Hem-ser-i sa'âdet-efserim hânım efendi,

[128]

Ser-levhalar

Huzûr-ı 'âlî-i bende-perverîlerine, pîşgâh-ı 'âlî-i mün'imânelerine,
Nazargâh-ı kerîmânelerine, huzûr-ı sâmî-i kerem-kârîlerine,
Huzûr-ı 'âlîlerine, pîşgâh-ı 'âlî-i dâderânelerine,
Nazargâh-ı 'inâyet-mendânelerine, pîşgâh-ı 'âlî-i mürşidânelerine,
Pîşgâh-ı 'âlî-i rahîmânelerine, huzûr-ı sâmî-i veliyyü'n-ni'amîlerine
Nazargâh-ı 'âlî-i fazîlet-perverîlerine,
Huzûr-ı 'âlî-i merhamet-penâhîlerine,
Pîşgâh-ı cenâb-ı haydarânelerine, huzûr-ı 'âlî-i cenâb-ı birâderîye,
Huzûr-ı mâderânelerine, pîşgâh-ı 'âlî-i hazret-i pederânelerine,
Nazargâh-ı hâherânelerine, pîşgâh-ı 'ismetânelerine,
'İffetânelerine, şefkatânelerine, müşfikānelerine.

Gayr-i Resmî Muharrerât İbtidâları

… târîhiyle irsâl buyurulan lutuf-nâme-i kerîmâneleri resîde-i dest-i çâkerânem oldu.

… târîhiyle irsâline bezl-i lutf u 'inâyet buyurdukları ihsân-nâme-i bende-perverîleri enmele-pîrâ-yı ta'zîm oldu.

… târîhiyle isbâl buyurdukları emir-nâme-i lutf-i 'allâme-i bende-nevâzîleri zînet-bahş-ı fark-ı kemterânem oldu.

[129] … târîhli olarak itâre buyurulan 'inâyet-nâme-i kerem-güsterîleri resîde-i dest-i tebcîl oldu.

… târîhiyle zînet-sâz-ı tevkîr u i'zâz olan lutuf-nâme-i dil-nevâzânelerinde,

Hakk-ı çâkerânemde olan teveccühât-ı me'âlî-'inâyât-ı seniyyü'l-himemîlerine bir 'ilâve-i lutuf-mendâne olmak üzere.

… târîhiyle isbâl buyurulan emir-nâme-i – 'inâyet-nâme-i – ihsân-nâme-i 'âlî-i bende-perverîleri – kemter-nevâzîleri – veliyyü'n-ni'amîleri – mün'imâneleri – merhamet-perverîleri – kemter-nevâzîleri vâsıl-ı dest-i mübâhât ü iftihâr-ı çâkerânem oldu.

… târîhiyle irsâl buyurulan – irsâl kılınan – gönderilen – tahrîrât-ı 'aliyyeleri – vâlâları – behiyyeleri – kerîmâneleri – vefâ-şi'ârîleri – kâr-âgâhîleri – vefâ-kârîleri – şerîfeleri – mahdûmâneleri – ferzendâneleri – muhibbâneleri vâsıl-ı dest-i memnûniyyet – mahzûziyyet – meserret – hâlisânem – 'âcizânem – senâ-verânem – muhlisânem – muhlis – muhibbî oldu.

… târîhli olarak … dâ'ir olan – mübeşşir olan 'inâyet-nâme-i pederâneleri – mâderâneleri – hâherâneleri – 'ismetâneleri – 'iffetâneleri – müşfikâneleri vâsıl-ı yed-i 'âcizânem – bendegânem – nâçizânem – çâkerânem olarak.

[130] … târîhli tahrîrât-ı 'aliyye-i kerîmâneleri vârid-i dest-i memnûniyyet-i 'âcizî oldu.

… târîhli tahrîrât-ı mekârim-âyât-ı dâderîlerini kemâl-i memnûniyyet ü iftihâr ile aldım.

… târîhli tenezzülen irsâl buyurulan iltifât-nâme-i kerem-güsterîleri vâsıl-ı yed-i mübâhât-ı çâkerânem oldu.

… târîhli meserret-bahş-ı kalb-i müstemendâne olan kerem-nâme-i 'âlîlerini fart-ı meserretle aldım.

… târîhli 'âtıfeten isbâl buyurdukları mektûb-ı zarâfet-üslûb-ı edîbâneleri hâme-pîrâ-yı 'âcizânem oldu.

… târîhli her harf-i mekârim-zarîfi, efkâr-ı 'ulviyye-i edîbânelerinin birer şâhidi olan iltifât-nâme-i kerem-şi'ârîleri fart-ı şâdî vü meserretle alındı.

Bütün eczâ-yı vücûdiyyem üzerinde bir hüsn-i meserret hâsıl etmek maksad-ı lutuf-kârîsi ile tahrîr, bu hafta postasıyla tesyîr buyurulan 'inâyet-nâme-i 'âlîleri vâsıl-ı dest-i iftihâr ve mübâhâtım oldu.

Gayr-i Resmî – Husûsî Muharrerât Hâtimeleri

Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir. **[131]**
Ol bâbda lutf u 'inâyet hazret-i men-lehü'l-emrindir.
Ol bâbda himem-i mahsûsa-i 'aliyyeleri müsted'âdır efendim.
Bâkî devâm-ı teveccühât-ı 'aliyyeleri ahass-ı âmâlimdir efendim.
Bâkî 'âfiyette dâ'im olunuz efendim hazretleri.
Bâkî muhtâc-ı du'â-yı şefkatânenizim vâlideciğim.
Teveccühât-ı 'inâyet-perverîleri müsted'âdır efendim.
Ol bâbda emr ü irâde velî-ni'metim efendim hazretlerinindir.
Bâkî lutf u himem peder-i vâlâ-şânım efendim hazretlerinindir.
Bâkî 'inâyet pederim efendim hazretlerinindir.
Bâkî sıhhat ü 'âfiyette dâ'im olunuz.
Bâkî temenniyyât-ı dâ'imem devâm-ı sıhhat ü 'âfiyetinizdir.
Bâkî ed'iye-i dâ'ime-i 'ismetâneleri müsterhamdır.
Bâkî teveccühât-ı fu'âdiyye-i dâder-i ekremîlerinin devâmı müsted'âdır.

Bâkî kâffe-i ahvâlde rehnümâ-yı muvaffakiyyet, mûcib-i feyz ü rif'at bildiğim teveccühât-ı 'inâyet-gāyât-ı veliyyü'n-ni'amîleri müsted'âdır – istirhâm olunur – istid'â olunur.

Ol bâbda lutf u merhamet hazret-i veliyyü'l-emrindir. Ol bâbda 'inâyet-i seniyyü'l-himemîleri müsterhamdır.

Bâkî hakk-ı çâkerânemde ma'tûfî-i teveccühât-ı 'inâyet-gāyât-ı veliyyü'n-ni'amîleri kemâl-i şiddetle müsted'âdır. Bâkî 'âfiyet, bâkî du'â, bâkî devâm-ı muhabbet, bâkî gülşen-sarây-ı 'âfiyette dâ'im olunuz. Bâkî gözlerinden **[132]** öperim. Bâkî teveccühât-ı dâder-i ekremîlerinin devâmı temenniyâtını hâtime-i güftâr ederim efendim. Bâkî her ân u zamân muhtâcı bulunduğum teveccühât-ı mâ-bihi'l-mübâhât-ı 'aliyyelerinin – kerîmânelerinin – 'inâyet-perverîlerinin – merhamet-kârîlerinin – 'âtıfet-bahşâyîlerinin bekāsını istirhâm – istid'â – temennî – niyâz – recâ eylerim.

Gayr-i Resmî Olarak ʻİbâre Arasında Yazılacak Baʻzı Taʻbîrât

Sadâret-i ʻUzmâya, Vükelâ-yı Fihâma

Zât-ı fehâmet-simât-ı hazret-i Vekâlet-penâhîleri,
Zât-ı bermekiyyü's-simât-ı hazret-i Sadâret-penâhîleri,
Zât-ı sütûde-sıfât-ı hıdîvîleri,
Zât-ı meʻâlî-sıfât-ı fahîmâneleri,
Zât-ı sâmî-i hıdîv-efhamîleri,
Zât-ı sâmî-i meşîhat-penâhîleri,
Zât-ı haydar-sıfât-ı Ser-ʻaskerîleri,
Zât-ı merâhim-sıfât-ı dâverîleri,
Zât-ı sâmî-i âsafâneleri,
Zât-ı sâmî-i Nezâret-penâhîleri, **[133]**
Zât-ı meʻâlî-simât-ı sipeh-dâr-ı aʻzamîleri,
Zât-ı ʻâlî-i dâver-i efhamîleri,
Zât-ı sâmî-i Fetvâ-penâhîleri,
Zât-ı ʻâlî-i Emânet-penâhîleri.

Vâlîlere

Zât-ı sâmî-i Vilâyet-penâhîleri,
Zât-ı mekârim-simât-ı âsafâneleri,
Zât-ı ʻâlî-i ʻumrân-perverîleri,
Zât-ı ʻâlî-i fahîmâneleri,
Zât-ı ʻâlî-i terakkî-perverîleri,
Zât-ı devletleri.

Diğer Ricâl ü Zevât-ı ʻÂliyeye

Zât-ı ʻâlî-i mekârim-kârîleri, zât-ı ʻâlî-i kerîmâneleri, zât-ı ʻâlî-i ʻatûfîleri, zât-ı mekârim-simât-ı merhamet-perverîleri, zât-ı ʻâlî-i ʻâtıfet-güsterîleri, zât-ı vâlâ-yı kerem-perverîleri, zât-ı ʻâlî-i kadir-dânîleri, zât-ı ʻâlî-i maʻârif-perverîleri, zât-ı ʻâlî-i mürüvvet-mendâneleri, zât-ı ʻâlî-i mehâm-dânîleri, zât-ı mehâm-dânîleri, **[134]** zât-ı sâmîleri, vâlâları, behiyyeleri, şerîfleri, asîlâneleri, necîbâneleri, edîbâneleri, mürşidâneleri, pederâneleri, ferzendâneleri, liyâkat-kârîleri, ehildânîleri, kadir-dânîleri, ehil-perverîleri, bî-kes-nevâzîleri, ʻaceze-perverîleri, asdikā-perverîleri, asdak-perverîleri.

Kadınlara

Zât-ı merâhim-simât-ı 'ismet-penâhîleri, zât-ı 'inâyet-sıfât-ı 'iffet-penâhîleri, zât-ı 'ismet-penâhîleri, 'iffetâneleri – şefkat-perverîleri – nâzikâneleri – mâderâneleri – 'ismetâneleri – şefkatâneleri – müşfikāneleri – hâherâneleri.

Muharrerât-ı Husûsiyye İmzâları

Bende-i mahsûsları, lutuf-dîdeleri, şâkir-i ni'metleri, 'abd-i kemîneleri, ahkarları, bende-i kadîmleri, bende-i asdakları, 'inâyet-dîdeleri, muhlisleri, muhibleri, müştâkınız, muhibbiniz, kardaşınız, muhlisiniz, pederiniz, vâlideniz, kerîmeniz, hemşîreniz, bende-i dîrîneleri, çâkerleri, şâkir-i merhametleri, perverdeleri, câriyeleri.

[135]

Muharrerât-ı Husûsiyye Zarf Üzerleri

Mesned-i celîl-i Sadâret-i 'uzmâya revnak-bahş-ı ikbâl fehâmetlü, devletlü efendim … Paşa hazretlerinin huzûr-ı sâmî-i fahîmânelerine 'arîza-i kemterânemdir.

Huzûr-ı me'âlî-mevfûr-ı hazret-i Sadr-ı a'zamîye 'arîza-i rıkkıyyet-farîza-i kemterânemdir.

Makām-ı celîl-i Meşîhat-penâhîye zînet-bahş-ı iclâl devletlü semâhatlü efendim … Efendi hazretlerinin huzûr-ı 'âlî-i bende-perverîlerine 'arîza-i çâkerânemdir.

Huzûr-ı mekârim-mevfûr-ı hazret-i Meşîhat-penâhîye 'arîza-i mahsûsa-i çâkerânemdir.

Makām-ı 'ulyâ-yı Ser-'askerîye şeref-pîrâ, devletlü 'atûfetlü efendim … Paşa hazretlerinin huzûr-ı 'âlî-i sipeh-dârîlerine 'arîza-i çâkerânemdir.

… Nezâret-i Celîlesine zîb-efzâ devletlü efendim … Paşa hazretlerinin pîşgâh-ı 'âlî-i âsafânelerine 'arîza-i çâkerânemdir.

Tophâne-i 'Âmire Müşîriyyet-i Celîlesine revnak-pîrâ devletlü efendim … Paşa hazretlerinin pîşgâh-ı 'âlî-i düstûrânelerine 'arîza-i çâkerânemdir. **[136]**

… Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyyet-i Celîlesine sâye-endâz-ı besâlet devletlü efendim … Paşa hazretlerinin huzûr-ı sâmî-i dâverîlerine 'arîza-i çâkerânemdir.

… Fırka-i 'Askeriyyesi Kumandanlığına zîb-âver Ferîk Sa'âdetlü Efendim … Paşa hazretlerinin pîşgâh-ı 'âlî-i kumandanîlerine 'arîza-i 'âcizânemdir.

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb Nizâmiye "Redîf" Dördüncü Fırka-i Hümâyûn kumandan-ı besâlet-'unvânı Ferîk Sa'âdetlü Efendim … Paşa hazretlerinin pîşgâh-ı 'âlî-i kerîmânelerine 'arîza-i 'âcizânemdir.

Dersa'âdet'te … Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerî … Dâ'iresi … Şu'besi …liğine zîb-efzâ …lı/li efendim … hazretlerinin savb-ı 'âlî-i kerîmânelerine.

Mektûb zarflarına elkāb olarak işâretinin yazılması îcâb eder.

Tezkirelerin yukarılarına hiçbir işâret yazılmaz. Mektûb zarflarının sağ tarafı yukarısına gideceği memleket; "Edirne"ye gibi, kalınca hurûf ile yazılmalı. Gideceği mahal yazıldıktan sonra artık "Edirne'de İkinci Ordu-yı Hümâyûn …" diyerek tekrâr yazmak îcâb etmez. Tezkirelerin zarfları üzeri yazıldıktan sonra sol tarafı aşağısına taşradan gelmediğini anlamak üzere "şehir" veyâhûd "şehirden" işâreti yazılsa münâsib olur. Tahrîrâtların **[137]** zarfları üzerine "bedûh" makāmında olarak çekilen beyzî çizginin içerisine de mektûbun kimden geldiği derhâl anlaşılmak için imzâ konulması kā'idedir.

Mektûb; posta ile ta'ahhüdlü olarak gönderilecek olduğu hâlde, kırmızı mektûb mûmu ile üzerini üç yerinden mühürlemek, posta-hânenin ta'ahhüd 'ilm ü haberini sokmak üzere zarfından îcâbı kadar mahalli yapıştırılmayıp açık bırakılmak îcâb eder.

Muharrerât-ı Husûsiyyenin 'İbâreleri Arasında Yazılacak Ba'zı Ta'bîrât

Mesned-i celîl-i Sadâret-i 'uzmânın, vücûd-ı fehâmet-nümûd-ı âsafîleriyle iktisâb-ı şân ü şeref eylediği rûz-ı sa'âdet-efrûzdan beri.

Makām-ı mu'allâ-yı Sadâret-i 'uzmâya revnak-bahş-ı ikbâl oldukları ân-ı meyâmin-iktirândan beri.

Bârika-i mesned-i celîl-i Sadâretin, vücûd-ı nâdirü'l-mevcûd-ı fahîmâneleriyle bir kat daha eşi'a-pâş oldukları rûz-ı behcet-efrûzdan beri.

Mihr-i münîr-i vekâlet-i mutlakanın; tevdî'-i 'uhde-i istîhâl-'adde-i fehâmet-penâhîleri buyurulduğu ân-ı meymenet-iktirândan beri.

[138]

Nuzzâr ve sâ'ir Vükelâ ve Me'mûrîn-i Sâ'ire İçin

… Nezâret-i Celîlesine revnak-bahş-ı iclâl buyurulduklarından beri.

… " " sâye-endâz-ı übbehet ü iclâl buyuruldukları yevm-i meymenet-tev'emden beri.

… Nezâret-i Celîlesini teşrîf buyurdukları ân-ı meyâmin-iktirândan beri.

… Nezâret-i Celîlesini teşrîf-i mekârim-redîf-i âsafânelerinden beri.

… Nezâret-i Celîlesi teşrîf-i sâmî-i fahîmâneleriyle kesb-i zînet edeliden beri.

Makām-ı mu'allâ-yı Ser-'askerîyi teşrîf buyurduklarından beri.

Mesned-i celîl-i sipeh-dârî tefvîz-i 'uhde-i cenâb-ı haydarâneleri buyurulalıdan beri.

Makām-ı 'ulyâ-yı sipeh-sâlârî teşrîf-i 'âlî-i dâverîleriyle bir kat daha kesb-i i'tilâ edeliden beri.

Mesned-i celîl-i Meşîhat-penâhînin zât-ı fezâ'il-simât-ı devletleriyle telâkî şerefine mazhar olduğu günden beri.

Makām-ı 'ulyâ-yı Meşîhat-penâhîyi teşrîf buyurdukları yevm-i mes'ûddan beri.

Makām-ı 'ulyâ-yı Fetvâ-penâhînin 'uhde-i 'âlî-i semûhîlerine tevcîh buyurulduğu zamândan beri. **[139]**

Min-gayr-i istihkāk mazhar olduğum teveccühât-ı füyûzât-gāyât-ı âsafânelerinden beri.

Şeref-i iltifât-ı celîle-i fahîmâneleriyle iktisâb-ı fahr ü mübâhât ettiğim zamândan beri.

Der-i feyz-âver-i 'ulyâ-yı veliyyü'n-ni'amîlerine şeref-i intisâba nâ'il olduğum rûz-ı sa'âdet-efrûzdan beri.

İltifât-ı mekârim-gāyât-ı bende-perverîlerine nâ'il olduğumdan beri.

Nâm-ı rıkkıyyet-ittisâm-ı 'âcizânemin cerîde-i 'ubûdiyyete kaydına müsâ'ade buyurulduğu zamândan beri.

Halka-i bâb-ı mekârim-me'âb-ı devletlerine sarılmak şerefine mazhariyyet-i çâkerânemden beri.

Zîr-i himâye-i mefharet-sermâye-i bende-perverîlerine kabûl buyurulduğum rûz-ı felâh-efrûzdan beri.

Şeref-i mülâkāt-ı hazret-i bende-perverîleri olduğum günden beri.

Nâ'il-i teveccühât-ı me'âlî-âyât-ı lutuf-perverîleri olduğum ân-ı sa'âdet-iktirândan beri.

'İbâre arasında bir zât isminin tekrâr edilmesi lâzım geldiği hâlde ana mukābil zîrdeki esmâ-i işâretin konulması lâzım gelir[1].

[140]

Hükümdârân, Vükelâ ve Vüzerâ ve Sâ'ire İçin

Zükûra

İsim bir olur ise:	Müşârün-ileyh hazretleri,
İsim iki olur ise:	Müşârün-ileyhimâ hazerâtı,
İsim üç olur ise:	Müşârün-ileyhim hazerâtı.

1 Bu esmâ-i işâretin lüzûmsuzluğuyla berâber kitâbet-i resmiyyede, hattâ husûsiyyede bile isti'mâl olunmalarına binâ'en beyânı zarûrîdir.

İnâsa

İsim bir olursa: Müşârün-ileyhâ hazretleri,
İsim iki olursa: Müşârün-ileyhimâ hazerâtı,
İsim üç olursa: Müşârün-ileyhâ hazerâtı – müşârün-ileyhinne hazerâtı da yazılır.

Rütbe-i Bâlâ, Ûlâ Evvelî, Ferîkān İçin

İsim bir olursa: Müşârün-ileyh,
İsim iki olursa: Müşârün-ileyhimâ,
İsim üç olursa: Müşârün-ileyhim.

[141]

Mîrlivâ, Ûlâ Sânîsi, Daha Aşağı Rütbeler İle Okuyup Yazması Olanlar İçin

Zükûra

İsim bir olursa: Mûmâ-ileyh,
İsim iki olursa: Mûmâ-ileyhimâ,
İsim üç ve ziyâde olursa: Mûmâ-ileyhim.

İnâsa

İsim bir olursa: Mûmâ-ileyhâ, mezbûre,
İsim iki olursa: Mûmâ-ileyhimâ, mezbûretân,
İsim üç ve ziyâde olursa: Mûmâ-ileyhâ, mûmâ-ileyhinne, mezbûrât.

Çavuş Rütbesinden Bi'l-i'tibâr Daha Aşağı Rütbelere ve Efrâd-ı Ahâlîye

İsim bir olursa: Merkûm,
İsim iki olursa: Merkûmân,
İsim üç ve ziyâde olursa: Merkûmûn. **[142]**

'İbâre arasında bir şey ve fıkranın tekrârı hâlinde esmâ-i işâret olarak ber-vech-i zîr ta'bîrât kullanılır:

Mezkûr, mezbûr, sâlifü'z-zikr, sâlifü'l-beyân, mârrü'z-zikr, mârrü'l-beyân, ânifü'z-zikr, ânifü'l-beyân, mârrü'l-'arz.

Yazılan 'ibâre arasında ismi zikrolunan zevât vefât etmiş ise rütbesine mahsûs olan elkāb zikrolunmaz. Yalnız "müşîrân-ı 'izâmdan … Paşa, rütbe-i bâlâ ricâlinden … Bey veyâ Efendi, ferîkāndan … Paşa" yazılır.

İsmi zikrolunan müteveffâ hükümdârândan ise "… hazretlerinin" diyerek isminin nihâyetine yalnız "hazretleri" ta'bîri 'ilâve edilir.

[143]

Tebrîk Mektûbları

Nişân İçin

Der-i feyz-âver-i mün'imânelerine, râbıta-bend-i 'ubûdiyyet olalı, güzâr eden zamân, müstağnî-i ta'dâd u beyândır. 'Ubûdiyyet kelimesi tefsîrinin irâ'e eylediği vezâ'iften, fakat ikisini îfâ edebilmek gayretinde bulunmaktayım ki, bunlardan biri sadâkat, diğeri du'â-yı 'ömr ü ikbâl-i veliyyü'n-ni'amîlerini gece ve gündüz tilâvettir. Binâ'en-'aleyh; devâm edilen şu du'ânın te'sîr-bahş-ı zuhûr olması da cümle-i temenniyyât-ı 'ubeydânemden olacağı tabî'îdir.

Bu kerre hakk-ı 'ulyâ-yı bende-perverîlerinde lem'a-nisâr olan bârika-i 'avâtıf-ı seniyye-i cenâb-ı pâdişâhîden olmak üzere, sîne-i sadâkat-rehîne-i âsafânelerinin ikinci rütbeden bir kıt'a nişân-ı 'âlî-i 'Osmânî ile tezyîn buyurulduğunu istihbâr ederek kesb-i menn ü mesâr ve hakk-ı 'âlî-i dâverîlerinde mübârek ve mes'ûd olması du'â-yı icâbet-intimâsını tezkâr eyledim.

Bâkî muhtâcı bulunduğum teveccühât-ı me'âlî-gāyât-ı 'inâyet-perverîlerinin hakk-ı kemterânemde idâme buyurulması müsted'âdır. Ol bâbda…

[144]

Diğer

Efendimize mahsûs olan 'ubûdiyyet ve sadâkatimin derecesini, ma'lûm-ı sâmîleri bulunan kıdemi isbât eder. Târîh-i intisâb kadîm olur ise lâzımesi de kavîm olur. Bu kaziyeye göre zuhûra gelecek memnûniyyet-i kerîmâneleriyle memnûn, Hudâ ne-kerde mahzûniyetleriyle mahzûn olmaklığım tabî''îdir.

'Avâtıf-ı seniyye-i hazret-i tâcdârîden olarak bu kerre sîne-i liyâkat-ı defîne-i mün'imânelerinin ikinci rütbeden bir kıt'a Mecîdî nişân-ı zî-şânıyla tezyîn buyurulduğunu istimâ' ederek *fevka-mâ-yetesavver* memnûn oldum.

Hemân Cenâb-ı Mevlâ, karîben daha bâlâ nişân-ı zî-şân, merâtib-i me'âlî-'unvân-ı hazret-i pâdişâhîye mazhariyetleri du'âsını tekrâr eyledim.

Bâkî hakk-ı çâkerânemde devâm-ı teveccühât-ı 'inâyât-ı kerem-güsterîleri ahass-ı âmâl-i çâkerânemdir ol bâbda…

Diğer

Zât-ı 'âlî-i bende-perverîlerine olan husûsiyyet-i kadîme-i 'âcizânemden dolayı dünyânın ne tarafında bulunsam du'â-yı füzûnî-i 'ömr ü ikbâl-i kerîmânelerini tekrâr ve sâha-zîb-i husûl olacak **[145]** kâffe-i ahvâl-i meserret-mendânelerine müşâreketle iftihâr eyliyorum.

Bu kerre mütâla'a-güzâr-ı çâkerî olan gazetelerde, sîne-i sadâkat-rehîne-i 'aliyyelerinin, … rütbeden bir kıt'a Mecîdî nişân-ı zî-şânıyla tezyîn buyurulduğu haber-i behcet-eseri manzûr-ı çâkerî oldukta, o derecelerde mesrûr oldum ki ta'rîfi gayr-i kābildir. Çünkü liyâkat u ehliyetleri güneş gibi âşikâr olan zât-ı sâmîlerinin şu sûretle de mazhar-ı lutf-i 'âlî olmasından dolayı çâkerleri gibi asdikānın memnûniyetleri tabî''îdir. İnşâallah: 'ahd-i karîbde emsâl-i 'aliyyesiyle tezyîn-i liyâkat u ehliyet buyurursunuz. Şimdilik bunu tebrîke müsâra'at eder, teveccühât-ı müstelzimü'l-mübâhât-ı lutuf-perverîlerinin hakk-ı 'âcizânemde ibkāsını niyâz eylerim. Ol bâbda…

Diğer

Zât-ı sâmî-i kerîmânelerinin müsellem olan sadâkat ve istikāmet ve ehliyetlerini, bu kerre 'avâtıf-ı celîle-i cenâb-ı şehriyâr-ı a'zamîden olarak gerden-i liyâkat-ı 'aliyyelerinin üçüncü rütbeden bir kıt'a nişân-ı 'âlî-i 'Osmânî ile tezyîn buyurulması bir kat daha mertebe-i bedâhete îsâl eyleyerek, bu bâbda söylenecek bir söz bırakmamış; yalnız beyân-ı memnûniyyetle tebrîk ü tes'îd, vazîfe-i uhuvvet-mendânesi kalmıştır. İşte o vazîfeyi de kalem vâsıtasıyla elim, karîben daha **[146]** büyük nişân ve rütbelere nâ'ileyetleri du'âsını dilim îfâ eyliyor. Bâkî devâm-ı teveccühât-ı 'aliyye-i kerem-sâzîleri müsted'âdır. Ol bâbda…

Diğer

Hakk-ı 'âlî-i kerîmânelerinde, bedreka-i 'avâtıf-ı seniyye-i pâdişâhînin günden güne lem'a-nisâr olmakta bulunmasından dolayı hâsıl olan memnûniyyet-i 'âcizânemin derecesini ta'rîfe muktedir değilim.

Bu def'a sîne-i sadâkat-rehîne-i 'aliyyelerinin nişân-ı fürûğ-efşân-ı imtiyâzın altun madalyasıyla tezyîn buyurulması o memnûniyyet-i çâkerânemi taz'îf etti.

Binâ'en-'aleyh; şimdilik bunu da tebrîk eder, karîben daha büyüklerinin tebrîğine muvaffakiyetimi eltâf-ı İlâhî'den temennî eylerim. Bâkî teveccühât-ı 'aliyyelerinin devâmı istirhâm olunur. Ol bâbda…

Diğer

Velî-ni'met-i bî-imtinân, Şehriyâr-ı kadir-dân, tâcdâr-ı mekârim-'unvân efendimiz hazretlerinin, hakk-ı 'âlî-i mekârim-penâhîlerinde olan neyyir-i teveccühât-ı me'âlî-gāyât-ı cenâb-ı pâdişâhânelerinden olarak bu kerre sîne-i liyâkat-ı defîne-i mehâm-âgahîlerinin … dan bir kıt'a nişân-ı zî-şân-ı Mecîdî ile tezyîn ve telmî' buyurdukları haber-i meserret-eseri gazetelerde görüldü.

[147] Zât-ı 'âlî-i kerîmâneleri gibi, sadâkat ve istikāmetin misâl-i mücessemi olan ve 'ale'l-husûs her gün birer sûretle âsâr-ı sadâkat ve fütüvvetleri manzûr-ı 'âlem bulunan asdikānın hidemât-ı mebrûrelerine mukābil-i

mazhar oldukları 'avâtıf-ı seniyye-i cenâb-ı Şehriyâr-ı a'zamîden dolayı 'âcizleri değil bütün ebnâ-yı vatanın beyân-ı memnûniyyet edecekleri şüphesizdir.

İnşâallah; sâye-i ihsân-vâye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîde, karîben büyük nişânlara, daha 'âlî mesnedlere nâ'il olursunuz. Binâ'en-'aleyh nişân-ı 'âlî-i mezkûrdan dolayı lâzıme-i tebrîke müsâra'at eder, bu vesîle ile de istibkā-yı ehâsin-i teveccühât-ı 'aliyyelerine mücâseret eylerim. Ol bâbda…

Diğeri

'Avâtıf-ı seniyye-i hazret-i şehriyârîden olarak bu kerre dördüncü rütbeden bir kıt'a nişân-ı 'âlî-i Mecîdî ile taltîf buyurulduklarını gazetelerde kemâl-i memnûniyyetle okudum.

Zât-ı 'âlîlerinin sadâkat ve istikāmetleriyle berâber, hemân her gün birer sûretle görülen mesâ'î ve gayretlerine mükâfaten bu vech ile mazhar-ı taltîf-i 'âlî buyurulmaları, cidden memnûniyyet-i hâlisânemi mûcib oldu.

İnşâallah; sâye-i şâhânede, karîben daha büyük nişânlara, **[148]** rütbelere nâ'il olursunuz da sevgili pâdişâhımıza, muhabbetli vatanımıza hidemât-ı mebrûre ibrâzına muvaffakiyetle enzâr-ı 'umûmiyyede müşârün bi'l-benânlardan sayılırsınız.

Şimdilik bu nişân-ı 'âlîden dolayı zât-ı vâlâlarını tebrîk eder, istidâme-i teveccühât-ı 'aliyyelerine mübâderet eylerim efendim.

Diğeri

Bir kimsede ki sadâkat ve ehliyet vardır, o sadâkat ve ehliyeti de istihsâl-i esbâb-ı terakkiyât-ı vataniyyeye sarf eder, anı herkes sever.

Zât-ı 'âlîleri ki bu hâldesiniz. Sizi, her muhibb-i devlet ve vatan, husûsıyle kendilerine sadâkat, mülk ü devletlerine hüsn-i hidmet edenler haklarında eltâf-ı şâhâneleri mebzûl olan sevgili pâdişâhımız efendimiz hazretleri de sever.

Bu kerre sîne-i sadâkat ve ehliyyetlerinin … rütbeden 'Osmânî nişân-ı 'âlîsiyle tezyîn buyurulmuş olması da ifâde-i 'âcizânemi te'yîd eder.

Sâye-i ihsân-vâye-i hazret-i şâhânede, bundan böyle dahi bu vech ile ibrâz-ı hidemât-ı makbûleye muvaffak olarak daha büyük nişânlara, daha 'âlî rütbelere mazhar olmanızı eltâf-ı mâ-lâ-nihâye-i Refî'ü'd-derecâttan temennî eder; bu nişân-ı 'âlîden dolayı bi'l-hâssa zât-ı 'âlî-i kerîmânelerini tebrîk ile istibkā-yı teveccühât-ı uhuvvetânelerini temennî ve niyâz eylerim efendim.

[149]

Tebrîk-i Rütbe Mektûbları

Müşîriyet İçin

Ber-muktezâ-yı bendegî ve husûsiyyet, du'â-yı temâdî-i eyyâm-ı 'ömr ü ikbâl ve te'âlî-i şân ü iclâl-i dâver-i ekremîleriyle imrâr-ı rûz ü leyâl etmekte iken bu kerre 'uhde-i istîhâl-i fahîmânelerine 'avâtıf-ı seniyye-i hazret-i pâdişâhîden olarak rütbe-i celîle-i müşîriyyet tevcîh buyurulduğu, sâmi'a-zîb-i mefharet oldu. Şu sûretle hakk-ı 'ulyâ-yı cenâb-ı müşîrîlerinde lem'a-nisâr olan neyyir-i 'âtıfet-i me'âlî-'âkıbet-i hazret-i Şevket-penâhîden mütehassıl hissiyyât-ı memnûniyyet-kârânemi ta'rîf edebilmek, hâric-i ez-dâ'ire-i imkân, şu kadar 'arz edebilirim ki bundan dolayı bütün a'zâ-yı cismiyyem bir meserret-i fevka'l-'âde ile raksân; kâffe-i eczâ-yı hissiyyem bir hiss-i memnûniyyetle biribirine müjde-resândır. Hemân Rabb-i vedûd; rütbe-i celîle-i mezkûreyi, hakk-ı 'âlî-i düstûr-ı efhamîlerinde müteyemmen ve mes'ûd, icrâ'ât-ı umûr mertebesince, mazhar-ı muvaffakiyyet-i nâ-ma'dûd buyursun, dürûd-ı icâbet-nümûdunu da 'ilâve-i dâ'ime eylediğimin 'arz u beyânıyla, farîza-i tebrîk ü tehniyete ve bu zerî'a-i meserret-mendâne ile de istibkā-yı teveccühât-ı bende-perverîlerine müsâra'at edildi. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

[150]

Diğeri

Hakk-ı 'âlî-i düstûr-ı ekremîlerinde bârika-nisâr olan neyyir-i teveccühât-ı füyûzât-gāyât-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîden olarak 'uhde-i istîhâl-'adde-i dâver-i efhamîlerine rütbe-i celîle-i müşîriyyet tevcîh buyurulduğu nüvîd-i meserret-bedîdî sâmi'a-zîb-i kemterî oldu. Şu lutf-i celîl-i 'avâtıf-delîl-i hazret-i Şevket-penâhîden dolayı hasbe'l-'ubûdiyye îfâ-yı farîza-i

tebrîk ü tehniyete müsâra'atla umûr-ı me'mûre-i fahîmânelerinde dâ'imâ muvaffakiyyât-ı samedâniyyeye mazhariyetlerini, eltâf-ı mâ-lâ-nihâye-i cenâb-ı Bârî'den, temennî ve niyâz eylemekte bulunduğumu 'arz eder, bu vesîle-i esîle ile dahi teveccühât-ı me'âlî-gāyât-ı haydarânelerinin hakk-ı nâ-müstehakk-ı çâkerânemde ibkā buyurulmasını istirhâm eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Rütbe-i Bâlâ İçin

Bir vücûd ki fezâ'il-i insâniyyenin kâffesini câmi', bir zât ki devlet ve milletin tarîk-i feyz ü terakkîsini lâmi'dir; anın – daha ziyâde neşr-i envâr-ı istifâde edebilmesi için – bir mevki'-i 'âlîye irtikā ettirilmesi lüzûmu, cümlece ârzû edilir.

Sevgili Pâdişâhımız, me'âlî-perver efendimiz ki "el-mülûkü mülhemûn"[1] **[151]** sırrına mazhardır. Bu lüzûmu en evvel zât-ı dekāyık-simât-ı mülûkânelerinin tasdîk buyurmuş olduklarını; bu kerre terfî'an 'uhde-i istîhâl-i kerîmânelerine karîha-i ilhâm-sabîha-i hazret-i tâcdâr-ı a'zamîden rütbe-i bâlâ tevcîh buyurulmuş olmasıyla rehîn-i rütbe-i bedâhettir.

Hakk-ı 'âliyy-i 'atûfîlerinde râyegân buyurulan şu lutf-i hazret-i pâdişâhîden dolayı tahassul eden memnûniyetin kâffesi; şevket-me'âb efendimiz hazretlerine sâdık, menâfi'-i vataniyye yolunda efkârı mutâbık bulunanlarca taksîm olunarak kalmamış; bu bâbda asdikā-yı sâ'ireye de birer hisse-i memnûniyyet çıkarılabilmek üzere, 'ahd-i karîbde daha büyük bir 'inâyet-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânîyi temennî lâzım gelmiştir.

Binâ'en-'aleyh; bu rütbe-i refi'adan hisse-i 'âcizâneme isâbet eden memnûniyet nisbetinde bi'l-hâssa 'arz u takdîm-i tebrîk eder, teveccühât-ı mâ-bihi'l-mübâhât-ı 'aliyyelerinin hakk-ı 'âcizânemde devâmını temennî ve niyâz eylerim. Ol bâbda…

Ferîklik İçin

'Avâtıf-ı seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîden olarak bu kerre 'uhde-i 'âlî-i besâletlerine ferîklik rütbe-i refi'asının tevcîh buyurulduğu evrâk-ı havâdiste görülmüş ve hakk-ı 'âlî-i kerîmânelerinde şu sûretle **[152]** zuhûra

1 "Hükümdarlara (Allah tarafından) ilham olunur."

gelen teveccühât-ı celîle-i cenâb-ı pâdişâhîden dolayı hasbe'l-muhâlasa çâkerlerince hâsıl olan memnûniyet gayr-i kābil-i ta'rîf bir derece-i 'âliyeye resîde olmuştur. Binâ'en-'aleyh; rütbe-i mezkûrenin hakk-ı 'ulyâ-yı mekârim-kârîlerinde müteyemmen ve mes'ûd olması du'âsı, du'â-yı 'ömr ü ikbâl-i rahîmânelerine terdîfen tilâvet ve îsâl-i icâbetgâh-ı ehadiyyet kılındığının 'arz u beyânıyla lâzıme-i tebrîği îfâ eder, istibkā-yı teveccühât-ı 'aliyyelerine mübâderet eylerim. Ol bâbda...

Diğeri

Hakk-ı 'âlî-i ekremîlerinde olan neyyir-i teveccühât-ı cihân-derecât-ı hazret-i hilâfet-penâhîden olmak üzere, bu kerre 'uhde-i istîhâl-'adde-i besâlet-penâhîlerine ferîklik rütbe-i refî'ası tevcîh buyurularak … Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Fırka-i 'Askeriyye Kumandanlığına ta'yîn buyurulduğu, sâmi'a-nevâz-ı çâkerî oldu.

Zât-ı 'âlî-i kerîmâneleri gibi hâl-i hâzırda; umûr-ı 'askeriyyenin dilhâh-ı 'âlî-i cenâb-ı şehriyârîye tevfîkan tanzîm u temşiyeti emrinde, vakt-i seferde, ibrâz-ı me'âsir-i şecâ'at ü besâletle, hoşnûdî-i cenâb-ı kumandan-ı akdes ü a'zamînin isticlâbı husûsunda hidemât-ı sâdıkāneleri meşhûd olan bir kumandan-ı me'âlî-'unvânın; işi ehline tevdî' etmelidir kaziyyezine tamâmıyla muvâfık olarak cilveger-i **[153]** sâha-i vukû' olan terfî' ü taltîflerine, 'âcizleri misillü asdaklarının değil, cümlenin beyân-ı meserret ü şâdî edecekleri der-kârdır.

Hemân Cenâb-ı Mevlâ, rütbe-i mezkûreyi hakk-ı 'ulyâ-yı kirâmîlerinde müteyemmen, umûr-ı me'mûre-i 'aliyyelerinde muvaffak buyursun du'â-yı icâbet-intimâsını tekrâr eyleyerek vecîbe-i tebrîk ü tehniyeti icrâ, bu vesîle-i mehâsin-esîle ile de bekā-yı teveccühât-ı lutuf-perverîlerini istid'â eylerim, ol bâbda...

Diğer

Bu kerre 'uhde-i istîhâl-i kerîmânelerine, karîha-i ilhâm-sabîha-i hazret-i Şevket-penâhîden olarak ferîklik rütbe-i refî'asının tevcîh ve ihsân buyurulduğu, gazetelerde manzûr-ı çeşm-i ibtihâc ve memnûniyyet-i çâkerî oldu. Liyâkat ve iktidâr-ı 'âlîlerine nazaran sâha-zîb-i vukû' olan şu 'inâyet-i

seniyye-i hazret-i Pâdişâh-ı kadir-dânîye karşı ne söyleyeceğimi, nasıl izhâr-ı şâdî edeceğimi bilemem. Cenâb-ı Refî'ü'd-derecât rütbe-i mezkûreyi hakk-ı 'âlî-i kerîmânelerinde mübârek ve mes'ûd buyursun. Bâkî istibkā-yı teveccühât-ı 'aliyyelerine mücâseret ederim. Ol bâbda...

Mîrlivâlık İçin

Zât-ı 'âlî-i mekârim-kârîlerinin burc-ı istîhâl-i sa'âdet-iştimâllerinde **[154]** zuhûr, dîde-i asdikāya ziyâ-bahş-ı hubûr olan ahter-i ikbâlin ber-vech-i âmâl rehîn-i evc-i iclâl olacağına, berâ'at-i istihlâl olarak bu kerre 'avâtıf-ı seniyye-i cenâb-ı pâdişâhîden 'uhde-i 'aliyyelerine mîrlivâlık rütbesinin tevcîh ve ihsân buyurulduğu nüvîd-i behcet-bedîdi sâmi'a-nevâz-ı çâkerî olunca dîde-i ibtihâcım lebrîz-i nûr-ı sürûr, muvâlât-ı kadîmemizin cilvegâhı olan kalb-i 'âcizânem serşâr-ı hubûr olduğu hâlde tevfîkāt-ı samedâniyyeye muvaffakiyet, daha nice nice eltâf-ı cenâb-ı şehriyârîye mazhariyyet-i 'aliyyeleri du'âsı, pîrâye-i sahîfe-i tilâvet kılındığının 'arz u beyânıyla teveccühât-ı lutuf-perverîlerinin bekāsını istirhâm eyleyerek levâzım-ı tebrîk ü tehniyete müsâra'at olundu. Ol bâbda...

Diğer

'Uhde-i 'aliyye-i istîhâllerine bu def'a mîrlivâlık rütbesi tevcîh buyurularak İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb Nizâmiye … Fırka-i 'Askeriyyesinin … Livâsı Kumandanlığına ta'yîn buyuruldukları bu def'a evrâk-ı havâdiste mütâla'a-güzâr-ı 'âcizî oldu.

Zât-ı 'âlî-i kerîmâneleri gibi 'askerliğin her şu'besinde bi-hakkın kesb-i ihtisâs etmiş, her yerde ibrâz-ı şecâ'at ü besâletle de yüz ağırtmış ümerâ-yı 'askeriyyenin, şu sûretle nâ'il-i ta'attufât-ı cenâb-ı pâdişâhî olmaları, bâdî-i memnûniyyet-i 'umûmiyye olacağı **[155]** 'ale'l-husûs 'âcizleri misillü asdikā-yı ahillâ-nevâzîlerini garîk-ı bahr-i meserret eyleyeceği bedîhî bulunduğundan 'arz u beyânıyla teveccühât-ı 'aliyyelerinin devâmını niyâz ederek vecîbe-i tebrîk ü tes'îde mübâderet eylerim. Ol bâbda…

Mîralaylık İçin

Hasbe'l-husûsiyye i'tilâ-yı kadr ü menzilet-i 'aliyyeleri du'âsını tekrâr etmekte iken bu kerre evrâk-ı havâdiste 'uhde-i liyâkatlarine mîralaylık rütbe-i 'aliyyesi tevcîh buyurularak … Alaya ta'yîn buyuruldukları mütâla'a-güzâr-ı 'âcizî oldu. Ne derecelerde memnûn olduğumu ta'rîf edemem. Hâssaten tebrîk eylerim. İnşâallahü'r-rahmân yakın vakitlerde daha büyük rütbelere nâ'il olursunuz. Cenâb-ı Mevlâ hüsn-i muvaffakiyyetler ihsân buyursun. Bâkî bekā-yı teveccühât-ı 'aliyyeleri niyâz olunur. Ol bâbda...

Diğeri

Zât-ı 'âlîlerinin her meserreti, hasbe'l-muhâlasa 'âcizleri için de meserrettir. Bu def'a gazetelerde terfî'-i rütbe-i uhuvvetânelerini okuduğum ânda hissettiğim âsâr-ı meserreti ta'rîf etmek bendenizce mümkün değildir. Yalnız şu kadarcık diyebilirim ki bütün eczâ-yı vücûdiyyem **[156]** yek-diğerini tebrîk etmek için hareket, i'lân-ı şâdî vü meserret ettiler zann eyledim. Cenâb-ı Mevlâ yakın zamânlarda bu gibi meserretlere muvaffak buyursun. Bi'l-hâssa tebrîk ile bekā-yı teveccühât-ı 'aliyyelerini dilerim efendim.

Me'mûriyet Tebrîkleri

Sadâret İçin

Mesned-i celîl-i Sadâret-i 'uzmânın bu kerre zât-ı me'âlî-simât-ı fehâmet-penâhîlerine iktirân ile bir kat daha i'tilâ-yı şeref ü şân eylediği istibşâr edildi. Derece-i liyâkat ve iktidâr-ı 'ilmî ve siyâsetleri müsellem-i cihân olan zât-ı sâmî-i vekîl-i a'zamîlerinin dilhâh-ı 'âlî-i hazret-i mülûkâneye muvâfık olarak istihsâl-i vesâ'il-i refâhiyyet-i millet, istikmâl-i mesâ'il-i şevket-i devlet emrinde nâ'il-i muvaffakiyyet olacakları şüphesiz olduğundan, bu da yalnız çâkerleri gibi asdikā-yı fahîmânelerince değil bütün efrâd-ı 'Osmâniyye için bâ'is-i menn ü mesâr bulunduğundan i'lân-ı memnûniyyet ederek 'arz u takdîm-i tebrîke müsâra'at ve ber-vech-i ma'rûz muvaffakiyyet-i sâmîye-i âsafîleri du'âsı dahi tilâvet edildiğinin 'arz u beyânına ve istibkā-yı teveccühât-ı mûcibü'l-mübâhât-ı hazret-i Vekâlet-penâhîlerine mücâseret kılındı. Ol bâbda ve kātıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

[157]

Diğeri

Zât-ı fehâmet-simât-ı Vekâlet-penâhîlerine olan nisbet-i kadîme-i kemterânem hasebiyle du'â-yı mefrûzü'l-edâ-yı 'ömr ü ikbâl-i hazret-i fahîmânelerini tezkâr etmekte iken hakk-ı 'ulyâ-yı âsafîlerinde bulunan teveccüh ü i'timâd-ı hazret-i Şehriyâr-ı a'zamînin âsâr-ı bâhiresinden olarak mihr-i münîr-i Sadâretin yed-i liyâkat ve istîhâl-i fehâmet-penâhîlerine tevdî' buyurulduğu istibşâr edilmiş, bu da çâkerlerince mûcib-i fahr ü mesâr-ı bî-şümâr-ı beşâret-i 'azîmeden bulunmuş olduğundan, farîza-i tebrîk ü tehniyetin îfâsına müsâra'at ve muvaffakiyyet-i vekîl-i efhamîleri du'â-yı icâbet-intimâsını da kırâ'at eylemekte bulunduğumun 'arz u ifâdesiyle kâffe-i umûrda rehber-i feyz ü rif'at bildiğim teveccühât-ı celîle-i cenâb-ı Sadâret-penâhîlerinin istibkāsına mücâseret ederim. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimiz hazretlerinindir.

Vâlîlik İçin

Hakk-ı 'âlî-i fahîmânelerinde olan teveccühât-ı seniyye-i hazret-i mülûkânenin âsâr-ı bâhiresinden olmak üzere bu def'a 'uhde-i istîhâl-i âsafânelerine … Vilâyet-i Celîlesi vâlîliğinin tevcîh buyurulduğu **[158]** resîde-i sem'-i ibtihâc oldu. Zât-ı sâmî-i âsafîleri gibi cidden 'umrân-perver, hakîkaten sadâkat-güster bir vezîr-i felâtûn-tedbîrin ehemmiyyet-i mevki'iyyesi bulunan bu vilâyete ta'yîn buyurulmaları cümlece ve tahsîs-i çâker-i asdaklarınca mûcib-i memnûniyyet-i teveccühât-ı müstahseneden olmağla bi'l-hâssa farîza-i tebrîk ü tehniyeti îfâ ile istibkā-yı ehâsin-i teveccühât-ı Vilâyet-penâhîlerine ictisâr ederim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

Zât-ı mekârim-simât-ı âsafânelerine münhasır olan ihtisâs-ı kadîm-i çâkerânemden dolayı füzûnî-i 'ömr ü ikbâl-i mün'imâneleri du'â-yı icâbet-intimâsını tekrâr etmekte olduğum hâlde bu kerre 'avâtıf-ı seniyye-i cenâb-ı şehin-şâhîden olarak 'uhde-i liyâkat-ı fahîmânelerine … Vilâyet-i Celîlesi vâlîliğinin tevcîh buyurulduğu resîde-i sâmi'a-res-i mübâhât oldu. Ehliyet ve

iktidâr, sadâkat ve i'tibâr-ı âsafâneleri, zebân-zed-i sıgār u kibâr olmak hasebiyle bu bâbda tayy-ı tomar-ı güftâr ve yalnız hasbe'l-'ubûdiyye îfâ-yı farîza-i tebrîke ve bu vesîle ile de istibkā-yı teveccühât-ı celîle-i bende-perverîlerine ictisâr eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

Hakk-ı 'ulyâ-yı devletlerinde ber-karâr olan cümle-i âsâr-ı mekârim-**[159]**nisâr-ı teveccühât-ı hilâfet-penâhîden olarak bu def'a 'uhde-i liyâkat-ı âsafânelerine … Vilâyet-i Celîlesi vâlîliğinin tevcîh buyurulduğu evrâk-ı havâdiste çeşm-i iftihâr ile görüldü. Hasbe'l-'ubûdiyye çâker-i kadîmlerince bâdî-i meserret-i 'azîme olan şu 'inâyet-i seniyye-i hazret-i gîtî-sitânîden dolayı 'arz-ı vecîbe-i tebrîk ü tehniyete müsâra'at ve umûr-ı 'âlî-i cenâb-ı vilâyet-penâhîlerinde muvaffakiyyât-ı Rabbâniyyeye mazhar buyurulmaları du'âsı da müdâvimi olduğum du'â-yı 'ömr ü ikbâl-i âsafîlerine bi't-terdîf tilâvet etmekte olduğumun 'arz u beyânıyla istibkā-yı teveccühât-ı me'âlî-gāyât-ı fahîmânelerine mücâseret kılındı. Ol bâbda…

Ser-'askerlik İçin

Makām-ı 'ulyâ-yı Ser-'askerînin bu kerre iktirân-ı zât-ı me'âlî-simât-ı dâver-i efhamîleriyle bir kat daha kesb-i şeref ü mehâbet eylediği, sâmi'a-zîb-i çâkerî oldu. Şu tevcîh-i vecîh-i hazret-i tâcdâr-ı a'zamî kemterlerince mûcib-i iftihâr, hele 'âlem-i 'askerîye revnak-bahş-ı bî-şümâr olduğundan, hemân Cenâb-ı Nâsır-ı Hakîkî râyet-i zafer-âyet-i muvaffakiyyet-i sipeh-dârîlerini, burc-ı fevz ü nusrette mevce-zen-i i'tilâ buyursun du'â-yı icâbet-peymâsını tezkâr eyleyerek farîza-i tebrîk ü tes'îde, bu zerî'a-i meserret-mendâne ile de istid'â-yı teveccühât-ı **[160]** füyûzât-gāyât-ı haydarânelerine ictisâr ederim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

Hakk-ı 'âlî-i dâver-i ekremîlerinde olan bedreka-i teveccühât-ı şevket-gāyât-ı hazret-i ketîbe-perverînin âsâr-ı bâhiresinden olarak bu def'a mesned-i celîl-i sipeh-dârînin 'uhde-i liyâkat ve besâlet-i haydarânelerine tevcîh buyurulduğu nüvîd-i meserret-bedîdî istibşâr olundu.

Hemân Cenâb-ı mürsil-i riyâh-ı feth ü zafer, livâ-yı satvet-iltivâ-yı muvaffakiyyet-i cenâb-ı Ser-'askerîlerine bârû-yı kılâ'-ı şân ü iclâli makarr buyursun dürûd-ı icâbet-nümûdunu tekrâr ederek farîza-i tebrîke, bu vesîle ile de istidâme-i teveccühât-ı mâ-bihi'l-mübâhât-ı cenâb-ı sipeh-sâlârîlerine müsâra'at eylerim. Ol bâbda …

Bahriye Nezâreti İçin

Zât-ı 'âlî-i dâver-i ekremîlerinin bu def'a Bahriye Nezâret-i Celîlesine şeref-bahş-ı iclâl buyurdukları, sâmi'a-nevâz-ı çâkerî oldu. Bahr-i bîpâyân-ı 'avâtıf-ı seniyye-i hazret-i tâcdâr-ı a'zamînin hakk-ı 'ulyâ-yı müşîr-i efhamîlerinde, mevce-nümâ-yı i'tilâ olması, çâker-i kerem-**[161]** güsterîlerini garîk-ı deryâ-yı meserret eylediğinden, gece ve gündüz vird-i zebân-ı rıkkıyet-beyân-ı 'âcizânem olan du'â-yı temâdî-i eyyâm-ı 'ömr ü ikbâl-i cenâb-ı Nezâret-penâhîlerine terdîfen keştî-i muvaffakiyyet-i fahîmânelerinin bâdbân-küşâ-yı celâlet olması du'â-yı icâbet-peymâsı tekrâr kılınmış olduğunun 'arz u beyânıyla vecîbe-i tebrîk ü tehniyete ibtidâr, bu vesîle ile de istibkā-yı teveccühât-ı mekârim-âyât-ı bende-perverîlerine ictisâr ederim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

Hakk-ı 'ulyâ-yı fahîmânelerinde mevce-rîz-i i'tilâ olan deryâ-yı 'âtıfet-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhîden olarak bu def'a 'uhde-i istîhâl-'adde-i dâverânelerine Bahriye Nezâret-i Celîlesinin tevcîh buyurulduğu, vâsıl-ı sem'-i mübâhât-ı çâkerî oldu. Hemân Cenâb-ı Hakk; umûr-ı me'mûre-i Nezâret-penâhîlerinde muvaffakun bi'l-hayr buyursun du'âsını, vird-i zebân-ı meserret-beyân etmekte olduğumun 'arz u beyânıyla râsime-i tebrîke ve istidâme-i teveccühât-ı celîle-i âsafânelerine ictisâr eylerim, ol bâbda…

Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyeti İçin

Pâdişâh-ı 'asker-perver, şehin-şâh-ı zafer-rehber efendimiz hazretlerinin **[162]** hakk-ı 'âlî-i dâverîlerinde ber-karâr olan 'avâtıf-ı seniyye-i cenâb-ı şehriyâr-ı a'zamîlerinin âsâr-ı celîlesinden olmak üzere bu def'a 'uhde-i 'âlî-i müşîr-i efhamîlerine … Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyyet-i Celîlesinin tevcîh

buyurulduğu haber-i meserret-âveri sâmi'a-res-i çâkerânem oldu. Hâssaten 'arz u takdîm-i tebrîke müsâra'at eder ve umûr-ı devletlerinde muvaffakun bi'l-hayr olmalarını eltâf-ı Hazret-i Mevlâ'dan temennî ile istibkā-yı teveccühât-ı dâverânelerine mücâseret eylerim. Ol bâbda…

Diğeri

Bu kerre … Ordu-yı Hümâyûnu Müşîriyyet-i Celîlesinin teşrîf-i me'âlî-redîf-i dâver-i ekremîleriyle bir kat daha kesb-i revnak ve şeref eylediği haber-i meserret-eseri sâmi'a-nevâz-ı bendegî oldu. Şu tevcîh-i vecîhten dolayı hâsıl olan iftihâr-ı kemterânemin ne mertebelere resîde olduğu, bi-hakkın ta'rîf ü tavsîften 'âciz, şu kadar 'arz edebilirim ki memnûn olanlar arasında rütbe-i müsâbakatı hâ'izim. Hemân Cenâb-ı Ni'me'n-nâsırîn umûr-ı me'mûre-i dâver-i ekremîlerinde muvaffak buyursun, du'â-yı mefrûzü'l-edâsını muvâzıbı olduğum du'â-yı temâdî-i eyyâm-ı 'ömr ü 'âfiyet, te'âlî-i 'izz ü rif'at-i cenâb-ı düstûr-ı ekremîlerine 'ilâveten tezkâr eylemekte bulunduğumun 'arz u beyânıyla farîza-i tebrîk ü tes'îde mübâderet ve istid'â-yı teveccühât-ı lutuf-güsterîlerine mücâseret eylerim, ol bâbda…

[163]

Bayram Tebriği

Bâb-ı 'inâyet-me'âb-ı veliyyü'n-ni'amîlerine olan nisbet ve ihtisâs-ı kadîm-i kemterânem iktizâsınca müdâvimi olduğum du'â-yı tevâfür-i 'ömr ü iclâl-i bende-perverîlerine bu kerre hulûl eden 'îd-i şerîf-i mes'adet-redîf-i fıtrın hakk-ı 'ulyâ-yı rahîmânelerinde bâ'is-i 'ayn-ı sü'ûd olması dürûd-ı tahiyyât-nümûdunu da bi'l-'ilâve tekrâr ve ref'-i bârgâh-ı Cenâb-ı Perverdigâr etmekte olduğumun 'arz u beyânıyla farîza-i tebrîğin îfâsına bu vesîle ile de istid'â-yı teveccühât-ı mekârim-gāyât-ı mün'imânelerine müsâra'at eyledim. Ol bâbda…

Diğeri

Füzûnî-i 'ömr ü ikbâl, temâdî-i übbehet ü iclâl-i bende-perverîleri du'â-yı icâbet-peymâsını tezkâr ile îfâ-yı farîza-i 'ubûdiyyet etmekte, şu kadar ki; takdîm-i ma'rûzâtca kusûr eylemekteyim. Binâ'en-'aleyh; hulûl-i a'yâd,

takdîm-i kâlâ-yı hissiyyât için mu'tâd olduğundan, bu kerre şeref-hulûl eden 'îd-i fıtr-ı meyâmin-'ıtrın îfâ-yı lâzıme-i **[164]** tebrîk ü tes'îdine bu zerî'a ile de istirhâm-ı teveccühât-ı mâ-bihi'l-mübâhât-ı kerem-perverîlerine mübâderet ederim. Ol bâbda…

Diğeri

Âsitân-ı bülend-'unvân-ı seniyyü'l-himemîlerine muhtas olan nisbet-i kadîme-i çâkerâneme müterettib vezâ'iften birincisi, du'â-yı 'ömr ü ikbâl-i lutuf-perverîlerine müdâvemettir. Bu vazîfe-i bendegânemi îfâ ile iftihâr, bu kerre şeref-hulûl eden 'îd-i sa'îdin hakk-ı 'âlî-i çâker-nevâzîlerinde müteyemmen olması du'âsını 'ilâve-i evrâd ü ezkâr etmekte bulunduğumu 'arz ile râsime-i tebrîk ü tes'îdin îfâsına müsâra'at eyledim. Ol bâbda…

Diğeri

Du'â-yı füzûnî-i 'ömr ü ikbâl-i kerîmânelerine müdâvemetle, îfâ-yı farîza-i bendegî ve 'ubûdiyyette kusûrum yok ise de ara sıra takdîm-i ma'rûzât dahi levâzım-ı ihtisâs-kârîden, fakat buna da bir münâsebetin vücûdu lâzımeden olmağla, hulûl-i a'yâd-ı mübâreke ise bu bâbda cümle için vesîle-i yegâne bulunmağla, bu kerre şeref-i idrâkiyle müşerref olduğumuz 'îd-i sa'îdin icrâ-yı râsime-i tebrîk ü tehniyetiyle 'arz-ı vecîbe-i husûsiyyete ibtidâr ve istibkā-yı teveccühât-ı 'aliyye-i lutuf-şi'ârîlerine ictisâr eylerim. Ol bâbda…

[165]

Diğeri

Bu kerre hulûl eden 'îd-i sa'îd-i fıtrdan dolayı bi'l-hâssa zât-ı 'âlîlerini tebrîk ederim. Cenâb-ı Hakk emsâl-i kesîresine yetiştirsin, müteyemmen ve mübârek buyursun.

Ma'lûm-ı dâverîleridir ki a'yâd-ı mübârekede hısm u akrabâ, ahbâb u eviddâ, kemâl-i şetâretle biribirlerine dest-i musâfahalarını takdîm, yek-diğerine hissiyyât-ı kalbiyyelerini tefhîm ederler; şeref-yâb olurlar.

Ben bu bayram; bu şereflerden mahrûm, cidden mağmûmum! Âlâm-ı gurbetle zebûnum. Bâkî 'âfiyette dâ'im olunuz. Teveccühât-ı kerîmânelerinin devâmını temennî ederim, efendim.

Diğeri

Hakk-ı 'âcizânemdeki muhabbet-i pederânelerinin derecesini bilirim. Dâ'imâ teşerrüf edilen eyyâm-ı mes'ûdeyi nezd-i 'âlînizde bulundukça, bi'z-zât tebrîk eder idim. Bu hâl benim için büyük bir şeref, 'azîm bir iftihâr, zât-ı 'âlînizce de bâ'is-i memnûniyyet idi.

Bugün o şerefi; bu varak-pâreme terk ettim. Şu kadar ki Sevgili Pâdişâhımız'a, mukaddes vatanımıza hidmet vazîfesiyle gurbette bulunmaklığım, o şerefi büsbütün mahv edemiyor; belki ikmâl ediyor.

[166] 'Îd-i şerîfin hakk-ı pederânelerinde müteyemmen olmasını eltâf-ı Rabbâniyyeden temennî etmekteyim. Bâkî muhtâcı olduğum teveccühât ve ed'iye-i hayriyye-i übüvvetânelerini dilerim pederim efendim.

Ramazân Tebrîği

Perverde-i nemek ü nân, ber-âverde-i lutf u ihsân-ı 'inâyet-penâhîleri olan bende-i kadîm ve asdakları olduğumu takdîsen, her ân u zamân, du'â-yı tevâfür-i 'ömr ü ikbâl-i mün'imâneleriyle tezyîn-i lisân etmekte bulunduğum hâlde, şehr-i şerîf-i Ramazân, irâ'e-i hilâl-i gufrân eylediğinden, farîza-i tebrîk ü tehniyetine müsâra'at; bu vesîle ile de istirhâm-ı teveccühât-ı kemter-nevâzîlerine mücâseret ederim. Ol bâbda…

Diğeri

Zât-ı 'âlî-i kerem-perverîlerine olan hissiyyât-ı 'ubûdiyyet-kârânemi, hulûl eden eyyâm-ı mübârekede, bi'z-zât dâmen-i pür-meyâmin-i mün'imânelerini takbîl ile îmâ, farîza-i tebrîk ü tes'îdi îfâ şerefiyle kâmyâb olur iken, şeref-hulûl eden işbu şehr-i sıyâm-ı gufrân-encâmın îfâ-yı tebrîğine şu 'arîza-i çâkerânem müsâra'at ve muvâzıbı olduğum du'â-yı füzûnî-i 'ömr ü iclâl-i 'inâyet-güsterîlerini tekrâr etmekte bulunduğumu beyâna mücâseret eyleyecektir. Bâkî kâffe-i ahvâlde ihtiyâcım olan teveccühât-ı me'âlî-gāyât-ı lutuf-penâhîlerinin bî-dirîğ buyurulması müsted'âdır. Ol bâbda…

[167]

Sâl-i Cedîd Tebrîği

Sözün; te'âtî-i efkâra, te'âlî-i münâsebâta vâsıta olmasındandır ki; hısm u akrabâ, ehibbâ vü eviddâ, biribirilerine karşı tevfîr-i muhabbet, teksîr-i meveddet için temhîd edecekleri ta'bîrât-ı nevâz-şikârâne tasvîrât-ı hissiyyât-âverânelerini ekseriyetle sâl-ı cedîd, bayram gibi eyyâm-ı sa'îdeye saklarlar.

Bugün ibtidâ-yı sene-i cedîddir. Zât-ı 'âlînize karşı ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Çünkü; şimdiye kadar, te'sîrât-ı kuvve-i muhabbetiniz altından kurtaramadım ki hissiyyât-ı kalbiyyemi şerh ü beyân edebilecek ta'bîrler, cümleler hâzırlamış olayım!

Şu hâlde; tercümân-ı hissiyyâtım olarak: "Sene-i cedîdenizi tebrîk ederim. Mevlâ emsâl-i kesîresine yetiştirsin. Hakkınızda müteyemmen olsun." cümlelerini îrâd ile iktifâ eylerim efendim.

Diğeri

Ma'lûm-ı 'âlînizdir ki; sâl-i cedîd, bayram, Ramazân gibi **[168]** eyyâm-ı mübârekenin her biri, hissiyyât-ı kalbiyyenin 'arz u takdîmi için birer vesîle-i cemîledir.

Bugünler takarrübe başlar başlamaz, herkes hissiyyât-ı kalbiyyesini kime takdîm edecek ise beğendirmek için zihnen rengîn rengîn tasvîrler, güzel güzel ta'bîrler intihâbıyla meşgûl olur.

Bence bu meşgûliyet, şâyeste-i makbûliyyet değildir. Takdîm olunacak hissiyât sâde, şâ'ibe-i hulûs-kârîden âzâde olmalıdır. Bilâ-tekellüf: "Hasbe'l-muhâlasa sâl-i cedîdinizi tebrîk eder, hakkınızda müteyemmen olmasını temennî eylerim." tarzında iki cümle yazmak hissiyyât-ı kalbiyyenin en makbûlü sayılır.

Ben de bu sâl-i cedîd için zât-ı 'âlînize karşı bu cümleleri tekrâr eyliyorum. Bâkî uhuvvet.

Diğeri

Zât-ı me'âlî-simât-ı çâker-nevâzîlerine münhasır bulunan 'ubûdiyyet-i 'âcizânem cihetiyle du'â-yı füzûnî-i 'ömr ü 'âfiyet-i kerîmâneleriyle meşgûl olduğum hâlde –Cenâb-ı tertîb-bahşâ-yı eşhür u sinîn, cümle hakkında 'ale'l-husûs hakk-ı 'âlî-i bende-perverîlerinde yümn ü sü'ûda karîn buyursun– sâl-i cedîdin şeref-hulûl ettiğine, bu gibi eyyâm-ı mes'ûdenin beyân-ı hissiyyât-ı meveddet-kârâne için vesâ'il-i **[169]** münâsibeden, 'âdât-ı kadîme-i ihtisâs-kârîden bulunduklarına mebnî ihtâr-ı nâm-ı 'ubûdiyyet, icrâ-yı lâzıme-i tebrîk ü tehniyet eylemekte bulunduğumun 'arz u beyânıyla kâffe-i umûrda ahass-ı âmâl-i çâkerânem olan teveccühât-ı 'aliyye-i lutuf-perverîlerini istirhâm eylerim. Ol bâbda…

[170]

Hulûs Mektûbu

Zât-ı sâmî-i kerem-perverîlerine muhtas olan 'ubûdiyyet-i çâkerânemden dolayı du'â-yı temâdî-i 'ömr ü ikbâl ve te'âlî-i izz ü iclâl-i rahîmânelerinin her vakit, her yerde zâkiri, bu âna kadar min-gayr-i istihkāk nâ'il olduğum lutf u 'inâyet-i kemter-nevâzîlerinin şâkiri bulunduğum ma'lûm-ı Cenâb-ı Kibriyâ olmağla, mücerred ihtâr-ı tâmm-ı musâdakat, izhâr-ı tâmm-ı lâzıme-i 'ubûdiyyet zımnında takdîm-i 'arîza-i çâkerâneme ictisâr ile istibkā-yı teveccühât-ı mekârim-gāyât-ı merhamet-güsterîlerine ibtidâr eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

Halka-i bâb-ı merâhim-me'âb-ı bende-perverîlerine sarılarak bi'l-istirhâm âsitân-ı bülend-eyvân-ı mün'imânelerine intisâb şerefine mazhar buyurulduğum ân-ı mes'adet-nişândan şimdiye kadar du'â-yı mefrûzü'l-edâ-yı Cenâb-ı Lutuf-şi'ârîleriyle telzîz-i lisân-ı sadâkat-beyân etmekte isem de **[171]** ara sıra takdîm-i ma'rûzât ile tecdîd-i ihtisâs da lâzıme-i 'ubûdiyyet-kârîden olmağla her hâlde muhtâcı olduğum neyyir-i teveccühât-ı mün'imânelerinin fark-ı kemterânemde lem'a-nisâr buyurulması ma'razında takdîm-i 'arîza-i çâkerâneme ictisâr eyledim. Ol bâbda…

Diğeri

Zât-ı 'inâyet-simât-ı mün'imânelerine mahsûs olan 'ubûdiyyet-i çâkerânem iktizâsınca, du'â-yı mefrûzü'l-edâ-yı 'ömr ü 'âfiyet-i kerem-güsterîlerinden ihtilâs-ı vakt ile ara sıra takdîm-i ma'rûzâta muvaffak olamıyorum. Binâ'en-'aleyh; ihtilâs edebildiğim vakti de şu 'arîza-i 'ubûdiyyet-kârânemin tahrîrine hasr eyledim. Bâkî kâffe-i ahvâlde muhtâcı olduğum bârika-i teveccühât-ı me'âlî-gāyât-ı merhamet-perverîlerinin hakk-ı nâ-müstehakk-ı kemterânemde idâme buyurulması müsterhamdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

Rûhun havası olan hissiyâtın; bir sâha-i nazar-firîbde cevelânı o rûha ne mertebelerde te'sîr-bahş-ı halâvet olur ise insânın da gül-zâr-ı hasâ'il-i 'ulviyye ıtlâkına sezâ bulunan zât-ı 'âlîniz gibi büyük büyük lutufla, 'azîm 'azîm 'âtıfeti görülen bir zât-ı kerem-simâta da ara sıra takdîm-i hissiyyât-ı minnetdârâne **[172]** o derecelerde inşirâh-bahş-ı vicdân olacağından, bunu sûret-i dâ'imede bir kā'ide-i ihtisâs-kârî, bir düstûr-ı 'ubûdiyyet-şi'ârı bilmeli, icrâ etmelidir. İşte bendeniz beyân ettiğim kā'ideye tevfîk-i hareket, takdîm-i hissiyyât-ı çâkerâneme müsâra'at eyledim. Bâkî idâme-i teveccühât-ı 'aliyyeleri müsterhamdır. Ol bâbda…

[173]

Tesliyet-nâme

Geçende zuhûra gelen harîk-i hânümân-sûzun zât-ı 'âlînizce dahi bâdî-i felâket olduğu sâmi'a-res-i te'essüf olmuş ise de "İnnallâhe ma'a's-sâbirîn"[1] nass-ı celîli hükmünce sabredenlere 'avn-ı İlâhî'nin mu'în olacağı gibi her felâketi bir sa'âdetin ta'kîb edeceği dahi der-kâr bulunduğundan bu bâbda sabr ile berâber zuhûr edecek sa'âdet-i karîbeye intizâr edilmesi lâzım geleceğini hasbe'l-ihlâs beyân ve elem-i felâketlerine iştirâk etmekte olduğumu der-miyân ederim, ol bâbda…

1 "Muhakkak ki Allah, sabredenlerle beraberdir." Bakara 2/153. âyetten iktibas.

Diğeri

Bu kerre me'mûriyyet-i ihvânânelerinden infisâl ettiğinizi, ma'a't-te'essüf haber aldım. Zât-ı 'âlîleri gibi cevher-i iktidâr ve ehliyyetleri cümlece kıymetdâr bulunanlara bu misillü infisâl, daha a'lâları için bâdî-i ittisâldir.

Bu me'mûriyetin; zâten liyâkat-ı dâderâneleriyle nisbet kabûl etmez derekelerde dûn bulunduğu, cümlece bir lisân-ı te'essüfle söylenmekte, **[174]** daha a'lâlarına irtikā buyurmaları temennî edilmekte idi. Ma'lûm ya, yapı taşı yapıdan kalmaz. Ufak binâlarda görülen ba'zı köşe sökülerek büyük binâlarda kullanılır. Böyle cemâdâtın şu sûretle kıymeti takdîr olunduğu hâlde, cevher-i iktidâr-ı müsellemelerinin az zamânda eşi'a-pâş-ı rağbet olacağı şüphesizdir. Bâkî istidâme-i teveccühât-ı 'aliyyelerine mübâderet eder, bu bâbda esef etmemelerini tavsiye eylerim. Kardaşım.

Diğeri

Cenâb-ı Hâfız-ı hakîkî bir daha göstermesin. Geçenlerde hâne-i 'âlîlerinin muhterik olduğu haber-i keder-engîzi sâmi'a-hırâş-ı 'âcizî oldu. Her kederi bir meserret ta'kîb eder. İnşâallah, karîben mükâfât-ı mâddiyye ve ma'neviyyesi tezâhür eyler. Hiç esef etme, sabret. Sabrın sonu selâmettir. Siz sağ olunuz. Giden bir hâne olsun. Bâkî sıhhat ü 'âfiyette dâ'im olmanız eltâf-ı İlâhiyye'den temennî edilmektedir efendim.

Diğeri

Geçende kerîme-i 'iffet-vesîmelerinin dâr-ı bekāya revân, civâr-ı rahmet-i Rahmân'a hırâmân olduğu haber-i esef-âveri mesmû'-ı 'âcizî oldu. Bundan dolayı Allah bilir *fevka-mâ-yetesavver* dûçâr-ı elem oldum. "[Fe]-izâ câ'e eceluhum…"[1] âyet-i kerîmesinin hükm-i münîfine **[175]** karşı bir şey denilemeyeceği gibi "Fasbir sabran cemîlâ…"[2] ahkâm-ı furkāniyyesine tevfîk-i hareket dahi lâzımdır. Bâkî âfiyette dâ'im olmanız bârgâh-ı Cenâb-ı Hayy-i lâ-yemûttan müsted'âdır. Ol bâbda…

1 "Ecelleri geldiğinde…" A'râf 7/34. âyetten iktibas.
2 "Şimdi sen güzelce sabret." Me'âric 70/5.

Diğeri

Mahdûm-ı necâbet-mevsûmlarının birkaç gün evvel haber-i vefâtları, vâsıl-ı sem'-i mâtem oldu. Ne derecelerde dûçâr-ı âlâm u ekdâr olduğumu, ta'rîf edemem. Hükm-i Rabbânî'ye karşı bir şey denilemez. Hepimiz o yolun yolcusu olduğumuzdan, bu bâbda sabretmek lâzımdır. Âh ne söyleyeyim, merhûm gunûde-i hâk-i rahmet oldukça, Cenâb-ı Mevlâ bâkîlere 'ömr-i tavîl, sabr-ı cemîl ihsân buyursun du'âsını tekrâr ile beyân-ı ta'ziyyete ibtidâr ederim.

[176]

Tavsiye Mektûbu

Hakk-ı 'âcizânemde olan teveccühât-ı 'aliyye-i kerem-kârîlerine mağrûren, mütekaddim-i 'arîza-i çâkerî, Kolağası … Efendi'yi, zât-ı 'âlî-i liyâkat-perverîlerine takdîme cesâret eylerim.

Kendi; Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye-i Şâhâneden yetişmiş, ezkiyâ-yı zâbitân-ı 'askerîden olduğu cihetle, 'uhdesine tevdî' buyurulacak umûrun kâffesinde ibrâz-ı kâr-âgâhî ve reviyyetle isticlâb-ı teveccühât-ı füyûzât-gāyât-ı mün'imâneleri olacağı, bu gibi ashâb-ı iktidârın, mazhar-ı himâyet ve sahâbetleri bulunacağı şüphesiz olduğundan, bu bâbda daha ziyâde tasdî'-i ser-i 'âlîlerine ictisâr edemem. Ol bâbda lutf u himem efendimiz hazretlerinindir.

Diğeri

Bu kerre sâye-i füyûzât-vâye-i hazret-i şehriyârîde İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayının … Taburu binbaşılığına bâ-ta'yîn, ol cânib-i 'âlîye 'azîmet eden mütekaddim-i 'arîza-i 'âcizî … Bey bendeleri, ashâb-ı ehliyyet ü iktidârdan olmağla, şîme-i kerîme-i **[177]** kadir-dânîleri iktizâsınca, hakkında lutf u 'âtıfet-i 'aliyyelerinin bî-dirîğ buyurulmasını temennî ve niyâz ederim.

Diğeri

Zât-ı 'âlî-i dâverîlerinin erbâb-ı iktidâr ve ehliyyet haklarında mebzûl olan 'âtıfet-i celîlelerine istinâden mütekaddim-i 'arîza-i çâkerî … Kolağası … bendelerini takdîm ve tavsiyeye cür'et ediyorum.

Kendileri … târîhinde Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye-i Şâhâneden bâ-şehâdet-nâme çıkmış, şimdiye kadar bir hayli mevâki'-i mühimmede bulunarak ibrâz-ı hidemât-ı makbûleye muvaffak olmuş; müsta'id ve zekî zâbitândan bulunduğu hâlde her nasılsa kaderinin yardımsızlığı, iktidârı nisbetinde terfî'-i rütbe edememesini intâc eylemiş olduğundan zîr-i himâye-i devletlerine kabûl buyurularak istihsâl-i esbâb-ı mesrûriyyetine bezl-i lutf u 'inâyet buyurmalarını, bu vesîle ile de teveccühât-ı mün'imânelerinin ibkāsını istirhâm ve istid'â ederim, ol bâbda…

Diğeri

Hakk-ı nâ-müstehakk-ı 'âcizânemde şimdiye kadar bî-dirîğ buyurulan eltâf u 'inâyât-ı kerem-perverîlerine istinâden tasdî'-i ser-i 'âlî-i bende-nevâzîlerine cür'et eyledim. Resânende-i varak-pâre-i çâkerî … Efendi **[178]** bendeleri sadâkat, gayret, istikāmet gibi fezâ'il-i makbûleyi câmi' olduğundan sezâvâr-ı 'âtıfet-i celîle-i kadir-dânîleridir. Taraf-ı 'âcizîye de mensûbdur. Mazhar-ı sahâbet ve himâyet-i 'aliyyeleri olur da iktidârıyla mütenâsib bir me'mûriyete ta'yîn buyurulur ise bir kat daha minnetdâr-ı 'inâyetleri olurum. Bâkî kâffe-i ahvâlde bâ'is-i mübâhât bildiğim teveccühât-ı 'aliyye-i kerem-kârîleri müsterhamdır. Ol bâbda…

Diğeri

Taraf-ı kemterâneme münâsebet-i tâmmesi olan, el-yevm … Ordu-yı Hümâyûn … Alayının … Bölüğü yüzbaşılığında bulunan, … Efendi'nin … senelik kıdemi bulunduğu hâlde hasbe'l-kader terfî'-i rütbe edememiş olmasına, kendileri ise erbâb-ı gayret ve istikāmetten dahi bulunmasına binâ'en icrâ-yı terfî' ü taltîfini, hakk-ı çâkerânemde ber-karâr bildiğim teveccühât-ı me'âlî-gāyât-ı bende-perverîlerine mağrûren eltâf-ı müselleme-i kemter-nevâzîlerinden istirhâm ve istid'â eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

Varak-pâre-i kemterânemi, huzûr-ı mekârim-nüşûr-ı çâker-nevâzîlerine takdîm eden … Efendi bendeleri ta'allukāt-ı 'âcizânemden kâr-güzâr, her umûra yarar, müstakîm ve zekî, ashâb-ı iktidârdan olup, **[179]** çâkerleri gibi kendileri dahi, mazhar-ı lutf u himâyet-i kerîmâneleri olmak ârzûsunda bulunduğuna ve bu misillü sezâvâr-ı 'âtıfet-i 'aliyyeleri olanların, takdîm ve tavsiyesi asdaklarınca mûcib-i mahcûbiyyet olamayacağına binâ'en istihsâl-i esbâb-ı mesrûriyyetine bezl-i lutf u 'inâyet buyurulmasını, istirhâm-ı teveccühât-ı mekârim-kârîlerine zerî'a ittihâz ederim, ol bâbda…

Diğeri

Erbâb-ı iktidârı himâyet, bî-kesleri sıyânet emrinde müsellem olan hasâ'il-i insâniyyet-kârânelerinin, mütekaddim-i 'arîza-i çâkerî … Efendi hakkında dahi, bî-dirîğ buyurulmasını istirhâm eylerim. Bî-çâre; sadâkat, istikāmet, gayret gibi bir me'mûrda bulunması lâzım gelen şe'â'iri zâtında cem' etmiş olduğu hâlde, hayli zamândır açıkta kalmış, kendini geçindirecek bir şeyden dahi mahrûm olmasından dolayı cidden acınacak bir dereceye gelmiştir. Şu hâlde lutf u mürüvvet efendim hazretlerinindir.

[180]

Teşekkür-nâme
Selâm-ı Selâmet-encâm-ı Şehriyârîye

Cenâb-ı Fâtıru's-semâvâti ve'l-'arz, velî-ni'met-i bî-minnetimiz, pâdişâh-ı 'amîmü'l-eltâf efendimiz hazretlerini füzûnî-i 'ömr ü iclâl ile erîkepîrâ-yı izz ü ikbâl buyursun, âmîn.

Ân-ı sa'âdet-iktirân-ı cülûs-ı hümâyûn-ı hazret-i tâcdârîlerinden beri, min-gayr-i istihkāk nâ'il olageldiğimiz eltâf u 'inâyet-i Şevket-penâhîlerinin, binde birinin olsun, îfâ-yı farîza-i şükr ü mahmedeti husûsunda bi'l-vücûh 'âciz iken, hazâ'in-i eltâf-ı hazret-i şehriyâr-ı a'zamîlerinin 'asâkir-i cenâb-ı şehin-şâhîlerine, dâ'imâ küşâde bulunduğunu mu'lin olmak üzere, bu kerre selâm-ı selâmet-encâm-ı pâdişâhîleriyle cümlemizin taltîf ü tesrîrine bezl-i 'âtıfet buyurulması, îfâ-yı farîza-i şükr ü mahmedet emrin-

deki ʻacz ü iftikārımızı bir kat daha tazʻîf eylemiş olmasıyla ne yapacağımızı şaşırmış ve bir beht ü hayret içinde kalmış olduğumuz hâlde, gece ve gündüz vird-i zebân-ı ʻubûdiyyet-beyânımız olan "Pâdişâhım çok yaşa" duʻâ-yı **[181]** icâbet-intimâsını, bir ağızdan tekrâr ve refʻ-i bârgâh-ı Cenâb-ı Perverdigâr eylediğimizin, her ân u zamân, uğur-ı meyâmin-mevfûr-ı şâhânelerinde fedâ-yı ser ü cána âmâde bulunduğumuzun ʻarz u beyânına cesâret ederiz. Ol bâbda ve kātıbe-i ahvâlde emr ü fermân, lutf u ihsân, şevketlü kudretlü mehâbetlü, pâdişâh-ı ʻâlî-himem, şehin-şâh-ı mekârim-şiyem efendimiz hazretlerinindir.

Diğeri

Sancâk İhsânına

Cenâb-ı mürsilü'r-riyâh-ı feth ü zafer, pâdişâh-ı ketîbe-perver, şehin-şâh-ı satvet-güster, velî-niʻmet-i bî-minnetimiz, kumandan-ı ʻumûmî-i akdes ü efhamımız, efendimiz hazretlerinin ʻömr ü ikbâl, şevket ü iclâl-i cenâb-ı hüsrevânelerini füzûn, aʻdâ-yı bedhâhlarını mahv u zebûn buyursun, âmîn.

Rûz-ı meymenet-efrûz-ı cülûs-ı hümâyûnlarından beri, iʻtilâ-yı şân ü satvet-i cenâb-ı hilâfet-penâhîleri emrinde, maʻtûf buyurula gelen eltâf-ı seniyye-i hazret-i tâcdârîleri, âsâr-ı bâhiresinden olmak üzere İkinci Ordu-yı hümâyûnlarının Nizâmiye Piyâde … Alayına bu kerre tebdîlen (müceddeden) ihsân buyurdukları livâ-yı zafer-ihtivâ-yı hazret-i Mehâbet-penâhîleri bi'l-vürûd, meserret-i fevka'l-ʻâde, merâsim-i muʻtâde **[182]** ile ahz ü tebcîl olunmuştur. Binâ'en-ʻaleyh şehriyâr-ı ʻasker-perver, tâcdâr-ı nusret-peyker efendimiz hazretlerinin şu sûretle de nâ'il olduğumuz lutf-i celîl-i zafer-delîl-i şâhânelerinin şükr ü mahmedetini ödeyebilmek ve bu râyet-i nusret-âyetin şân-ı ʻulviyyet-nişânını muhâfaza ve iʻlâ etmek için kanlarımızın son damlasını îsâr edeceğimizin ʻarz u beyânına ictisâr, gece ve gündüz tezyîn-i lisân-ı musâdakat eylediğimiz "Pâdişâhım çok yaşa!" duʻâ-yı icâbet-peymâsını tekrâr eyleriz. Ol bâbda ve kâffe-i ahvâlde emr ü fermân, lutf u ihsân, pâdişâh-ı meʻâlî-ʻunvân efendimiz hazretlerinindir.

Diğeri

Her bir lutf-i şâhâneye karşı yazılabilir.

Cenâb-ı Hakk, velî-ni'met-i bî-minnetimiz, şehriyâr-ı lutuf-şi'âr, tâcdâr-ı me'âlî-nisâr efendimiz hazretlerini, füzûnî-i eyyâm-ı 'ömr ü 'âfiyet, tevâfür-i şân ü saltanatla, taht-ı 'âlî-baht-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîlerinde kâmrân buyursun, âmîn.

Bu ân-ı meyâmin-iktirâna kadar, min-gayr-i istihkāk, nâ'il olageldiğimiz bunca eltâf ü 'inâyât-ı cenâb-ı şehin-şâh-ı a'zamîlerinin edâ-yı farîza-i şükr ü mahmedeti husûsunda dâ'imâ izhâr-ı 'acz ü iftikār etmekte olduğumuz hâlde, ihsân 'ale'l-ihsân olmak üzere, bu kerre **[183]** dahi mazhar buyurulduğumuz lutf u 'inâyât-ı fârûkāneleri 'ulviyyet-i hasâ'il-i seniyye-i hüsrevânelerine bir delîl-i cedîd ve zamân-ı sa'âdet-nişân-ı cenâb-ı zıllullâhîlerinde bulunduğumuzdan dolayı cümlemize dahi bâdî-i iftihâr-ı bedîd olmağla, gözlerimizden eşk-i şâdî vü meserret dökülerek, biribirimizi tebrîk ve şebân-rûz muvâzıbı olduğumuz ed'iye-i mefrûza-i cenâb-ı gîtî-sitânîlerine "Pâdişâhım çok yaşa" dürûd-ı icâbet-nümûdunu teşrîk ile tekrâr ve ref'-i bârgâh-ı Cenâb-ı Perverdigâr ettiğimizin 'arz u beyânıyla i'lân-ı şükrân eyleriz. Ol bâbda ve kātıbe-i ahvâlde emr ü fermân, lutf u ihsân, pâdişâh-ı 'âlî-şân efendimiz hazretlerinindir.

[184]

Ma'zeret-nâme

Mücerred sâye-i 'âlînizde nâ'il olduğum takdîm-i farîza-i şükrânına mecbûr bulunduğum me'mûriyyet-i 'âcizâneme giderken, haylûlet eden ba'zı mevânî'-i meşrû'adan dolayı farîza-i şükrânı değil vecîbe-i vedâ'iyyeyi bile îfâya ihtilâs-ı vakt edemedim.

Kābil-i 'afv olmayan şu kabâhatime karşı, ne yolda isti'fâ-yı kabâhat edeceğimi bilemiyorum. Gerçi büyükler, dâ'imâ küçüklerin kusûrunu 'afv ederler ise de bu bâbda yüzüm, söyleyecek sözüm olmadığından, taleb-i 'afva cesâret edemiyorum.

Bunun ile berâber, her sûretle şâyân-ı tekdîr olduğumu i'tirâf ederek dâmen-i 'afv u merhamet-i 'aliyyelerine sarılarak "dahîlek" nidâ-yı istirhâm-kârânesini tezkâr ve teveccühât-ı kadîme-i bende-perverîlerinin istidâmesine ictisâr etmekteyim. Bâkî lutf u merhamet.

Diğeri

Haylice zamândır 'arîza takdîm edemedim. Sebeb; me'mûren Selanik'e 'azîmetim oldu. Yoksa eser-i müsâmaha değildir. Târîhten iki **[185]** gün evvel 'avdet eyledim. Birinci gün yorgunluk ile geçti. İkinci gün şu 'arîzacığımı yazdım. Zâten aramızdaki râbıta-i uhuvvet, bu gibi hâllerle halel nâ-pezîr olduğundan, mazhar-ı 'afv olacağımı ümîd ettiğim hâlde, yine isti'fâ-yı kusûr eder, teveccühât-ı kerîmânelerinin devâmını istirhâm eylerim, efendim hazretleri.

Diğeri

Zât-ı kerem-simât-ı rahîmânelerinin hakk-ı nâ-müstehakk-ı çâkerânemde bî-dirîğ buyurdukları teveccühât-ı füyûzât-gāyâtın îfâ-yı farîza-i şükr ü mahmedeti zımnında du'â-yı füzûnî-i 'ömr ü 'âfiyet-i bende-perverîlerini tilâvet etmekte isem de bir müddettir hemân bilâ-ârâm denilecek kadar me'mûren dolaşmakta olduğumdan nâşî takdîm-i ma'rûzâta muvaffak olamadım. İnşâallah bundan böyle kusûr olunmayacaktır. Her hâlde kendimce mûcib-i fahr ü mübâhât olan teveccühât-ı 'aliyye-i lutuf-perverîlerinin kemâ-kân istibkāsına cür'et ederim. Ol bâbda lutf u himem efendim hazretlerinindir.

İhtâr

Ma'zeret-nâmeler cevâb olarak yazıldığı gibi yukarıda gösterildiği vech ile de re'sen de yazılır.

[186]

Tezkireler

Velîme Cem'iyeti için

Mahdûm-ı 'âcizî … bendelerinin sâye-i 'âlînizde velîme cem'iyetinin icrâsına başlanıldığına ve zât-ı 'âlî-i kerîmânelerinin dahi … günü sâ'at dört râddelerinde bende-hânelerini teşrîf buyurmaları çâkerleri için mûcib-i fahr ü mübâhât olacağına mebnî beyân-ı keyfiyyete ictisâr eylerim. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerinindir.

Diğeri

Bi-lutfihî Te'âlâ mahdûm-ı çâkerî … bendelerinin velîme cem'iyetine bu kerre mübâşeret edildiğine ve zât-ı 'âlî-i kerîmânelerinin dahi cem'iyyet-i mezkûreyi teşrîfleri 'âcizleri için fevka'l-had bâ'is-i iftihâr olacağına binâ'en önümüzdeki çehâr-şenbe günü sâ'at … karârlarında … mahallesinde kâ'in … numerolu bende-hânelerini teşrîf buyurmaları istirhâmına ictisâr ederim. Ol bâbda 'inâyet efendim hazretlerinindir.

[187]

Hitân Cem'iyeti için

Bi-keremihî Te'âlâ mahdûm-ı çâkerî … bendelerinin cem'iyyet-i hitânının icrâsı takarrür ettiğine ve zât-ı 'âlî-i mekârim-kârîlerinin dahi bu cem'iyette bulunmaları çâkerleri için fevka'l-'âde bâdî-i şeref ü iftihâr olacağına mebnî önümüzdeki … günü sâ'at … râddelerinde … Mahalle'de kâ'in … numerolu hâne-i çâkerânemi bi't-teşrîf ihyâ buyurmaları niyâzına cesâret ederim.

Mevlid için

Fahrü'l-mürselîn Efendimiz hazretlerinin menkıbe-i velâdet-i bâhirü's-sa'âdet-i cenâb-ı Risâlet-penâhîlerinin önümüzdeki cum'a gecesi hâne-i 'âcizânemde tilâveti mukarrer olmasına mebnî teşrîf-i 'âlîleri temenniyâtıyla takdîm-i da'vet-nâme-i çâkerîye ibtidâr kılındı. Ol bâbda…

Diğeri

Hâtemü'n-nebiyyîn ve şefî'ü'l-müslimîn Efendimiz hazretlerinin menkıbe-i velâdet-i seniyye-i cenâb-ı Nübüvvet-penâhîlerinin önümüzdeki … günü ba'de'z-zuhr … Câmi'-i Şerîfinde teyemmünen kırâ'at ettirilmesi musammem olduğundan füyûzât-ı nâ-mütenâhîlerinden istifâza kılınmak üzere terkîm-i tezkire-i çâkerîye ibtidâr olundu.

[188]

İftâr için

Bi-mennihî Te'âlâ; yarın akşam bende-hânelerinde, ba'zı ehibbâ ile birlikte iftâr edilerek musâhabet edilmesi karârlaştırıldığına ve zât-ı 'âlî-i kerîmânelerinin de teşrîfleri 'âcizleri için mûcib-i iftihâr olacağına binâ'en takdîm-i tezkire-i çâkerîye cür'et kılındı. Ol bâbda…

Diğeri

Yarın akşam, fakîr-hânede iftâr olunmak üzere lutfen teşrîf buyurmaları istirhâmına cür'et eylerim.

Diğeri

Yarın akşam, fakîr-hâne-i çâkerânemde iftâra tenezzül buyurulması siyâkında takdîm-i niyâz-nâme-i kemterîye cesâret eyledim. Ol bâbda…

Çay içilmek için

Yarın akşam ba'zı ihvânın fakîr-hâne-i 'âcizânemi teşrîf ile bir çay sohbeti yapılmasını ârzû ettikleri ve zât-ı mekârim-simât-ı rahîmânelerinin de bu sohbette bulunmalarının cümlemizce mûcib-i şeref olacağı cihetle, tenezzülen teşrîf buyurulması müsterhamdır, ol bâbda…

[189]

Ziyâfet için

Gûyâ; bizim aşçının güzel yemek yapmakta mahâreti olduğu beyânıyla, yarın akşam hâne-i fakîrânemizde bir ziyâfet tertîbi, ba'zı ehibbâ tarafından ârzû olunduğuna ve zât-ı 'âlî-i kerîmânelerinin dahi bulunmaları çâkerlerince bâdî-i şeref olacağına binâ'en icâbet buyurmaları müsterhamdır efendim.

Diğeri

Dersa'âdet'ten gelen ehibbâdan birinin şerefine olmak, daha ba'zı zevât dahi bulunmak üzere, yarın akşam hâne-i çâkerîde i'tâsı mukarrer bulunan ziyâfeti zât-ı sâmîlerinin de teşrîfleri recâsına cesâret eylerim.

'Akd Cem'iyeti için

Kerîme-i çâkerânem câriyelerinin önümüzdeki pazar günü, sâ'at üç râddelerinde 'akd cem'iyetlerinin hâne-i 'âcizîde icrâsı mukarrer olduğundan ve zât-ı me'âlî-simât-ı kerem-perverîlerinin bu cem'iyeti teşrîfleri kemterlerince mûcib-i fahr u mübâhât-ı bî-nihâye olacağından, lutfen teşrîf buyurmaları istirhâmına ictisâr ederim.

[190]

İhtâr

Da'vet tezkiresi yazılan zevâtın, da'vet olunan hânenin nerede olduğunu bilemeyecekleri vârid-i hâtır ise hânenin semt, sokak, numerosunu metn-i tezkirede göstermek îcâb eder. Ba'zen de cem'iyetin başka hânede yapılması lâzım geleceğinden bu hâlde "hâne-i 'âcizîde" yerine "filân Efendi'nin – Bey'in hânesinde" yazmalıdır.

[191]

Ba'zı Husûsî 'Â'ile Mektûbları

Oğlundan Pederine Sâl Tebrîği

Bu kerre hulûl eden sene-i cedîdeyi tebrîk eder, sinîn-i sâ'ireden ziyâde hakk-ı 'ulyâ-yı pederânelerinde müteyemmen ve mes'ûd olmasını eltâf-ı İlâhiyye'den temennî eylerim.

Farîza-i tebrîği bi'l-vekâle îfâ edecek olan şu 'arîzacığım, huzûr-ı pederânelerine vusûl şerefine mazhariyetinde, edâ-yı lâzıme-i ta'zîmât için ne harekette bulunacağını daha şimdiden kalemimin altındaki harekât-ı ihtizâz-kârânesiyle irâ'e ederek bahtiyârlığımı beyân ediyor ki bu farîza-yı bi'z-zât icrâya muvaffakiyetim, beni ne derecelerde dil-şâd edeceğini, ne mertebelerde icrâ-yı ta'zîmâta mecbûr eyleyeceğini ta'yîn etmek üzere, uzun uzadıya ta'rîf ü tavsîfe lüzûm göremem.

Binâ'en-'aleyh; her hâlde muhtâcı olduğum bâ'is-i feyz ü rif'at bildiğim ed'iye-i hayriyye-i pederânelerinin devâmını istirhâm ederim. Ol bâbda emr ü irâde veliyyü'n-ni'am pederim efendim hazretlerinindir.

[192]

Vâlidesine

Lehü'l-hamd sıhhatteyim. Sâl-i cedîdi tebrîk ederim. Her sene bu gibi eyyâm-ı mes'ûdede lâzıme-i tebrîkâtı bi'z-zât îfâ ile şeref-yâb olurken bu sene mektûb ile icrâ edişim mûcib-i me'yûsiyyet oldu. Gerçi her hissiyâtı beyân için kalemin tercümân olabileceği inkâr olunamaz ise de her tercümânın kendine tevdî' olunan vazîfeyi bi-hakkın icrâya muktedir olamayacağına, kalem-i 'âcizânem de o iktidârsız tercümânlar derecesinde bulunduğuna nazaran, îfâ-yı vazîfede kusûr edeceği şüphesizdir.

Şu hâlde; sözü uzatmayarak daha bu gibi nice nice yeni seneleri kemâl-i 'âfiyetle görmenizi eltâf-ı İlâhiyye'den temennî eylemekte bulunduğumu beyân ve ed'iye-i hayriyye-i 'iffetânelerinin muhtâc-ı dâ'imîsi olduğumu der-miyân ile hatm-i kelâm eylerim vâlideciğim.

Vâlidesine Mektûb

Hudâ'ya çok şükür olsun 'âfiyetteyim. Haylice vakittir mektûb gönderemediğimin sebebi, hâl-i seferberîde bulunduğumuzdur. İnşâallah; mes'ele-i harbiyye istediğimiz gibi hitâm bulur da sıkça sıkça mektûb gönderirim. Hamd olsun şimdiye kadar ettiğimiz muhârebelerde nesîm-i zafer hep bizim tarafa vezân oldu. Düşmanın **[193]** on taburuna, iki üç taburumuz kifâyet ediyor. Dünyâda 'Osmânlılar kadar şecî', bahâdır, kahramân 'asker olamayacağını düşmanın bile tasdîk ettiğini, bir kerre 'Osmânlı avcılarının meydân-ı kâr ü zâra atılıp da tüfenklerinin sesleri işitilmeye başladı mı bütün düşmanın vücûdları lerze-nâk olduğunu, tuttuğumuz esîrler haber veriyor.

Âh! Ne bahtiyâr evlâdız, ne mes'ûd 'askerleriz ki karşımıza çıkan her düşmanımızı savletimizle, mehâbetimizle, bahâdırlığımızla tiril tiril titretmekte on taburuna, iki üç taburumuzla kifâyet etmekteyiz.

Siz de şâyân-ı tebrîk analarsınız ki bizim gibi arslan yürekli, vatan muhâfızları yetiştirdiğinizde, bugünkü günde Sevgili Pâdişâhımıza, sa'âdetlü vatanımıza cânsiperâne hidmetler ediyor, ebnâ-yı vatan da vücûdlarıyla iftihâr eyliyor.

Sizin gibi analar, babalar sağ olsun, var olsun. Günden güne 'âleme velvele-endâz-ı satvet olan muzafferiyet, mehâbet, savletimizi bütün hısm u akrabâmıza, konu komşumuza kemâl-i memnûniyyetle ihbâr ediniz. Pâdişâhımıza, tamâmî-i muzafferiyetimize, şevket-i 'Osmâniyyemizin devâm ve te'âlîsine du'â ediniz. Bâkî devâm-ı 'âfiyetiniz, ed'iye-i hayriyyeniz mütemennâdır.

[194]

Pederine Mektûb

Sâye-i satvet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde arkadaşlarımla berâber müddet-i nizâmiyye-i 'askeriyyem olan üç seneyi bu def'a ikmâl ettiğimden, sekiz gün evvel ihtiyât tezkirelerimiz tabura geldi.

'Askerlik gibi ya dünyevî ve uhrevî mûcib-i şân ü şeref, bir meziyet olmadığına mebnî evvelce yazdığım vech ile tezkiremi sancak altında terk ettim. İki gün sonra münhal olan çavuşluk mahallerine nasbolunmak üzere, taburumuzdaki onbaşılar imtihâna da'vet olundular. En evvel imtihâna beni çağırdılar. İmtihân ettiler. Verdiğim cevâblar doğru olmalıdır ki taburumuzun üçüncü bölüğüne birinci çavuş nasbolundum.

Hamd olsun du'ânız bereketiyle vücûdum sıhhattedir. Vâlidemin düdest-i şefkatânelerinden, kardaşlarımın gözlerinden öperim. Bâkî muhtâc-ı du'ânızım pederim efendim.

Pederine

Refâkat-i du'â-yı pederâneleriyle oradan ayrıldığımızın beşinci günü Antalya İskelesi'ne indik. Bizi nakletmek için hâzırlanmış olan Şeref-resân nâmında bir vapura bindik. Vapurun ismi **[195]** hâlimizle ne kadar da münâsib düşmüş. Cenâb-ı Mevlâ, Sevgili Pâdişâhımız efendimiz hazretlerine tükenmez 'ömürler versin. Vapurda istirâhatimiz için, her şey mevcûd, yiyecek ve içeceğimiz mebzûl idi. Denizde fırtına olmadığından, vapurun hareketinden dört gün sonra İkinci Ordu-yı Hümâyûnun merkezi olan Edirne şehrine sâlimen vâsıl olduk. O gece 'Askerî Misâfir-hânesi'nde kalarak ertesi günü taburlara taksîm olunduk. Bendeniz Piyâde Dokuzuncu Alayın Birinci Taburunun İkinci Bölüğünün İkinci Takımında Üçüncü Manganın beşinci neferi oldum. Elbise-i 'askeriyyemizi giydirdiler. Bu elbiseyi giydiğim dakîkada kendimde bir şeref, eser-i mehâbet hissettim ki bu şerefi daha bir hayli zamân evvel kazanmak için gönüllü olarak 'askere girmediğime sahîhan nâdim oldum. Sâye-i şâhânede yiyeceğimiz, içeceğimiz o kadar nefîs ve a'lâdır ki 'ömrümde bu kadar lezzetli ta'âmlar yediğimi hâtırlayamıyorum. Sonra yine mektûb gönderirim. Hısm u akrabânın kâffesine selâm ederim. Bâkî du'â.

Diğeri

Cenâb-ı Mevlâ'ya şükürler olsun, 'âfiyet ve râhatımızın sâye-i şâhânede yerinde olduğunu, Dokuzuncu Alayın Birinci Taburunun İkinci Bölüğüne kaydolunduğumu evvelce bildirmiş idim. **[196]** Hasretinizden başka

düşünecek bir hâlim yoktur. Ta'lîm öğrenmek ile meşgûlüm. Zâbitânımız, cümlemize evlâd mu'âmelesi ediyor. Bunların şu mu'âmelât-ı übüvvet-perverânelerinden dolayı sahîhan memnûnum. 'Askerlik işittiğimiz gibi korkulacak bir hâlde olmadığını tamâmıyla anladım. İşittiklerimiz hep yalan olduğunu siz de biliniz. Pâdişâhımızın sâyesinde, hiçbir sıkıntımız yoktur. Şefkatlü vâlidemin ellerinden, sevgili kardaşlarımın gözlerinden öper, su'âl edenlere selâm ederim. Bâkî siz de râhat ve 'âfiyette dâ'im olunuz pederim efendim.

Vâlidesine

Hâssaten ellerinizden öperim. Hamd olsun 'âfiyetteyim. Taburumuz şimdilik Edirne'ye on iki sâ'atlik mesâfede olan Kırkkilise kasabasında oturmak üzere, bugün hareket ediyor. Bundan sonra yazacağımız mektûbların üstünü oraya yazınız. Kırkkilise, Edirne Vilâyet-i Celîlesinin mutasarrıflıklarından, bir livâ merkezidir. Havasıyla suyunun pek güzel olduğunu söylüyorlar. Du'ânız eseri olarak iki gün evvel kendi mangama onbaşı ta'yîn olundum. Onbaşılık zâbitliğin ilk rütbesidir. Du'ânız dâ'im oldukça, 'askerliğimde dahi nizâma ri'âyet, ta'lîmde dikkat ettikçe, ileride İnşâallah sâye-i pâdişâhîde büyük rütbelere nâ'il olurum. Büyük **[197]** pederimin ellerinden, kardaşlarımın gözlerinden öper, cümleye selâm ederim, vâlideciğim.

Pederine

İki aydır mektûb yazamadım. Bundan dolayı kabâhatli olduğumu bilirim. Fakat 'afv etmenizi recâ ederim. Bu sene istibdâlimiz icrâ olunacak ise de tanımış olduğum 'askerlik lezzetine doyamadığımdan, daha doğrusu üzerimde olan 'askerlik şerefini ilâ-nihâyetü'l-'ömr fedâ edemeyeceğimden, i'tâ buyurulacak ihtiyât tezkiremi terk edeceğim gibi, bundan sonra da ikmâl-i müddet ettikçe verilecek tezkirelerimi terk ederek kalacağımı, sâye-i füyûzât-vâye-i hazret-i pâdişâhîde, 'asker olarak devlet [ü] vatanıma hidmet edeceğimi ve bu hidmetin dünyâ ve âhiretçe ne kadar mukaddes bir hidmet olduğunun, taraf-ı 'âlî-i pederânelerinden dahi tasdîk buyurulacağına emîn olduğumu beyân ile bu bâbdaki emel-i 'âcizâneme müsâ'ade olunmasını recâ eder; 'iffetlü vâlidemin, sevgili

kardaşlarımın ellerinden ve gözlerinden öperim. Mektûbuma da 'âcilen cevâb beklerim, pederim efendim.

Diğer

Dünyâda en büyük şeref, en büyük meziyet 'askerlik olduğuna, **[198]** ikmâl-i müddet ettikten sonra tezkiremi terk etmek hakkındaki fikr-i 'âcizânemin musîb bulunduğuna dâ'ir gönderilen cevâb-nâme-i pederâneleri vâsıl oldu.

Babacığım! 'Askerlik fikrini, 'askerlik zikrini besleyen her sâhib-i vicdân; dünyâ ve âhirette müşârün bi'l-benân sayılır.

Hidmet-i mukaddese-i vataniyye teklîfi ortaya çıkınca, bu teklîfi redd edecek bir vicdânın vücûdu tasavvur olunamayacağını, bilir isem de tahsîl-i rızâ-yı peder, her hâlde bâ'is-i feyz ü zafer olduğundan, bu bâbda re'y-i 'âlî-i pederânelerine mürâca'at etmiş idim.

Sevgili babacığım! Mâdâm ki rızâ-yı pederânelerini tahsîle muvaffak oldum; bu âna kadar cümlemizi besleyip büyütmüş, mâder-i tabî'îmiz bulunmuş olan vatanımızın da tahsîl-i rızâsına sa'y edeceğim.

Vatanımızın rızâsını tahsîl; kendini hüsn-i muhâfaza etmek, dâmen-i pâkini lekedâr etmemek değil mi? İşte bu uğurda fedâ-yı cân edecek, istihsâl-i hoşnûdîsi için kanımın son damlasına kadar fedâkârlıkta bulunacağım.

Sevgili pederciğim, sen bana ne kadar muhabbetli isen, Pâdişâhımızın emri, vatanımızın bir taşı o nisbette muhabbetlidir.

Yaşasın sevgili Pâdişâhımız, yaşasın 'azîz vatanımız du'âsını tekrâr ile hatm-i makāl ü güftâr eylerim. Bâkî du'â.

[199]

Pederine

Bu sene-i mübârekede, müddet-i 'askeriyyemi arkadaşlarım ile berâber ikmâl ettim. Birlikte 'askere geldiğim arkadaşlarımın cümlesi, hamd olsun 'âfiyettedir. İhtiyât tezkirelerimizin yapılmakta olduğunu haber aldık.

Sâye-i ihsân-vâye-i hazret-i pâdişâhîde onar aylığımızın da nakden verileceğini söylüyorlar. Reviş-i hâle bakılır ise İnşâallahü'r-rahmân on güne kadar buradan hareket edeceğiz. Yolda bir mâni'aya tesâdüf edilmezse, yirmi gün sonra orada bulunacağız. Bâkî cümlenizin ellerinden öper, hısm u akrabâya selâm ederim efendim.

Pederine

Sâye-i satvet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde altı seneden beri silk-i celîl-i feyz-delîl-i 'askerîde sebk eden hidmet-i 'âcizânemin mükâfâtı, du'â-yı icâbet-intimâ-yı pederânelerinin berekâtı olarak İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb Piyâde Onbeşinci Alayın İkinci Taburunun Dördüncü Bölüğüne, mülâzım-ı sânî nasbolundum. Zâten müftehir bulunduğum şeref-i 'askerîme bir de zâbitlik meziyetinin inzimâm ettiğini gördükçe, karakol-hâneler önlerinden geçerken nöbetçilerin rütbemi ta'zîmen "selâm dur" âvâzelerini işittikçe dünyâda kendimden **[200]** 'âlî kimseyi göremiyorum desem mübâlağa etmemiş olurum. En doğrusu hey'et-i mecmû'amı bir bârika-i şeref zann ediyorum. Bâkî du'ânızdan başka, hâricen bir emelim yoktur. 'İffetlü vâlidem hânımın ellerinden öperim, efendim.

Pederine

Sâye-i füyûzât-vâye-i hazret-i pâdişâhîde mülâzım-ı sânî rütbesini ihrâz ettiğimi, evvelce takdîm ettiğim 'arîza ile bildirmiş idim.

Zât-ı 'âlî-i pederânelerinin i'âne-i çâkerâneme ihtiyâcı olmadığı der-kâr ise de ma'lûm-ı 'âlînizdir ki bir peder evlâdını besler, büyütür, 'asker eder. Bunların netîcesinde o evlâd hakkında masrûf olan mesâ'înin semeresini görmek, anın ile iftihâr etmek; o evlâdda dahi ebeveynine semere-i mesâ'îsini tattırmak hevesi mevcûd olacağı, şüphesizdir.

İşte her iki cihetin ârzûsunu, –şimdilik velev cüz'î olsun– icrâ edebilmek maksadıyla, sene-i hâliye Mart'ı ibtidâsından i'tibâren, ma'âş-ı 'âcizânemden şehrî yüz guruşunun, sipâriş tarîkiyle memleketimiz mâl sandığından, zât-ı 'âlî-i pederânelerine verilmesi zımnında, mu'âmele-i nizâmiyyesini buraca yaptırdığımdan, havâle-nâmesiyle koçanının karîben Hükûmet-i Mahalliyyeye vürûdu me'mûl olmağla, lutfen **[201]** kabûl ve her hâlde

muhtâcı olduğum ed'iye-i hayriyye-i mün'imânelerinin hakk-ı 'âcizânemde kemâ-kân bî-dirîğ buyurulmasını istirhâm ederim. Ol bâbda emr ü irâde pederim efendim hazretlerinindir.

Vâlidesine

Üç ay oldu ki mektûbunuzu alamıyorum. Gece ve gündüz merâk etmekteyim. Bu hâl, icrâ-yı vazîfe-i mukaddeseme de halel getiriyor. Bendeniz hamd olsun 'âfiyetteyim. Sâye-i şâhânede istirâhatim yerindedir. Zât-ı 'iffetânenizi ne derecelerde sevdiğimi, böyle aylarca haber-i 'âfiyetinizi alamayacak olur isem ne mertebelerde merâk edeceğimi bilirsiniz. Vusûl-i mektûbumda be-heme-hâl bir mektûb gönderiniz. Bundan böyle de mümkün mertebe sıkça yazınız. Bâkî kemâl-i hasret ve iştiyâk ile düdest-i şefkatânenizden öperim. Cümleye selâm eylerim, vâlideciğim.

[202]

Telgraf-nâmeler

Hâk-i Pây-ı Şâhâneye
Cülûs-ı Hümâyûn için

Cenâb-ı Hakk, velî-ni'met-i bî-minnetimiz, pâdişâh-ı a'zam, şehin-şâh-ı ekrem efendimiz hazretlerinin 'ömr ü ikbâl, şevket ü iclâl-i şehriyârîlerini firâvân buyursun du'â-yı sıdk-intimâsını tekrâr ve mübârek hâk-i pây-ı hilâfet-penâhîlerine yüzler sürerek mebde'-i sa'âdâtımız olan rûz-ı cülûs-ı meyâmin-me'nûs-ı mülûkânelerini tebrîk ile 'arz-ı farîza-i 'ubûdiyyete cesâret eylediğim ma'rûzdur.

Diğeri

Cenâb-ı meserret-bahşende-i 'ibâd, tâcdâr-ı şeref-nihâd, şehriyâr-ı 'âlî ve sâd-ı velî-ni'met-i bî-minnetimiz efendimiz hazretlerini füzûnî-i 'ömr ü 'âfiyette ve şevket-i saltanata evreng-ârâ-yı hilâfet-i 'uzmâ buyursun du'â-yı icâbet-peymâsını tezkâr eyleyerek rûz-ı meymenet-efrûz-ı cülûs-ı hümâyûnlarını tebrîk ile 'arz-ı farîza-i 'ubûdiyyete ictisâr eylediğim ma'rûzdur.

[203]

Velâdet-i Hümâyûn için

Cenâb-ı Rabb-i Vedûd, tekaddeset zâtühû 'ani'l-vâlidi ve'l-mevlûd, velî-ni'met-i bî-imtinân şehriyâr-ı me'âlî-'unvân efendimiz hazretlerini atvel-i 'ömr ile mu'ammer, efdal-i şân ü şevketle taht-ı şâhânelerinde mukarrer buyursun du'âsıyla tezyîn-i lisân-ı musâdakat beyân ederek yevm-i velâdet-i bâhirü's-sa'âdet-i hazret-i hilâfet-penâhîlerini tebrîk ile 'arz-ı farîza-i memlûkiyyete cür'et eylediğim ma'rûzdur.

Diğer

Cenâb-ı Hallâk-ı Kerîm, matla'-ı envâr-ı devlet, menba'-ı bârika-i saltanat, velî-ni'met-i bî-minnet, pâdişâh-ı me'âlî-menkabet efendimiz hazretlerinin 'ömr ü şevket-i şâhânelerini firâvân ve erîke-ârâ-yı 'izz ü şân buyursun dürûd-ı icâbet-nümûdunu tezkâr ile yevm-i velâdet-i pür-meymenet-i hazret-i tâcdâr-ı a'zamîlerini hasbe'l-'ubûdiyye tebrîk ü tehniyete mütecâsir olduğum ma'rûzdur.

Ramazân için

Hazret-i mücîbü'd-de'avât, halîfe-i cenâb-ı fahr-i kâ'inât, velî-ni'met-i bî-minnetimiz, kumandan-ı 'umûmî-i akdes ü a'zamımız efendimiz hazretlerini nice nice emsâl-i şehr-i münîr-i Ramazân-ı feyz-nişânı **[204]** idrâk ile evreng-ârâ-yı hilâfet-i kübrâ, pîrâye-bahşâ-yı efser-i saltanat-ı 'uzmâ buyursun de'avât-ı icâbet-âyâtının tekrârıyla, mübârek hâk-i 'atebe-i 'ulyâ-yı hazret-i hilâfet-penâhîlerine yüzler sürerek, 'arz-ı vecîbe-i memlûkiyyet eylediğim ma'rûzdur.

Diğer

Cenâb-ı tertîb-fermâ-yı eşhür u sinîn, imâmü'l-müslimîn, halîfe-i resûl-i Rabbü'l-'âlemîn, gurre-i garrâ-yı evc-i saltanat, mâh-ı münîr-i âsmân-ı devlet, velî-ni'met-i bî-minnetimiz efendimiz hazretlerinin 'ömr ü şevket-i şâhânelerini firâvân ve erîke-i şehin-şâhîlerinde bi'l-'izz ve'l-iclâl kâmrân buyursun de'avât-ı mefrûzasının tekrâr şeref-hulûl eden Ramazân-ı gufrân-nişânın hasbe'l-'ubûdiyye tebrîğine mütecâsir olduğum ma'rûzdur.

Sâl-i Cedîd için

Cenâb-ı teceddüd-fermâ-yı dühûr ü sinîn, halîfe-i rûy-ı zemîn, imâmü'l-müslimîn, velî-ni'met-i bî-minnetimiz, efendimiz hazretlerine işbu sâl-i cedîd-i meyâmin-bedîdin emsâl-i kesîresini idrâk ile hakk-ı ehakk-ı a'zamîlerinde hayr-fâl, her hâlde kemâl-i yümn ü sü'ûda dâl buyurması de'avât-ı icâbet-âyâtını tekrâr ve tezkâr eyleyerek takdîm-i farîza-i memlûkiyyete ictisâr ettiğim ma'rûzdur.

[205]

Bayram için

Cenâb-ı Mevlâ, şehriyâr-ı a'zam, tâcdâr-ı ekrem efendimiz hazretlerinin 'ömr ü ikbâl-i hilâfet-penâhîlerini mezîd, her rûz-ı meymenet-efrûz-ı gîtî-sitânîlerini birer yevm-i 'îd-i meserret-bedîd ve saltanat u celâdet-i hüsrevânelerini medîd buyursun du'â-yı mefrûzü'l-edâsını tekrâr eyleyerek şeref-hulûl eden 'îd-i fıtr-ı meyâmin-'ıtrın ('îd-i sa'îd-i adhânın) hasbe'l-'ubûdiyye tebrîk ü tes'îdine cesâret eylediğim ma'rûzdur.

İhtâr

Sâye-i terakkiyât-vâye-i hazret-i şehriyârîde memâlik-i mahrûse-i şâhânenin hemân her tarafında telgraf hatları mevcûd olduğundan hâk-i pây-ı şâhâneye 'arz u takdîmi lâzım gelen tebrîk-nâmelerin sür'at-i muvâsalatları da muktezâ-yı musâdakat-kârîden bulunduğundan Dersa'âdet'te bulunamayan mesânid-i celîle vü 'aliyye ashâbı taraflarından tebrîk-nâmelerin telgraf ile takdîmi kesb-i resmiyyet etmiştir. Bu telgraf-nâmeler "Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesine" ser-levhasıyla çekilir. Oradan 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ kılınır. Mahzûziyyet-i cenâb-ı şehriyârîye mutazammın cevâblar da yine Başkitâbet tarafından yazılır.

Telgraflar mühim ve müsta'cel husûsât için yazılır. Mevâdd-ı **[206]** resmiyye için çekilen telgraf-nâmelerden telgraf-hânelerce nakden ücret alınmaz. Mu'ahharan ücretleri hesâb olunarak Hazîne-i Devletçe îrâd ve masraf edilir.

Telgraf-nâmeler açık 'ibâre ile gāyet muhtasar yazılır. Ta'bîrât-ı ta'zîmiyye dercedilmez. Cevâb olduğuna işâret olmak üzere bidâyetinde yalnız bir "C" yazılır. Târîhi, Rûmî olarak konulur.

Telgraf-nâmeler iki nev'dir. Birine "açık", diğerine "şifreli" denilir. Telgraf me'mûrları gerçi her neye dâ'ir olur ise olsun, çektikleri telgraflar hakkında kimseye ma'lûmât vermezler ise de gizli tutulması lâzım gelen ba'zı mevâddan telgraf me'mûrlarının dahi ma'lûmâtı olmamak için şifreli telgraf yazılır. Husûsât-ı sâ'ire için açık olarak muhâbere edilir.

Şifre, kelimeleri hurûf-ı mukatta'a olarak rakam ile yazmaktan 'ibârettir. Her rakama bir harf ismi tahsîs edilir. Meselâ: "b"ye "15", "c"ye "14" denilir.

Bu sûretle yazılan telgraf-nâmeyi ahz eden zât, halletmek ve me'âlini anlamak için evvelce bir kâğıd üzerine kâffe-i hurûf yazılır. Bu harflerin altlarına zîrde gösterildiği vech ile on bir 'adedinden i'tibâren yüze kadar sıfırsız rakamlar terkîm edilir. Bu kâğıd posta ile bu sûretle telgraf ile muhâbere edilecek zâta gönderilir. Bir sûreti de alıkonulur. Bu kâğıda "şifre miftâhı" denilir.

[207] Şifre miftâhının bir zâta ibtidâ-yı vürûdunda vusûlünü şifreli olarak yazıp bildirmesi kā'idedendir.

Harekât-ı 'askeriyye hakkındaki muhâberât-ı telgrafî şifre ile icrâ edilir. Muzafferiyet telgrafları açık yazılır.

Telgraflarda ihtisâr-ı kelâm lâzım ise de harekât-ı 'askeriyye için yazılacak telgraflarda – maksad tamâmıyla anlaşılmak üzere – lüzûmundan ziyâde kā'ide-i ihtisâr gözetilmez.

Telgraf Hurûfâtı

Elif • _	Be _ • • •	Pe • _ _ •	Te _	Se _ • _ •
Cim _ • • • _ _ _		Ha • • • •	Hı _ • • • _	Dal _ • •
Zel _ _ • •		Ra • _ •	Ze • _ _ _	Sin • • •
Şın _ _ _ _		Sad _ • • _	Dad • _ _	Tı • • _
Zı _ • • • _		'Ayn • _ • _	Gayn _ _ •	Fe • • _ •
Kāf _ • _	Kef _ _ • _	Lâm • _ • •	Mim _ _	Nûn _ •
Vav • • • _	He • • _ • •	Lâmelif • _ • • _	Ye • •	Hemze •

[208]

Telgraf Rakamları

1 • _	2 • • _	3 • • • _	4 • • • • _	5 • • • • •
6 _ • • • •	7 _ _ • • •	8 _ _ _ • •	9 _ •	10 _

Tamâm muhâbere • • _ _ • •	Telgraf • • • _ • • •	Tekrâr • • _ _ • •
Bekle • _ • • •	Anladım • • • _ •	

Telgraf hurûfâtı miyânında "j", "ç" harfleri yoktur. Bu iki harfin yerine "z", "c" harfleri kullanılır.

Telgraf makinesinin üstünde olan bant kâğıdı sağdan sola doğru çekildiğinden telgraf hurûfâtı da soldan sağa doğru yazılır ise de telgrafın çekilmesinde mûcib-i müşkilât olamaz. Çünkü telgraf-nâmeler nasıl yazılmışlar ise bilâ-tağyîr doğruca urulabilir.

Telgraf makinesi yanında telgraf urulmasına mahsûs olan "maniple" nâm âletin üzerine dokunulup biraz tevakkuf edilir ise hat olur. Dokunulup

derhâl kaldırılır ise nokta **[209]** olur. İşte telgraf urulması bundan 'ibârettir. Bidâyeten biraz su'ûbet görülür ise de az zamân zarfında alışılarak urmakta sür'at-i lâzıme hâsıl edilir.

Telgraf Ücretleri

Memâlik-i mahrûse-i şâhânenin – birkaç vilâyet müstesnâ olarak – her tarafına çekilecek telgraf-nâmelerin her kelimesinden bir guruş ücret alınır. Bu ücretten başka beher telgraf için dahi – feth-i muhâbere nâmıyla – beş kelimelik ücret daha ahz edilir. Ya'ni on kelimelik bir telgrafa on beş kelimelik ücret alınır.

Bir vilâyet dâhilindeki şehir ve kasabalara çekilecek telgraf-nâmelerin beher kelimesinden yirmi para, yukarıda beyân olunan beş kelime için de yüz para ücret alınır ki dâhil-i vilâyet ücretleri demek olur.

Bir kasaba dâhilindeki telgraf-hânelerden yine o kasabadaki telgraf-hânelere çektirilecek telgrafların beher kelimesinden yalnız beş para ücret alınır. Ya'ni çekilen kasabadan hârice çıkarılan telgraf-nâmelerin her kelimesinden beş para istîfâ edilir. Memâlik-i şâhâneden müstesnâ olanların ücretleri:

[210]

	Frank	Santim		Frank	Santim
Basra	1	45	Yemen	3	75
Trablusgarb	0	96	Mısır	1	25
Hicaz	2	75	Bosna ve Hersek	0	27
Bulgaristan	0	38	Cezâir ve Tunus	0	67

(Beş kelimelik fazla alınır.)

Şarkî Rumeli'ye çekilecek telgraf-nâmelerin her kelimesinden bir guruş otuz para alınır.

[211]

Telgraf Müsveddeleri

… Levâzım Riyâsetine

… çuvâl dakîkin şiddet-i lüzûmu ma'rûzdur.

… Kumandanlığına

C … çuvâl dakîk yola çıkarıldı.

… Kumandanlığına

Ordunun münâkasada olan gûşt ta'yîni için taleb var mıdır?

… Vilâyet-i Celîlesine

Ordunun melbûsât kısmından muhavvel … guruş için kaçar **[212]** guruşluk sened-i mahsûs gönderilmesi lâzım geleceğinin iş'ârı mütemennâdır.

İhtâr

Telgraf-nâmelerin ser-levhaları yukarıda gösterildiği gibi muhtasarca olarak yazılacağından aşağıdaki müsveddelere ser-levha yazılmayacaktır.

C Ordunun gûşt ta'yîni için buraca taleb olmadığı ma'rûzdur.

Ordunun münâkasada olan erzinin beher kıyyesi elli beş parada olduğundan oraca daha aşağıya taleb var ise iş'ârı matlûbdur.

C Erzin ne cins olduğunu bura tâlibi su'âl ediyor.

C İngiliz pirincidir. (Pirincin hangi nev'den olduğu da dercedilir.)

C Bura tâlibi pirinçten üç parasını tenzîl ediyor.

Müte'ahhidin bugün verdiği nân-ı 'azîz numûneye muvâfık olmadığı ma'rûzdur.

C Müte'ahhid numûneye muvâfık nân verinceye kadar fark-ı fi'âtı kendine 'â'id olmak üzere hâricden mübâya'a ediniz. **[213]**

C Buraca hâricden nân tedârikinin mümkün olamayacağı ma'rûzdur.

C Numûnesine muvâfık olmadığı bildirilen nânın Belediye ma'rifetiyle mu'âyenesi ve numûneden kaç derece dûn ise emsâline tevfîkan tenzîl-i fi'ât olunarak bu def'alık kabûlü bildirilir.

Bugün … tepelerine doğru icrâ ettirilen bir nümâyiş netîcesinde düşmanın orada … cebel topu ile … kuvveti olduğu anlaşılmıştır.

C … tepelerindeki düşmanın îcâbı kadar kuvvet sevkiyle def' ü tenkîli ve netîcesinin iş'ârı matlûbdur.

C … tepelerindeki düşman Mîralay … Bey kumandasıyla sevk edilen altı tabur piyâdeye karşı sebât edemeyerek münhezimen ric'at etti. 'Asâkir-i şâhâne şimdi tepelerde bulunuyor. Bir 'aded cebel topuyla biri mülâzım olmak üzere seksen bir esîr alındı. Esîrler yarın yola çıkarılacaktır. Olunan müsâdemede yedi şehîd ve on dokuz yaralımız vardır fermân...

Düşmanın … civârındaki kuvvetinin 35 top ile 25.000 râddesinde iki fırkadan 'ibâret olduğu keşfolundu. Bu iki fırka ile muhârebe edebilmek üzere kuvvetimiz kâfî görülüyor. Bu bâbdaki irâde-i devletlerine intizâr olunur.

C İş'ârınız vech ile hareketiniz hakkında bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i şehriyârî şeref-müte'allik buyurulmuştur. **[214]**

C Şimdi hareket olunmaktadır fermân...

Bugün sabâhleyin sâ'at ikide muhârebeye ibtidâ edilerek sâ'at on bire kadar imtidâd etti. 'Asâkir-i şâhânenin ibrâz ettiği besâlet ve gösterdikleri savlet ve sür'at cidden şâyân-ı hayrettir. Düşman tâb-âver-i mukāvemet olamadı. Pek münhezim bir hâlde firâr etti. Altı fontluk olarak bir batarya topları ile sekiz yüz esîr alındı. Topların kamaları üzerlerindedir. Esîrler yarın sevk edilecektir. Dört bin tüfenk ve 700 sandık cebe-hâne, 300 çadır ve bir hayli erzâk iğtinâm olundu. Esîrler miyânında iki mîralay ve üç binbaşı ve on beş zâbit bulunmaktadır. Düşmanın telefâtı üç bin tahmîn ediliyor. Bizim taraftan 350 şehîd, 600 yaralı vardır.

C Muzafferiyyet-i devletleri mûcib-i mahzûziyyet-i 'âlî oldu. Yararlıkları görülenlerin icrâ-yı tesrîri ile defterlerinin hemân isrâsı ve 'asâkir-i şâhâneye selâm-ı selâmet-encâm-ı pâdişâhînin teblîği hükm-i irâde-i seniyyeden olduğu beyân ve tebşîr olunur.

… civârından ric'at ettirilen düşmanın … kasabasında bulunduğu ve harbe de iktidârları kalmadığı tahkîk edildiğinden hemân üzerlerine gidilerek kasabanın zabtı istîzân olunur fermân...

C İş'ârınız mûcebince … kasabasının da zabtına bezl-i himmet buyurulması bâ-irâde-i seniyye-i şehriyârî tavsiye olunur. **[215]**

C 'Avn-ı bârî ve imdâd-ı rûhâniyyet-i Peygamberî'ye istinâd edilerek … kasabası üzerine Birinci ve Dördüncü ve Altıncı Fırkaların kuvve-i mevcûdesi bi'l-istishâb şimdi hareket olunmakta bulunduğu ma'rûzdur.

Bugün … kasabası önüne gelindi. İktizâ eden noktalar tutuldu. Sefk-i dimâya ve top atışlarından kasabanın harâbiyetine mahal kalmamak üzere teslîm olunmaları hakkında kumandanına haber gönderildi. Edilen muvâfakat üzerine bilâ-vukû'ât içeriye girildi. İçinde bulunan … tabur 'asker silâhlarını terk etti. Üç batarya top da alındı. Kasaba şimdi yedimizdedir. Derhâl iktizâ eden mahallerine rekz edilen sancâğ-ı 'Osmânî şu sâ'atte her tarafa mevce-zen-i mehâbet oluyor. Ta'yîn olunan me'mûrlar vâsıtasıyla nâm-ı nâmî-i pâdişâhîye icrâ-yı hükûmet ediliyor.

Sâye-i 'adâlet-vâye-i hazret-i şehriyârîde ahâlînin cân ve mâlları emîn bulunduğu i'lân edildi. Esîrleri yarın yola çıkarılacaktır. İçlerinde bir livâ ve dört mîralay vardır. Kasabada bir hayli mühimmât ile on beş günlük idâreye kâfî erzâk bulundu defteri posta ile takdîm olunacaktır, fermân...

C Hidmet-i kumandanîleri ('aliyyeniz) nezd-i 'ulyâ-yı şâhânede takdîr buyuruldu. Muzafferiyet ve muvaffakiyetiniz tebrîk buyuruluyor. 'Asâkir-i nusret-me'âsir-i şehriyârîye selâm-ı selâmet-encâm-ı pâdişâhînin **[216]** teblîğ ü i'lânına me'mûr buyuruldunuz. Bendeniz de bi'l-hâssa tebrîk ederim, ol bâbda...

Bugünden i'tibâren on gün hükmü olmak üzere mütâreke edildi. Şimdilik terk-i muhâsama ediniz. O taraftan gelecek me'mûrlar ile şerâ'it-i mütârekeyi karârlaştırmak için münâsiblerinin taraf-ı 'âlînizden intihâb buyurulması ve netîce-i hâlin bildirilmesi tavsiye olunur efendim.

C Mütâreke karârı için o taraftan mîralay ve kā'im-makām rütbesinde iki me'mûr geldi. Bizim taraftan dahi Mîralay … Bey ile Kā'im-makām …

Bey me'mûr edildi. Kasabanın Hükûmet Dâ'iresinde bi'l-müzâkere imzâ ettikleri karâr-nâmenin postaya tevdî' olunduğu ma'rûzdur.

Mütâreke şerâ'itini karârlaştırmak için gelen me'mûrların bugün 'avdet ettikleri ve ta'yîn olunan hatt-ı fâsıla kadar yanlarına bir zâbit ile bir manga 'asker terfîk edildiği ma'rûzdur.

İhtâr

Yukarıdaki telgraf-nâmede bulunan "hatt-ı fâsıl" vakt-i mütârekede düşmanın bulunduğu mahal ile beri taraf arasında terk edilmesi usulünden olan arâzîye denilir. **[217]**

Bu arâzî tarafeynin vaz'iyyet-i 'askeriyyelerine göre, ba'zen dört beş kilometre, ba'zen daha az mesâfe olmak üzere ta'yîn edilir. Ta'yîn ve terk edilen bu arâzî bî-taraf tutulur.

Esnâ-yı muhârebede tarafeynden hasbe'l-îcâb yek-diğerine bir haber veyâ mektûb getirecek me'mûrların ellerinde bir beyâz filama veyâ bez bulunması ve bunları açık olmak üzere sallayarak yâhûd yanında bir boru-zen bulundurulup boruyu bilâ-fâsıla çaldırarak gelmeleri şarttır. Bu me'mûrlara "mükâleme me'mûrları" yâhûd "murahhas" tesmiye edilir.

Bu vech ile zincir hattına gelen me'mûr evvel emirde nöbetçi tarafından hatta yaklaştırılmayarak durdurulur. Silâhı bıraktırılarak, süvârî ise hayvânından dahi indirilerek bulunduğu mahalden uzaklaştırılır. Ses ile mensûb olduğu postanın kumandanı olan çavuş veyâ onbaşıya ihbâr-ı keyfiyyet eder. Me'mûrlar postalar hattı hâricinden kapı postasına götürülür.

Kapı postasına vürûdundan be-heme-hâl kumandanı göreceğini söyler ise kapı postası kumandanı tarafından – gündüz ise – me'mûrun gözleri bağlattırılıp ileri karakol takım veyâ bölük zâbitine gönderilmesi îcâb eder. Götürülür iken bu me'mûr ile lakırdı edilmez.

Takım veyâ bölük zâbiti de ileri karakol kısm-ı küllî kumandanına **[218]** haber göndererek alacağı emre göre hareket eder. Me'mûrun 'avdetinde dahi getirildiği vech ile hakkında mu'âmele edilir.

Gelen me'mûr kumandanı göreceğini ifâde etmez ise kapı postası tarafından ya gözü bağlattırılır, yâhûd yüzü üstü yere yatırılır veyâhûd yüzü geldiği tarafa müteveccih olmak üzere oturtulur. El-hâsıl ordunun vaz'iyet veyâ mevcûdu hakkında ma'lûmât alamaması için tedâbîr-i lâzıme icrâ edilir.

Bu me'mûrlar hakkında hüsn-i mu'âmele icrâ olunur. Hattâ efrâd tarafından bir gûne tahkîre dûçâr olmamak için yanına bir köçek bırakılır.

… ve … seneleri efrâdının taht-ı silâha alınarak iş'âr-ı ahîre intizâr olunması bildirilir. Silâhaltına alınan taburunuzu bi'l-istishâb … mevki'ine hareket ediniz.

Taburunuzun merkezince olan mu'âmelesini tabur nâmına rü'yet etmek üzere debboy me'mûrlarıyla çavuşunu terk ediniz. … ncı Livâ Kumandanı … Paşa'nın … Fırkaya kumanda etmek üzere sür'at-i i'zâmı matlûbdur. … Alayın … Taburu Kolağası … Efendi'nin … Alayın … Taburu Binbaşılığına ta'yîni hakkında … târîhinde irâde-i seniyye-i pâdişâhî şeref-sudûr buyurulduğundan hemân mahall-i me'mûriyyetine i'zâmı bildirilir.

… ncı Livâ Kumandanı … Paşa'nın 'uhdesine ferîklik **[219]** rütbesi tevcîh buyurularak … Fırkaya kumandan ta'yîn buyurulduğu tebşîr olunur.

… numero … târîhli tahrîrât-ı devletlerine leffen gönderilen defterde muharrer ümerâ ve zâbitânın ber-mûceb-i defter icrâ-yı taltîflerine bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-müte'allik buyurulduğu bildirilir.

Havâle-nâmelerinin irsâline kadar 'ale'l-usûl her kısımdan îcâbı kadar paranın mâl sandıklarından cihet-i 'askeriyyeye i'tâsı hakkında Mâliye Nezâretinden vilâyâta bâ-telgraf icrâ-yı teblîgāt olunduğu bildirilir.

Vürûd edecek havâlâta mahsûben cihet-i 'askeriyyeye mâl sandıklarından îcâbı kadar paranın verilmesine dâ'ir Mâliye Nezâretinden vilâyâta icrâ-yı teblîgāt olunduğu … târîhli telgraf-nâme-i Ser-'askerî üzerine bildirilir.

Ba'zı Husûsî Telgraf Müsveddeleri

Terfî'inizi tebrîk ederim.

Terfî'inizi ma'a'l-memnûniyye tebrîk ederim.

Terfî'-i rütbenizi tebşîr eylerim.

Terfî'-i rütbenizden dolayı tebrîk ve memnûniyetimi takdîm ederim. **[220]**

Terfî'-i rütbenizden mütehassıl ma'a't-tebrîk hissiyyât-ı meserret-kârânemi kabûl buyurunuz.

Nâ'il olduğunuz nişân-ı 'âlîden dolayı tebrîk eylerim.

Nâ'il olduğunuz nişân-ı 'âlîden dolayı hasbe'l-musâdaka takdîm-i tebrîk eylerim.

Nişân-ı 'âlînizi tebrîk ile fahr ederim.

Nişân-ı 'âlînizi tebrîke müsâra'at eylerim.

Muzafferiyyet-i 'aliyyenizi tebrîk eylerim.

Muzafferiyetinizi tebrîke müsâra'at ederim.

Muzafferiyyet-i vâkı'alarını tebrîke cesâret eylerim.

Muzafferiyyet-i haydar-pesendânelerini hasbe'l-'ubûdiyye tebrîk eylerim efendim.

Bugün hareket ettim.

Bu akşam oradayım.

Benim için istasyona araba gönderiniz.

Bugün tren ile gelecek 'â'ilemi aldırınız.

Pederiniz hastadır mümkün ise geliniz.

Pederiniz pek hastadır be-heme-hâl geliniz.

Birâderinizin haber-i vefâtını ma'a't-te'essüf bildiririm.

Birâderiniz bugün vefât etmiştir.

Haber-i 'âfiyetinize telgraf ile intizâr ederim.

'Âfiyet haberinizi serî'an bildiriniz. **[221]**

… Alayın … Taburunun … Bölüğünün … Mangasında nefer Karahisârlı Mehmed bin Hüseyin'in hayât ve memâtının iş'ârı. Yirmi kelime ta'ahhüdlüdür.

… Alayın … Taburunun … Bölüğünde Kütahyalı Emin Çavuş'un haber-i sıhhatinin iş'ârı, yirmi kelime ta'ahhüdlüdür.

C Mehmed bin Hüseyin 'âfiyette olup postada mektûbu vardır.

C Emin Çavuş … Muhârebesi'nde şehîden vefât etti.

[222]

Tebrîk Cevâbları

Nişân için

Cümle-i eltâf-ı seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîden, âsâr-ı teveccühât-ı me'âlî-gāyât-ı kerîmânelerinden olarak bu def'a ihsân-ı hümâyûn buyurulan murassa' nişân-ı 'âlî-i imtiyâzın tebrîk ü tehniyeti hakkında tesyîr buyurdukları tahrîrât-ı 'aliyye-i kerem-kârîlerinden dolayı bi'l-hâssa beyân-ı teşekkür ve memnûniyyet ile istidâme-i teveccühât-ı 'aliyyelerine mübâderet kılındı. Ol bâbda...

Diğeri

'Avâtıf-ı 'âlem-ârâ-yı cenâb-ı pâdişâhîden olarak bu kerre 'inâyet ü ihsân buyurulan nişân-ı 'âlî-i 'Osmânî'nin tebrîğini mutazammın bir kıt'a tahrîrât-ı 'aliyye-i kerem-perverîleri resîde-i dest-i memnûniyyet-i 'âcizânem oldu.

Şu sûretle masrûf buyurulan himem-i mahsûsa-i vâlâlarından **[223]** dolayı du'â-yı 'ömr ü 'âfiyet-i kerîmâneleri bi-hulûsi'l-bâl tekrâr edilerek beyân-ı teşekkür eder, bekā-yı teveccühât-ı fu'âdiyyelerini temennî eylerim. Ol bâbda…

Diğeri

Min-gayr-i istihkāk mazhar olduğum teveccühât-ı 'aliyye-i bende-perverîlerinin îfâ-yı farîza-i teşekkür ve mahmedeti husûsunda, her vakit i'tirâf-ı 'acz ü iftikār ile du'â-yı füzûnî-i 'ömr ü 'âfiyet-i kerem-güsterîlerini tekrâr eyleyerek, îfâ-yı farîzaya sa'y etmekte iken bu kerre sâye-i ihsân-vâye-i hazret-i şâhânede nâ'il olduğum nişân-ı 'âlînin tebrîk ü tehniyetine dâ'ir irsâl buyurulan tebrîk-nâme-i 'âciz-nevâzîleri, çâkerlerini büsbütün

dûçâr-ı 'acz etmiş olduğunun 'arz u beyânına ve takdîm-i şükrân u minnetdârî ederek istibkā-yı teveccühât-ı lutuf-şi'ârîlerine ictisâr eylerim, ol bâbda...

Diğeri

Hiç değerim olmadığı hâlde hakk-ı kemterânemde râyegân buyurulan eltâf-ı 'aliyye-i veliyyü'n-ni'amîlerinin edâ-yı vecîbe-i şükrânı husûsunda bi'l-vücûd 'âciz, şu kadar ki bendegân-ı sadâkat-nişân-ı kerem-güsterîleri miyânında mertebe-i sâbıkını hâ'izim.

Binâ'en-'aleyh; edâ-yı vecîbe-i şükrânî için bütün bütün de **[224]** izhâr-ı 'acz ü meskenet, muvâfık-ı kānûn-ı 'ubûdiyyet olamayacağından, lisânım; du'â-yı füzûnî-i 'ömr ü ikbâl, tevâfür-i şân u iclâl-i seniyyü'l-himemîlerinin tilâvet ü tezkârıyla gece ve gündüz îfâ-yı vecîbeye sa'y eyliyor.

Evet! Sa'y edecek, mâ-dâme'l-hayât yorulmayacaktır. Zîrâ bu kerre seniyye-i 'ubûdiyyetimin, … rütbeden bir kıt'a nişân-ı 'âlî ile tezyîn buyurulması, eltâf-ı masrûfe-i 'inâyet-şi'ârîleri âsârından olduğu hâlde, bir eser-i mahviyyet-i 'âlî-cenâbâne olarak tebrîk ü tehniyetine de bezl-i lutf u mürüvvet buyurunuz.

Veliyyü'n-ni'amâ! Şu sûretle mazhar olduğum 'inâyât-ı kemter-nevâzîlerine karşı, ma'a'l-'acz hissiyyât-ı minnetdârânemi kabûl ve her hâl ü kârda, mûcib-i rif'at-i sa'âdet olan teveccühât-ı celîle-i kerem-kârîlerinin hakk-ı 'ubeydânemde kemâ-kân bî-dirîğ ve meşmûl buyurulması müsterhamdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

Bu kerre karîha-i ilhâm-sabîha-i hazret-i şehriyârîden olarak senâ-verlerine ihsân buyurulan nişân-ı 'âlî-i 'Osmânî'nin tebrîğini şâmil, irsâl olunan tahrîrât-ı vâlâlarından dolayı hâssaten beyân-ı memnûniyyet ü mahzûziyyet eyler, istibkā-yı teveccühât-ı kalbiyyelerine, mübâderet ederim, efendim.

[225]

Diğeri

Hakk-ı ʻâcizîde olan teveccühât-ı ʻaliyye-i kerîmânelerinin âsâr-ı bâhiresinden olarak bu defʻa ʻuhde-i ʻâcizâneme tevcîh buyurulan rütbe-i müşîriyyetin tebrîk ü tehniyetini mutazammın enâmil-zîb-i tebcîl olan lutuf-nâme-i ʻâlîleri meʼâli rehîn-i îkân-ı hâlisânem oldu. Şu sûretle ibzâl buyurulan lutf-i ʻâlî-i kerem-perverîlerinden dolayı zuhûra gelen memnûniyyet-i ʻazîmemi izhâr u beyân-ı teşekkürle duʻâ-yı ʻömr ü ʻâfiyet-i mekârim-kârîlerini tezkâr eylerim, ol bâbda...

Diğeri

Cümle-i eltâf-ı hazret-i şehin-şâh-ı aʻzamîden olmak, mücerred âsâr-ı teveccühât-ı celîle-i dâverîlerinden bulunmak üzere, bu kerre min-gayr-i istihkāk ʻuhde-i ʻâcizîye tevcîh buyurulan rütbe-i müşîriyyetin tebrîk ü tesʻîdini müşʻir, isbâline ʻinâyet buyurdukları iltifât-nâme-i mekârim-ʻallâme-i âsafâneleri râhe-pîrâ-yı vürûd, meʼâl-i ʻâtıfet-iştimâli, rehîn-i îkân-ı çâker-i hulûs-nümûd oldu. Şu sûretle çeşme-sâr-ı ʻinâyetlerinden tereşşuh eden reşehât-ı bende-nevâzî ve gül-zâr-ı lutuf-güsterîlerinden fâyih olan nefehât-ı hâtır-sâzîleri, ʻâcizlerini vâyedâr-ı memnûniyyet ü mesâr ederek duʻâ-yı ʻömr ü ikbâl-i devletleri tekrâr kılınmıştır, ol bâbda...

[226]

Diğeri

ʻUhde-i senâ-verîye tevcîh ve ihsân buyurulan rütbe-i müşîriyyetin tebrîğine dâʼir, tesyîr buyurdukları tahrîrât-ı vâlâlarından dolayı beyân-ı memnûniyyet ü mahzûziyyet eyler, istibkā-yı teveccühât-ı kalbiyyelerine müsâberet ederim efendim.

Ferîklik İçin

Mahz-ı ʻinâyet-i bî-gāyât-ı cenâb-ı şehriyâr-ı aʻzamîden olmak üzere ʻuhde-i ʻâcizâneme tevfîz buyurulan ferîklik rütbesinin tebrîk ü tehniyeti hakkında irsâl buyurdukları tahrîrât-ı ʻaliyye-i kerem-perverîleri biʼl-vürûd,

mütâla'a-güzâr-ı çâkerî oldu. Bu bâbda hakk-ı 'âcizîde sezâvâr buyurulan âsâr-ı teveccühât ve iltifât-ı 'aliyyeleri, cidden bâdî-i memnûniyyet-i vefîre-i hâlisî olduğundan beyân-ı teşekkür eder, istibkā-yı teveccühât-ı 'inâyet-perverîlerine mücâseret eylerim, ol bâbda...

Diğeri

Terfî'-i rütbe-i 'âcizânemin tebrîğini mutazammın isbâl buyurulan lutuf-nâme-i uhuvvetâneleri alındı. Bu rütbeye liyâkatim hakkında o kadar **[227]** isnâdâtta bulunmuşsunuz ki bunlardan birkaçının olsun kendimde mevcûd olduğunu bilse idim, diğerlerinin vücûduna da zâhib olurdum. Şu hâlde hüsn-i teveccüh-i 'âlînize teşekkürler ederim. İnşâallah, karîben zât-ı 'âlînizi de bendeniz tebrîk eylerim. Bâkî 'âfiyette dâ'im olunuz 'azîzim.

İhtâr

Yukarıdaki cevâb-nâme her rütbe için teklîfsiz olan ehibbâ vü eviddâya yazılabilir.

Diğeri

Bu kerre nâ'il olduğum 'âtıfet-i seniyye-i cenâb-ı zıllullâhîden dolayı tebrîk ve beyân-ı memnûniyyeti hâvî vârid olan tahrîrât-ı şerîfeleri (behiyyeleri) me'âlinden istinbât olunan, me'âsir-i teveccüh ü meveddet, müstelzim-i mahzûziyyet olarak esniye-i cemîleleri, tezkâr kılınmış olduğu beyânıyla terkîm-i cevâb-nâme-i senâ-verîye ibtidâr kılındı.

Diğeri

Bu kerre sâye-i feyz-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde nâ'il olduğum rütbe-i **[228]** cedîdeden dolayı beyân-ı memnûniyyetle tebrîği hâvî, irsâl buyurulan lutuf-nâme-i hukûk-perverîlerini aldım.

Hakk-ı 'âcizânemdeki teveccühât-ı kerîmâneleri, öyle bir tarz-ı dil-firîbde tasvîr buyurulmuş ki o tasvîri meydâna getirmek için yazılmış olan 'ibârâtın her harfine karşı bin kerre teşekkür eylesem yine azdır.

Şu sûretle masrûf buyurulan himem-i ʻaliyyeleri, mücerred bir eser-i ʻulviyyet-i dil-nevâzâne olup yoksa kendimde böyle bir meziyet ve istihkāk göremem.

İnşâallah, yakında zât-ı ʻâlînizi bendeniz de tebrîke muvaffak olurum. Bâkî ʻâfiyette ber-devâm olmanız duʻâsı vird-i zebânımdır efendim.

İhtâr

Yukarıdaki tebrîk cevâbı her rütbe için yazılabilir. "Rütbe-i cedîdeden dolayı" cümlesi "nâ'il olduğum nişân-ı ʻâlîden dolayı" cümlesine bi't-tahvîl nişân için dahi yazılır.

Sene-i Cedîde İçin

Mazhar olduğum teveccühât-ı ʻaliyye-i kerîmânelerinden olarak tebrîk-i **[229]** sene-i cedîdeyi mutazammın irsâl buyurulan lutuf-nâme-i ʻaliyyeleri, hâme-pîrâ-yı tekrîm oldu.

Sâl-i cedîdin, hakk-ı ʻulyâ-yı bende-nevâzîlerinde dahi fâl-i hayra dâl olması duʻâsı müdâvimi bulunduğum duʻâ-yı tevâfür-i ʻömr ü ikbâl-i kerem-kârîlerine terdîfen, tekrâr kılındı.

Bâkî istidâme-i teveccühât-ı ʻaliyyelerine ibtidâr ve beyân-ı ictisâr eylerim efendim.

Diğeri

Hayli zamândır mehcûr-ı iltifât-nâmeleri iken, sâl-i cedîdin tebrîğini, hakk-ı ʻâcizânemde olan teveccühât-ı ʻaliyyelerinin ber-devâm bulunduğunu müşʻir, bugün bir mektûbunuzu aldım. Kemâl-i meserretle okudum. Mündericâtının kalbimde hâsıl ettiği hissiyyât-ı ferah-fezânın derecesini taʻrîf edemem. Dünyâda benim kadar iltifâtınıza müteşekkir, muhibbiniz olmadığını iddiʻâ edebilirim. Şu sûretle vukûʻa gelen hissiyyât-ı memnûniyyet-kârânemden dolayı ʻarz-ı şükrân ve bekā-yı teveccühât-ı ʻaliyyelerini recâ ederim efendim.

Diğeri

Cümle-i iltifât-ı dil-nevâzânelerinden olarak sene-i cedîdenin tebrîk ü tes'îdini hâvî tesyîr buyurdukları ihsân-nâme-i mün'imâneleri vâsıl, **[230]** her kelimesinin birer me'ânî-i meserret-bahşâyı îmâ eylemesi hasebiyle memnûniyyet-i 'azîme-i çâkerî hâsıl olmakla hâssaten 'arz u takdîm-i şükrân eyler, bekā-yı teveccühât-ı lutuf-perverîlerini istid'â ederim, ol bâbda…

Diğeri

Şeref-hulûl eden sene-i cedîdenin tebrîğini mutazammın vârid olan tahrîrât-ı behiyyelerinden mutehassıl memnûniyyet-i hâlisânemi beyân ve teveccühât-ı kalbiyyelerinin devâmını temennî ederim.

Bayram İçin

Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i fıtrı mutazammın irsâl buyurulan tahrîrât-ı 'aliyyeleri vâsıl, bu bâbda vukû'a gelen himem-i mahsûsa-i hukûk-perverîlerinden dolayı memnûniyyet-i vefîre-i senâ-verî hâsıl olduğu beyânıyla terkîm-i cevâb-nâme-i hâlisîye ibtidâr kılındı.

Diğeri

'Îd-i sa'îd-i (adhâ) fıtrın râsime-i tebrîk ü tehniyetini şâmil irsâl buyurulan tahrîrât-ı 'aliyye-i âsafâneleri zîbâyişte ebedî-i ibtihâc olarak bu vech ile de te'yîd-i revâbıt-ı muhâdenete râyegân olan **[231]** lutf-i mahsûs-ı düstûr-ı ekremîleri 'âcizlerince bâ'is-i husûl-i fart-ı şâdî vü memnûniyyet olduğundan senâyâ-yı mahmedet-efzâ-yı dâverîleri tezkâr kılınmış olmağla edâ-yı vecîbe-i şükür-kârî ile berâber öteden beri me'lûf olduğum hüsn-i teveccühât-ı 'aliyye-i mekârim-kârîlerinin temennâ-yı bekāsıyla terkîm-i cevâb-nâme-i 'âcizâneme ibtidâr kılındı, ol bâbda...

Diğeri

Hakk-ı 'âcizânemdeki mehâsin-i teveccühât-ı kerîmâneleri âsârından olarak tebrîk-i 'îdi şâmil irsâl buyurulan mekârim-nâme-i 'âlîleri râhe-zîb-i vürûd olmağla mûcib-i memnûniyyet-i çâkerî oldu. Şu vech ile de masrûf

buyurulan himem-i mahsûsa-i ahillâ-nevâzîlerinden dolayı du'â-yı 'ömr ü 'âfiyet-i râhîmânelerini tilâvet ve beyân-ı teşekkürle istibkā-yı teveccühât-ı 'aliyyelerine mücâseret eylerim, ol bâbda...

Diğeri

Hulûlüyle teşerrüf edilen 'îd-i sa'îd-i (fıtrın) adhânın tebrîk ü tehniyetini, bu vesîle ile de teveccühât-ı fu'âdiyyelerinin beyânını mutazammın vârid-i dest-i tevkîr olan tahrîrât-ı vâlâları mûcib-i memnûniyyet-i senâ-verî olup bu bâbdaki himem-i behiyyelerine karşı beyân-ı teşekkürle bi'l-mukābele tebrîk ederim efendim.

[232]

Ramazân Tebrîği İçin

Hakk-ı 'âcizânemde olan teveccühât-ı 'aliyye-i kerem-şi'ârîlerine bir zamîme-i bende-nevâzâneleri olmak üzere, şeref-hulûl eden Ramazân-ı gufrân-nişânın tebrîğini mutazammın irsâl buyurdukları lutuf-nâme-i kerîmâneleri enmele-pîrâ-yı ta'zîm oldu. Şu sûretle de mazhar olduğum iltifât-ı cihân-derecât-ı bende-perverîlerine karşı, takdîm-i şükrân-ı firâvân eder, bu şehr-i şerîfin hakk-ı ehakk-ı kerîmânelerinde dahi kemâl-i yümn ü sü'ûda dâl, kâffe-i umûr-ı 'aliyyelerinde hayr-fâl olması temenniyyâtını beyân ile istibkā-yı teveccühât-ı 'inâyet-güsterîlerine mübâderet eylerim. Ol bâbda...

Diğeri

Şeref-hulûl eden şehr-i sıyâm-ı gufrân-encâmın tebrîk ü tes'îdini şâmil, irsâline himmet buyurulan mektûb-ı mekârim-üslûb-ı hukûk-perverîleri, vâsıl-ı dest-i memnûniyyet-i 'âcizî oldu. Bu şehr-i pür-meymenetin hakk-ı 'âlî-i kerîmânelerinde dahi, müteyemmen ve mes'ûd olmasını eltâf-ı İlâhî'den temennî ile istibkā-yı teveccühât-ı fu'âdiyye-i ahillâ-nevâzîlerine müsâberet eylerim efendim.

[233]

Velâdet İçin

Cenâb-ı Vâhibü'l-'atâyânın bir 'atiyye-i sübhâniyyesi olmak üzere bu kerre kadem-nihâde-i 'âlem-i şühûd olan mahdûm-ı 'âcizînin tebrîk-i kudûmunu mutazammın irsâl buyurulan kerem-nâme-i 'âlîleri, enmele-pîrâ-yı tekrîm oldu. Bu sûretle de hakk-ı çâkerîde sezâvâr buyurdukları âsâr-ı lutf u iltifât-ı 'aliyyelerinden dolayı müdâvimi bulunduğum, du'â-yı füzûnî-i 'ömr ü ikbâl-i 'inâyet-güsterîleri tekrâr kılındı. Bâkî istidâme-i teveccühât-ı bende-nevâzîlerine mübâderet ederim. Ol bâbda...

Diğeri

Cenâb-ı Hallâk-ı Kerîm'in bir 'inâyet-i rabbâniyyesi olarak bu def'a pây-endâz-ı 'âlem-i vücûd olan kerîme-i 'âcizînin tebrîk-i kudûmunu müş'ir irsâl buyurulan tahrîrât-ı 'aliyye-i hâtır-nevâzânelerinden dolayı bi'l-hâssa teşekkürler takdîm eder, bu zerî'a ile de istibkā-yı teveccühât-ı 'aliyyelerine müsâberet eylerim. Ol bâbda...

Hulûs İçin

Bu kerre aldığım, sâ'atlerce mütâla'asına daldığım kerem-nâmelerinde **[234]** benim için yazmış olduğunuz 'ibârât-ı iltifât-kârı, gösterdiğiniz teveccühât-ı mürüvvet-şi'ârîyi, derece-i âsâr-ı 'ulviyyet ve mebzûliyyet-i bende-nevâzânelerini bilmemiş olsam hulûs-kârlığa, daha doğrusu istihzâya haml ederdim.

Şu sehâ-yı iltifât ve teveccühâtınız "Keremin endâzesi olmaz" darb-ı meselinin lüzûmsuz bir söz olarak söylenmemiş olduğunu isbât etti.

Şimdi bu iltifât ve teveccühâta karşı 'uhdeme bir vazîfe terettüb ediyor ki o da teşekkürdür. Bu vazîfeyi nasıl îfâ etmeli? İşte bu güç! Çünkü ne yolda teşekkür etsem, ne tarzda beyân-ı mahmedet eylesem noksân olacaktır.

Şu hâlde yalnız

Men nemî dânem ez-in bihter du'â
Nâm-ı nîket tâ kıyâmet zinde-bâd[1]

beytini tezkâr, sükûtu ihtiyâr eylerim, ol bâbda...

1 "Ben bundan daha iyi bir dua bilmiyorum: İyi namın kıyamete kadar zinde kalsın!"

Diğeri

Hakk-ı ʻâcizânemdeki teveccühât-ı ʻaliyyelerinin ber-karâr bulunduğunu mübeşşir olarak irsâl buyurulan ihsân-nâme-i rahîmâneleri râhe-zîb-i taʻzîm oldu. Bu vech ile de mazhar olduğum iltifât-ı ʻaliyye-i hukûk-şiʻârîlerinden dolayı ne derecelerde beyân-ı teşekkür, ne râddelerde ʻarz-ı mahmedet edeceğimi taʻyîn etmekte Hudâ bilir mütehayyirim. Şu **[235]** hâlde iʻlân-ı ʻacz ü iftikār ediyorum demektir. Bir ʻâciz için takdîm edecek, mukābele eyleyecek şey duʻâdır. İşte "Cenâb-ı Mevlâ ʻömr ü ikbâlinizi firâvân buyursun." duʻâsını tilâvet ile takdîm etmekteyim. Bâkî teveccühât-ı ʻaliyyelerinin devâmı ahass-ı emelimdir efendim.

Taʻziyet İçin

Cenâb-ı Allah bir daha göstermesin. Geçenlerde muhterik olan hâne-i ʻâcizânemden dolayı lutfen irsâl buyurulan taʻziyet-nâme-i kerem-kârîleri vâsıl-ı yed-i ihtirâm oldu. Me'âl-i tesliyet-iştimâlî, itfâ-yı âteş-i kederime yardım etti. ʻÂcizlerini, şu sûretle iltifât-ı dil-nevâzânelerine mazhar buyurmaları, bâdî-i memnûniyyet ü iftihârım olarak duʻâ-yı füzûnî-i ʻömr ü ʻâfiyet-i kerîmâneleri tekrâr kılındı. Bâkî teveccühât-ı ʻaliyyelerinin devâmı müsterhamdır efendim.

Diğeri

Cenâb-ı Hâliku'l-mevt ve'l-hayât ʻömr ü ʻâfiyet-i ʻaliyyelerini müzdâd buyursun. Geçenlerde irtihâl eden mahdûm-ı ʻâcizânemden dolayı beyân-ı te'essüfle berâber tesliyeti hâvî tesyâr buyurulan tesliyet-nâme-i **[236]** kerîmâneleri vâsıl-ı yed-i çâkerânem oldu. Ne çâre, giden gelmiyor, doğan ölüyor. Ne kadar esef edilse fâ'ide vermiyor. Cenâb-ı Mevlâ'dan sabırlar ister, mükâfâtını beklerim. Bu vech ile dahi iltifât-ı dil-nevâzânelerine mazhariyetimden nâşî bi'l-hâssa ʻarz-ı minnetdârî eylerim. Bâkî devâm-ı teveccühât-ı ʻaliyyeleri müstedʻâdır. Ol bâbda…

Diğeri

Me'mûriyyet-i 'âcizânemden vukû'-ı infisâl-i bendegâneme te'essüf edildiğinden bahs ile ba'zı teselliyâtı mutazammın tesyîr buyurulan kerem-nâme-i kerîmâneleri vâsıl-ı yed-i ihtirâm oldu. Ne yapalım, sevgili pâdişâhımız sağ olsun. Bir me'mûrun mâ-dâme'l-hayât bir me'mûriyette kalması mümkünsüzdür. Cenâb-ı Hakk'a şükürler olsun ki bir sû-i hâl netîcesi olarak infisâl etmedim. İnşâallah sâye-i şâhânede yine münâsib bir me'mûriyete ta'yîn buyurulurum.

Bundan dolayı dahi nâ'il olduğum iltifât-ı 'aliyyelerine teşekkürler ederim. Bâkî istidâme-i teveccühât-ı kerem-şi'ârîlerine müsâra'at eylerim. Ol bâbda…

Diğeri

Geçende uğradığım felâket-i ma'lûmenin ta'ziyetini müş'ir tastîr **[237]** buyurulan lutuf-nâme-i kerîmâneleri, enmele-i zîb-i ta'zîm oldu. Ne yapalım ehibbâ vü eviddâmız sağ olsun. Yaydan çıkan ok artık geri gelmez. Cenâb-ı Mevlâ diğer sûretle, mükâfâtını ihsân buyursun. Bu vech ile ta'ziyet ve tesliyete masrûf olan himem-i mahsûsa-i hâtır-nevâzânelerine karşı beyân-ı teşekkürle, istibkā-yı teveccühât-ı hukûk-perverîlerine mübâderet eylerim, ol bâbda…

Tavsiye İçin

Buraca iktidârı derecesinde bir işte istihdâm olunması tavsiye buyurulan Hüseyin Efendi'nin şimdilik … guruş ma'âş ile … ta'yîn olunmuş olduğu beyânıyla istibkā-yı teveccühât-ı 'aliyyelerine mübâderet eylerim.

Diğeri

Kıdem ve ehliyetinden bahs ile terfî'-i rütbesi esbâbının istihsâli fî … sene târîhiyle tesyâr buyurulan emir-nâme-i 'âlî-i kerîmânelerinde iş'âr olunan, Yüzbaşı … Efendi'nin bu kerre… Alayının … Taburu kolağalığına ta'yîni husûsunun makām-ı sâmî-i Ser-'askerîye inhâsına kesb-i muvaffakiyyet edilmiş ve karîben icrâ-yı terfî'inin teblîğine **[238]** dahi muvaffakiyetim eltâf-ı İlâhiyye'den temennî edilmekte bulunmuş

olduğunun beyânı istidâme-i teveccühât-ı ʻaliyyelerine zerîʻa ittihâz kılındı. Ol bâbda...

Maʻzeret İçin

Çok zamândır baʻzı mevânîʻ-i meşrûʻanın haylûleti hasebiyle ʻarîza takdîm edemiyordum. Kerem-nâmelerini de alamıyordum. Hemân bir ʻarîza takdîmi ile istiʻfâ-yı kusûr etmek üzere iken, bu kerre bir kıtʻa iltifât-nâme-i kerîmânelerinin şeref-tevârüd etmesi, ʻâcizlerini ol mertebelerde mesrûr etmiştir ki taʻrîf edemem. Bu sebeble temâdî-i ʻömr ü âfiyetleri duʻâsını tekrâr eyledim. Bâkî muhtâcı bulunduğum teveccühât-ı ʻaliyye-i bende-perverîlerinin devâmını niyâz ederim. Ol bâbda...

Diğeri

Hayli vakittir inkıtâʻ-ı iltifât-nâmelerinin hastalıktan, bir müddet dahi tebdîl-i havâda bulunduğunuzdan neş'et eylediğine dâ'ir isbâl buyurulan tahrîrât-ı ʻaliyye-i kerîmâneleri, vârid-i dest-i tevkîr oldu. Şimdiye kadar alıştığım, pek kıymetli bildiğim iltifât-ı bende-perverîlerinin devâmına lehü'l-hamd bir hâ'il kalmadığından, temâdî-i sıhhat ü ʻâfiyetleri **[239]** duʻâsıyla tezyîn-i lisân-ı musâdakat eyliyorum. Ol bâbda lutf u himem efendimindir.

Diğeri – Hitân İçin

Önümüzdeki pazartesi günü mahdûm-ı necât-mevsûmları beyefendinin icrâsı mukarrer olan cemʻiyyet-i pür-meymenet-i hitânlarına daʻveti mutazammın isbâl buyurulan tezkire-i ʻaliyye-i lutuf-perverîleri resîde-i dest-i memnûniyyet oldu. Efendi-zâdemin (birâder-zâdemin) böyle bir cemʻiyyetlerine ʻazîmet ʻâcizlerince mûcib-i mefharet ise de baʻzı mevânîʻ-i meşrûʻanın vücûdu afv-ı ʻâlîlerini istirhâma mecbûr etmiş olduğunu ʻarz ile bekā-yı teveccühât-ı kerîmânelerini niyâz eylerim. Ol bâbda...

Diğer – Velîme Cem'iyeti İçin

Bu hafta icrâsı mukarrer olan cem'iyyet-i hayriyye-i velîmelerinde bulunmaklığımı âmir lutfen tesyâr buyurulan tezkire-i 'aliyye-i kerem-perverîleri vâsıl-ı yed-i mübâhât ü iftihârım oldu. Bu cem'iyette bulunmak çâkerlerince *fevka-mâ-yetesavver* mûcib-i şeref ise de bu kerre zuhûra gelen ba'zı mevânî'-i meşrû'anın o şereften mahrûmiyeti bâdî olduğunu kemâl-i **[240]** te'essüfle 'arz u beyâna ibtidâr, istibkā-yı teveccühât-ı 'inâyet-güsterîlerine ictisâr eylerim. Ol bâbda...

İhtâr

Yukarıda yazılan müsveddelerdeki "mahdûm-ı necâbet-mevsûmlarının" cümlesi "kerîme-i 'ismet-vesîmelerinin" cümlesine, "cem'iyyet-i hayriyye-i velîmelerinde" cümlesine de "mahdûm-ı necâbet mevsûmlarının – kerîme-i 'iffet-vesîmelerinin" cümleleri 'ilâve olunarak her ikisi için yazılabilir. Bu gibi cem'iyetlere gidilemeyeceğine dâ'ir yazılacak tezkirelerin mütevâzı'âne yazılmaları şarttır.

[241]

Her Nev' Senedât
Ma'âş Senedi

Para	Guruş
20	1.068

Yalnız bin altmış sekiz guruş yirmi paradır.

İşbu bin üç yüz on dört senesi Şubât ma'âşım olan ber-vech-i bâlâ bin altmış sekiz guruş yirmi parayı ordu-yı hümâyûn hazînesinden (mâl sandığından) aldığımı mübeyyin seneddir.

Fî … sene … imzâ

[242]

Diğeri
Guruş

855

Dersa'âdet sipârişi 350

505

Yalnız beş yüz beş guruştur.

İşbu bin üç yüz on dört senesi Kânûn-ı Sânî ma'âşım olan ber-vech-i bâlâ gayr ez-sipâriş beş yüz beş guruş ordu-yı hümâyûn hazînesinden (tabur sandığından) aldığımı mübeyyin seneddir.

Fî … sene … imzâ

'Âdî Temessük – Tahvîl

Guruş
2.500
Yalnız iki bin beş yüz guruştur.

Edirne'de Eski Câmi' câddesinde mukîm Sarrâf Bahor Efendi'den **[243]** üç bin üç yüz on dört senesi Temmûz'unun birinci gününden i'tibâren yüz yirmi bir gün va'de ile ve 'Osmânlı altunu yüz guruş i'tibârıyla ber-vech-i bâlâ iki bin beş yüz guruş karz-ı şer'î olarak ahz ü kabz eyledim. Va'demiz hitâmında def'aten te'diye edeceğim bu vech ile te'diye edemediğim sûretinde işleyecek eyyâm için fâ'iz-i nizâmîsini de vermeyi müte'ahhidim.

Fî … sene … imzâ

Diğeri

Guruş

2.700

Yalnız iki bin yedi yüz guruştur.

İşbu bin üç yüz on dört senesi Eylül'ünün on birinci gününden i'tibâren yüz yirmi bir gün va'de ile tüccârdan Hasan ve Âdil Efendiler muvâcehelerinde Edirne'de Sarrâchâne câddesinde Sarrâf Nesim Efendi'den ber-vech-i bâlâ iki bin yedi yüz guruş istikrâz eylediğimi ve meblağ-ı mezbûrdan bin beş yüz guruşunu yetmiş beş gün ve bin iki yüz guruşunu eyyâm-ı va'denin mütebâkîsi olan kırk gün hulûlünde ödeyeceğimi ve şâyed bu müddetler zarfında **[244]** te'diye-i deyn edemez isem fâ'iz-i nizâmîsini dahi i'tâya borçlu olacağımı mübeyyin seneddir.

Fî … sene … imzâ

Diğeri

Guruş

550

Yalnız beş yüz elli guruştur.

İşbu bin üç yüz on beş senesi Mart'ı ibtidâsından i'tibâren birinci ay hitâmında yüz elli ve her ay nihâyetlerinde yüzer guruş vererek kâmilen te'diye etmek şartıyla ve beş ay müddetle Sarrâf Yorgaki'den ber-vech-i bâlâ beş yüz elli guruş istikrâz ettiğimi mübeyyin seneddir.

Fî … sene … imzâ

Rehînli Tahvîl

Guruş
2.250
Yalnız iki bin iki yüz elli guruştur.

Dersa'âdet'te Emti'a Gümrüğü karşısında 37 numerolu mağazada **[245]** mukîm Sarrâf Serkiz Efendi'den kırk beş 'Osmânlı altunu kıymetli ve elmas ile murassa' bir 'aded altun madalyon terhîn eyleyerek işbu bin üç yüz on beş senesi Nîsân'ı ibtidâsından i'tibâren yüz yirmi bir gün va'de ile ve Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla ber-vech-i bâlâ iki bin iki yüz elli guruş istikrâz eylediğimi va'demiz hitâmında meblağ-ı mezbûru te'diye edemediğim sûrette rehni tarafıma aslâ ihbâr etmeksizin bi'l-müzâyede

satarak matlûbunu tamâmen alıp mütebâkîsini i'âdeye sûret-i kat'iyyede me'zûn bulunduğunu mübeyyin seneddir.

Fî … sene … imzâ

Diğeri
Guruş
0000
Yalnız … guruştur.

Dersa'âdet'te Mâliye Nezâret-i Celîlesinin altında mukîm Sarrâf Refik Bey'den … guruş kıymetli bir 'aded pırlanta broş terhîn ederek yüzde dokuz fâ'iz ve üç yüz altmış bir gün va'de ile işbu bin üç yüz on beş senesi Temmûz'u ibtidâsından i'tibâren **[246]** ber-vech-i bâlâ … guruş istikrâz eylediğimi, deynim hitâmına kadar rehnimin mûmâ-ileyh nezdinde kalacağını mübeyyin seneddir.

Fî … sene … imzâ

Va'deli Poliçe

Guruş	Numero
7500	2

Yalnız yedi bin beş yüz guruştur.

Bedelini Edirne Abacılarbaşı'nda mukîm tüccârdan Yorgi oğlu Yuvanaki'den Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla aldığım ber-vech-i bâlâ yedi bin beş yüz guruşu işbu poliçeyi gördüğünüz târîhten i'tibâren on bir gün sonra Dimetoka'da kendine veyâ emrine te'diye ediniz.

Edirne'den fî … sene … imzâ
Dimetoka Çömlekçiler Câddesinde 22 numeroda Ali Efendi

[247]

Diğeri
Guruş
3.800
Yalnız üç bin sekiz yüz guruştur.

Bedelini nakden aldığım ber-vech-i bâlâ üç bin sekiz yüz guruşu işbu poliçemin görüldüğü târîhten on beş gün duhûlünde 'Osmânlı altunu yüz guruş i'tibârıyla Hasan Efendi'ye veyâ emrine te'diye ederek hesâbıma geçiresin.

İstanbul'dan fî … sene … imzâ

Lülebergos'ta Gazino Câddesinde 25 numeroda Mösyö Kostanti'ye

Diğeri

Guruş

2.500

Bedelini nakden aldığım ber-vech-i bâlâ iki bin beş yüz guruşu 'Osmânlı altunu yüz guruş i'tibârıyla işbu bin üç yüz on **[248]** beş senesi Mayıs'ının dördüncü günü Ali Efendi'ye veyâ emrine te'diye edesiniz.

Trabzon Fî … sene … imzâ

Giresun'da Hükûmet Câddesi'nde 48 numeroda Hüsnü Efendi'ye

Va'desiz Poliçe

Guruş	Numero
12.500	5

Yalnız on iki bin beş yüz guruştur.

Bedelini nakden aldığım ber-vech-i bâlâ on iki bin beş guruşu nezdinizdeki matlûbuma mahsûben Mecîdiye yirmi guruş i'tibârıyla orada Ali Efendi'ye veyâ emrine poliçemin vusûlü ânda bilâ-te'hîr te'diye edesiniz.

Dersa'âdet'ten fî … sene … imzâ

Karahisar'da Hükûmet Câddesinde 47 numeroda Hasan Efendi'ye

[249]

Diğeri

Osmanlı lirası

Aded	Numero
120	4

Yalnız yüz yirmi 'Osmânlı lirasıdır.

Bedelini nakden aldığım ber-vech-i bâlâ yüz yirmi 'Osmânlı lirasını hesâbıma olmak üzere poliçemin vusûlü ânda Muhyiddin Bey'e veyâ emrine te'diye ediniz.

İstanbul'dan …. fî … sene … imzâ

Trabzon'da Meydân-ı Şarkî'de 57 numeroda Necib Efendi'ye

Bono

Numero 2 Der-'aliyye fî 15 Temmûz sene 1315 Guruş 300

İşbu bonoyu her ne vakit ve her kim ibrâz eder ise Mecîdiye yirmi guruş i'tibârıyla üç yüz guruş te'diye edeceğim.

İmzâ

[250]

Diğeri

Osmanlı Altunu

'Aded	Numero
35	3

Yalnız otuz beş 'Osmânlı altunudur.

Bedeli nakden makbûzum olan ber-vech-i bâlâ otuz beş 'Osmânlı altununu târîh-i bonodan on bir gün hulûlünde hâmiline te'diye edeceğim.

Dersa'âdet … fî … sene … imzâ

Diğeri

Osmanlı altunu

'Aded	Numero
45	6

Yalnız kırk 'Osmânlı altunudur

Bedelini nakden aldığım kırk beş 'Osmânlı altununu târîh-i bonodan otuz bir gün hulûlünde fâ'izi ile berâber hâmiline te'diye edeceğim.

Edirne … fî … sene … imzâ

[251]

Emir Senedi

Guruş	Numero
6.000	4

Bedelini nakden aldığım ber-vech-i bâlâ altı bin guruşu târîhinden yirmi bir gün hulûlünde Kitâbcı Hasan Âdil Efendi'ye veyâ emrine edâ edeceğim.

Lülebergos … fî … sene … imzâ

İhtâr

Emir senedlerinin hükmü bunlar gibidir.

Çek – Tüccâra Mahsûs

İşbu senedin ibrâzında Hasan Efendi'ye (hâmiline) veyâ emrine 120 'Osmânlı altunu te'diye ile hesâbıma geçiresiniz.

Diğeri – Bankalara Mahsûs

İşbu çekin hâmili Muhyiddin Bey Bank-ı 'Osmânî'ye 175 'Osmânlı **[252]** altunu emâneten teslîm ettiğinden her vakit emrine hâzırdır.

Dersa'âdet … fî … sene … imzâ

Ma'âş İçin Sipâriş Senedi

Guruş

Yalnız beş yüz guruştur.

Dersa'âdet'te Kocamustafapaşa Sancakdâr mahallesinde kâ'in 57 numerolu hânede mukîm 'â'ilemin idâresiçün bin üç yüz on beş senesi Mart'ı ibtidâsından i'tibâren ma'âş-ı mahsûsuma mahsûben sipâriş tarîkiyle şehrî beş yüz guruşun nizâmiye hazînesinden i'tâ buyurulması zımnında sened-i meşrûttur.

Fî … sene … imzâ

Taşra Sipârişi İçin

Trabzon'da Ortahisar mahallesinde 9 numerolu hânede mukîm 'â'ilemin idâresiçün Hasan Efendi nâmına olarak ma'âş-ı mahsûsumdan şehrî dört yüz guruşun mahallî mâl sandığından **[253]** sipâriş tarîkiyle üç yüz on beş senesi Mart'ı ibtidâsından i'tibâren i'tâsı için sened-i meşrûtumdur.

Fî … sene … imzâ

İhtâr

Taşra sipârişleri bir sene hitâmında bilâ-ihtâr kat' edilir. Çünkü bu sipârişler için taşralara birer senelik havâle verilir. Bu cihetle sipârişini ikinci seneden i'tibâren tecdîd etmek ârzûsunda bulunmayanların ma'âşları sipârişin kat' olunduğuna dâ'ir emir vürûduna intizâr olunmayarak tamâmen dâhil-i icmâl edilip tesviye olunabilir. Dersa'âdet sipârişleri böyle değildir. Sipârişini kat' ettirmek ârzûsunda bulunanlar evvel emirde istid'â eder. İstid'âsı silsile-i merâtib kā'idesine tevfîkan makām-ı Ser-'askerîye takdîm edilir. Oraca kaydı terkîn olunarak emri gelir. Bu emir üzerine sâhib-i istid'ânın ma'âşı tâm olarak dâhil-i icmâl edilir. Emr-i vürûduna kadar ma'âşı yine tâm verilmez. Mu'ahharan güzeşte sûretiyle i'tâ kılınır.

[254]

Sipâriş Zammı İçin

Guruş
kadîmî 150
zammı 100
250
Yalnız iki yüz elli guruştur.

Dersa'âdet'te … civârında … mahallesinde ... numerolu hânede sâkin 'â'ilemin idâresiçün … Efendi nâmına olarak kadîm sipârişim olan şehrî yüz elli guruşun üzerine işbu üç yüz on beş senesi Mart'ı ibtidâsından i'tibâren daha yüz guruş zammederek cem'an iki yüz elli guruş olmak üzere yine o nâma nizâmiye hazînesinden i'tâsına müsâ'ade buyurulmak için sened-i meşrûttur.

Fî … sene … imzâ

İhtâr

Senenin hangi mâhında i'tibâren olur ise olsun nizâmiye hazînesi nâmına sipâriş yapılabilir. Taşra sipârişlerinin be-heme-hâl **[255]** Mart ve Eylül aylarından bi'l-i'tibâr tahsîsi lâzım gelir. Sipârişler gerek ma'âş ve gerek ta'yînâtın nısf mikdârını tecâvüz edemez. Fazlası tenzîl edilir. İki yem ta'yîni olan bir zâbit Dersa'âdet için birini sipâriş edebilir. Bir yem ta'yîninin ne tamâmı, ne nısfı sipâriş edilemez. Yüzbaşı ve mülâzım rütbelerinde bulunan zâbitân ta'yîn sipârişi terk edemez. Dersa'âdet'in gayri mahallere ta'yîn sipârişi yapılamaz. Şu kadar ki ordu merkezinden hasbe'l-îcâb me'mûren bir tarafa gönderilen, kolağası rütbesinden i'tibâr edilen zâbitân, merkezde kalan 'â'ilesinin idâresi için "merkez sipârişi nâmıyla" nizâmına tevfîkan erzâk sipârişi terk edebilir. Tebdîl-i havâya gidecek olan zâbitân dahi tebdîl-i havâ müddetinde müstehak olduğu ma'âş ve ta'yîni merkezdeki 'â'ilesine verilmek veyâ alınıp kendine gönderilmek üzere bir vekîl göstererek sipâriş edebilir. Fakat bu sûretle terk edilecek ma'âş ve ta'yîn o zâbitin mensûb olduğu dâ'ire ve alay ve taburdan tesviye kılınır. Merkez sipârişi nâmıyla terk edilen ma'âş mâh-be-mâh ordu hazînelerinden i'tâ olunur. Bunun için yapılacak mu'âmele Dersa'âdet ve taşra sipârişi gibi yapılır. Bir mahkeme tarafından mahkûmün-bih olmayan borcun ödenmesiçün sipâriş kabûlü câ'iz olamaz.

[256]

Merkez Sipârişi İçin

Bu kerre me'mûren taburum ile berâber … 'azîmetim mukarrer olduğundan işbu bin üç yüz on beş senesi … mâhından i'tibâren ma'âş-ı 'âcizâneme mahsûben merkez sipârişi nâmıyla 'avdetimize kadar şehrî … guruşun ordu-yı hümâyûn hazînesinden Edirne'de … mahallesinde … numerolu hânede sâkine 'â'ilemin idâresiçün … nâmına olarak 'i'tâ buyurulması zımnında sened-i meşrûttur.

İhtâr

Bu gibi sened-i meşrûtlar taburlarca zâbitândan toplanılır. 'Ale'l-esâmî bir defter yapılır. Defterin zîri tabur meclisleri tarafından bâ-mazbata tasdîk edilir. Senedler deftere rabtedilir. Kā'ide-i teselsüle tevfîkan ordu-yı

hümâyûna takdîm olunur. Senedler müte'addid değil ise sipâriş terk edecek zâbitin senedini rabten bir de istid'â vermesi lâzımdır. İstid'ânın zîri tabur meclisinden mazbatalı olarak tasdîk edilir. Bu mu'âmele 'umûm sipârişler hakkında cârîdir. Sipâriş terk edenlerin ma'âşı sened-i meşrûtunu verdiği târîhten i'tibâren derhâl icmâllerce sipâriş mu'âmelesi görür. Ma'âş gayr ez-sipâriş tesviye edilir. Dersa'âdet sipârişi için başka, **[257]** taşra sipârişi için başka defter yapılır. Her ikisi bir deftere yazılmaz. Defterler ikişer nüsha yapılır.

Erzâk Sipârişi Sened-i Meşrûtu

Yevmî	Şehrî	Şehrî	Şehrî
Nân	Sâde	Erz	Gûşt
Çift	'Aded [Kıyye]	'Aded [Kıyye]	'Aded [Kıyye]
2	3	6	11
Yalnız iki kıyyedir	Yalnız üç kıyyedir	Yalnız altı kıyyedir	Yalnız on bir kıyyedir

Yalnız dört kalemdir.

Dersa'âdet'te Gedikpaşa'da … mahallesinde … numerolu hânede mukîm 'â'ilemin idâresiçün Hüseyin Efendi nâmına olarak işbu üç yüz on beş senesi Mart'ı ibtidâsından i'tibâren ber-mûceb-i bâlâ dört kalem erzâkın sipâriş sûretiyle ta'yînât-ı 'âcizâneme mahsûben beher ay Dersa'âdet'te kâ'in nizâmiye erzâk anbârından i'tâsı zımnında işbu sened-i meşrût-ı 'âcizânem bi't-tanzîm takdîm kılındı.

[258]

İbrâ Senedi

Târîh-i senede kadar … zimmetinde olan matlûbumün kâffesini ahz ü kabz eylediğimden kendinde bir gûne hakk ve matlûbum kalmadığını mübeyyin işbu ibrâ senedi i'tâ kılındı.

Fî … sene … imzâ

Diğeri

… zimmetinde matlûbum olan … guruşu tamâmen ahz ü kabz eylediğimden ol bâbda mûmâ-ileyh 'aleyhine olarak … muhâkemesinde ikāme ettiğim da'vâdan fâriğ olduğumu mübeyyin işbu ibrâ senedi i'tâ kılındı.

Fî … sene … imzâ

Battâl-nâme

Kazâ'en zâyi' ettiğim 18 Ağustos 1314 târîhli bir kıt'a sened mûcebince … zimmetinde alacağım olan … guruşu bu def'a fâ'iziyle berâber ahz ü istîfâ ettiğimden bi'l-âhire mezkûr sened bir taraftan zuhûr eder ise hüküm ve i'tibârı olmayacağını mübeyyin işbu battâl-nâme i'tâ kılındı.

Fî … sene … imzâ

[259]

Kefâlet Senedi

Bu kerre … ordu-yı hümâyûnun vezne müdîrliğine ta'yîn buyurulan … Efendi'nin müddet-i me'mûriyyeti zarfında me'mûriyetinden dolayı zimmetine mâl-i mîrîden akçe ve sâ'ire geçirecek olduğu takdîrde kâmilen ve her zamân tazmîn etmeye kefîl bi'l-mâl olduğumu mübeyyin işbu senedim i'tâ kılındı.

İhtâr

Kefîllerin derece-i servetleri evvel emirde hükûmetlerden bâ-mazbata tasdîk edilir. Emlâkinden kefâlet ettiği me'mûrun kaç guruşa kadar kefîl irâ'e etmesi nizâmen lâzım ise ol mikdârının kaydı üzerine hükûmetçe şerh verilir. Kefâletten çıkmadıkça ya istîfâ etmedikçe o emlâki satamaz, terhîn de edemez. Altı ayda bir def'a küfelânın derece-i servetleri hükûmetlerden su'âl olunup tasdîk ettirilir. Vezneler her ay nihâyetlerinde – lüzûm görülür ise ay içinde bile – mensûb olduğu dâ'ire tarafından bir hey'et-i mahsûsa ma'rifetiyle yoklama edilir. Vâridâtıyla masârifi, mevcûdu, tedkîk kılınır. Kefâlet senedi mukāvelât muharririne tasdîk ettirilir.

[260]

Makbûz Senedi

Tarafıma teslîm olunmak üzere … kasabasında sâkin tüccârdan … Efendi'nin göndermiş olduğu … guruşu ahz ettiğimi mübeyyin seneddir.

Fî … sene … imzâ

Diğeri

… Alayın … Taburu … binbaşısı … Efendi'nin … Efendi'ye tevdî'an tarafımıza teslîm olunmak üzere göndermiş olduğu … guruşu tamâmen ahz ettiğimi mübeyyin makbûz senedidir.

Fî … sene … imzâ

Diğeri

… Efendi'nin hesâbına olarak tarafıma i'tâsını tüccârdan … Efendi'ye havâle ettiğimi … guruşu Mecîdiye on dokuz i'tibârıyla ahz ü kabz ettiğimi mübeyyin seneddir.

Diğeri

Lülebergos 'İlâve Alayı için Tophâne-i 'Âmire Sevk **[261]** Komisyonunda müstahdem Mülâzım Sâlim Efendi'ye teslîmen irsâl buyurulmuş olan … 'aded Martini Henry tüfengiyle 200 sandık cebe-hânenin bi'l-vürûd ta'dâd olunarak teslîm alındığını mübeyyin işbu makbûz senedi i'tâ kılındı.

Fî … sene … imzâlar

Diğeri

… Alayının … Taburu için … den irsâl buyurulan ber-mûceb-i bâlâ … kalem eşyâ sevkine me'mûr olan … vâsıtasıyla bi'l-vürûd ta'dâd olunarak teslîm alındığını mübeyyin işbu makbûz senedi verildi.

Fî … sene … imzâlar

[262]

Kontrato Senedleri

Lahm Kontratosu

… Ordu-yı Hümâyûnu Levâzım Dâ'iresiyle … mukîm tüccârdan ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyyeden … arasında ber-vech-i âtî lahm mukāvele-nâmesidir.

Birinci Mâdde: Müte'ahhid Efendi … Ordu-yı Hümâyûnun merkez ve mevâki'inde bulunan ve bi'l-îcâb bulundurulacak olan sunûf-ı 'asâkir-i şâhânenin mu'âyenât-ı lahmiyyesini … senesi ibtidâsından … senesi … nihâyetine kadar i'tâyı ta'ahhüd eder.

İkinci Mâdde: Zebh olunacak hayvânât 'illetten sâlim ve semiz olacak ve mezbahalarda cihet-i 'askeriyyeden birer tabîb ve baytâr zâbit bulundurularak bunlar tarafından şâyân-ı kabûl görülmeyen lühûm alınmayacaktır.

Üçüncü Mâdde: Şâyân-ı kabûl olan lühûmun bir ayağına masârifi cihet-i 'askeriyyeye 'â'id olmak üzere birer sicim bağlanıp sicimin **[263]** iki ucu düğüm yapılarak üzerine kurşun damga urulacaktır.

Dördüncü Mâdde: … senesi … ve … aylarında nısfı erkek Rumeli ve nısfı kısır Rumeli kıvırcığı ve … ve … aylarında münâsafaten erkek ve kısır sığır … aylarında erkek Rumeli kıvırcığı ve mektep ve hasta-hâneye münhasıran Rumeli kıvırcığı verilecek ve yalnız rûz-ı Hızır'da istenildiği kadar kuzu eti i'tâ olunacaktır.

Beşinci Mâdde: Hayvânâtın baş ve ciğerleri alınmayıp müte'ahhide bırakılacak ve kuzu eti alındığı vakit baş ve ciğeri alınacak ise de beher kuzunun eti dokuz kıyyeden aşağı olmayacaktır.

Altıncı Mâdde: Şerâ'it-i muharreresi vech ile iktizâ kadar lahm verilemediği hâlde sûk-ı Sultânî'den veyâhûd hâricden derece-i matlûbede lahm mübâya'a olunacak ve fark-ı fî'âtı müte'ahhide 'â'id olacaktır.

Yedinci Mâdde: Gerek kıvırcık ve gerek sığır etinin biribiri üstüne beher kıyye-i cedîdesi sîm Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla … guruş … para olmak üzere karârlaştırılmıştır.

Sekizinci Mâdde: Bir ay içinde verilen lahmın esmânı ertesi ayın yirminci gününde müte'ahhid ibrâz edeceği senedât-ı mahsûsa üzerine … veznesinden (tabur sandığından) i'tâ kılınacak ve müte'ahhidin matlûbundan dâ'imâ yüzde … guruşu depozito olarak **[264]** hitâm-ı mukāveleye mevkûf tutulacaktır ve kontrato hitâmında yeniden 'akd-i mukāvele edinceye kadar yeni müte'ahhid hesâbına olmak üzere îfâ-yı ta'ahhüd edecektir.

Dokuzuncu Mâdde: Ber-mûceb-i mukāvele müte'ahhidin matlûbu tesviye olunamadığı takdîrde müte'ahhid dahi îfâ-yı ta'ahhüdde muhtâr kalacaktır.

Onuncu Mâdde: 'Asâkir-i şâhânenin bulundukları mevki'lere kadar lühûmun masârif-i nakliyyesi müte'ahhide 'â'id olacak ve yalnız erkân ve ümerâ ve zâbitânın perâkende olarak alacakları lühûm mezbahalarda verilecektir.

On Birinci Mâdde: Müte'ahhidin mezbahalarda bulunduracağı me'mûr ve kasab ve sâ'irenin ma'âş ve ücretleri ve mezbaha kirâsı tamâmen müte'ahhide 'â'id olacak ve bunların ehl-i 'ırz u nâmûstan ve terbiyeli adamlardan intihâb olunmaları lâzım geleceğinden bir gûne fenâlıkları ve efrâd-ı 'askeriyye haklarında hürmetsizlikleri görülür ise derhâl def' ü tard edilmesinde cihet-i 'askeriyye her vakit muhtâr bulunacaktır.

On İkinci Mâdde: Müte'ahhidin vereceği ta'yînât-ı lahmiyye için tedârik edeceği hayvânâtı memleketin havâyic-i zarûriyyesine nakîsa îrâs etmeyecek sûrette tedârik edecek ve bu bâbda bir gûne kîl ü kāl vukû'una sebebiyet vermeyecektir.

On Üçüncü Mâdde: Ba'zı mevâki'-i 'askeriyyede bulunan **[265]** 'asâkir-i şâhâne mu'ayyenâtı için ayaktan hayvân alınmak zarûrî görünür ise evvel emirde hayvânât diri olarak veznolunarak tahakkuk edecek sıkletten yüzde otuzu tenzîl olunup üst tarafı sâfî lahm i'tibâr kılınacak, derileri dahi müte'ahhide 'â'id bulunacaktır. Derileri yünleri kırpılmayarak müte'ahhide verilecektir. İ'âde olunmayan derilerin beheri için müte'ahhid tarafından dörder guruş taleb olunacaktır.

On Dördüncü Mâdde: İşbu mukāvele-nâme … târîhinde tanzîm u te'âtî kılınmış olduğundan hükm-i mukāvele bu târîhten i'tibâr edilecektir.

Fî … sene … imzâ

Kefîlin Tasdîki

On dört bendi şâmil olarak tüccârdan … Efendi ile …. Ordu-yı Hümâyûnu Levâzım Dâ'iresi arasında 'akd edilmiş olan işbu mukāvele ahkâmını müte'ahhid hesâbına olarak her vakit icrâya kefîl bi'l-mâl olduğumu mübeyyin imzâ ve tahtîm eylerim.

Fî … sene … imzâ

Ekmek Kontratosu

… Ordu-yı Hümâyûnu Levâzım Dâ'iresiyle (fırka-i hümâyûn ile) **[266]** … mukîm tüccârdan ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyyeden … Efendi arasında 'akd olunan nân-ı 'azîz mukāvele-nâmesidir.

Birinci Mâdde: Ordu-yı Hümâyûnun (fırka-i hümâyûnun) merkez ve mevâki'inde bulunan ve bi'l-îcâb bulundurulacak olan her sınıf 'asâkir-i şâhânenin nân-ı 'azîz ta'yînâtı … senenin … mâhı ibtidâsından … senenin … mâhı nihâyetine kadar şürût-ı âtiye ile i'tâyı … Efendi ta'ahhüd eder.

İkinci Mâdde: Tutulan numûnesine tevfîkan verilecek nân-ı 'azîzin yüzde … kıyyesi kızılca …. kıyyesi buğdaydan tahn olunmuş dakîkten mahlûtan tabh edilmiş olacak ve derûnunda sâ'ir cins dakîk bulunmayacak ve rengi ve pişkinliği her vakit numûnesine muvâfık olacaktır.

Üçüncü Mâdde: Bir kıyye nân-ı 'azîzin fi'âtı Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla … paradır.

Dördüncü Mâdde: Numûnesinden bir derece aşağıya kadar nâdiren nân-ı 'azîzin kabûlü câ'iz olacak ise de bir dereceden aşağı olduğu hâlde kıyyede … para, iki derece aşağı olduğu takdîrde kıyyede … para tenzîl-i fi'ât edilecek ve işbu dereceden aşağı olanlar kabûl edilmeyip sûk-ı Sultânî'den îcâbı kadar francala mübâya'a olunarak fark-ı fi'âtı müte'ahhide 'â'id olacaktır.

Beşinci Mâdde: Müte'ahhid nân-ı 'azîz pişirmek için îcâb **[267]** eden furunları kendi hesâbına olarak bi'z-zât tedârik edecek hademe ve pişirici ve sâ'ire ma'âş ve ücretlerini kendi te'diye eyleyecektir. Ya'ni cihet-i 'askeriyyeden müte'ahhide nân-ı 'azîz bahâsından başka hiçbir şey verilmeyecektir.

Altıncı Mâdde: 'Asâkir-i şâhânenin ikāmet ettikleri mahallere kadar nân-ı 'azîzin masârif-i nakliyyesi müte'ahhide 'â'id olacak ve yalnız erkân ve ümerâ ve zâbitânın perâkende olarak alınacak ta'yînâtı furunlarda verilecektir.

Yedinci Mâdde: Bir ay zarfında verilen nân-ı 'azîzin esmânı alay ve taburlardan verilecek senedât-ı mahsûsa üzerine ertesi mâhın … nci günü … veznesinden (mâl sandığından) tesviye ve i'tâ kılınacaktır.

Sekizinci Mâdde: Furunlarda cihet-i 'askeriyyeden nezâret etmek üzere birer zâbit bulundurulacak ve tabîb ma'rifetiyle mu'âyene edilecek ve müte'ahhidin bulunduracağı hamîrci ve hademe ve sâ'ire ehl-i nâmûstan olacak ve efrâd-ı 'askeriyye hakkında hürmetsizlik olunamayacak ve bu hademe ve sâ'ireden uygunsuzlukları görülenler derhâl tard u def' edilecektir.

Dokuzuncu Mâdde: Îcâb edip de nân-ı 'azîz yerine dakîk alınmak lâzım gelir ise …. kıyye dakîk … kıyye nân-ı 'azîz i'tibâr olunacaktır. **[268]**

Onuncu Mâdde: Müte'ahhid, furunları için îcâb eden hatabı memleketin ihtiyâcâtını dûçâr-ı sekte etmeyecek sûrette tedârik edecek, bu yüzden sızıldıya meydân vermeyecektir.

On İkinci Mâdde: Buğday veyâ dakîk fi'âtının terakkî ettiğinden bahs ile ve ne de sâ'ir sûretle bir gûne iddi'âya müte'ahhidin hakkı olamayacak ve cihet-i 'askeriyye aldığı nân-ı 'azîzin parasını ber-mûceb-i mukāvele i'tâdan başka bir hâli kabûl etmeyecektir.

On Üçüncü Mâdde: İşbu mukāvele-nâme … târîhinden bi't-tanzîm te'âtî kılınmış olduğundan hükmü bu târîhten mu'teber tutulacaktır.

İhtâr

Kefîlin sûret-i tasdîki lahm kontratosunda olduğu gibidir.

Revgan-ı Sâde Kontratosu

… Ordu-yı Hümâyûnu Levâzım Dâ'iresi ile tüccârdan ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyyeden … arasında 'akd olunan revgan-ı sâde mukāvele-nâmesidir.

Birinci Mâdde: Ordu-yı Hümâyûn merkez mevâki'inde bulunan ve lede'l-îcâb bulundurulacak olan sunûf-ı 'asâkir-i şâhânenin revgan-ı sâde ta'yînâtı şürût-ı âtiye ile … senesinin … mâhı nihâyetine kadar i'tâyı … Efendi ta'ahhüd eder. **[269]**

İkinci Mâdde: Verilecek revgan-ı sâde, tutulan numûnesine tamâmen muvâfık olarak sebîr cinsinden olacak ve yüz[de] sekseni süt ve yirmisi sâ'ir yağlardan yapılmış bulunacaktır.

Üçüncü Mâdde: Verilecek yağ acı ve kokmuş ve numûnesine gayr-i muvâfık olarak mahlût olmayacak ve olduğu hâlde kat'iyen kabûl edilmeyip hâricden ber-mûceb-i numûne îcâbı kadar yağ mübâya'a edilerek fark-ı fi'âtı müte'ahhide 'â'id olacaktır.

Dördüncü Mâdde: Bir ay zarfında alınacak yağın esmânı ertesi ayın yirmisinde taburların irâ'e olunacak senedât-ı mahsûsası üzerine … veznesinden i'tâ kılınacak ve müte'ahhidin matlûbundan dâ'imâ yüzde … guruşu depozito olarak hitâm-ı mukāveleye kadar mevkûf bulunacaktır.

Beşinci Mâdde: Yağın beher kıyyesi Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla … guruş … paraya karârlaştırılmış olduğundan hâlen ve istikbâlen bir gûne bahâne serdiyle bundan ziyâde bir şey istemeye müte'ahhidin hakkı olamayacaktır. Hitâm-ı mukāveleden sonra yeniden 'akd edilecek mukāvele târîhine kadar yeni müte'ahhid hesâbına olarak lüzûmu olan yağı i'tâya mecbûr olacaktır.

Altıncı Mâdde: Îcâb eden yağ, müte'ahhidin merkez ve mevâki'-i 'askeriyyede anbâr ittihâz etmiş olduğu mahallerde teslîm olunacak ve bu anbârlara kadar masârif-i nakliyye, masârif-i rüsûmiyye ve anbâr icâreleri ve tutacağı **[270]** hammâl ve sâ'ire ücretleri tamâmen müte'ahhide 'â'id

olacak ve cihet-i 'askeriyye beher kıyye yağ için verilmesi îcâb eden parayı müte'ahhid bulunacaktır.

Yedinci Mâdde: Hasbe'l-îcâb yağın kendi fuçısı ile alınması lâzım geldikte dara olarak yüzde … kıyyesi tenzîl edilecektir.

Sekizinci Mâdde: Yağ, fabrikasından çıktığı gibi fabrikanın mührü altında olarak gelecek ve açılmazdan evvel dahi bir komisyon tarafından tedkîk olunacaktır.

Dokuzuncu Mâdde: İşbu mukāvele-nâme … târîhinde te'âtî edilmiş olmasından dolayı hükmü bu târîhten mu'teber tutulacaktır.

İhtâr

Her nev' kontratolar yukarıda gösterildiği gibi bend bend yazılır, ahkâm-ı kontrato yalnız yazdığımız mevâda münhasır olmayıp daha bazı lâzım olan şerâ'it dercedilebilir. Kontratolar, biri müte'ahhidde biri de cihet-i 'askeriyyede hıfzolunmak üzere ikişer nüsha yazılıp imzâ ve tahtîm edilerek te'âtî edilir; her nüshaya onar guruşluk pul yapıştırılır. Mukāvelât muharririne de tasdîk ettirmek lâzımdır. Esnâ-yı kontratoda merkez-i vilâyette ise ordu levâzım dâ'irelerine; defterdârlar ile idâre meclis a'zâsından **[271]** iki zât, mevâki'-i sâ'irede ise yine muhâsebeci veyâ mâl müdîriyle meclis-i idâreden iki zât dâ'ire-i 'askeriyyede müteşekkil meclis-i münâkasada a'zâ sıfatıyla bulunurlar.

Ordu-yı hümâyûn merkezlerinde müte'ahhidlerin matlûbâtı alay ve taburlardan verilecek senedât-ı mahsûsa üzerine ya doğrudan doğruya ordu hazînelerinden verilir yâhûd ordunun tahsîsât-ı havâlesi olan vilâyet mâl sandığından tesviye olunmak üzere levâzım dâ'irelerinden mübâdeleten başkaca sened-i mahsûs tanzîm olunarak müte'ahhide verilir.

Dersa'âdet'te müte'ahhidler matlûbâtı ya nakden nizâmiye hazînesinden tesviye edilir, yâhûd vilâyet üzerine havâle kılınmış olan tahsîsât-ı 'askeriyyeden mahsûbu icrâ olunmak üzere müte'ahhidlere havâle-nâme i'tâ edilir.

Müstakil fırka merkezlerinde tesviye-i matlûbât, ordu merkezlerinde olduğu gibi ya fırka hey'et-i idâresi sandığından, yâhûd vilâyât nâmına sened-i mahsûs i'tâsıyla icrâ edilir.

Müfrez bir mevki'de bulunup da idâresi için vilâyât üzerine verilmiş olan havâleyi bi'z-zât tahsîl ve sarf eden alay ve taburlarda müte'ahhidler matlûbâtını ya alay ve tabur sandıklarından nakden tesviye eder, yâhûd tahsîsâtlarının muhavvel olduğu mâl sandığından verilmek üzere müte'ahhidlerine senedât-ı mahsûsa verir. **[272]** Gerek bir ordu merkezinde olsun gerek mevâki'de veyâ müfrez bulunsun alay ve taburlar taraflarından her aldıkları erzâk ve sâ'ireye mukābil sened-i mahsûs verilmez; mazbata verilir. Mazbataların muhteviyâtı bir ay zarfında ne mikdâra bâliğ olmuş ise her ay nihâyetinde müte'ahhidler ile hesâb görülerek hâsıl edeceği yekûnlara göre sened-i mahsûs verilir, mazbatalar müte'ahhidlerden istirdâd edilir.

Bir muhârebe veyâ seferberlik zamânında müte'ahhidler ile her ay nihâyetinde bu sûretle hesâb görmek mümkün olamayacağından ba'zen birkaç aylık hesâb görülerek mazbatalar bi'l-istirdâd senedât-ı mahsûsa verilir.

Muhârebe ve seferberlik zamânlarında îcâb eden erzâk, teşekkül eden idâre hey'etlerinin taht-ı idârelerine verilen anbârlardan taburlara verilmesi usûlünden olmak hasebiyle bu anbârlardan alınacak erzâka, idâre sandıklarından ahz edilecek nakde mukābil mazbata verilir. Bir veyâ birkaç ayda bir kerre hesâb görülerek verilen mazbatalar istirdâd ve mukābillerinde cümlesinin hâsıl ettikleri yekûnlara göre idâreler nâmına senedât-ı mahsûsa verilir.

İdâreler de ahz ü kabz ve sarf ettikleri erzâk ve sâ'irenin bi'l-âhire hesâblarını Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerî Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine i'tâ ve mu'âmelât-ı mahsûbiyyesini icrâ ederler.

[273]

Erzâk İçin Müte'ahhidlere Verilen Mazbatalar

Sade	Erz	Şeker	Tuz
Kıyye	Kıyye	Kıyye	Kıyye
100	150	50	25
Yalnız yüz kıyyedir	Yalnız yüz elli kıyyedir	Yalnız elli kıyyedir	Yalnız yirmi beş kıyyedir

Kalem

4

Yalnız dört kalemdir

İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb piyâde … Taburu için ber-vech-i bâlâ dört kalem erzâkın müte'ahhidi olan … Efendi'den alındığını mübey* yin mazbatadır.

Fî … Sene … İmzâlar

İhtâr

Yukarıdaki erzâk mazbatasında olan "müte'ahhidi olan … Efendi'den" cümlesi "… idâre-i 'askeriyyesi anbârından" cümlesine tahvîl olunarak idâreler nâmına yazılır.

[274]

Yevmiye Müte'ahhide Verilen Senedât

Kıyye	Nân	
	50	K 1
	53	K 2
	51	K 3
	58	K 4
	07	Perâkende
	219	

Yalnız iki yüz on dokuz çifttir.

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayın … Taburu için müte'ahhidlerinden ber-vech-i bâlâ iki yüz on dokuz çiftin hâvî olduğu … kıyye nân-ı 'azîzin alındığını mübeyyin seneddir.

Nöbetçi Yüzbaşı … Kâtib … Binbaşı

İhtâr

Mu'ayyenât-ı lahmiyye için tanzîmi îcâb eden yevmiye senedi yukarıdaki nân-ı 'azîz senedi gibidir. Nân-ı 'azîz senedleri gerçi çift üzerine yapılır ise de bâlâ ve metn-i senedde dahi gösterilir.

Ekmekçiden nân-ı 'azîz alınırken nizâmen veznolunarak alınmak lâzım **[275]** geleceğinden çift hesâbına nazaran kaç kıyye noksân zuhûr ederse zuhûr eden noksân dahi alınarak bölüklere, bölüklerden dahi mangalara taksîm ve i'tâ edilir.

Tâze Fasulye

Para	Guruş	Kıyye	Fî para
25	20	75	11

Yalnız yirmi guruş yirmi beş paradır.

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb süvârî … Alayı için i'tâ etmiş olduğum ber-mûceb-i bâlâ yetmiş beş kıyye tâze fasulyenin esmânı olan yirmi guruş yirmi beş parayı Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla alay sandığından ahz ü kabz eylediğimi mübeyyin seneddir.

Fî … sene … Cisr-i Mustafapaşa'da Sebzeci Hasan

İşbu sened mûcebince Sebzeci Hasan Ağa'dan mübâya'a olunan tâze fasulyenin esmânı olan yirmi guruş yirmi beş paranın **[276]** Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla alay sandığından sarf ve tesviye olunduğu tasdîk olunur.

Fî … sene … Alay Meclis imzâları

İhtâr

Bu senede on paralık pul yapıştırılması îcâb eder. Bu misillü mübâya'ât için îcâb eden makbûzlar hep bu tarzda tanzîm edilir. Müte'ahhidlere senedât-ı mahsûsa verildiği sıra dahi yukarıdaki verdiği erzâkın cins ve mikdârına göre guruşlu bir makbûz yaptırılıp guruş nisbetinde pul yapıştırılır.

[277]

Ordu Levâzım Dâ'ireleriyle Müstakil Fırkalar İdârelerinden Tanzîm Olunacak Senedât-ı Mahsûsa

Ma'âş İçin

… Ordu-yı Hümâyûnun (… fırka-i dâ'imesinin) … senesi idâresiçün … Vilâyet-i Celîlesinden müretteb olan mebâliğden mahsûb olunmak ve 'asâkir-i şâhâneye 'umûmen bir ma'âş verilerek sene-i merkûme Nîsân tevhîd icmâlinde îrâd gösterilmek üzere ber-vech-i bâlâ … guruşun Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla vilâyet-i müşârün-ileyhâ mâlından ahz olunduğunu mübeyyin işbu sened-i mahsûs verildi.

Fî … sene … ve fî … sene …

Levâzım Re'îsi Birinci Şu'be Müdîr Mu'âvini Vezne Müdîri
Birinci Şu'be Müdîr Mu'âvini Birinci Şu'be Müdîri

İhtâr

İdârelerden tanzîm olunacak senedât-ı mahsûsayı idâre re'îsi, **[278]** idâre başkâtibi, kâtib-i sânî, sandık emîni mühürlemeleri îcâb eder.

Ta'yîn İçin

… Ordu-yı Hümâyûnun … senesi idâresiçün … Vilâyet-i Celîlesinden müretteb tahsîsâtından mahsûbu icrâ olunmak ve 'asâkir-i şâhânenin müte'ahhid Temel Efendi'den alınmış olan ta'yînâtı esmânına verilerek sene-i merkûmenin … mâhı ta'yînât tevhîd icmâlinde îrâd gösterilmek üzere ber-vech-i bâlâ … guruşun sîm Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla vilâyet-i müşârün-ileyhâ mâlından alındığını mübeyyin işbu sened-i mahsûs i'tâ olundu.

Fî … sene …

İhtâr

Müte'ahhidlere verilecek ta'yînât kısmı sened-i mahsûslarının bâlâlarına ahz edilen erzâkın cins ve mikdârı ve bahâsı başka başka tahrîr ü terkîm edilir. Müte'ahhidlerin ismi de derûn-ı senedde gösterilir.

İnşâ'ât Tahsîsâtına Mahsûben

… Ordu-yı Hümâyûn … senesi inşâ'ât tahsîsâtından **[279]** … Vilâyet-i Celîlesine muhavvel meblağdan mahsûbu icrâ kılınmak ve sene-i merkûme inşâ'ât cedvelinde îrâd gösterilmek üzere ber-vech-i bâlâ … guruşun sîm Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla vilâyet-i müşârün-ileyhâ mâlından alındığını mübeyyin işbu sened-i mahsûs verildi.

Fî … sene …

Diğeri

… Fırka-i dâ'imesinin … senesi melbûsât kısmı tahsîsâtından … Vilâyeti emvâline muhavvel mebâliğden mahsûb olunmak ve sene-i merkûme ta'yînât kısmı cedvelinde îrâd gösterilmek üzere ber-vech-i bâlâ … guruşun vilâyet-i müşârün-ileyhâ mâlından alındığını müş'ir işbu sened-i mahsûs verildi.

Fî … sene …

[280]

Alay ve Taburlardan Verilecek Senedât-ı Mahsûsa

Ma'âş İçin

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb piyâde … Alayın … Taburunun ümerâ ve zâbitân ve efrâdının … senesi … mâhı ma'âşlarına verilmek ve sene-i merkûmenin … mâhı ma'âş icmâlinde îrâd gösterilmek üzere ber-vech-i bâlâ … guruş ordu-yı mezkûr veznesinden Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla alındığını mübeyyin işbu sened-i mahsûs verildi.

Fî … sene …

Mülâzım Mülâzım Yüzbaşı Yüzbaşı Kolağası Binbaşı

Tabur Kâtibi İmâm

İhtâr

Bu gibi 'umûm ma'âş için yapılacak sened-i mahsûsların hâvî olduğu paradan ne kadarının ümerâ ve zâbitân ve ne kadarının silâh-endâz ma'âşı olduğunu sened-i mahsûsların bâlâlarında birer kalem irâ'e ile yekûn etmeli, yekûnun altına "yalnız … guruştur" 'ibâresini yazmalıdır.

[281]

Ta'yînât İçin

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb Topçu Altıncı Alayın ümerâ ve zâbitân ve efrâdının üç yüz on beş senesi Mart'ı zarfında müte'ahhidi Yorgi Efendi'den alınmış olan ber-vech-i bâlâ … kıyye nân-ı 'azîz ta'yînlerinin esmânına verilmek ve sene-i merkûme Nîsân mâhı ta'yînât icmâlinde îrâd gösterilmek üzere … guruşun Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla ordu-yı hümâyûn veznesinden alındığını mübeyyin sened-i mahsûsdur.

Fî … sene … imzâlar

Redîf Taburlarından

Ma'âş İçin

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb redîf … Alayının … nci Lülebergos Taburunun … senesi idâresiçün … Vilâyetinden muhavvel olan mebâliğden mahsûbu icrâ olunmak ve tabur-ı mezkûr ümerâ ve zâbitân ve çavuşânının sene-i merkûme … mâhı ma'âşlarına i'tâ olunarak … mâhı icmâlinde îrâd gösterilmek üzere ber-vech-i bâlâ … guruşun Lülebergos Kazâsı mâl sandığından ahz olunduğunu müş'ir sened-i mahsûsdur.

[282]

Mevâki'-i 'Askeriyyede İnşâ Olunacak Emâkin-i Emîriyye Masârifi İçin İnşâ'ât Komisyonlarından Tanzîm Olunacak Senedât

… Ordu-yı Hümâyûnu redîf… Alayının … Taburunun merkezi olan … de müceddeden inşâ olunmakta bulunan tabur debboyunun masârif-i

inşâ'iyyesi için … Vilâyet-i Celîlesine muhavvel … guruştan mahsûbu icrâ olunmak ve masârif-i mezkûreyi müş'ir tanzîm olunacak cedâvilden … mâhın cedvelinde îrâd gösterilmek üzere ber-vech-i bâlâ … guruşun vilâyet-i müşârün-ileyhâya mülhak … mâlından alındığını mübeyyin işbu sened verildi.

Fî … sene … komisyon hey'etinin imzâları …

İhtâr

Yukarıdaki müsveddeler vech ile senedât-ı mahsûsa tanzîm edilir. Senedlerin bâlâlarında olan mahallerine sıra numerolarının ve alınmış olan paranın hangi ay icmâlinde îrâd gösterildiğinin be-heme-hâl **[283]** irâ'esi îcâb eder. Mükerrer numero konulmamak için dikkat edilmelidir. Senedât-ı mahsûsaya hem 'Arabî hem Rûmî târîhi konulur. Yalnız Rûmî târîhi konmak ile iktifâ edilmez.

Senedât-ı mahsûsanın zahrına veyâ zîrine – hâvî olduğu mebâliğe mukābil müte'ahhidlerden veyâ sâ'irlerinden alınması iktizâ eden makbûz senedâtına damga nizâmına tevfîkan pul yapıştırıldığı anlaşılmak üzere – "makbûz senedâtı üzerine varaka-i nisbiyyesi alınmıştır" yâhûd ve sâdece "varaka-i nisbiyyesi alınmıştır" 'ibâresi yazılarak tabur meclisi tarafından bi't-tahtîm tasdîk olunmaları lâzım gelir. Bu vech ile tasdîk edilmemiş olan senedâta hâvî olduğu akçenin mikdârı nisbetinde pul yapıştırılır.

Veznelerden akçe verildiği sırada zîrlerine başkaca yirmi paralık pul yapıştırılır. Yazının birazı pulun üstüne gelmek üzere " Makbûzum olmuştur" 'ibâresi tahrîr edilir. Bu 'ibârenin altı, akçeyi ahz eden kimseye tahtîm ettirilir. Buna " 'an-yedin" mu'âmelesi denilir.

Senedât-ı mahsûsadan – her ne sebebe mebnî olur ise olsun – birinin ibtâl edilmesi lâzım geldikte ibtâl edilmiş olan sened 'ilm ü haber kısımlarıyla berâber esbâb-ı mûcebincesinin beyânıyla bir takrîr yazılarak rabten ve kā'ide-i teselsüle ri'âyeten ordu-yı hümâyûna gönderilir. Senedât-ı mahsûsa Bâb-ı Ser-'askerî Matba'ası'nda tab' edilir. **[284]** Muhâsebât ve levâzımât-ı 'umûmiyye dâ'ireleri ma'rifetiyle ma'âş kısmına başka, ta'yînât kısmına başka olarak birden bed' ile sıra numerosu urdurulur, ordu ve

fırkalardan taleb vukû'unda hangi numerodan hangi numeroya kadar hangi orduya sened gönderildiği tutulacak kaydına işâret edilir. Ordulara kaydolunur. Ordular da alay ve taburlara bu sûretle i'tâ eder.

Resm-i Damga Nizâm-nâmesi Vech İle Yapıştırılması Lâzım Gelen Evrâk İle Pulların Envâ'ı

Resm-i damgaya tâbi' olan evrâk üzerine yapıştırılması lâzım gelen pullar iki türlüdür. Birine: maktû', diğerine nisbî denilir.

Maktû': Kefâlet senedleri, ticâret mukāvele-nâmeleri, 'arz-ı hâl ve daha mu'ayyen mebâliği hâvî bulunmayan evrâk üzerine yapıştırılır.

Nisbî: Mu'ayyen mikdârda olan mebâliği muhtevî bulunan senedler ile bu gibi evrâk üstüne yapıştırılır.

Maktû' Pul Yapıştırılacak Evrâk İle Pulların Kıymetleri:

Para	Guruş	
00	2	'Atebe-i 'ulyâ-yı hazret-i pâdişâhîye 'arz u takdîm kılınacak istid'âlara **[285]**
	10	Mahâkim ve mecâlisten bir mu'ayyen meblağı hâvî olmayarak verilen i'lâm ve hüküm mazbatalarıyla idâre meclislerinden Der-'aliyye ve mahall-i sâ'iredeki devâ'ire hitâben ashâb-ı masâlih yedlerine i'tâ edilen mazbataların her nev'i, tahrîren tanzîm edilen vekâlet-nâmeler
	3	Bir dâ'ire-i resmiyyeden çıkarılıp ashâbına verilecek kayıd sûretleri, terceme-i hâl varakaları ve merbûtâtı masâlih-i zâtiyyeye dâ'ir alay emînlerinden müşîrâna kadar olan rüteb-i 'askeriyye ashâbının verecekleri tezkire ve takrîrler, pasaportlarıyla sayd-ı berrî vü bahrî tezkireleri, emânet senedleri
	10	Mecâlis-i idâre-i mülkiyyeden ücret-i mekârî ve mesâfeye dâ'ir me'mûrîn yedlerine verilen mazbatalar, kontratolarda ve yirmi bin guruştan yukarı olan deyn senedâtında müte'ahhidler için kefîl olanların yazacakları hâmişler, kefâlet senedleri, ticâret mukāvele-nâmeleri, kompromolar, tüccâr ve efrâd arasında ve devâ'ir-i resmiyye ile tüccâr beyninde yapılan mukāvele-nâmeler mevâdd-ı ticâriyye ve hukûkiyyeye müte'allik şirket mukāvele-nâmelerinin her nüshası, izin-nâmeler

[286]

Para	Guruş	
	2	Her nev' protestoların her nüshası
	1	'Âdî 'arz-ı hâl, "çavuş rütbesine kadar efrâd-ı 'askeriyyenin masâlih-i 'askeriyyeleri için verecekleri istid'âlar pul resminden mu'âftır" kaydiye ve mürûriye ve sâ'ir 'ilm ü haberler, îcâr ve istîcâr mukāvele-nâmeleri, mürûr tezkireleri, emânet ve hitâbet için redîf zâbitânının verecekleri şehâdet-nâmeler.
20	0	Beyne'n-nâs te'âtî olunan ibrâ ve makbûz senedleri, mürâsele ve da'vet-nâme varakaları, çek, kambiyo, eshâm iştirâsına mahsûs bordrolar, nota denilen pusula ile hesâb-ı cârî demiryol 'ilm ü haberleri, bi'l-cümle emlâk ve 'akârın ferâğ ve intikāl mu'âmelatına mütedâ'ir tanzîm edilecek zabıt-nâmelere beher bin guruşta, bedel-i nakdî veren efrâda verilmekte olan makbûz senedâtına – nısfı senedin, nısf-ı diğeri kuponun üstüne gelmek üzere – "devâ'ir-i emîriyye makbûzâtına mahsûsdur" 'ibâreli
10	0	İhbâr-nâme, hamûle senedi, nevl mukāvelesi, nakliye senedi, telgraf ve posta-hânelerden telgraflar mukābilinde verilen ve ta'ahhüdlü mektûblar için tanzîm edilen 'ilm ü haberler, posta-hânelerden naklolunacak **[287]** paraya mukābil verilen matbû' 'ilm ü haberler, erkân ve ümerâ ve me'mûrîn-i 'askeriyyeden alınmakta olan Haremeyn ikrâmiyesiyle cerîde-i 'askeriyye bedellerinin makbûzunu mübeyyin ashâbına verilecek 'ilm ü haberler, müste'cirlerden alınacak bedel-i îcâr ile anbârlardan satılan kırıntı bahâsının teslîm-i hazîne edildiğini müş'ir olan makbûz senedleri, her nev' zimmetlerin teslîm olunduğuna dâ'ir ve kayıdları kapandırıldığına dâ'ir hazînelerden verilecek zimmet pusulaları, her nev' rüsûm ve tekâlif ve verginin ahz ü kabzını mübeyyin devâ'ir-i resmiyye mâl sandıklarından ve emvâl-i emîriyye mültezimleri tarafından i'tâ olunmakta bulunan makbûz ve ibrâ senedleri, mükellefinin berâ'etlerine müte'allik her nev' senedât, tekā'üd sandığı 'â'idât 'ilm ü haberleri.

Nisbî Olarak Pul Yapıştırılacak Evrâk

Poliçeler, her nev' tahvîlât, emre muharrer senedât, bonolar, emânet senedleri, makbûz ve ibrâ senedleri, tüccâr arasında mütedâvil bi'l-'umûm senedât, sigorta poliçeleri, kassâm defterleri, mahâkim-i şer'iyyeden verilecek idâne, bey' ü şirâ hücec ü senedât-ı şer'iyyelerden **[288]** mebâliğ-i mu'ayyene üzerine mün'akid ta'ahhüd ü kefâlet ve şirket ve mukāvele senedâtı, mebâliğ-i mu'ayyeneyi hâvî i'lâm-ı şer'î ve nizâmî, ve'l-hâsıl maktû' pul cedvelinde gösterilen ve bir meblağ-ı mu'ayyeni hâvî bulunan.

Para	Guruş	
10	0	10 guruştan 100 guruşa kadar

İhtâr

Tâm yüz guruşluk senede 10 paralık pul yapıştırılması lâzım geleceği karâr-ı 'âlî-i ahîr iktizâsındandır.

20	0	101 guruştan 1.000 guruşa kadar
	1	1.001 guruştan 2.000 guruşa kadar
	2	2.001 guruştan 4.000 guruşa kadar
	3	4.001 guruştan 6.000 guruşa kadar
	4	6.001 guruştan 8.000 guruşa kadar
	5	8.001 guruştan 10.000 guruşa kadar
20	7	10.001 guruştan 15.000 guruşa kadar
	10	15.001 guruştan 20.000 guruşa kadar
	15	20.001 guruştan 50.000 guruşa kadar
20	42	80.001 guruştan 85.000 guruşa kadar

Her on bin guruş ve küsûrunda resm-i nisbî beş guruş terakkî eder. Elli bin guruşta yirmi beş, elli binden yukarı **[289]** yetmiş beş bin guruşa kadar otuz yedi buçuk, yetmiş beş binden yukarı yüz bin guruşa kadar elli guruştur.

20	47	90.001 guruştan 95.000 guruşa kadar
	75	100.001 guruştan 150.000 guruşa kadar
	100	150.001 guruştan 200.000 guruşa kadar

İki yüz binden yukarı beş yüz bin guruşa kadar her yüz bin guruş ve küsûrundan ellişer guruş tezâyüd etmek üzere beş yüz bin guruşta tâm iki yüz guruştur.

Bir senedin hâvî olduğu meblağın cesâmeti iktizâsınca müretteb olan pulların münferiden isti'mâli mümkün olamadığı hâlde lüzûmu kadar müte'addid pul 'ilâve edilir.

Resm-i nisbîye tâbi' olduğu hâlde pul yapıştırılmış olan senedlerin hâvî olduğu akçenin yüzde üçü hesâbıyla, resm-i maktû'a tâbi' bulunan evrâk için ehemmiyetine göre yarım 'Osmânlı altunundan üç altuna kadar cezâ-yı nakdî ahz edilir.

Lâzım gelen cezâ-yı nakdîyi taleb ve istîfâ emrinde vazîfesini îfâ etmeyen me'mûrlardan cezâ-yı nakdî alınır.

Verilen 'arz-ı hâlleri 'âdî kâğıd üzerine kabûl edenlerden yarımşar 'Osmânlı altunu cezâ-yı nakdî istihsâl kılınır. Nizâmen îcâb eden pul dahi kendi tarafından tazmîn ettirilir.

Pullar senedlerin hîn-i tahtîm veyâ imzâsından evvel yapıştırılmak **[290]** lâzım gelir. Bir pul iki def'a isti'mâl olunmamak, pulun hîn-i tahtîm ve imzâsında yapıştırıldığı anlaşılmak için mühür, imzâ veyâhûd târîhinin bir kısmı pulların – yazılarını bozmayacak sûretinde – üzerine tesâdüf ettirilir. Pullar müte'addid olduğu sûrette her bir pulun bir mikdâr mahalline târîh veyâ mühür ve imzâ yürütülerek ibtâl edilir.

İbtâl edilmiş olan pulu bilerek kullananlar üç sene hapis cezâsıyla mücâzât olunur. Usûl ve nizâmına muvâfık olmayarak yapıştırılmış olan pullar hükümsüz 'addolunup evrâkı hakkında pulsuz mu'âmelesi icrâ edilir.

[291]

'Arz-ı Hâller

'Arz-ı hâllerde dört rükün vardır. Birincisi: Ta'rîf-i nefs, ikincisi: istihkāk, üçüncüsü: beyân-ı matlab, dördüncüsü: istirhâmdır.

Ta'rîf-i nefs: Sâhib-i 'arz-ı hâlin kim olduğunu, hangi mahalde bulunduğunu beyân etmektir. Ta'rîf 'arz-ı hâlin imzâ mahallinde ve mührün üstünde dahi gösterilir.

Taleb-i istihkāk: İstenilen her ne ise ana kendini haklı göstermektir. İstid'â olunan mâdde devâ'ir-i müte'allikasınca şer'an veyâ nizâmen görülecek bir işten 'ibâret ise iddi'â-yı istihkāka hâcet yoktur. Yalnız işi beyân etmek kifâyet eder.

Beyân-ı matlab: İstenilen her ne ise anı bildirmektir.

İstirhâm: İstid'â takdîm edilen zâttan istenilen şeyin husûlü için recâ etmektir.

Hâk-i pây-ı hazret-i pâdişâhîye takdîm olunacak 'arz-ı hâllerin ibtidâlarına du'â-yı şâhâneyi mutazammın bir du'â yazmalıdır. **[292]** 'Arz-ı hâller sâde 'ibâreler ile yazılmalı, mümkün olduğu kadar muhtasar olmasına gayret etmeli, ıtnâb-ı mahal kā'idesine boğmamalıdır.

'Arz-ı hâllere kâğıdın yarı yerinden başlanılır. Elkāb ile berâber ser-levha da yazmalıdır. Gerçi 'arz-ı hâllere istid'â nâmı da verilip istid'âlar elkābsız yazılmak ile tefrîk olunmuş ise de maksad bir olduğundan tefrîklerine hiç lüzûm ve ihtiyâc yoktur.

'Askerî 'arz-ı hâlleri "silsile-i merâtib-i 'askeriyye" nâmıyla müttehaz olan kā'ideye tevfîkan en evvel sâhib-i istid'ânın mensûb olduğu kıt'a-i 'askeriyyedeki birinci mâ-fevkine verilir.

Efrâd-ı 'askeriyyeden birinin vereceği 'arz-ı hâller bölüklerdeki zâbitân taraflarından görülür ise de üzerine yalnız bölük yüzbaşıları taraflarından "görülmüştür" 'ibâresi yazılarak kolağasına verilir. Kolağası da binbaşıya i'tâ eder. Binbaşı evvel emirde taburun kalem odasına gönderir. Sâhib-i istid'ânın mufassal künyesini 'arz-ı hâlin kısm-ı 'ulyâsından sol tarafına çıkarttırır. Künyenin zîrini târîh vaz'ıyla kâtib tahtîm eder. Tekrâr 'arz-ı hâl binbaşıya getirilir. Zîrîne "takdîm kılındı – takdîm-i huzûr-ı kumandanîleri kılındı" gibi bir 'ibâre yazarak ve târîh ve imzâ koyarak bi't-tahtîm mâ-fevkine takdîm eder. İşte bu kā'ide-i silsileye tevfîkan 'arz-ı hâller makāmât-ı lâzımesine ref' edilir.

Binbaşılar ve daha yukarıdaki ümerâ îcâb eder ise 'arz-ı hâli **[293]** takdîm edecekleri sırada zîrlerine mütâla'ât-ı zâtiyyelerini dahi yazarlar.

Şâyed 'arz-ı hâller bir derece yukarıda bulunan rütbedeki zâbite verilir de tevkîf edilirse sâhib-i 'arz-ı hâlin daha bir derece yukarıdaki zâbite diğer 'arz-ı hâl vermeye hakkı vardır.

Sâhib-i istid'ânın kim olduğu, bey midir ağa mıdır anlaşılması zımnında imzâsında tasrîh etmesi îcâb eder. Ba'zen verilen 'arz-ı hâller üzerine bir tarafa bir emir yazıldığı sırada meselâ "Hasan imzâsıyla verilen 'arz-ı hâlde"

ta'bîrinin kullanılmakta olması bundan neş'et ediyor. Hele 'asker olmayanların imzâda rütbelerini de yazmaları ta'yîn-i zâtları için elzem gibidir.

'Arz-ı hâllere – hattâ kâffe-i evrâka – konulacak imzâlara nokta konması da lâzımdır.

Çok def'a rik'anın resm-i hattına nazaran noktasız olarak "Hüseyin"in "Hasan" olduğunda tereddüd edildiği gibi "Halil"in dahi noktaları konulmadığı hâlde "Celil" olmak ihtimâlini hâtıra getireceği şüphesizdir.

[294]

Bir 'Arz-ı Hâlin Erkânına Tatbîki

Ta'rîf-i Nefs

" 'Âcizleri İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayının … Taburunun … Bölüğü yüzbaşısı olup"

Taleb-i İstihkāk

"Sâye-i ma'arif-vâye-i hazret-i pâdişâhîde okuryazar zâbitândan … senelik kudemâdan bulunduğum gibi … bundan mukaddem dahi bi'l-imtihân isbât-ı ehliyyet ettiğime"

Beyân-ı Matlab

" ve … Alayın … Taburu kolağalığının ise münhal olduğunu bu kerre istihbâr eylediğime mebnî"

[295]

İstirhâm

"İşbu kolağalığa nasb ü ta'yîn buyurulmaklığım husûsuna müsâ'ade-i celîle-i dâverîlerinin sezâvâr buyurulmasını istirhâm ve istid'â eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir."

Hâk-i Pây-ı Hazret-i Şehriyârîye Takdîm Olunacak
'Arz-ı Hâller İçin Ta'bîrât

Rikâb-ı kamer-tâb-ı hazret-i şehriyârîye
'Atebe-i felek-mertebe-i hazret-i zıllullâhîye
'Atebe-i süreyyâ-mertebe-i hazret-i hilâfet-penâhîye
Hâk-i pây-ı tûtiyâ-sây-i hazret-i şehriyâr-ı a'zamîye
Hâk-i pây-ı hâcet-revâ-yı cenâb-ı pâdişâhîye
Huzûr-ı me'âlî-mevfûr-ı hazret-i şevket-penâhîye
Hâk-i pây-ı mekârim-peymâ-yı hazret-i mülkdârîye
Huzûr-ı 'adâlet-nüşûr-ı cenâb-ı gîtî-sitânîye
Hâk-i pây-ı emel-bahşâ-yı cenâb-ı mülûkâneye
Hâk-i pây-ı 'ulyâ-yı hazret-i tâcdâr-ı a'zamîye
'Atebe-i 'ulyâ-yı cenâb-ı hüsrevâneye
Huzûr-ı merâhim-mevfûr-ı cenâb-ı pâdişâhîye

[296]

Hâk-i Pây-ı Hazret-i Mülûkâneye Takdîm Olunacak 'Arz-ı Hâl ve
Ma'rûzât-ı Sâ'ireye Yazılması Lâzım Gelen Ed'iye-i İbtidâ'iyye

Cenâb-ı Fâtıru's-semâvâti ve'l-'arz; pâdişâh-ı dekāyık-âgâh, şehin-şâh-ı 'âlem-penâh, velî-ni'met-i bî-minnetimiz, pâdişâhımız efendimiz hazretlerini, kemâl-i 'ömr ü 'âfiyet ve şevket ü saltanatla, taht-ı 'âlî-baht-ı mülûkânelerinde dâ'im ve ber-karâr buyursun, âmîn.

Cenâb-ı nâsır-ı hakîkî; velî-ni'met-i bî-minnetimiz, pâdişâh-ı ketîbe-perver, şehin-şâh-ı zafer-peyker efendimiz hazretlerini kemâl-i 'ömr ü ikbâl ve şevket ü iclâl ile erîke-pîrâ-yı 'izz ü şân buyursun, âmîn.

Cenâb-ı Âferînende-i cihân; zînet-dehende-i kevn ü mekân, şehriyâr-ı bî-imtinân, tâcdâr-ı 'amîmü'l-ihsân efendimiz hazretlerini 'ömr ü firâvân ile dîhîm-ârâ-yı saltanat ü şân buyursun.

Cenâb-ı Hallâk-ı cihân; veliyyü'n-ni'am, kesîrü'l-lutf ve'l-kerem, pâdişâh-ı 'âlî-himem, şevket-penâh-ı mekârim-şiyem, efendimiz hazretlerini fart-ı 'ömr ü ikbâl ve celâdet ü iclâl ile serîr-i şevket-masîr-i hilâfet-penâhîlerinde dâ'im ve ber-karâr buyursun, âmîn.

Cenâb-ı Rabb-i Müte'âl; pâdişâh-ı hamîdü'l-hisâl, şehin-şâh-ı bî-emsâl, velî-ni'met-i bî-minnetimiz, şehriyâr-ı 'adâlet-pîşdâr efendimiz hazretlerini füzûnî-i 'ömr ü 'âfiyet, te'âlî-i şevket ü mehâbetle evreng-ârâ-yı hilâfet-i 'uzmâ buyursun, âmîn.

Cenâb-ı Perverdigâr; şehriyâr-ı âlî-tebâr, tâcdâr-ı merâhim-şi'âr, **[297]** velî-ni'met-i bî-minnetimiz, şevketlü, kudretlü, mehâbetlü pâdişâh-ı mekârim-âsâr efendimiz hazretlerini, serîr-i şevket-masîr-i hazret-i hilâfet-penâhîlerinde dâ'im, tâli'-i ferhunde-metâli'-i hümâyûnlarını kâffe-i umûr ve makāsıd-ı cenâb-ı gîtî-sitânîlerinde tamâmî-i muvaffakiyetle kā'im buyursun, âmîn.

Daha bu gibi ed'iye-i şehriyârîyi mutazammın ta'bîrât-ı ibtidâ'iyye yazılabilir ise de birazı da kitâbımızda münderic ma'rûzâtta görüleceğinden terk edildi. Zâten şehriyâr-ı akdes ü a'zamımız efendimiz hazretleri haklarında şân-ı hümâyûn-ı mülûkânelerine tamâmen muvâfık ta'bîrât bulmak bu kulları gibi iktidârı mahdûd olanlarca hâric-i ez-dâ'ire-i imkândır.

[298]

'Atebe-i Felek-mertebe-i Hazret-i Şehriyâr-ı A'zamîye

Cenâb-ı Rabb-i Menân; velî-ni'met-i bî-imtinân, pâdişâh-ı Fârûkî-'unvân efendimiz hazretlerinin 'ömr ü şevket-i hazret-i şâhânelerini müzdâd buyursun, âmîn. … Ordu-yı Hümâyûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîlerine mensûb, … Alayın … Taburunun binbaşısı iken, … târîhinde … Muhârebesi'nde şehîden vefât eden … Efendi kullarının biri on bir, diğeri on üç yaşında olarak nezd-i câriyânemde bulunan iki mahdûmunun sâye-i merhamet-vâye-i cenâb-ı zıllullâhîlerinde, ni'met-i ma'âriften mahrûm kalmamaları ve pederleri gibi bi'l-âhire devlet ve vatanları uğurunda hidemât-ı cânsiperânede bulunmaları zımnında, emsâline tevfîkan Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye-i Şâhânelerinin zâdegân sınıfına kayd u kabûl buyurulmaları husûsunu, kâffe-i bî-kesân haklarında mebzûl olan 'ulüvv-i şefkat ve merhamet-i seniyye-i hazret-i gîtî-sitânîlerinden istid'â vü istirhâma cesâret eylemekte olduğum muhât-ı 'ilm-i 'âlem-ârâ-yı cenâb-ı tâcdâr-ı a'zamîleri buyuruldukta, ol bâbda ve kātıbe-i ahvâlde emr ü fermân-ı lutf u ihsân, şevketlü kudretlü mehâbetlü **[299]** veliyyü'n-ni'am

kesîrü'l-lutf ve'l-kerem, şehin-şâh-ı merâhim-şiyem efendimiz hazretlerinindir.

İhtâr

Yukarıdaki müsvedde senedinden de anlaşılmış olacağı üzere hâk-i pây-ı 'ulyâ-yı cenâb-ı pâdişâhîye 'arz u takdîm olunacak 'arz-ı hâllerin: ed'iye-i ibtidâ'iyye, ta'rîf-i nefs, taleb-i istihkāk, beyân-ı matlab, istirhâm olmak üzere beş rüknü vardır.

İşte 'atebe-i 'ulyâya takdîm edilecek kâffe-i 'arz-ı hâller bu sûretle yazılır. Ya'ni en evvel berâ'at-i istihlâl kā'idesine tevfîkan münâsib bir ed'iye-i ibtidâ'iyye yazıldıktan sonra maksad ne ise beyân olunarak hitâm verilir. Bu 'arz-ı hâllerin mümkün olduğu kadar muhtasar olmasına dikkat edilmelidir.

Makām-ı Ser-'askerîye ve Makāmât-ı Sâ'ireye Mevâdd-ı Mütenevvi'aya Dâ'ir Verilecek 'Arz-ı Hâller

Nişân İçin

'Âcizleri bin iki yüz doksan beş senesinde sâye-i füyûzât-vâye-i hazret-i şehriyârîde zâbitlik şerefine mazhar olarak bu **[300]** âna kadar bilâ-vukû'ât îfâ-yı farîzâ-i 'askeriyye etmekte olduğum gibi şu müddet zarfında zuhûra gelen ba'zı mesâ'il-i harbiyyede dahi bulunarak emsâlimden geri kalmayacak derecelerde ibrâz-ı hidmet eylediğim hâlde hasbe'l-kader Mecîdî ve 'Osmânî nişânlarından hiçbirine nâ'il olamadım. Lutfen rütbe-i münâsibeden bir kıt'a nişân-ı zî-şân ile icrâ-yı mesrûriyyet-i 'âcizâneme müsâ'ade-i celîle-i sipeh-dârîlerinin sezâvâr buyurulmasını istirhâm eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

'Âcizleri … Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının taburu kolağası olduğum sâye-i satvet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde … senelik 'asker bulunduğum, lehü'l-hamd şu müddet zarfında muhâlif-i ahkâm-ı kānûniyye bir hâl ü harekette dahi bulunmayarak vazîfe-i mukaddese-i 'askeriyyemi îfâ eylediğim hâlde tâli'-i çâkerânemin yardımsızlığından olmalıdır ki nişân-ı

zî-şân-ı 'Osmânî ve Mecîdîden birine nâ'il olamadığıma, emsâlimin sîne-i sadâkatlarını tezyîn etmekte olan nişân-ı 'âlîleri gördükçe bir me'yûsiyyet-i fevka'l-'âdeye dûçâr olmakta bulunduğuma mebnî, rüteb-i münâsibeden bir kıt'a nişân-ı 'âlî ile icrâ-yı taltîf ü tesrîrim hakkında müsâ'ade-i celîle-i dâverîlerinin râyegân buyurulmasını istirhâm ederim, ol bâbda...

[301]

İhtâr

Mecîdî ve 'Osmânî nişân-ı zî-şânlarına kesb-i istihkāk etmek için saltanat-ı seniyyeye yirmi sene kemâl-i sadâkatle hidmet etmek şarttır. Bu nişânlar kayd-ı hayât şartıyla verilir. Ba'de'l-vefât yine devlete i'âde kılınır. Tebdîl olunduğunda dahi tebdîl edilen geri alınır. Esnâ-yı muhârebede hidemât-ı fevka'l-'âde ibrâzında verilen nişânlar için müddet-i istihkākiyye ve müddet-i tebdîliyye aranmaz.

'Osmânî nişân-ı 'âlîsinden üçüncü rütbesinin iki, ikinci rütbesinin dört, Mecîdînin beşinci rütbesinin iki, dördüncü ve üçüncü rütbelerinin üçer, ikinci rütbesinin dört sene müddet-i tebdîliyyesi vardır. Vakt-ı hazarda bundan evvel tebdîl olunamazlar.

Terfî'-i Rütbe İçin

Çâkerleri sâye-i ma'ârif-vâye-i hazret-i pâdişâhîde … târîhinde Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye-i Şâhâneden bâ-şehâdet-nâme çıkarak şimdiye kadar güzâr eden … senede ancak binbaşılık rütbesini ihrâz eylediğim hâlde sınıf arkadaşlarımdan hemân kâffesinin birkaç derece ziyâde rütbelere nâ'il olduklarına ve lehü'l-hamd mâni'-i terfî' vukû'âtım dahi olmadığına nazaran me'yûsiyetim tabî'îdir. Binâ'en-'aleyh … Alayının kā'im-makāmlığı **[302]** münhaldır. Lutfen icrâ-yı terfî' ü ta'yînime müsâ'ade-i celîle-i düstûr-ı efhamîlerinin bî-dirîğ buyurulmasını istirhâm ederim, ol bâbda…

İhtâr

Binbaşılık rütbesine kadar piyâde zâbitânının terfî'-i rütbeleri kendi orduları dâhiline icrâ edilir. Kā'im-makāmlık ile andan yukarı rütbeler için bi'l-cümle ordu-yı hümâyûnlarında kıdem aranılarak terfî' ettirilir. Süvârî,

topçu ve istihkâm zâbitânının yüzbaşıya kadar kendi ordularında, kolağalık ve daha yukarı rütbeler için ordularda kıdemlileri aranılır. Her zâbitin terfî' ü taltîf ve nakl-i rütbe evrâkına bir sicill-i ahvâl varakasının rabtı lâzımdır.

Diğeri

Meslek-i celîl-i 'askerîye … târîhinde gönüllü olarak dâhil, şimdiye kadar ancak yüzbaşılık rütbesine nâ'il oldum. Mensûb olduğum piyâde … Alayının … Taburu kolağalığı münhaldir. Nöbet-i terfî' de alaylı zâbitândadır. Binâ'en-'aleyh ordu-yı hümâyûnda dahi bendenizden başka kıdemli kalmadı. Bi'l-imtihân mezkûr kolağalığa icrâ-yı nasb ü ta'yînime müsâ'ade buyurulmasını istirhâm ederim, ol bâbda…

[303]

İhtâr

Bir orduda vukû' bulacak münhallere birinci def'ada bir mektebli, ikinci bir kıdemli alaylı, üçüncüde mektebli, dördüncüde en ehliyetli bir alaylı olmak üzere müteselsilen bi't-terfî' ta'yîn edilir.

Alaylı zâbitândan binbaşı nasbolunacaklar ile alay emîninden binbaşı olacakların imtihânları, harc-ı râhları taraflarına 'â'id olmak şartıyla celbolunarak ordu erkân-ı harbiyye dâ'irelerinden icrâ edilir.

Diğeri

'Âcizleri … Ordu-yı Hümâyûnu … Alayın … Taburunun … Bölüğünde çavuş olduğum bu âna değin mâni'-i terfî' bir hâlde bulunmadığım cihetle bi'l-imtihân ordu-yı hümâyûnun piyâde taburlarında münhal bulunan mülâzım-ı sânîliklerden birine nasb ü ta'yîn buyurulmaklığıma müsâ'ade-i celîle-i dâverîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında emr ü fermân…

İhtâr

Piyâde, süvârî, topçu, istihkâm sınıflarında alay emîninden ferîkān-ı kirâma kadar müddet-i istihkākiyye üçer senedir. **[304]** Yalnız topçu ve istihkâm kā'im-makāmlarının mîralay olmaları için iki senedir.

Piyâde, süvârî, topçu sağ kolağalarının üçer senedir. 'Umûmiyetle alay kâtibleri için dörder, tabur kâtiblerinin aklâmdan yetişmiş olanları için altışar, yüzbaşı ve mülâzımlıktan olanları için üçer, mülâzımın mâ-dûnu rütbelerden olanlar için beşer senedir.

Alaydan neş'et eden piyâde ve topçu yüzbaşılarının ikişer, bi'l-'umûm mektebli yüzbaşılar ile süvârînin birer, 'umûmiyetle tabur kâtibi mu'âvinlerinin ikişer senedir.

Süvârî yüzbaşı vekîli, mülâzım-ı evveli, mülâzım-ı sânîsi, ser-çavuş ile bi'l-'umûm mektebli mülâzım-ı evvel ve sânîsi, topçu cebe-hâneci, topçu ser-çavuşu için altışar mâhdır.

Alaylı piyâde mülâzım-ı evvel ve sânîsiyle piyâde, süvârî, topçu ve istihkâm ser-çavuş, çavuş, onbaşı, nefer için birer senedir. Bölük emîni bir buçuk senedir.

Erkân-ı harbiyye zâbitânı Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye-i Şâhâneden yüzbaşılık ile çıktıkları târîhten i'tibâren iki sene hitâmında be-heme-hâl sağ kolağası ta'yîn ederler. Andan sonra terfî'-i rütbeleri kıdem sırasıyladır.

Piyâde mülâzım-ı sânîlerinin evvelliğe terfî'leri, mensûb oldukları **[305]** livâlarla mukābili olan redîf ve nizâmiye livâları, yüzbaşılığa terfî' edeceklerin terfî'leri, fırkaları ile mukābili nizâmiye ve redîf fırkaları miyânında deverân ettirilir.

Terfî'-i rütbe müddetleri gerçi yukarıda gösterildiği gibi ise de keyfiyet-i terfî' münhal vukû'una, tâliblerden kıdemlileri olmamaya mütevakkıftır.

Ordu-yı hümâyûnlara vürûd eden terfî'-i rütbe istid'â vü inhâları ya bi'z-zât ordu müşîrleri taraflarından veyâhûd evrâk havâlesine me'mûr buyurdukları zevât cânibinden evvel emirde Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresine havâle buyurulur.

Bunlar ba'de'l-havâle evrâk doğruca evrâk odasına götürülür. Orada kaydedilir. Üzerlerine sıra numeroları konulur. Erkân-ı harbiyye re'îsine getirilir. Re'îs dâ'irenin ikinci şu'besine havâle eder. Şu'be terfî'ini istid'â eden zâbitin yoklamadan kaydını çıkarttırır. Kıdemlisi olup olmadığını, şâyân-ı terfî' bulunup bulunmadığını tahakkuk ettirir. Terfî'i icrâ olunamayacak ise sâhibine cevâb verilmesi, terfî'i lâzım ise mazbatasının tanzîmi lüzûmunu i'lâm eder. Münhal olan mahalli gösterir.

Bu evrâk müşîriyete takdîm edilir. Zîrine taraf-ı müşîrîden "mûcebince" işâreti çekildikten sonra evrâk dâ'iresinin birinci **[306]** şu'besine gider. Bu şu'bede îcâb eden mazbatasını tanzîm eyler. Mazbata dâ'ire re'îsi ile birinci ve ikinci şu'belere me'mûr erkân-ı harbiyye zâbitânı taraflarından tahtîm edilir. Mazbatanın zîri taraf-ı müşîrîden dahi başkaca tasdîk ve tahtîm edilir. Mu'ahharan bu mazbata taraf-ı müşîrîden yazılacak inhâya leffen makām-ı Ser-'askerîye takdîm kılınır.

Şurası hâtır-nişân olmak lâzım gelir ki gerek bu gerek sâ'ir kâffe-i evrâk havâle olunduktan sonra doğruca evrâk odasına gider. Orada kaydedilir. Dâ'iresi re'îsine gönderilir. Re'îs tarafından iktizâ eden şu'beye ba'de'l-havâle yine evrâk odasına gider. Evrâk odasında evrâkın hangi şu'beye gittiği kaydına işâret edilerek havâle olunan şu'beye verilir. El-hâsıl evrâkın kaydına ve mu'âmelâtın cereyân ettirilmesine vâsıta olan evrâk odasıdır. Doğrudan doğruya bir şu'be veyâ dâ'ireden diğer şu'be ve dâ'ireye evrâk gönderilemez. Be-heme-hâl evrâk odasına gönderilir. Oraca kaydına işâret ettirilir. Gerek ordu-yı hümâyûnlardan gerek mevâki'-i sâ'ireden vürûd eden yâhûd doğrudan doğruya takdîm edilen terfî' evrâkı, makām-ı 'ulyâ-yı Ser-'askerîde ordularda olduğu gibi ya bi'z-zât taraf-ı Ser-'askerîden, yâhûd evrâk havâlesine me'mûr buyurulmuş olan zât tarafından 'â'id olduğu dâ'ireye havâle edilir. Evrâk **[307]** odasınca kayıdları icrâ ve numeroları vaz' edildikten sonra dâ'iresine verilir.

O dâ'ire tarafından terfî'i inhâ olunan zâtın yine yoklamaca kayıdları tedkîk, kıdemlileri olup olmadığı tahkîk ettirilir. Müstehakk-ı terfî' olduğu tahakkuk ettiği sûrette 'arz mazbatasının tanzîmi lüzûmunu i'lâm eder. Evrâk zât-ı 'âlî-i Ser-'askerîye takdîm edilir. Taraf-ı Ser-'askerîden i'lâmın altına "mûcebince" işâreti çekildikten sonra dâ'iresine i'âde buyurulur.

Dâ'iresi usûlüne tevfîkan mazbatasını tanzîm eder. Mazbatanın zîri – ordulardaki gibi – taraf-ı sâmî-i Ser-'askerîden başkaca tasdîk kılınır. Mazbata 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ olunmak üzere bâ-tezkire Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesine irsâl edilir.

O sırada terfî'i lâzım gelenler müte'addid ise 'arz mazbatası bir defter sûretinde yapılarak zîri mazbata edilir. Ber-mûceb-i defter irâde-i seniyye-i pâdişâhî şeref-müte'allik buyurulduğu hâlde terfî' edecekler fermânlı zâbitândan ise fermânları Bâb-ı 'Âlî cânib-i sâmîsinden tastîr buyurularak Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerîye gönderilir.

Terfî' edenler fermânlı zâbitândan olmadıkları sûrette yalnız Bâb-ı Ser-'askerî yoklamasınca kayıdları bi'l-icrâ makām-ı **[308]** Ser-'askerî Mektûbî Kalemi ma'rifetiyle yazılan "buyruldu"ları taraf-ı Ser-'askerîden mühürlenir.

İşbu fermân ve buyruldular, mu'âmelât-ı kaydiyyeleri icrâ olunarak bâ-muharrerât-ı mahsûsa-i Ser-'askerî 'â'id oldukları mahallere irsâl kılınır.

Alay Kâtibliği İçin

'Âcizleri sâye-i ma'ârif-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde Dersa'âdet'te Soğukçeşme Mekteb-i Rüşdî-i 'Askerîsinden bâ-şehâdet-nâme çıkmış ve iki sene Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin dördüncü şu'besinde müdâvim sıfatıyla bulunarak bi'l-imtihân … Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayın … Taburuna tabur kâtibi ta'yîn olunmuş olduğuma … senedir rütbe-i hâliyemde kaldığıma ve gerçi iki nefer kıdemim var ise de anlar ile müsâbaka imtihânına girebileceğime mebnî bi'l-imtihân isbât-ı rüchân edebildiğim sûrette … Alayın münhal olan alay kitâbetine ta'yîn buyurulmaklığım bâbında emr ü fermân…

İhtâr

Gerek Bâb-ı Ser-'askerîde gerek ordularda aklâm-ı 'askeriyyede olan ve sivil bulunan rü'esâdan mürekkeb olmak üzere "İntihâb-ı Küttâb Komisyonu" nâmıyla birer komisyon vardır. **[309]** Bu komisyonun vazîfesi îcâb ettikçe ictimâ' ederek aklâm-ı 'askeriyye ile alay ve taburlara ta'yîni îcâb eden efendileri imtihân ve intihâb etmektir.

Ordular aklâmına ta'yîn olunmak üzere intihâb olunan me'mûrîn evrâkının tedkîkât ve îcâbâtının icrâsı vazîfesi Bâb-ı Ser-'askerî İntihâb-ı Küttâb Komisyonuna 'â'id olduğundan buna dâ'ir ordulardan gelen evrâk işbu komisyona havâle edilir.

Ordularda alay ve tabur kâtibliği ve mu'âvinliği için İntihâb-ı Küttâb Komisyonunca imtihânları icrâ olunanların evrâk-ı imtihâniyyesi erkân-ı harbiyye dâ'irelerine tevdî' edilir. Mu'âmele-i sâ'iresi erkân-ı harbiyye dâ'irelerince yapılır.

Tabur Kâtibliği İçin

'Âcizleri … Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayının … Taburuna … târîhinde tabur kâtibi mu'âvini ta'yîn buyurularak el-yevm müstahdem bulunduğuma mebnî imtihânımın icrâsıyla münhal tabur kâtibliklerinden birine (münhal olan … Taburu kitâbetine) ta'yîn buyurulmaklığımı istirhâm ve istid'â eylerim. Ol bâbda...

[310]

Kâtib Mu'âvinliği İçin

… senedir … Alayın … Taburu kâtib mu'âvini çavuşluğunda istihdâm olunduğumdan dolayı sâye-i şâhânede tabur kâtibliği vazîfesini tahsîl ettiğime mebnî bi'l-imtihân münhal bulunan tabur kâtibi mu'âvinliklerinden birine icrâ-yı nasb ü ta'yînime müsâ'ade buyurulmasını istid'â vü istirhâm ederim, ol bâbda…

Diğeri

'Âcizleri bu sene-i mübârekede … Mekteb-i Rüşdîsinden bâ-şehâdet-nâme neş'et ettiğime ve hidmet-i mukaddese-i 'askeriyyede bulunarak sâye-i feyz-vâye-i cenâb-ı şehriyârîde iktisâb-ı feyz ü terakkî ârzûsunda olduğuma mebnî bi'l-imtihân münhal tabur kâtibi mu'âvinliklerinden birine nasb ü ta'yîn buyurulmaklığıma müsâ'ade-i celîle-i dâverîlerinin sezâvâr buyurulmasını istirhâm ve istid'â eylerim. Ol bâbda...

Diğeri

'Âcizleri … Alayın … Taburunun … Bölüğünün …nci çavuşu (mangası onbaşısı) olduğum hâlde mezkûr taburun kalem odasında istihdâm olunarak tabur kâtibi mu'âvinliği vazîfesini **[311]** öğrendiğime mebnî bi'l-imtihân münhal mu'âvinliklerinden birine nasb ü ta'yîn buyurulmaklığımı istirhâm ve istid'â ederim, ol bâbda…

İhtâr

Tabur kâtibinin alay kâtibi, tabur kâtibi mu'âvinlerinin tabur kâtibi vazîfelerini bilmeleri lâzımeden olduğundan imtihânlarının icrâsı için tertîb edilmiş olan programlarında hiç fark yoktur.

Mu'âvinliğe çavuş, onbaşı, neferâttan bi'l-imtihân ta'yîn olunabilir. Hâricden tabur kâtibliği mu'âvinliğine tâlib olanların sinleri yirmiden efzûn ve otuzdan dûn olmaları iktizâ eder.

Bu gibi hâricden tâlib olanların erbâb-ı 'iffet ü nâmûstan oldukларına dâ'ir bir mektebden çıkmış ise mektebinden, aklâmdan birinden ise mensûb olduğu dâ'ireden ve mahallesinden birer şehâdet-nâme alarak istid'âsına tezkire-i 'Osmâniyyesinin musaddak bir sûretiyle berâber rabtetmesi lâzımdır. Bunların 'ilel ü emrâzdan sâlim ve 'askerliğe sâlih olup olmadığı dahi evvel emirde hey'et-i sıhhiyyece mu'âyene ettirilerek tedkîk edilir.

[312]

Alay, Tabur Kâtibi, Mu'âvini İçin İmtihân Programı

	Numero
Yevmiye jurnali	10
Dersa'âdet usûlü ta'yîn cedveli	20
Taşra usûlü ta'yîn cedveli	25
Ma'âş cedveli	10
Müteferrika cedveli	10
Sened-i mahsûs	10

Harc-ı râh hesâbı	15
Vekîl-i harc hesâbı	15
Usûl-i mukāseme	20
Sandık defteri	15
Sâl muhâsebe cedveli	15
Tahrîrât	45
Muhallefât defteri	10
Tekā'üd sandığına 'â'id yüzde beş cedveli	10
Muvâzeneli yevmiye alay ve tabur tablesi	15
Zâbitân bedel defteri	15
Kâtiblerin me'mûriyetine dâ'ir idâre nizâmından üç münâsib su'âl	30
	290

[313]

146 numerodan 191 numeroya kadar kazananlar üçüncü, 191'den 241 numeroya kadar ikinci, 241'den 290 numeroya kadar kazananlar birinci derecede sâhib-i ehliyyet sayılırlar.

Böyle hâricden tâlib olanların hulken, cismen elverişli oldukları tahakkuk ettiği hâlde bi'l-imtihân münhal var ise ta'yîn edilirler. Münhal olmadığı sûrette münhal zuhûr edinceye dek evrâkı ordu Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinde hıfzedilir.

Alay Müftîliği İçin

Dâ'îleri … Vilâyet-i Celîlesine tâbi' … Sancağı ahâlîsinden ve … da kâ'in … Medresesinde ikāmet ve müderrisînden … Efendi'nin halka-i tedrîsine müdâvemetle 'ulûm-ı lâzımeyi tahsîl ettiğime ve icâzet dahi aldığıma mebnî usûlen bi'l-imtihân ordu-yı hümâyûnlarda münhal olan alay müftîliklerinden birine nasb ü ta'yîn buyurulmaklığımı istid'â eylerim. Ol bâbda...

Tabur İmâmlığı İçin

Dâ'îleri ... kasabası ahâlîsinden ve Fâtih Câmi'-i Şerîfinde müderrisînden … Efendi'nin halka-i tedrîsine müdâvim talebeden olup **[314]** tabur imâmetini ârzû ettiğime mebnî bi'l-imtihân münhal imâmetlerden birine nasb ü ta'yîn buyurulmaklığımı istirhâm ederim, ol bâbda…

İhtâr

Gerek icâzet almış olanlardan gerek talebe-i 'ulûmdan bulunanlardan olsun alay müftîliğine ve tabur imâmlığına tâlib olacakların, takdîm edecekleri istid'âlar üzerine kendilerinin hüsn-i ahlâk ashâbından olup sirkat töhmetinden, muhill-i 'ırz u nâmûs bir kabâhatten dolayı demir-bend olarak hidemât-ı süfliyyede kullanılmış, beyne'n-nâs teşhîr ü terzîl olunmuş takımdan olup olmadıkları bi't-tahkîk tebeyyün ettirilmedikçe is'âf-ı istid'â mümkün olamaz. İmtihânları ba'de't-tahkîk icrâ edilir.

Alay müftîlerinin kırk beş, tabur imâmlarının otuz yaşından dûn olmamaları meşrûttur.

Bu istid'â Dersa'âdet'te makām-ı Ser-'askerîde piyâde, ordularda Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresine havâle edilir.

Tahkîkātı Dersa'âdet'te medresede bulunanların ders vekâletinden, taşrada mahalleri müderrisleri ile mensûb oldukları hükûmetlerin idâre meclislerinden icrâ edilir.

İmtihânları Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretinde mahkeme-i teftîşiyyede, ordu merkezlerinde memleket müftîlerinin riyâseti altında olmak ve 'ulemâdan **[315]** mürekkeb bulunmak üzere hükûmet idâre meclislerinde icrâ kılınır.

Gerek bunların gerek bu gibi hâricden silk-i celîl-i 'askerîye dehâlet istid'âsında bulunanlar hey'et-i sıhhiyyede mu'âyene ettirilerek elverişli olup olmadıkları tahkîk edilir.

İmtihânları tasdîk olunur ise evrâkı makām-ı Ser-'askerîye ve orduya i'âde olunarak usûlüne tevfîkan intihâbları icrâ edilir.

Gönüllü Olarak 'Asker Kaydedilmesine Dâ'ir

Çâkerleri Dersa'âdet'te Cerrâhpaşa civârında Hobyar mahallesi ahâlîsinden olup hidmet-i mukaddese-i 'askeriyyede bulunarak sâye-i hazret-i pâdişâhîde iktisâb-ı feyz ü terakkî etmek ârzûsundan olduğuma ve bu bâbda ebeveynimin rızâları munzamm olduğunu müş'ir îcâb eden musaddak varaka dahi merbûtan 'arz u takdîm kılındığına mebnî lutfen …. Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayın … Taburuna gönüllü olarak kayd u kabûl buyurulmaklığımı istirhâm eylerim, ol bâbda...

Diğeri

'Âcizleri … Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayının … Taburunun … Bölüğü … iken … Muhârebesi'nde şehîden vefât **[316]** eden (ecel-i mev'ûduyla irtihâl-ı dâr-ı bekā eden) … nın mahdûmu olduğuma nazaran sâye-i şâhânede bir 'asker-zâde, geçenlerde vâlidem dahi vefât ederek her şeyden âzâdeyim. Şu hâlde silk-i celîl-i füyûzât-delîl-i 'askerîye gönüllü olarak dehâlet emelindeyim. Sıdk-ı ma'rûzâtımı ve erbâb-ı 'ırz u nâmûstan bulunduğumu mübeyyin mahallemizden aldığım bir kıt'a 'ilm ü haberde merbûtan 'arz u takdîm kılındı. Lutfen … de bulunan piyâde taburlarından birine kayd u kabûl buyurulmaklığım husûsuna ibzâlî-i 'âtıfet ve müsâ'ade-i 'asker-perverîlerini istid'â vü istirhâm eylerim. Ol bâbda…

Diğeri

Çâkerleri … ahâlîsinden ve okuryazar bendelerinden ve lehü'l-hamd erbâb-ı 'ırz u nâmûstan olduğuma ve sıdk-ı ifâde-i 'âcizânemi mü'eyyed 'ilm ü haber dahi merbûtan 'arz u takdîm kılındığına ve sâye-i feyz-vâye-i hazret-i şehriyârîde rif'at-i çâkerânemi silk-i celîl-i 'askerîde istihsâl etmek ârzûsunda bulunduğuma mebnî lutfen burada bulunan piyâde taburlarından birine gönüllü olarak kayd u kabûlüme müsâ'ade buyurulmasını istirhâm eylerim. Ol bâbda…

İhtâr

Gönüllü olarak silk-i celîl-i 'askerîye kaydolunmak ârzûsunda **[317]** bulunan bir delikanlının sinni on sekizden dûn, otuz altıdan efzûn olmaması şarttır.

Kaydolunmak ârzûsunda bulunan delikanlının ana ve babasının rızâsı olduğuna dâ'ir mahallesi imâm ve muhtârının mühürleriyle mahtûm bir kıt'a 'ilm ü haber ibrâz etmesi, kendinin erbâb-ı 'ırz u nâmûstan bulunduğunu mensûb olduğu livâ veyâ kazânın hükûmeti tarafından musaddak olması lâzımdır.

Bu gibiler berrî vü bahrî istedikleri alay ve taburlara kaydolunabilirler ise de ârzû ettikleri sınıf-ı 'askerîde istihdâma elverişli olup olmadıkları hey'et-i sıhhiyye tarafından mu'âyene ve tasdîk edilir. Ma'lûliyeti görülenler kabûl edilmez.

'Askere dâhil oldukları sene efrâdı ne vakit silk-i ihtiyâta nakledilir ise o sırada ihtiyâta nakledilirler.

Müstesnâ ya'ni 'askerlik ile mükellef olmayan mahaller ahâlîsi hidmet-i nizâmiyye olan üç seneyi ikmâl ettikten sonra ârzû eylediği hâlde salıverilir. Dâhil oldukları sınıflara mahsûs olan müddeti ba'de'l-ikmâl istedikleri kadar silâhaltında bulunabilirler. Hakk-ı terfî'e mâliktirler. Gönüllülere ve hâricden alay müftîliği ve tabur imâmlığı ve kâtib mu'âvinliği ve eczâcı ve cerrâhlık ile dehâlet edeceklere 'askerde bulunacakları müddetçe pâdişâhımız efendimiz hazretlerine Devlet-i 'Aliyyelerine sâdıkāne hidmet edeceklerine **[318]** evvelce yemîn verdirilir. Mu'ahharan elbise-i 'askeriyyeleri giydirilir. Hattâ Mekteb-i Harbiyyeden çıkan zâbitân dahi çıkar iken mektebce tahlîf edilir.

'Askerden Çıkmak İçin

'Âcizleri … Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğü yüzbaşısıyım. … târîhinde bâ-kur'a-i şer'iyye silk-i 'askerîye dehâlet şerefine mazhar oldum. Müddet-i hayâtiyyemi 'askerlikte itmâm etmek ârzûsunda isem de ne çâre ki memleketimde bulunan emvâl ü emlâkime bakacak kimsem kalmadığına ve daha ba'zı meşrû' ma'zeretlerim de mev-

cûd bulunduğuna binâ'en bi'l-âhire hakk-ı tekā'üdü ve i'âde-i rütbe gibi bir gûne da'vâya kıyâm etmemek üzere isti'fâya mecbûriyet gördüm. Lutfen is'âf-ı istid'â-yı çâkerânemle iktizâ eden ihrâc tezkiremin i'tâsı hakkında îcâb-ı hâlin îfâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i sipeh-dârîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

Diğeri

'Âcizleri sâye-i mekârim-vâye-i hazret-i pâdişâhîde … târîhinde Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye-i Mülûkâneden bâ-şehâdet-nâme çıkmış zâbitândanım. **[319]** Tahsîl ettiğim fünûn-ı mütenevvi'anın icrâ-yı tatbîkātıyla perverde olduğum nân u ni'am-ı pâdişâhînin îfâ-yı hakkına mâ-dâme'l-hayât mecbûrum. Fakat memleketimizce umûr-ı 'âcizâneme bakacak kimsem kalmamasından dolayı emvâl ü emlâkim şunun bunun ellerinde kalarak pek az zamân içinde mahv olacağı anlaşıldığına, buna ise rızâ-yı meyâmin-irtizâ-yı tâcdârî kā'il olmayacağı der-kâr bulunduğuna mebnî mekteb-i i'dâdîye târîh-i duhûlümden bi'l-i'tibâr mektebten çıkıncaya kadar vukû' bulan masârifi nakden ve def'aten te'diye etmek, bir daha i'âde-i rütbe ve hakk-ı tekā'üdî gibi bir gûne da'vâya hakk ve salâhiyyetim olmamak üzere isti'fâ-yı çâkeranemin kabûlü husûsuna müsâ'ade-i celîle-i dâver-i ekremîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

İhtâr

Alaydan yetişmiş zâbitânın tamâmen on iki sene hidmet etmedikçe isti'fâsı kabûl olunmaz. Biri ordusunda hıfzolunmak, biri de makām-ı Ser-'askerîye takdîm kılınmak üzere bi'l-âhire hakk-ı tekā'üdü ve i'âde-i rütbe gibi bir şey iddi'âsına hakkı olamayacağını müş'ir iki kıt'a pullu ve mühürlü sened tanzîm edilerek istid'âya rabtedilmesi şarttır.

İsti'fâ-nâmeler ordu müşîrine verildiği hâlde Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi birinci şu'besince mu'âmele-i îcâbiyyesi icrâ ve yazılacak i'lâm **[320]** üzerine ikinci şu'besince de kaydına ba'de'l-işâre isti'fâ-nâme ve senedin leffiyle müşîriyetten yazılacak tahrîrâta leffen makām-ı Ser-'askerîye isrâ olunur. İsti'fâ-nâmeler Dersa'âdet'te makām-ı Ser-'askerîye takdîm edilir. Gerek takdîm edilen isti'fâ gerek ordulardan gelen inhâlar evvel emirde

sınıf-ı 'askerîsine mensûb olan dâ'irelere havâle edilir. İsti'fânın kabûl olunması lâzım geldiği hâlde 'atebe-i 'ulyâ-yı hazret-i pâdişâhîye 'arz olunarak şeref-müte'allik buyurulacak irâde-i seniyye vech ile îcâbı icrâ olunarak yoklamalarca kayıdları terkîn edilerek sâhib-i istid'ânın yedine bir tahrîrât verilerek salıverilir. İsti'fâ-nânemeye pul yapıştırılmaz. Silk-i 'askerîden isti'fâ eden zâbitânın evvelce ma'âşlarından kat' ve tevkîf edilen yüzde beşler redd ü i'âde olunmaz.

Harc-ı râh İçin

'Âcizleri … Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğü mülâzım-ı evveli olduğum hâlde bu kerre … Alayın … mevki'inde bulunan … Taburunun … Bölüğü yüzbaşılığına ta'yîn buyurulduğumdan lâzım gelen harc-ı râhımın i'tâsı bâbında emr ü fermân…

Diğeri

'Âcizleri … Alayının … Taburunun … Bölüğü yüzbaşısı **[321]** iken görülen lüzûm üzerine rütbe-i hâliyemle … de ârâm-sâz olan … Alayın … Taburunun … Bölüğü yüzbaşılığına naklolunarak müteheyyi-i 'azîmet bulunduğumdan îcâb eden harc-ı râh-ı 'âcizânemin bi'l-hesâb i'tâsı bâbında…

Diğeri

Bu kerre … mevki'inin harîtasını almak üzere me'mûr olduğumdan îcâb eden 'azîmet ü 'avdet harc-ı râhımın i'tâ buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

… mevki'inde ârâm-sâz olan 'asâkir-i şâhâne lâzımesiçün sevki lâzım gelen eşyânın sevkine me'mûr olduğumdan iktizâ eden harc-ı râhımın i'tâ buyurulması bâbında…

Diğeri

Bu kerre me'mûren Kırcaali mevki'ine 'azîmet ü 'avdet edeceğimden îcâb eden harc-ı râhımın i'tâ buyurulması bâbında…

Diğeri

Bu kerre hasbe'l-îcâb Hicaz fırka-i 'askeriyyesinin … **[322]** Alayın … Taburunun … Bölüğü yüzbaşılığına rütbe-i hâliyemle naklettirildiğimden iktizâ eden harc-ı râhımın i'tâsı bâbında…

İhtâr

Terfî'-i rütbe ile veyâ taleb ve istid'âları üzerine rütbe-i hâliyeleriyle Yemen, Hicaz, Bağdad ve daha bu gibi uzak mahallere naklolunanlara ne rütbelerde olur ise olsun harc-ı râh verilir.

Müsta'cel me'mûriyet olmadıkça on iki sâ'ati tecâvüz etmeyen mahallere me'mûren gönderilen zâbitâna harc-ı râh verilmez.

Terfî'-i rütbe eden zâbitânın gidecekleri mahal yirmi sâ'ati tecâvüz etmediği hâlde harc-ı râh verilmez.

Şimendifer ile gidilecek mahaller kaç sâ'atlik olur ise olsun mikdâr-ı mesâfesine bakılmayarak gerek terfî'-i rütbe ile gerek me'mûriyyet-i hâliyle harc-ı râh verilir.

Devletçe hasbe'l-lüzûm açığa çıkarılmış, mu'ahharan bir ordu veyâ tabura yerleştirilmiş olanlara harc-ı râh verilir.

Kendi istid'â vü ârzûsu üzerine – velev o mahallin havâsıyla imtizâc edemese bile – nakli icrâ olunanlara harc-ı râh verilmez.

Mahâkim-i 'adliyyeden şehâdet ve isticvâb için celbolunacaklara hem harc-ı râh hem ücret-i yevmiyye verilir. Fakat işbu harc-ı râh ile bunların mahâkim nezdinde müddet-i ikāmetlerinde rütbelerine göre müstehak **[323]** oldukları ücret-i yevmiyye karâr-ı mahsûsuna tevfîkan celblerine bâ'is olanlardan tahsîl olunmak üzere mahâkim tarafından tesviye ve îfâ edilir.

Dîvân-ı harblerden celbedilecek ümerâ ve zâbitân ve efrâd-ı 'askeriyyeye 'azîmet ü da'vet harc-ı râhı verilerek celblerine sebeb olanlardan istihsâl

kılınır. Şâyed celbedileceklerin sûret-i celbleri esâsen mahâkim ve dîvân-ı harblerin karârına ve husûsât-ı 'askeriyyeye müstenid olur, bunlardan muhâkeme maksadıyla celbolanlardan hitâm-ı muhâkemelerinde tebriye-i zimmet edenler bulunur ise bu gibi berâ'etleri tahakkuk edenler ile mahâkime isticvâb ve istişhâd için celbedilenlerin 'azîmet ü 'avdet harc-ı râhları nizâmiye hazînesinden, eğer maznûnun-'aleyh tebriye-i zimmet edemez ise o hâlde hem kendine verilen hem de isticvâb ve istişhâd için celbedilenlere 'azîmet ü 'avdet harc-ı râhları maznûnun-'aleyhten istirdâd ve istihsâl edilir.

Kolağasından neferât-ı 'askeriyyeye kadar ma'zeret-i vücûdiyyeleri üzerine devâ'irden celbedileceklerin, lede'l-îcâb mu'âyene-i şahsiyye ve tıbbiyyeleri icrâ, yâhûd 'illetleri iktizâsınca 'ameliyyât-ı cerrâhiyye îfâ olunmak üzere hey'et-i sıhhiyyenin karârıyla tebdîl-i havâ etmek ve orada tedâvî edilmek için bir tarafa gönderilenlere harc-ı râh verilir.

Kendi ârzûsu üzerine tebdîl-i havâya 'izâmlarını istid'â edenlere hey'et-i sıhhiyyenin gösterecekleri lüzûmdan dolayı i'zâm kılınanlara harc-ı râh verilmez.

[324] İstibdâli icrâ olunan veyâ silk-i 'askerîden ihrâc edilen ile tebdîl-i havâ için veyâ diğer sûretle memleketlerine 'azîmet eden efrâdın esnâ-yı râhta hastalanmalarından dolayı meşy ü harekete muktedir olamayacaklar ol mahalde tabîb var ise onun, tabîb bulunmayan mahallerde me'mûrîn-i mülkiyyenin tasdîki ile kazâ me'mûrları tarafından araba ve mekârî tedârikiyle i'zâm olunurlar. Araba ve mekârî ücretleri senedâtı ile mahallî mazbatasına merbût civârı bulunan fırka-i 'askeriyyeye verilerek sened-i mahsûs ile mübâdelesi bi'l-icrâ efrâd-ı müstebdele masârifi miyânına idhâlen tesviye olunur. Bu misillü senedât ve mazâbıta ol neferin isim ve künye-i sahîha ve mufassalası dercedilir.

Erkân ü ümerâ-yı 'askeriyyeden bir tarafa me'mûr olup da mahall-i me'mûriyetlerine hareket etmezden evvel i'zâmlarından devletçe sarf-ı nazar olunanlara evvelce verilmiş olan harc-ı râhın nısfı terk edilir; nısf-ı diğeri istirdâd kılınır.

Bir kıt'a-i 'askeriyye ve beylik vapur ile me'mûren giden zâbitâna harc-ı râh verilmez.

Muhâsebe için Dersa'âdet'e ve ordu-yı hümâyûnlar ile mevâki'-i 'askeriyye-i sâ'ireye celbolunanlara yalnız ma'a-i'tibâr ücret-i mekârî ve vapur nevli ve şimendifer verilerek sâ'atte ellişer para olarak başkaca harc-ı râh verilmez. Bu şimendifer ve sâ'ire ücretleri celbolunacak **[325]** küttâb-ı 'askeriyye ve sâ'ire hesâblarını evvelce nizâmı dâ'iresinde yapıp takdîm etmiş de mu'ahharan bir tedkîke lüzûm görünmüş ise verilir. Yoksa kendi uygunsuzluğundan dolayı celbolunanlara hiçbir şey verilmez.

Bir kabâhatinden dolayı Muhâkemât Dâ'iresi karârıyla diğer taburlara ve ordulara rütbe-i hâliyesiyle naklettirilen ümerâ ve zâbitâna harc-ı râh verilmez.

İ'tâ olunacak harc-ı râhlar, gidilecek mahal şimendifer ve vapur ile ise bunlara mahsûs ta'rîfeler üzerine, şimendifer ve vapur gibi vesâ'it-i nakliyye yok ise mesâfenin mikdâr-ı sâ'atine göre karadan hesâb edilir.

Kara hesâbıyla verilecek harc-ı râhlar her altı ayda bir kerre ya'ni rûz-ı Hızır'dan Kāsım'a, Kāsım'dan rûz-ı Hızır'a kadar beher sâ'atte ücret, kaçar para ücret-i mekârî verilmesi lâzım geleceğine dâ'ir hükûmetlerden verilecek mazbatalarda gösterilecek fi'ât üzerine hesâb edilir. Bu fi'âtlar üç buçuk guruşu tecâvüz eder ise kabûl edilmez. Beher sâ'atte ücret-i mekârînin hadd-i a'zamı üç buçuk guruştur.

Harc-ı râh erkân ve ümerâ ve zâbitânın rütbelerine göre zâtî ve i'tibârî nâmıyla hesâb edilir.

[326]

	İ'tibârî	Zâtî	Yekûn
Ferîk	9	1	10
Livâ	6	1	7
Mîralay	4	1	5
Kā'im-makām	3	1	4
Binbaşı	2	1	3
Alay Emîni	2	1	3
Kolağası – Fermânsız zâbitân	1	1	2

Me'mûriyet hâlinde müşîrân-ı 'izâm hazerâtına kendilerinin ma'âş ve ta'yînlerinin mikdârı cem'an kaç guruşa bâliğ olur ise yüzde yirmi parası beher sâ'at için harc-ı râh nâmıyla i'tâ edilir.

Ümerâ ve zâbitâna berren hesâb olunacak harc-ı râhlara sâ'atte ellişer para da "harc-ı râh" ta'bîriyle başkaca bir akçe zammolunur.

Zâtî olarak; bi'l-cümle fermânlı erkân ve ümerâ ve zâbitâna ve rütbe-i sâliseden i'tibâren daha yukarıya doğru rütbeleri hâ'iz bulunan me'mûrîn-i mülkiyyeye, alay müftîleriyle erkân-ı harbiyye kolağalarına şimendifer ve vapurlarda birinci ve bundan aşağı rütbeler ile hiç rütbesi olmayan me'mûrîne ikinci, mekâtib-i 'askeriyye şâkirdânıyla efrâd-ı 'askeriyyeye üçüncü mevki' ücretleri hesâb edilir.

İ'tibârî olmak üzere verilecek fazlalar şimendifer için üçüncü mevki', vapur için güverte olarak hesâb olunur.

[327] Şimendifer ve vapur üzerine olunan hesâblarda i'tibârî nâmıyla kaç guruş verilmek lâzım gelir ise bu paranın nısfı da "harc-ı râh" ta'bîriyle zammedilir.

Cümlesinin hâsıl ettiği yekûndan zâtî olarak münderic bulunan vapur ve şimendifer nevllerinin üst tarafından iskonto nâmıyla yüzde beşi tenzîl ve mütebâkîsi verilir, ya'ni şimendifer ve vapurlara ümerâ ve zâbitânın nakden verecekleri paradan iskonto tenzîl edilmeyip üst tarafından tenzîl edilir.

Harc-ı râhlar Bâb-ı Ser-'askerîde Muhâsebât Dâ'iresinin dördüncü, ordularda levâzım dâ'irelerinin birinci şu'belerinde hesâb edilir.

'Umûmiyetle ma'âş kısmı icmâllerinin müteferrikasına bi'l-idhâl tesviye edilir.

Bu şu'beler evvel emirde sâhib-i istid'ânın Dersa'âdet'te müte'allik olduğu dâ'ireden, ordularda Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden kayıdlarını çıkarttırır; me'mûriyetlerini tasdîk ettirir.

Me'mûrîn-i mülkiyyeden hidmet-i 'askeriyyede bulunanlara rütbeleri rüteb-i 'askeriyyeden hangisine mu'âdil ise ana göre harc-ı râh hesâb edilir.

Erkân-ı harbiyye kolağalarına şimendifer ve vapurda zâtî olarak birinci mevki' i'tâ edilir ise de i'tibârîleri bir neferdir.

'Askerler için mukāvele-nâmeler vech ile şimendiferlere sülüs **[328]** ücret verilir ise de ba'zı kumpanyaların sülüs ücret kabûlü hakkında mukāveleleri olmadığından bu gibilere tâm ücret verilir.

Harc-ı râh hesâbınca daha ziyâde ma'lûmât hâsıl edilmiş olmak, ne yolda hesâb edilmeleri iktizâ edeceği bilinmek üzere zîrdeki misâllere dikkat edilmelidir.

Mülâzım-ı sânîden kolağasına ve bunlara mu'âdil olanlara kadar

	Neferen
Zâtî	1
İ'tibârî	1
	2

Para	Guruş	
30	26	Zâtî: İkinci mevki' – Min-Edirne ilâ Dedeağaç şimendifer
30	17	İ'tibârî: Üçüncü mevki' – Min-Edirne ilâ Dedeağaç şimendifer
20	8	Harc-ı râhı – Min-Edirne ilâ Dedeağaç şimendifer
00	53	
20	1	Ma'a kesr yüzde beşi
20	51	

Binbaşı, alay emîni, alay müftîsi, sâlise

Neferen	
1	Zâtî
2	İ'tibârî
3	

[329]

Yekûn	Para	Guruş		
		78	Zâtî: Birinci mevki'	Min-Edirne ilâ İstanbul şimendifer
	20	75	İ'tibârî: Üçüncü mevki'	
191	20	37	Harc-ı râh	
		150	Zâtî: Birinci mevki' kamara	Min-İstanbul ilâ Antalya vapur
		100	İ'tibârî: Güverte	
300		50	Harc-ı râh	
		378	Ücret-i mekârî fî para	Min-Antalya ilâ Konya
53.520		15.720	Harc-ı râhı 120	
102.620			50	
40			Yüzde beşi	
98.620				

Kā'im-makām, Rütbe-i Sâniye

Neferen	
1	Zâtî
3	İ'tibârî
4	

[330]

Para	Guruş		
	280	Ücret-i mekârî fî 100	Min-Edirne ilâ Kırcaali
	140	Harc-ı râh 50	
	420		Sâ'at
	420	'Avdeti	28 Zâtî
	840		82 İ'tibârî
	42	Yüzbe beşi	112
	798		

'Avdet edilecek mahallin ücret-i mekârîsi kaç para ise ana göre hesâb edilir.

Mîrî hayvânına râkiben me'mûriyete gidenlerin zâtî olan mekârî ücretleri emr-i mahsûs olmadıkça tenzîl edilir. Harc-ı râhlar Dersa'âdet'te yukarıda beyân edildiği üzere Muhâsebât Dâ'iresi dördüncü şu'besince bi'l-hesâb, bu şu'benin tanzîm edeceği sûret üzerine Masârifât Nezâretinin "verile"si işâretiyle Nizâmiye Hazînesinden, ordularda yalnız evrâkı üzerine müşîriyetin "mûcebince", Levâzım Dâ'iresi re'îsinin "i'tâsı" işâretiyle ordu hazînelerinden tesviye edilir.

Zâbitâna verilen harc-ı râhın gideceği mahallerce bilinmesi zımnında nizâmiye hazînesinden verilmiş ise ordusuna, ordudan verilmiş ise fırka ve taburlarına tahrîrât yazılır. **[331]** Doğrudan doğruya harc-ı râh taburdan verilmiş olduğu hâlde ya verilecek ma'âş 'ilm ü haberine dercedilir, yâhûd yedine başkaca 'ilm ü haber verilir. Ma'âş 'ilm ü haberine dercedilmesi müreccahdır.

Mevâki'-i 'askeriyyedeki taburlardan ba'zıları harc-ı râhı kendileri hesâb ile bâ-sened sâhibine i'tâ ve senedin zîri tabur meclisi tarafından tasdîk olunarak tabur sandığına ilkā ve taburun ma'âş kısmı icmâlinin müteferrikasına masraf kayd ile tesviyesini îfâ eder.

Fırka ve livâ dâ'irelerini devr ü teftîş edecek ferîk ve livâ paşalara masârif-i zâ'ideleri mukābilinde harc-ı râh ve sâ'ire nâmıyla hiçbir şey verilmez.

Tekā'üdlük İçin

'Âcizleri … târîhinde bâ-kur'a-i şer'iyye silk-i 'askerîye dehâletle şeref-yâb oldum. Şimdiye kadar vukû' bulan muhârebâtın kâffesinde bulundum. Sinn-i 'âcizânem artık derece-i şeyhûhete geldi. Merbûtan takdîm kılınan sicill-i ahvâl varakasından dahi ma'lûm buyurulacağı vech ile müddet-i 'askeriyyem … seneye iktirân etmiştir. Hasbe's-sinn vazîfe-i mukaddese-i 'askeriyyemi îfâ edemiyorum. Şu hâlde **[332]** tekā'üdümün icrâsıyla bundan sonra bakiyye-i 'ömrümü du'â-yı mefrûzü'l-edâ-yı hazret-i pâdişâhî ile ikmâl, ihsân buyurulacak ma'âşımın memleketim bulunan … mâl sandığından istîfâ etmek üzere îcâb-ı hâlin îfâsı husûsuna müsâ'ade buyurulmasını istirhâm eylerim. Ol bâbda…

İhtâr

Gerek doğrudan doğruya verilen gerek ordulardan gelen tekā'üdî istid'â vü inhâları makām-ı 'âlî-i Ser-'askerîce en evvel sâhib-i istid'â hangi sınıf-ı 'askerîden ise o sınıfa mahsûs olan dâ'ireye havâle buyurulur. Dâ'iresi iktizâsını i'lâm ettikten sonra sıhhiye dâ'iresine havâle edilir. Bu dâ'ire sâhib-i istid'âyı mu'âyene eder. Evrâkı ordulardan gelmiş ise evrâk miyânında bulunması îcâb eder raporu tedkîk eyler. Sâhib-i istid'ânın derece-i ma'lûliyyetine, müddet-i hidmet-i 'askeriyyesine göre kaçıncı dereceden tekā'üdünün icrâsı lâzım geleceğini i'lâm eder. Evrâk yine dâ'iresine i'âde edilir.

Dâ'iresince nizâmına tevfîkan mu'âmele-i ahîresi icrâ ve mazbatası tanzîm olunarak keyfiyet taraf-ı sâmî-i Ser-'askerîden 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ kılınmak üzere Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesine tezkire yazılır. Lede'l-'arz irâde-i seniyyesi şeref-sünûh buyurulduğu **[333]** buyurularak târîh-i irâde-i seniyyeden i'tibâren tekā'üdü icrâ kılınır.

Silk-i 'askerîde tâm otuz sene hidmet eden veyâ bir 'ârıza-i nâgeh-zuhûrdan dolayı ma'lûl olan ma'âşından şehrî yüzde beşini tekā'üd-i 'askerî sandığına terk eden bi'l-cümle erkân ve ümerâ ve zâbitân ve me'mûrîn-i 'askeriyye tekā'üd hakkını hâ'izdir.

Muhârebelerin devâm ettiği seferberlik zamânı iki kat hesâb edilir. Şu kadar ki işbu iki kat zamân tekā'üd ma'âşının nizâmı vech ile ziyâdeliğin îcâb ettirir. Yoksa yirmi sekiz sene 'askerlik etmiş ve iki sene de seferberlikte bulunmuş olmasından dolayı bir zâbitin müddet-i hidmeti otuz sene 'addedilmez. Tâm otuz seneyi bi'l-fi'l ikmâl etmiş olmak şarttır.

Tekā'üdünü istid'â edenlere târîh-i istid'âsından i'tibâren emri gelinceye kadar kıta'ât-ı 'askeriyyesince nısf muhassasât verilecek emrinin vürûdunda hesâbı görülüp fark-ı muhassasâtı def'aten tesviye edilir.

Tekā'üdünü istid'â edenlerin sicill-i ahvâl varakası ile tezkire-i 'Osmâniyyesinin musaddak birer sûretini istid'âlarına rabtetmeleri lâzımdır. Gerek sicill-i ahvâl varakasına gerek tezkire-i 'Osmâniyye sûretine üçer guruşluk pul yapıştırılır.

İstid'âlarda tekā'üd ma'âşının hangi vilâyet ve sancak ve kazâ mâl sandığından tesviye olunması lâzım geleceği tasrîh edilir.

[334] Fırkalarda ve müfrez kıt'alarda tekā'üdünü istid'â edenlerin mahallerinde bulunan etibbâya mu'âyene ettirilir. Raporları iki nüsha olarak alınır. Raporlarıyla taburundan yapılacak mazbatalarını ve sicill-i ahvâl varakalarını ve tezkire-i 'Osmâniyyesi sûretini kumandanları orduya ve müstakil fırka ise kumandanı makām-ı Ser-'askerîye gönderir.

İşbu evrâk üzerine mu'âmelat-ı lâzıme icrâ edilir ise de îcâb eder ise sâhib-i istid'â ordu merkezine celbedilerek mu'âyene dahi ettirilir.

Silâh-endâz efrâddan birinin hidmet-i 'askeriyye esnâsında zuhûr eden ma'lûliyetine mebnî tekā'üdü lâzım gelir ise mu'âmelesi zâbitân hakkında icrâ olunacak mu'âmelenin 'aynıdır. Şu kadar ki efrâd-ı 'askeriyye için sicill-i ahvâl varakasına lüzûm yoktur.

Birinci derecede ma'lûliyetleri tebeyyün eden küçük zâbit ve neferâta şehrî 400, ikinci dereceye 166, üçüncü dereceye 125, birinci kısmına 125, ikinci kısmına 100, üçüncü kısmına 80, dördüncü kısmına 60, beşinciye 50, altıncıya 40, yedinciye 30, sekizinciye 20 guruş ma'âş tahsîs edilir.

Silâh-endâz efrâd, tekā'üdü icrâ olununcaya kadar taburunda tevkîf olunmayıp memleketlerine gönderilir. Târîh-i i'zâmları **[335]** tekā'üdleri hakkında yapılacak mazbataya dercedilir.

Tekā'üdü icrâ olunan zâbitânın târîh-i tekā'üdü senenin Eylül'ünden sonra olsa dahi matlûbât-ı sâ'iresi ile berâber elbise bedeli dahi i'tâ kılınır.

Becâyiş İçin

'Âcizleri … Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayın … Taburunun kolağası olduğum hâlde bulunduğumuz mevki'in âb ü havâsıyla imtizâc edemediğimden dolayı dâ'imâ zamânımı hastalık ile imrâr etmekte olduğuma ve … Alayın … Taburu kolağası … Efendi de becâyişe muvâfakat ettiğine mebnî rızâmız dâ'iresinde olarak icrâ-yı becâyişimize müsâ'ade-i celîle-i dâverîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

İhtâr

Becâyiş edecek olan ümerâ ve zâbitânın pul vaz' edilmiş olduğu hâlde müştereken bir istid'â mühürlemeleri istid'âlarına zîri taburları tarafından bâ-mazbata musaddak birer kıt'a sicill-i ahvâl varakasıyla bir de muvâfakat senedlerinin rabtı lâzımdır.

Bulunduğu mahallin havâsıyla imtizâc edemediğinden bahs ile **[336]** becâyişini istid'â edenlerin mahalleri hey'et-i sıhhiyyesince mu'âyeneleri icrâ ettirilir. Alınacak rapor evrâkıyla berâber makām-ı Ser-'askerîye takdîm edilir.

İşbu istid'âların mu'âmelesi ordularda erkân-ı harbiyye dâ'irelerinde, makām-ı Ser-'askerîde mensûb oldukları sınıf-ı 'askerîye mahsûs olan dâ'irede yapılır.

Becâyiş edenlere "buyruldu" makāmında olarak devâ'ir-i mensûbesinden birer 'ilm ü haber verilir.

Mektebe Kabûl İçin

Sâye-i ma'ârif-vâye-i hazret-i pâdişâhîde … mekteb-i rüşdî-i mülkîsinde ikmâl-i tahsîl ile bu sene-i mübârekede bâ-şehâdet-nâme çıkmış ve mekteb-i i'dâdî-i 'askerîye dehâlet ârzûsunda bulunmuş olduğumdan lâzım gelen imtihânımın icrâsıyla kayd u kabûl buyurulmaklığıma müsâ'ade buyurulması bâbında...

İhtâr

Beher sene 'askerî rüşdî ve i'dâdî mekteblerine alınacak şâkirdânın imtihân ve intihâblarının icrâsı için Ramazân-ı şerîfte **[337]** mekâtib-i rüşdiyye-i 'askeriyyenin merkezinde, taşralarda i'dâdîlerde, i'dâdî olmayan mahallerde rüşdiyelerde mekâtib zâbitânından mürekkeb birer komisyon teşkîl edilir. Komisyonun sûret-i teşekkülü i'lân olunur. Tâlib olanlar bu komisyona mürâca'at eder.

Komisyona mürâca'at edenlerin aşı tezkirelerini, tezkire-i 'Osmâniyyelerini de müstashib olmaları lâzımdır. Mülkiye rüşdiyelerinden çıkan şâkirdânın 'askerî i'dâdîlerine alınmak üzere kabûl imtihânı vermeleri lâzımdır.

Ber-mûceb-i program imtihân verebilenler 'askerî i'dâdî ve rüşdîlerinin her sınıfına kabûl olunabilirler.

'Askerî rüşdiyelerinden çıkan şâkirdân 'askerî i'dâdîlerine bilâ-imtihân kabûl edilir. İ'dâdîlere kabûl edilecek şâkirdân tabîbe mu'âyene ettirilerek 'illetten sâlim, cismen 'askerliğe elverişli oldukları hâlde alınırlar.

Şühedâ-yı 'Askeriyye Evlâdının Mektebe Kabûlü İçin

'Âcizleri … nci Ordu-yı Hümâyûna mensûb … nci Alayın … nci Taburunun … nci Bölüğü yüzbaşısı olduğu hâlde … târîhinde … mahalde şehîden vefât eden … Ağa'nın mahdûmuyum. Sâye-i ma'ârif-sermâye-i hazret-i şehriyâr-ı a'zamîde tahsîl-i 'ilm ü ma'rifet etmek ârzûsunda olduğumdan lutfen mekteb-i i'dâdî-i 'askerîye **[338]** kayd u kabûl buyurulmaklığıma müsâ'ade-i dâverîlerinin bî-dirîğ buyurulması bâbında…

İhtâr

Şühedâ-yı 'askeriyye evlâdından idâresi olmayanların sinni küçük olanlar velîleri râzı olur ise Dârü'ş-şafaka'ya kabûl edilerek masârif-i seneviyyeleri nizâmiye hazînesinden başkaca Dârü'ş-şafaka'ya verilir.

Sinleri küçük olmayıp da mekâtib-i rüşdiyye-i 'askeriyyeye kayd u kabûle elverişli olanlar Dersa'âdet'te Eyüb Rüşdî-i 'Askerîsine kaydolunarak gündüzleri rüşdiyeye devâm ve geceleri oradaki Baytâr Mektebinde iskân ve it'âm ettirilir.

Mekteb-i i'dâdîye kabûle sâlih derece-i sinn ve tahsîle gelinceye kadar bu vech ile tahsîline ihtimâm edilir. Taşralarda bulunacak şühedâ-yı 'askeriyye evlâdından sinleri küçük olanlar mekâtib-i i'dâdiyye-i 'askeriyyeye kabûle şâyân sinn ve tahsîle gelinceye kadar gündüzleri 'askerî rüşdiyelerinde ta'lîm u terbiye ve geceleri mahallî i'dâdî-i 'askerîlerinde iskân ve i'âşe edilir.

Bunlara Dersa'âdet'te Baytâr Mektebi ve taşralarda i'dâdiye mektebi şâkirdânına tevfîkan muhassasât verilir.

Hulûl-i ecel-i mev'ûduyla vefât eden ümerâ ve zâbitân evlâdı da bu sûretle mekteplere kabûl edilir. **[339]**

Bu istid'âya mahallesinden bir 'ilm ü haber alınarak tezkire-i 'Osmâniyye sûretinin ve aşı 'ilm ü haberi var ise anın rabtedilmesi lâzımdır.

Zâbitân Evlâdının Mektebe Kabûlü İçin

'Âcizleri … nci Ordu-yı Hümâyûnu … nci Alayının … nci Taburunun … nci Bölüğü yüzbaşısıyım. Bulunduğumuz … mevki'de mekteb olmaması hasebiyle … yaşında olan mahdûmum … bendeleri tahsîl-i 'ilm ü ma'âriften sâye-i ma'ârif-vâye-i hazret-i pâdişâhîde mahrûm kalmamak üzere … Mekteb-i i'dâdî-i 'askerîsine kayd u kabûlü husûsunu istirhâm eylerim, ol bâbda…

İhtâr

Mevâki'-i ba'îde-i 'askeriyyede bulunan ümerâ ve zâbitân evlâdı dahi sâye-i merâhim-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde şühedâ-yı 'askeriyye evlâdı haklarındaki şerâ'ite tevfîkan mekâtib-i 'askeriyyeye kabûl edilirler.

Tebdîl-i Havâ İçin

'Âcizleri birkaç senedir hemân her günümü hastalık ile imrâr **[340]** etmekte olduğuma, buraca edilen tedâvîden dahi bir menfa'at göremediğime binâ'en bi'l-mu'âyene tebeyyün edecek hâle göre tebdîl-i havâ etmek üzere münâsib müddetle memleketim bulunan … 'azîmetime müsâ'ade-i 'aliyyelerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

Diğeri

Hayli vakittir dûçâr olmuş ve lehü'l-hamd şu aralık kurtulmuş olduğum sıtma hastalığının netîcesi olarak vücûdca hâsıl olan fakrü'd-dem ve za'fiyetten dahi halâs ile tamâmıyla i'âde-i 'âfiyet etmek üzere münâsib müddetle tebdîl-i havâ zımnında … 'azîmetime müsâ'ade-i merâhim-'âde-i dâverîlerinin şâyân buyurulması bâbında…

İhtâr

Tebdîl-i havâ istid'âları Dersa'âdet'te makām-ı Ser-'askerîye takdîm edilir. Evvelce dâ'ire-i mensûbesince havâle ve kaydı yoklamadan ihrâc

olunduktan sonra sıhhiye dâ'iresine havâle kılınır. Sıhhiye dâ'iresince ashâb-ı istid'â mu'âyene edilir. Tebeyyün edecek hâle göre tebdîl-i havâ müddeti ta'yîn ve i'lâm olunarak evrâk yine dâ'iresine gelir. Bu dâ'ire ma'rifetiyle ruhsat tezkiresi yazdırılır. Yoklamalara kaydedilir. Andan sonra tezkire bir tezkire-i Ser-'askerîye leffen kumandanlığına gönderilir. **[341]**

Ordu merkezlerinde tebdîl-i havâ evrâkı taraf-ı müşîrîden evvel emirde Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresine havâle edilir. Bu dâ'ireden de ordu hey'et-i sıhhiyyesine tevdî' edilip sâhib-i istid'â mu'âyene edilir. Tebeyyün edecek ma'lûliyetine göre tebdîl-i havâ müddeti ta'yîn olunarak i'lâm edilerek istid'â orduya i'âde kılınır. Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ma'rifetiyle îcâbına göre ba'zılarının tezkire i'tâ, ba'zılarının evrâk ve raporuyla berâber li-ecli'l-istîzân makām-ı Ser-'askerîye isrâ edilir.

Fırkalarda ve mevâki'-i sâ'ire-i 'askeriyyede tebdîl-i havâ istid'â edenler oralarda bulunacak etibbâ ma'rifetleriyle bi'l-mu'âyene cins ve derece-i ma'lûliyeti mübeyyin bir rapor yapılır. Raporlar istid'âlara rabtedilerek orduya gönderilir. Orduca raporun muvâfık-ı fen olup olmadığı tedkîk ve beyân olunmak üzere evvelce meclis-i sıhhiyyeye havâle ve mu'ahharan yazıldığı vech ile mu'âmele olunarak ruhsat tezkiresi sâhibine verdirilmek üzere kumandanlığına irsâl olunur.

Tezkire irsâl olunmazdan evvel tebdîl-i havâ keyfiyeti yoklamaya da işâret edilir. Ordunun levâzım birinci ve ikinci şu'belerine kaydettirilir.

İdâre zâbitânının hasta-hâneler mâlı olan me'mûrîn-i sıhhiyyenin sanâyi' zâbitân ve efrâdının tebdîl-i havâ mu'âmeleleri levâzım dâ'irelerinin ikinci şu'besince yapılır. **[342]**

Tebdîl-i havâ müddetinde ümerâ ve zâbitânının ma'âş ve ta'yînâtı tamâmen verilir. Tebdîl-i havâya giden zâbitânın gittikleri mahallerde dûçâr-ı muzâyaka olmamaları için mahallerindeki nizâmiye ve redîf taburlarından birine misâfir kaydolunarak muhassasât almaları zımnında hîn-i 'azîmetinde hangi aydan i'tibâren ma'âş ve ta'yînâta müstehak olduğuna dâ'ir yedlerine 'ilm ü haber verilir.

Tebdîl-i havâya gidenler müddet-i me'zûniyyetleri zarfında i'âde-i 'âfiyet edemeyeceklerini hissettiklerinde daha müddetleri hitâm bulmaksızın

bulunduğu mahalde kendi tarafından istid'â olunması ve 'askerî tabîbi olmadığı sûrette belediye tabîbine mu'âyene ettirilerek ol bâbda mahallî hükûmetinden bir de mazbata alınarak tabîbin vereceği rapor ile berâber orduya gönderilip temdîd-i müddet ettirilmesi lâzımdır.

Temdîd-i müddet ettirmek için tafsîl edildiği üzere hareket olunmayıp da müddet-i me'zûniyyetinin hitâmından sonra vukû' bulan temdîd-i müddet istid'âları rapor ve mazbata olsa bile mesmû' olamayıp hitâm-ı müddetten i'tibâren ne kadar zamân geçmiş ise ol kadar zamâna tecâvüz-i müddet nazarıyla bakılarak ma'âş ve ta'yînâtı verilmez.

Tebdîl-i havâya gidenlerin esnâ-yı 'azîmetlerinde târîh-i 'azîmetleri taburları taraflarından tezkirelerinin arkalarına işâret edileceği gibi târîh-i 'avdetleri de yazılır. Esnâ-yı 'avdetlerinde bulundukları mahallerde zâbitân-ı 'askerî var ise anların en büyük rütbelisine, **[343]** yok ise mahallî hükûmetine târîh-i hareketlerini işâret ettirmelidir. Tebdîl-i havâdan 'avdet edenlerin tezkireleri yedlerinden alınarak orduya gönderilir. Orduca da kayıdlarına işâret edildikten sonra ibtâl ile hıfzedilir.

Me'mûrîn ve ketebe-i 'askeriyyenin tebdîl-i havâ müddetleri ma'âşları verilir. Silâh-endâz efrâdın tebdîl-i havâ etmek üzere memleketlerinde bulundukları sûrette muhassasâtı verilmez. Hasbe'l-lüzûm memleketinin gayri bir mahalle gönderilecek olur ise oradaki nizâmiye ve redîf taburlarından birine misâfir verilerek muhassasâtı tesviye kılınır.

Sıla İçin

… senedir sıla-i rahim etmediğime, memleketim olan … da dahi vücûduma münhasır bir hayli lâzımü't-tesviye işlerim bulunduğuna mebnî münâsib müddetle ruhsat i'tâ buyurulması husûsunu istirhâm eylerim. Ol bâbda...

Diğeri

Silk-i celîl-i füyûzât-delîl-i 'askerîye târîh-i dehâletimden bu âna değin memleketim olan … kasabasına gidemediğime **[344]** husûsıyle orada nâmzed dahi bulunduğuma mebnî hem velîme cem'iyetimi icrâ hem de oraca

vücûduma münhasır olan işlerimi îfâ ile ʻavdet etmek üzere münâsib müddetle ʻazîmetime müsâʻade-i dâverîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

Diğeri

Bundan mukaddem vefât eden pederimden (vâlidemden) dolayı irsen ʻâcizlerine intikāl etmesi lâzım gelen emvâl ü emlâkin muʻâmele-i lâzımesini icrâ ve bunlara bakmak üzere mü'temen bir vekîl taʻyîn etmek üzere müddet-i münâsibe ile memleketim olan … kasabasına (Dersaʻâdet'e) ʻazîmetime müsâʻade-i celîle-i dâver-i ekremîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

İhtâr

Verilecek bu istidʻânın zîrleri sâhib-i istidʻânın kıtʻa-i ʻaskeriyyesinden infikâkinde mahzûr olmadığının kendinin erbâb-ı hüsn-i ahlâktan bulunduğunun taburları veyâhûd mensûb oldukları mahaller tarafından tasdîk olunması îcâb eder.

Sıla müddetinin yalnız maʻâşı verilerek taʻyîni verilmez. Silâh-endâz efrâd-ı ʻaskeriyyeye sıla müddeti maʻâşı da verilmez.

Müddet-i me'zûnesini tecâvüz ettiren zâbitânın tecâvüz ettirdiği **[345]** müddetin maʻâş ve taʻyînâtı verilmez. Müddet-i me'zûniyetini bilâ-sebeb-i meşrûʻ on beş gün tecâvüz ettirenlerin dîvân-ı harbce muhâkemesi bi'l-icrâ mücâzâtı icrâ edilir.

Müte'ehhil bulunanlara iki, bekâr bulunanlara üç senede bir kerre sılaya ruhsat verilmesi karârı iktizâsından ise de baʻzen görülen lüzûm üzerine bu karâr dâ'iresinden çıkılmaya mesâğ vardır.

Fermânlı zâbitânın her ne tarafa sıla ve me'zûniyet tarîkiyle gitmeleri lâzım gelirse be-heme-hâl ordularından makām-ı ʻulyâ-yı Ser-ʻaskerîye işʻâr-ı keyfiyyet edilerek makām-ı Ser-ʻaskerîden bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-sudûruna mütevakkıftır.

Ordu dâ'iresi dâhilinde üç beş sâʻatlik mahallere sekiz on gün için ʻazîmet ü ʻavdet etmek üzere lâzım gelen me'zûniyet ordu müşîrleri taraflarından verilebilir.

Dersa'âdet'e gidecek fermânsız zâbitânın keyfiyet-i terhîsleri yine makām-ı Ser-'askerîden istîzân olunarak taraf-ı Ser-'askerîden istihsâl-i me'zûniyet edilmesi usûlündendir.

Gerek fermânlı gerek fermânsız zâbitânın me'zûn bulunduklarına dâ'ir iktizâ eden tezkireler ordu erkân-ı harbiyye dâ'irelerince tanzîm ve taraf-ı müşîrîden tahtîm edilir.

Tanzîm olunan tezkireler ordularca levâzım birinci ve ikinci **[346]** şu'belerine kaydedilir. Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresince yoklamadaki künyesi üzerine de şerh verilir.

Ashâb-ı tezkirenin 'azîmetinde târîh-i 'azîmeti, 'avdetinde târîh-i 'avdeti taburları tarafından tezkiresi zahrına işâret edilir. Sâhibinin 'avdetinde tezkire alınarak orduya i'âde edilir. Orduca da kayıdlarına işâret edilerek ibtâl ve hıfzedilir.

Sılada iken müddet-i me'zûniyetini temdîd ettirenlerin temdîd olunan müddeti için ma'âş ve ta'yînât verilmez. Temdîd-i müddet, tecâvüz-i müddet-i me'zûneden dolayı ashâbının dûçâr-ı mücâzât olmamaları için bir mu'âmele demektir.

Te'ehhül İçin

'Âcizleri … nci Ordu-yı Hümâyûnu … nci Alayının … nci Tabur-unun … nci Bölüğü mülâzım-ı evveli olup bu kerre … mahallesinden … nin bikr-i bâliğa kerîmesini tezvîc edeceğimden ve mûmâ-ileyhin ashâb-ı servetten olması hasebiyle sâye-i şâhânede kolağalık rütbesini ihrâz edinceye kadar çâkerlerinden masârif-i beytiyye ve sâ'ire taleb etmeyeceğini mübeyyin zîri musaddak olarak verdiği sened ile kerîmesinin 'iffeti hakkında mahallesi tarafından i'tâ olunan 'ilm ü haber merbûtan 'arz u takdîm kılındığından îcâb eden ruhsat tezkiresinin i'tâ buyurulması bâbında emr ü fermân…

[347]

İhtâr

Yukarıdaki müsveddeden dahi anlaşılacağı üzere te'ehhül edecek olan 'askerden kolağası rütbesini ihrâz edinceye kadar masârif-i beytiyye ve sâ'ire alınmayacağına dâ'ir kızın velîsi tarafından musaddak bir sened, kızın veyâ seyyibenin erbâb-ı 'iffet ü nâmûstan bulunduğunu müş'ir mahallesi cânibinden bir 'ilm ü haber alınarak istid'âya rabtedilir.

'İffeti olmayan bir kadını kabûl eden zâbite evvel emirde terk etmesi teklîf edilir. Terk etmediği sûrette o zâbit silk-i 'askerîden tard olunur.

Bilâ-ruhsat te'ehhül eden fermânsız zâbitân tâm bir ay riyâzet hapsine konulur. 'Akdini icrâ eden imâm hakkında icrâ-yı mücâzât olunmak üzere hükûmete teslîm edilir. Ruhsat tezkiresi ibrâz olunmadıkça taraf-ı şer'-i şerîften 'akd için "izin-nâme" verilmez.

Binbaşı ve alay emîni rütbesinden dûn rütbede bulunan zâbitân bir zevceden ziyâde almak için ruhsat verilmez. Binbaşı ve alay emîni ve daha yukarı rütbelerdeki ümerânın te'ehhülleri için ruhsat vermeye lüzûm yoktur. Bunlar dörde kadar zevce alabilirler. Te'ehhül istid'âlarının mu'âmelesi Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerîde te'ehhül edecek zâbit hangi sınıf-ı 'askerîye mensûb ise o sınıfa **[348]** mahsûs olan dâ'irede, ordu merkezlerinde erkân-ı harbiyye dâ'irelerinden icrâ ve ruhsat tezkireleri imlâ olunur.

Tezkireler Dersa'âdet'te taraf-ı Ser-'askerîden, ordularda cânib-i müşîrîden tahtîm edilir. Müstakil ve müfrez fırka ve livâlarda kumandanlıkları taraflarından dahi doğrudan doğruya ruhsat verilir.

Hacc-ı Şerîfe Gitmek İçin

'Âcizleri … Ordu-yı Hümâyûnu … Alayın … Taburunun yüzbaşısıyım. Bu sene-i mübârekede îfâ-yı farîzâ-i hacc-ı şerîf etmek emel-i hayrîsinde bulunduğuma ve nizâmen iktizâ eden nakde dahi sâye-i şâhânede mâlik olduğuma mebnî îcâb eden me'zûniyetin i'tâ buyurulması bâbında…

İhtâr

İşbu istid'âya 'aynı sıla istid'âsı mu'âmelesi yapılır. Hacc-ı şerîfe gitmek için mîralayın 15.000, kā'im-makāmın 12.500, binbaşı ve alay emîninin 10.000, kolağasının 8.000, yüzbaşı ve mülâzımın 7.000, silâh-endâz efrâdın 5.000 guruş nakdi olması lâzım gelir. **[349]**

Hacc-ı şerîfe gidecek olanlarda yukarıda gösterilen nukûdun mevcûd olduğu taburlarınca bi't-ta'dâd tebeyyün ettirilerek istid'ânın zîrinde bâ-mazbata tasdîk edilir.

Me'zûniyet, surre-i hümâyûnun İstanbul'dan târîh-i hareketinden 'avdeti olan şehr-i Rebî'ü'l-evvel'in on ikinci gününe kadardır. Bu müddeti tecâvüz ettirip de tecâvüz ettirmesi sebebini evrâk-ı resmiyye ile isbât etmeyenlerin müddet-i mütecâvizesi muhassasâtı verilmez.

Hüccâc-ı 'askeriyyenin ruhsat tezkirelerine târîh-i vusûl ve 'avdetlerini Mekke-i Mükerreme ve Medîne-i Münevvere kādılarına işâret ettirmek lâzımdır.

Erkân ve ümerâ ve zâbitândan hacc-ı şerîfe gidenlerin müddet-i me'zûneleri ma'âşı ve bedel-i ta'yîni verilir.

Bedel-i Nakdî Kabûlü İçin

'Âcizleri … de … mahallesi ahâlîsinden olduğum hâlde bu sene-i mübârekede nâm-ı 'âcizâneme tertîb-i evvel numerosu isâbet etmiş ise de sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde ashâb-ı servet ve yesârdan bulunduğuma ve sıdk-ı ifâde-i 'âcizânemi müş'ir hükûmetten aldığım bir kıt'a mazbatayı da merbûtan 'arz u takdîm ettiğime mebnî îcâb eden **[350]** bedel-i nakdînin ahz ü kabûlüyle nizâmen mu'ayyen olan üç mâh müddeti … Alayın … Taburunda bulunarak îfâ etmekliğime müsâ'ade buyurulması bâbında…

İhtâr

Müddet-i nizâmiyye için bedel-i nakdî elli 'aded 'Osmânlı altunudur. Bedel-i nakdî vereceklerin bulundukları mahallere en yakın olan nizâmiye piyâde taburlarında, nizâmiye taburları uzak olan mahallerde redîf debboylarında üçer mâh istihdâm olunmaları şarttır.

Taburlarda hidmetçe sâ'ir efrâddan farkları yoktur. Ma'âş ve ta'yîn ve elbiseleri taraf-ı devletten tesviye edilir. İstihdâm olunduğu müddetçe terâküm etmiş ma'âşı var ise salıverilir iken nakden kendilerine verilir.

Bedel-i 'askerî hiçbir tarafa sarf olunmayarak alındığı ânda bilâ-te'hîr doğrudan doğruya postaya teslîmen makām-ı 'ulyâ-yı Ser-'askerîye gönderilir.

Bedel-i nakdî verecek efrâdın verecekleri bedellerin meşrût olan üç ay hidmet müddetinin hitâmından evvel veyâ sonra alınmasında be's yoktur. Ya'ni efrâd-ı merkûmenin silâhaltına girerek hidmet etmeye mecbûr oldukları üç ayın ibtidâsından hitâmına kadar müddet zarfında ne vakit verir ise kabûl olunabilir. **[351]**

Bedel-i nakdî vereceklerin ashâb-ı servetten olduklarına, vereceği bedeli tedârik etmek üzere tarla ve edevât-ı zer'iyye-i sâ'iresinden bir şey satmadığına dâ'ir hükûmetlerden birer mazbata, efrâd-ı zecriyyeden bulunmadıklarını mübeyyin mahalleri redîf zâbitânı tarafından birer şehâdet-nâme alarak istid'âlarına rabtetmeleri lâzımdır.

Ketebe-i 'askeriyyeden bedel-i nakdî vereceklerin kalemlerindeki me'mûriyetlerine – taburlarda müstahdem bulunacakları üç ay müddet için – vekîl ta'yîn edilerek müddetini ikmâl ettikten sonra yine me'mûriyetine devâm ettirilir.

Bedel-i nakdî alındığı ânda ashâbına matbû' bir makbûz 'ilm ü haberi verilir. Makbûz 'ilm ü haberi yok ise muvakkaten bir mazbata verilerek mu'ahharan bi'l-celb mübâdele edilir. Bedel-i nakdîye mahsûs olan makbûz 'ilm ü haberleri koçanları taburlarca doğrudan doğruya makām-ı Ser-'askerîye gönderebilir.

Karantina-hânede Beklenilen Müddet-i Yevmiyyesi İçin

Me'mûren … den gelir iken … karantina-hânesinde on gün beklediğimden, bu bâbda karantina-hâne idâresinden aldığım 'ilm ü haberi de merbûtan takdîm eylediğimden îcâb eden yevmiyenin i'tâ buyurulması bâbında…

[352]

İhtâr

Me'mûren bir mahalle gidib de hasbe'l-îcâb karantina-hânelerde bekleyenlerden karantina me'mûrunun mühr-i resmîsiyle musaddak 'ilm ü haber ibrâz edenlere neferden başçavuşa kadar yevmî yarımşar, mülâzım-ı sânîden kolağasına kadar birer, binbaşı ve alay ümenâsına birer buçuk, kā'im-makāmlara ikişer, mîralaylara iki buçuk, livâlara üçer, ferîkān-ı kirâma beşer Mecîdiye verilerek harc-ı râh tertîbinden tesviye edilir. Bunlar taburların ma'âş kısmı müteferrikasına masraf kaydıyla tesviye kılınır.

Karantina müddetleri tebdîl-i havâ müddetlerinden mahsûb olunmaz. Bunun için verilen istid'âların mu'âmelesi Bâb-ı Ser-'askerîde Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin dördüncü ordu ve levâzım dâ'irelerinin birinci şu'besinde yapılır.

Mûsîka Zâbitânının Zamm-ı Ma'âşı İçin

Sâye-i satvet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde … Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının mûsîka bölüğü … ile mübâhî bulunmaktayım. Rütbe-i hâliyeme … târîhinde nâ'il olduğuma nazaran şimdiye kadar tâm on sene mürûr eylediği hâlde terfî'-i rütbe edemediğimden ber-mûceb-i nizâm … rütbesi **[353]** ta'yînâtına kesb-i istihkāk eylediğim cihetle icrâ-yı îcâbı husûsuna müsâ'ade buyurulmak bâbında…

İhtâr

Mûsîka yüzbaşılığında on sene terfî'-i rütbe-i edememiş olanlara kolağası ta'yîni, on sene yüzbaşılıktan sonra daha üç sene terfî'-i rütbe edememiş bulunanlara yüzbaşılık ma'âşıyla sol kolağalık ma'âşı arasındaki tefâvütün nısfı, daha iki sene kalanlara diğer nısfı zammolunarak yine yüzbaşılık hidmetini îfâ etmek üzere münhal olsun olmasın rütbesi sol kolağalığa terfî' edilir.

Mûsîka mülâzım-ı evvelliğinde dahi bu sûretle terfî'-i rütbe edememiş olanlar hakkında mülâzım-ı evvellik ile yüzbaşılık arasında olan muhassasât verilir.

Mûsîka mülâzım-ı sânîliğinde on sene kalanlara yüzbaşı ta'yîni bundan sonra dört sene daha terfî'-i rütbe edememiş olanlara mülâzım-ı sânîlik ma'âşıyla yüzbaşılık ma'âşı arasındaki farkın nısfı, üç sene daha terfî'-i rütbe edememiş olanlara diğer nısfı da verilerek rütbesi yüzbaşılığa terfî' edilir.

Bu istid'ânın mu'âmelesi orduların Levâzım Dâ'iresi ikinci şu'besinde, **[354]** istid'â ma'âş hakkında ise birinci şu'besinde icrâ edilir.

Sâhib-i istid'ânın kaydı Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden çıkarttırılır. Kaydına nazaran zamm-ı ma'âş ve ta'yînâta müstehak olduğu tebeyyün eder ise mu'âmelesi icrâ olunarak makām-ı Ser-'askerîye inhâ edilir. Cevâbı vürûdunda kayıdlarına şu'belerince ve Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresince işâret ve kumandanlığına tahrîren ma'lûmât verilir.

Mûsîka Efrâdının 'Atiyyesi Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının mûsîka bölüğü çavuşlarından (efrâdından) olduğum hâlde bu kerre istibdâlim icrâ buyurulmuş ise de silk-i celîl-i 'askerîde olan ârzû-yı 'âcizâneme mebnî i'tâ buyurulan tezkiremi sancak altında terk etmiş olduğumdan nizâmen îcâb eden bin guruş 'atiyye-i seniyyenin i'tâ buyurulması bâbında…

İhtâr

Mûsîka efrâdından sancak altında olmak şartıyla ya'ni tabur jurnalinden ihrâc olunmaksızın yine mûsîka bölüklerine terk-i **[355]** tezkire edenlere birinci def'asında biner guruş 'atiyye-i seniyye verilir.

İkinci def'ada yine tezkiresini terk edenlere 'atiyye verilmeyip nısf-ı ma'âşı zammedilir. Bundan sonra her kaç def'a terk-i tezkire eder ise her def'asında biner guruş verilir.

Bu 'atiyyeler taburların ma'âş kısmı masârif-i müteferrikasına idhâlen tesviye kılınır. Mûsîka efrâdı bulunduğu alayın mûsîka bölüğünden başka diğer mûsîka bölüklerine de terk-i tezkire edebilirler.

Bu istid'â evvelce Levâzım Dâ'iresinin birinci şu'besine havâle edilir. Sâhib-i istid'ânın kaydı Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden çıkarttırılır. İstid'âsı vech ile terk-i tezkire ettiği de tasdîk ettirilir. Andan sonra beyân olunan birinci şu'bece mu'âmelesi yapılır.

'Atiyye; sâhib-i istid'ânın jurnalinde bulunduğu taburdan sened-i mahsûs celbedilerek ya ordu hazînesinden verilir, yâhûd taburca tesviye olunmak üzere kumandanlığa emir verilir.

Terk-i Tezkireden Dolayı Zamm-ı Ma'âş Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … **[356]** Bölüğü efrâdından iken bundan mukaddem müddet-i nizâmiyyemi ikmâl ettiğim sırada vürûd eden tezkiremi sancak altında fî …. sene … târîhinde terk eyleyerek sâye-i hazret-i pâdişâhîde onbaşı nasbolunmuş idim. El-yevm îfâ-yı hidmet etmekteyim. Bu kerre de ikmâl-i müddet eylediğimden irsâl buyurulan redîf tezkiremi terk ettiğimden nizâmen iktizâ eden zamm-ı ma'âşımın icrâsı husûsuna müsâ'ade buyurulmak bâbında…

İhtâr

Silâhaltında altı sene daha hidmet etmek üzere ikinci def'a terk-i tezkire edenlere birinci def'ada terfî'-i rütbe edememiş ise evvelce nâ'il olduğu zamm-ı ma'âş ile iktifâ edilir.

Birinci def'ada terfî'-i rütbe ederek zamm-ı ma'âşa nâ'il olmamış veyâ bir müddet sonra terfî' edip de zamm-ı ma'âş kesilmiş ise o hâlde terfî'-i rütbeye nâ'il olmadığı sûrette bulunduğu rütbeye göre rub' ma'âşı zammedilir.

Terk-i tezkire edecek efrâdın kendi sınıfına ya'ni piyâde ise piyâdeye, süvârî ise süvârîye terk-i tezkire etmesi şarttır.

Bir taburdan diğer tabura da terk-i tezkire edilen taburun bulunduğu mevki' ile evvelki tabur arasında olan mesâfenin kaç günde gidilebileceği hesâb olunarak andan ziyâde gün geçmiş **[357]** ise terk-i tezkire etmesinden dolayı bir gûne mükâfâta nâ'il olamaz. Bu takdîrce diğer tabura terk-i tezkire edenler mesâfenin mikdâr-ı müddeti zarfında yetişmelidir.

Sipâriş İçin

Bu kerre … Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu binbaşılığına nasb ü ta'yîn buyurularak müteheyyi-i 'azîmet olduğumdan ma'âş-ı

'âcizânemden şehrî … guruşunun işbu … senesi … mâhı ibtidâsından i'tibâren … de … civârında … mahallesinde … numerolu hânede sâkin 'â'ilemin idâresi için … nâmına olarak nizâmiye hazînesinden sipâriş tarîkiyle i'tâ buyurulmasını ve bu bâbda tanzîm ettiğim bir kıt'a sened-i meşrûtu da takdîm eylediğimi 'arz eylerim, ol bâbda...

Diğeri

Dersa'âdet'te Kocamustafapaşa civârında Sancakdâr Hayreddin mahallesinde 27 numerolu hânede mukîm 'â'ilemin idâresiçün işbu … senesi … ibtidâsından i'tibâren ma'âş-ı 'âcizânemden şehrî … guruşunu sipâriş tarîkiyle terk ettiğimden ve bu bâbda tanzîm ettiğim bir kıt'a sened-i meşrûtu da merbûtan takdîm eylediğimden **[358]** meblağ-ı mezbûrun ber-mûceb-i sened nizâmiye hazînesinden vekîl-i umûrum olan … nâmına olarak mâhbe-mâh i'tâ buyurulması husûsunu istirhâm eylerim, ol bâbda...

İ'âne Sandığına Olan Sipâriş İçin

… de yaptırmakta olduğum hânenin ikmâl-i inşâsı masârifine medâr olmak üzere Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerîde te'sîs buyurulmuş olan i'âne-i 'askeriyye sandığından … guruşun karzen i'tâ buyurulmak üzere işbu … senesi … ibtidâsından i'tibâren ma'âşımdan şehrî … guruşunu sipâriş tarîkiyle terk ettiğime dâ'ir tanzîm ettiğim sened-i meşrûtu merbûtan 'arz u takdîm eylediğim cihetle icrâ-yı îcâbı bâbında…

İhtâr

İ'âne sandığına olan sipârişler taşra sipârişi gibidir. Kat'ına dâ'ir cevâb vürûduna intizâr olunmayarak hitâmını müte'âkib tâm olarak sâhibinin ma'âşı dâhil-i icmâl edilir. Çünkü bu sandıktan verilecek istikrâzlar bir senede ödenmek üzere icrâ edilir; ikinci seneye tecâvüz ettirilmez.

[359]

Taşra Sipârişi İçin

'Âcizleri … Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun kolağasıyım. 'Â'ilem … Vilâyet-i Celîlesi mülhakātından … kasabasının … mahallesinde

… numerolu hânede iskân eyliyor. Merbûtan 'arz u takdîm ettiğim sened-i meşrût vech ile … nâmına olarak … senesi Mart'ı ibtidâsından i'tibâren ma'âş-ı muhassasamdan sipâriş tarîkiyle kazâ-i mezkûr mâl sandığından şehrî … guruşun i'tâsı zımnında mu'âmele-i nizâmiyyesinin icrâsı husûsuna müsâ'ade buyurulmak bâbında...

Sipâriş Tecdîdi İçin

… de … civârında … mahallesinde … numerolu hânede iskân eden 'â'ilemin idâresiçün … nâmına olarak kadîm sipârişim olan şehrî … guruşun merbût sened-i meşrûtu mûcebince … senesi Mart'ı ibtidâsından i'tibâren dahi kemâ-kân i'tâ buyurulması zımnında îcâb-ı nizâmîsinin icrâsı bâbında…

[360]

Sipâriş Kat'ı İçin

… de … civârında … mahallesinde …numerolu hânede mukîme 'â'ilemi bu def'a nezd-i 'âcizâneme celbeylediğimden evvelce idâreleri için terk etmiş olduğum … guruş sipârişin sene-i hâliye … mâhından i'tibâren kat'ı husûsuna müsâ'ade buyurulmak bâbında…

Sipâriş Zammı İçin

… de … mahallesinde … numeroda ikāmet eden 'â'ilemin idâresiçün kadîm sipârişim olan … guruşun üzerine merbût sened-i meşrût mûcebince daha … guruşun sene-i mâliyye … mâhı ibtidâsından i'tibâren zammıyla cem'an … guruş olarak kemâ-kân i'tâ buyurulmak üzere îcâb-ı nizâmîsinin icrâsı husûsuna müsâ'ade buyurulmasını istirhâm eylerim.

Muhallefât İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … si olduğu **[361]** hâlde bundan mukaddem vefât eden … nin bendenizle vâlide ve bir nefer kerîmesinden başka vârisi olmadığı ve sıdk-ı ifâde-i 'âcizânemi, anlara da vekâletimi mübeyyin … mahâkim-i şer'iyyesinden aldığım i'lâm ile hükûmet-i mahalliyyenin mazbatası da merbûtan 'arz u takdîm kılındığı cihetle

mütevvefâ-yı mûmâ-ileyhin (merkûmun) ma'âşât-ı müterâkimesiyle deb-boyuna vürûd etmiş olduğu tahkîk olunan esmân-ı muhallefâtının i'tâsı bâbında…

İhtâr

Bu istid'ânın mu'âmelesi Dersa'âdet'te Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerî Muhâsebât Dâ'iresinin üçüncü, ordularda Levâzım Dâ'iresinin birinci şu'besinde icrâ edilir.

Ümerâ ve zâbitândan vefât edenlerin bir gûne zimmet-i mîriyyesi olup olmadığı ordusunca tahkîk olunduktan sonra makām-ı Ser-'askerîye dahi yazılarak tahsîlât komisyonu ma'rifetiyle tahkîk edilerek ordusuna bildirilir.

İstid'â Dersa'âdet'te makām-ı Ser-'askerîye verilmiş ise bu tahkîkāt yine oraca icrâ edilir.

Zimmet-i mîriyyesi var ise muhallefâtından tevkîf edilerek küsûru vârislerine verilir. Vefât edenlerin vârisi kimlerden **[362]** 'ibâret olduğunu mübeyyin mahallî mahkeme-i şer'iyyesinden bir i'lâm ile hükûmetinden bir mazbata alınarak istid'âya rabtedilmesi lâzımdır. İşbu i'lâm ve mazbata olmadıkça muhallefât verilemez.

Müteveffânın muhallefâtı nakid ve eşyâ-yı zâtiyye ve ma'âşât-ı müterâkimesinden 'ibâret olacağından vukû'-ı vefâtı müte'âkib cihet-i 'askeriyyeden mahâkim-i şer'iyyeye ihbâr-ı keyfiyyet edilerek mahkemeden ta'yîn olunacak bir yevm ve mahalde müteveffânın metrûkâtı bi'l-müzâyede satılıp esmânı ve nakdi ve madalyalar gibi satılması câ'iz olmayan eşyâsı birleştirilerek mahkeme-i şer'iyyeden yapılacak defter-i kassâmıyla berâber tabur sandığından hıfzedilir.

Muhallefât miyânında sâ'at ve köstek ve yüzük ve rovelver gibi eşyânın dahi satılarak yalnız esmânının vârislerine verilmesi karâr-ı 'âlî-i ahîr iktizâsındandır.

Mevki'-i harbde mahkeme-i şer'iyyeden me'mûr celbi, kassâm defteri tanzîm ettirilmesi mümkün olamayacağından orada zâbitân muvâcehesinde

bi'l-müzâyede fürûht olunarak yalnız müfredâtlı bir defter tanzîm ve defterin zîri mazbata edilerek tabur sandığında hıfzolunur.

Müteveffâ efrâd-ı 'askeriyyeden ise vârisinin nerede olduğu arkadaşlarından ve sâ'irlerinden taburunca tahkîk olunabilir ise haber gönderebilir. Usûlen isbât-ı verâset ettirilerek muhallefâtı i'tâ kılınır. **[363]**

Vârisi zuhûr etmediği takdîrde muhallefât her üç ayda bir kerre defterleri ve evrâk-ı sâ'iresiyle ordu-yı hümâyûna gönderilir. Ordu debboyunda hıfzedilir. Ordusunca da vârisi zuhûr etmediği hâlde hîn-i zuhûrunda verilmek üzere makām-ı Ser-'askerîye gönderilerek 'umûm debboyda hıfzolunur.

Vârislerden ordu merkezine bu'd-i mesâfe cihetiyle gelemeyeceklerin hükûmetlerin inhâsıyla vürûd edecek i'lâm-ı şer'î ve mazbatası üzerine ma'rifet-i şer' ile ve mahallî redîf zâbiti muvâcehesinde vârislerine verilmek üzere muhallefât posta ile hükûmetlere gönderilir. Memleketlerinde ve hânelerinde vefât eden ihtiyât ve redîf efrâdının ve berây-ı ta'lîm tabur merkezlerinde iken vefât edenlerin muhallefâtları mahallerinde ma'rifet-i şer' ile vârislerine verilip merkeze gönderilmesine lüzûm kalmaz ise de taburu silâhaltında bulunmayan redîf zâbitânından vefât edenlerin nizâmiye taburlarında vefât edenler gibi muhallefâtı hakkında mu'âmele-i nizâmiyye icrâ kılınır. Fakat bu misillülerin muhallefâtı öyle üç ay tevkîf edilmeyip bilâ-te'hîr merkeze irsâl edilir.

Perâkende olarak Dersa'âdet'te veyâ esnâ-yı râhta vefât edenlerin muhallefâtı Dersa'âdet 'umûm debboya ve esnâ-yı râhta vefât edenlerin muhallefâtı ordu veyâ fırkasına bâ-mazbata irsâl olunur.

Efrâd-ı 'askeriyyenin muhallefâtı hakkında mahâkim-i şer'iyyeden verilecek **[364]** i'lâmât ve defter-i kassâmdan harç nâmıyla bir şey alınmaz, bunlar pul resminden dahi mu'âftır.

Eytâm Ma'âşı Tahsîs Olunması İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu binbaşısı … Efendi'nin hulûl-i ecel-i mev'ûduyla (şehîden) vefât etmesinden dolayı kimsesiz kaldığımızdan ve tezkire-i 'Osmâniyyelerimizin birer sûretini de merbûtan 'arz

u takdîm eylediğimizden lutfen tahsîs-i nizâmî iktizâsından olan eytâm ve erâmil ma'âşımızın sâkin olduğumuz … sancağı mâl sandığından ahz ü istîfâ etmek üzere tahsîs ve havâle-nâmesinin irsâli zımnında muktezâ-yı hâlin îfâ buyurulmasını istirhâm eyleriz. Ol bâbda…

Müteveffânın mahdûmu
Müteveffânın zevcesi

İhtâr

Eytâm ma'âşı istid'âları orduların erkân-ı harbiyye dâ'irelerine havâle edilir. Bu dâ'irece müteveffânın kaydı çıkarılır. 'Arz-ı hâl sâhiblerinden başka müteveffânın eytâm ve erâmili olup olmadığı hükûmet ma'rifetiyle tahkîk ettirilir. Ba'de't-tahkîk keyfiyet makām-ı Ser-'askerîye yazılır. **[365]**

Eytâm ma'âşı hakkındaki evrâk makām-ı Ser-'askerîce tekā'üd-i 'askerî sandığı nezâretine havâle edilir. Ma'âş tahsîs mu'âmelesi bu nezâret ma'rifetiyle yapılır.

'Arz-ı hâllere müteveffânın eytâm ve erâmili ne kadar ise tamâmen imzâları vaz' edilir. Tezkire-i 'Osmâniyyelerinin musaddak sûretleri de rabtolunur.

Müşîrân-ı 'izâmdan mülâzım rütbesine kadar olanların eytâm ve erâmiline tahsîs olunacak ma'âşların mikdârı ber-vech-i âtîdir.

Tahsîs olunacak ma'âş erkek yetîmlere on dokuz yaşını ikmâl ve yirmi yaşına duhûlüne kadar ya'ni on dokuz yaşını tamâm ederek yirmiye basıncaya değin, kız ve dul yetîmlere, zevce-i metrûke ve bî-kes ümmehâta ere varıncaya, eytâmdan a'mâ ve hiçbir işi göremeyecek derecede ma'lûl olanlara vefât edinceye kadar verilir.

Bir veyâ müte'addid zevcenin cümlesi bir, vâlide ve ceddenin ikisi bir yetîm hükmündedir. Vefât edenlerden birinin üç veyâ dört zevcesi olsa bir zevceye verilecek ma'âş bunların cümlesi beyninde mütesâviyen taksîm olunur.

Müteveffânın başka yetîmleri olmayıp da yalnız bir zevcesi, ya vâlide veyâ ceddesi bulunur ise bunlar da bir yetîm sayılır.

Birkaç zevcesi olup da kocaya varmak, vefât etmek gibi bir hâlden dolayı biri ma'âştan sâkıt olur ise anın ma'âşı **[366]** diğerine mütesâviyen zammedilir. Vâlide ve cedde hakkında dahi bu mu'âmele cârîdir. Zevce-i mutallaka ma'âştan mahrûmdur.

Pederlerinin vefâtında kocada bulunmalarından dolayı ma'âş tahsîs olunmamış ve bir müddet sonra müfârakat eylemiş veyâhûd zevcleri vefât ederek dul kalmış olanlara, diğer kardeşleri bulunsun bulunmasın pederlerinin vefâtından nâşî dul bulunacakları müddete münhasır olmak şartıyla eytâm ma'âşı tahsîs edilir.

Pederlerinin vefâtında zâtü'z-zevc olmasına ya'ni kocada bulunmasına mebnî ma'âş tahsîs olunmamış ve mu'ahharan zevcleri vefât etmiş, zevclerinin vefâtından dolayı da zevcinden ma'âşa müstehak bulunmuş olanlara hangi cihetten ziyâde ma'âş tahsîs olunmak lâzım gelirse o cihetten tahsîs edilir. Diğer cihetten artık ma'âş verilmez. Ya'ni hem pederinden hem de zevcinden ma'âş tahsîs edilemez. Yetîmlerden 'akdleri icrâ olunup da zifâf olmazdan evvel tatlîk olunanlar ile 'akd ü nikâhları icrâ kılınıp da izdivâc etmezden evvel ayrılanların ma'âşları kesilmeyip i'tâ edilir.

Müşîrândan kā'im-makāmlara kadar gerek ecel-i mev'ûduyla gerek şehîden vefât edenlerin, binbaşı ve alay emîni rütbesinde olanlara kadar yalnız şehîden vefât eyleyenlerin 'â'ilesine tahsîs kılınacak ma'âşlardan yetîmi bir ise beş yüz guruş tâm, andan yukarısının nısfı; **[367]** yetîmi iki ise beş yüz guruşu tâm, andan yukarısının üç rub'u tahsîs edilir.

Yetîmlerin ta'addüdüne mebnî hadd-i gāyet olarak tahsîs ve beynlerinde taksîm kılınmış olan 'â'ile ma'âşlarından iki yetîm kalıncaya kadar ma'âştan sâkıt olan ve vefât edenlerin hisseleri diğerlerine taksîm edilir.

İki yetîm kaldığı hâlde mecmû'-ı ma'âşın beş yüz guruşu tâm, üst tarafının üç rub'u anlara tahsîs olunarak bir rub'u sandığa kalır.

Yetîm bir kaldığı sûrette mecmû'-ı ma'âşın beş yüz guruş ile fazlasının nısfı yetîme verilip nısf-ı diğeri sandığa 'â'id olur.

Binbaşı ve alay emînlerinden ecel-i mev'ûduyla vefât edenler ile mülâzım rütbesine kadar gerek eceliyle gerek şehîden veyâ bir hidmet-i me'mûre

'ârızası sebebi ile vefât edenlerin yetîmi bir neferden ziyâde olduğu hâlde her yetîm için 'â'ile ma'âşının üzerine yirmi guruş zammolunarak ma'âş kaç guruşa bâliğ olur ise yetîmlerin efrâdına 'ale's-seviyye taksîm edilir.

Yetîmlerden vefât veyâ sinni yirmiye resîde olan ve izdivâc ederek ma'âştan sâkıt bulunanlar olduğu takdîrde bunlar için 'â'ile ma'âşına zammedilen yirmi guruş sandığa kalıp 'â'ile ma'âşından olan hissesi diğer yetîmlerin ma'âşlarına mütesâviyen zammolunur.

[368]

Yetîmlerin birden ziyâdesi hep bu sûretle ma'âştan sâkıt olup da bir nefer kaldığı hâlde ta'addüd-i eytâmdan dolayı zammolunan yirmişer guruş sandığa kalıp yalnız 'â'ile ma'âşı yetîme verilir.

Eytâm Ma'âşı Cedveli

Ecel-i mev'ûduyla vefât eden	Şehîden veyâ hidmet-i me'mûre 'ârızasıyla vefât eden	Rütbeleri	Ecel-i mev'ûduyla vefât eden	Şehîden veyâ bir hidmet-i me'mûre 'ârızasıyla vefât eden	Rütbeleri
4.097	6.146	Müşîr	92	138	Piyâde ve topçu mülâzım-ı evveli
1.841	2.762	Ferîk	92	138	Tabur kâtibi mu'âvini
1.228	1.839	Livâ	80	120	Süvârî mülâzım-ı evvel vekîli
723	990	Mîralay	86	129	Süvârî mülâzım-ı sânîsi
510	760	Ka'im-makām	82	123	Piyâde ve topçu mülâzım-ı sânîleri
419	628	Binbaşı	71	117	Süvârî mülâzım-ı sânî vekîli
350	525	Alay emîni	77	116	Topçu mülâzım-ı sâlisleri
310	466	Alay müftîsi			
289	434	Sağ Kolağası			
252	379	Sol Kolağası			
279	419	Alay kâtibi			

187	250	Tabur kâtibi			
143	215	Süvârî yüzbaşısı			
137	205	Piyâde ve topçu yüzbaşısı			
102	154	Süvârî yüzbaşısı vekîli			
96	144	Süvârî mülâzım-ı evveli			
116	174	Tabur imâmı			

[369]

Zamm-ı Ma'âş İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu binbaşısı iken bundan mukaddem vefât eden … Efendi'nin eytâmıyız. Hemşîremiz … Hânım'ın … senesi Temmûz'u ibtidâsında izdivâc etmesinden dolayı hissesi olan … guruş eytâm ma'âşının hısas-ı yetîmemize zammı hakkında lâzım gelen mu'âmele-i nizâmiyyenin icrâ buyurulması bâbında…

İmzâ … İmzâ … İmzâ …

İhtâr

Bu istid'âya tezkire-i 'Osmâniyye sûretlerinin hisseden sâkıt olan ve sâhib-i hisse bulunanların yedlerindeki ma'âş sergilerinin ve kuponları tekmîl olmuş ise sergi koçanının rabtolunması iktizâ eder.

Sipârişin Tahvîl-i Mahalli Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnuna mensûb … Alayın … Taburunun binbaşısı müteveffâ … Efendi'nin 'â'ilesiyiz. Şimdiye kadar eytâm ve erâmil ma'âşımızı … mâl sandığından istîfâ ettiğimiz hâlde bu kerre … **[370]** kasabasına 'azîmetle bundan sonra orada ikāmetimiz mukarrer olduğundan ve matbû' ma'âş sergilerimiz dahi merbûtan 'arz u takdîm kılındığından lutfen mezkûr ma'âşımızın tahvîl-i havâlesi husûsuna müsâ'ade-i celîlelerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

Teshîlat Sandığından Para Verilmesi İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğü yüzbaşısıyım. Bu kerre mahdûmumu sünnet ettirmek niyyet-i hayriyyesinde bulunduğuma mebnî müterâkim ma'âşlarıma mahsûben ordu-yı hümâyûn teshîlât sandığından … guruşun i'tâsı husûsuna müsâ'ade-i celîlelerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

Diğeri

Geçenlerde … mahallesinde zuhûr eden harîkte hâne-i 'âcizânemin ba'zı mahalleri yanarak muhtâc-ı ta'mîr bir hâle geldiğinden ta'mîrât-ı lâzımesini icrâ ettirmek üzere ma'âşlarıma mahsûben ordu-yı hümâyûn teshîlât sandığından münâsib mikdâr paranın i'tâ buyurulması bâbında…

Diğeri

Bu kerre vâlidemin vukû'-ı vefâtı hasebiyle techîz ü tekfîn masârifi **[371]** için müterâkim ma'âşlarıma mahsûben ordu-yı hümâyûn teshîlat sandığından münâsib mikdâr akçenin i'tâ buyurulması husûsuna müsâ'ade buyurulmak bâbında…

Diğeri

Bu def'a sâye-i feyz-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde terfî'an … Alayının … Taburuna naklederek müteheyyi-i 'azîmet olduğumdan mensûb olduğum … Alayın … Taburunda müterâkim bulunan ma'âşlarımın teshîlât sandığından i'tâ buyurulmasını istirhâm eylerim, ol bâbda…

İhtâr

İşbu istid'âlar evvel emirde tabur binbaşısına verilir. Binbaşı ashâb-ı istid'ânın taburda hangi senelerden ne mikdâr matlûbu olduğunun istid'â üzerinde gösterilmesini tabur kâtibine havâle eder. Tabur kâtibi matlûbun mikdârını senelerini tefrîk ederek istid'ânın bâlâsına çıkarır. Zîrini tasdîk ve tahtîm eder. İstid'â tekrâr binbaşıya getirilir. Binbaşı sâhib-i istid'ânın serd ettiği ihtiyâcın muvâfık-ı hakîkat olup olmadığını taburca tahkîk eder. Muvâfık-ı hakîkat ise zîrini tabur tarafından bâ-mazbata tasdîk

ettirir. İstid'â bundan sonra silsile-i merâtib kā'idesine tevfîkan **[372]** ordu-yı hümâyûna takdîm edilir. Ordudan sandık nezâretine havâle olunur.

Sandık; harîk-zede olan hânesi harâb olup çöken istid'â sâhiblerine hâne kendi mâlı ise üç, harîk-zede olan kirâcı ise iki, vefât eden büyük ise iki ma'âşın sülüsânı, keyifsizi bulunanlara bir, tebdîl-i havâya gideceklere üç, me'zûnen 'azîmet eyleyeceklere –gidecekleri mahallerin kurbiyet ve bu'diyetine göre– bir veyâ iki. Tebdîl-i mevki' etmek şartıyla nizâmiyeden nizâmiyeye ve terfî' ile nakledenlere mecmû'-ı matlûbunun sülüsünü ve sandığın istitâ'atı var ise matlûbunun tamâmını i'tâ eder.

Osmanlı altunu yüz altı guruş i'tibârıyla verilir. Altun bulunamadığı hâlde beher Mecîdiyeyi on dokuz buçuk guruşa i'tâ eder. 'Umûmiyetle verilen ma'âşlar müstesnâ olarak perâkende sûretiyle verilen mebâliğ ve ta'yîn bedelleri sandık ma'rifetiyle tesviye edilir. İstid'â sandık nezâretine vürûd ettikte sâhib-i istid'âya kaç guruş verilecek ve hangi sene matlûbundan mahsûb edilecek ise ordu hazînesi nâmına olarak taburundan sened-i mahsûs tanzîmi ile istid'âya rabten i'âdesi husûsu istid'â üzerine i'lâm olunarak taburuna gönderilir.

Tabur tarafından ber-mûceb-i i'lâm yapılan sened-i mahsûs istid'âya rabt ile yine sandık nezâretine gönderilir. **[373]**

Sandık hey'eti cânibinden istid'â üzerine paranın keyfiyyet-i i'tâsı mazbata zîrine nâzır tarafından "bi'l-kayd i'tâsı" 'ibâresi yazılarak mühr-i zâtî ile mühürlenir.

Verilecek para defter-i mahsûsuna kaydedilir. Para i'tâ olunarak sened-i mahsûs sandığına vaz' edilir.

Sandıkta sened-i mahsûslar terâküm ettikçe ordu veznesine devrolunarak muhteviyâtı bi'l-ahz sandığa konulur.

Orduca her sene tahsîsâtına mahsûben emvâl-i vilâyâttan istihsâl olunan ma'âş ve ta'yîn kısımlarından beher hafta sandığa birer mikdâr para verilir. Mukābilinde sened-i mahsûs kurtarılır. Sandığın mu'âmele-i hesâbiyyesi bu vech ile deverân eder.

Sandık hey'eti tarafından her üç ayda bir kerre sandığın îrâd ve sarfiyâtını mübeyyin bir cedvel yapılarak Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâneye ve bir cedvel de makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm edilir.

Efrâd Tarafından Müterâkim Matlûbunun Tesviyesi Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğünün … Mangası efrâdından iken … târîhinde istibdâlim icrâ olunup nasılsa müterâkim matlûbuma dâ'ir taburumdan sened-i resmî verilmemiş olduğundan iktizâ eden sened-i resmînin celbi husûsuna müsâ'ade buyurulmak bâbında…

[374]

İhtâr

Silâh-endâz efrâdın taburlardan hîn-i istibdâlinde efrâd-ı redîfe ve ihtiyâtiyyenin silâhaltına alınıp salıverildiklerinde müterâkim matlûbunu mübeyyin yedlerine matbû' "sened-i resmî"ler verilir.

Efrâd bu senedleri memleketlerine getirir. Kendinin ya ta'allukātının vergiye borcu var ise ana mahsûb ettirir. Yok ise mâl sandıklarından nakden istîfâ eder. Efrâdın nakden matlûbu verildiği sırada hükûmette mahallî redîf zâbitânından biri de mevcûd bulundurulur.

Sened-i resmîler mücelled olarak makām-ı Ser-'askerîden sıra numerosu konulmuş olduğu hâlde ordulara gelir. Ordular da taburlara verir. İki parçadır. Bir parçası koçan nâmıyla cildin üzerinde kalır, bir parçası doldurularak efrâda verilir.

Sened-i resmîsini zâyi' eden efrâda tekrâr sened-i resmî verilmez. Ceybinden para düşürmüş gibi 'addedilir. Bedellerini te'diye etmiş olduğu hükûmet mâl me'mûrları icmâlât-ı şehriyye ile berâber bu senedleri mensûb oldukları livâ ve vilâyet muhâsebelerine irsâl eder. Vilâyet muhâsebelerinden senedler nizâmiye hazînesi nâmına sened-i mahsûs alınır.

Aldıkları sened-i mahsûsları vilâyetler cedâvil-i şehriyye ile **[375]** berâber Mâliye Hazînesine takdîm ederler. Mâliye Hazînesince dahi nizâmiye hazînesi tahsîsâtına mahsûben îrâd ve masraf mu'âmelesi icrâ kılınır.

Nizâmiye tahsîl me'mûrları vilâyetlerden kurtardıkları sened-i resmîleri makām-ı Ser-'askerîye takdîm ederler.

Taburlar verdikleri senedât-ı resmiyyenin hâvî olduğu efrâd ma'âşına mukābil her sene nihâyetinde nizâmiye hazînesi nâmına olarak bir kıt'a sened-i mahsûs tanzîm ederek Şubât icmâllerinde îrâd gösterirler.

Sened-i mahsûsları orduya takdîm eylerler. Orduca da mu'âmele-i lâzımesi icrâ olunarak makām-ı Ser-'askerîye takdîm edilir. Yapılacak bu sened-i mahsûslar taburlarca Şubât icmâllerine rabtedilir, her ikisi de câ'izdir.

[376]

Mu'âmele ve Ba'zı Fıkarât-ı Nizâmiyye

Bir hânede olmayıp da ayrı hânede bulunan üvey kayın pederler esnân erbâbı haremlerine mu'în ittihâz olunamayacağı gibi üvey pederler dahi esnân erbâbının haremlerine mu'în ittihâz olunamazlar.

Esnân erbâbı sâhibetü'z-zevc olan vâlideye ve hemşîreye mu'în verilemez. Sâhib-i sıbyân olan bir delikanlının pederi olmayıp da müteveffiye hareminin pederi ber-hayât ise müteveffiye hareminin pederi o sıbyâna mu'în olur.

Seferberlik emri verildikten sonra mu'însizlik iddi'âsında bulunanların iddi'âları nazar-ı i'tibâra alınmamak üzere redîf yüzbaşıları tarafından her ay yoklama yoklamalarında zuhûr edecek vukû'âtı e'imme ve muhtârândan alarak hükûmât-ı mahalliyyeye tasdîk ettirip esâs künye defterindeki kaydı hizâsına işâret eder.

Kısm-ı sânî efrâdından olup da altıncı sene mu'âyenesinde mu'însizlikleri bâkî kalanların 'akab-ı mu'âyenede sınıf-ı redîfe nakilleri, seksen üç tevellüdî kısm-ı sânî efrâdının üç yüz on senesi **[377]** redîf efrâdı miyânına ve seksen dört tevellüdî efrâdın üç yüz on bir senesi redîfi miyânına kaydedilmeleri lâzım gelir.

Memleketindeki mu'înlerinin vefâtı vukû' bulmuş olanların verecekleri istid'âlar üzerine orduca ahz-ı 'asker yoklaması nüfûs kaleminden sâhib-i 'arz-ı hâlin, hânesinde bulunanların kendine mu'în ittihâz olunanların

kayıdları çıkarttırılır. Keyfiyet memleketi hükûmetinden mensûb olduğu mahallin redîf kumandanlığından su'âl edilir. Fi'l-hakîka mu'îni vefât etmiş, mu'în ittihâz olunacak kimsesi kalmamış olduğu bâ-mazbata her iki cihetten bildirilir ise sâhib-i istid'â efrâd-ı me'zûne miyânına idhâlen yedine muvakkat tezkiresi i'tâ olunarak memleketine gönderilir. Sâhib-i istid'ânın esnânı tecâvüz edinceye kadar beher sene ahz-ı 'asker hey'eti tarafından ahvâli tahkîk edilir.

Bu gibi memleketine i'âdesi lâzım gelen efrâdın memleketine kadar nevl-i vapur ve şimendifer ücretiyle esnâ-yı râhta yemeklik olarak yevmî altmış para verilir.

Altı sâ'atlik mesâfe bir gün i'tibâr edilir. Her beş günde bir gün ârâm sayılarak yemekliği ana göre hesâb edilir.

Yetmiş yaşını tecâvüz eden, sinni yetmişten dûn olduğu hâlde işe güce yaramayacak sûrette 'alîl ve nâ-tüvân olan bir adamın bir oğlu olup da andan başka işe yarayacak ve sinni on beşi mütecâviz **[378]** diğer bir oğlu ve kardaş ve dâmâd ve torun ve yeğen gibi umûruna bakacak bir mu'îni veyâhûd hânesinde olmaz ise de karyesinde diğer hânede bir oğlu olmadığı hâlde sinn-i mükellefiyyette olan oğlu efrâd-ı me'zûne miyânına idhâl edilir.

Üç oğlu olan bir adamın, yâhûd dul hâtûnun oğullarından ikisi alınarak biri terk edilir. Üçten fazla kaç evlâdı var ise üçü alınıp mütebâkîsi terk edilir.

Efrâd-ı cedîde gelir iken karantina bekleyecek olurlar ise bekledikleri müddet için makām-ı Ser-'askerî ile bi'l-muhâbere beher nefere altmışar para yevmiye verilir.

Bedel-i nakdî i'tâsından nükûl eden efrâd, debboylarında sebkat eden hidmetleri müddet-i 'askeriyyelerinden mahsûb olunmamak şartıyla mensûb oldukları mürettebâtına sevk olunurlar.

Efrâd-ı cedîde miyânında bir gözü kör olanlar ordularınca mürettebât hâricinde olarak münâsib mahallerde istihdâm edilirler.

Müstakil hâne sâhibi bir delikanlının hareminden mütevellid eytâmlarına bir hânede bulunan amucaları mu'în ittihâz olunabilir.

Piyâde taburlarından redîf başçavuşu ta'yîn olunacakların nefer, takım, bölük ta'lîmleri ve 'ameliyât ve nazariyâtını ve dâhiliye kānûn-nâme-i hümâyûnuyla seferiyeden başçavuşlara 'â'id vezâ'ifi ve ma'âş ve bedel-i ta'yînât mazbataları ve vukû'ât 'ilm ü haber ve mazbatalarını ve yevmî **[379]** table ve ma'âş icmâlleriyle kuvve-i 'umûmiyye jurnali tanzîmini ve istihkāk-ı hesâb eylemesini bilmeleri şarttır.

Esnân erbâbından birden dörde kadar tertîb-i sânîye tefrîk edilmeyip beşten bed' ile sekize kadar biri, tamâm dokuz ile on üçe kadar ikisi, on dörtten on yediye kadar üçü, tamâm on sekizde dördü tertîb-i sânîye tefrîk edilir.

Dârü'l-mu'allimîn rüşdiyesi ikinci sınıf talebesinden bulunanların efrâd-ı me'zûneye nakilleri, ileride mektebi terk eylediği veyâ şehâdet-nâme aldıktan sonra teklîf olunan mahalle gitmekten imtinâ' ettiği sûrette mektebten dâ'ire-i 'askeriyyeye ma'lûmât verilir. 'Askerlikten mu'âfiyet hakkındaki imtiyâzdan iskāt edilir.

Müddet-i nizâmiyyelerini süvârî ve topçu sınıflarında ikmâl ederek sınıf-ı ihtiyât ve redîfe nakleden efrâda bi'l-âhire silâhaltına alınıp da piyâde taburlarında istihdâm olundukları ve redîf debboylarında müstahdem bulundukları müddetçe sınıfına mahsûs ma'âş verilmeyip piyâde neferi ma'âşı verilir.

Redîf taburları ümerâ ve zâbitânının bedel-i ta'yînleri ordu merkezi kontrato fî'âtıyla, yâhûd redîf taburu merkezinde nizâmiye taburu var ise o taburun kontratosuna göre bi'l-hesâb tesviye edilir.

Efrâd-ı redîfeden olup da bedel-i şahsî verenler bi'z-zât îfâ-yı **[380]** hidmet edenler misillü silâhaltında bulundukları müddetçe temettü' vergisinden mu'âf tutulur.

Eylül'den sonra terfî'-i rütbe eden, tekā'üdü icrâ olunan, vefât eden zâbitânın elbise bedelleri tamâmen tesviye edilir. Taşra ordularınca zâbitâna fes ve çizme mübâya'ası için bir şey verilmeyip elbise bedeli olarak verilen dört yüz elli guruş ile iktifâ kılınır.

Sâhib-i sıbyân olan bir delikanlının pederi olmayıp da müteveffiye hareminin pederi ber-hayât ise delikanlının kendi pederi gibi kayın pederi o sıbyâna mu'în verilir.

Esnâna dâhil olan efrâdın târîh-i velâdetleri Rûmî i'tibârıyladır. Esnân veyâ redîf dâhilinde olup da mutasarrıflık, defterdârlık, mâliye müfettişliği, mahâkim-i 'adliyye re'îsliği, muhâsebecilik, mektûbculuk, kā'im-makāmlık, müdde'î-i 'umûmîlik ile meclis-i idâre başkitâbetinde ve mekâtib-i rüşdiyye mu'allim-i evvelliğinde müstahdem olanlar me'mûriyetlerinde bulundukları müddetçe silâhaltına alınmaktan müstesnâdırlar.

Tebdîl-i nâm ile birâderinin yerine gelen ve mu'ahharan tahakkuk ederek i'âde edilen efrâda yol masârifi ve katık masârifi verilmez.

Mekteb-i Hukûk talebesinden olup da esnânda bulunan delikanlı bi'l-mu'âyene efrâd-ı me'zûne miyânına idhâl edilir.

Şâyed mektebden çıkarak teklîf olunan me'mûriyete gitmez ise **[381]** 'asker edilir. Eğer sinnen redîfe nakli îcâb ediyor ise redîf edilir.

Beş altı seneden beri hayât ve memâtları mechûl olanların mu'în ittihâz edilmeleri câ'iz değildir. Muhâcirînin numeroya idhâli için iskân şart olmayıp müddet-i mu'âfiyyet olan altı seneyi ikmâl edenler numeroya idhâl edilir.

Bir adamın iki evlâdından biri on altı yaşında olarak Darüşşafaka Mektebinde bulunduğu hâlde vâlidesine mu'în ittihâzıyla diğer oğlu 'askere alınır. Rüşdiyelerden mâ'adâ mekâtib-i 'askeriyye talebesi mu'în ittihâz olunamaz.

Her ne vakit meydâna çıkar ise çıksın hîle ve desîse ile kur'alarını geçiştirmiş olanlar tahkîkāt-ı lâzıme icrâsından sonra sâbit olduğu hâlde zecren 'asker kaydedilir.

Âhar kazâda te'ehhül ve iskân etmiş ve fakat nüfûsca nakl-i hâne mu'âmelesini icrâ ettirmemiş bir adamın mücerred olan birâderi mu'în ittihâz olunabilir.

Esnân erbâbının haremlerine, bir hânede bulundukları hâlde üvey kayın pederleri mu'în ittihâz olunabilir.

Mülkiye i'dâdîsinde bulunan bir talebenin esnân erbâbından olan birâderine mu'în ittihâzı câ'izdir.

Bahriye ticâret mektebinde tahsîlde bulunanlar ile bâ-şehâdet-nâme **[382]** çıkıp da hidemât-ı bahriyyede müstahdem olanlar hidmet-i 'askeriyyeden mu'âftır.

Redîf taburları her ne vakit, ne sûretle silâhaltına alınırlar ise alınsınlar süvârî, topçu bahriye efrâdı silâhaltına girerler.

Efrâd-ı nizâmiyyeden gerek kendi istid'âları üzerine gerek bi'l-intihâb gıyâben redîf başçavuşlarına ta'yîn olunanlar ile gıyâben becâyiş edenlere harc-ı râh ve ücret-i mekârî ve nevl-i vapur i'tâ edilir. Bunlardan uygunsuzları tebeyyün edip de tabur ve bölükleri tebdîl edilenler ile iki tarafın rızâsı üzerine becâyişleri vukû'a gelenlere yalnız katık bahâsı verilir.

Reji kolcuları tarafından efrâd-ı 'askeriyyeden birinde kaçak tütün olduğu hissedilirse doğrudan doğruya zâbitlerine mürâca'atla zâbitleri ma'rifetiyle taharriyât icrâ ettirmeleri ve kendi kendilerine taharriyâta kıyâm etmemeleri lâzım gelir.

Hasbe'l-îcâb haklarında ikāme-i da'vâ olunan bir zâbitin bulunduğu mahalde kendine terfîk olunarak gönderilmek üzere mâ-fevki rütbede zâbit bulunamadığı hâlde o zâbit yalnızca olarak mahkemeye gider.

Bir kazâdan diğer kazâya veyâ uzakça bir mahalle nakl-i hâne eden efrâdın mu'âmele-i nakliyyelerine mümâna'at olunmaz. Bunların mu'âmele-i **[383]** 'askeriyyeleri tavattun ettikleri mahallerin mensûb olduğu redîf taburlarınca îfâ olunmak üzere gerek vatan-ı kadîmlerinin gerek mu'ahharan tavattun ettikleri mahallerin dâ'ireleri dâhilinde bulunduğu redîf taburu binbaşılıklarına nüfûs nâzırları taraflarından ma'lûmât verilir.

Efrâd-ı redîfenin esnân erbâbı gibi müstesnâ mahallerden gayri nakledecekleri mahallerde mu'âmele-i 'askeriyyeleri icrâ edilir. Şu kadar ki nakl-i mekânın sûret-i resmiyyede vukû'u lâzımeden olup yoksa desîseye müstenid olanların ber-vech-i muharrer mu'âmele-i 'askeriyyeleri kabûl olunmaz. Vatan-ı aslîlerince icrâ-yı mu'âmele olunması lâzım gelir.

Gerek efrâd-ı redîfenin gerek mu'în-i müttehazlarının ma'lûliyetlerinden dolayı mu'âyeneleri lâzım geldikte, etibbâ-yı 'askeriyye bulunmayan mahallerce diplomalı belediye etibbâsına mu'âyene ettirilir.

Bir Adamın Hangi Senede Kaç Yaşında Olduğunu Derhâl Bulmak İçin Tertîb Olunan Cedveldir

Senesi	Sinni	Senesi	Sinni	Senesi	Sinni	Senesi	Sinni	Târîh-i tevellüdü
1314	17	1315	18	1316	19	1317	20	1297
1314	18	1315	19	1316	20	1317	21	1296
1314	19	1315	20	1316	21	1317	22	1295

[384]

Senesi	Sinni	Senesi	Sinni	Senesi	Sinni	Senesi	Sinni	Târîh-i tevellüdü
1314	20	1315	21	1316	22	1317	23	94
1314	21	1315	22	1316	23	1317	24	93
1314	22	1315	23	1316	24	1317	25	92
1314	23	1315	24	1316	25	1317	26	91
1314	24	1315	25	1316	26	1317	27	90
1314	25	1315	26	1316	27	1317	28	89
1314	26	1315	27	1316	28	1317	29	88
1314	27	1315	28	1316	29	1317	30	87
1314	28	1315	29	1316	30	1317	31	86
1314	29	1315	30	1316	31	1317	32	85
1314	30	1315	31	1316	32	1317	33	84
1314	31	1315	32	1316	33	1317	34	83
1314	32	1315	33	1316	34	1317	35	82
1314	33	1315	34	1316	35	1317	36	81
1314	34	1315	35	1316	36	1317	37	80
1314	35	1315	36	1316	37	1317	38	79
1314	36	1315	37	1316	38	1317	39	78
1314	37	1315	38	1316	39	1317	40	77

Meselâ: Doksan üç senesinde doğmuş olan bir adamın 1314'te 21 yaşında, doksan bir senesinde doğmuş olan **[385]** kimsenin kezâlik 1314'te 23 yaşında, doksan dört senesinde doğmuş bir şahsın 1315 senesinde 21, seksen altı senesinde doğan insânın 1317 senesinde 31 yaşında olduğu, senenin sol cihetindeki rakama bakıldığı ânda anlaşılır. En evvel târîh-i tevellüde bakmalı, sonra bu târîhin sağında ve sırasındaki mikdâr-ı senelere nazar etmelidir. Târîh-i tevellüdlere 20 rakamı zammolundukta bir delikanlanın hangi senede dâhil-i esnân olacağı da tebeyyün eder.

Karâr-ı 'Âlî-i Ahîr Îcâbınca Te'cîl Buyurulan Mikdârın Tenzîlinden Sonra Ma'âşların Mikdârı

Para	Tesviyesi lâzım gelen	Yüzde beşi	Tâm ma'âş	Esâmî
0	12.825	675	13.500	Ordu-yı hümâyûn müşîrân-ı 'izâmı hazerâtı
0	8.550	450	9.000	Fırka ve kolordu kumandanlığında ve devâ'ir riyâsetinde bulunan müşîrân
0	5.985	315	6.300	Me'mûriyeti bulunmayan müşîrân
0	5.130	270	5.400	Ferîk
0	3.420	180	3.600	Livâ
0	1.710	90	1.800	Mîralay
0	1.069	56	1.125	Kā'im-makām
0	855	45	900	Binbaşı
20	712	37	750	Alay emîni

[386]

Para	Tesviyesi lâzım gelen	Yüzde beşi	Tâm ma'âş	Esâmî
20	712	37	750	Alay müftîsi
0	633	33	666	Sağ Kolağası eskisi
0	570	30	600	Sağ Kolağası yenisi
0	475	25	500	Sol Kolağası
0	594	31	625	Alay kâtibi

20	395	20	416	Tabur kâtibi
0	285	15	300	Tabur İmâmı
0	228	12	240	Tabur kâtibi mu'âvini
0	380	20	400	Ma'a-sancakdâr piyâde ve telgraf yüzbaşısı ve tüfenkçi
0	380	20	400	Süvârî yüzbaşısı
20	332	17	350	Süvârî yüzbaşı vekîli
0	285	15	300	Süvârî mülâzım-ı evveli
0	285	15	300	Piyâde ve telgraf mülâzım-ı evveli
0	237	12	250	Süvârî mülâzım-ı sânîsi
20	237	12	250	Piyâde ve telgraf mülâzım-ı sânîsi
0	190	10	200	Süvârî mülâzım-ı evvel vekîli – Bu rütbeler lağv edilmiştir.
20	181	9	191	Topçu mülâzım-ı sâlisi – Bu rütbeler lağv edilmiştir.
20	157	8	166	Süvârî mülâzım-ı sânî vekîli – Bu rütbeler lağv edilmiştir.
0	73	0	73	Redîf taburu muvakkat imâmı – seferberlikte
20	275	14	290	Kamacı ve marangoz

[387]

Silâh-endâz Ma'âşı

Para	Guruş	Mecîdiye çarığı	Mecîdiye	Esâmî
0	57	0	3	Alay çavuşu
0	57	0	3	Cebe-hâne çavuşu
0	76	0	4	Harbende onbaşısı
0	57	0	3	Ser-çavuş
20	66	2	3	Na'l-bend Onbaşısı
20	47	2	2	Boru çavuşu ve mu'allimi
0	38	0	2	Demirci ve marangoz
20	47	2	2	Serrâc
20	47	2	2	Na'l-bend neferi
20	47	2	2	Harbende neferi
0	38	0	2	Piyâde ve telgraf çavuşu

20	47	2	2	Süvârî çavuşu
20	42	1	2	Süvârî telgraf çavuşu
10	33	3	1	Bölük emîni
0	38	0	2	Çavuş vekîli
0	38	0	2	Boru çavuşu vekîli
20	28	2	1	Boru onbaşısı
20	28	2	1	Piyâde ve telgraf onbaşısı
10	33	3	1	Süvârî onbaşısı
20	28	2	1	Süvârî onbaşı vekîli

[388]

Para	Guruş	Mecîdiye çarığı	Mecîdiye	Esâmî
20	28	2	1	Boru neferi
30	23	1	1	Sakkā piyâde neferi
20	28	2	1	Sakkā süvârî neferi
0	19	0	1	Piyâde neferi
30	23	1	1	Süvârî neferi
20	47	2	2	Mûsîka ser-çavuşu
0	38	0	2	Mûsîka çavuşu
10	33	3	1	Mûsîka onbaşısı
20	28	2	1	Mûsîka neferi

Mekâtib-i 'Askeriyye Şâkirdânı Ma'âşları

Guruş	Senesi	Mektebi	Mülâhazât
25	1, 2, 3	İ'dâdiye	Dersa'âdet ve taşra i'dâdiye mektebleriyle mekteb-i i'dâdî-i tıbbî şâkirdânı
25	1	Mekteb-i Harbiyye	
52	2	Mekteb-i Harbiyye	
72	3	Mekteb-i Harbiyye	
30	1	Mekteb-i Tıbbiyye	

55	2	Mekteb-i Tıbbiyye	
55	3	Mekteb-i Tıbbiyye	
65	4	Mekteb-i Tıbbiyye	
85	5	Mekteb-i Tıbbiyye	
100	6	Mekteb-i Tıbbiyye	

[389]

İhtâr

Mukaddemâ efrâd-ı 'askeriyyeden ayın on beşinde, daha evvel vürûd edenlere nısf, ayın on beşinden sonra vürûd edenlere tâm ma'âş verilmekte olduğu hâlde mu'ahharan gerek mücedded sûretiyle ve gerek tebdîl-i havâ ve firâr ve sıladan 'avdet etmek tarzıyla dâhil-i jurnal olan efrâd-ı nizâmiyye ile mekâtib-i 'askeriyye şâkirdânının ve silâhaltına cem' edilen 'asâkir-i ihtiyâtiyye ve redîfe efrâdının kıta'ât-ı 'askeriyyelerine bi'l-vürûd jurnale dâhil oldukları günden i'tibâren ta'yînleri misillü ma'âşlarının dahi kıste'l-yevm hesâbıyla i'tâsı karârlaştırılarak âtîdeki cedveli tertîb olunmuştur.

Otuz bir günlük aylarda		Otuz günlük aylarda		Yirmi dokuz günlük aylarda		Yirmi sekiz günlük aylarda		Eyyâm	Mülâhazât
35	1	35	1		2			1	Elli yedi guruş ma'âş almakta olanlar
25	3	30	3	35	3		4	2	
20	5	30	5	35	5	5	6	3	
10	7	25	7	30	7	5	8	4	
5	9	20	9	30	9	5	10	5	
	11	15	11	30	11	5	12	6	
30	12	10	13	25	13	5	14	7	
15	27	20	28	10	29	15	30	15	
5	40	30	41	35	42	20	44	22	

[390]

Otuz bir gün-lük aylarda		Otuz günlük aylarda		Yirmi dokuz günlük aylarda		Yirmi sekiz gün-lük aylarda		Eyyâm	Mülâhazât
20	1	25	1	25	1	25	1	1	Kırk yedi buçuk gu-ruş ma'âş almakta olanlar
	3	5	3	10	3	15	3	2	
25	4	30	4	35	4		5	3	
5	6	10	6	20	6	30	6	4	
25	7	35	7	5	8	15	8	5	
5	9	20	9	30	9	5	10	6	
25	10		11	15	11	30	11	7	
35	22	35	23	15	24	10	25	15	
	32	5	33	5	34	20	35	21	
10	1	10	1	10	1	15	1	1	Otuz sekiz guruş ma'âş almakta olanlar
20	2	20	2	25	2	30	2	2	
25	3	30	3	35	3		4	3	
35	4		5	10	5	15	5	4	
5	6	15	6	20	6	30	6	5	
15	7	25	7	30	7	5	8	6	
25	8	35	8	5	9	20	9	7	
15	18	35	18	20	19	10	20	15	
30	25	30	26	10	27	15	28	21	
25	30	25	31	20	32	30	33	25	
	1	5	1	5	1	5	1	1	Otuz üç guruş on para ma'âş alan
5	2	10	2	10	2	15	2	2	
5	3	10	3	15	3	20	3	3	

[391]

Otuz bir gün-lük aylarda		Otuz günlük aylarda		Yirmi dokuz günlük aylarda		Yirmi sekiz günlük aylarda		Eyyâm	Mülâhazât
10	4	15	4	20	4	30	4	4	
10	5	20	5	25	5	35	5	5	
15	6	25	6	35	6		7	6	
15	7	30	7		8	10	8	7	
35	15	20	16		17	25	17	15	
15	22	5	23	35	23	25	24	21	
35	0		1		1		1	1	Yirmi sekiz guruş yirmi para alan
35	1	35	1		2		2	2	
35	1	35	1		2		2	2	
25	3	30	3	35	3		4	4	
20	4	30	4	35	4	5	5	5	
20	5	30	5	35	5	5	6	6	
15	6	25	6	35	6	5	7	7	
25	13	10	14	25	14	5	15	15	
25	0	25	0	25	0	25	0	1	Ondokuz guruş alan
10	1	10	1	10	1	15	1	2	
35	1	35	1		2		2	3	
20	2	20	2	25	2	30	3	4	
	3	5	3	10	3	15	3	5	
25	3	30	3	35	3		4	6	
10	4	15	4	20	4	30	4	7	
35	4		5	10	5	15	5	8	

[392]

Otuz bir günlük aylarda		Otuz günlük aylarda		Yirmi dokuz günlük aylarda		Yirmi sekiz günlük aylarda		Eyyâm	Mülâhazât
20	5	25	5	35	5	5	6	9	
5	6	10	6	20	6	30	6	10	
15	7	20	7	30	7	5	8	12	
5	9	15	9	30	9	5	10	15	
35	12	5	13	25	13	5	14	21	
10	15	25	15	10	16	35	16	25	
20	16	35	16	20	17	10	18	37	

İhtar: Yukarıdaki tekmîl silâh-endâz ma'âşlarının birer aylığını göstermemiş ise de yine isti'mâl olunabilir.

[393]

Mikdâr-ı Ta'yînât

Esâmî	Saman		İşâret	Şa'ir		İşâret	Sâde		İşâret	Erz		İşâret	Gûşt		İşâret	Nân		İşâret
Müşîr	40	960	ى	32	768	ى	1	120	ى	3	840	ى	5	120	ى	19	200	ى
Ferîk	25	600	ى	20	480	ى	1	280	ى	1	920	ى	3	840	ى	14	400	ى
Livâ	20	480	ى	16	384	ى	0	960	ى	1	280	ى	1	920	ى	9	600	ى
Miralay	10	240	ى	8	192	ى	0	640	ى	1	280	ى	1	280	ى	6	720	ى
Kā'im-makām	10	240	ى	8	192	ى	12	180	شى	32	000	شى	1	280	ى	4	800	ى
Binbaşı	10	240	ى	8	192	ى	9	600	شى	25	600	شى	32	000	شى	3	840	ى
Alay emîni	10	240	ى	8	192	ى	6	400	شى	0	640	ى	0	960	ى		840	ى
Alay müftîsi	5	120	ى	4	96	ى	3	840	شى	15	360	شى	0	960	شى	3	840	ى
Kolağası	5	120	ى	4	96	ى	3	840	شى	15	360	شى	0	960	ى	3	840	ى
Alay kâtibi	5	120	ى	4	96	ى	3	840	شى	15	360	شى	0	960	شى	3	840	ى
Hademe kolağası	5	120	ى	4	96	ى	5	120	شى	0	640	شى	0	960	ى	3	840	ى
Hademe yüzbaşısı	5	120	ى	4	96	ى	3	840	شى	15	360	شى	23	40	شى	2	880	ى
Hademe mülâzımı	5	120	ى	4	96	ى	2	560	شى	15	360	شى	19	200	شى	1	920	ى

[394]

İhtâr

İşbu cedvelde gösterilen (ى) işâreti "yevmiye"ye; (ش) işâreti "şehriye"-ye delâlet eder. Hademe-i hâssanın gayri yüzbaşılar, tabur imâmları iki, mülâzımlar bir nefer ta'yîni ahz ederler. Tabur kâtibleri iki nefer ta'yîni ahz ederler ise de bir hayvân yemleri vardır.

Bir Günlük Nefer Ta'yîni Cedveli

Mikdârı			
Dirhem	Kıyye	Cinsi	Mülâhazât
960	0	Nân	Beher gün verilir.
256	0	Gûşt	Dirhem
			192 Cum'a ve isneyn gecelerinden mâ'adâ eyyâmda verilir.
			64 Cum'a ve isneyn gecelerinden mâ'adâ sebze 256 yerine verilir.
86	0	Erz	Çorbalık olarak sabâh ve akşam verilir.
347	0	Erz	Dirhem 256 Pilâvlık – cum'a ve isneyn geceleri 43 Çorbalık – cum'a ve isneyn geceleri 299 48 Nâzlılık – Ramazân'ın onbeşine kadar işbu üç kalem erz verilir. 347 **[395]**
10	0	Sâde	Çorbalık olarak eyyâm-ı 'âdiye için munâsafeten, sabâh ve akşam
53	0	Sâde	Dirhem 48 Pilâvlık – Ramazân için ve cum'a ve isneyn geceleri 5 Çorbalık – Ramazân için ve cum'a ve isneyn geceleri 53
20	0	Tuz	
3	0	Sâbûn	Hicaz ve Yemen kıt'alarındaki efrâda şehrî 320 dirhem verilir. Dirhem 80 Piyâde için – Çamaşır için yevmî hesâbıyla 90 Süvârî için – Çamaşır için yevmî hesâbıyla 96 Seyyâr ve kal'a ve istihkâm – Çamaşır için yevmî hesâbıyla 291
3	0	Zeytûnyağı	
3	0	Mûm	
20	0	Soğan	
702	0	Hatab	
266	0	Hatab	
291	0	Kömür	Vakt-i şitâda: Teşrîn-i Sânî, Kânûn-ı Evvel, Kânûn-ı Sânî, Şubât aylarında

[396]

İhtâr

Tâze gûşt bulunmadığı hâlde istihkākın nısfı mikdârı kavurma verilir. Vakt-i sefer ve esnâ-yı hareket ve me'mûriyette nân bulunmadığı takdîrde yerine 640 dirhem peksimad, yâhûd 640 dirhemden 704 dirheme kadar dakîk verilir. Dakîk verildiği zamân idâreye kâfî tuz ve hatab dahi i'tâ kılınır. Erz bulunmadığı hâlde pilâvlık olarak 256 dirhem bulgur verilir. Cum'a ve isneyn geceleri için bir neferin sâ'ir ta'yîni eyyâm-ı 'âdiyede verilen ta'yînâtın cins ve mikdârı i'tâ kılınır. Cum'a ve isneyn gecelerinde gûşt ta'yîni verilmeyip sebzeye mukābil terk edilir.

Nefer i'tibârıyla ta'yîn ahz eden zâbitâna neferâta mahsûs olan ta'yînâtın 'aynı verilir. Nefer hesâbıyla ta'yîn alan zâbitâna Ramazân'da neferât misillü fazla istihkāk verilir ise de bu fazla ehl-i sıyâma mahsûsdur; tabîb, eczâcı, cerrâh gibi me'mûrîn-i sıhhiyye Hristiyan iseler eyyâm-ı 'âdiye gibi ta'yîn i'tâ edilir. 'Asker seferde bulunup da oruç tutmadıkları zamân dahi Ramazân ta'yîni verilmeyip eyyâm-ı 'âdiye ta'yîni verilir.

Dirhem	Ramazân için	
88	'Asel nâzlılık	'Asel yerine 74 dirhem şeker verilir.
14	Zeytûn iftâriye	Zeytûn yerine ba'zı mevki'de hurma verilir.
43	Hınta 'âşûrâlık	Ramazân'ın on altısından nihâyetine kadar verilir.

[397]

İhtâr

Reçel, baklava, kuzu, 'âşûrâ gibi Ramazân'da ve eyyâm-ı sâ'ire-i resmiyyede ekl ettirilen et'ime ve iftâriye gûşt bedeliyle ve yedirilemeyip terk olunan erzâk bahâsıyla tesviye edilir.

Kendi taburuyla merkezinde ve esnâ-yı ta'lîmde efrâd-ı redîfenin her birine yevmî verilmesi îcâb eden ta'yînât

Nân	Gûşt	Erz	Sâde	Tuz	Soğan	Hatab	Zeytûnyağı
Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem
640	160	86	10	12	18	640	3

İhtâr

Berây-ı ticâret bir mahalde bulunup da o mahallin redîf taburu merkezinde, yâhûd nizâmiye taburlarından birinde icrâ-yı ta'lîm eden efrâd-ı redîfeye ta'yîn verilmez.

Vürûd edecek efrâd-ı cedîde miyânında zuhûr edecek sünnetsiz neferâtın hitânlarının icrâsı günü mahsûsan tabh ile tabur efrâdına ekl ettirilmesi nizâmından olan zerde ve pilâv:

Dirhem	
192	Erz pilâvlık
48	Erz zerdelik
42	Sâde
74	Şeker veyâ 80 dirhem 'asel
3	Za'ferân beher 11 nefer için

[398] 'Asâkir-i şâhâneye nân verilmediği hâlde yevmî yemeklik nâmıyla 60 para, nân verilir ise katık bahâsı nâmıyla 20 para verilir.

Seyyâr hâlinde bulunan efrâda bir aylık bedel-i ta'yînât hesâb olunarak kaç guruşa bâliğ olur ise yevmiyeye bi't-taksîm küsûrsuz olmak şartıyla i'tâ edilir. On para küsûr verilir ise de bir paradan on paraya kadar olan küsûrât verilmez.

'Asâkir-i nizâmiyye ve redîfe ve ihtiyâtiyyeden münferiden ve perâkende sûretiyle giden ve gelen ve müceddeden dâhil-i silk-i 'askerî olan ile istibdâl ve tebdîl-i havâ ve suver-i âharla memleketlerine gönderilen efrâdın her birine esnâ-yı râhta yevmiye verilir.

Beher sene icrâ-yı ta'lîm için taburları merkezlerine cem' edilen efrâd-ı redîfeye mahsûs olmak üzere beher bölük mevki'inden tabur merkezine 'azîmetlerinde ve ta'lîm hitâmından sonra karyelerine 'avdetlerinde yevmiye olarak beher nefere 40 para verilir.

Bahren sevk olunan efrâda kumanya nâmıyla yevmî 640 dirhem peksimad, 160 dirhem zeytûn, 80 dirhem soğan veyâ sarımsak, 32 dirhem sirke, 3 dirhem zeytûnyağı verilir.

Koğuşların dâhil ve hâricinde yakılacak kandillere yevmî verilmesi lâzım gelen: **[399]**

Zeytûnyağı

	Dirhem	
Dâhili	48	Rûz-ı Hızır'dan Kāsım'a kadar
Hârici	64	
Dâhili	64	Kāsım'dan rûz-ı Hızır'a kadar
Hârici	80	

Gaz verildiği hâlde

Dirhem	
64	Mart ilâ gāye-i Ağustos
96	
112	Eylül ilâ gāye-i Şubât
144	

Redîf fırka meclisleriyle kalem ve dîvân-ı harb ve dîvân-ı örfî odalarında ve redîf debboylarında ve her ne vakit ictimâ' edilir ise mevsim-i şitâda iktizâsına göre kömür ve odun verilir. Bunların mikdârı ordu merkezlerindeki dâ'ire ve kalem odalarına verilen kömür ve odunun mikdârına tatbîk edilir. Masârifi başkaca ta'yînât icmâline idhâlen tesviye kılınır.

Mevsim-i Şitâda Hasta-hânelerde Mangallar İle Sobalarda Yevmî Yakılacak Mahrûkāt: **[400]**

'Âdî kömür		Soba için odun	
Kıyye		Kıyye	
5	Gündüzleri	60	Gece ve gündüz
10	Gece ve gündüz	40	On iki sâ'atte dört def'a için
8	Gece ve gündüz	23	On iki sâ'atte 2 def'a için

Ma'den kömürü verildiği hâlde beher sâ'atte bir kıyye, iki yüz elli dirhemdir. Kışla ve koğuşlarda mevsim-i şitâda yakılan odun ve kömür neferâtın yevmî olan istihkākından tesviye edilir.

Soba ve mangallar mevsim ve mevki'ine göre yakılmakta, ana göre odun ve kömür sarf olunmakta olduğundan soba yakıldığı hâlde mangallara lüzûm kalmayacağından ikisinden biri ihtiyâr olunur.

Ba'zı mahallerde şitâ ziyâde olup da odun ve kömür istihkākı kifâyet etmediği takdîrde ordulardan bi'l-istîzân bir misli daha sarf edilir.

Hayvân Yemi

Şa'îr		Saman		
Dirhem	Kıyye	Dirhem	Kıyye	
120	5	400	6	Katana için
96	4	120	5	Binek ve sakkā için
210	3	848	3	Ester ve mekârî için

[401]

İhtâr

Gerek hesâb görmek gerek imtihân olmak için muvakkaten alaylarından infikâk eden süvârî ve topçu zâbitânının yem ta'yînleri bedelleri kendilerine verilmez.

Mekâtib-i 'Askeriyye Şâkirdânı Ta'yînâtı
Mekteb-i İ'dâdî ve İ'dâdî-i Tıbbî Şâkirdânı

Nân	Gûşt	Erz	Sâde	Tuz	Soğan	Sebze
Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem
640	256	124	45	14	80	640

Mûm, sâbûn, hatab, kömür idâreye kâfîdir.

Mekteb-i Harbiyye ve Tıbbiyye Şâkirdânı

Nân	Gûşt	Erz	Sâde	Tuz	Soğan	Sebze
Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem
960	310	56	54	14	80	640

Mûm, sâbûn, hatab, kömür idâreye kâfîdir.

[402]

Mekteb-i Harbiyye ve Tıbbiyye ve Mekâtib-i İ'dâdiyye Şâkirdânının Ehl-i Sıyâmına Mahsûs Ramazâniyenin Yevmiyyesi:

Şeker	Reçel	Zeytûn	Şerbetlik	Rezâkî	Zeyt	Sirke
Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem
74	35	35	35	35	35	35

Hastegân Ta'yînâtı:

Birinci Derece

Çorbalık erz dirhem 60

İkinci Derece

Et suyuna çorbalık erz	Yâhûd lapalık erz	Suyu alınmak üzere gûşt
Dirhem	Dirhem	Dirhem
60	90	95

Beşinci derece				Altıncı Derece			
Nân	Gûşt	Erz	Pilâvlık Sâde	Nân	Gûşt	Pilâvlık Erz	Sâde
Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem	Dirhem
480	95	60	15	640	380	150	30

[403] İfâkat bulmuş hastaya üç gün zarfında tabur ta'yîni verilir. Çorba ve lapa akşam ve sabâh nısfiyet üzere i'tâ kılınır. Ta'yînâttan fazla olarak etibbâ tarafından verilmesi tensîb edilen et'ime dahi verilerek masârifi müteferrikadan tesviye olunur. Maktû' ta'yînât alan ümerâ ve zâbitândan

hasta-hânelerde müdâvâtları icrâ olunanların ta'yînlerinden bir nefer i'tibârı nisbetinde esnâ-yı müdâvâtında kat' edilir. Yüzbaşıların bir ta'yîni, mülâzımların tamâmen kesilir.

Efrâd-ı 'Askeriyyeye Verilen Melbûsâtın Mî'âdı:

Sene	Mâh	Cins-i Eşyâ	Sene	Mâh	Cins-i Eşyâ
1	0	Elbise: ceket pantolon	0	6	Don gömlek
3	0	Yağmurluk	1	0	Çorap yün
1	0	Fes ve püskül	0	3	Çarık ve çarık ipi
1	6	Çizme	3	0	Minder ve yastık gılâfı
0	6	Kesik kundura			
3	0	Kilim			

[404]

Ma'âş Kısmı Müteferrikalarına İdhâl Olunacak Şehrî Kırtâsiyeler:

Para	Guruş	
	75	Ahz-ı 'asker kalemleri için bir senelik olarak her redîf taburuna
	60	Fırka kumandanlarına
	50	Dersa'âdet ve ordu merkez hasta-hânelerine
	50	Orduların merkez kumandanlarına
	50	Topçu alaylarına, süvârî ve redîf süvârî alaylarına
20	37	Dîvân-ı harb-i dâ'imîlere
	15	Vakt-i seferde redîf livâ vekîli
	50	Livâ kumandanlarına
	30	Ordu topçu müfettişlerine
	29	Piyâde taburlarıyla süvârî alaylarına ve mevki' hasta-hânelerine
	25	Redîf ve 'ilâve taburlarına ve dîvân-ı harb-i muvakkat
	20	Vilâyet merkezlerindeki nizâmiye tahsîl me'mûrlarına
	16	'İlâve alayları kumandanlarına
	12	Redîf alay kalemleriyle ordu ser-tabîblerine
	10	Vakt-i seferde redîf merkezlerindeki debboy me'mûrlarına

[405]

Ma'âş Kısmının Müteferrika-i Sâ'iresi

Bi'l-'umûm harc-ı râhlar, hân ve hâne icâreleri, harîk kovası ile kanca ta'mîri, tahta kazgan kapağı, hayvân bahâsı, gaz lambası, fenar bahâsı, fenar ta'mîri, kantâr ta'mîri, 'asâkir-i şâhânenin altlarına serilecek ve mahâll-i sâ'ireye tefrîş edilecek hasır bahâsı, tımar süpürgesi, gübre küfesi, âvânî-i nuhâsiyye cilâ'iyesi, piyâde taburlarındaki hayvânâtın na'l-bend ücreti, lahm ve hatab baltalarıyla kazma ve kürek ta'mîrâtı, sakkā fuçısı ve bunların ta'mîrâtı, sakkā meşki ta'mîrâtı, mûsîka efrâdının tezkire terk ettiklerinde verilen 'atiyye-i seniyye, kapı perdesi, kalem odası tefrîşâtı, tefrîşât-ı sâ'ire, erkân-ı harbiyye dâ'ireleri için iktizâ eden harîta muşamma'ı ve âlât-ı hendesiyye ve boya ve kâğıd bahâsı, sandalye ve yazı-hâne bahâsı ve ta'mîrâtı, suyolcu ma'âşı, kānûn me'mûrlarının masârif-i müteferrika-i şehriyyesi.

Ta'yîn Kısmı Müteferrikası

Zâbitânın elbise bedelâtı, nakliyât, nakliye arabası ve ta'mîrâtı, çadır direği, çadır kazığı, cülûs ve velâdet-i hümâyûnlar ile leyâlî-i **[406]** mübâreke tenvîrât masârifi, müctemi'an ve münferiden sevk olunacak efrâd-ı 'askeriyyenin vapur nevli ve şimendifer ücretleri ve katık bahâsı ve yemeklikleri ve kayık ücretleri, alay ve taburlarda kullanılan tehî çuvâl, kantâr bahâsı, demir ve bakır kazgan kapağı, nuhâs karavana ve ta'mîriyyesi, aşçı ter-pûşu, aşçı elbisesi, aşçı bıçağı, na'l-bend edevâtı, 'asâkir-i şâhânenin minderlerine doldurulan ot bahâsı, hasta-hâne dolapları bahâsı, harîk kanca ve kovası, âhûr küreği, âvânî-i nuhâsiyye bahâsı, lahm ve hatab ve harîk baltası bahâsı, kazma ve kürek bahâsı, taburlardaki eslihanın masârif-i tedhîniyyesi, mûsîka âlâtı ve ta'mîrâtı, dört senede bir kerre piyâde taburlarına ve beş senede süvârî alaylarına ve altı senede topçu alaylarına verilen beş 'aded boruzen nota defteri bahâsı, mûsîka efrâdının geceleri nota ta'lîmi için yakacağı mûm ve gaz ve zeytûnyağı bahâsı, 'asâkir-i şâhâneye verilen çarık bahâsı, harîk tulumbaları bahâsı, kaltak ta'mîri, mücedded soba ve ta'mîri, kefen bahâsı, mezâr kerestesi, semer ve ta'mîri, hastalara etibbânın verdiği ba'zı me'kûlât.

[407]

Bir Taburdan İnfikâk Eden Zâbitâna Verilen Muhassasât 'İlm ü haberi
Ordu 2 Alay 13 Tabur 1 Bölük 1
Yüzbaşı Hasan Efendi bin Mehmed

Duhûlü	Ma'âşı	Nasbı
	400	

İkinci Ordu-yı Hümâyûnu on üçüncü alayın birinci bölüğü yüzbaşısı iken bu kerre … Alayın … Taburu kolağalığına terfi'an nakleden Hasan Efendi'nin işbu … senesi … mâhı nihâyetine kadar … ma'âşı tamâmen tesviye olunmuş … mâhı ibtidâsından i'tibâren rütbe-i hâliyesine mahsûs olan ma'âşa müstehak bulunmuş olduğunu ve bir tarafa da sipârişi olmadığı gibi rütbe-i sâbıkası ile hâliyesi arasındaki fark-ı ma'âş mu'âmelesinin tabur-ı cedîdince icrâsı lâzım gelmiş idüğünü mübeyyin işbu 'ilm ü haber verildi.

Fî … Sene … Kâtib … Binbaşı …

Ordu 3 Alay 17 Tabur 1
Kolağası Ali Efendi bin Hasan

Duhûlü	Ma'âşı	Nasbı
	600	
	-150	
	450	

[408] Üçüncü Ordu-yı Hümâyûna mensûb piyâde on yedinci alayın birinci taburu kolağası iken bu kerre rütbe-i hâliyesiyle ordu-yı mezkûrun yirmi birinci alayının üçüncü taburuna naklolunan Ali Efendi'nin ma'âşı sene-i hâliye Temmûz'u nihâyetine kadar taburumuzdan gayr ez-sipâriş tesviye ve i'tâ olunduğundan sene-i merkûme Ağustos ibtidâsından i'tibâren ma'âşa müstehak olduğunu ve ma'âşından sipârişi olan şehrî yüz elli guruşun Dersa'âdet'te Kocamustafapaşa'da Canbâziye mahallesinde Asmalı sokakta on üç numerolu hânede sâkine familyasına mahsûs bulunduğunu mübeyyin işbu 'ilm ü haber i'tâ olund.

Fî … Sene …. Kâtib … Binbaşı …

Diğeri

Beşinci rütbeden bir kıt'a Mecîdî nişânını hâ'izdir.
Ordu Hâssa Alay 2 Piyâde Tabur 3 Bölük 4
Mülâzım-ı evvel Câzim Efendi bin Mustafa

Duhûlü Ma'âşı Nasbı
300

Hâssa Ordu-yı Hümâyûnu piyâde ikinci alayın üçüncü taburunun **[409]** dördüncü bölüğü mülâzım-ı evveli olduğu hâlde bu kerre ikinci ordu-yı hümâyûna mensûb nizâmiye on beşinci alayın ikinci taburunun birinci bölüğü yüzbaşılığına bi't-terfî' ta'yîn buyurulan Câzim Efendi'nin sene-i hâliye Teşrîn-i Evvel'i nihâyetine kadar mülâzım-ı evvelliğe mahsûs olan ma'âşı taburumuzca tesviye ve i'tâ kılınmış olduğundan sene-i merkûme Teşrîn-i Sânî'si ibtidâsından i'tibâren müstehakk-ı ma'âş olduğunun ve mülâzım-ı evvellik ile yüzbaşılık rütbeleri beynindeki fark-ı ma'âş mu'âmelesinin tabur-ı cedîdince icrâsı lâzım geleceğini ve bir tarafa sipârişi olmadığını müş'ir işbu 'ilm ü haber verildi. Fî … Sene …

Kâtib … Binbaşı …

Ta'yîn İçin

Dördüncü Ordu-yı Hümâyûna mensûb süvârî … Alayının dördüncü bölüğü yüzbaşısı iken bu kerre ordu-yı mezkûr süvârî … Alayı kolağalığına bi't-terfî' ta'yîn buyurulan Hüseyin Ağa'nın sene-i hâliye Eylül nihâyetine kadar yüzbaşılığa mahsûs olarak ta'yînâtı taburumuzca kâmilen tesviye olunduğundan sene-i merkûme Teşrîn-i Evvel'i ibtidâsından i'tibâren kolağalığa mahsûs ta'yînâtın tabur-ı cedîdince tesviye edileceğini ve fark-ı ta'yîn mu'âmelesinin dahi mezkûr taburca **[410]** icrâ edileceğini ve bir tarafa sipârişi olmadığını ve sene-i merkûme elbise bedelinin de i'tâ kılındığını mübeyyin işbu 'ilm ü haber i'tâ olundu.

Fî … Sene … Kâtib … Binbaşı …

İhtâr

Gerek rütbe-i hâliyesiyle gerek terfî'an bir taburdan diğer mahalle nakleden ümerâ ve zâbitâna verilecek muhassasât 'ilm ü haberleri yukarıda gösterildiği vech ile tanzîm edilir.

Ta'yînât için verilecek 'ilm ü haberler de ma'âş 'ilm ü haberleri gibidir. Ma'âş ta'bîri yerine ta'yîn denilir. Ta'yînden sipârişi var ise cins ve mikdârı 'ilm ü haberin bâlâsında gösterilerek yalnız "bâlâda cins ve mikdârı murakkam … kalem erzâk" denilip başkaca metin 'ilm ü haberde zikrolunmaz.

Bir zâbitin târîh-i hareketi 'ilm ü haberin zahrına işâret olunmazsa târîh-i 'ilm ü haberden i'tibâr olunur. O zâbitin yeni taburuna vürûdunda dahi târîh-i vürûdu zahr-ı 'ilm ü haberde gösterilip tasdîk olunarak kayd ve i'âde kılınmak üzere yeni mensûb olduğu orduya gönderilir.

Bir zâbit bir tabura geldiği vakit eski taburundan 'ilm ü haber getirmemiş ise kendine muhassasât verilmez. **[411]** Bir zâbitin eski taburundan târîh-i hareketiyle yeni taburuna târîh-i muvâsalatı arasında ne kadar zamân geçmiş ise o zâbitin kaç günde muvâsalat edebileceği hesâb olunarak ol kadar günün bir nısfı da zammedilip bâliğ olacağı günlerin muhassasâtı i'tâ ve bu müddeti geçmiş ise târîh-i infikâkinden i'tibâren muvâsalatına kadar bir şey verilmez. Meselâ; bir zâbitin eski taburundan yeni taburuna muvâsalatı arasında yirmi gün geçmiş olsa ve o zâbitin dahi yeni taburuna on günde gelebileceği hesâb edilse bu on günün nısfı olan beş gün daha zammolunarak bâliğ olacağı on beş günlük muhassasâtı kabûl edilir.

Bu on beş günü tecâvüz ettirmiş ise hiçbir şey verilmeyip muhassasâtı târîh-i muvâsalatından i'tibâr olunur.

Hâricden ta'yîn olunan alay müftîsi, tabur kâtibi mu'âvini, tabur imâmı, tabîb, cerrâh, eczâcıların muhassasâtı taburlarına târîh-i vusûllerinden i'tibâren tesviye olunarak târîh-i nasb u ta'yînlerine bakılmaz.

Bir taburdan infikâk eden zâbitâna harc-ı râh alıp almadığına dâ'ir başkaca 'ilm ü haber verilir ise de bunun ma'âş 'ilm ü haberine işâret olunması da câ'izdir.

Terfî'-i rütbe eden bir zâbitin ilk aylığından eski rütbesi aylığı ile yeni rütbesi aylığı arasındaki bir aylık fark-ı ma'âş tekā'üd-i **[412]** 'askerî sandığına 'â'id olmak üzere tevkîf edilir.

Mekteb-i Harbiyyeden yeni çıkan zâbitânın dahi fark-ı ma'âşı bir aylık olarak tevkîf edilir. Fark-ı ma'âş verildiği mütâla'asıyla o ayda eski aylığı yüzde beşinin tevkîfinde ihmâl etmemelidir. Zîrâ bu fark-ı ma'âş 'askerî tekâ'üd sandığının tezyîd-i sermâyesi için ayrıca bir i'âne demek olup her ay tevkîfi îcâb eden yüzde beşlere dahli olamaz.

Bir zâbit başka ordudan gelmiş ise getirmiş olduğu muhassasât 'ilm ü haberi yeni ordusunca makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm olunarak tebdîl edilir.

Vakt-i muhârebede ve seferberîde bir taburdan diğerine nakledecek veyâ misâfir verilecek zâbitânın muhassasât 'ilm ü haberlerinin ordularına gönderilerek veyâ makām-ı Ser-'askerîye takdîm olunarak kayd u tebdîl ettirilmeleri mümkün olamayacağından yalnız idâre re'îslerine tasdîk ettirmek kâfîdir. Bilâ-tasdîk kabûlüyle o zâbitin tesviye-i muhassasâtı fırka ve livâ kumandanının emriyle câ'iz olur.

Ma'âş 'ilm ü haberlerinin bâlâlarına sâhib-i 'ilm ü haberin taburdaki künyeleri mufassal sûrette çıkarılır. Hâmil oldukları nişân ve madalyaları ve meşrûhât-ı sâ'iresi künyenin bâlâsına işâret edilir. Zâbite naklettiği senenin elbise bedelini alıp almadığına dâ'ir ya 'ilm ü haber verilir yâhûd ta'yîn 'ilm ü haberine dercolunur.

[413]

Ma'âş İcmâli Mîzânı:

Yekûn	Zâbitân ma'âşı	Silâh-endâz ma'âşı	Müteferrikası
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
41.180	16.000	25.000	180 Ber-mûceb-i icmâl masârif
24.170	8.000	16.000	170 Mâh-ı sâbık matlûbu
65.350	24.000	41.000	350 [Toplam]
25.350	15.000	10.000	350 Ber-vech-i bâlâ vâridât
40.000	9.000	31.000	000 Matlûb-ı tabur
			98 Mevcûd-ı sandık

Diğeri

27.152	9.000	18.000	152 Ber-mûceb-i icmâl masârif
+40.000	+9.000	+31.000	0 Mâh-ı sâbık matlûbu
67.152	18.000	49.000	152
- 48.250	-18.000	- 30.000	250 Ber-vech-i bâlâ vâridât
18.902	0000	19.000	98 Matlûb-ı tabur

Mazbatası

İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayının … mevki'inde **[414]** ârâm-sâz olan … Taburunun işbu … senesi … ibtidâsından nihâyetine kadar bir mâh zarfında müfredâtı bâlâda gösterildiği üzere zâbitân ve neferât ma'âşlarıyla masârif-i müteferrikasının mikdârı 41.180 guruşa bâliğ olarak meblağ-ı mezkûra mâh-ı sâbıktan matlûb-ı tabur görünen 24.170 guruş dahi zammolundukta mecmû'-ı masârif 65.350 guruşa resîde olup bundan vâridât olan 25.350 guruşun tenzîli bi'l-icrâ el-yevm 40.000 guruş matlûb-ı tabur kalmış olduğunu mübeyyin işbu nüsha-i evvel ma'âş icmâli takdîm kılındı.

Fî … Sene …

Mülâzım … Mülâzım … Yüzbaşı … Yüzbaşı … Kâtib … Kolağası … Binbaşı …

Bir Piyâde Taburunun Ta'yînât İcmâli Muvâzenesi

Vâridât Sütûnu

8.000 şehr-i sâbıktan devreden Guruş

3.000 erzâk bahâsı

5.000 nakid

31.000 erzâk bahâsı

3.000 nakliyât

8.000 melbûsât

500 müteferrika

42.500

8.000 Matlûb-ı tabur olup şehr-i âtîde masraf kaydı lâzım gelen

50.500

[415]

Masârifât Sütûnu

Guruş

35.000 ta'yînât bahâsı

7.500 zâbitân

27.500 silâh-endâz

+5.000 Terkiyâta mukābil mübâya'ât

40.000

2.000 Merbût mazbata mûcebince efrâd-ı müstebdele sevkiyâtı

8.000 Zâbitânın sene-i hâliye elbise bedeli

+ 300 Masârif-i müteferrika

50.300 Masârif-i müteferrika

+ 200 Nakden mevcûd olup mâh-ı âtîde îrâd kaydı îcâb eden

50.500

Vâridât Sütûnu: Bir Redîf Taburunun Ta'yînât İcmâli Muvâzenesi

Yekûn	Guruş	Numero	Târîhi
	11.544	0	0 Şehr-i sâbıktan müdevver mevcûd-ı sandık
	2.000	63	Fî 2 Teşrîn-i Evvel sene 314
Bâ-sened-i mahsûs … mâlından alınan			
	1.000	64	Fî 2 Teşrîn-i Evvel sene 314
	1.000	65	Fî 2 Teşrîn-i Evvel sene 314
15.544			

[416]

Masârifât

Para	Guruş
6	4.985 Bedel-i ta'yînât
16	- 249 Mecîdiye yirmi guruştan bedel-i ta'yînât farkı
30	4.736
20	820 Merbût mazbata mûcebince mahrûkāt bahâsı
	+ 14 Gaz bahâsı
10	5.570
30	+ 9.973 Şehr-i âtîde îrâd gösterilmek üzere mevcûd-ı sandık bulunan
	15.543

Mazbatası

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … de ârâm-sâz … nci Taburunun işbu … senesi … mâhı ibtidâsından nihâyetine kadar bir mâh zarfında ta'yînât kısmı vâridâtı bâlâda gösterildiği üzere kırk iki bin beş yüz guruşa bâliğ olarak meblağ-ı mezbûra matlûb-ı tabur görünen sekiz bin guruşun zammıyla vâridât-ı mezkûre elli bin beş yüz guruşa resîde olmuş ve buna karşı vukû' bulan elli bin üç yüz guruş sarfiyâta nakden mevcûd-ı sandık bulunan iki yüz guruşun 'ilâvesiyle sarfiyât-ı mezkûreden vâridât ile tekābül eylemiş olduğunu mübeyyin işbu icmâl bi't-tanzîm takdîm kılındı.

Fî … Sene … İmzâlar …

[417]

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb redîf … Alayının … Taburunun … senesi şehr-i …. bedel-i ta'yînâtıyla müteferrikası bi'l-hesâb beş bin beş yüz yetmiş guruş on paraya bâliğ olmuş ve meblağ-ı mezbûra mevcûd-ı sandık olan dokuz bin dokuz yüz yetmiş üç guruş otuz para zamm u 'ilâve olunarak bâlâda murakkam bulunan vâridât ile tekābül eylemiş olduğunu mübeyyin işbu icmâl takdîm kılındı.

Fî … Sene … İmzâlar …

İhtâr

Yukarıda gösterilen ta'yînât kısmı muvâzeneleri taşra taburlarına mahsûsdur. Vâridât sütûnundaki mebâliğ için verilmesi tabî'î olan senedât-ı mahsûsanın târîh ve numeroları ve alınmış olan paranın cinsi matbû' icmâldeki hânelerinde göstermek lüzûmuna dikkat etmelidir. Ma'âş kısmı cedvelinde dahi bu lüzûma ehemmiyet verilmelidir.

Dersa'âdet'te ta'yînât anbârlardan 'aynen verilmekte olduğundan Dersa'âdet'teki taburların cedvelleri başkadır. Bu cedvellerde alınan ta'yînât 'aynen îrâd edilip îcâb-ı ta'yînât bi'l-hesâb 'aynen masraf edilir.

Dersa'âdet'teki taburlar için bir de masârif-i müteferrika cedveli tanzîm olunarak bu cedvele ta'yînâtın gayri sarfiyât-ı nakdiyye idhâl ve kaydedilerek Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine bi't-takdîm ikinci şu'besi **[418]** ma'rifetiyle "sûret"i yaptırılıp hâvî olduğu meblağ nizâmiyye hazînesinden istîfâ edilir.

Taşradaki taburların ta'yînât icmâllerinin ta'yînât bahâsından sonra zammedilen masârifin her biri için 'âdî kâğıd üzerine başka başka mazbata yapılıp rabtedilerek masârif-i mezkûre tasdîk olunur.

Vekîl-i Harc Defteri Muvâzenesi

Erz		Sâde		Tuz		Soğan	
	Kıyye	C	Kıyye	C	Kıyye	C	Kıyye
200	55	000	17	500	75	00	8 Mâh-ı sâbıktan devreden
000	175	000	25	000	50	00	30 Bâ-mazâbıt-ı müte'addide müte'ahhidden alınmış olan
200	230	000	42	500	125	000	38
000	80	300	20	200	30	600	60 Ber-mûceb-i table bir aylık sarfiyât
200	150	700	21	300	85	400	17
000	80	000	15	000	20	100	12 Cedveli mûcebince 'aynen verilen
200	70	700	6	300	65	300	5 Mevcûd-ı kilâr olması lâzım gelen
0	73	900	6	000	63	00	6 Kilârın vezninde zuhûr eden
800	2	200	0	300	2	700	0
	Fazlası		Fazlası		Noksânı		Noksânı

[419]

Para	Guruş	Cedîd	Kıyye	Fî
9	4	800	2	70 Erz
30	1	200	0	350 Sâde
39	5	000	0	

İhtâr

Yukarıdaki müfredâttan dahi ma'lûm olacağı üzere her ay nihâyetinde tabur kilârları tabur meclisi a'zâsından biri mevcûd bulundurularak veznedilir. Ne mikdâr erzâk zuhûr eder ise ikinci ayın defterinde îrâd gösterilir. Bu îrâdın üzerine bu ikinci ay zarfında müte'ahhidlerden veyâ anbârlardan bâ-mazâbıt-ı müte'addide ne mikdâr erzâk alınmış ise zammolunur. Hâsıl edeceği yekûndan ber-mûceb-i table bir ay zarfında ne mikdâr erzâk sarf edilmiş ise bu erzâk ile taburdaki ümerâ ve zâbitân ve efrâddan tabur kalem odalarından "erkân cedveli" nâmıyla bi't-tanzîm vekîl-i harclara verilerek mûcebince 'aynen istihkākları verilen erzâk başka başka tenzîl edilerek kilârda ne mikdâr erzâk kalması lâzım geleceği tebeyyün ettirilir. İşbu tebeyyün ettirilen erzâk ile dahi kilârın vezninde zuhûr eden mikdâr muvâzene kılınır. Fazlası zuhûr etmiş ise "perâkende vâridât" nâmıyla ta'yînât icmâli bâlâsında îrâd gösterilir. Noksân görünür ise işbu noksân **[420]** dahi vekîl-i harca tazmîn ettirilerek îrâd edilir.

Erzâktan birinden zuhûr eden fazla ile diğerinden zuhûr edecek noksân mahsûb edilemez. Noksân her hâlde tazmîn ettirilir.

Vekîl-i Harc Defterinin Sûret-i Tanzîmi

Yevmî alınacak nân-ı 'azîz ve lahm ta'yînâtı müstesnâ olmak üzere diğer erz, sâde, tuz, soğan, gaz, hatab, şa'îr, saman ve'l-hâsıl her ne alınır ise cinslerini ve mikdâr-ı kıyye ve dirhemlerini irâ'e eder sûrette çizgili bir defter yapılır. Alınan erzâkın mukābilinde verilen mazbataların numero târîhi de gösterilir.

Sûreti

Erz		Sâde		Tuz		Şa'îr		Mazbata numerosu	Târîhi	Mülâhazât
Dirhem	Kıyye	Dirhem	Kıy-ye	Dirhem	Kıy-ye	Dirhem	Kıyye			
200	120	700	18	300	45	00	250	0	0	Mâh-ı sâbıktan devr
00	00		00	00	00	00	300	1	5 Mart	Müte'ahhidden alınan
00	00	00	25	00	50	00	00	2	9 Mart	Müte'ahhidden alınan
00	100		00	00	00	00	100	3	11 Mart	Müte'ahhidden alınan
00	50		00	00	20	00	00	4	18 Mart	Müte'ahhidden alınan
00	00	00	40	00	00	00	200	5	20 Mart	Müte'ahhidden alınan
00	00		00	00	25	00	00	6	25 Mart	Müte'ahhidden alınan
200	270	700	83	300	170	00	950	0		Yekûn

[421] Bu defter gibi bir de vekîl-i harclar el defteri tutarlar. Vekîl-i harcların tutacakları defterlerin birinci sahîfesi yukarıda gösterildiği gibi îrâda, ikinci sahîfesi bir de eyyâm sütûnu 'ilâve olunarak masrafa ya'ni yevmî bi'l-vezn kilârdan çıkarılacak erzâka tahsîs edilir.

Kâtibin tutacağı deftere dahi böyle sarfiyyât-ı yevmiyyeye mahsûs masraf sahîfesi yapılmalıdır. Vekîl-i harcın defteri kâtibin defteri gibi o kadar hâ'iz-i ehemmiyet değildir. Bu defter 'âdî kurşun kalemi ile çizilir. Müddet-i me'mûriyetinde kullanılacak beş altı yapraklı bir defterdir.

Kilâra konulacak erzâk, vürûdu ânda bir meclis zâbiti ve nöbetçi yüzbaşısı huzûrunda veznedilir. Mikdârına göre vekîl-i harcdan mühürlü bir sened alınarak ay başına kadar kalemde hıfzedilir.

Kîlardan çıkacak erzâk için dahi kalem odasından bir sened tanzîm edilerek ve kâtib ile nöbetçi zâbitânı taraflarından mühürlenerek vekîl-i harca verilir.

Vekîl-i harc ay nihâyetinde hesâb görüldüğü sırada bu senedleri i'âde ederek kendi senedlerini kurtarır.

Vekîl-i harclar perâkende olarak kilârdan çıkacak erzâk için verilecek senedâtta binbaşının "i'tâsı" işâretini görmedikçe bir şey vermez, senedsiz de hiçbir şey çıkarmaz.

[422] Vekîl-i harcın hesâbı tabur meclisi muvâcehesinde rü'yet edilir. Vekîl-i harc kâtib nezdindeki defterin zîrini tasdîk eder. Bu tasdîkin alt tarafında hesâbın sûret-i rü'yetini musaddak olarak bir satır yazı yazılarak tabur meclisi tarafından mazbata edilir.

Ay başlarında kilârın vezninde tutulan pusulalar zâyi' edilmeyerek kalem odasında hıfzedilir. Bu pusulalara "vezin pusulası" denilir. Zîrleri kilârın vezninde bulunan meclis ve nöbetçi zâbiti ile vekîl-i harc taraflarından mühürlenir.

Vekîl-i harclar her üç ayda bir kerre tebdîl edilir. Esnâ-yı tebdîlinde kilârdaki erzâktan başka terâzî, kantâr, fuçı, çuvâl her ne var ise defter edilerek yeni vekîl-i harca devredilir. Bunlara mukābil yeni vekîl-i harcdan makbûz senedi alınır.

Müte'ahhidlerden alınacak erzâka mukābil "üç mühürlü sened" nâmıyla binbaşı ve kâtib ve nöbetçi zâbitinin mühürleriyle bir sened verilerek ay nihâyetlerinde yek mazbataya rabtedilmesi gibi bir kā'ide-i nizâmiyye dahi var ise de iki def'a mu'âmele edilerek teksîr-i mu'âmele edilmemek için tabur meclisi mazbatasıyla erzâkın alınıp ay başında müte'ahhidler ile hesâb görülmesi ve mazbatalar kurtarılarak mukābilinde guruşlu sened-i mahsûs verilmesi her hâlde müreccahdır. Yevmiye alınacak nân-ı 'azîz ve lahm için üç mühürlü sened verilir.

Taburlarda sakkā ve mekârî hayvânâtının arpa saman hesâbı **[423]** vekîl-i harclara 'â'id ise de topçu ve süvârî alaylarında arpa ve samanın ahz ü sarfı hidmetiyle başkaca bir me'mûr ta'yîn edilir. Bu me'mûrların muhâsebeleri tamâmen vekîl-i harclar gibidir.

Erzâk almak için taburlarca bir meclis zâbiti me'mûr edilir. Vekîl-i harclar erzâk almazlar. Erzâk kilâra getirilir.

Dersa'âdet'te anbârlardan alınacak erzâk için ay başında bir mazbata yapılır; anbâr me'mûrlarına teslîm edilir. Bu mazbatalara mukābil anbârdan bir "sergi" tanzîm edilerek verilir. Andan sonra alınacak erzâk bu sergilerden tenzîl edilir. Sergi muhteviyâtı hitâm bulduğu hâlde ay başına kadar îcâb eden erzâk 'âdî mazbata ile ahz edilir. Ay başına kadar bu vech ile anbâra kaç mazbata verilmiş ise cümlesi bi'l-hesâb bir mazbataya derc ve i'tâ edilip perâkende olarak verilen mazbatalar anbârdan istirdâd olunur.

Ümerâ ve zâbitân ve efrâddan istihkāklarına mahsûben perâkende sûretiyle nân-ı 'azîz ve lahm alacakların bir aylık mikdâr-ı istihkākları hesâb edilerek ay ibtidâsında taburlardan müte'ahhidlere müfredâtlı birer mazbata verilir. Müte'ahhidler bu mazbataları ahz ederek mukābilinde bu ashâb-ı istihkākın bir aylık nân-ı 'azîz ve lahmı için mühür ve imzâlı birer pusula verir. Perâkende alınan nân u lahmı pusulalara tahrîr ü i'âde eder. Pusuladaki istihkāk hitâm buldukta müte'ahhidler tarafından pusulalar alınıp yırtılır.

[424] Erzâk mâddesi ve vekîl-i harc hesâbları hakkında bâlâda gösterilen mu'âmelât icrâ edilir. Daha bir hayli tafsîlâtı var ise de teferru'ât demek olduğundan sarf-ı nazar edildi.

Usûl-i Mukāseme

Müfrez bulunan bir tabur tarafından, hasbe'l-îcâb muhtelif fî'âtlar ile alınan erzâkı başka başka göstermek teşvîş-i mu'âmeleyi mûcib olacağı cihetle bunların fî'âtlarını birleştirerek erzâkın bir fî'âtta olmak üzere dâhil-i masraf edilmesine "usûl-i mukāseme" denilir ki fenn-i hesâbda "ta'dîl ve terkîb" tesmiye edilir.

Meselâ;

Para	Guruş	Kıyye	Fî	
	195	120	65	Erz
39	250	131	69	
34	260	142	74	
33	706	393	00	

Bâlâdaki hesâbdan anlaşılacağı üzere muhtelif üç fî'ât ile 393 kıyye erz (pirinç) alınarak 706 guruş 33 para verilmiştir. Bu hâlde bu erzin her kıyyesi kaç paraya alınmış demek **[425]** olduğunu bulmak, ana göre esmânı masraf göstermek üzere evvelâ verilen guruşu kırk 'adedine darbederek mikdâr-ı kıyyeye taksîm eylediğimiz hâlde hâric-i kısmet kaç para olur ise erzin beher kıyyesi ol kadar paraya alınmış demektir.

Para	Guruş	
33	706	
	40	
	28.240	
	33	
	28.273	393
	2.751	71,9414
	763	
	393	
	3.700	
	3.537	

1.630

1.572

580

393

1.870

1.572

298

[426] Yukarıki hesâbdan anlaşılır ki beher kıyye erze yetmiş bir para, on binde 9414 küsûr isâbet ediyor. Bu küsûr on bin olsa idi bir para demek olup o hâlde küsûr kalmayarak tâm yetmiş iki para olur idi. Bu takdîrce 71,9419 olarak fî'âtının gösterilmesi lâzım gelir. Artık kābil-i kısmet olmayan, esâsen bir paranın hemân beşte biri nisbetinde olarak mikdâr-ı kıyyeye göre değeri bulunmayan 298 küsûra nazar-ı ehemmiyyetle bakılamaz. Bu mukāsemenin kırka darbolunmayarak dahi diğer usûlde taksîmi kābil ise de maksadımız bir usûl göstermekten 'ibâret olup taburlarca en ziyâde müsta'mel olan usûl bu olduğundan diğerlerinin beyânından sarf-ı nazar edildi.

Dersa'âdet Anbârlarından Bir Aylık Olarak Alınacak Erzâka Dâ'ir Verilen 'Ale'l-hesâb Mazbatası:

	Neferen			Eyyâm
Jurnal mevcûdu	475			'Aded
Misâfirân	4			31
İ'tibâr	+ 9	Eyyâm		Neferen
	488	9	Cum'a isneyn	3.681
Maktû'an erzâk el'ân	12	22	Sâ'ire	+14.681
	272	31		18.362

[427]

Erz	Sâde	Tuz	Soğan	Fasulye	Zeyt
Dirhem kıyye	Dirhem kıyye	Dirhem kıyye	Dirhem kıyye	Dirhem kıyye	Dirhem kıyye
3.561	253	151	250	000	75 İstihkāk
250	57	000	000	000	00 Maktû'ât
000	000	000	000	400	00 Mübâya'ât
3.811	310	151	250	400	75
Yalnız … kıyyedir	Yalnız … kıyyedir	Yalnız … kıyyedir	Yalnız … kıyyedir	Yalnız … kıyyedir	Yalnız … kıyyedir

Kalem

'Aded

6

Yalnız altı kalemdir

Hâssa Ordu-yı Hümâyûnuna mensûb … Alayın … Taburu ümerâ ve zâbitân ve efrâdının … senesinin … mâhı istihkākına mahsûben ber-vech-i bâlâ altı kalem erzâkın anbâr-ı mahsûsundan alındığını mübeyyin mazbatadır.

Fî … Sene … İmzâlar …

İhtâr

Yukarıdaki mikdârlar cum'a ve isneyn i'tibârıyla doğruca hesâb olunmamış. Bilâ-hesâb bir emr-i i'tibârî olarak terkîm edilmiştir.

[428]

Sandık Defteri

Yekûn	Vâridât	Ma'âş kısmı				Ta'yînât kısmı				Emânât ve Muhallefât	Cins-i meskûkât			Senedât-ı mahsûsa				
		Yekûn	Ümerâ ve zâbitân	Silâh-endâz	Müteferrika	Yekûn	Ta'yînât	Nakliyât	Melbûsât		Altun	Sîm Mecîdiye	Mağşûşe	'Aded-i 'umûmî	'Aded-i husûsî	Târîhi	Sandık numerosu	Mülâhazât

Alay ve taburların sandıklarına mahsûs olmak üzere, bir sahîfesi vâridâta, diğer sahîfesi medfû'âta münhasır olarak matbû' ve mücelled bir defteri vardır. Bu cedveldeki "mülâhazât" hânesi genişçe olacak ise de kitâbımızın vüs'atsizliğine mebnî dar bırakıldı. Yukarıdaki cedvel vâridât içindir. Masârifât **[429]** sahîfesi dahi bunun gibidir. Yalnız "yekûn-ı vâridât" yerine "masârif-i 'umûmiyye", "senedât-ı mahsûsa" hânesinin yerine "sarf mazâbıtı" yazılarak " 'aded-i 'umûmî" yerine "ma'âş kısmı", " 'aded-i husûsî" yerine "ta'yînât kısmı" ta'bîrleri yazılır.

Defterin en yukarısına "… Alayın … Taburunun … senesi … mâhına mahsûben vukû' bulan makbûzât ve medfû'âtını mübeyyin sandık defteridir." 'ibâresi yazılır.

Defterin ne sûretle imlâ olunması lâzım geleceğini ta'rîfe hâcet yoktur. Zîrâ hâneleri irâ'e ediyor. Senedât-ı mahsûsanın 'aded-i 'umûmî sütûnuna senedâtın ordulara hîn-i irsâlinde üzerlerine Dersa'âdetçe urulmuş

olan 'umûmî numero, 'aded-i husûsî sütûnuna alay ve taburlarca senedât-ı mahsûsa için bir senelik olarak terkîm edilen sıra numerosu yazılır. Sandık numerosu da taburlarca vâridât ve masârifâtın 'umûmu için tahsîs edilen numero müteselsilen yazılır.

Sandık defterinin Mart ibtidâsından Şubât nihâyetine kadar her ay îrâd ve masraf yekûnlarındaki vâridât ve medfû'ât devrettirilerek sene nihâyetinde matlûb-ı mevcûdu olduğu tebeyyün ettirilir ise de her ay nihâyetinde dahi zîrde gösterileceği üzere muvâzenesi yapılarak ve sûret-i muvâzeneyi müş'ir altına bir iki satır yazı yazılarak tabur meclisi tarafından tasdîk edilir. **[430]**

Îrâd sahîfesine taburca vukû'a gelen ba'zı perâkende vâridât kaydedilir. Hattâ alındığı gün postaya teslîmen makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye gönderilmesi lâzım gelen bedelât-ı nakdiyye bile emânât sütûnuna îrâd ve medfû'âtta masraf edilmelidir.

Sandık defterinin bir 'aynı da tabur kâtibi nezdinde bulunur. Îrâd ve masârif evvel emirde bu deftere yazılır. Sandık açıldıkça sandıkta hıfzedilen deftere nakledilir.

Sarfiyyât-ı vâkı'aya mukābil alınmakta olan makbûz senedâtına ve yapılan tabur mazbatalarına, kısımlarına göre birer sıra numerosu vaz' edilir. Ma'âş kısmına başka, ta'yînât kısmına başka olmak üzere numerolar tefrîk edilerek bu kısımlara mahsûs olan sütûnlara terkîm kılınır.

Sahîfelerdeki yekûnlardan hangisi ziyâde ise muvâzenede birinci kaleme terkîm edilir.

Muvâzenesi

Yekûn	Ma'âş	Ta'yînât	Emânât	
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	
76.190	27.860	35.780	12.550	Vâridât
55.175	21.465	23.460	10.250	Masârifât
21.015	6.395	12.320	2.300	Mevcûd olup mâh-ı âtîye devri lâzım gelen

[431]

Diğeri

78.990	23.863	39.864	15.263	Masârifât
60.666	21.231	26.785	12.650	Vâridât
18.324	2.632	13.079	2.613	Matlûb olup mâh-ı âtîye devri lâzım gelen

Tasdîki:

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … senesi … mâhı ibtidâsından nihâyetine kadar ber-vech-i bâlâ vukû' bulan vâridâtıyla medfû'âtı lede'l-muvâzene mâh-ı âtîye devrolunmak üzere … guruş mevcûdu (matlûbu) görünmüş ve mebâliğ-i mezbûrenin evrâk-ı müsbetesi de yolunda ve nizâmında olduğu bi't-tetkîk derûn-ı sandıkta mahfûz bulunmuş olduğu tasdîk kılındı.

Fî … sene … İmzâlar …

Teftîş-i Hesâbâta Dâ'ir Ma'lûmât

Alay ve taburların hesâbâtını teftîşen görmeye me'mûr olan "Teftîş-i Muhâsebe Komisyonu" evvel emirde hesâbını rü'yet edeceği taburun sandığını, almış olduğu nakid ve erzâka mukābil verilmiş olan senedât-ı mahsûsanın mevcûd kuponlarını, evrâk-ı hesâbiyye-i sâ'ireyi mühür altına alır.

Ma'âş kısmı îrâdıyla masârifini tahakkuk ettirmek üzere **[432]** zîrde gösterildiği vech ile îrâdı için bir cedvel tertîb eder. Senedât-ı mahsûsa kuponlarında münderic mebâliği kaydeyler. Hâsıl olacak 'umûm yekûn üzerine taburca vukû' bulup îrâd kaydedilmiş olan perâkende vâridâtı da zamm ile bir senelik ma'âş kısmı îrâdını tahakkuk ettirir.

Ma'âş Kısmı Îrâdı

Yekûn		Zâbitân ma'âşı	Silâh-endâz ma'âşı	Müteferrika		Nume-rosu	Târîhi	Mahall-i ahzı
00	250	0	0	00	250	1	Fî … sene	Ordu hazînesinden
	15.250	7.000	8.000	00	250	2	Fî … sene	Ordu hazînesinden
	8.250	8.000	0		250	3	Fî … sene	Ordu hazînesinden
	16.000	7.000	9.000		0	4	Fî … sene	Ordu hazînesinden
	39.750	22.000	17.000		750		Fî … sene	Yekûn
	190	0	0		0		Fî … sene	Perâkende vâridât
	39.940	22.000	17.000		750		Fî … sene	Yekûn

Taburun bir senelik ma'âş kısmı îrâdının mikdârı bu sûretle tebeyyün ettirildikten sonra masrafın dahi tezâhür ettirilmesi için ber-vech-i âtî başkaca bir cedvel daha tertîb edilir.

[433]

Ma'âş Kısmı Masrafı

Yekûn		Zâbitân ma'âşı	Silâh-endâz ma'âşı	Müteferrika		Târîhi	Mülâhazât
	15.718	8.000	7.500		218	Mart	
	12.230	7.000	9.000		230	Nîsân	
	13.250	6.000	7.000		250	Mayıs	
	13.010	5.900	7.000		110	Hazîrân	
35	15.550	8.000	8.500	35	50	Temmûz	
	13.535	7.500	6.000		35	Ağustos	
35	87.293	42.400	45.000	35	893	Yekûn	
	39.940	22.000	17.000		750	Îrâd	
4.735.335		20.400	28.000	14.335		Ber-mûceb-i cedâvil matlûb-ı tabur	
- 130.335		- 300	- 1.000	- 335		Tedkîkāt netîcesi olarak tenzîlât	
4.605.000		20.100	27.000	14.000		Sarf-ı matlûb-ı tabur olan	

Masraf dahi ma'âş icmâllerinden bu vech ile çekildikten sonra taburun 'ilm ü haber kaydı tevzî'âtı mübeyyin olan "resîd defteri" ile karşılaştırılarak tedkîk edilir. Hilâf-ı nizâm ma'âş veyâ müteferrika cedvelinde şâyân-ı kabûl görülemeyen bir masraf görüldüğü takdîrde taburca görünmekte olan matlûb-ı taburdan bi't-tenzîl sûret-i hakîkiyyede matlûb-ı tabur tezâhür ettirilir. **[434]**

Bundan sonra tezâhür ettirilen işbu matlûb-ı taburun kimlere 'â'id olduğunun tedkîkātına girişilir. 'Ale'l-esâmî bir defteri yaptırılır.

Bu miyânda sandık dahi küşâd edilir. Sandıkta mevcûd para var ise ta'dâd olunur. Paranın cinsi ve hangi kısımlara 'â'id oldukları bir kâğıd üzerine terkîm edilir.

Sandıktaki makbûz senedâtı tedkîk olunarak usûlünde olup olmadığı bi't-tedkîk pulları noksân ise ikmâl ve damga nizâm-nâmesine tevfîkan cezâ-yı nakdîsi tabur hey'etinden istihsâl olunur.

Makbûz senedâtının sandık defterine tamâmıyla geçip geçmediği numeroları sırasınca tatbîkātı icrâ kılınır.

Bi'l-'akis matlûb-ı tabur zuhûr etmeyip de mevcûd-ı sandık olduğu tebeyyün eder ise bu mevcûd alınarak postaya teslîmen ordu-yı hümâyûn hazînesine gönderilir.

İstihsâl edilecek pul cezâ-yı nakdîleri dahi doğruca ordu-yı hümâyûn hazînesine irsâl kılınır. Taburda gerek işbu ma'âş kısmından gerek aşağıda gösterilecek ta'yîn kısmından açık zuhûr ettiği sûrette bu açık hesâbı görülen senelerde tabur veyâ alay meclisini teşkîl ederek icmâllerde mührü olan ümerâ ve zâbitâna 'â'id olduğundan mühür sâhiblerinin ma'âşları nisbetinde taksîmâtı icrâ edilerek mevcûd bulunanlardan nakden istihsâli **[435]** kābil olamadığı sûrette taburdaki matlûblarından mahsûb olunmak üzere ordu hazînesi nâmına sened-i mahsûs alınıp ordu-yı hümâyûna irsâl olunur. Taburda mevcûd olmayan zâbitânın nerede bulundukları tahkîk olunarak kendilerinden tahsîl ettirilmek üzere defteri ordu-yı hümâyûna takdîm edilir.

Bir tarafı îrâda, diğer tarafı masrafa 'â'id olmak üzere netîce-i hesâbı mübeyyin bâlâdaki cedveller gibi müretteb ve tab' ettirilmiş olan cedvellerden üçer nüsha doldurularak zîrlerine komisyon tarafından "… Ordu-yı Hümâyûna mensûb … Alayının … Taburunun … senesi Mart'ı ibtidâsından Şubât'ı nihâyetine kadar bir senelik ma'âş kısmı hesâbı ma'rifet-i 'âcizânemizle teftîşen rü'yet olunarak bâlâda gösterildiği üzere tahakkuk eden … guruş masârifine mukābil bâ-senedât-ı mahsûsa … dan almış olduğu … guruşun tenzîlâtı bi'l-icrâ … guruş matlûb-ı taburları olduğu anlaşılmış olmağla işbu bir kıt'a cedveli takdîm kılındı." 'ibâresi yazılıp komisyon tarafından mühr-i zâtîler ile mazbata ve tahtîm edilir. İşbu 'ibârenin bir iki parmak kadar aşağısında tabur meclisi tarafından "mensûb olduğumuz … Alayın … Taburunun teftîş-i muhâsebe komisyonu ma'rifetiyle ber-vech-i bâlâ rü'yet olunmuş olan … senesinin ma'âş kısmı hesâbı kemâl-i hakkāniyyet ve 'adâletle rü'yet olunup bu bâbda cümlemize kanâ'at-i **[436]** kâmile gelmiş ve i'tirâz edilecek bir ciheti görülmemiş olduğunu tasdîk eyleriz." 'ibâresi yazılarak bâ-mazbata tahtîm ve tasdîk edilir.

Netîce-i muhâsebeyi mübeyyin olan cedvel şu vech ile muvâzene edilir.

Îrâd ciheti		Masraf ciheti	
Para	Guruş	Para	Guruş
	39.940		36.050
Matlûb-ı tabur	6.110		
	46.050		

Matlûb-ı tabur olmayıp da mevcûd-ı sandık görünmekte ise:

Îrâd ciheti		Masraf ciheti	
Para	Guruş	Para	Guruş
	45.670		42.465
		Mevcûd-ı sandık	3.205
			45.670

Şu muvâzenelerden anlaşılacağı üzere masrafın mikdârı îrâddan çok ise beynlerinde olan farkın "matlûb-ı tabur" ta'bîriyle îrâd sahîfesi yekûnuna, bi'l-'akis îrâdın mikdârı ziyâde olduğu takdîrde yine aralarındaki fark – ki mevcûd-ı sandık **[437]** olacaktır – masraf sahîfesi yekûnuna "mevcûd-ı sandık" ta'bîriyle zammedilir.

Üçer nüsha olarak imlâ ve tasdîk edilen işbu cedvellerden ikişer nüshası cânib-i ordu-yı hümâyûna takdîm ve bir nüshası tabura terk edilir. Hattâ bir nüsha da bir zarf derûnuna konularak zarfın üzeri mühür mûmu ile hey'et-i teftîşiyye tarafından mühürlenerek ve bi'l-âhire "vürûd edecek teftîş-i muhâsebe komisyonuna" 'ibâresi yazılarak tabura bırakılır. Tabur bu mühürlü zarfı tabur sandığında hıfz ile ileride gelecek hey'et-i teftîşiyyeye teslîm etmesi de usûlündendir.

Ta'yînât Kısmı

Ta'yînât kısmı için zîrde gösterildiği üzere bir cedvel tertîb edilir. Bu cedvele verilen senedât-ı mahsûsanın bâlâlarında irâ'e edilen erzâkın cinsi ve mikdâr ve guruşu ve nakden alınmış olan müteferrikanın mikdârı ve senedât-ı mahsûsanın 'umûm yekûnu imlâ edilerek bu kısmın îrâdı tahakkuk ettirilir.

[438]

Ta'yîn Kısmı Îrâdı

Yekûn	Nakden	Gûşt Para	Sâde Guruş	Sened-i mahsûs numerosu Dirhem	Târîhi Kıyye	Mahall-i ahzı Para	Guruş	Dirhem	Kıyye		
500	0		400		200		100		25	1	Fî … sene
1.000			600		300		400		40	2	Fî … sene
300	300		0		0		0		0	3	Fî … sene
6.500	0		5.500		550		1.000		100	4	Fî … sene
3.200	0		1.200		600		2.000		200	5	Fî … sene
11.500	300		7.700		1.650		3.500		365		Yekûn
400	400		0		0		0		0		Perâkende
11.900	700		7.700		1.650		3.500		365		Vâridât

Kitâb sahîfesinin müsâ'adesizliğine mebnî yukarıdaki cedvelin hâneleri birkaç 'adedden 'ibâret kaldı. Bir tabur için alınacak erzâkın yirmiyi tecâvüz etmiş olacağı cihetle cedvele ol kadar hâne yapmalıdır.

[439] Ta'yîn kısmının mikdâr-ı masrafını da tahakkuk ettirmek üzere tamâmıyla bunun gibi bir cedvel tertîb edilir. Yalnız bu masraf cedveline sened-i mahsûs numerosuyla târîhi için bırakılmaz.

Bu cedveller ma'âş kısmı için bir senelik olmayıp bir aylıktır. Hulâsa edildiğinde yine bunun gibi biri îrâda, diğeri masrafa 'â'id olmak üzere iki cedvel tertîb edilir. Bir aylık cedvellerin yekûnları ne mikdâr akçe ve erzâk hâvî ise ol mikdârlar imlâ olunur.

Ta'yîn kısmı masrafı, yevmî tablelerin table kaydıyla evvel emirde tatbîki icrâ ve muvâfakati anlaşıldıktan, yoklama ve jurnal kaydıyla icmâlin bi't-tatbîk istihkākın jurnal mevcûduna ve tablelere göre dâhil-i icmâl edildiğine kanâ'at geldikten sonra table kaydından ve icmâllerden alınır.

Efrâd-ı 'askeriyyeye ekl ettirilen erzâk terkiyâttan mütebâkî erzâk ile terkiyâta mukābil olunan mübâya'âttan 'ibâret olması ve mübâya'ât nâmıyla ekl ettirilen erzâkın ve sebze ve sâ'irenin icmâlin mülâhazât hânesinde gösterileceği cihetle müte'ahhid mâlı olan ve mukābilinde sened-i mahsûs verilen erzâkın istihkāk erzâkıyla birleştirilerek tertîb edilen cedvele bir kalem olmak üzere idhâl edilir. Bu hâlde terkiyâta mukābil olan mübâya'ât miyânından müte'ahhidden alınmış olan mikdâr çıktıktan sonra mütebâkîsi nakid **[440]** verilerek alınan sebze ve sâ'ireden 'ibâret kalır.

Bu minvâl üzere cedvel imlâ edilerek gerek erzâkın gerek nakid mikdâr-ı mecmû'u îrâd cedvelinin altına birer kalem zammedilip yek-diğerinden tenzîl olundukta noksân görünür ise açık, fazlası zuhûr eder ise fazla demek olduğundan fazlasının îrâd, noksânının tazmîn edilmesi îcâb eder.

Bundan sonra nöbet-i kilâr mu'âmelesinin icrâsına başlanılır. Vekîl-i harc defterinin îrâd yekûnu dahi îrâd cedveli yekûnuyla karşılaştırılır; masraf yekûnuyla tatbîk edilir. Muvâfakatları husûsu tedkîk edilir.

Bu mu'âmeleyi müte'âkib dahi sandıktaki makbûz senedâtı nazar-ı dikkatten geçirilir, sandık defteriyle tatbîkātı icrâ kılınır. Ma'âş kısmı bahsinde beyân edildiği üzere pulları hakkında îcâb eden mu'âmele îfâ olunur.

Bu kısmın mu'âmele-i tedkîkiyyesi hitâm buldukta ma'âş kısmı gibi ta'yîn kısmına mahsûs olarak matbû' bulunan cedvelin îrâd sahîfesine

hulâsa-i îrâd, masraf sahîfesine masrafı kaydedilip ma'âş kısmı gibi muvâzene edilir. Zîrleri mazbata olunur. Ya'ni ma'âş kısmında ne beyân edildi ise işbu ta'yîn kısmı hakkında dahi mu'âmele edilir.

Bundan sonra muhallefât defterleri tedkîk edilir. Vefât **[441]** edenlerin mikdâr-ı muhallefâtlarının defterlerine 'alâ-vechi's-sıhha yazılıp yazılmadığı, muhallefâtın defterleriyle berâber ordu-yı hümâyûna takdîm edilip edilmediği tezâhür ettirilir.

Daha sonra efrâd-ı 'askeriyyenin üzerlerinden alınıp sandıkta hıfz ve îcâb ettikçe efrâda verilen nakdin hesâbı görülür. Efrâddan alınmış olan nukûda mukābil 'ale'l-esâmî defter tutulmuş mudur? Efrâdın yedine nukûda karşılık olarak taburdan mazbata verilmiş midir? Verilmiş olduğu hâlde efrâda para verildikçe mikdârı kaydından, efrâdın ellerindeki mazbatalardan tenzîl kılınmış mıdır? Ber-mûceb-i defter lâzım gelen tenzîlât icrâ kılındıktan sonra tabur sandığında kalmış olan nukûd cinsi cinsine defterdeki yekûna tevâfuk ediyor mu? Buraları araştırılarak 'aksi bir hâl görülecek olur ise îcâbı icrâ olunur.

Hesâbât hitâm bulduktan sonra taburca her gün elde bulunması iktizâ eden emir-nâme ve 'ilm ü haber kaydı gibi ba'zı defterler açıkta bırakılarak hesâba 'â'id olan kuyûdât ve evrâk-ı hesâbiyye sandıklara konularak ve konulan sandık derûnunda hangi senenin ne cins evrâkı bulunduğuna dâ'ir üzerine bir de pusula yapıştırarak pusulaya alay ve tabur da işâret edilerek sandıklar kilitlenir. Merkez ordu-yı hümâyûnda ise sandıklar ordu-yı hümâyûnun evrâk hıfzına tahsîs ettiği mahalle kaldırılır. Merkezde olmadığı, **[442]** bulunduğu fırkanın da evrâk hıfzına mahsûs mahalli olmadığı hâlde tabur debboyuna terk edilir.

Bir taburun tedkîk-i hesâbâtı bundan 'ibârettir. Hesâb bir sene olana kadar görülecek ise kilârdaki erzâkı veznetmek lâzım gelmez. Şâyed ansızın bir taburun rü'yet-i hesâbı lâzım geldiği hâlde sandık ile berâber kilâr dahi mühür altına alınarak en evvel mevcûd-ı kilâr veznedilip zuhûr edecek mikdârı bir kâğıd üzerine zabt edildikten sonra kilâr yine tabura teslîm olunur.

Rü'yet-i hesâbâtta tabur meclisinin huzûru lâzımdır. Cümlesi bulunamaz ise içlerinden emîn oldukları birkaç zâbiti kâtib ile berâber hesâbı rü'yet etmeye me'mûr edebilirler ise de bu bâbda kendi muvâfakat ve rızâları olduğunu cümlesinin komisyona teblîğ etmesi şarttır.

Tatbîk ve Tedkîk-i Kuyûdât

Yoklama

Taburların esâs mevcûdunu, bölük emînleri taraflarından akşam ta'dâdının icrâsından sonra tanzîm olunup nöbetçi bölük emîni ma'rifetiyle tabur kâtibine verecekleri yoklama cedvelleri **[443]** üzerine tabur kâtiblerinin tanzîm edecekleri tabur yoklama cedveli irâ'e edeceğinden, taburun ertesi günü ta'yînât istihkākının bir cedvel üzerine bi'l-hesâb yevmiye tablesinin tanzîmi îcâb edeceğinden, taburun yevmiye mevcûd jurnalleri de yoklamaya tevfîkan yapılacağından yoklamanın 'alâ vechi's-sıhha irâ'e edeceğini, kâffe-i hesâbâtın esâsı bu cedvel olacağı cihetle bu cedvelin cümleden ziyâde nazar-ı dikkate şâyân olduğunu bilmelidir.

Yoklama cedvelleri taburun yirmi dört sâ'atlik mevcûdu vukû'âtının kâffesini câmi' bulunacağından tabur mevcûdundan ba'zı efrâdın diğer alay ve tabur üzerinden erzâk almakta oldukları hâlde bu efrâd tabur yoklamasında mevcûd gösterilmiş midir? İstibdâl ve sâ'ir sûretle müctemi'an veyâ münferiden gitmiş olanlar günü gününe yoklamadan düşülmüş mü, yoksa birkaç günler ibkā edilmiş mi? Yoklamalarda hak ve silinti var mı? Var ise esbâbı nedir? Erzâkını 'aynen ve bedelen alanlardan tekrâr vaz'-ı kazgan gösterilmiş efrâd var mı? –Bu husûs her ay başında 'aynen erzâk alanlar için vekîl-i harclara verilen "erkân cedveli" ve hademe defterinin tatbîkātıyla tahakkuk eder.– Hasta-hâneye giden efrâd için her Mart ibtidâsında i'tibâren sıra numerosu konulmuş mu? Hasta-hâneye gidenler günü gününe yoklamada gösterilmiş mi? Buralarını araştırmalıdır.

[444]

Jurnal Kaydı

Taburun jurnal kaydı, yoklamanın hemân 'aynı olduğundan yoklama kaydına muvâfık mıdır? Yekûnlarına nazaran her ikisinin arasında fark var

mıdır? Olduğu hâlde sebebi nedir? Jurnal kaydının sıhhatini anlamak üzere zîrde gösterileceği vech ile 'âdî bir kâğıd üzerine taburun mevcûdu başka başka gösterilerek cem' edilir. Sâ'ir alay veyâ taburda erzâk ekl edenler var ise bunlar ile taburun maktû' erzâk alan erkânı birer kalem olarak tenzîl edilir. Bundan sonra tabur merkezinde, karakol-hânelerde, sâ'ir alaylarda ta'yîn ekl edenler ile 'aynen ve bedelen ta'yîn ahz edenlerin mikdârı cem' edilir. Hâsıl-ı cem'den sâ'ir alay ve taburda erzâk ekl edenler var ise tenzîl edilir. Her iki 'ameliyâtın yekûnları müsâvî gelir ise jurnal kaydının sıhhatine emniyet gelir. İki yekûn müsâvî gelmediği sûrette sebebi araştırılarak tashîh kılınır.

[445]

Meselâ: Neferen 00250 Erkân +12.520 Yüzbaşıdan efrâda kadar 12.770 00120 İ'tibâr-ı zâbitân 00110 Misâfirân +00030 İ'tibâr-ı misâfirân 13.030 -01.050 Sâ'ir taburda ta'yîn ekl eden 11.980 - 00250 Maktû' erzâk alan 11.730	İstihkāk Neferen 07950 Tabur merkezinde vaz'-ı kazgan + 02500 Karakol-hânelerde vaz'-ı kazgan 10.450 01.050 Sâ'ir taburda ta'yîn ekl eden +01.280 'Aynen ve bedelen erzâk alan 12.780 - 01050 Sâ'ir taburda ta'yîn ekl eden 11.730
Diğeri	
00250 Erkân +12.520 Yüzbaşıdan neferâta kadar 12.770 00120 İ'tibâr-ı zâbitân 00110 Misâfirân + 00030 İ'tibâr-ı misâfirân 13.030 - 00250 Maktû' erzâk alan 12.780	07.950 Tabur merkezinde vaz'-ı kazgan +03.550 Karakol-hânelerde vaz'-ı kazgan 11.500 +01.280 'Aynen ve bedelen erzâk alan 12.780

[446] Yukarıda gösterilen birinci muvâzene, diğer taburda ta'yîn ekl eden efrâd olduğu; ikinci muvâzene, olmadığı faraziyâtına göredir.

Jurnal kaydının zîrine de aşağıda görüleceği üzere bir hulâsa yapılır. Bu hulâsa bir aylık ta'yîn istihkākına bi'l-hesâb table kaydına geçirilmesi içindir. Bu hulâsa ta'yîn icmâlinde bulunan cedvel-i mahsûsuna da nakledilir.

Jurnal Kaydının Zîrine Yapılması Lâzım Gelen Hulâsa

Cum'a ve İsneyn		Sâ'ire	
Eyyâm	Eyyâm	Eyyâm	
Yekûn 30	Neferen 8	Neferen 22	
12.770	1.596	11.774	Mevcûd-ı jurnal
00120	0015	000105	İ'tibâr-ı zâbitân
00110	0014	000096	Misâfirân
+00030	+0005	+000025	İ'tibâr-ı misâfirân
13.030	1.630	11.400	
-00250	-0031	- 00219	Maktû'ât
12.780	1.599	11.181	

[447] Yukarıdaki hulâsa mûcebince bir aylık lahm ta'yînâtını hesâb ettiğimizde, cum'a ve isneyn gecelerinde efrâd-ı 'askeriyyenin lahm ta'yîni terk edilmekte olmasına göre beher nefere tâm istihkākı olan 256 dirhem i'tibârıyla eyyâm-ı sâ'ire yekûnu olan 11.181 nefere hesâb ederiz.

Meselâ: 11.181 x 256 = 2862,336 eder. Bu yekûnun sağ tarafından üç rakamını dirhem olmak üzere bir "virgül" vâsıtasıyla tefrîk ettiğimizde sol tarafında kalan 2.862 rakamı lahmın mikdâr-ı kıyyesini, sağ taraftan tefrîk edilen 336 rakamı mikdâr-ı dirhemini iş'âr eder.

Bu hâlde vaz'-ı kazgan olmak üzere taburun bir aylık lahm istihkākının 2.862 kıyye 336 dirhem olduğu tezâhür eder.

Gerek lahm ta'yînâtından gerek sâ'ir istihkāktan yedirilen sebzeye mukābil olarak ne mikdâr terkiyât vukû' bulmuş ise table kaydındaki hânesinden alınarak her bir erzâkın zîrinden birer kalem olmak üzere tenzîl edilir.

Bir ay zarfında cum'a ve isneyn olarak kaç gün mevcûd olduğunu bulmak için matlûb olan ay 30 ve 31 olduğuna göre bir kâğıd üzerine 'amûden ol kadar nokta konulur. Ayın ibtidâsı hangi gün ise meselâ: çâr-şenbe

olduğu hâlde noktanın birincisini çâr-şenbe, ikincisini penc-şenbe diyerek penc-şenbe noktasının **[448]** yanına küçük bir çizgi çekmeli. Andan sonra pazara kadar saymalı. Pazarın yanına da bir çizgi veyâ başka bir işâret koymalı. Ay nihâyetine kadar bu vech ile penc-şenbe ve pazar günlerinin yanlarına birer işâret koymalı. Ayın hitâmında kaç işâret olmuş ise ol kadar günün cum'a ve isneyn, kusûrunun eyyâm-ı sâ'ire olduğu anlaşılır.

Vekîl-i Harc Defterinin Tedkîki

Vekîl-i harc defterine kilâra giren erzâk ve sâ'irenin ve çıkanların günü gününe kaydı lâzım geleceğinden, her üç ayda bir kerre de vekîl-i harcların –yukarılarda söylendiği üzere– tebdîli îcâb edeceğinden üçüncü ay nihâyetinde -her ay nihâyetinde dahi hesâbı görülecek ise de kilârda zuhûru kaviyyen me'mûl olan fazlalar guruşlanarak ta'yînât icmâlinde îrâd gösterilmiş midir? Noksân vukû' bulmuş ise noksânın esmânı da bi't-tahsîl kezâlik îrâd edilmiş midir? Buraları araştırılır. Îrâd edilmemişler ise hemân îrâda aldırılır.

Table Kaydının Tedkîki

Table kaydı; bir aylık tableler ile tabur merkezinin hâricinde ayrıca table tanzîmi ile şehrî bir cedvel tanzîm, 'aynen ta'yînât **[449]** ahz eden ümerâ ve zâbitânın bir aylık aldıkları bir mikdârı mübeyyin cedvelin, tabur üzerinde hasta-hâne var ise hastalar sarfiyâtının mikdârını irâ'e eder sûrette tertîb olunmuş mahsûs bir kayıddan 'ibârettir.

Bu table kaydının ay nihâyetindeki yekûnu üzerine müfrezelerin cedvelleri yekûnları, terkiyâtın mikdârı, ümerâ ve zâbitânın istihkākı zammedildiğinden sonra taburun bir aylık istihkākının neden 'ibâret olması lâzım geleceği anlaşılacağından, jurnal kaydının zîrinde yapılacak hulâsaya tevfîkan bi'l-hesâb table kaydındaki mikdârın hulâsa mûcebince hesâb edilecek mikdâra muvâfakati tebeyyün ettiği hâlde hesâbın doğru olduğuna i'timâd edilir.

Table tanzîmi, table kayıdlarının muvâzenesi hakkında birçok tafsîlât mevcûd ise de gerek tablelerin gerek kayıdlarının tanzîmi için iktizâ eden evrâk matbû' olup görüldüğü ânda anlaşılmış olacağından, kitâbımız da bu tafsîlâta müsâ'id olmadığından yalnız bir ma'lûmât-ı ibtidâ'iyye hâsıl edilmek üzere bu kadarla iktifâ edildi.

Ta'yînât İcmâlinin Tedkîki

Ta'yînât icmâllerinin mündericâtı table kayıdlarının bir nev' kopyası **[450]** demek olduğundan table kaydı ile icmâlin icrâ-yı tatbîk ve tedkîki yalnız cedvellerini tatbîk etmekten 'ibâret olacağı cihetle tafsîle lüzûm yoktur.

Terfî'-i Rütbe Edecek Zâbitânın İntihâb Mazbataları

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayın … Taburunun Birinci Bölüğü mülâzım-ı evveli … Efendi'nin bu kerre sâye-i füyûzât-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde Ordu-yı mezkûrun … Alayının … Bölüğü yüzbaşılığına nasb ü ta'yîn buyurulmuş olmasından dolayı yerine bir münâsibinin ta'yîni lâzım gelmiş ve Ordu-yı mezkûr … Alayının … Taburunun … Bölüğü mülâzım-ı sânîsi … Efendi bin …'in mektebli zâbitândan olduğu ve kıdemli bulunduğu gibi nöbet-i terfî'de mektebli zâbitândan idüğü ve mûmâ-ileyhin sicill-i ahlâk varakası dahi merbûtan 'arz u takdîm kılındığı cihetle terfî'an zikrolunan mülâzım-ı evvellik mahalline nasb ü ta'yîni husûsuna müsâ'ade buyurulmak üzere îcâb-ı hâlin icrâsı bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî … sene …

Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi Birinci Şu'be Müdîri, Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi Re'îsi

Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi İkinci Şu'be Müdîri

[451]

Tasdîki

Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinin işbu mazbatasında beyân olunduğu üzere mûmâ-ileyh Mülâzım-ı Sânî … Efendi'nin terfî'an nasb ü ta'yîni taraf-ı 'âcizânemden dahi tensîb kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında…

Fî … sene … … Ordu-yı Hümâyûnu Müşîri

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğü …si … Efendi'nin Ordu-yı mezkûr … Alayının … Taburunun …lığına nasb ü ta'yîn buyurulmasına mebnî yerine bir münâsibinin ta'yîni lâzım gelmiş ve Ordu-yı mezkûr …. Alayının … Taburunun … Bölüğü …si Trabzonlu … Efendi bin …'in kıdemli ve okuryazar zâbitândan bulunduğu ve merbûtan takdîm kılınmış olan evrâk-ı imtihâniyyesiyle sicill-i ahvâl varakasından dahi müstebân olacak vech ile şâyân-ı terfî' olduğu gibi nöbet-i terfî' dahi Alaydan neş'et zâbitânda idüğü cihetle mûmâ-ileyhin mezkûr …lığa terfî'an icrâ-yı nasb ü ta'yîni husûsuna müsâ'ade-i celîle-i dâverîlerinin şâyân buyurulması bâbında…

[452]

Alaydan Neş'et Eden Zâbitânın İmtihân Programı

10 numero kıymetli su'âller:		
Su'âl numerosu	Sahîfe	
1	2:13	Ta'lîm u terbiyeden maksad ne idüğü
2	14:18	Terbiye-i şahsiyye-i münferide, kavâ'id-i 'umûmiyye
3	38:32	Silâhlı neferin vaz' ve duruşu
4	31:43	Selâm ve râhat durmak
5	71:72	Silâh omuza vaz'iyetinde iken silâh doldurmak
6	87:96	Geri almak, âteş kesmek, râhat durmak
7	96:98	Tüfenk boşaltmak
8	98:102	Silâhlı yürüyüş, cimnastik ve manevra adım yürümek, durmak
9	110:113	Hücûm için silâh indirmek **[453]**
10	113:115	Esliha isti'mâlinde küçük zâbitânın sûret-i hareketleri, sancak isti'mâli, sancağı omuza almak, sancak ile râhat ve selâm durmak
11	115:118	Zâbitânın kılıç isti'mâli, kılıç ile hâzır ve selâm durmak,
12	118:122	Avcılığa dâ'ir ta'lîm u terbiye, avcının tavır ve harekâtı

15 numero kıymetli su'âller:		
13	18:20	Silâhsız neferin vaz' ve duruşu
14	28:31	Dönüşler, durur veyâ yürür iken yarım sağ yarım sol, soldan geri, yüz ileri dönmek ve yürümek
15	32:38	Esliha isti'mâli
16	43:55	Râhat dur vaz'iyetinde iken silâh omuza etmek, râhat durmak
17	102:110	Diz çökmek, yere yatmak, ayağa kalkmak, süngü takmak, süngü yerine itmek
18	122:126	Endâht hakkında kavâ'id-i 'umûmiyye, mu'allimler
[454] *20 numero kıymetli su'âller:*		
Su'âl numerosu	Sahîfe	
19	28:31	Yürüyüş, kısa ve uzun adım, manevra ve cimnastik adım, hatve-i mevzûne ile geçmek, silâhsız yürümekte olan bir kıt'aya resm-i ta'zîm îfâ etmek
20	55:71	Silâh doldurmak, râhat dur vaz'iyetinde silâh doldurmak
21	72:78	Âteş etmek, silâh davranmak, nişân almak, âteş etmek, tek âteş, âteş için soldan geri, yüz ileri durmak
22	126:134	Endâhta dâ'ir usûl-i terbiyye
23	134:146	Muhtelif nişân vaz'iyetleri
Takım Ta'lîmi *10 numero kıymetli su'âller:*		
24	146:149	Kavâ'id-i 'umûmiyye, takımın sûret-i tertîb ü taksîmi, ikinci sıranın ileride bulunması
25	154:157	Yerinde dönüşler, esliha isti'mâli, silâh çatmak, silâh almak **[455]**
26	170:172	Tebdîl-i istikāmetler
27	179:181	Yürür iken dizleri tek ve çift etmek, yan yürüyüş nizâmında iken yürüyüş istikāmeti tebdîl etmek
28	185:187	Avcı hattının hareketleri, soldan geri, sağa eğri, sola eğri sıçramalar ile ilerlemek

15 numero kıymetli numerolar [su'âller]:		
29	149:154	Hizâ ve berâberlik
30	166:170	Saff-ı harb nizâmında yürüyüş, bu nizâmda yüz geri yürüyüş, eğri yürüyüş
31	181:185	Dağınık nizâm kavâ'id-i 'umûmiyye, avcı hattının sûret-i teşkîli, ava çıkmak, sağ ve sol yanıyla ava çıkmak
32	187:192	Avcı hattının âteşi, âteş kesmek, nişân almak, âteşe devâm etmek
20 numerolu su'âller:		
33	157:166	Yanaşık nizâmda bulunan takımın âteşi, diz üstünde takım âteş, râhat durmak, âteş kesmek **[456]**
34	172:179	Saff-ı harbden ikişerle ve dörderle yan yürüyüşe geçmek, yan yürüyüşten saff-ı harbe geçmek
35	192:199	Âteşlerin idâresi, âteşin nev'i, inzibâtı, âteşin te'sîrini rasad, avcıları cem' etmek
Bölük Ta'lîmi *10 numero kıymetli su'âller:*		
36	200:203	Kavâ'id-i 'umûmiyye, saff-ı harb nizâmında bölüğün sûret-i tertîb ü taksîmi, bölük kolu
37	205:206	Cebhe yürüyüşü
38	117:119	Bölük kolundan nısf ile kol nizâmına, tekrâr bölük kolu nizâmına geçmek
39	224:226	Süngü ile hücûm
40	274:276	Tertîb ü boruzenlerin bölükteki yerleri
15 numero kıymetli su'âller:		
41	203:205	Hizâ ve berâberlik, dönüşler, esliha isti'mâli. **[457]**
42	211:214	Yan yürüyüş nizâmından saff-ı harbe geçmek, âteş için saff-ı harb ettirmek
43	214:217	İkişer ve dörder ile yan yürüyüş nizâmından bölük kolu nizâmına, bölük kolundan mezkûr nizâmlara geçmek, bölük kolunda icrâ olunacak harekât, sağa ve sola tebdîl-i istikāmet kolda hizâya gelmek
44	219:221	Kal'a teşkîl etmek, kal'a nizâmından bölük koluna geçmek

45	358:259 [359] 262:263	Bölüğün yoklama nizâmı, resm-i geçidi
20 numero kıymetli su'âller:		
46	206:211	Saff-ı harb nizâmından yan tarafla ikişer ve dörderle yan yürüyüş nizâmına geçmek, saff-ı harb nizâmından bölük kolu nizâmına geçmek, kol yanaştırmak, bu'd almak
47	221:224	Yanaşık nizâmda bulunan bölüğün âteşi, saff-ı harb nizâmında ve bölük kolunda âteş, kal'a nizâmında âteş **[458]**
48	226:230	Ava çıkmak, avcı hattına takviyet vermek, cem' olmak
49	317:324	Bölüğün muhârebesi
Tabur Ta'lîmi *10 numero kıymetli su'âller:*		
50	231:232	Kavâ'id-i 'umûmiyye
51	235:936 [236]	Hizâ ve berâberlik, esliha isti'mâli, silâh dolduruş
52	359:360	Taburun yoklama nizâmı
53	376:380	Tranpet ve boruzenlerin tabur dâhilindeki yerleri
15 numero kıymetli su'âller:		
54	237:238	Derin koldan çift kol ve geniş kol nizâmlarına geçmek
55	238:239	Geniş koldan çift ve derin kol nizâmlarına geçmek
56	239:242	Kol nizâmındaki hareketler, tebdîl-i istikāmetler
57	243:245	Muhârebe nizâmını almak için açılmak
[459] *20 numero kıymetli su'âller:*		
Su'âl numerosu	Sahîfe	
58	232:235	Taburun esâs nizâmları: Çift, derin, geniş kol nizâmları
59	236:237	Bir kol nizâmından diğer kol nizâmına geçmek, çift koldan derin ve geniş kollara geçmek
60	324:329	Taburun muhârebesi
61	336:365	Taburun resm-i geçidi

Alay Ta'lîmi *10 numero kıymetli su'âller:*		
62	346:347	Kavâ'id-i 'umûmiyye
63	348:349	İctimâ' nizâmıyla icrâ olunan harekât
64	360:361	Alayın yoklama nizâmı
15 numerolu kıymetli su'âller:		
65	347:348	Alayın ictimâ' nizâmları
66	349:351	Muhârebe için açılmak
67	380:384	Tranpet ve boruzenlerin alay ve daha büyük kıta'ât dâhilindeki yerleri
[460] *20 numero kıymetli su'âller:*		
Su'âl numerosu	Sahîfe	
68	329:334	Alayın muhârebesi
69	365:366	Alayın resm-i geçidi
70	368:371	Sancak almak, sancağı mahalline îsâl etmek
10 numero kıymetli su'âller		
71	347:358	Yoklama ve resm-i geçid hakkında kavâ'id-i 'umûmiyye
15 numero kıymetli su'âller:		
72	352:352	Kavâ'id-i 'umûmiyye, livânın ictimâ' nizâmları, bu nizâmlarda icrâ olunacak harekât
73	354:355	Muhârebe için açılmak
20 numero kıymetli su'âller:		
74	334:341	Livânın muhârebesi
75	361:362	Livâ ile livâdan büyük kıta'âtın yoklama nizâmı
76	366:368	Livâ ile livâdan büyük kıta'âtın resm-i geçidi, cimnastik adım ile resm-i geçid

[461] İkinci Kısım Muhârebe *10 numero kıymetli*		
77	256:258	Kavâ'id-i 'umûmiyye
78	284:286	İstihkâm edevâtının isti'mâli.
79	290:293	Neferâtın muhârebede sûret-i hareketleri
80	309:310	Hücûmda muvaffakiyet hâsıl oldukta ittihâz olunacak tedâbîr ve ihâta hareketi
81	341:346	Hâtime
15 numero kıymetli		
82	258:262	Ta'lîm meydânı
83	286:290	Zâbitânın muhârebede sûret-i hareketleri
84	303:309	Ta'arruz
85	310:316	Müdâfa'a
20 numero kıymetli		
86	262:265	Dağınık ve yanaşık nizâm
87	265:270	Avcı muhârebesi, kavâ'id-i 'umûmiyye
88	270:275	Âteş
89	275:279	Hareketler ve cem' olmak
90	279:284	Sunûf-ı muhtelifeye karşı hareket
91	293:303	Hatt-ı muhârebenin tûlu ve derinliği

[462]

İhtâr

Yeni ta'lîm için şimdilik bâlâdaki imtihân programı bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî kabûl olunmuş, Dâhiliye Kānûn-nâme-i Hümâyûnu ile seferiye ve fenn-i harbin yeni programı olmadığından bunlardan icrâsı lâzım gelen imtihânların yeni bir program tertîb kılınıncaya kadar eski programından imtihân edileceği şeref-tevârüd eden emir-nâme-i Ser-'askerî iktizâsındandır. Binbaşı ve alay emîni olacakların imtihânları ordu

merkezinde Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinde, kolağası ve yüzbaşı olacakların fırkalarında, mülâzım olacakların livâ merkezinde icrâ edilir.

[463]

Topçuya Mahsûs Program

Su'âl numerosu	
1	Bir taburun koşulmuş topuyla mu'âyene ve vaz'ı
2	Koşulmuş top ile saff-ı harb nizâmında icrâ olunacak tabur hareketleri
3	Taburların saff-ı harb nizâmından teşkîl olunacak muhtelif kollar
4	Kollar ile olunacak hareketler
5	Muhtelif saff-ı harb nizâmına geçmek
6	Bir taburun marş kolu
7	Emniyetli ve emniyetsiz zamânlarda açıkta konmak usûlü
8	Bir taburun yol nizâmından muhârebe nizâmına girmesi için tertîbât
9	Bir taburun âteş hattına girmesi, âteş icrâsı usûlü
10	Tabur ile ileri hareket, ric'at tertîbleri
11	Bir taburun saff-ı harb nizâmında ve âteş üzere iken bir cenâhtan düşman zuhûr eder ise ne harekette bulunulacağı **[464]**
12	Bir tabur bataryalarının kapaklarının tertîbi
13	Harb başladıktan sonra tabur kumandanının vazîfesi
14	Ameliyât icrâsı

İhtâr

Koşulmuş tabur ile ileri ve geri gitmek, aykırı hareketleri, ileri ve geri harbden mâ'adâ ta'lîm-nâmede münderic tabur hareketlerinden imtihân komisyonunca intihâb olunacak herhangi üç hareketin yaptırılması usûldendir.

Su'âl numerosu	
15	Bir kal'a taburu binbaşısının taburundaki neferâtı ve elbise ve silâhları hakkında vâcibe-i zimmetleri
16	Bir kal'a veyâ muhâsara veyâ sâhil tabyasında kumandanının vazîfesi

17	Bir kal'a veyâ tabyada bulunup da barut ve mühimmât-ı sâ'ire muhafazasına mahsûs olan mağaza ve cebe-hâne ve sâ'ir ebniyeye nezâret
18	Bir kal'a veyâ tabyada mevcûd bulunan top ve mühimmât ve sâ'ir ihtiyât eşyânın sûret-i tertîb ü emr-i muhâfazaları
19	Binbaşı topçu kumandanı bulunduğu hâlde harb için ma'iyetinde bulunan kal'a veyâ tabyaları tertîb-i seferîye vaz' etmek üzere bir emir vârid olur ise vezâ'îfi

[465]

İhtâr

Bâlâdaki on dokuz su'âlden on dördüncüye kadar seyyâr topçu binbaşısına, on beşten on dokuza kadar kal'a binbaşısına îrâd edilir. İmtihân olacak zât evvelâ meydânda harekâtı nazarî olarak ta'rîf ba'dehû 'ameliyâtını icrâ eder. Kolağası olacaklardan dahi bu su'âller taleb edilir.

Su'âl	
1	Hesâbdan a'mâl-i erba'a ve küsûrât-ı a'şâriyye ile mesâ'ilin halli
2	Vukû'ât-ı mühimme-i 'askeriyyenin 'arzı için jurnal tanzîmi
3	Mevâdd-ı mühimme-i 'askeriyye hakkında takrîr tanzîmi
4	Hüsn-i hat, imlâ ve kitâbet
5	Tahmîn ve takdîr-i mesâfeye müte'allik mevâdd-ı mütenevvi'anın beyânı
6	Endâhtın tarassudu
7	Nizâm-ı harblerin ve yürüyüş nizâmının beyânı
8	Sunûf-ı selâsenin hareket ve yürüyüş kolunun 'umku
9	Yürüyüş icrâsı
10	Muhârebe ta'rîfleri, muhârebenin envâ'ı
11	Ordugâhlar hakkında mütâla'ât-ı 'umûmiyye
12	Bataryaların îcâbât-ı harbiyyeye göre mevâki'a ta'biyeleri
13	Birkaç bataryanın bir arada cem'iyle bir kumanda altında olarak âteşin idâresi, külliyetli topçunun ittihâdı için ne lâzım geleceği **[466]**
14	Mermînin te'sîrât ve tabî'atları
15	Esnâ-yı harbde eksilen insân ve hayvân ve eşyâ-yı 'askeriyye-i sâ'irenin ahvâl-i ikmâli

İhtâr

İşbu on su'âl dahi tabur kumandanı olacak zâbitten taleb edilir.

Seyyâr Topçu Mülâzım-ı Evvelinden Yüzbaşı Olacaklar İçin

Su'âl	
1	Bir bataryanın efrâd ve hayvânât ve eşyâsı hakkında idâre husûsunda batarya kumandanının vezâ'ifi
2	Tertîb-i seferîde bulunan koşulmuş bir bataryanın top ve mühimmât ve cebe-hâne arabalarıyla saff-ı harb vaz'iyeti
3	Saff-ı harb nizâmından muhtelif kollar teşkîli
4	Kolların yek-diğere tahvîlleri
5	Muhtelif kollardan saff-ı harb nizâmı teşkîli
6	Muhtelif kollar ile harekât
7	Tertîb-i seferî üzere bulunan bir bataryanın yol hareketleri, **[467]** ya'ni evvelâ 'âdî yol hareketi sâniyen düşmana yakın hareket, sâlisen gece hareketi
8	Bir bataryanın şimendiferle sevki
9	Bir bataryanın açıkta konması tertîbi
10	Yol nizâmından muhârebe nizâmına geçmek için tertîbât
11	Bir bataryanın âteş hattına girmesi
12	Bir batarya âteşinin tertîb ü tanzîm ve tebdîl ve fâsılası ve te'sîrât husûslarına nezâret
13	Bir bataryanın ne zamân yaylım âteş icrâ edeceği
14	Endâht olunacak cins-i mermînin hâle göre intihâb ve tebdîli
15	Bir bölüğün harb zamânında bir mevki'de ziyâde müddet dayanması îcâb eder ise topların usûl-i muhâfazası
16	Bir bataryanın köprü ve dar geçidleri geçtiğinde dikkat olunacak hâl
17	Harbde vukû' bulacak efrâd ve hayvânât, eşyâ ve edevât ve zâyi'ât-ı sâ'irenin ikmâl sûreti
18	Bir bataryanın gerisinde bulunan kapaklıların ne zamân ve nasıl bataryaya yanaşacakları, ne tertîb ile cebe-hâne verileceği, boş olan kapaklılar ne harekette bulunacağı
19	Bir bölük bulunduğu mevâki'den hedefe doğrudan doğruya **[468]** endâht etmek mümkün olamadığı hâlde ne çâre arayacağı
20	Ba'de'l-harb bölük kumandanının vezâ'ifi
21	Ameliyât

İhtâr

Koşulmuş bölük ile ileri ve geri gitmek, aykırı hareketleri, ileriye geriye harbden mâ'adâ ta'lîm-nâmede münderic bölük hareketlerinden herhangi üç hareket imtihân komisyonunca yaptırılır. İmtihân olacak zât evvelâ meydânda harekâtı nazarî olarak ta'rîf edip mu'ahharan 'ameliyâtını icrâ ettirir. 'İlâveten âtîdeki su'âller dahi imtihânda taleb edilir.

Su'âl	
1	A'mâl-i erba'a ve küsûrât-ı a'şâriyye ile mesâ'ilin halli
2	Vukû'ât-ı 'askeriyyenin beyânına dâ'ir jurnal tanzîmi
3	Mevâdd-ı 'askeriyyenin beyânına dâ'ir takrîr tanzîmi
4	İmlâ ve kitâbet ve hüsn-i hat
5	Tahmîn ve takdîr-i mesâfeye müte'allik mevâd
6	Gerek sâbit gerek müteharrik hedeflere karşı dâne ve şaranpel [şarapnel] ile ber-mûceb-i kānûn endâht, çatal endâht tarasaddu
7	Eşkâl-i hendesiyyenin tanzîmlerinin mesâhası, bir mevki'in krokisinin tanzîmi **[469]**
8	Nizâm-ı harblerin beyânı
9	Yürüyüş nizâmâtına dâ'ir mevâd
10	İkāmet usûlü
11	Sunûf-ı selâsenin müctemi'an muhârebesine dâ'ir ba'zı kavâ'id
12	Topçunun havâs ve ta'biyesi nizâmâtı
13	Topçu muhârebesinin idâresi, topçu âteşinin tanzîm u idâresi, top mevki'inin intihâb ve tebdîli

Topçu Mülâzım-ı Sânîliğinden Mülâzım-ı Evvel Olacaklar İçin

Su'âl	
1	Eski veyâhûd biraz bozulup kābil-i isti'mâl hâle getirilmiş barut kuvvetinin tecrübesi için tecrübe havanı olmadığı hâlde endâht vâsıtasıyla usûl-i tecrübesi
2	Baruta müte'allik her nev' hidemâtta neye dikkat edilmesi lâzım geleceği
3	Bir topun helezonî pepoları ne yolda i'mâl olunmuş, işbu pepoların mermî üzerine te'sîri nasıldır

4	Endâht için 'umûmiyetle hartuç ve mermiyâtın ihzârı husûslarında tertîbât-ı lâzıme, îcâb eden dikkatler
5	Bir dâne, bir şaranpelin [şarapnel] endâht için mükemmelen ihzârı **[470]**
6	Endâht için hâzırlanmış mermiyâtın, bağlanmış hartuçların endâhttan evvel mu'âyeneleri
7	Pepolara nazaran endâhtta mermînin hangi tarafa deverân eylediği, bu devirden vücûda gelen te'sîrât, bu te'sîrâtın tashîhi için top üzerinde ne çâre aranılmıştır
8	Dâne ve şaranpelin [şarapnelin] te'sîrleri
9	Şaranpelin [şarapnelin] ne zamân ve nasıl peşrev makāmında kullanılması îcâb edeceği
10	Başlık ve koşum urulması, hayvân üzerindeki vaz'iyet-i nizâmiyye
11	Toplar ile yokuş çıkmak ve inmek, sed ve hendekleri geçmek husûslarından dikkat olunacak mevâd
12	Bir 'acemî hayvânı eğere, koşuma, topa koşmaya alıştırmak için lâzım gelen çâreler
13	Ta'lîm u endâht zamânlarında bir takım zâbitinin bölüğü dâhilendeki vezâ'ifi
14	Ameliyât icrâsı
15	Bir koşulmuş takımla ileri ve geri gitmek, aykırı hareketleri, dönüşler, takımla gerek yanaşık gerek bu'd-i tâmlı olarak çarh etmek, ileri geri harb hareketleri

[471]

İhtâr

İmtihân olacak zât evvelâ meydânda harekâtı nazarî olarak ta'rîf edip ba'dehû 'ameliyâtını icrâ ettirir.

'İlâveten Âtîdeki Su'âller Dahi İmtihânda Taleb Edilir

İmlâ, hüsn-i hat, muharrik mermînin üzerinde ıstılâhât-ı fenniyye, barutun 'umûmen hâssaları, mukāvemet-i havâ ne olduğu ve buna mukābil mermîlerin re'slerinin eşkâli, nişân hattının ta'rîfi, a'mâl-i erba'a, küsûrât-ı a'şâriyye 'ameliyâtıyla hallolunabilen mesâ'ilin bi'l-amel halli, vukû'âtın ber-tafsîl beyânı için jurnal tanzîmi, mevâdd-ı 'askeriyye hakkında takrîr tanzîmi, esnâ-yı seferde konakçı vazîfesiyle me'mûr olduğu hâlde konakçı zâbitinin tanzîm edeceği cedvel ve lâyiha tanzîmi, konakçı zâbitinin esnâ-yı râhta yol hakkında tanzîm edeceği lâyiha, îcâbında zâbit tecessüs ve keşif kolu vezâ'ifini îfâya me'mûr olduğu hâlde bu bâbda tanzîm edeceği rapor.

Çavuştan Mülâzım Olacaklar İçin

Su'âl	
1	Barut neden 'ibârettir, aksâmı nedir?
2	Barutun ecnâs-ı muhtelifesi, mahall-i isti'mâlleri **[472]**
3	Bozulmuş barutun esbâb ve 'alâmâtı, kābil-i isti'mâl hâle nasıl gireceği
4	Barutun teslîm alınmasında lâzım gelen dikkatler
5	Bir şeşhâneli top ile kamasının hâricen ve dâhilen aksâm ve ta'rîfleri
6	Toptan nişân almaya müte'allik vesâ'itin ta'rîfleriyle vesâ'it-i mezkûrenin topun neresinde bulundukları ve nişân hattının mihver-i âlet-i nâriyyeye göre nasıl bulunduğu
7	Sahrâ topçularına mahsûs kundak ve toparlakların ta'rîfleri
8	Kundakta nişân almaya müte'allik vesâ'itin ta'rîfi
9	Toparlağın hâricen ve dâhilen ta'rîfi
10	Topu doldurmaya, nişân almaya, âteş vermeye muktezî ve müte'allik edevâtın ta'rîfleri, mermî cinslerinin fünye ve tapa ve hartuçların ta'rîfleri
11	Bir toparlağın mühimmât ile donatılması
12	Kırılan eşyâ hakkında maneuver de fors usûlünün ta'rîfi
13	Endâhttan evvel topların ve mühimmâtın mu'âyeneleri
14	Dâne ve şaranpel [şarapnel] ve peşrev mermîleri nasıl ve hangi mesâfelere endâht olunurlar, bunların endâhtlarından murâd nedir?
15	Endâht esnâsında ve endâhttan sonra bir takım zâbitinin vezâ'ifi ve dikkat edeceği mevâd **[473]**
16	Bir takım zâbitinin kendi takımında bulunan neferât ve hayvânât ve eşyâya dikkat ve nezârette vezâ'ifi
17	Koğuş nizâmâtı
18	Âhûr nizâmâtı
19	'Acemî efrâdın terbiye ve ta'lîmlerine me'mûr olan bir zâbitin dikkat edeceği husûsât
20	Tek ve çift bârgîr ile manaj ta'lîmine çıkmak ve ta'lîm zamânında nezâret etmek ve manajdan âhûra 'avdet eylemek usûlleri ve bu husûsta lâzım gelen dikkat
21	Koşulmak üzere top yanına getirilen hayvânâtın usûl-i sevk ve idârede mu'âyeneleri ve topa koşum takmak
22	Koşulmuş takım ile ileri ve geri gitmek ve aykırı hareketler ve dönüşlerin icrâsı, top indirmek ve bindirmek

İhtâr

İmtihân olacak zât evvelâ meydânda harekât-ı mebhûseyi nazarî olarak ta'rîf edip ba'dehû 'ameliyâtını icrâ ettirir.

'İlâveten Âtîdeki Su'âller Dahi Îrâd Olunur

A'mâl-i erba'a ile hallolunacak sûrette tertîb olunan **[474]** mes'elelerin bi'l-'amel halli, vukû'ât-ı seferiyyeyi 'arz edecek vech ile verilecek me'âl üzerine jurnal tanzîmi, mevâdd-ı 'askeriyyeden husûsât-ı 'âdiyeyi 'arz etmek üzere verilecek me'âle göre takrîr tanzîmi, ağızdan söylenen şeyleri kalemen yazmak ya'ni imlâ, hüsn-i hat.

Mekâtib-i 'Askeriyyeden Alaya Verilmeleri Lâzım Gelen Şâkirdân Hakkında İcrâ Olunacak Mu'âmele:

Mekâtib-i 'askeriyyeden gerek mükerreren dersten dönmelerinden gerek ahvâl-i sâ'ireden dolayı alaya ihrâcı lâzım gelenlerin mekteblerince bir defteri yapılarak şâkirdân ile berâber Dersa'âdet'te makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye, taşralarda ordu-yı hümâyûnlara gönderilir.

Şâkirdânın isimleri üzerine hüsn-i hâl ve terbiye ashâbından bulunanlar ile sû-i ahlâk u etvârı olanların mektebce sicillâtından çıkarılarak keyfiyyet-i hâlleri mufassalan ya'ni: Seyyi'ât-ı vâkı'aları devâmsızlık, gayretsizlik, haşarılık gibi şeylerden olup da neferlikle olsun 'askerde bulunabilecek hâlde olanlar ile bütün bütün sû-i tavır ve meşreble muttasıf olmalarından nâşî kat'â 'askerlik âleminde bulundurulmaları câ'iz olamayacakların keyfiyetleri muvazzahan şerh verilir.

[475] Bunlardan hüsn-i hâl ashâbından olup da mekteb-i i'dâdînin son sınıfından dönmüşler ise onbaşılık, mâ-dûnundaki sınıflardan dönmüşler ise neferlik, Mekteb-i Harbiyyenin birinci sene piyâde sınıfından dönmüş ise çavuşluk, ikinci ve üçüncü sınıftan ise başçavuşluk rütbeleri ile taşra ordularından münâsiblerine ta'yîn ve i'zâm olunur.

Bunlar mektebde kalacakları arkadaşları ikmâl-i tahsîl ile zâbitlik rütbesine nâ'il olmadıkça bu rütbelerden ileri ya'ni zâbitlik rütbesine irtikā edemezler.

Mekteb-i i'dâdî sınıflarından mükerreren dersten dönmekten dolayı alaya verilmeleri lâzım gelenler miyânında sinnen pek dûn derecede olanlar, döndükleri sınıflara nazaran onbaşılık ve neferlik ile sanâyi' alaylarına verilirler.

Bu misillü mükerreren dersten dönmekten dolayı hasbe'n-nizâm alaylara çıkarılmaları lâzım gelenler arasında sû-i hâl ve meşrebleri ciheti ile alaylarda dahi istihdâm olunamazlar. Bunlardan alaylarda istihdâmlarında be's görülemeyecek derecede yalnız haşarı ve haylazlar neferlikle taşra ordularına gönderilirler.

Fakat mektebce sevâbık-ı ahvâl ve sû-i ahlâk u etvârları 'askerliğin hiçbir sınıf ve kısmında istihdâma elvermeyecek sûrette bulunanların defteri Muhâkemât Dâ'iresine gönderilerek **[476]** oraca tedkîk olunup kayıdları bâlâsındaki meşrûhât îcâbınca bunların neferlik ile 'askere verilmeleri lâzım gelerek onbaşılık ve çavuşluk rütbelerine 'adem-i liyâkatları ve bütün bütün 'askerde istihdâmları elvermeyecek hâlde bulunanların def' ü ihrâcları hakkındaki meşrûhât musîb ise haklarında ol vech ile mu'âmele icrâ edilir.

Evrâkının hîn-i tedkîkinden şâyân-ı tashîh cihetleri görülecek olur ise Muhâkemât Dâ'iresince bi't-tashîh ana göre muktezâsı icrâ kılınır.

Bir efendi bir mektebde dört seneden ziyâde kalamaz. Birinci senede dersten döner ise ikinci sene yine birinci senede ibkā edilir. O senede dahi döner ise alaya verilir. Hattâ bir senede dönüp de ikinci senede dönmez, üçüncü senede döner ise yine alaya gönderilir.

İlâve Alaylarına Dâ'ir Ma'lûmât

'İlâve alayları sunûf-ı muhtelife efrâd-ı ihtiyâtiyye ve redîfe ve müstahfızanın mu'însizleri ile kısm-ı sânî efrâdından mürettebdir. Bir redîf taburu dâ'iresinde bu gibi ne kadar efrâd var ise o dâ'ireden taburlar teşkîl edilmiştir.

[477] 'İlâve alaylarının ba'zıları üç, ba'zıları dört taburdan mürettebdir. Alaylara irtibâtları kıta'ât-ı asliyyelerinde bâkî olmak üzere nizâmiyede bulunan kā'im-makāmlar kumanda eder. Bunlara "falân 'ilâve alayı ku-

mandanı" nâmı verilmiştir. Taburlarına yine irtibâtları kıta'ât-ı asliyyelerinde bâkî olmak üzere piyâde ve redîf taburları kolağaları kumanda eder. Bunlara dahi "filân 'ilâve taburu kumandanı" denilir. Bölüklere nizâmiye ve redîf taburlarındaki mülâzım-ı evveller kumanda eyler. Bunlar da "falân 'ilâve bölüğü kumandanı" tesmiye edilir. Her bölüğün fahrî olarak birer başçavuşu vardır. Bu başçavuşlar bulundukları memleketlerin erbâb-ı haysiyyet ve mu'teberânından cihet-i 'askeriyye ve mülkiyyece intihâb edilir. Erbâb-ı haysiyyet ve 'ırz u nâmûstan oldukları mahalleri idâre meclislerinden tasdîk kılınır. Bu başçavuşlar hangi sınıf-ı 'askerîden olurlar ise olabilir. Taburlar hasbe'l-îcâb silâhaltına alınır ve sevk edilir ise bunlar memleketlerinde kalır. Sevk olunmaktan müstesnâdır. Vazîfeleri bölüklerinin umûr-ı tahrîriyyesini icrâ etmekten 'ibârettir.

'İlâve taburlarının bölüklerinde îcâbında takım zâbitliği vazîfesini îfâ etmek üzere nizâmiye piyâde taburlarından istibdâli icrâ olunmuş efrâd-ı ihtiyâtiyye ve redîfeden olmak üzere ikişer çavuş ta'yîn kılınmıştır.

Bu çavuşların biri mülâzım-ı evvel, biri mülâzım-ı sânî vazîfesini îfâ **[478]** edecek, tabur silâhaltına alındığında cümleden evvel takımlarına gelecektir.

Mülâzım-ı evvel vazîfesini îfâ edeceklere yüzer, mülâzım-ı sânî vazîfesini göreceklere seksener guruş ma'âş verilecek, bu ma'âşlar taburun silâhaltında bulunduğu müddete münhasır olacaktır. Her bölükte çavuşluk hidmetini îfâ etmek üzere redîf taburlarından altışar onbaşı ta'yîn kılınacaktır.

Redîf taburları bölükleri dörder takım ise de 'ilâve taburları bölükleri üçer takımdan mürettebdir. Gerek takım zâbitliği edeceklerin gerek mu'allimlik eyleyeceklerin mu'âmelât-ı kuyûdiyye ve yoklamaların icrâsı zamânlarında istihdâmlarına hâcet olmayıp ber-vech-i muharrer bunlar efrâdın silâhaltına girdiklerinde celbolunurlar.

'İlâve taburları bi-tamâmihâ redîf taburları misillü her ay başında yoklama icrâ eder. Vukû'ât yürütür. Üç ayda bir kerre birer kuvve-i 'umûmiyye jurnali tanzîm ile birini ordu-yı hümâyûna, diğerini doğrudan doğruya Piyâde Dâ'iresine 'â'id olmak üzere makām-ı Ser-'askerîye takdîm eyler.

Beher ay yoklamasında redîf taburlarınca efrâd-ı mürettebesinden

mu'însiz kalanlar 'ilâve taburuna, 'ilâveden mu'în peydâ etmiş olanlar redîf taburlarına devrolunurlar.

İlâve taburları efrâd-ı zâbitânı şimdilik redîf taburları **[479]** jurnallerinde misâfir gösterilir. Muhassasâtı redîf zâbitânı muhassasâtıyla birlikte tesviye edilir.

Her 'ilâve taburunun alay ve taburları merkezlerinde debboyları olup sâye-i satvet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde silâh ve cebe-hâne ve çadır ve elbisesi sûret-i mükemmelede mevcûddur.

Senede bir def'a efrâdının celbiyle icrâ-yı ta'lîmleri mukarrerdir. Silâhaltına alındıklarında efrâdın muhassasâtı redîf taburları efrâdına verilmesi mukannen olan muhassasât ve ta'yînâttan 'ibârettir.

Şimdilik livâ ve fırkaları teşkîl buyurulmamış olduğundan alay kumandanları bulundukları redîf taburunun mensûb olduğu livâ ve fırkalar vâsıtasıyla icrâ-yı muhârebe ve mu'âmele etmektedir.

Bölük kumandanları redîf taburları bölük zâbitlerinin ikāmet etmekte oldukları bölük dâ'ireleri merkezlerinde bulundurulurlar.

Redîf Süvârîlerine Dâ'ir Ma'lûmât

Redîf süvârîleri efrâd-ı redîfe ve ihtiyâtiyye ve müstahfızanın mu'înlilerinden ve nizâmiye alayları ihtiyâcâtından fazla kalanlarından teşkîl buyurulmuştur.

Her alay dört yüz neferden, dörder bölükten mürettebdir. Bunlar **[480]** için îcâb eden hayvânât redîf taburlarının hâl-i seferîye vaz'ları sırada Tedârik-i Vesâ'it-i Nakliyye-i 'Askeriyye Kānûnu hükmünce ahz olunacak binek hayvânlarından tefrîk ü i'tâ edilecektir.

Esliha ve cebe-hâne ve elbisesi ve sancakları sâye-i kudret-vâye-i hazret-i şehriyâr-ı a'zamîde sûret-i mükemmelede tedârik ve piyâde ve redîf debboylarında hıfzedilmiştir. Alayın ümerâ ve zâbitânı piyâde redîf taburları jurnallerinde misâfir oldukları hâlde îfâ-yı vazîfe eder.

Her redîf süvârî alayı nizâmiye süvârî alayları kā'im-makāmlarından ta'yîn buyurulan kumandanlar ma'rifetleriyle kumanda olunur.

Her alayda kumandan olarak bir de kolağası vardır. Bu kolağaları da nizâmiye süvârî alaylarından ta'yîn buyurulmuştur. Gerek kā'im-makām ve kolağalarının gerek sâ'ir zâbitlerinin kıta'ât-ı asliyyelerine irtibâtları bâkîdir.

Bölüklere birer yüzbaşı vekîli, biri evvel ve biri sânî olmak üzere birer mülâzım ta'yîn buyurulmuştur.

Alayın hîn-i celb ve cem'inde nizâmı dâ'iresinde mülâzım-ı sânîliğe terfî' olunmak üzere kıdemli ve zâbit olmaya müstehak alay veyâhûd sıra çavuşlarının okuryazarlarından birer çavuş ta'yîn ve alay kumandanlarının refâkatine de birer yazıcı çavuşu verilmiştir.

Alay kumandanları redîf süvârî alaylarına merkez ittihâz edilecek olan piyâde redîf fırkaları merkezlerinde, kolağaları **[481]** üçüncü bölükler merkezleri bulunan piyâde redîf livâları merkezinde, yüzbaşı vekîlleri piyâde redîf alaylarının birinci taburlarının ya'ni süvârî bölükleri merkezlerinde, mülâzımlar ile çavuşlar redîf süvârî takımları merkezlerinde bulunurlar.

Süvârî takım kumandanları kendi dâ'irelerini mezkûr dâ'irede bulunan dört redîf piyâde yüzbaşılarıyla senenin evkāt-ı mu'ayyenesinde sırasıyla berâberce devr ü teftîş ve tahkîk ederek tanzîm edecekleri musaddak defâtiri bölük kumandanlarına gönderirler.

Bölük kumandanları birinci takımların devr ü teftîşini icrâ ettikten sonra bölüğünün ve debboyunun mevcûdunu, hayvânâtının eşkâlini, numerolarını mübeyyin olarak tanzîm edeceği kuvve-i 'umûmiyye jurnalini alay kumandanına gönderir.

Alay kolağaları piyâde redîf taburları kolağaları gibi alaylarının üçüncü ve dördüncü bölükleri dâ'irelerini dolaşarak yüzbaşıların ahvâl ü harekâtını ve sâ'ireyi hafî ve celî tahkîk ile netîce-i tahkîkātını 'avdetinde bâ-jurnal alay kumandanı bulunan kā'im-makāma bildirir.

Kā'im-makāmlar piyâde redîf binbaşıları gibi yalnız birinci ve ikinci bölükler dâ'irelerini geşt ü güzâr ve ahvâl-i me'mûresini tahkîk u tedkîk ile müşâhedât-ı vâkı'asını doğrudan doğruya makām-ı 'âlî-i Ser-'askerîye iş'âr eder.

[482] Her alayın kuvve-i 'umûmiyye jurnalini piyâde redîflerinde olduğu gibi alay kumandanı birleştirerek doğruca makām-ı 'âlî-i Ser-'askerîye takdîm eyler.

Süvârî redîf alayları ümerâ ve zâbitânı merkezlerde umûr-ı resmiyye-yi piyâde redîf zâbitânına mahsûs olan devâ'ir-i resmiyyede rü'yet ederler. Ümerâ ve zâbitân her husûsta merâtib-i silsile-i 'askeriyye kā'idesine ri'âyete mecbûrdur. Alayların mu'âmelât-ı kuyûdiyyesi redîf taburlarına müşâbih olacağından lüzûmu olacak tehî evrâkı, defterlik kâğıdları piyâde redîf taburlarından ahz ederler.

Süvârî redîflerine tahsîs olunacak hayvânâtın tırnaklarına –nizâmiye süvârî alaylarında olduğu vechile– sıra numerosu damgası urulur. Bu damgalar her altı ayda bir kerre tecdîd edilir.

Tedârik-i Vesâ'it-i Nakliyye-i 'Askeriyye Komisyonlarında redîf süvârî ümerâ ve zâbitânı da me'mûren bulunacaklarından hayvânât-ı mevcûdenin esnâ-yı mu'âyenelerinde hâzır olarak komisyonun hidmet-i 'askeriyyeye elverişli olmak üzere tefrîk edeceği hayvânâttan süvârîye elverişli olmak, sür'atle celb ve cem' olunabilmeleri için mümkün mertebe merkeze yakın olan köylerden alınmak üzere beher takım için yirmi beşer re's binek hayvânını tefrîk, eşkâlini zabt ile yukarıda söylendiği vech ile tırnaklarına numerosu urulur.

[483]

Tedârik-i Vesâ'it-i Nakliyye-i 'Askeriyyeye Dâ'ir Ma'lûmât

'Asâkir-i şâhânenin hasbe'l-îcâb hâl-i seferberîye vaz'ında umûr-ı nakliyye-i 'askeriyyede kullanmağa elverişli olarak lüzûmu olacak hayvânât memâlik-i hazret-i pâdişâhîde mütevattın bulunanlardan ahz edilir.

Memâlik-i mahrûse-i şehriyârîde mütevattın her şahıs alınacak vesâ'it-i nakliyye için hissesine isâbet eden hidmeti îfâ vü icrâya mecbûr ve mükelleftir.

Ne zamân vesâ'it-i nakliyyeye lüzûm görünür ise bâ-irâde-i seniyye-i pâdişâhî keyfiyet i'lân edilir. 'Asâkir-i şâhânenin mevcûd olan vesâ'it-i

nakliyyesi kifâyet etmediği hâlde hâricden tedârik edilir. Seferber edilecek 'asâkir-i şehriyârî için ne mikdâr vesâ'it-i nakliyyeye ihtiyâc bulunduğu Erkân-ı Harbiyye-i 'Umûmiyye Dâ'iresince ta'yîn kılınır.

Kuvve-i cünûdiyye-i pâdişâhînin kâffesi hâl-i seferberîye konulduğu hâlde îcâb eden vesâ'it-i nakliyyenin memâlik-i şâhânenin her tarafından tedâriki lâzım geleceği bedîhî ise de 'askerin kısmen seferber edilmesi hâlinde îcâb-ı hâl ve maslahata göre iktizâ eden vesâ'it-i nakliyyenin hangi mahallerden tedâriki münâsib olacağı dâ'ire-i mezkûrece tensîb edilir.

[484] Cünûd-ı mülûkânenin seferber edileceği zamân ne kadar hayvânın hangi vilâyetlerden tedâriki lâzım geleceğini dâ'ire-i mezkûre hesâb ederek keyfiyet makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîden Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine yazılır. Dâhiliye Nezâreti dahi müretteb olduğu vilâyetlere bildirir. Vilâyetler de sancaklara, sancaklar kazâlara taksîm eder.

Ahâlî-i mütevattınadan alınacak hayvân ve araba meccânen alınmayıp bunlara birer fî'ât takdîr edilir. Esmânı ashâbının mensûb oldukları kazâ dâhilinde tavattun edenlerin kâffesine derece-i iktidâr ve servetlerine göre hükûmet-i mahalliyyece bir sûret-i 'âdilânede taksîm olunarak hisselerine isâbet eden para istihsâl edilir. Bu paradan araba ve hayvânın takdîr edilen esmânı sâhiblerine verilir.

Ahâlî-i mütevattınaya bi't-taksîm istihsâl edilen mebâliğe mukābil hükûmet-i mahalliyyeden birer makbûz 'ilm ü haberi verilerek hitâm-ı mes'elede bu 'ilm ü haberlerin hâvî olduğu mebâliğ, ashâbının her nev' vergilerine mahsûb edilir.

Hitâm-ı mes'elede ahâlîden bu sûretle tedârik olunan hayvânâtın ve arabaların alındıkları mahallere kadar getirilmesinde müşkilât olduğu hâlde 'asâkir-i şâhânenin hâl-i hâzıraya ircâ' olundukları mevki'lerde me'mûrîn-i mülkiyye ve 'askeriyyenin ma'rifet-i müşterekeleriyle bi'l-müzâyede satılarak esmânı, ahâlîden bi'l-âhire vergilerine mahsûb olunmak üzere alınmış olan mebâliğe karşılık olarak mahalleri mâl **[485]** sandıklarına, akçenin cins ve mikdârını mübeyyin zîri müşterek mazbatalı olarak yapılacak defteri ile berâber teslîm edilir.

Tedârik olunacak hayvânât için Dersa'âdet'te Şehremâneti'nde bir komisyon bulunacağı gibi taşralarda her kazâ merkezinde dahi birer komisyon bulunur.

Taşralarda vilâyet merkezi ve sancak gibi büyük şehirlerde tedârik-i vesâ'it-i nakliyye işi belediye dâ'irelerine 'â'iddir.

Komisyonlar vakt-i hazarîde dahi mevcûd bulunurlar ise de îcâb ettikçe ictimâ' ederek tesviye-i maslahat ederler.

Komisyonlar: Kazâ kā'im-makāmlarıyla kazâ meclis-i idâresinden birer, meclis-i idârenin intihâbıyla ahâlî-i mahalliyyeden ikişer a'zâdan ve bir redîf zâbitinden mürekkebdir. Kā'im-makāmlar komisyona riyâset eder. Mümkün ise komisyonda bir baytâr veyâ hayvândan anlayan bir na'l-bend dahi bulundurulur. Komisyonun umûr-ı tahrîriyyesini îfâ etmek üzere efrâd-ı redîfe ve müstahfızadan bir veyâ iki kâtib verilir. Komisyonun masârif-i kırtâsiyyesi kazâlar tarafından tesviye edilir. Mahallinde redîf zâbiti bulunmadığı zamân jandarma, mütekā'id zâbitânından münâsibleri ta'yîn kılınır.

Büyükşehirlerde komisyonlara belediye re'îsleri riyâset eder. Dâ'ire me'mûrlarından iki a'zâ ta'yîn kılınır. Redîf ümerâ ve zâbitânından biri ile mümkün olduğu hâlde birer baytâr veyâ na'l-bend a'zâ ta'yîn edilir.

[486] Cihet-i 'askeriyyeden ta'yîn kılınacak a'zâları redîf kumandanlarının intihâb ve iş'ârı üzerine ordu-yı hümâyûn müşîrleri ve mülkiyeden intihâb olunacak a'zâları mutasarrıf ve kā'im-makāmların iş'ârı üzerine vâlîler ta'yîn ederler. Dersa'âdet'te Şehremâneti'nde bulunacak komisyona makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîce bir münâsib zâbit intihâb buyurulur. Komisyon a'zâları her üç senede bir kerre tebdîl edilir.

Komisyonlar; bulundukları mahaller ile kazâlarda ne kadar vesâ'it-i nakliyye var ise ya'ni ne mikdâr araba, ne kadar hayvân mevcûd ise muvazzah üçer nüsha defterini tanzîm eder. Defterlerden biri kazâ kā'im-makāmları ve belediye re'îsleri tarafından sancak mutasarrıflarına, sancak mutasarrıfları cânibinden vilâyât vâlîliklerine, vâlîliklerden dahi Dâhiliye Nezâretine ve defterin biri komisyonun me'mûrîn-i 'askeriyyesi tarafından silsile-i merâtib kā'idesine tevfîkan ordu-yı hümâyûnlara, ordu-yı hümâyûnlardan

makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm ve defterin biri merkez kazâ veyâ dâ'ire-i belediyyede hıfzedilir.

Şehremâneti'ndeki komisyon dahi üç defter tanzîm ederek biri Şehremâneti'nde hıfzedilip, biri Dâhiliye Nezâretine, biri dahi makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm olunur. Defterler üç senede bir kerre tekrâr mu'âyene ile hâsıl olacak netîceye göre tashîh kılınır. Merci'lerine ma'lûmât verilir.

[487] Vakt-i seferde istenilecek hayvânâtın hangi mevki'lerde ictimâ' ettirileceği evvelce komisyonlar tarafından ahâlîye i'lân edilir. Îcâbında bir veyâ birkaç mevki' ta'yîn edilir. Ta'yîn edilecek mevki'ler ahâlînin bulundukları mahallere bir günlük mesâfeden ziyâde olmayacaktır. Ta'yîn olunacak mevki'ler âhûr ve yem bulunabilecek sûrette intihâb kılınacaktır.

Mevki'ler müte'addid olduğu hâlde her birine numero verilerek en evvel hangi mevki'den başlanılacağı, andan sonra hangi mevki'e gidileceği ahâlîye evvelce komisyonlardan bildirilir. Bu mevki'lere "Teslîm Dâ'iresi" tesmiye edilir.

Vesâ'it-i nakliyyenin cem'i zamânında komisyonlara meclis-i idârelerden zîri mazbatalı bir defteri verilecek, komisyonlar hayvânâtı köylere taksîm edecek, bu taksîme göre beher teslîm dâ'iresince alınacak hayvânâtın mikdârı hesâb olunacaktır.

Hangi köyün vesâ'it-i nakliyyesinin hangi teslîm dâ'iresine ne günü gönderileceği ahâlîye i'lân edilecek, komisyon dahi ahâlînin bulunacağı günde be-heme-hâl orada mevcûd olacaktır.

Komisyon hayvânât ve arabaların tamâmen teslîm dâ'irelerine getirilip getirilmediğini defterlerine nazaran tedkîk edecektir.

Getirilmekten istisnâ edilmiş olan vesâ'it-i nakliyyeyi îcâb eder ise bi'l-celb mu'âyene eyleyecektir.

[488] Ahâlîden alınmış olan hayvânât ve arabaların kıta'ât-ı 'askeriyyeden hangisine gideceğini komisyonlar evvelce almış oldukları emirlerden anlamış olacakları cihetle hayvânâtı nakliye, koşum, binek olmak üzere üç sınıfa tefrîk ederek kıta'ât-ı 'â'idesine irsâl eder. Hayvânâtın boyunlarına, arabaların münâsib mahallerine sıcak damga ile birer "vav" (و) harfi urulur.

Hayvânâta sıra numerosu da ta'yîn kılınarak "vav" (و) harfi urulan hayvân kaç numerolu ise numerosu dahi harfin altına urulur.

Hayvânât lâzım gelen kıta'âta sevk olunmak üzer kāfilelere tefrîk edilir. Kāfilelere sevk olunmayan süvârî redîflerinin münâsibleri kāfile kumandanı ta'yîn edilir. Komisyondan sevk olunan hayvânâtın bir defteri kāfile kumandanına verilir.

Hayvânâtın teslîm dâ'iresine getirilip de cihet-i 'askeriyyeye alınıncaya kadar me'kûlât ve masârif-i sâ'iresi ashâbına 'â'iddir. Teslîm alındıktan sonra îcâb eden yem ol mahallin hubûbât-ı 'öşriyyesinden alınır. Mevcûd hubûbât-ı 'öşriyye bulunmadığı hâlde köyler ahâlîsinden alınarak esmânı mîrîden tesviye edilir. Kāfile kumandanı bir emir almamış ise dört günde bir ârâm verir. Kāfile kumandanı hayvânâtı defteriyle berâber götüreceği mahallin idâre hey'etine veyâ kumandanına teslîm eder.

[489]

Postalara Dâ'ir

Memâlik-i hazret-i pâdişâhîde bir gramdan on beş grama kadar olan mektûbdan nereye gönderilecek ise gönderilsin bir guruş posta ücreti ahz edilir. Mektûbun üzerine posta-hânelerden bir guruşluk bir pul yapıştırılarak posta-hânenin resmî mührüyle ibtâl olunur.

On beş gramdan yukarı olan mektûbların sıkletine göre ber-vech-i zîr on altı gramdan i'tibâren her on beş gram fazlası için bir guruş ziyâde alınır. Her on 'adedin hitâmında on altıncı 'adedden başlanılarak hesâb edilir. Meselâ: 16'dan 30, 31'den 45, 46'dan 60, 61'den 75 olmak üzere sayılır.

Ücret Cedveli

1 gramdan	15 grama kadar	1 guruş
16 gramdan	30 grama kadar	2 guruş
31 gramdan	45 grama kadar	3 guruş
46 gramdan	60 grama kadar	4 guruş
61 gramdan	75 grama kadar	5 guruş
76 gramdan	90 grama kadar	6 guruş
91 gramdan	105 grama kadar	7 guruş

[490] Mektûb ta'ahhüdlü olmak üzere irsâl kılınacak olduğu hâlde iki sûretle ta'ahhüd edilir. Birine " 'âdî ta'ahhüdlü", diğerine "ilm ü haberli ta'ahhüdlü" denilir.

'Âdî ta'ahhüdlü mektûb için posta ücretinin iki misli ve fazla olarak ta'ahhüd 'ilm ü haberine yapıştırılmak üzere on paralık pul bahâsı ahz edilir. Bu hesâbca kırk paralık bir mektûb ta'ahhüd ettirmek için iki guruş on para verilmek lâzım gelir. Bu vech ile 'âdî ta'ahhüdlü olarak gönderilen mektûbların vusûlünü hâvî gönderilmiş kimseden (mürselün-ileyhten) imzâ alınıp bi'l-âhire gönderen kimseye ibrâz etmeği posta-hâne müte'ahhid değildir.

'İlm ü haberli ta'ahhüdlü mektûbların ücreti alındıktan fazla iki guruş ile 'ilm ü haberine yapıştırılacak pul bahâsı olmak üzere on para alınır ki bu hâlde on beş grama kadar olan bir mektûbdan üç guruş on para alınmış olur. Bu sûretle ta'ahhüd ettirilmiş olan mektûbların mürselün-ileyhlerinden mektûbun vusûlünü müş'ir alınacak imzâyı gönderen kimseye irâ'e etmeğe posta-hâne mecbûrdur.

Gazete ve bi'l-cümle matbû'âttan sâhil iskelelerine bir gramdan 75 grama kadar 10 para, sâhil olmayarak dâhil olan mahallere bir gramdan 50 grama kadar 10 para alınır. Sâhil için beher 75, dâhil için beher 50 gram fazlasına 10 para posta ücreti zammedilir.

[491] 350 gramı tecâvüz edenlere paket i'tibârıyla beher 50 gram için 20 para zammedilir. Paketlerin sıkletleri 3.000 gramı tecâvüz eder ise kabûl edilmez.

Nümûne ve eşyâ paketleri mu'âyene olunabilecek sûrette bağlanmalıdır. Mektûbların içine eshâm-ı 'umûmiyye, posta pulu, meskûkât, kavâ'im-i nakdiyye, mücevherât koymak memnû'dur.

Gazetelerin üzerine mürselün-ileyhin isim ve şöhret ve mahall-i ikāmetinden başka bir şey yazıldığı hâlde mektûb i'tibârıyla ücret alınır.

Kart de vizit, ufak kıt'ada fotoğraflar bir zarf içine konularak zarfın iki uçları derûnunda ne olduğu tamâmıyla anlaşılacak sûrette kat' edilerek postaya verildiği hâlde onar para ücret istihsâl edilir.

Ücretlerinin mürselün-ileyhten alınmak üzere verilecek 'âdî mektûblar posta-hânelerden kabûl ve zarfları üstüne "te" (ت) harfli bir damga urularak nakledilip mürselün-ileyhinden iki kat' ücret alınır.

Postalarla gönderilecek meskûkât, külçe olarak altun, gümüş, eshâm ve tahvîlât, evrâk-ı nakdiyye-i sâ'ireden kıymet-i hakîkiyye ve mukaddereleri üzerine ücret alınır.

Postalarla naklolunacak emânâtın alınacak ücret-i nakliyyeleri müsâvî olmayıp gideceği mahallerin uzak ve yakınlığına göre muhteliftir.

[492] Alınacak ücretler için memâlik-i mahrûse-i hazret-i pâdişâhî beş dâ'ireye taksîm olunmuştur.

Birinci dâ'ire bir vilâyet dâhilinde bulunan, ikinci dâ'ire iki hem-hudûd vilâyette olan, üçüncü dâ'ire bir vilâyet ile ayrılan iki vilâyet, dördüncü dâ'ire iki vilâyet ile tefrîk edilmiş iki vilâyet, beşinci dâ'ire üç veyâ daha ziyâde vilâyetle tefrîk edilmiş vilâyet posta-hâneleridir.

Bahren icrâ kılınan nakliyât için Karadeniz, iskeleleriyle berâber bir vilâyet sayılır. İstanbul şehri Karadeniz ile Akdeniz arasında bulunduğundan Karadeniz tarîkiyle icrâ edilen nakliyâtında Akdeniz iskelelerinden 'addedilir.

Müstakil mutasarrıflıklardan Kudüs, Biga sancakları birer vilâyet sayılır. Yalnız İzmid ve Çatalca İstanbul Vilâyeti dâhilinde i'tibâr edilir. Zor Sancağı Haleb, Cebel-i Lübnan, Beyrut vilâyetleri mu'âmelesine tâbi' ve dâ'irelerin hesâbı en az vilâyetleri kat' eden tarîke göredir.

Kıymet veyâ ağırlığına göre ahz edilecek nakliye ücretleri makādîr-i mütezâyide nisbetinde hesâb olunarak bunlar da kıymet ve ağırlıkça hangisi ziyâde ise ol mikdâra tâbi' olur.

Müstesnâ olarak Karadeniz veyâ Marmara Denizi dâhil olduğu hâlde Akdeniz veyâ Bahr-i Ahmer'den her birinin kendi sâhillerinde **[493]** olan iki posta-hâne arasında alınıp verilen emânât ve kıymet-i mukaddereli mürâselâtın ağırlıklarına bakılmayarak yalnız kıymetlerinden beher bin guruş için iki, bir kumpanya veyâ idârenin bir kol demiryolu üzerinde olan iki posta-hâne arasında alınıp verilen emânât ve kıymet-i mukaddereli mürâselâtın beher bin guruşu için 'ale's-seviyye üç guruş alınır.

Dersa'âdet'e birinci dâ'ire i'tibâr edilen mahaller, İstanbul Vilâyeti ile Çatalca ve İzmid sancaklarıdır. Bu dâ'irede 1 guruştan 1.000 guruşa kadar 100 para, 1.001 guruştan i'tibâren beher bin guruş için yüzer para zammıyla ücret alındığı gibi 1 gramdan 500 grama kadar 100 para, 501 gramdan i'tibâren beher 500 gram fazla için yüz para ücret alınır.

Dersa'âdet'e ikinci dâ'ire i'tibâr edilen mahaller, Edirne, Selanik, İşkodra, Yanya, Kastamonu, Hüdâvendigâr, Biga, Aydın, Konya, Adana, Haleb, Zor, Beyrut, Cebel-i Lübnan, Kudüs, Trablusgarb, Bingâzi, Cezâyir-i Bahr-i Sefîd, Bahr-i Ahmer sevâhili, Trabzon ve bunların mülhakātıdır.

Bu mahaller için 1 guruştan 250 guruşa kadar 100 para, 251 guruştan 500 guruşa kadar 3, 501 guruştan 1.000 guruşa kadar 4, 1.001 guruştan 2.000 guruşa kadar 7, 2.001'den 3.000 guruşa kadar 10 guruş yirmi para, 3.001'den **[494]** i'tibâren beher bin guruş fazla için 3 guruş 20 para, 1 gramdan 100 grama kadar 100 para, 101'den 250 grama kadar 3, 251'den 500 grama kadar 4, 501'den 1.000 grama kadar 7, 1.001'den 1.500 grama kadar 10 guruş 20 para, bundan sonra beher 500 gram fazla kısmet için 3 guruş 20 para ahz edilir.

Dersa'âdet'e üçüncü dâ'ire i'tibâr olunan mahaller: Manastır, Kosova, Erzurum, Sivas, Ankara, Suriye, Ma'mûretülazîz, Diyarbekir, Yemen, Hicaz vilâyetleriyle mülhakātıdır.

Bu mahaller için 1 guruştan 250 guruşa kadar 3, 251'den 500 guruşa kadar 4, 501'den 1.000 guruşa kadar 6, 1.001 guruştan 2.000 guruşa kadar 10, 2.001'den 3.000 guruşa kadar 15, bundan sonra beher 1.000 guruş fazla için beş guruş, 1 gramdan 100 grama kadar 3, 101'den 250 grama kadar 4, 251'den 500 grama kadar 6, 501'den 1.000 grama kadar 10 bundan i'tibâren beher 500 gram fazla sıklet için beş guruş alınır.

Dersa'âdet'e dördüncü dâ'ire i'tibâr edilen mahaller: Bitlis, Van, Musul vilâyetleri ile mülhakātıdır.

Bunlar için 1 gruştan 250 guruşa kadar 3 guruş 20 para, 251'den 500 guruşa kadar 5, 501'den 1.000 **[495]** guruşa kadar 8, 1.001'den 2.000 guruşa kadar 13, 2.001'den 3.000 guruşa kadar 19 guruş 20 para, bundan sonra beher bin guruş fazla için altı buçuk guruş, 1 gramdan 100 grama

kadar 3, 101'den 250 grama kadar 5, 251'den 500 grama kadar 8, 501'den 1.000 grama kadar 13, bundan i'tibâren beher 500 gram sıklet için altı buçuk guruş alınır.

Dersa'âdet'e beşinci dâ'ire i'tibâr edilen mahaller: Bağdad, Basra vilâyetleri ile bunların mülhakātıdır.

Bu mahaller için 1 gruştan 250 guruşa kadar 4, 251'den 500 guruşa kadar 6, 501'den 1.000 guruşa kadar 10, 1.001'den 2.000 guruşa kadar 16, bundan sonra beher 1.000 guruş fazla için 8 guruş ziyâde ücret alındığı gibi 1 gramdan 100 grama kadar 4, 101'den 250 grama kadar 6, 251'den 500 grama kadar 12, 501'den 1.000 grama kadar 16, bundan sonra beher 500 gram fazla için 8 guruş ahz edilir.

[496]

Bir İstikşâf Lâyihası

…'de bulunan düşmanın kuvve-i mevcûdesiyle tahassun ettiği mahallin, bulunduğu arâzînin ahvâl-i 'umûmiyyesinin keşif ve tahkîki, mümkün ise tard u teb'îdi zımnında … Alayın … taburlarını ma'iyetinize alarak mâh-ı cârînin … günü 'ale'ş-şafak hareket ve bir keşif ta'arruzu icrâsına himmet olunup netîce-i hâlin iş'âr, bir harîta-i mahallînin de tesyâr buyurulması mütemennâdır.

Fî … Kumandan …

Sûreti bâlâya çıkarılan emr-i 'âlî-i kumandanîleri dün gece sâ'at …'de alındı. İş'âr buyurulan taburların binbaşıları nezd-i 'âcizîye celbolunarak icrâ olunacak keşif ta'arruzu için müzâkere edildi. İktizâ eden emirler verildi.

Sabâhleyin sâ'at … râddelerinde yola çıkıldı. Yol hareketimiz usûl-i sevku'l-ceyşîye muvâfık olarak icrâ kılındı.

Keşfi emir buyurulan mahal; … Vilâyetine tâbi' … Sancağına mülhak … Kazâsının … Nâhiyesinde kâ'in … Karyesinin cânib-i cenûbîsinde … sâ'atlik mahalde … ismiyle mevsûmdur.

[497] Merbûtan takdîm olunan krokiden dahi anlaşılacağı üzere karârgâhtan hareket olunduktan sonra … kadar gidildikte … nâmında bir nehre tesâdüf olunuyor.

Bu nehre kadar yol düz ve ârızasız, sunûf-ı selâse-i 'askeriyyenin her sûretle harekâtına müsâ'iddir. Nehir şarktan garba doğru cereyân ediyor. Sür'at-i cereyânının sâniyede … tahmîn edilmekte olmasına nazaran pek azdır. 'Arzı … metredir. Birkaç mahallinde icrâ edilen mu'âyenede en derin mahallinin bir metreden ziyâde olmadığı tahakkuk etti. Nehrin müte'addid geçid mahalleri de vardır. Geçid mahalleri kumsal olup taşlık ve bataklık değildir. Geçid mahallerinden piyâde 'askeri bile tehlikesizce geçebilir. Ba'zı mahallerinin 'arzı … kadar metredir. Köprü yoktur.

Nehir karşıya geçildikte düşmanın bulunduğu … tepelerinin eteklerine tesâdüf olunuyor. Bu eteklerden düşmanın bulunduğu mahallin arası … sâ'atlik mesâfedir. Bu mesâfe 'âdî yürüyüş ile … sâ'atten evvel kat' olunamıyor. Gittikçe diklik hâsıl oluyor.

Nehirden geçildikten sonra seyyâr toplar hareket edemez. Cebel toplarına ihtiyâc görülür. Süvârî hareketine de tamâmıyla müsâ'id değildir. Çünkü artık arâzî taşlık ve diklikten 'ibârettir. Taşlık aralarında pataka [patika] ta'bîr olunan ufak ufak yollar vardır. **[498]** Top arabalarının hareket ettirebilmesiçün bu yolların tevsî' ü tesviyesi de kābil değildir. Olsa bile aylarca uğraşmaya da değeri yoktur.

'Asker istenildiği kadar yaklaşıncaya kadar düşman tarafından görülemedi. Düşmanın … rakımında olan … tepesinde bir, … rakımında bulunan … tepesinde üç istihkâmı var. İstihkâmlara hâkim bulunan ba'zı noktalardan dûrbîn vâsıtasıyla bakıldıkta … tepesi istihkâmında iki, … tepesi istihkâmlarında birer tabur kadar 'askeri olduğu, her istihkâmda … fontluktan ikişer topu bulunduğu görüldü.

İstihkâmlar toprak ile yapılmış ise de önlerine de birçok taşlar yığılmıştır. İstihkâmların bulundukları tepeler iyi intihâb olunamamıştır. Her vakit diğer mürtefi' tepelerin taht-ı tehdîdinde bulunuyorlar. Zîrâ 'askerimizin işgāl ettiği noktalar, derûn-ı istihkâmâtı tamâmıyla gördükten başka

tehdîd eyliyor idi. Eğer birkaç cebel topumuz olsa idi dânelerinin derûn-ı istihkâmâta düşecekleri şübhesiz idi.

'Askerimizin bir kısmı münâsib olan nukāt-ı hâkimeye yerleştirildi. Bir tabur ile bir nümâyiş icrâ edildi. İstihkâmlardan haylice top atıldı. Dânelerinden biri düştüğü yerde **[499]** patlamadığından görülerek topların sahîhan … fontluk olduğu tebeyyün etti. Toplarından hiçbir zarar gelmedi.

İstihkâmların etrâfında köy ve ebniye gibi bir şey yoktur. Hattâ bizim karârgâhtan oraya kadar olan yollar üstünde dahi böyle ebniye ve sâ'ire görülemedi.

Bu istihkâmların oralara yapılması mücerred arka cihetindeki kasabayı müdâfa'a için olduğu şüphesizdir. Esnâ-yı râhta bir mevki'-i 'askerî veyâ istihkâm gibi bir yer görülemedi. Arâzî hâlîdir. Her vakit oralara kadar bilâ-mâni'a gidilebilir.

Kuvve-i mevcûdemizle istihkâmâtın üzerine varılmak câ'iz görülemedi. Sekiz tabur piyâde ile … kıt'a cebel topundan mürekkeb bir kuvvet hücûm ve zabtı için kâfîdir. Bu kuvveti görecek oldukları hâlde istihkâmâtı kendiliklerinden bi't-tahliye savuşacakları da ümîd edilir.

İstihkâmlar kasabaya oldukça muntazam tesviye olunmuş bir yol ile rabtedilmiştir. Esnâ-yı 'avdetimizde dahi vukû'ât yoktur. İşte icrâ etmiş olduğumuz keşfin netîcesi ma'lûmât-ı ma'rûzadan 'ibârettir. Ol bâbda...

İhtâr

Keşif icrâsına me'mûr olan zevâtın sûret-i me'mûriyetine **[500]** dâ'ir kumandanından almış olduğu emr-i tahrîrînin bir sûretini tanzîm edeceği lâyihasının bâlâsına 'aynen yazması lâzım gelir.

Lâyihaların 'ibâresi kısa ve açık, okunaklı olmalı, îcâb eder ise hareke bile koymalıdır. Keşiflerden maksad ne ise keşif kolu ana göre tertîb edilir.

Keşiflerde tesâdüf edilecek arâzî ve ahvâl-i 'askeriyye mütenevvi' olduğundan her biri üzerine bir lâyiha sûreti tasvîri uzun olacağından sarf-ı nazar edildi. Bu lâyiha-i mutasavvere bir mahallin keşfi îcâb eder ise nasıl olacağına, nasıl yazılacağına dâ'ir kārî'ince bir fikr-i icmâlî hâsıl edebilir.

İstikşâfât hakkında ber-vech-i âtî vereceğimiz ma'lûmâtın dahi 'askerlik nokta-i nazarından bakıldığı hâlde mûcib-i fâ'ide olacağı mütâla'asıyla beyânına ibtidâr olundu.

Şöyle ki: İstikşâf husûsu ekseriyetle süvârîye 'â'id ise de süvârînin hareket edemeyeceği mahallerde bu hidmetin piyâde vâsıtasıyla icrâsı zarûrî hükmünü alır.

Keşiflerden maksad ne ise kuvvetinin ana göre tertîbi iktizâ edeceği söylenmiş idi. İstikşâfât icrâsından maksad yalnız düşmanı görmek, mevki'ini anlamak değildir. Düşmana dâ'ir fâ'ideli görülen her nev' ma'lûmâtı almak için her vâsıtaya mürâca'at etmelidir. Düşmandan esîr tutmaya, anı istintâk ile vereceği ma'lûmâttan istifâde etmeye gayret etmelidir.

[501] Süvârî kıt'aları; düşmanın mevzi'lerini, kuvve-i mevcûdesini, kuvve-i mevcûdesinin sınıflarını, ordugâhlarının açık veyâ köy veyâ çadırlı nev'lerinden hangisi olduğunu, istihkâmlarının cins ve 'ameliyâtını, düşmanın yan ve arkalarını tehdîd ile harekât-ı 'askeriyyesini keşif ve ihbâr etmek husûsunda hareketlerinin sür'ati hasebiyle ehemmiyeti vardır.

Ordu ve kolordu gibi büyük kıta'ât-ı 'askeriyyenin istikşâf hidmetini en ileride hareket eden müstakil süvârî fırka ve livâları icrâ eder. Ba'zı hâllerde kendilerine müsâ'id mıntıka bulurlar ise dört günlük kadar bir mesâfede ilerileyebilirler.

Süvârî keşif kolları; şehir, köy, çiftlik, posta ve telgraf-hâne, kırâ'at-hâne gibi mahallere girdiklerinde hemân ahâlî-i mahalliyyeyi istintâk ve ele geçirdikleri evrâkı zabt etmek, bunların cevâblarından ve me'âllerinden istifâde eylemek lüzûmunu hâtırdan çıkarmamalıdır. Hele düşman tarafından istikşâfa çıkmış zâbitleri, ba'zı emir atlılarını esîr alarak üzerlerindeki evrâktan istifâde etmelidir.

Düşmanın ahvâlinden iyice ma'lûmât almak için bir vâsıta var ise o da düşmanı yakından görmek, düşman ile temâsı gâ'ib etmemektir.

Düşmanın hâlini, sâ'ir husûsâtı anlamak için gönderilecek küçük kıt'aların her birine "keşif kolu" tesmiye edilir. Bu **[502]** kolların en aşağısı üç nefer veyâ süvârîden, büyüğü bir takım veyâ bölükten 'ibâret olur. Zâbit

kumandasında olan kola "zâbit keşif kolu", küçük zâbit kumandasında bulunanlara "küçük zâbit keşif kolu" denilir. Sunûf-ı muhtelifeden olarak sevkine ba'zı hâlât-ı husûsiyyede lüzûm görülen kollara "kuvvetli keşif kolu" ta'bîr edilir.

Gönderilecek zâbit iyi binici olmalı, dûrbîni bulunmalı, oldukça harîtadan dahi anlamalıdır. Kroki yapmaya dahi muktedir bulunur ise daha a'lâdır.

Birinci derecede ehemmiyeti olan ma'lûmâtı almak ve edinmek için zâbit keşif kolu, ikinci derecede olanlara küçük zâbit keşif kolu göndermek usûldendir.

Zâbit keşif kolları çok def'a düşman ile temâs edinceye kadar uzak mahallere değin gideceğinden gönderilir iken kendilerine maksadın neden 'ibâret olduğuna dâ'ir kat'î ve açık ve husûsî olmak üzere ta'lîmât vermelidir. Bu zâbit dahi istihsâl edeceği ma'lûmâtı şâmil olan raporlarını kendini gönderen kumandana göndermelidir.

Ba'zen müte'addid zâbit keşif kolu çıkarmak lâzım geldiğinden bu kollar çıkarıldığı zamân beher kola sağdan doğru birer numero vermelidir. Meselâ: Bir numerolu zâbit keşif kolu, iki numerolu **[503]** zâbit keşif kolu, ilâ âhirihî. Bu kollardan vürûd edecek raporların bâlâsına ve sağ tarafına o zâbit cânibinden *Zâbit keşif kolu numero 1 / rapor numero 1* sûreti işâret edilir. Ya'ni kendi kaç numerolu keşif kolu ise anı çizginin üstüne, gönderdiği rapor kaç numerolu ise çizginin altına tahrîr etmelidir. Bir keşif kolu hitâm-ı me'mûriyetine kadar ekseriyetle müte'addid rapor göndereceğinden birinci raporundan bed' ile raporlara sıra numerosu koymalıdır.

Sâbit keşif kollarının kuvvetleri bir takımdan bir bölüğe kadar olabilir ise de yukarıda denildiği gibi bu mikdâr maksada tâbi'dir. Mu'âvin olarak bir çavuş ile sekiz on atlı dahi olabilir. Küçük zâbit keşif kollarına da ayrıca numero tahsîs edilir. Bunların numeroları zâbit keşif kolları numerolarına karıştırılmaz. Gönderilecek zâbit keşif kolunun 'adedi dahi maksada tâbi' ise de ekseriyetle biri istikāmetine, ikisi düşmanın sağ ve sol cenâhlarına mahsûs olmak üzere üç keşif kolu sevk edilir.

Fevka'l-'âde hâllerde ya'ni harekât-ı 'askeriyye üzerinde büyük te'sîri olacak zamânlarda zâbit keşif kollarının idâresi erkân-ı harbiyye zâbitânından birine havâle edilir.

Ba'zı kerre alınacak netîcenin ehemmiyetine göre piyâde, istihkâm, topçu zâbitânı da bu hidmetlerde kullanılır. Çünkü düşmanın **[504]** bulunduğu arâzî sunûf-ı muhtelifenin harekâtına müsâ'id midir? Düşman mevzi'ine piyâde yanaşabilir mi? Düşman mevzi'inin karşısında topçu ta'biye edilecek münâsib yer var mı? Gidilecek arâzîde istihkâm yapılabilir mi? Bu gibi ahvâli ve netâyici anlamak için bu üç sınıftan dahi zâbit gönderilir.

Zâbit keşif kollarının cesâretli ve serbest olarak hareketleri lâzım ise de yine ihtiyâtı elden bırakmamaları da lâzımdır. Keşif kollarına ahâlîsi düşman ve 'âsî olan şehir, köy, kasaba, çiftlik gibi yerlerde eğlenmek lâzım gelir ise pek az durmalıdır. Düşman karşısında toplu bulunmamalıdır.

İstikşâfât icrâ etmek fikriyle muhtelif sınıflardan tertîb ü sevk olunan keşif koluyla düşmana ta'arruz yâhûd kuvvetlice bir piyâde kıt'asıyla hücûm etmemelidir. Eğer istikşâf icrâ olunduktan sonra kısm-ı küllî ile ta'arruz etmek mukarrer ise ol vakit istikşâfta hücûm edilerek piyâde muhârebesine cevâz verebilir ki bu gibi kuvvetlice olarak tertîb olunan kıta'ât ile icrâ kılınan istikşâfâta "keşf-i ta'arruzî" nâmı verilir.

Bir nehrin en sür'atli aktığı mahalleri, en derin olan yerleriyle su sathına yakın bulunan mahalleridir. Mecrâsı doğru olan nehirlerin vasatı, yılan-kāvî olanlarının girinti sâhilleri sür'atle cereyân eder.

[505] Bir nehrin ne kadar sür'atle cereyân ettiğini anlamak için nehrin kenârında bir nokta intihâb edilerek o noktaya bir işâret konulur. Bu işâretten i'tibâren yirmi otuz metre kadar girilerek diğer bir nokta intihâb edilip o noktaya dahi bir işâret vaz' edilir. Nehri karşı geçmek için kayık ve sâ'ir bir vâsıta var ise bunlarla karşı sâhiline geçilir. Evvelce işâret konulan iki noktanın istikāmetlerinde olarak karşı sâhilde dahi iki nokta ta'yîn edilir. Bu iki noktalardan istikāmetlerinde bulunan noktalar beynine ip çekilir.

İp çekildikten sonra bir sâhilde olan iki nokta arası ölçülerek kaç metre olduğu zabt veyâ kaydedilir. Ölçmek için metreli mesâha şerîdi yok ise bir buçuk adımın bir metreye müsâvî olmasına göre adım vâsıtasıyla ölçüler. Meselâ otuz adım gelir ise yirmi metre demek olur.

Bu vech ile iki nokta arası ölçüldükten sonra birinci noktanın biraz yukarısından nehrin ortasına tahta ve ağaç parçası gibi su yüzünde yüzmeye

sâlih bir cisim atılır. Bu cisim birinci ipin altına geldikte sâ'ate bakılır. Atılan cisim birinci ipten ikinci ipe gelinceye kadar kaç sâniye mürûr etmiş ise bu sâniyeyi evvelce ölçülen iki nokta arasındaki mesâfeye taksîm etmelidir. Hâric-i kısmet kaç 'aded çıkar ise nehrin sâniyede olan sür'at-i cereyânı bundan 'ibâret demektir.

[506] Eğer karşı sâhile geçecek bir vâsıta yok ise yalnız bir sâhildeki iki nokta arasıyla iktifâ ederek ip germek 'ameliyatından sarf-ı nazar edilir. Birinci noktanın yukarısından suda yüzebilen bir cisim atılarak birinci noktaya geldiğinde sâ'ate bakılıp ikinci noktaya kadar mürûr edecek sâniyeleri saymak, sonra mikdâr-ı mesâfe ile taksîm etmek lâzım gelir.

Nehrin sür'at-i cereyânını ta'yîn etmek üzere me'mûr edilen zâbitin nezdindeki sâ'at sâniyeli değil ise altmış saniyenin bir dakîka olmasına nazaran kaç dakîka mürûr eder ise altmış 'adedine darb ile sâniye yapılır.

Bir nehrin sâniyedeki sür'ati 1/3 metre ise "cereyân-ı cüz'î", 2/3 olduğu hâlde "cereyân-ı 'âdî", 3/2 bulunduğu takdîrde "cereyân-ı serî'", eğer iki metreden ziyâde ise "cereyân-ı şedîd" nâmı verilir.

Cereyân-ı cüz'î ve 'âdî olanlara sehpa köprüler, cereyân-ı serî' olanlara tombaz ve sal köprüler, cereyân-ı şedîd bulunanlara tayyâr köprüler yapmak iktizâ eder.

Bir nehrin derinliğini anlamak için bir kayığa binilerek karşı sâhiline geçinceye kadar dört beş noktasından ucunda bir cism-i sakîl bağlı olan bir ip vâsıtasıyla iskandil edilir. Bu noktaların ne kadar metre derinliğinde olduğu zabt ve kaydedilerek ta'yîn olunur.

[507] Bir nehrin batağını ne hâlde olduğunu anlamak için dahi bir sırığın ucuna balmûmu yapıştırılarak sırık nehrin batağına sokulur. Balmûmuna yapışacak mevâddın cinsine göre bataklık, kumsal, veyâhûd taşlı olduğu takdîr edilir. Sırık birkaç noktasına sokularak hüküm ana göre verilir.

'Umûmiyetle bir metre derinliğinden piyâde, bir metre ve otuz santimetre derinliğinden süvârî, yetmiş ve seksen santimetre derinliğinden topçu ve her nev' arabalar geçebilir.

[508]

Re'sen Yazılan Muharrerât-ı Resmiyye

Bir debboy inşâsı hakkında

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb Redîf … Alayının … Taburunun merkezi bulunan ….'da redîf debboyu olmamasından dolayı şimdiye kadar bu taburun esliha ve elbise ve mühimmât-ı sâ'iresinin muhâfazasıçün şehrî … guruş icâre ile kasaba derûnunda bir hân debboy ittihâz olunmuş idi. Bu hânın debboy ittihâzına hâlen elverişli olmamasıyla berâber bu bâbda birçok mahzûrun mevcûd olmasına göre hem mükemmel bir debboy vücûda getirilmek hem de masârifi hazîne-i devlete bâr olmamak üzere keyfiyet hükûmet-i mahalliyye ile bi'l-istişâre bunun i'âne-i ahâlî ile vücûda getirilmesi mümkün bulunduğu ifâde olunarak eldeki resmi üzerine yapılan keşif defteriyle ahâlî-i merkûmenin verecekleri i'ânenin musaddak defteri leffen 'arz u takdîm kılındı. Şimdilik bir komisyon teşkîl edilerek i'ânenin dahi istihsâline bed' edildi. Az zamân içinde arkasının alınacağı anlaşılıyor. **[509]** Bu bâbda îcâb-ı hâlin bir sür'at-i mümkine ile icrâ ve inşâ'âtına başlanılmak üzere keyfiyetin emr ü inbâsı husûsuna müsâ'ade buyurulmak bâbında emr ü fermân…

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnu Redîf … Alayının … Taburunun merkezi olan …'de debboy ittihâz olunan mahalle şehrî … guruş icâre verilmekte olduğundan başka mahall-i mezkûrun dahi debboy ittihâzı için lâzım gelen evsâfı câmi' olmadığından derûnunda mahfûz olan esliha ve mühimmât-ı sâ'ire dâ'imâ taht-ı tehlikede olduğuna mebnî sâye-i kudret-vâye-i hazret-i pâdişâhîde ve derece-i matlûbede eldeki mevcûd ve musaddak resmi mûcebince masârif-i inşâ'iyyesi bi'l-keşf … guruş ile vücûda geleceği ve bundan … guruşunun dahi ahâlî-i mahalliyye tarafından i'âne sûretiyle te'mîn edilmekte bulunduğu ve keşif defteriyle ahâlî-i merkûmenin te'mîn etmekte bulundukları mebâliğin meclis-i idâre-i mahalliyyeden musaddak defteri leffen 'arz u takdîm kılınmış olmağla iktizâ-yı hâlin icrâ ve emr ü inbâ buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

İhtâr

İ'âne-i ahâlî ile yapılacak emâkin-i 'askeriyyenin evvel emirde **[510]** masârif-i keşfiyyesini mübeyyin bir defteri yapılır. Bu bâbda ne sûretle yapılacak ebniyenin resmi sened ile berâber bir inhâ-yı mahsûsa leffen silsile-i merâtib-i 'askeriyye kā'idesine tevfîkan makām-ı sâmî-i Ser-'askerîye takdîm kılınır. Makām-ı Ser-'askerîce dahi keyfiyet 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ-yı hazret-i pâdişâhî olunarak şeref-müte'allik buyurulacak irâde-i seniyye-i mülûkânenin teblîği üzerine inşâ'âta başlattırılır.

İ'âne-i ahâlî ile olmayıp da masârif-i inşâ'iyyesi tamâmen hazîne-i devletten tesviye olunacak emâkin-i 'askeriyye için gerek mücedded gerek ta'mîr sûretiyle olsun her sene mevâki'-i 'askeriyye kumandanlıklarından keşif defterleri cem' edilerek sene ibtidâsından evvel ordu-yı hümâyûnların erkân-ı harbiyye dâ'irelerince tedkîk, lüzûm-ı inşâ ve ta'mîrleri tasdîk olunduktan sonra bunlar tamâmen levâzım dâ'irelerine tevdî' edilir.

İ'âne-i ahâlî ile yapılacak emâkin-i 'askeriyye için me'mûrîn-i mülkiyye ve 'askeriyyeden olmak üzere mahallerince birer komisyon teşkîl olunur. Tahsîl olunan i'ânenin mikdârını mübeyyin komisyon ordu-yı hümâyûna zîri mazbatalı bir defter takdîm eder. Hâvî olduğu meblağ orduca komisyona zimmet kaydedilir.

Hitâm-ı inşâ'âtta yapılacak sarf defteriyle makbûz senedâtı, i'âneden fazla para kalmış ise bu fazla ordu-yı hümâyûna takdîm edilir. Orduca defter ve senedâtın tedkîkātı icrâ edilerek ya evvelce **[511]** komisyonun mazbatalı defteri i'âde kılınır, yâhûd anın makāmına kā'im olmak, komisyon zimmetten kurtulmuş bulunmak üzere taraf-ı 'âlî-i müşîrîden bir tahrîrât yazılarak gönderilir.

Bi'l-âhire i'ânenin kifâyet etmediğinden dolayı tekrâr i'âne-i ahâlîye mürâca'ata yâhûd kifâyet etmemiş olan mikdârın hazîne-i devletten tesviyesine mahal kalmamak üzere evvelce yapılacak keşif defterinin biraz müsâ'adelice tanzîm olunması lâzımdır.

Hazîne-i devletten masârifi tesviye olunacak inşâ'ât için levâzım dâ'irelerine tevdî' olunan keşif defterleri üzerine bu dâ'irenin birinci şu'besi ma'rifetiyle bir senelik olarak bir inşâ'ât büdcesi yapılır. Dâhil-i büdce

olmayıp da sonradan zuhûr etmesi me'mûl olan ba'zı ta'mîrâta karşılık olmak üzere büdcenin yekûnuna "perâkende ta'mîrât karşılığı" nâmıyla tahmînen bir kalem olarak bir meblağ-ı mu'ayyen zammedilir.

Büdce makām-ı Ser-'askerîye takdîm kılınır. Dâhil-i büdce bulunan masârif-i inşâ'iyye ve ta'mîriyyeyi tamâmen kabûl buyurularak havâle-nâmesi i'tâ kılınır. Yâhûd takdîmü'l-ehemm 'ale'l-mühim kā'idesince bunlardan ba'zılarının inşâ'ât ileriye ta'lîkan terk edilip ana göre havâle-nâme verilir. Havâle-nâmenin hâvî olduğu mebâliğ havâle edilen mahallerin mâl sandıklarından –inşâ'âta mahsûs ile– Levâzım Dâ'iresince bi't-tahsîl îcâbı icrâ olunur.

[512] Ordu merkezlerinde sûret-i dâ'imede olarak bir inşâ'ât komisyonu bulundurulur. Bu komisyonların re'îsi ve a'zâları kıta'ât-ı 'askeriyye-i münâsibeden birer sene müddetle intihâb edilir. Re'îs ve a'zâların sinîn-i âtiye için de ibkāsı câ'izdir.

Merkezlerde inşâ'ât ve ta'mîrât için sarfı lâzım gelen para bu komisyonun mazbatasıyla ordu hazînelerinden alınıp sarf edilir. Komisyon her ay nihâyetinde îrâd ve masârifini mübeyyin bir defter tanzîm ederek ve sarfiyât-ı vâkı'ası için zîri belediyeden tasdîkli olmak üzere îcâb eden makbûz senedlerini deftere rabteyleyerek ordu-yı hümâyûna takdîm eder.

Defter ve senedâtın Levâzım Dâ'iresi birinci şu'besince tedkîkātı bi'l-icrâ mu'âmelât-ı mahsûbiyyesi icrâ kılınır. Ordu dâhilinde gerek hazîne-i devletten sarf olunmak sûretiyle yapılan emâkin-i 'askeriyye için mahallerince teşkîl edilmiş olan muvakkat komisyonlar dahi inşâ ve ta'mîrâtın müddeti uzunca sürecek olur ise merkez inşâ'ât komisyonu gibi birer masârif-i şehriyye cedveli tanzîm eyleyerek makbûz senedâtıyla berâber her ay başında ordu-yı hümâyûna takdîm eder.

Dâhil-i büdce edilmemiş olan perâkende ta'mîrât, büdceye bir kalem olarak zammedilen ta'mîrât karşılığından yapılır. Şu kadar ki beş yüz guruşu tecâvüz eden masraf için makām-ı 'âlî-i **[513]** Ser-'askerîden istîzân-ı keyfiyet olunarak me'zûniyet-i resmiyyesinin istihsâli şarttır. Me'zûniyet-i resmiyyesinin istihsâline kadar beklenilmesi mümkün olmayan bir ta'mîr için ordular me'zûniyet verebilirler ise de keyfiyetinin muvazzahan

beyânıyla yine makām-ı 'âlî-i Ser-'askerîden me'zûniyet-i resmiyye istihsâl etmeğe mecbûrdur.

Mevâki'-i 'askeriyyede icrâ olunacak inşâ'ât ve ta'mîrât için ordunun o mevâki'de inşâ'ât kısmından mahsûs havâlesi var ise andan mahsûb olunmak üzere havâle-nâme yazarak parayı bâ-mazbata komisyona i'tâ ettirir. Yâhûd para ordu-yı hümâyûn hazînesinden nakden komisyona gönderilir.

İ'âne sûretiyle ahâlî tarafından verilen paranın mikdârına mukābil ordu-yı hümâyûn Levâzım Dâ'iresinden nizâmiye hazînesi nâmına sened-i mahsûs verilerek îrâd ve masraf mu'âmelesi yapılır.

Ta'mîrât İçin

…'deki kışla-i hümâyûnun … ciheti duvarının tehlikeli sûrette mâil-i inhidâm olmasından, sakfındaki kiremidlerin dahi mürûr-ı zamân ile bozulmuş bulunmasından nâşî duvarın hedmiyle yeniden inşâsı ve kiremidlerin dahi aktarma edilerek nüzûl eden yağmurların derûn-ı kışlaya geçmekte olan damlaların îrâs etmekte **[514]** bulunduğu mazarrât-ı 'adîdeye meydân veril[me]mesi zımnında ve keşfi leffen takdîm kılınan defterinin nâtık olduğu üzere bunlar için … guruşun sarfı îcâb ediyor. Şu hâlde havâlar müsâ'id iken emr-i inşâ ve ta'mîre mübâşeret olunmak üzere meblağ-ı mezbûrun ya nakden irsâli, yâhûd … Sancağı Mâl Sandığından icrâ-yı havâlesiyle keyfiyetin emr ü inbâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i dâverîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

Bir Kışlanın Vaz'-ı Esâs Resmine Dâ'ir

Sâye-i 'umrân-vâye-i hazret-i pâdişâhîde …'de müceddeden inşâsına müsâ'ade buyurulan kışla-i hümâyûnun bugün sâ'at … râddelerinde bi'l-cümle me'mûrîn-i hükûmetle eşrâf ve mu'teberân-ı memleket med'uvven hâzır bulundukları ve bir tabur 'asâkir-i nusret-me'âsir hazret-i mülûkânede saff-beste-i mevki'-i ihtirâm oldukları hâlde, mekremetlü nâ'ib efendi tarafından du'â-yı füzûnî-i 'ömr ü ikbâl ve tevâfür-i şân ü iclâl-i cenâb-ı şehriyâr-ı a'zamîyi mutazammın bir du'â-yı belîğ tilâvet, bu sırada hâzirûnun tekrâr ettikleri âmîn sadâları ve müte'âkiben mûsîkanın üç def'a terennüm eylediği selâm işâreti üzerine bülend-âvâz ile tezkâr

eyledikleri "Pâdişâhım çok yaşa!" âvâzeleri îsâl-i hâcet-gâh-ı ehadiyyet kılınmış, teyemmünen iki re's de kurbân zebh edilerek vaz'-ı **[515]** esâs-ı resmî icrâ edilmiş olduğunun 'arz u beyânına cür'et olundu. Ol bâbda...

Müceddeden İnşâ Olunan Bir Hasta-hânenin Resm-i Küşâdına Dâ'ir

Cenâb-ı âferînende-i kevn ü mekân, hayât-bahşende-i mahlûk-ı cihân; velî-ni'met-i bî-minnetimiz, pâdişâh-ı devâ-sâz-ı vücûd-ı mülk ü devlet, şehin-şâh-ı revnak-tıraz-ı me'âsir-i şevket ü satvet efendimiz hazretlerini, cihân durdukça taht-ı 'âlî-baht-ı hümâyûnlarında kemâl-i zindegî ve âfiyetle dâ'im ve ber-karâr buyursun, âmîn. Rûz-ı sa'âdet-efrûz-ı cülûs-ı hümâyûn-ı mülûkânelerinden beri, masrûf ve ma'tûf buyurula gelen iksir-i himemât-ı şifâ-gāyât-ı Lokman-pesendâneleri ile bugün bünye-i memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i pâdişâh-ı a'zamîlerinin hangi 'uzvu mu'âyene edilse, orada sıhhat-i hâliye ve istikbâliyye-i 'umrân-bahşâyı işâret edici bir damar, hangi cihete bakılsa ebediyyet-i şevket-i 'Osmâniyye'yi gösterici bir eser, cilâ-sâz-ı 'uyûn-ı ibtihâc olduğu meydândadır.

İşte bu cümle-i ma'mûriyyet-bahşâ-yı cenâb-ı hüsrevâneden olmak üzere bir müddettir …'de inşâ olunmakta, nâm-ı nâmî-i hazret-i gîtî-sitânî ile tevsîm kılınmakta olan …. yataklık hasta-hâne-i 'askerînin bu kerre hitâm bulması hasebiyle med'uvven bi'l-cümle me'mûrîn-i **[516]** hükûmet, eşrâf ve mu'teberân-ı memleket, bir tabur 'asâkir-i hazret-i şehriyârî mevcûd olduğu hâlde müftî-i belde tarafından du'â-yı temâdî-i 'ömr ü âfiyet-i tâcdârîyi mübeyyin bir du'â-yı belîğ kırâ'at ve müte'âkiben mûsîkanın urduğu selâm işâretleri üzerine dâ'imâ vird-i zebân-ı 'ubûdiyyet-beyân-ı 'âcizânemiz olan "Pâdişâhım çok yaşa!" sadâları ref'-i bârgâh-ı ulûhiyyet kılınarak resm-i küşâdı icrâ olunmuştur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Terfî'-i Rütbe Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayın … Taburunun münhal olan …lığına Ordu-yı mezkûr … Alayının … Taburu ….sı Trabzonlu … Efendi bin …'nin terfî'an icrâ-yı nasb ü ta'yînine dâ'ir Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden tanzîm olunan mazbata ile mûmâ-ileyhin musaddak sicill-i ahvâl varakası leffen 'arz u takdîm-i pîşgâh-ı cenâb-ı sipeh-dârîleri kılınmış olmağla îfâ-yı

muktezâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i Ser-'askerîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında emr ü fermân…

İhtâr

Terfî'i inhâ olunan zâbit mektebli olmayıp da alaydan neş'et **[517]** etmiş olur ise ol hâlde evrâk-ı imtihâniyyesinin dahi inhâya leffi lâzım geleceğinden inhâya "tanzîm olunan mazbata ile evrâk-ı imtihâniyye ve musaddak sicill-i ahvâl varakası leffen" 'ibâresi yazılır.

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnu Levâzım Dâ'iresi … Şu'besi idâre zâbitânından Yüzbaşı … Efendi'nin sâye-i şâhânede terfî'an dâ'ire-i mezkûrenin … Şu'besi idâre zâbitliğine ta'yîn buyurularak yeri münhal bulunmasından ve sâlifü'l-'arz ... Şu'besi idâre zâbitânından …li Mülâzım-ı evvel … Efendi bin …'nin kıdemli ve iktidârlı olmasından dolayı icrâ-yı terfî'ine müsâ'ade buyurularak münhal-i mezbûra nasb ü ta'yîni zımnında zikrolunan Levâzım Dâ'iresinden tanzîm edilen mazbata ile mûmâ-ileyhin sicill-i ahvâl varakası leffen takdîm-i huzûr-ı sâmî-i sipeh-sâlârîleri kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında…

İhtâr

Levâzım dâ'irelerine me'mûr bulunan zâbitânın terfî'-i rütbe mazbataları dâ'irelerinden tanzîm edilir. Mazbata levâzım re'îsiyle şu'be müdîrleri taraflarından tahtîm olunur. Mazbataların zîri Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden yapılan mazbatalar gibi taraf-ı müşîrîden tasdîk buyurulur.

[518]

Tahsîsât Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnun … sene-i mâliyye zarfında ma'âş kısmı için iktizâ eden mebâliğin mikdârını mübeyyin olarak Levâzım Dâ'iresinden tanzîm olunan tahmîn büdcesi leffen takdîm-i huzûr-ı 'âlî-i Ser-'askerîleri kılındığından îfâ-yı muktezâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i dâverîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

İhtâr

Büdce devletin vâridât ve masârifât-ı 'umûmiyyesini kısım kısım irâ'e eder sûrette yapılan bir defterdir. Büdce sene ibtidâsından evvel Mâliye Nezâretinden tanzîm edilir. Gösterilen vâridât ve masârifât bir dereceye kadar sıhhate karîb olarak tahmînîdir.

Devâ'ir-i Saltanat-ı Seniyye'nin her biri de kendine mahsûs olmak üzere beher sene bir tahmîn büdcesi tanzîm ile Mâliye Nezâretine takdîm eder. Mâliye Nezâreti bunları birleştirerek 'umûmî bir büdce tanzîm eyler.

'Askerî 'umûm büdcesi ordulardan, devâ'ir-i 'askeriyyeden vürûd edecek büdceler üzerine Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerî Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin Birinci Şu'besi tarafından tanzîm kılınır.

[519] Yukarıdaki müsvedde "ma'âş kısmı" yerine "ta'yîn kısmı" yazılarak bu kısım için dahi yazılabilir.

Ma'âş kısmı bi'l-cümle ma'âşât, harc-ı râh, masârif-i müteferrika, hayvân bahâsı, mefrûşât bahâsı; ta'yîn kısmı 'umûm ta'yînât bahâsı, müteferrika, nakliyât, melbûsâttan 'ibârettir.

Ayakkabı Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu efrâdının ayakkabılarının (çizmelerinin) mî'âdı haylice geçmiş olduğu gibi ta'mîr kabûl etmez derecelerde dahi fersûdeleştiği beyânıyla lüzûmu olan … çift çizmenin celbi hakkında tabur-ı mezkûrdan tanzîm olunan mazbata leffen 'arz u takdîm kılınmış ve hakîkat-i hâl dahi bu merkezde bulunmuş olmağla ber-vech-i ma'rûz sür'at-i îfâ-yı muktezâsı bâbında emr ü fermân...

Fes Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnuna mensûb … Alayın … Taburu efrâdının fesleri pek ziyâde eskimiş ve mî'âdları dahi haylice geçmiş olduğundan bahs ile püskülüyle berâber … 'aded fesin **[520]** celbi lüzûmuna dâ'ir mezkûr taburdan tanzîm u i'tâ olunan bir kıt'a mazbata leffen takdîm-i pîşgâh-ı 'âlî-i dâverîleri kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i müşîrîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

İhtâr

Her nev' levâzım-ı 'askeriyyenin inhâları bu vech ile yazılır. Yalnız 'ibâredeki cins-i eşyâ tasrîh edilir. Techîzât ve melbûsât-ı 'askeriyye hakkında icrâ olunacak mu'âmelât ordu-yı hümâyûnların levâzım dâ'ireleri üçüncü şu'besinde îfâ olunur. Taleb olunan her cins eşyâ hakkındaki evrâk bu şu'beye havâle kılınır. Şu'be taburlara verilmiş olan eşyânın evvelce kaydını tutmuş olduğundan istenilen eşyânın hangi târîhte verildiğini, mî'âdları hulûl edip etmediğini kaydıyla tatbîk ve tedkîk eder. Mî'âdı hulûl etmiş ise ordu müteferrika anbârından i'tâ ettirir. Eşyâ hakkındaki mazbatayı hıfz ile anbâra matbû' ve dâ'ire ile şu'benin mühürleriyle mahtûm bir 'ilm ü haber verir.

Eşyâdan bir mikdârının mî'âdı hulûl etmemiş, yâhûd anbârda mevcûdu kalmamış ise verilemeyecek mikdârı eşyâ mazbatasından tenzîl edilir.

Eşyâdan birinin mî'âdı hulûl etmiştir denilerek hemân tebdîli **[521]** lâzım gelmez. Ta'mîrât ile daha bir müddet kullanılmaları mümkün olduğu takdîrde ta'mîr ettirilerek masârif-i ta'mîriyyesi taburların ta'yîn kısmı müteferrika cedveline idhâlen tesviye olunur. Ayakkabı ve elbise masârif-i ta'mîriyyesi efrâd-ı 'askeriyyeye 'â'iddir.

Makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîde ayakkabı ve melbûsât işleri Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin Dördüncü Şu'besinde rü'yet edilir.

[522]

Redîf Taburlarının Tahsîsât Pusulaları Gönderildiğine Dâ'ir

… Vilâyet-i Celîlesine

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb olup Vilâyet-i Celîle-i âsafâneleri dâhilinde bulunan redîf ve 'ilâve taburlarının sene-i hâliye … kısmı idâreleri için muktezî mebâliğin mikdârını mübeyyin Levâzım Dâ'iresinden tanzîm olunan pusula leffen takdîm-i pîşgâh-ı 'âlî-i vilâyet-penâhîleri kılınmış olmağla mezkûr pusulada münderic mebâliğin bâ-senedât-ı mahsûsa mahalleri mâl sandıklarından taburlara i'tâ kılınmak üzere îcâb-ı hâlin icrâsı bâbında…

… Müşîriyyet-i Celîlesine

… Ordu-yı Hümâyûnun sene-i hâliye ... kısmı idâresiçün Hazîne-i Celîleden tertîb olunan mebâliğin hangi vilâyetler emvâlinden havâle olunduğunu mübeyyin Muhâsebât Dâ'iresinden tanzîm edilen pusula **[523]** leffen savb-ı 'âlî-i müşîrânelerine isbâl ve bu bâbda Mâliye Nezâretinden istihsâl kılınan havâle-nâmelerde başkaca vilâyât-ı mezkûre defterdârlıklarına irsâl kılındığı gibi mebâliğ-i muhavvelenin taraf-ı dâverîlerinden bildirilecek mahallere sâbıkı vechile tesviye ve i'tâsı da tavsiye ve iş'âr olunmuş olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında…

Ser-'asker

… Kumandanlığına

Fırka-i sa'âdetleri dâhilinde bulunan redîf ve 'ilâve taburlarının sene-i hâliye … kısmı idâresiçün … Vilâyet-i Celîlesi emvâl-i 'umûmiyyesinden tesviye olunmak üzere tertîb edilen mebâliğin mikdârını mübeyyin Levâzım Dâ'iresinden tanzîm olunan pusula leffen irsâl kılındığı gibi bir sûreti de bâ-tahrîrât-ı senâ-verî Vilâyet-i müşârün-ileyhâya gönderildiği beyânıyla takdîm-i nemîka-i hâlisîye ibtidâr kılındı. Ol bâbda...

Müşîr

… Kumandanlığına

Livâ-i sa'âdetleri dâhilinde bulunan redîf ve 'ilâve taburunun sene-i hâliye ma'âş ve ta'yînât kısımları idâresiçün cânib-i 'âlî-i **[524]** ordu-yı hümâyûndan vürûd eden pusula leffen irsâl kılınmış olmağla icrâ-yı îcâbı bâbında...

… Redîf Fırkası Kumandanı

Huzûr-ı Sâmî-i Ser-'askerîye

… Ordu-yı Hümâyûnun sene-i sâbıka ... tahsîsâtının mikdârı derece-i kifâyede olmadığı hâlde sene-i hâliye tahsîsât havâle-nâmeleri de henüz vürûd etmediğine ve bilâ-havâle mâl sandıklarından para verilmediğine ve bu bâbda redîf ve 'ilâve taburları idâreleriçün kumandanlıklarından mütevâliyen iş'ârât vukû' bulmakta olmasına mebnî îcâb-ı hâlin sür'at-i

icrâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i sipeh-dârîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

Müşîr

… Müşîriyyet-i Celîlesi Cânib-i 'Âlîsine

… Ordu-yı Hümâyûnu Redîf … Alayının … Taburunun … senesi … kısmı tahsîsâtından sene-i merkûme Şubât icmâli zîr-i mîzânında görünen … guruş sandık mevcûdu … posta-hânesine **[525]** teslîmen ve alınmış olan posta 'ilm ü haberi leffen takdîm kılındığından keyfiyet-i vusûlünün emr ü iş'ârı bâbında...

İhtâr

Bu gibi tahsîsât fazlalarından posta-hâneler ücret-i nakliyye almazlar. Para posta-hânelerde bağlattırılır ise yalnız bendiye ücreti ahz edilir.

Bir taburun bir senelik idâresiçün verilen tahsîsâttan fazla kalmış olan akçe ikinci seneye devrolunmayıp ordu hazînesine gönderilir. Tahsîsâtın kısımları biribirine karıştırılmaz. Ya'ni ma'âş kısmından fazla kalan ta'yînâta sarf edilmez.

Paranın hazîne-i ordu-yı hümâyûna teslîm olunduğunu müş'ir Levâzım Dâ'iresince matbû' 'ilm ü haber tanzîm edilerek bâ-tahrîrât taraf-ı müşîrîden mahallerine gönderilir.

Yevmiye Jurnali Hakkında

Dördüncü Ordu-yı Hümâyûna mensûb alay ve taburların üç yüz on beş senesi Ağustos ibtidâsından Teşrîn-i Evvel'i nihâyetine kadar bi'l-vürûd tedkîkâtı icrâ olunan üç aylık yevmiyye jurnali Levâzım **[526]** Dâ'iresi ifâdesiyle dört torbaya mevzû'an ve postaya teslîmen takdîm ve isbâl kılınmış olmağla, ol bâbda...

İhtâr

Bu gibi torbalara konularak bir makāma gönderilecek evrâk ve sâ'irenin torbalarının üzerine ol bâbda yazılan tahrîrâtın numerosu da işâret edilir.

Becâyiş İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğünün … si … Efendi ile Ordu-yı mezkûr … Alayının … Taburunun …Bölüğü …si … Efendi'nin icrâ-yı becâyişleri hakkındaki evrâk Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle leffen takdîm-i huzûr-ı sâmî-i sipeh-sâlârîleri kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında...

İhtâr

Leffen takdîm olunacak evrâk; becâyişleri icrâ olunacakların istid'â ve sened-i müşterekleri, hey'et-i sıhhiyyenin bunlardan biri hakkında vereceği rapor, her ikisinin musaddak sicill-i ahvâl varakalarıdır.

Bu inhâ makām-ı Ser-'askerîde zâbitin mensûb olduğu dâ'ireye havâle edilir. Dâ'iresinden dahi hey'et-i sıhhiyyenin raporu tedkîk **[527]** olunmak üzere Sıhhiye Dâ'iresine havâle kılınır. Tedkîkāt-ı îcâbiyye icrâ ve i'lâm olunarak tekrâr dâ'iresine i'âde olunur. Dâ'iresince becâyişleri mu'âmelesi bi'l-icrâ keyfiyyet-i becâyişlerini müş'ir bir 'ilm ü haber yazdırılarak ve yoklamalarca da kayıdları tashîh edilerek 'ilm ü haberler taraf-ı Ser-'askerîden bâ-tahrîrât-ı cevâbiyye ordusuna gönderilir. Ordular erkân-ı harbiyye dâ'irelerince de yoklamada kayıdları bi'l-îfâ taraf-ı müşîrîden kumandanlıklarına irsâl edilir.

Gerek becâyiş gerek nakil sûretiyle bir taburdan diğer mahalle ta'yîn edilenlere makām-ı Ser-'askerîden "buyruldu" verilmeyip yalnız dâ'ire-i 'â'idesi ma'rifetiyle 'ilm ü haber verilir.

Rütbe-i Hâliye İle Nakil İçin

… Ordu-yı Hümâyûnuna mensûb … Alayının … Taburunun … Bölüğü yüzbaşılığından açıkta bulunan Sivaslı … Efendi bin …'in ordu-yı mezkûr … Alayının … Taburunun … Bölüğü yüzbaşılığına rütbe-i hâliyesiyle yerleştirilmesi husûsunun pîşgâh-ı sâmî-i Ser-'askerîlerine lüzûm-ı 'arz u iş'ârı mûmâ-ileyhin vukû' bulan istid'âsı üzerine bi'l-havâle Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden ifâde olunmuş ve musaddak sicill-i ahvâl varakası dahi leffen takdîm kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında...

[528]

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun binbaşısı iken … Muhârebesi'nde açıktan 'uhdesinde kā'im-makāmlık rütbesi tevcîh buyurulmuş olan … Bey'in Ordu-yı mezkûrun … Alayına yerleştirilmesi husûsunun lüzûm-ı 'arz u inhâsı mîr-i mûmâ-ileyhin vukû' bulan istid'âsı üzerine lede'l-havâle Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden ifâde ve musaddak sicill-i ahvâl varakası da leffen takdîm ve itâre kılınmış olmağla muktezâsının îfâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i sipeh-sâlârîlerinin râyegân buyurulması bâbında...

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … kā'im-makāmı iken bi'l-âhire bir mahalle yerleştirildiğinde rütbesine mahsûs olan muhassasât verilmek üzere 'uhdesine mîralaylık rütbesi tevcîh buyurulan 'İzzetlü … Bey'in ordu-yı mezkûrun münhal bulunan … Alayı mîralaylığına ta'yîni husûsunun taraf-ı sâmî-i sipeh-dârîlerine lüzûm-ı 'arz u iş'ârı mîr-i mûmâ-ileyh tarafından i'tâ kılınan istid'âya mebnî Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden ifâde olunmağla ve bir kıt'a musaddak sicill-i ahvâl varakası dahi leffen takdîm-i huzûr-ı 'âlî-i dâver-i ekremîleri kılınmağla ber-vech-i ma'rûz îfâ-yı muktezâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i cenâb-ı sipeh-sâlârîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında...

[529]

Nişân İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğü Yüzbaşısı Manastırlı … Efendi bin …'in …'de zuhûr eden eşkıyânın der-desti husûsunda vukû'a gelen hidmet ve gösterdiği şecâ'at ü besâlet hasebiyle şâyân-ı taltîf bulunduğu kumandanlığından iş'âr olunmuş ve sicill-i ahvâl varakası da leffen 'arz u takdîm kılınmış olmağla mûmâ-ileyhin …den bir kıt'a Mecîdî nişân-ı zî-şânıyla icrâ-yı taltîf ü tesrîri husûsuna müsâ'ade-i celîle-i dâver-i efhamîlerinin bî-dirîğ buyurulması bâbında...

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnu … Fırkası Kumandanı Ferîk sa'âdetlü … Paşa hazretlerinin … senelik asdıkā-yı erkân-ı 'askeriyyeden bulunduğuna ve umûr-ı me'mûresince masrûf olan mesâ'î ve gayret-i dâ'imesi fırka-i mezkûreyi teşkîl eden kuvve-i cünûdiyye-i cenâb-ı şehriyârînin 'askerlik nokta-i nazarınca emr ü idâre ve intizâmını sahîhan muvâfık-ı dilhâh-ı 'âlî bir dereceye resîde ettiğine ve şu hâlde sâye-i lutuf-vâye-i hazret-i pâdişâhîde icrâ-yı taltîfi nezd-i sâmî-i sipeh-sâlârîlerinde dahi rehîn-i tensîb ü tasvîb olacağı der-kâr idüğüne mebnî müşârün-ileyhin … rütbeden bir kıt'a nişân-ı 'âlî-i … ile icrâ-yı taltîfi zımnında îcâb-ı hâlin icrâsı bâbında...

[530]

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnu … Dâ'iresi … Şu'besi Müdîri … Bey'in umûr-ı me'mûresince meşhûd olan mesâ'î ve gayret-i mütevâliyyesine inzimâm eden sadâkat ve istikāmeti kendinin sâye-i ihsân-vâye-i hazret-i tâcdârîde şâyân-ı taltîf olduğunu bi-hakkın tasdîk ve izhâr eylemiş ve bu gibi asdikā-yı hazret-i şehriyârînin icrâ-yı taltîf ü tesrîri de muvâfık-ı hâl ve maslahat olacağı der-kâr bulunmuş olduğundan mîr-i mûmâ-ileyhin … rütbeden bir kıt'a nişân-ı zî-şân-ı Mecîdî ile tesrîri husûsuna müsâ'ade-i celîle-i dâver-i ekremîleri şâyân buyurulmak bâbında…

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu Binbaşısı Konyalı … Bey bin …'in mezkûr taburun emr-i idâre ve intizâmında göstermekte olduğu gayret cidden mûcib-i memnûniyet bulunduğu ve geçenlerde …'de zuhûr eden eşkıyânın re'îsleri olan meşhûr …'in der-desti husûsunda dahi vukû'a gelen tedâbîr-i sâ'ibe ve mesâ'îsinin şâyân-ı takdîr olduğu beyânıyla mûmâ-ileyhin … rütbeden bir kıt'a nişân-ı 'âlî-i … ile icrâ-yı taltîfi hakkında … **[531]** kumandanlığından vârid olan inhâ üzerine keyfiyetin huzûr-ı sâmî-i Ser-'askerîlerine lüzûm-ı 'arz u inhâsı bi'l-havâle Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden ifâde kılınmış ve inhâ-yı mezkûre leffen vürûd eden sicill-i ahvâl varakası dahi melfûf bulunmuş olmağla ber-vech-i ma'rûz mûmâ-

ileyhin taltîf ü tesrîri husûsuna müsâ'ade-i celîle-i Ser-'askerîlerinin bî-dirîğ buyurulması bâbında emr ü fermân…

İhtâr

Nişân tebdîli hakkında olan inhâlar da bu tarzda yazılır. Yalnız 'ibâre arasında "mûmâ-ileyhin … rütbeden hâmil olduğu nişân-ı zî-şânın … rütbeye tebdîli husûsuna" denmesi lâzım gelir. Ordu müşîrleri taraflarından yazıldığı farz edilen işbu müsveddelerden birkaçı bi't-tasarruf kumandanlıklardan müşîrlere dahi tahrîr edilebilir.

Kuvve-i 'Umûmiyye Jurnali Takdîmi

… Ordu-yı Hümâyûnu terkîb ve teşkîl eden nizâmiye alay ve taburlarının mevcûduyla esliha ve cebe-hâne ve hayvânât ve vesâ'it-i nakliyye-i hâzırasının cins ve mikdârını mübeyyin Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden tanzîm olunan kuvve-i 'umûmiyye jurnali sene-i hâliyenin … mâhına **[532]** mahsûben dâ'ire-i mezkûre ifâdesiyle leffen 'arz u takdîm kılınmış olmağla, ol bâbda…

İhtâr

Bir ordunun nizâmiye alay ve taburlarından ümerâ ve zâbitân ve efrâdın, cins-i esliha ve mühimmât-ı sâ'irenin mikdârını mübeyyin her on beş günde bir kuvve-i 'umûmiyye jurnali yapılır. Bu jurnaller livâlarında tevhîd edilir, livâların jurnalleri de fırkalarda bi't-tevhîd ordu-yı hümâyûna takdîm kılınır. Ordu-yı hümâyûn Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinin birinci şu'besine merbût jurnal kısmında kezâlik tevhîd edilerek, erkân-ı harbiyye re'îsi tarafından zîri tahtîm kılınarak bâ-tahrîrât-ı müşîrî makām-ı Ser-'askerîye gönderilir. Redîfler ve 'ilâve alayları için üç ayda bir takdîm olunur.

Tatbîk Mührü Mazbatası Takdîmi

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun meclisine sene-i hâliye Mart'ı ibtidâsından i'tibâren intihâb olunan zâbitânın tatbîk mühürlerine mübeyyin tanzîm edilmiş olan dört kıt'a mazbata leffen 'arz u takdîm kılınmış olmağla, ol bâbda...

İhtâr

Tatbîk mührü mazbatası her taburdan dörder nüsha olarak **[533]** yapılır. Yeni hey'etin isim ve rütbelerini mübeyyin künyeleri mazbatanın bâlâsına çıkarılır. Bu künyelerin alınlarını okunaklı sûrette zâbitân tahtîm eder. Mazbatayı eski hey'et mühürler. Mazbatalardan ikisi orduların levâzım dâ'irelerinin birinci ve ikinci şu'belerinde hıfzedilir. Diğer ikisi muhâsebât ve levâzımât-ı 'umûmiyye dâ'irelerine 'â'id olmak üzere bâ-tahrîrât-ı müşîrî makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm kılınır.

Bir tabur meclisi; binbaşı, kolağası, tabur kâtibi, imâm, iki yüzbaşı, evvel ve sânî rütbelerinde iki mülâzımdan 'ibârettir. Yüzbaşılar ile mülâzımlar her sene tebeddül edeceğinden bunlara a'zâ-yı muvakkate, diğerlerine a'zâ-yı dâ'ime denilir.

A'zâ-yı dâ'ime ve muvakkate cümlesi mes'ûliyette müşterektir. A'zâ-yı muvakkatenin altı ayda bir kerre tebdîlleri lâzım gelir ise de lüzûmuna mebnî bir sene müddetleri temdîd edilir.

Alay meclisleri; mîralay, kā'im-makām, bir binbaşı, alay emîni, alay kâtibi, iki yüzbaşı, evvel ve sânî rütbelerinde iki mülâzım. Bunlardan da binbaşı ve yüzbaşı ve mülâzımlar a'zâ-yı muvakkatedir. Diğerleri a'zâ-yı dâ'imedir.

Makām-ı Ser-'askerîye Takdîm Olunmak Üzere

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının dört taburu tarafından **[534]** sene-i hâliye Mart'ı ibtidâsından i'tibâren meclis zâbitliğine intihâb olunanlar tatbîk mühürlerini mübeyyin tanzîm edilmiş olan dört kıt'ası "Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine" 'â'id olmak üzere Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle leffen 'arz u takdîm kılınmış olmağla, ol bâbda...

İhtâr

Yukarıdaki müsvedde derûnundaki kavs içine yazılan 'ibâre "Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine" tebdîl olunarak bu dâ'ireye 'â'id olanlar da müsvedde vech ile yazılır. Her iki dâ'ireye 'â'id olan mazâbıt bir inhâ ile gönderilemez; başka başka yazılmalıdır. Yalnız bu mazbatalar değil, iki

dâ'ireye 'â'id husûsât bir kâğıd ile yazılamayacağı gibi bir dâ'ireye 'â'id olsa dahi bir mâdde hakkında bir kâğıd yazılır. Birkaç mâdde bir kâğıda dercedilemez.

Ma'âş ve Ta'yîn Kısmı Tevhîd İcmâli Takdîmi

… Ordu-yı Hümâyûnun … sene-i hâliye … mâhı ibtidâsından … gāyesine kadar … mâhlık "ta'yîn kısmı" tevhîd icmâli icmâlât-ı müteferri'asıyla berâber Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle … torbaya mevzû'an ve postaya teslîmen takdîm-i huzûr-ı 'âlî-i dâver-i ekremîleri kılınmış olmağla icrâ-yı îcâbı bâbında...

[535]

İhtâr

Kavs içindeki 'ibâre "ma'âş kısmı" 'ibâresine bi't-tahvîl bu kısım için dahi yazılır.

Her taburdan ordu-yı hümâyûna beher mâh hitâmında iki kıt'a ma'âş defteri gönderilerek bunlardan [biri] Levâzım Birinci Şu'besinde hıfzolunup diğeri makām-ı Ser-'askerîye takdîm kılındığı gibi taburlardan her ay dört kıt'a ta'yîn kısmı icmâli orduya takdîm edilir. Bunlardan ikisi "zahriyeli", diğeri zahriyesizdir.

Zahriye demek icmâlin zahrında tanzîm olunduğu mâhın son günü yevmiye jurnalinin bir sûreti yazılı demektir. Ordulara gönderilenlerden biri şimdiki usûl-i kaydiyyeye nazaran zâ'id görülmekte olduğundan üçü kâfîdir. Yalnız bir zahriyeli olsa yetişir.

Bu dört kıt'adan ikisi orduda hıfzolunarak ikisi makām-ı Ser-'askerîye takdîm edilir. Orduda alıkonulanların mu'âmele-i îcâbiyyesi Levâzım İkinci Şu'besine 'â'iddir.

Ma'âş icmâlleri Birinci Şu'beye geldikte ol ayın nihâyeti günü jurnaline mutâbık olup olmadığı i'lâm olunmak üzere evvel emirde İkinci Şu'beye tevdî' eder. Bu şu'be keyfiyyet-i mutâbakatını tedkîk ile yine Birinci Şu'beye i'âde eyler. Çünkü taburların **[536]** yevmiyye jurnalleri İkinci Şu'bede bulunur. Mu'âmele-i kuyûdiyye ve sâ'iresi orada icrâ edilir.

Birinci Şu'be ma'âş icmâlini tedkîk eder. Tedkîkāt dahi: Jurnal mevcûduna göre midir? O ayda ma'âşa müstehak olmayanlar da dâhil edilmiş midir? Zâbitândan sipârişi olanların ma'âşları sehven tâm olarak mı idhâl olunmuştur? Masârif-i müteferrika cedveline şâyân-ı kabûl görülmeyen bir masraf dâhil edilmiş midir? Ta'yînât kısmı müteferrikasına 'â'id iken ma'âş kısmına idhâl edilmiş masraf var mıdır? Buralarını aramaktan 'ibârettir.

Şu tafsîlât dâ'iresinde bir fazla görülecek olduğu takdîrde icmâlden tenzîl edilir. Tenzîlâtı mübeyyin olmak üzere icmâlin takdîmine dâ'ir olan takrîrin altına zîr-i mîzândaki hulâsa vech ile bir hulâsa yapılarak ve tenzîlâtta neden 'ibâret bulunduğu gösterilerek altı şu'benin ve dâ'irenin mühürleri ile bi't-tahtîm taburuna irsâl kılınır. İcmâlin tedkîkinde tenzîl olunacak bir şey olmadığı hâlde dahi yine böyle hulâsa taburuna gönderilir.

Taburun matlûbu görünmeyip de sandık mevcûdu var ise bu tenzîlât mevcûda zammedilir. Mevcûd Şubât icmâli mîzânında görünmekte olduğu takdîrde derhâl şu'beden bir "müzekkere" tanzîm kılınarak bu müzekkere üzerine sandık mevcûdunun hazîne-i **[537]** ordu-yı hümâyûna irsâli hakkında taburun mensûb olduğu kumandanlığa tahrîrât-ı müşîrî yazdırılır.

Tedkîkāt hitâm bulduktan sonra icmâlin hâvî olduğu mebâliği şu'bede tutulmuş olan "tevhîd icmâli" kaydına geçirilir.

Orduya mensûb bulunan nizâmiye ve redîf taburlarının icmâlâtı gelerek bu sûretle tedkîk ve tevhîdi icrâ kılındıktan sonra icmâl kaydı yekûnu bağlanarak zîri şu'be ve Levâzım Dâ'iresinin mühr-i resmîsiyle tasdîk edilir.

Mu'ahharan bu kaydın bir sûreti tebyîz olunarak ba'de't-tahtîm birlikte irsâli lâzım gelen taburlar icmâlâtıyla berâber taraf-ı müşîrîden yazılan bir tahrîrât ile makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm kılınır.

Ta'yînât icmâlleri dahi Levâzım İkinci Şu'besince bu sûretle tedkîk ve tevhîd edilerek makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm edilir.

Makām-ı Ser-'askerîde ma'âş icmâlâtı Muhâsebât Dâ'iresine, ta'yînât icmâlâtı Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine havâle olunur. Tedkîkāt ve mu'âmelât-ı îcâbiyyesi aşağıda şu'abâtın vezâ'ifi hakkında yazılacak ma'lûmât miyânında görüleceği üzere şu'abât-ı mahsûsasında icrâ kılınır.

Şu'abât-ı mahsûsasında bi't-tedkîk netâyic-i tedkîkiyye üzerine masârifât-ı vâkı'anın sûret-i kabûl ve mahsûbuna dâ'ir şu'abât ve dâ'irelerinin mühürleriyle mahtûm birer 'ilm ü haber yazılarak ordularına gönderilir. **[538]** Ordular kuyûdâtınca da mu'âmele-i mahsûbiyyesi bi'l-icrâ ma'âş için olan birinci, ta'yînât için olan ikinci şu'bede hıfzedilir.

Zâyi'inden Nişân Verilmesi Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu Kolağası … Efendi'nin hâmil olduğu dördüncü rütbeden Mecîdiye nişân-ı zî-şânını zâyi' etmiş olmasından dolayı Meskûkât-ı Şâhâne İdâresince zâyi'inden diğerinin i'tâ vü irsâli zımnında … guruş mûmâ-ileyhin istid'âsı üzerine Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle postaya teslîmen ve alınmış olan posta 'ilm ü haberi leffen takdîm kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında...

Bu Bâbda Kumandanlığından Müşîriyete

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu Kolağası … Efendi'nin hâmil olduğu … rütbeden … nişân-ı zî-şânını zâyi' ettiğinden ve yerine Meskûkât-ı Şâhâne İdâresince diğerinin i'tâsı lüzûmundan bahs ile verdiği istid'â mezkûr nişânın posta-hâneye teslîm edilen … guruş esmânına mukābil alınmış olan **[539]** posta 'ilm ü haberiyle berâber leffen takdîm-i huzûr-ı sâmî-i müşîrîleri kılınmış olmağla muktezâsının îfâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i dâverîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında…

İhtâr

Mahfazalarıyla berâber beyâz Mecîdiye on dokuz guruş i'tibârıyla birinci 'Osmânî 360, ikinci 295, üçüncü 135, dördüncü 131; birinci Mecîdî 410, ikinci 295, üçüncü 135, dördüncü 115, beşinci 105 guruştur.

Gümüş Silistre, Kırım, Karadağ, Kars, Bosna, Atîk Girid, Tahlîsiye, İmtiyâz madalyaları 20 guruştur.

Hıtta-i Yemâniyye, Akka, Büyük Kürdistan, Rusya Muhârebe Madalyası 13, Küçük Kürdistan 10, Küçük Sanâyi' 12, Plevne 8, Tarz-ı Cedîd-i Girid ve Liyâkat 5 guruş 15 para, Tarz-ı Cedîd Madalya 7 guruş 20 paradır.

Altun Büyük İmtiyâz 505, Tarz-ı Cedîd-i Girid 101, Liyâkat 116, Tarz-ı Cedîd Madalya 176 guruş 30 paradır. Muhârebede zâyi' edilen madalyaların bedeli alınmaz.

Bu fi'âtlardan başka her biri için pul parası olmak üzere kırkar para daha Meskûkât İdâresine i'tâ kılınır.

Para posta ile makām-ı Ser-'askerîye takdîm edilir. Oradan **[540]** Meskûkât-ı Şâhâne İdâre-i Behiyyesine gönderilerek nişân ve madalyalar aldırılıp ordularına irsâl kılınır.

'Asker Firârîsi İhbâriyesi Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğü efrâdından olduğu hâlde firâren geçenlerde …'de der-dest ve ordu-yı hümâyûna i'zâm olunan …li …. bin …'in i'tâsı iktizâ eden ihbâriyesinin henüz verilmediğinden bahs ile îcâbının icrâsı …li … bin … nâm kimse tarafından istid'â edilmiş olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında...

İhtâr

'Asker firârîlerini der-dest edenlere firârînin taburundan ihbâriye nâmıyla dörder beyâz Mecîdiye verilir. Bu para evvelce tabur icmâllerinin müteferrikasına –ma'âş kısmına– masraf kaydolunarak mu'ahharan neferin ma'âşlarından bi't-tahsîl îrâd kaydedilir.

Bir Zâbitin Harc-ı Râhı Verildiğine Dâ'ir

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun… Bölüğü **[541]** yüzbaşılığına bu kerre terfî'an ta'yîn olunan … Efendi'nin …'den merkez-i me'mûriyeti olan … kadar îcâb eden … guruş harc-ı râhı …'den kendine i'tâ kılındığı beyânıyla terkîm … ibtidâr olundu. Ol bâbda...

Bir Taburun Lüzûm-ı Muhâsebesine Dâ'ir

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu hesâbâtında ba'zı gûnâ uygunsuzluk ve sû-i isti'mâl vukû' bulmakta idüğü istihbâr kılındığından mahallince bir komisyon teşkîl olunarak … senesi ibtidâsından … senesine

kadar rü'yet-i muhâsebesiyle netîce-i hâlin iş'âr ve tanzîm olunacak defterlerinin tesyâr olunması Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle tavsiye olunur ol bâbda...

İhtâr

Bir taburun hesâbâtında dâ'î-i şübhe bir hâl istihbâr veyâ hissedilir ise mahallince işin ehemmiyetine göre ordu ve fırka merkezlerince îcâb edenlerden mürekkkeb bir komisyon teşkîl ve hesâb rü'yet edilir.

Netîce-i muhâsebede tabur meclisi tarafından tazmîn ettirilmek üzere bir açık zuhûr ettiği hâlde bu açık zuhûr eden **[542]** senelerdeki meclis zâbitânına tazmîn ettirilir. Hattâ hesâbı rü'yet etmek üzere başka mahalden kâtib ve zâbit gönderilmek lâzım gelir ise bunların harc-ı râhları da o meclis zâbitânına tesviye ettirilir.

Zuhûr eden açık ihtilâstan ileri gelmiş olduğu takdîrde netîce-i muhâsebeyi müş'ir tanzîm olunan defter Dîvân-ı Harbe havâle edilir. Dîvân-ı Harbce muhâkemeleri icrâ kılınır.

Dîvân-ı Harbin vereceği hüküm üzerine mezkûr açık tazmîn ettirildikten başka meclis hey'eti hakkında mücâzât edilir.

Muhâkeme altına alınan ve hesâbdan dolayı mahbûs olan zâbitâna netîce-i hâle kadar yalnız bir nefer ta'yîni verilip kusûr-ı muhassasâtı tevkîf edilir.

Tekā'üd Sandığı 'Â'idâtı Gönderildiğine Dâ'ir

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunda terfî'i icrâ olunan zâbitânın fark-ı muhassasâtından mütehassıl … guruş ile meblağ-ı mezbûrun kimlere 'â'id olduğunu mübeyyin olan cedveli leffen takdîm-i pîşgâh-ı nezâret-penâhîleri kılındığından îcâbının icrâ ve makbûz 'ilm ü haberinin isrâ buyurulması bâbında...

[543]

İhtâr

Tekā'üd Sandığına 'â'id olan para her tabur tarafından doğrudan doğruya Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerîde bulunan "Tekā'üd-i 'Askerî Sandığı Nezâretine" gönderilir. Gönderilen paranın posta ücreti derûnundan tesviye edilir.

Nakden Tekā'üd Sandığına gönderilecek para terfî'-i rütbe eden zâbitânın birinci aylıklarının fark-ı ma'âş ve ta'yînâtından, aklâm-ı ordu-yı hümâyûndaki sivil küttâb-ı 'askeriyyenin kıste'l-yevm ve eyyâm-ı hâliye ma'âşlarından 'ibârettir.

Posta-hâne ve bank vâsıtasıyla gönderilen akçenin Nezâret Sandık Emînliğine mahsûs mühür ile i'tâ kılınacağı meşrût tutulur.

Paranın vusûlünde nezâret, matbû' ve mühürlü bir 'ilm ü haber gönderir. Bankalardan alınacak çeklerin zahrına paranın cins ve mikdârı Türkçe yazı ile işâret edilir.

Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerîde bir de Musâbîn-i 'Askeriyye Sandığı vardır. Bu sandık için olan komisyon-ı 'âlînin riyâseti lutfen taraf-ı bâhirü'ş-şeref-i hazret-i pâdişâhîden kabûl buyurulmuştur.

Terfî'-i rütbe ve sınıf edenlerin ikinci aylıklarının yüzde beşleri bir def'aya mahsûs olmak üzere bu komisyonun sandığına verilir.

[544] Sandık; hânesi muhterik olan sâ'ir sûretle musâb olarak muhtâc-ı i'âne bulunan bi'l-cümle mensûbîn-i 'askeriyyeye i'âne için teşkîl buyurulmuştur.

Komisyon re'îs-i sânîsinin taht-ı riyâsetinde olarak haftada iki def'a ictimâ' eder. Fevka'l-'âde ictimâ'ı için keyfiyet 'atebe-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhîye 'arz ile irâdesi şeref-sünûh buyurulur.

Bu sandıktan istifâde hakkı sandığın tezyîd-i sermâyesi için 'â'idât verenlere mahsûstur. Hâne inşâsı, izdivâc etmek gibi ihtiyâc sebebiyle sandığa mürâca'at edenlere bi't-tahkîk ma'âşlarından tevkîf olunmak üzere yüzde altı fâ'iz ile akçe ikrâz edilir.

Mülâzımdan kolağasına kadar zâbitânın iki, alay emînlerinden mîralaya kadar olan ümerânın bir buçuk, andan yukarıki rütbelerin bir senelik ma'âşlarının nihâyet rub'una kadar ikrâz edilebilir.

İkrâz edilenlerin deynleri hitâm bulduktan sonra iki sene geçmedikçe ikinci def'a olmak üzere akçe ikrâz edilmez.

Borcu ödenmezden evvel vefât edenler bulunur ise düyûn-ı mütebâkiyyesi muhallefâtından istîfâ olunamadığı sûrette 'Askerî Tekā'üd Sandığı vâsıtasıyla eytâm ve erâmil ma'âşlarından münâsib mikdârı tevkîf kılınarak komisyon sandığına verilir.

Muhârebede şehîd olan, ecel-i mev'ûduyla ölmeyerek bir kazâ ile **[545]** ve ta'kîb-i eşkıyâda vefât eden zâbitânın deynleri afv olunarak kaydı kapatılır.

Bir muhârebe vukû'unda i'lân-ı harbden i'tibâren hitâm-ı muhârebeye kadar sandık ta'tîl-i mu'âmele eder.

Bir Binâya Paratoner (Siper-i Sâ'ika) Rekzi Lüzûmuna Dâ'ir

…'de bulunan Alay taburlara mahsûs olan cebe-hânenin muhâfazası için bu kerre sâye-i hazret-i pâdişâhîde müceddeden inşâ edilen cebe-hâneliğe bir de paratoner rekzi lâzımeden bulunmuş olmağla nâkili … arşun tûlunda olmak üzere birtakım paratonerin irsâl ve mu'ahharan gönderilmek üzere mikdâr-ı esmânının iş'ârı husûsunun lüzûm-ı 'arz u iş'ârı ol bâbdaki evrâk üzerine Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden ifâde kılınmış olmağla, ol bâbda...

Diğeri

…'deki redîf ve 'ilâve taburları cebe-hânesinin muhâfazasıçün cebe-hânelik ittihâz olunan binâya bir paratoner rekzi lüzûmuna dâ'ir kumandanlığından vürûd eden tahrîrât üzerine fi'l-hakîka mezkûr cebe-hânenin emsâli vechile tehlikeden muhâfazası zımnında **[546]** bir paratonerin rekzine ihtiyâc olduğu ve … metre tûlunda nâkili olmak ve esmânı mu'ahharan takdîm kılınmak üzere bir takım paratonerin irsâl buyurulması husûsunun huzûr-ı 'âlî-i sipeh-dârîlerine 'arz u iş'ârı lüzûmu bi'l-havâle Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden ifâde olunmağla ber-vech-i ma'rûz îfâ-yı muktezâsı.

İhtâr

Îcâb eden mahalle paratoner rekzi lâzım geldikte ba'zı mahallerde tesâdüf edilen müşkilâta mahal kalmamak üzere paratoner ile nasıl rekz olunması lâzım geleceğine dâ'ir ber-vech-i âtî ma'lûmâtın yazılması tensîb edilmiştir.

Paratoner başlıca üç parçadan 'ibârettir. Birincisi: 15 ilâ 20 metre irtifâ'ında yuvarlak "üstüvânî" ahşâb bir direktir. İkincisi: Bir metre irtifâ'ında bir sap. Üçüncüsü: Platinden yâhûd müzehheb bakırdan ma'mûl yukarısı "kısm-ı 'ulyâsı" şeker külâhı gibi "mahrûtiyyü'ş-şekl" iki santimetre kutrunda, on yedi santimetre irtifâ'ında "uc"dan 'ibârettir. İşbu uc, direğin re'sine te'sîs edilir. Ya'ni direğin başı tarafına yerleştirilir.

Seyyâle-i elektrikiyyeyi "yıldırım denilen mâdde" yerin altına götürmek **[547]** için kırmızı bakır tellerden urulmuş "nâkil" denilen bir ip dahi sapa güzelce rabtedilmiştir.

Nâkil, direğin yukarısından aşağıya kadar gergin durmak için nâkilin nihâyetine ağırca bir cisim bağlanılır.

Paratoner direği tûlunca direğin birkaç yerine telgraf direklerinde olduğu gibi porselenli çiviler çakılarak nâkil bu porselenlerin arasından aşağıya sarkıtılır. Nâkilin örülmüş tellerden yapılmış olması şart değildir. Demir veyâ bakır çubuklar da olabilirler ise de konulacak mahallin i'vicâcâtına teba'iyet edemeyeceğinden eğrilmek doğrulmak, istenilen mahalle getirilebilmek üzere tellerden yapılmış olması tercîh edilmiştir.

Paratoner binânın şimâlinde en ziyâde fırtınaya ma'rûz olan mahallere dikilir. Seyyâle-i elektrikiyyenin şiddetli cereyânlarında, ya'ni yıldırımın çok olduğu zamânlarda binâya sıçrayıp da zarar verememesi için paratoner direği binâdan beş altı metre kadar uzakça dikilir. Direk münâsib bir iskele veyâhûd pâyendelerle güzelce tahkîm ve teslîs edilir.

Paratoner direği bu sûretle dikildikten sonra paratonerin cezb edeceği yıldırımı yerin altına götürmek üzere direğin yakınına bir de kuyu kazılır. Kuyunun derinliği için bir had yok ise de su çıkıncaya kadar kazılmaya devâm edilir. Bunun ile berâber **[548]** her yerde birkaç metre derinliğinde su çıkamayacağından üç metre kadar kazıldıkta su çıkmaz ise kuyunun içerisine hemân bir metreye karîb kalınlıkta kömür tozu dökülerek nâkili kömür tozu arasına sokmalıdır.

Eğer kazılan mahalde bir buçuk metrede su çıkar ise kuyunun derinliği kâfîdir. Su çıkmayıp da kömür tozu konulacak olduğu takdîrde az çok kuyunun içinde rutubet hâsıl olmak için kuyuya doğru birtakım akıntılar vermek îcâb eder.

Kuyu bu vechile kazıldıktan sonra az zamânda bozulmaması için kuyunun içi taş duvar ile güzelce örülmelidir.

Dikilen bir paratoner; direğinin yüksekliği kaç metre ise zı'fı nısf-ı kutr olmak, direğin dibi merkez i'tibâr edilmek üzere resm olunacak bir dâ'irenin sathını muhâfaza edebilir.

Bu sûrette yıldırımdan muhâfaza edilmek için paratoner dikilecek bir binânın paratoner dikilecek nokta ile binânın diğer köşesinde ve üç metre kadar uzaklığında bulunan nokta arasındaki mesâfenin nısfı kadar bir yükseklikte direk dikilmesine ihtiyâcı görünür.

El-hâsıl bir paratoner kā'idesi merkez-i irtifâ'ının zı'fı nısf-ı kutr olmak üzere resm olunmuş dâ'ire-i müsteviye dâhilini muhâfaza eder. **[549]** Bu hâlde 15 metre yüksekliğinde bir paratoner 30 metre nısf-ı kutrunda bir dâ'ireyi muhâfaza edebilir.

Bir Zâbite Sılaya Ruhsat Verilmesi Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb Topçu … Alayının … Taburu Kolağası … Efendi bin …'in hem umûr-ı zâtiyyesini tesviye hem de sıla etmek üzere … mâh müddetle memleketi olan Trabzon'a 'azîmetine ruhsat i'tâsını müsted'â verdiği 'arz-ı hâl üzerine cereyân eden mu'âmeleye nazaran mûmâ-ileyhin infikâkinde mahzûr olmadığı gibi kendi dahi ahlâk-i hasene ashâbından bulunduğu ve fi'l-hakîka … senedir sılaya gitmediği anlaşılmasından dolayı mezkûr 'arz-ı hâli Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle leffen takdîm-i huzûr-ı 'âlî-i sipeh-dârîleri kılınmış olmağla ber-vech-i ma'rûz îfâ-yı muktezâsı bâbında...

Tebdîl-i Havâ İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu Süvârî … Alayının … Bölüğü Yüzbaşısı … Efendi bin …'nin muhtâc-ı tebdîl-i havâ olduğundan bahs ile verdiği 'arz-ı hâl üzerine mu'âyenesi bi'l-icrâ üç mâh **[550]** müddetle memleketi bulunan …'da tebdîl-i havâ etmesi lüzûmu Meclis-i Sahîhten [Sıhhiyeden] bâ-mazbata beyân olunmuş ve 'arz-ı hâl-i mezkûr Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle leffen 'arz u takdîm kılınmış olmağla muktezâsının îfâsı

husûsuna müsâ'ade-i celîle-i dâver-i ekremîlerinin râyegân buyurulması bâbında...

Cerîde-i 'Askeriyye Bedeli Takdîmi İçin

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb erkân ve ümerâ ve me'mûrîn-i sıhhiyyenin üç yüz on beş senesi Cerîde-i 'Askeriyye ve Tıbbiyye bedelâtı olan … guruş Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle postaya teslîmen ve alınan posta 'ilm ü haberi leffen takdîm ve irsâl kılınmış olmağla ashâbına verilmek üzere îcâb eden makbûz 'ilm ü haberlerinin irsâli husûsuna müsâ'ade-i celîle-i Ser-'askerîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında...

İhtâr

Fermânlı zâbitândan mîralay rütbesine kadar Cerîde-i 'Askeriyye'nin bir senelik bedeli 75, andan müşîrân-ı 'izâm hazerâtına kadar 100 guruştur. Cerîde-i Tıbbiyye'nin bir senelik bedeli 22 guruş 20 paradır. Bu cerîde bedellerinin makbûz 'ilm ü haberlerine yapıştırılmak **[551]** üzere pul bahâsı olarak başkaca onar para ahz edilir.

Cerîde bedelleri Mart ma'âşlarından tevkîf edilerek ordulara, ordulardan dahi makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm edilir.

Makām-ı Ser-'askerîce mu'âmele-i lâzımesi Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin şu'be-i mahsûsası tarafından icrâ kılınır. Etibbâ-yı 'askeriyye ümerâsının 75 guruş cerîde bedelinden elli iki buçuk guruş Cerîde-i 'Askeriyye, yirmi iki buçuk guruş Cerîde-i Tıbbiyye bedelidir.

Mîralay rütbesinden i'tibâren alınmakta olan yüz guruştan yetmiş yedi guruş yirmi parası Cerîde-i 'Askeriyye, yirmi iki buçuk guruşu Cerîde-i Tıbbiyye bedelidir.

Sipâriş Kat'ı İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun Tabîbi Kolağası … Efendi'nin Dersa'âdet'teki 'â'ilesini nezdine celbetmiş olduğu beyânıyla sipâriş olan … guruşun sene-i hâliye … mâhı ibtidâsından i'tibâren kat'ı hakkında verdiği 'arz-ı hâl Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle leffen takdîm-i pîşgâh-ı 'âlî-i cenâb-ı Ser-'askerîleri kılınmış olmağla, ol bâbda...

[552]

Eczâ-yı Tıbbiyye Defteri Takdîmi İçin

… Ordu-yı Hümâyûnun merkez ve mevâki' hasta-hânelerinde üç yüz on beş senesi Mart'ı ibtidâsından Şubât'ı nihâyetine kadar bir sene zarfında sarfına lüzûm görülen eczâ-yı tıbbiyyenin cins ve mikdârını mübeyyin tanzîm kılınmış olan defteri Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle leffen takdîm-i huzûr-ı 'âlî-i sipeh-dârîleri kılınmağın ol bâbda...

İhtâr

Eczâ-yı tıbbiyye defterleri orduların eczâcıbaşıları taraflarından tanzîm edilir. Zîrleri mühürlenerek merkez hasta-hâneleri meclis-i sıhhiyyesine verilir. Sıhhiye Meclisi tedkîk ettikten sonra lüzûmunu altına mazbata eder. Ordu ser-tabîbleri bir takrîre rabten ordu-yı hümâyûnlara takdîm eder. Takrîr ile defter Levâzım Dâ'iresine havâle olunur. Levâzım Dâ'iresinin Dördüncü Şu'besi de makām-ı Ser-'askerîye takdîm olunması lüzûmunu i'lâm eyler. Bu i'lâm üzerine tahrîrâtı yazılarak makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye gönderilir.

Muhallefât İçin

Vefeyât-ı 'askeriyyeden künyesi leffen 'arz u takdîm kılınan İzmirli **[553]** Ali bin Hasan'ın ordu-yı hümâyûn hârici ahâlîsinden olduğu cihetle künyesi zîrinde cinsi muharrer olan beş yüz seksen beş guruş esmân-ı muhallefâtının Dersa'âdet'çe zuhûr edecek vârislerine verilmek üzere postaya teslîmen ve alınmış olan posta 'ilm ü haberi leffen takdîm-i huzûr-ı sâmî-i Ser-'askerî kılındığından ol bâbda...

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb alay ve taburlar efrâdından tevârîh-i muhtelife ile vefâtı vukû' bularak buraca vârisleri zuhûr etmeyenlerin esmân-ı muhallefâtları olan guruş … postaya bi't-tevdî' alınan posta 'ilm ü haberiyle müteveffâ-yı merkûmenin künyelerini ve her birinin mikdâr ve cins-i muhallefâtını mübeyyin tanzîm olunan defteri Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle leffen takdîm-i huzûr-ı 'âlî-i sipeh-sâlârîleri kılınmış olmağla, ol bâbda...

Piyâde Dâ'iresine Mahsûs Kuvve-i 'Umûmiyye Jurnali Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûna mensûb nizâmiye redîf ve 'ilâve taburları taraflarından üç ayda bir kerre Piyâde Dâ'ire-i 'Aliyyesine takdîm olunacak matbû' kuvve-i 'umûmiyye jurnalleri kalmadığından bi'l-bahs celbi lüzûmu her taraftan iş'âr olunmakta bulunduğu cihetle îcâbı kadar tehî jurnal evrâkının irsâl buyurulması lüzûmunun 'arz u izbârı Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden ifâde olunmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında...

[554]

Kuvve-i 'Umûmiyye Jurnal İrsâli Hakkında Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyetine

Fırka-ı 'âcizî dâhilindeki taburlardan ordu-yı hümâyûna takdîm olunacak matbû' kuvve-i 'umûmiyye jurnalleri kalmadığı beyânıyla lüzûmu mikdârının bi'l-celb irsâli husûsu mezkûr taburlardan bâ-takrîr ifâde olunmakta bulunduğu cihetle esmânı mu'ahharan tahsîl ve takdîm olunmak üzere îcâbı kadar tehî jurnalin ordu-yı hümâyûn matba'asından isbâl ve pusulasının tesyârı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i cenâb-ı müşîrîlerinin bîdirîğ buyurulması bâbında...

Teşekkür Mazbatası Takdîmi Hakkında

Velî-ni'met-i bî-minnetimiz, şehriyâr-ı 'âlî-tebâr, tâcdâr-ı me'âlî-şi'âr efendimiz hazretlerinin 'asâkir-i nusret-me'âsir-i hazret-i hilâfet-penâhîleri haklarında, bî-dirîğ buyurula gelen eltâf u 'inâyât-ı seniyye-i cenâb-ı zıllullâhîleri âsâr-ı bâhiresinden olmak üzere bu havâlide ârâm-sâz-ı besâlet olan cünûd-ı zafer-nümûd-ı şâhânelerinin bu def'a selâm-ı selâmet-encâm-ı hazret-i pâdişâhî ile taltîf ü tesrîr buyurulmuş olmasından dolayı teşekkürü hâvî tanzîm olunan bir kıt'a mazbata-i 'umûmiyye 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ kılınmak üzere leffen takdîm-i pîşgâh-ı **[555]** 'âlî-i cenâb-ı Ser-'askerî kılınmış olmağla, ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Diğeri

Velî-ni'met-i bî-imtinân, pâdişâh-ı me'âlî-unvân efendimiz hazretlerinin istikmâl-i levâzım-ı satvet ve istihsâl-i vesâ'il-i saltanat emrinde ibzâl buyurulmakta olan 'inâyât-ı seniyye-i şehriyâr-ı a'zamîleri cümle-i celîlesinden olmak üzere bu kerre … Ordu-yı Hümâyûnun … Alayı için taraf-ı bâhirü'l-lutf ve'ş-şeref-i hazret-i satvet-penâhîden sûret-i mahsûsada olarak i'mâl ve lutfen irsâl buyurulan livâ-yı zafer-ihtivâ hakkında teşekkürü hâvî tanzîm olunan bir kıt'a mazbata-i 'umûmiyye 'arz-ı 'atebe-i süreyyâ-mertebe-i cenâb-ı şehin-şâhî kılınmak üzere leffen takdîm-i huzûr-ı 'âlî-i …leri kılınmış olmağla, ol bâbda...

İhtâr

Teşekkür mazbatalarının leffiyle yazılacak inhâlar bu tarzda yazılır. Yukarıdaki müsveddelerden birincisinde olan "cenâb-ı 'askerîleri" 'ibâresi ve ikinci müsveddede noktalarla gösterilen boş mahallin birine "Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesine" yazılarak Başkitâbet'e tahrîr kılınabileceği gibi bu mahallere "Taraf-ı 'âlî-i müşîrîlerine" **[556]** 'ibâresi tahrîr olunarak kumandanlıklardan Müşîriyete dahi yazılabilir. Mevâdd-ı sâ'ire hakkında yazılacak inhâlarda dahi yalnız nev'-i eltâf-ı seniyye zikredilerek bu tarzda yazılır. Şu kadar ki "hüsn-i ibtidâ" olmak üzere yukarılarda berâ'at-i istihlâl kā'idesine tevfîkan yazılan ta'bîrâttan nev'-i 'inâyât-ı pâdişâhîye göre ta'bîrât intihâb kılınarak yazılmalıdır.

Bir Tabur Binbaşısı Tarafından Yevmiye Jurnali Takdîmi Hakkında

Mensûb olduğum … Alayın … Taburunun sene-i hâliye … mâhı ibtidâsından … gününe kadar tanzîm olunan … kıt'a yevmiye jurnali "ordu-yı hümâyûna takdîm olunmak üzere" merbûtan 'arz u takdîm kılınmış olmağla, ol bâbda...

İcmâl Takdîmi Hakkında

Mensûb olduğum … Alayın … Taburunun sene-i hâliye … mâhına mahsûben tanzîm olunan … kısmı icmâlleri ordu-yı hümâyûna takdîm olunmak üzere merbûtan "pîşgâh-ı 'âlî-i kumandanîlerine" takdîm kılınmış olmağla, ol bâbda...

[557]

İhtâr

Ba'zı ordularda tesrî'-i mu'âmelât-ı hesâbiyye için icmâl ve jurnaller alay ve taburlardan silsile-i merâtib-i 'askeriyye kā'idesine tevfîk edilmeyerek doğrudan doğruya ordu-yı hümâyûnlara, yâhûd levâzım dâ'ireleri re'îslerine takdîm edilir. Bu hâlde takrîrlerdeki "Ordu-yı Hümâyûna takdîm olunmak üzere" ta'bîrleri yazılmaz. "Şu kadar jurnal, şu kadar nüsha icmâl 'arz u takdîm edildi" denilir.

Çizme İ'tâsı Te'kîdi

… mensûb olduğum … Alayın … Taburu efrâdının mî'âdı hulûl eden ve ta'mîr dahi kabûl etmez bir hâle gelen çizmelerine mukābil … çift çizmenin ordu-yı hümâyûn anbârından i'tâsı lüzûmuna dâ'ir takdîm olunan … numerolu … târîhli mazbata üzerine mezkûr çizmelerin henüz i'tâ buyurulmadığına ve ta'lîm ve hidemât-ı sâ'irenin mihver-i lâyıkında icrâ ve îfâsı için çizmeye olan ihtiyâc şu aralık fevka'l-'âde kesb-i şiddet ettiğine binâ'en icrâ-yı îcâbı bâbında...

[558]

Sakkā Fuçısı Hakkında

Mensûb olduğum tabura ordu-yı hümâyûn anbârından … târîhinde i'tâ buyurulan … çift sakkā fuçısı şimdiye kadar arasıra ta'mîr ettirilerek isti'mâl olunmuş ise de artık ta'mîr kabûl etmez bir hâle geldiklerine ve lüzûmları ise müstağnî-i 'arz u beyân bulunduğuna mebnî merbût mazbata mûcebince … çift fuçının mezkûr anbârdan i'tâsı husûsuna müsâ'ade buyurulmak zımnında îcâbının icrâsı bâbında...

Elbise Hakkında

Mensûb olduğum Süvârî … Alay efrâdının lâbis oldukları elbisenin mî'âdları pek çok zamân evvel hulûl etmiş ve artık ta'mîr kabûl etmez bir hâle gelmiş olduğuna mebnî merbût mazbata mûcebince … takım elbisenin ordu-yı hümâyûn müteferrika anbârından i'tâ buyurulması bâbında…

Vukû'ât Defteri Hakkında

Mensûb olduğum … Alayının … Taburunun sene-i hâliye Nîsân mâhına mahsûben tanzîm olunan bir kıt'a vukû'ât defteri zîri **[559]** mazbatalı olduğu hâlde merbûtan 'arz u takdîm kılınmış olmağla, ol bâbda...

İhtâr

Her alay ve taburdan beher ay nihâyetinde vukû'ât defteri takdîm edilir. Vukû'ât olmadığı hâlde dahi olmadığına dâ'ir bir mazbata yapılır.

Ta'mîrât Hakkında

Mensûb olduğum … Alayının … Taburunun ikāmet etmekte olduğu koğuşların kâffesinin üzeri esnâ-yı bârânda akmakta olduğuna mebnî îcâb eden aktarması için iktizâ-yı hâlin icrâ buyurulması bâbında emr ü fermân...

Diğeri

Mensûb olduğum Redîf … Taburunun … mevki'indeki debboyunun muhtâc-ı ta'mîr görünmesine ve bârân esnâsında üzeri de akarak esliha ve eşyâ-yı sâ'ire müte'essir olmasına mebnî lede'l-keşf … guruş sarfıyla ta'mîr ve aktarmasının icrâsının mümkün olacağı anlaşılarak tanzîm edilen keşif defteri leffen takdîm kılınmış olmağla sür'at-i îfâ-yı muktezâsı bâbında...

[560]

Cevâben Yazılanlar

Makām-ı Ser-'askerîden Ordu ve Fırka Kumandanlarına

Şu'be Müdîrliği İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu Levâzım Dâ'iresinin münhal olan … Şu'besi müdîrliğine dâ'ire-i mezkûre … Şu'besi müdîr mu'âvini … Efendi'nin ta'yîni husûsuna … numerolu … târîhli tahrîrât-ı devletleri üzerine bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-müte'allik buyurulmuş ve irâde-i seniyye târîhi olan … senesi… gününden i'tibâren Dâ'ire-i 'askeriyyece mu'âmelât-ı mukteziyyesi icrâ ettirilmiş olduğundan Orduca îcâbının

icrâsıyla ilk fark-ı ma'âşının Tekā'üd-i 'Askerî Sandığına ve ikinci aylığından dahi bir def'alık olarak yüzde beşinin Muhtâcîn-i 'Askeriyye Komisyon-ı 'âlîsi Sandığına irsâli husûsunun sevk-i 'âlî-i müşîrânelerine lüzûm-ı iş'ârı Muhâsebât Dâ'iresinden ifâde kılınmış olmağla ber-vech-i muharrer îfâ-yı muktezâsı bâbında...

[561]

Terfî'-i Rütbe İçin

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun münhal olan binbaşılığına Ordu-yı mezkûr … Alayının … Taburu Kolağası … Efendi'nin lüzûm-ı ta'yînine dâ'ir vârid olan … numerolu … târîhli tahrîrât-ı devletleri üzerine bi'l-istîzân … târîhiyle irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârî şeref-sünûh buyurulmuş ve îcâb eden emr-i 'âlîsi de leffen irsâl kılınmış olmağla muktezâsının îfâsı zımnında Piyâde Dâ'iresi ifâdesiyle terkîm-i nemîka-i muhlisîye ibtidâr kılındı, ol bâbda...

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayın … Taburunun … Bölüğü Yüzbaşısı … Efendi'nin Ordu-yı mezkûrun münhal olan … Alayının … Taburu kolağalığına nasb ü ta'yîni hakkında tevârüd eden … numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyye-i müşîrîleri üzerine bi'l-istîzân mûmâ-ileyhin ol vech ile icrâ-yı terfî'i husûsuna irâde-i seniyye-i hazret-i tâcdârî şeref-müte'allik buyurularak nâmına yazılan buyruldu leffen irsâl kılınmış olmağla Piyâde Dâ'iresi ifâdesiyle terkîm-i nemîka-i hâlisîye ibtidâr kılındı, ol bâbda...

[562]

Eşyâ Gönderildiğine Dâ'ir

Levâzım Dâ'iresi Üçüncü Şu'besi ifâdesiyle vârid olan … numerolu … târîhli tahrîrât-ı âsafâneleri cevâbıdır. Ordu-yı hümâyûnun alay ve taburları için istenilen … kalem eşyâ melfûf pusulası mûcebince Sevkiyyât-ı 'Askeriyye Komisyonunda müstahdem … teslîmen bu kerre irsâl kılınmış olmağla îcâb eden makbûz 'ilm ü haberinin mûmâ-ileyhe tevdî'an

tesyâr ve keyfiyet-i vusûlünün iş'âr buyurulması siyâkında Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresi ifâdesiyle terkîm-i rakîme-i senâ-verîye ibtidâr kılındı, ol bâbda...

İhtâr

Esliha ve cebe-hâne gibi ehemmiyeti bulunan me'mûr ile sevkine lüzûm görülen eşyâ Sevkiyyât-ı 'Askeriyye Komisyonlarında müstahdem zâbitâna teslîmen sevk edilir. Eşyâ-yı sâ'ire tüccâr eşyâsı gibi vapur ve şimendiferlere teslîm edilerek bilâ-me'mûr gönderilir. Eşyânın cins ve mikdâr ve keyfiyyet-i irsâlini müş'ir yazılacak muharrerât dahi postalara tevdî' kılınır.

[563]

Künye Defteri Takdîmi

Piyâde Dâ'iresi karârıyla şeref-tevârüd eden … numerolu … târîhli emir-nâme-i 'âlî-i cenâb-ı Ser-'askerîlerinin arîza-i cevâbiyyesidir. İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb Piyâde On Beşinci Alayın alayı teşkîl dört taburun bu kerre müceddeden tanzîm olunmuş olan künye defterleri bir torbaya vaz' ve postaya teslîm edilerek takdîm kılındığının Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle 'arz u beyânına mücâseret olundu, ol bâbda...

İhtâr

Künye defterleri altı senede bir def'a tecdîd edilir.

Bir Kātil Hakkında

Muhâkemât Dâ'iresi karârıyla şeref-tastîr ve tesyîr buyurulan … numerolu … târîhli emir-nâme-i 'âlî-i dâver-i ekremîlerinin arîza-i cevâbiyyesidir. Piyâde … Alayının … Taburunun … Bölüğünün … Mangası efrâdından İzmirli … bin …'in keyfiyet-i katlinden dolayı maznûnen cihet-i 'askeriyyede mevkûf bulunan mezkûr Alayın … Taburunun … Bölüğünün … Mangası efrâdından …'in **[564]** mütekaddim evrâkı gönderilmemiş olduğundan cihet-i 'adliyyeye tevdî' olunmak üzere irsâli lüzûmunun 'arz u iş'ârı Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden ifâde kılınmış olmağla, ol bâbda...

İhtâr

Bu gibi katl töhmetiyle müttehem olarak cihet-i 'askeriyyece istintâk altına alınan zâbitân ve efrâd Dîvân-ı Harblerce isticvâb edilir. Evrâkı ordu-yı hümâyûnların erkân-ı harbiyye dâ'irelerine tevdî' kılınır. Dâ'irenin Birinci Şu'besinde bi't-tedkîk tasdîk olunur.

Evrâk ol bâbda yazılacak bir tahrîrât-ı müşîrîye leffen makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye gönderilir. Makām-ı Ser-'askerîden Muhâkemât Dâ'iresine bi'l-havâle oraca tedkîkātı yapılır.

Evrâkın tedkîkātı icrâ edildikten sonra keyfiyet cihet-i 'adliyyeye havâle edilmek, müttehem mülkiye tevkîf-hânesine verilmek üzere evrâk makām-ı Ser-'askerîden ordusuna i'âde olunur.

Ordu-yı hümâyûnlar müşîriyyet-i celîlelerinden, evrâk Vilâyet 'Adliye Müdîriyetine tevdî', müttehem de Cerîde-i 'Askeriyye'den ihrâc edilerek mülkiye tevkîf-hânesine gönderilir.

'Asker Olmazdan Evvel Cinâyet Eden Efrâd Hakkında

Muhâkemât Dâ'iresi karârıyla resîde-i dest-i ta'zîm olan … **[565]** târîhli emir-nâme-i 'âlî-i sipeh-sâlârîleri üzerine icrâ edilen tahkîkāt u tedkîkāt netîcesinde Gümülcine'nin … mahallesi ahâlîsinden olup bu kerre icrâ olunan numero keşîdesinde ismine tertîb-i evvel numerosu isâbet eden Ahmed bin Hasan'ın dâhil-i silk-i 'askerî olmazdan evvel fi'l-i sirkate ictisâr ile cihet-i 'adliyyece taht-ı muhâkemeye alınarak üç sene kürek cezâsına hüküm verilmiş ve merkûm işbu cürmünü taht-ı silâha dehâlet etmezden evvel icrâ etmiş olmasından ve hakkında teşhîr mu'âmelesi yapılmasından dolayı mahkûm olduğu hapis müddetini cihet-i mülkiyyece gördükten sonra silâhaltına alınmak üzere kayıdlarına işâret ettirilmiş olmağla Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle 'arz u beyân-ı hâle ibtidâr kılındı, ol bâbda...

İhtâr

Tâm beş sene hapis cezâsı görmüş olan efrâd hidmet-i 'askeriyyeye kabûl edilir ise de beş sene bir gün hapis cezâsı gören efrâd silâh taşımak şerefinden mahrûm kalır.

Teşhîr mu'âmelesi gören eşhâs da silâhaltında bulunmak meziyetini hâ'iz olamaz. 'Askere girmezden evvel kabâhat eden ve cihet-i mülkiyyece mahkûm edilen mücrimîn hapislerini gördükten sonra hidmet-i 'askeriyyeye kabûl olunabilirler.

[566]

Zamm-ı Muhassasât Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu Topçu … Alayının eczâcısı … Efendi'nin kıdemi cihetiyle mahsûs olan … guruş ma'âşı üzerine … guruş daha 'ilâvesi hakkında vürûd eden … numerolu … târîhli tahrîrât-ı devletleri Sıhhiyye Dâ'iresine bi'l-havâle sûret-i iş'âr-ı müşîrâneleri tensîb kılınarak … târîhinden i'tibâren buraca mu'âmele-i kalemiyyesi icrâ ettirilmiş olmağla orduca da ol vech ile îfâ-yı muktezâsı siyâkında Muhâsebât Dâ'iresi karârıyla terkîm-i nemîka-i muhlisîye ibtidâr kılındı, ol bâbda...

Diğeri

… Ordu-yı Hümâyûnuna mensûb Merkez Hasta-hânesi cerrâhlarından … Efendi'nin zamm-ı ma'âşı lüzûmuna dâ'ir Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle tevârüd eden … numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyye-i müşîrîleri lede'l-havâle hasbe'l-hâl bu gibi zamâ'ime büdcenin müsâ'id olmadığının cevâben iş'ârı sıhhiyye ve muhâsebât dâ'irelerinden ifâde kılınmış olmağla, ol bâbda…

İnşâ'ât Tahsîsâtı Hakkında

Bin üç yüz on beş sene-i mâliyyesi zarfında … Ordu-yı **[567]** Hümâyûnun dâhil-i dâ'iresinde te'sîs ve termîmi lâzım gelen emâkin-i 'askeriyye ve istihkâmât masârifine karşı … numerolu … târîhli tevârüd eden tahrîrât-ı 'aliyye-i devletleri üzerine tahsîs olunan … guruşun melfûf pusulada gösterildiği vech ile îcâb eden havâle-nâmeleri mahallerine vâsıl olmağla İstihkâm ve İnşâ'ât Dâ'iresi ifâdesiyle beyân-ı keyfiyyete ibtidâr kılındı, ol bâbda...

Ta'mîrât Me'zûniyeti Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûn merkezinde bulunan süvârî kışlasının muhtâc-ı ta'mîr görülen ba'zı mahallerinin … guruş sarfıyla icrâ-yı ta'mîri husûsuna me'zûniyet verilmesi hakkında ol bâbda tanzîm olunmuş olan keşif defterinin leffiyle ve Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle vürûd eden tahrîrât-ı 'aliyye-i âsafâneleri lede'l-havâle meblağ-ı mezbûrun sene-i hâliye inşâ'ât tahsîsâtından sarf olunarak mahâll-i mebhûsenin icrâ-yı ta'mîri münâsib olacağı İstihkâm ve İnşâ'ât Dâ'iresinden ifâde olunduğundan ber-vech-i muharrer îfâ-yı muktezâsı bâbında...

Nüfûs-ı Mektûmeden 'Asker Olanların Ma'âşı Hakkında

Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle tevârüd eden … numerolu … târîhli **[568]** tahrîrât-ı 'aliyye-i dâverîleri cevâbıdır. Nüfûs-ı mektûmeden olup da hidmet-i 'askeriyyeye idhâl edilenlere efrâd-ı sâ'ire gibi ma'âş i'tâsı lâzım geldiğinin savb-ı 'âlî-i müşîrânelerine izbârı bi'l-havâle Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinden ifâde kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında...

Zimmet-i Mîriyye Hakkında

Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle vârid olan … numerolu … târîhli tahrîrât-ı devletlerine cevâbdır. … Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğü Yüzbaşısı müteveffâ … Efendi'nin buraca bir gûne zimmet-i mîriyyesi olmadığı 'inde't-tedkîk tebeyyün etmiş olduğunun lüzûm-ı iş'ârı bi'l-havâle Muhâsebât Dâ'iresinden ifâde kılınmış olmağla, ol bâbda...

İhtâr

Vefâtı vukû' bulanların muhallefâtı veresesine verilmezden evvel bir gûne zimmet-i mîriyyesi olup olmadığı makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîden istifsâr edilir.

[569]

Müşîriyetten Kumandanlıklarına

Tahsîsâta mahsûben para verileceğine dâ'ir

Sene-i hâliye tahsîsât havâle-nâmeleri vürûd edinceye kadar mâl sandıklarından 'ale'l-hesâb sûretiyle bâ-sened-i mahsûsa cihet-i 'askeriyyeye akçe i'tâsı husûsunun Mâliye Nezâret-i Celîlesinden me'mûrîn-i mâliyyeye emir verilmiş olduğuna dâ'ir şeref-tevârüd eden … târîhli telgraf-nâme-i Ser-'askerîden bahs ile bu kerre vilâyât defterdârlıklarına teblîgāt-ı lâzıme icrâ olunduğunun taraf-ı sa'âdetlerine iş'ârı vârid olan … numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyyeleri üzerine bi'l-havâle Levâzım Dâ'iresinden ifâde kılınmış olmağla, ol bâbda...

Terfî'-i Rütbe Cevâbı

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu Kolağası … Efendi'nin münhal taburlardan birine terfî'an ta'yîni hakkında vârid olan … numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyyeleri Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresine lede'l-havâle mûmâ-ileyhin … kıdemlisi bulunduğunun yoklamaca tebeyyün etmesine nazaran icrâ-yı iş'âr-ı 'âlîlerinin mümkün **[570]** olamayacağı ifâde olunmuş olmağla beyân-ı hâle ibtidâr kılındı, ol bâbda...

Nişân Hakkında

… Alayın … Taburunun meşhûd olan hidemât-ı müstahsenesinden dolayı … numerolu ve … târîhli tahrîrât-ı 'aliyyeleri üzerine makām-ı sâmî-i Ser-'askerîye lede'l-iş'âr mûmâ-ileyhin … rütbeden bir kıt'a … nişân-ı zî-şânıyla taltîfi icrâ buyurularak mezkûr nişân postaya teslîmen ve berât-ı 'âlîsiyle nişânın posta 'ilm ü haberi leffen irsâl kılınmış olmağla mûmâ-ileyhten alınacak pullu makbûz 'ilm ü haberinin irsâli Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle beyân olunur ol bâbda...

Sipâriş Kat'ı Hakkında

İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb Nizâmiye On Beşinci Alayın İkinci Taburunun Birinci Bölüğü Yüzbaşısı Ali Ağa'nın … numerolu … târîhli

tahrîrât-ı 'aliyyelerine leffen irsâl kılınan istid'âsı üzerine lede'l-iş'âr Dersa'âdet'te sipârişi olan … guruşun sene-i hâliye **[571]** … mâhı ibtidâsından i'tibâren kaydının terkîn olunduğu cevâben şeref-tevârüd eden emir-nâme-i 'âlî-i sipeh-dârîde emr ü iş'âr buyurulmuş olmağla Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle beyân-ı keyfiyyete ibtidâr kılındı, ol bâbda...

Cerîde-i 'Askeriyye Bedelâtı 'İlm ü Haberi Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … ve … Alayları ümerâsının … numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyyeleriyle irsâl buyurulan sene-i hâliye Cerîde-i 'Askeriyye bedelleri lede't-takdîm ümerâ-yı mûmâ-ileyhim nâmına olarak makām-ı sâmî-i Ser-'askerîden vürûd eden … kıt'a makbûz 'ilm ü haberi Levâzım Dâ'iresi ifâdesiyle leffen irsâl-i sûy-i sa'âdetleri kılınmış olmağla, ol bâbda...

İnşâ'ât ve Ta'mîrât Hakkında

Redîf … Taburun muhtâc-ı ta'mîr olduğu … numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyyeleriyle bildirilen cebe-hâneliğinin Ordu-yı Hümâyûnun me'zûniyeti nisbetinde olan beş yüz guruş sarf olunarak mezkûr taburca ta'mîr ettirilmesi ve mu'ahharan meblağ-ı mezbûrun **[572]** ordu-yı hümâyûn hazînesinden nakden gönderilmek üzere sarfiyyât-ı vâkı'anın defteriyle zîri Belediyeden dahi tasdîkli makbûz senedlerinin gönderilmesi lüzûmunun cevâben iş'ârı bi'l-havâle Levâzım Dâ'iresi Birinci Şu'besinden ifâde olunmağla ber-minvâl-i muharrer îfâ-yı muktezâsı bâbında…

Diğeri

…'de inşâsı lüzûmu … numerolu … târîhli tahrîrât-ı kerîmâneleriyle iş'âr buyurulan debboyun me'zûniyet-i resmiyyesi bu kerre şeref-tevârüd etmiş ve keşfi vech ile masârif-i inşâ'iyyesi bulunan … guruşun bu bâbda teşkîl edilecek komisyonun mazbatasıyla mahallî mâl sandığından i'tâ ü tesviyesi hakkında … Vilâyet-i Celîlesinden … Sancağı Mutasarrıflığına dahi emir verdirilmiş olduğundan mahallince usûlüne tevfîkan bir komisyon teşkîl ettirilerek resmine tamâmıyla muvâfık olarak hemân inşâ'âta başlattırılması ve masârif-i vâkıa'asını mübeyyin komisyon tarafından her

ay nihâyetinde tanzîmi îcâb eden îrâd ve masraf cedveliyle musaddak ve pullu makbûz senedâtının irsâli ve târîh-i bed'inin iş'ârı lüzûmunun savb-ı sa'âdetlerine izbârı erkân-ı harbiyye ve levâzım dâ'irelerinden ifâde kılınmış olmağla ber-vech-i meşrûh îfâ-yı muktezâsına himmet buyurulması bâbında...

[573]

Diğeri

Lülebergos 'İlâve Alayının cebe-hânelik ittihâz ettiği binâya rekzi lüzûmu … numerolu … târîhli tahrîrât-ı vâlâlarında iş'âr olunan paratoner melfûf pusulası vech ile bu kerre Dersa'âdet'ten celbolunarak taraf-ı sa'âdetlerine irsâl kılınmış olmağla iktizâ eden direğinin mahallince tedârik ettirilip rekziyle mu'ahharan masârif-i rekziyyesi hazîne-i ordu-yı hümâyûndan gönderilmek üzere tanzîm olunacak defteriyle musaddak ve pullu makbûz senedâtının irsâli lüzûmunun izbârı Levâzım Dâ'iresinden ifâde kılındığından ol vech ile îfâ-yı muktezâsı bâbında...

Tahsîsât Pusulası Gönderildiğine Dâ'ir

… numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyye-i kumandanîleri cevâbıdır:

Fırka-i sa'âdetleri dâhilindeki redîf ve 'ilâve taburlarının sene-i hâliye ma'âş ve ta'yîn kısımları idâresiçün tertîb olunan mebâliğin mikdârını mübeyyin pusulası leffen irsâl-i sûy-i 'âlîleri kılınmış ve mebâliğ-i mezkûrenin tesviyesi husûsu dahi mahalleri me'mûrîn-i mâliyyesine taraf-ı defterdârîden yazılmış olduğundan tekāsît-i **[574]** şehriyyeye taksîmen bâ-senedât-ı mahsûsa mâl sandıklarından emsâli vech ile tahsîl edilmesi lüzûmunun savb-ı sa'âdetlerine izbârı Levâzım Dâ'iresinden ifâde kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında...

Tebdîl-i Havâ Tezkiresi Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburunun … Bölüğü Yüzbaşısı …'nın … numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyyelerine leffen gönderilen evrâkı üzerine Meclis-i Sıhhiyyece mûmâ-ileyhin … müddetle tebdîl-i havâ etmek üzere memleketi olan … 'azîmeti bâ-mazbata ifâde olunarak

yazılan tezkiresi Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle leffen irsâl kılınmış olmağla, ol bâbda...

Sıla Tezkiresi Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûn … Alayının … Taburu Kolağası … Efendi'nin hem … memleketi olan …'deki umûrunu tesviye hem de rahm-i sıla etmek üzere ruhsat i'tâsı hakkında verdiği 'arz-ı hâlin leffiyle … numero … târîhli tahrîrât-ı 'aliyyeleriyle vukû' bulan iş'âr-ı 'âlîleri üzerine mûmâ-ileyhe … mâh ruhsat **[575]** verilerek Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle tastîr edilen tezkiresi leffen irsâl kılınmış olmağla, ol bâbda...

Kuvve-i 'Umûmiyye Evrâkı Jurnaline Dâ'ir

Fırka-i sa'âdetleri dâhilindeki redîf ve 'ilâve taburları tarafından her üç ayda bir def'a ordu-yı hümâyûn Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresine takdîm olunmakta bulunan matbû' kuvve-i 'umûmiyye jurnallerinden … 'adedi … numero ve … târîhiyle vâki' olan iş'âr-ı 'âlîleri üzerine bir torbaya vaz' olunarak postaya ve esmânını mübeyyin tanzîm edilen pusulası leffen irsâl kılınmış olmağla ber-mûceb-i pusula esmânı olan … guruşun mezkûr taburlardan bi'l-istihsâl irsâli siyâkında Levâzım Dördüncü Şu'besi ifâdesiyle takdîm-i nemîka-i hâlisîye ibtidâr kılındı, ol bâbda...

Diğeri

… numerolu … târîhli olarak vârid olan tahrîrât-ı 'aliyyeleri cevâbıdır. Ordu-yı hümâyûn matba'asından gönderilecek evrâk-ı matbû'anın fi'âtları her taburda mukayyed olmasına mebnî taleb olunan tehî kuvve-i 'umûmiyye jurnalleri esmânının evvel emirde nakden irsâli lâzım geleceğinin taraf-ı sa'âdetlerine izbârı lede'l-havâle Levâzım Dördüncü Şu'besinden ifâde olunmağla, ol bâbda...

[576]

Diğeri

… numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyye-i kumandanîleri cevâbıdır: Taleb olunan kuvve-i 'umûmiyye jurnalleri melfûf pusula mûcebince bu

def'alık olmak üzere … torbaya mevzû'an postaya bi't-teslîm irsâl kılınmış ise de ba'de-zîn istenilecek evrâk-ı matbû'anın taburlarda mukayyed olan fi'âtları vech ile bi'l-hesâb evvel emirde irsâli iktizâ edeceğinin ve bu def'a gönderilen mezkûr jurnallerin pusulası vech ile taburlarından bi't-tahsîl serî'an isbâli husûsunun savb-ı sa'âdetlerine iş'ârı bi'l-havâle Levâzım Dördüncü Şu'besinden ifâde kılınmış olmağla ber-minvâl-i muharrer îfâ-yı muktezâsı bâbında...

Becâyiş Hakkında

… Ordu-yı Hümâyûnu … Alayının … Taburu Kolağası … Efendi'nin … Alayın … Taburu Kolağası … Ağa ile becâyişleri hakkında evrâk-ı lâzımesinin leffiyle vâki' olan iş'âr-ı sa'âdetleri üzerine keyfiyet makām-ı 'âlî-i Ser-'askerîye yazılmış ve ol vech ile icrâ-yı becâyişlerine müsâ'ade buyurularak vürûd eden 'ilm ü haberleri leffen gönderilmiş ve mûmâ-ileyh ağanın i'zâmı dahi kumandanlığına iş'âr kılınmış olduğundan mûmâ-ileyh … Efendi'nin 'ilm ü haberinin kendine **[577]** i'tâ ve ilişiğinin kat'ıyla mezkûr … Tabura i'zâmı husûsuna himmet buyurmaları siyâkında Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle terkîm-i rakîme-i senâ-verîye ibtidâr kılındı, ol bâbda...

Hacc-ı Şerîfe Me'zûniyet Hakkında

İkinci Ordu-yı Hümâyûna mensûb Nizâmiye Piyâde On Beşinci Alayın İkinci Taburu Kumandanı … Bey'in bu sene îfâ-yı farîza-i hac etmek üzere verdiği 'arz-ı hâlin leffiyle vârid olan … numerolu … târîhli tahrîrât-ı 'aliyyeleri üzerine keyfiyet makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye lede'l-iş'âr mîr-i mûmâ-ileyhin 'azîmetine irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-sünûh buyurulduğu cevâben emr ü izbâr buyurulmuş ve Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi ifâdesiyle yazılan ruhsat tezkiresi leffen irsâl kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı bâbında...

Bir Taburun Tebdîl-i Mevki'i Hakkında

… Alayın … mevki'inde bulunan … Taburunun mezkûr … Alayın … Taburuyla tebdîl-i mevki' ettirilmeleri lüzûmuna dâ'ir … numero ve …

târîhiyle vukû' bulan iş'âr-ı sa'âdetleri üzerine **[578]** keyfiyet lede'l-izbâr mezkûr taburların ol sûretle tebdîl-i mevki' ettirilmeleri husûsuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârî şeref-sânih buyurulduğu cevâben taraf-ı sâmî-i Ser-'askerîden emr ü iş'âr buyurulmuş olduğundan ber-vech-i muharrer muktezâsının îfâ vü inbâsı bâbında…

İhtâr

Makām-ı Müşîriyetten fırka kumandanlıklarına vârid olan emir-nâmelerin ekseri livâ kumandanlıklarına ve bi't-teselsül kıta'ât-ı mahsûsalarına 'aynen ve mazrûfen havâle olunmakta bulunduğu gibi emir-nâmenin tevkîfiyle fırka kumandanlıklarından başkaca yazılması iktizâ eden muharrerât-ı resmiyyenin dahi usûl-i tahrîriyyesince yukarıdan beri yazdığımız müsevvedât bir fikr-i icmâli hâsıl etmiş olacağından müsevvedâta burada hitâm verildi.

[579]

Devâ'ir-i 'Askeriyyenin Vezâ'ifi Hakkında Ma'lûmât

Cenâb-ı Hak, velî-ni'met-i bî-minnetimiz, şehriyâr-ı ketîbe-perver, tâcdâr-ı zafer-peyker efendimiz hazretlerinin 'ömr ü ikbâl, şevket ü iclâl-i hazret-i hilâfet-penâhîlerini müzdâd buyursun, âmîn.

Bi'l-'umûm 'asâkir-i nusret-me'âsir-i 'Osmâniyye'nin kumandanı zât-ı akdes-i hazret-i pâdişâhîdir. Umûr-ı 'askeriyye-i berriyye taraf-ı müstecmi'ü'ş-şeref-i cenâb-ı şehriyârîlerinden "ser-'asker", umûr-ı bahriyye "bahriye nâzırı", 'unvânıyla birer vekîl vâsıtasıyla kumanda ve idâre buyurulur.

Umûr-ı 'askeriyye-i berriyye için ordu-yı hümâyûnlardan, müstakil fırka kumandanlıklarından makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye; umûr-ı bahriyye için bahriyye kumandanlıklarından Bahriyye Nezâret-i Celîlesine mürâca'at edilir. [1]

Umûr-ı 'askeriyye-i berriyye "Bâb-ı Ser-'askerî" nâmıyla mahsûs olan **[580]** bir dâ'irede rü'yet ve tesviye edilir. Bu dâ'ire aşağıda beyân olunacak devâ'ir ü şu'abâta taksîm buyurulmuştur.

1 [] Bahriyye Nezâretiyle Tophâne-i 'Âmire ve Zabtiyye Dâ'irelerinin vezâ'ifine tamâmen kesb-i ıttılâ' edilemediğinden kitabımıza dercedilememiştir.

Nezâret Dâ'iresi

Bu dâ'ire üç şu'beye münkasımdır.

Birinci Şu'besi: Makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye hitâben gelen evrâkı takdîm olunan 'arz-ı hâlleri kabûl ile açmak, müte'allik oldukları dâ'irelere havâle etmek, bu evrâk içinde husûsî veyâhûd bilâ-vâsıta taraf-ı 'âlî-i Ser-'askerîden açılacak işâreti olanları kapalı olarak takdîm eylemek, açılan evrâk içinde havâle olunmazdan evvel taraf-ı 'âlî-i Ser-'askerîden görülmesi lâzım gelenleri irâ'e ettikten sonra havâle etmek, şifre ile gelen telgraf-nâmeleri hallettirip bir dâ'ireye havâlesi iktizâ edenlerini havâle, taraf-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye gösterilmesi îcâb edenlerini takdîm eylemek vezâ'ifi ile mükelleftir.

İkinci Şu'besi: Bi'l-vürûd dâ'irelere havâle olunan evrâkı numero tahtında olarak kayd ile mestûren mahallerine vermek, dâ'irelerden mu'amelâtı icrâ olunarak cevâbları yazılmış, taraf-ı Ser-'askerîden de tahtîm ve imzâ buyurulmuş evrâkı yine alıp, **[581]** yazılan cevâblar keyfiyâtını kayıdlarına işâretle zarflayıp taşraya gidecek ise mahallerine îsâl, Dersa'âdet devâ'irinden birine gönderilecek olduğu hâlde vesâ'it-i mahsûsasıyla irsâl eylemek, taraf-ı Ser-'askerîden re'sen yazılan tezâkir ve muharrerâtı dahi kezâlik numero altında olarak kayd ile mahallerine göndermek vazîfeleriyle muvazzaftır.

Üçüncü Şu'besi: Bu şu'be mektûbî-i Ser-'askerînin idâresi altındadır. Vazîfesi dâ'irelere 'â'id olmayıp da doğrudan doğruya taraf-ı Ser-'askerîden re'sen ve cevâben yazılacak tezâkir, muharrerât, telgraf ve emir-nâmeleri yazmak, muhâberât-ı mühimme ve mahremâneyi icrâ etmektir.

Gerek dâ'irelerden yazılmış olsun gerek re'sen taraf-ı Ser-'askerîden tahrîr kılınsın, şifreli olan telgrafları şifreye tahvîl, şifreli olarak vürûd edecek telgrafları halleylemek bu şu'beye 'â'iddir.

Elsine-i ecnebiyye üzere vürûd edecek evrâkı tercüme ve yazılacak muharrerât ve telgraf-nâmeleri tahrîr, îcâbı hâlinde evrâk-ı havâdis ile muhâbere etmek vazîfesiyle bu şu'beye tercüme ve şifre odası nâmıyla bir şu'be merbûttur.

[582]

'Umûm Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi

Bu dâ'irenin re'îs-i 'umûmî ve sânîsinin emirleri altında olarak diğer şu'abâtından ayrı olmak üzere bir şu'besi vardır.

Bu şu'benin vazîfesi: Erkân-ı Harbiyye Hey'eti me'mûrlarının kayıdlarına, Erkân-ı Harbiyye vezâ'ifinden dolayı me'mûriyyet-i fevka'l-'âdeye ta'yîn olunanların şahsî işlerini rü'yet etmekten 'ibârettir.

Bu şu'beden başka Erkân-ı Harbiyyesi daha altı şu'beye münkasımdır. Şu'belerin her birinde işlerin ehemmiyet ve kesretine nazaran îcâbı kadar Erkân-ı Harbiyye zâbitânından mürekkeb birer hey'et müstahdemdir.

Birinci Şu'besi: 'Asâkir-i nizâmiyye ve redîfenin tertîbât-ı 'umûmiyyesi mu'âmelâtı, orduların seferber hâle vaz'ı husûsuna 'â'id tedârikâtın ihtârıyla seferber hâle vaz'ına nezâret-i 'umûmiyye icrâsı, orduların seferber hâle vaz'ında hidemât-ı muhtelifenin birlikte cereyân edebilmesi ve bu hidmetler arasında râbıta husûlüyle netîce-i hasene istihsâl edilmesi için lâzım gelen ta'limâtların kaleme alınması, orduların seferber hâle vaz'ında icrâ olunacak tecrübelerin nezâret-i 'umûmiyyesi, bundan hâsıl olacak netîcelerin tahkîk u tedkîki, kolorduların ve müstakil fırkaların mevâki' ve mikdâr-ı kuvvetlerinin ta'yîni, levâzımât-ı 'askeriyye ve mühimmât-ı seferiyye ve remontların **[583]** ya'ni hayvân debboylarının ne yolda olduklarına dâ'ir mu'âmelât istihsâli, seferberlik için lüzûmu olacak planın tertîb ü tanzîmi, her bir teşkîlât-ı cedîde-i 'askeriyyeyi ikmâle muktezî olan mevâddı tahrîr ile tertîbât-ı 'umûmiyyenin ana göre icrâsı, bunlardan hâsıl olması mültezim olan netîcelerin te'mîn kılınması husûsâtı ile iştigāl eder.

İkinci Şu'besi: Düvel-i ecnebiyye ordularının tertîb ü teşkîline dâ'ir ma'lûmâtın istihsâl ve cem'i, düvel-i ecnebiyyede hidemât-ı 'askeriyyenin muhtelif sınıflarında husûle gelen terakkiyâtın tahkîk u tedkîki, düvel-i ecnebiyye ordularının tertîbât ve terakkiyât-ı nâfi'ası hakkında istihsâl olunan ma'lûmâttan sınıflara ve teb'alara 'askerî gazete ve risâleleri veyâhûd husûsî i'lânlarla ma'lûmât i'tâsı, ateşemiliterler ve me'mûriyet-i fevka'l-'âde ile veyâhûd seyâhat tarîkiyle memâlik-i ecnebiyyeye gönderilmiş olan zâbitân taraflarından irsâl kılınacak lâyihalar mündericâtının tahkîk u te-

dkîki gerek sunûf-ı 'asâkir-i nizâmiyye zâbitânının erbâbından müteşekkil cem'iyetler tarafından gerek istatistik erbâb-ı şu'besi erbâb-ı iktidârı tarafından tercüme ile neşrine ruhsat i'tâsı istid'â olunan resâ'il ve levâyihin tedkîkiyle ruhsat i'tâsı mu'âmelâtının icrâsı, matbu'ât-ı ecnebiyye tarafından neşr ve mûcib-i istifâde olan ma'lûmât ve âsârın cem'i vazîfeleriyle iştigāl eder.

[584] Üçüncü Şu'besi: Harekât-ı 'askeriyyeyi hâzırlamak, harekât-ı 'askeriyyece memâlik-i 'Osmâniyye'nin ta'arruzu ve tedâfü'i tertîbâtını yapmak, gerek ta'lîm ve gerek ahz-ı ma'lûmât için Erkân-ı Harbiyye zâbitânının icrâ edebileceği seyâhatlere nezâret etmek, bunlardan hâsıl olacak netîceleri tedkîk, 'asâkirin ta'lîmlerini tevhîd, senevî icrâ olunacak manevraları tertîb ü tanzîm ile netîcelerini tedkîk, Hidemât-ı Seferiyye Kānûnu'na ve her sınıf-ı 'askerîye 'â'id ta'limât-ı 'umûmiyyeye tevfîkan 'asâkirin ta'biyesine dâ'ir işlerle muvazzaftır.

Bu şu'be ikiye münkasımdır. Biri târîh, diğeri seferî topoğrafya kısmıdır.

Târîh Kısmı: Devlet-i 'Aliyye ve düvel-i ecnebiyye ordularının her birinde vukû' bulmuş olan harekât-ı 'askeriyyeyi sevku'l-ceyş ve ta'biyyetü'l-ceyş kavâ'idine tatbîkan tedkîk ile iştigāl, işbu tedkîkāttan hâsıl olacak netâyic-i fenniyyeyi cem' eylemek, dâhiliye ve seferiye ve kılâ' ve mevâki'-i 'askeriyye nizâm-nâmelerine 'â'id ıslâhât lâyihalarını tanzîm etmek ile mükelleftir.

Seferî Topoğrafya Kısmı: Hareket ordularına elzem olan topoğrafya ma'lûmâtını vakt-i lâzımında i'tâ etmek için evvelce bu ma'lûmâtı istihsâl ile hâzırlamak, muhtelif dârü'l-harekâtın hâvî olduğu vesâ'it-i harbiyyeye dâ'ir istatistik ma'lûmâtını pey-der-pey cem' ve ihzâr eylemek, bunlara dâ'ir zâbitân tarafından tertîb ü tahrîr **[585]** edilmiş olan lâyiha ve kitâbları tedkîk etmek, anların i'lânına me'zûniyet vermek vazîfeleriyle iştigāl eder.

Dördüncü Şu'besi: Demir Yolu Hidemâtı, Tahrîk-i 'Asker nâmlarıyla ikiye münkasımdır.

Demir Yolu Hidemâtı Kısmı: Demir yollara dâ'ir büyük 'askerî komitesi tarafından ta'yîn ve irâ'e olunan işlerle, bu işlerin icrâ'âtıyla iştigāl eder. Devlet-i 'Aliyye ve düvel-i ecnebiyye demir yolları hakkında ma'lûmât-ı

dâ'ime alır. Bunlara 'â'id tebdîlât u terakkiyâta ahz-ı ma'lûmât için demir yollara müte'allik rapor ve muharrerât ve i'lânât ve evrâk-ı sâ'ireyi mütâla'a ile meşgûl olur.

Tahrîk-i 'Asker Kısmı: Başkumandan tarafından tahrîk ve nakl-i 'asâkir hakkında verilen emirlerin irsâli, memâlik-i şâhânede icrâ olunacak bi'l-cümle sevk ve tahrîk-i 'asâkire dâ'ir olan mu'âmelelerin îfâsıyla iştigāl eder.

Beşinci Şu'benin Vazîfesi: Memâlik-i 'Osmâniyye'nin taksîm-i arâzî harîtasının tersîmi, topoğrafya harîtasının tanzîm u i'mâlî, memâlik-i 'Osmâniyye harîta-i 'umûmiyyesinin tedkîk ve temyîzi, harîta grav[it]esiyle bakır üzerine naklolunmuş levha harîtaların tashîhi, galvanoplasti usûlüyle harîta levhalarının tashîh ve i'mâli, grav[it]e edilmiş harîtaların tevsî' ü tasgîri, harîta i'mâli, fotoğrafya işleri, hilogravür[1], fotolitografi umûru, **[586]** fünûn kısmının 'ulûma 'â'id muhtıralarının tab'ı, 'Osmânlı tevârîh-i 'askeriyyesine dâ'ir evrâk-ı gayr-i matbû'anın sınıf sınıf tefrîk ü tertîbiyle hıfzı, fünûn kısmı kütüb-hâne ve âlât u edevât-ı hendesiyyesine nezâret, târîhe müte'allik mecmû'alar ile harîta ve kitâb ve asâr-ı târîhiyye mübâya'ası, 'umûm 'askerî kütüb-hânelerinin tanzîmi, 'askerî kütüb-hânesine mahsûs komisyon ile icrâ-yı muhâbere, çizilmiş harîtaların tab'ı, taş üzerine yazı hakki, harîta-i 'askerî ve sâ'ire için sulu boya işlerinin rü'yeti, grav[it]e edilmiş ve neşrolunmamış harîtaların ve resim tablolarının muhâfazası, Erkân-ı Harbiyye-i 'Umûmiyye sâfî muhâsebâtının tedkîk ve idâresi husûslarından 'ibârettir.

Altıncı Şu'besi: Üç kısma münkasımdır. Birinci kısmı ahâlînin istirâhâti ve inzibâtın hıfz u vikāyesi için îcâbı hâlinde me'mûrîn-i mülkiyye ve 'askeriyye ile Ser-'askerin icrâ edeceği muhâberât evrâkını yazmak, idâre-i 'örfiyyeler ile muhâbere-i îcâbiyyenin evrâkını Ser-'asker tarafından husûsât-ı mütenevvi'a-i 'askeriyyeye dâ'ir verilecek evâmir ve tenbîhâtın ve kavânîn-i mevzû'anın ordularda sûret-i cereyân ve tatbîki hakkında îcâb eden muhâberât evrâkını ve bi'l-cümle sunûf-ı 'askeriyye için müşterek olan nizâmâta dâ'ir îcâbı hâlinde verilecek îzâhât ve tafsîlâtı hâvî muharrerâtı, 'asâkirin zabt u rabt ve itâ'at u inkıyâdı hakkında ta'lîmât tahrîr eylemek, hidmet-i **[587]** husûsiyyeye ta'yîn olunan zâbitân ile muhâbere,

1 Heliogravür.

tanzîmât ve teşrîfât-ı 'askeriyyeye 'â'id i'lânâtın ta'lîmâtını yazmak, resm-i geçid ve sâ'ire gûnâ merâsim-i 'askeriyye tertîbât ve i'lânâtını sırf 'askerlik cihetinden ve madalya i'tâsıyla mükâfât görecekler hakkında vürûd eden inhâ ve istid'âların tedkîk ve mu'âmelât-ı lâzımesinin icrâsından sonra ashâbına i'tâ vü irsâl olunması için muhâberât-ı îcâbiyyeyi îfâ, sergi-i 'umûmîlere hey'et-i 'askeriyye tarafından gönderilecek şeylerin irsâli hakkında muhâberât, bir zâbitin tekā'üdlüğüne veyâhûd açığa çıkarılmasına ve isti'fâ ve bir sınıftan diğer sınıfa becâyişine dâ'ir hâk-i pây-ı şâhâneye 'arz olunacak lâyihaları tanzîm etmek vazîfesiyle mükelleftir.

İkinci Kısmı: Kumandaya 'â'id husûsât-ı mütenevvi'a-i 'askeriyye hakkında bi'l-'umûm zâbitân ve mevâki'-i 'askeriyye Erkân-ı Harbiyle muhâberât icrâ eder.

Seyyâr orduların bulundukları arâzînin ahvâl-i 'umûmiyyesine ve lisânına âşinâ oldukları cihetle istihdâm olunacak kesân ile icrâ-yı muhâberât eyler.

Terakkiyât-ı 'ilmiyye ve fenniyye hakkında mekâtib-i 'askeriyye ile ve 'asker muzıkalarına 'â'id olan 'umûmî işlerin tevhîd ve tanzîmi için lâzım gelenler ile muhâbere eder.

Üçüncü Kısmı: Orduların ahvâl-i sıhhiyyesine dâ'ir etibbâ **[588]** ve eczâcılarıyla vezâ'if-i mahsûsalarının icrâ'âtından dolayı îcâbı hâlinde 'askerî alay müftîleriyle terakkiyât-ı fenniyye ve 'ilmiyye hakkında 'Askerî Mekteb-i Tıbbiyyesiyle muhâberât-ı lâzımeyi îfâ eder.

Piyâde Dâ'iresi

Bu dâ'ire dört şu'beye münkasımdır.

Birinci Şu'besi: 'Umûm piyâde ve nişâncı taburlarının ve Dersa'âdet itfâ'iye ve nizâmiye sanâyi' alaylarının ümerâ ve zâbitân ve efrâdının ve efrâd-ı ihtiyâtiyyenin künye ve kayıdlarını ve yoklama defterlerini tutar, tertîb ü tanzîm eder. Açıkta bulunan zâbitânın esâmî ve künyelerini kaydeyler. Müfettişler tarafından gönderilen derece-i ma'lûmât defterlerini hıfzeder. 'Umûmen piyâde sınıfının nasb u terfî'-i rütbe kuyûdât ve sicillât-ı ahvâlini saklar. Bunlara dâ'ir îcâb eden mu'âmelâtı îfâ eder.

İkinci Şu'benin Vazîfesi: Mekteb-i Harbiyye-i Şâhâne piyâde sınıfı ümerâ ve zâbitân ve şâkirdânının ve mekâtib-i ibtidâ'iyyede mevcûd ümerâ ve zâbitân ve şâkirdânının kuyûdâtıyla şâkirdânın terbiye ve ta'lîm u tedrîs ve idâresine dâ'ir olan evrâkın mu'amelâtını icrâ, küçük zâbitân nişân endâhtını, eskrim ve cimnastik, alay, trampet **[589]** ve boru ta'lîm u tahsîlâtı mektebleriyle ümerâ ve zâbitân ve şâkirdânının kuyûdâtıyla işbu mekteblerde mevcûd şâkirdânın terbiye ve ta'lîm u tedrîs ve idâresine 'â'id evrâkın icrâ-yı mu'âmelâtı, piyâdenin tertîbât ve ta'lîmâtına ve nişân endâhtına ve silâhına ve ta'biyyetü'l-ceyşine dâ'ir yazılan kitâbların tedkîk ve mu'âyenesi hakkında olan lâyihası kuyûdâtı, piyâde sınıfının elbise ve esliha ve techîzâtının ıslâhâtına dâ'ir takdîm edilen lâyihaların tedkîki, bunların mevki'-i tecrübeye vaz'ı için programlarını bi't-tertîb mevki'-i icrâya konulması mu'amelâtının icrâsı, piyâde sınıfının hidemâtına, fünûn ve manevra ve sâ'iresine 'â'id bi'l-cümle husûsâtın cem'i, muvakkaten ictimâ' etmiş olan piyâde komisyonlarının verdiği karârları icrâ ettirmesi, bu gibi komisyonların yaptıkları işlere dâ'ir kuyûdât ve lâyihaları hıfzetmesi husûsâtından 'ibârettir.

Üçüncü Şu'besi: 'Asker alınması husûsuna dâ'ir olan usûl ve kavânînin icrâ-yı mu'âmelâtı, kur'anın icrâsından evvel kur'a icrâsı için lâzım gelen teşebbüsât, kur'a keşîdesine dâ'ir îcâb eden mu'âmelâtın icrâsı, istisnâ'at ve sene-i âtiyeye terk ve mu'âfiyet mâddelerine 'â'id mu'âmelât ile kur'adan sonra memleketlerinde tevkîf olunan efrâd-ı 'askeriyyeye 'â'id mu'âmelâtın, kur'a numerosu usûlünün icrâ'âtı mu'âmeleleri, nüfûs defterlerinin tanzîmi, kur'a isâbet edenlerden silâhaltına celbolunacakların tefrîkine 'â'id **[590]** işleri, kur'a neferâtından bahriyyeye verilmeleri lâzım gelenlerin tefrîk ü i'tâ edilmeleri hakkındaki mu'âmelât, kur'a neferâtı sevki, tezkire terki mu'âmelâtı, gönüllü olarak 'askere yazılacaklar ile ihrâc ve tebdîl-i havâya i'zâm edileceklere dâ'ir işleri, neferât-ı mevkûfenin nizâmiye alay ve taburlarına taksîmi ile sınıf-ı ihtiyâta naklolunacaklar hakkında olan mu'âmele, hüsn-i hidmet ve ahlâk şehâdet-nâmesi verileceklere dâ'ir bulunan mu'âmelelerin icrâsı, ahz-ı 'asker vazîfesiyle mükellef olan bi'l-cümle me'mûrların kuyûdâtı, sunûf-ı nizâmiyye mevcûd jurnallerinin tutulması, bu şu'benin vezâ'ifine dâ'ir husûsâttan dolayı vukû' bulacak masârifin muhâsebesi vezâ'ifiyle iştigāl eder.

Dördüncü Şu'besi: 'Asâkir-i redîfe ümerâ ve zâbitân ve efrâdının künye kayıdlarını tutmak, 'asâkir-i merkûmun idâre ve ta'lîm ve itâ'ati hakkında olan evrâkın, bahriye ihtiyât ve redîf ve müstahfızanın teftîş ve nezâretine müte'allik husûsâtın mu'âmelelerini yapmak, muvakkat nâmıyla istihdâm olunan zâbitâna dâ'ir husûsâtı rü'yet etmek, efrâd-ı redîfe ve müstahfızanın mahall-i ikāmetleri tebeddül eylediği hâlde lâzım gelen mu'âmelâtı icrâ eylemek, 'asâkir-i merkûmenin silâhaltına alınması ve seferber edilmesi hâlinde icrâsı iktizâ eden mu'âmelât ile bunların mevcûd jurnallerini tutmak, 'ilâve taburlarına 'â'id mevâdd-ı lâzımeyi îfâ etmek, 'asâkir-i redîfe **[591]** ve müstahfızanın bir sınıftan diğer sınıfa nakilleri mu'âmelelerini yapmak, müfettişler tarafından gönderilen derece-i ma'lûmât defterlerini saklamak, redîf ümerâ ve zâbitân ve sâ'iresinin nasb u terfî'-i rütbe kuyûdâtıyla sicill-i ahvâlini hıfz, 'asâkir-i müstahfızaya îfâ-yı hidmet tezkiresi i'tâsı mu'âmelelerini icrâ etmek, işbu şu'benin vezâ'ifine 'â'id husûsâttan dolayı vukû' bulan masârifin muhâsebesini tanzîm eylemek işleriyle muvazzaftır.

Süvârî Dâ'iresi

Bu dâ'ire iki şu'beye münkasımdır.

Birinci Şu'besinin Vazîfesî: Bi'l-'umûm süvârî alaylarının ve remont bölüklerinin ümerâ ve zâbitân ve efrâdının künye kayıdlarını, yoklama defterlerini tertîb ü tanzîm etmek, Süvârî 'Ameliyât Mektebinin me'mûrîni kuyûdât ve idâresi mu'âmelâtını ve muhâsebesini rü'yet eylemek, açığa çıkarılmış olan süvârî zâbitânı kayıdlarını tutmak, süvârî alay mekteblerine dâ'ir olan evrâkın süvârîye 'â'id nazariyât u 'ameliyât ve i'lânâtın mu'âmelelerini yapmak, müfettişler tarafından gönderilen derece-i ma'lûmât defterlerini hıfzetmek, nasb u terfî'-i rütbe kuyûdât ve sicillât-ı ahvâlini muhâfaza eylemektir.

[592] İkinci Şu'besi: Dâhil-i memâlikte bulunan remont mevki'lerinin ve hayvânât ve çiftlikâtı me'mûrlarının ve tertîbâtının kuyûdât ve idâre ve yoklamalarını tertîb ü tanzîm ile umûr-ı hesâbiyyesi mu'âmelelerini yapmak, süvârî binek hayvânlarının tedârikine müte'allik evrâk ile Mekteb-i Harbiyye ve İstihkâm ve Topçu ve Süvârî mekteplerinin manejlerinde kullanılacak ve bunlarda bulunan zâbitândan mîrî hayvânı verilmesi lâzım

gelenlere mahsûs olarak alınacak olan hayvânâtın mübâya'ası hakkındaki evrâkın ve topçu ve istihkâm ve nakliye hayvânâtı tedâriki hakkında bulunan ve bi'l-cümle sunûf-ı 'askeriyye için koşum ve süvârîye elverişli ester mübâya'asına müte'allik olan nizâmen mîrî hayvânı verilmesi lâzım gelmeyen ümerâ ve zâbitân ve 'askerî idâre me'mûrları ve jandarma için esmânı mîrî fi'âtıyla kendilerinden alınmak üzere hayvân i'tâsına dâ'ir gelen evrâkın mu'âmelelerini yapmak, süvârî alayları hayvânâtının hıfz-ı sıhhati için lâzım gelen tedâbîre dâ'ir evâmir neşr, ahâlî ve zürrâ' yedinde bulunan mîrî hayvânâtının kuyûdât ve husûsât-ı sâ'iresi mu'âmelâtını îfâ etmek, süvârî alayları hayvânâtının takımlarıyla na'l ve mıhlarının hüsn-i hâlde tutulması için tahsîs olunan akçenin hesâblarını rü'yet, esnâ-yı muhârebede elverişlerine göre istihdâm olunmak üzere vakt-i hâzırda ahâlî yedinde bulunan hayvânâtın kuyûdât **[593]** ve istatistiğini tanzîm ya'ni tedârik-i vesâ'it-i nakliyye işlerini îfâ eylemek vezâ'ifiyle meşgûldür.

Topçu Dâ'iresi

Bu dâ'ire iki şu'beye taksîm olunmuştur.

Birinci Şu'benin Vazîfesi: Topçu alayları ile nakliyyât-ı 'askeriyyenin, topçu sanâyi' alaylarının ümerâ ve zâbitân ve efrâdının künye kayıdlarını, yoklama defterlerini yapmak, açıktaki topçu ve nakliye zâbitânının kuyûdâtıyla müfettişler tarafından gönderilecek derece-i ma'lûmât defterlerini tutmak, nasb u terfî'-i rütbe kuyûdâtıyla sicill-i ahvâlleri hıfzetmek, topçu me'mûrîn ve şâkirdânının ve tüfenkçi ustalarının kayıdlarını tutmak husûslarıdır.

İkinci Şu'besinin Vazîfesi: Vakt-i hazarî ve seferî için der-anbâr olunan kâffe-i edevât ve ma'mûlât ve mühimmâtın kayıdlarını tutmak, müfettişliği tarafından verilen raporları kaydetmek, topçu müfettişliği tarafından tebeddülât ve ta'dîlât-ı nizâmiyye ve fenniyyeye dâ'ir karârlaştırılan husûsâtın neşri mu'âmelesini yapmak, bi'l-cümle edevât ve mühimmâtın defterlerini tanzîm etmek, topçu komisyon ve komiteleriyle mekâtibin idâresine dâ'ir mu'âmelâtı icrâ eylemek gibi husûsâttır.

[594]

İstihkâm ve İnşâ'ât Dâ'iresi

Dâ'ire iki şu'beye ayrılmıştır.

Birinci Şu'besi: İstihkâm alaylarının ve istihkâm sınıfında bulunan ümerâ ve zâbitân ve neferâtın künye ve yoklama defterlerini tertîb ü tanzîm ile nasb u terfî'-i rütbe işlerine bakmak, istihkâmâtın modellerini hıfzeylemek misillü husûs ile iştigāl eder.

İkinci Şu'besi: Kâffe-i emâkin ve emlâk-i 'askeriyyeye dâ'ir kuyûdât ve husûsâtın icrâsı, istihkâmâtın me'mûrîn ve efrâdına 'â'id masârifin muhâsebesi, istihkâm sınıfına 'â'id nazariyât ve i'lânâtın mu'âmeleleri, masârif-i inşâ'iyye ve istihkâmiyye büdcelerinin tanzîmi ve taşraya verilecek inşâ'ât tahsîsâtı işleri, taşradan gelecek inşâ'ât büdcelerinin tedkîk ve muhâsebesi ve bunların tedkîkiyle her ay nihâyetinde masârif-i vâkı'ayı mübeyyin bir, her sene nihâyetinde masârif-i hakîkiyyeyi müş'ir bir defter tanzîm ederek Muhâsebât Dâ'iresine i'tâsı, ordulardan ve taşradan gelecek defterlerin hitâm-ı tedkîklerinde mukābillerine 'ilm ü haber verilmesi misillü husûsât-ı 'umûmiyye-i hesâbiyye ile muvazzaftır.

[595]

Muhâkemât Dâ'iresi

Bu dâ'ire şu'abâta münkasım olmayıp bir müdîr ile iki mu'âvinin idâresi altında olmak üzere bir kalemi vardır.

Kalemin Vazîfesi: Hukûk ve cinâyâta dâ'ir olan muhâberât, tazmînât ve hukûka dâ'ir verilen istid'âların mu'âmelât-ı hakîkiyyesi, bu muhâkemât ile bu hidemâta 'â'id masârifin muhâsebesi, Dîvân-ı Harblerin hükümlerini sınıflara taksîm ve i'lân etmek, 'afv-ı 'umûmîye dâ'ir olan evrâkın i'lânı, mücâzâtın 'afv ve tahfîfine dâ'ir olan mu'âmelât-ı kalemiyye, hey'et-i müdde'â me'mûrlarının kayıdlarını tutmak, zabt u rabt bölüklerinin idâresi mu'âmelesi, 'askerî hapis-hâneleri ile mahkûmların çalıştığı iş mahallerinin ve bunların me'mûrlarının idâre ve kuyûdâtı mu'âmelâtı, memâlik-i ecnebiyyeye firâr edip de 'ahden celbi mümkün olan kimselere dâ'ir iktizâ eden

mu'âmelât, muvazzaf hidemâtta bulunan ecnebîlerin tâbi'iyyet-i Saltanat-ı Seniyye'ye girdirilmesi hakkında icrâsı îcâb eden mu'âmeledir.

Sıhhiyye Dâ'iresi

Dâ'ire iki şu'beye taksîm edilmiştir.

Birinci Şu'besi: Bi'l-cümle etibbâ ve cerrâhîn ile eczâcı **[596]** ve tımârcıların ve 'umûm hademenin ve 'askerî baytârlarının künye kayıdlarını tutmak, şahsî işlerini rü'yet etmek, me'mûrîn-i sıhhiyyenin nasb u terfî'-i rütbeleri kayıdlarıyla sicill-i ahvâllerini hıfzeylemek, açıkta bulunan me'mûrîn-i sıhhiyyenin esâmî ve künye defterlerini, hidmet-i sıhhiyye-i 'askeriyye için sınıf-ı 'askerîden ve gayrîden istihdâm olunması lâzım gelen me'mûrîn-i sıhhiyyenin tedâriki mu'âmelâtıyla esâmî ve künye defterlerinin tanzîmi, müfettişler tarafından gönderilen derece-i ma'lûmât defterlerinin hıfzı vazîfesiyle mükelleftir.

İkinci Şu'besi: Hıfzu's-sıhha-i 'askeriyyeye dâ'ir verilen raporların mu'âmelelerini icrâ etmek, sıhhiye istatistiği tanzîm eylemek, bi'l-cümle sıhhiyeye müte'allik husûsâtı rü'yetle levâzımât ve edevât-ı mezkûreyi mu'âyene ederek kabz u hıfz ve tevzî' etmek, Sıhhiye Dâ'iresinin devâ'ir-i sâ'ire ile olan mu'âmelelerini yapmak, Sıhhiye Komisyonu tarafından tebdîlât u ta'dîlât-ı sıhhiyyeye dâ'ir husûsâtı neşr ile umûr-ı sıhhiyye için vakf veyâ i'âne edilen akçenin sarfiyâtını ve muhâsebesini icrâ eylemek, Cerîde-i Tıbbiyye-i 'Askeriyye'nin tab' u neşriyle Şu'benin vezâ'ifinden dolayı vukû'a gelen masârifin muhâsebesini görmek işleriyle meşgûldür.

Sıhhiye Dâ'iresinin hâricinde olmak üzere biri umûr-ı sıhhiyye-i insâniyyeye, diğeri umûr-ı sıhhiyye-i hayvâniyyeye mahsûs olmak üzere **[597]** iki komisyonu vardır. Komisyonların re'îsleri sıhhiye müfettişlerinden ta'yîn edilir.

Jandarma Dâ'iresi

Bu dâ'irenin bir şu'besi olup vazîfesi: Jandarma ümerâ ve zâbitânıyla efrâdının künye kayıdlarını tutmak, jandarmanın harekât ve hidemâtına dâ'ir gelen evrâkın mu'âmelelerini yapmak, ordularla berâber jandarma

efrâdının teftîşine dâ'ir gelen evrâkın mu'âmelâtını îfâ etmek, açıkta bulunan jandarma zâbitânının esâmîsi kuyûdâtını tutmak, jandarma müfrezelerinin ikāmetgâhlarının ta'yînine ve yaklaştırılmasına dâ'ir vürûd eden evrâkın mu'âmelelerini icrâ eylemek, jandarma için verilen mu'âmelelerini icrâ eylemek, jandarma için verilen mükâfât ve i'âne akçelerinin idâresi mu'âmelesini yapmak, jandarma vâsıtasıyla tahte'l-hıfz sevk olunanların masârifi için verilen akçelerin muhâsebesini rü'yet etmek, umûr-ı sıhhiyyeden dolayı jandarmanın vukû' bulan masârifinin muhâsebeseni görmek, jandarma 'askerinin hayvânlarının ve hayvân takımlarının idâresine 'â'id husûsâtı rü'yet, müfettişler tarafından gönderilen derece-i ma'lûmât defterlerini hıfz, nasb u terfî'-i rütbe kuyûdâtıyla sicill-i ahvâlleri hıfzederek bu Dâ'irenin masâlihinden dolayı vukû' bulucak masârifin muhâsebesini rü'yet etmektir.

[598]

Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresi

Bu dâ'ire yedi şu'beye ayrılmıştır.

Birinci Şu'besi: Beher sene silâhaltında bulundurulacak kuvve-i 'askeriyyenin tertîbâtını mübeyyin devâ'ir-i mahsûsasından tanzîm u i'tâ olunacak cedvellere göre masârif-i muhammene-i 'askeriyye büdcesini tanzîm ile Mâliye Nezâret-i Celîlesine takdîm eder.

Mâliye Nezâretinden tahsîs olunan mebâliğ ile tahsîsât hâricinde olarak dâ'ire-i 'askeriyyece mütehassıl vâridât ve sarfiyâtın mu'âmelât-ı kuyûdiyyesini icrâ, her sene gāyesinde muhâsebât-ı kat'iyyeyi tanzîm ile Dîvân-ı Muhâsebâta isrâ eder.

İkinci Şu'besi: Büdceye nazaran tertîb olunan tahsîsât-ı 'askeriyyeyi sûret-i 'umûmiyyede tevzî', havâle mektûblarını tahrîr, müte'allik oldukları ordu ve fırkalar ile devâ'ire tesyîr eder. Bunlara dâ'ir olan mu'âmelât-ı kuyûdiyyeyi îfâ, îrâd ve masraflarını icrâ eder.

Üçüncü Şu'besi: Bu şu'be Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresinin idâre-i merkeziyyesiyle ordu levâzım dâ'irelerine, İstihkâm ve İnşâ'ât Dâ'iresine nakden ve havâleten verilen ve çiftlikler vâridâtıyla vâridât-ı gayr-i mukar-

rereden tahassul eden mebâliğin mikdârını, buna karşı vukû' bulan sarfiyâtı hâvî vürûd eden defterlerini birleştirerek **[599]** Birinci Şu'beye verir. Mu'âmelât-ı kuyûdiyyesini icrâ eder.

Techîzât-ı 'askeriyyenin muhâsebât-ı 'umûmiyye-i seneviyyesinin terkîm u imlâsı için îcâb eden cedvelleri tertîb ile şu'be-yi mahsûsaya i'tâ eyler.

Nizâmiye debboyunun vâridât ve masârifâtını zabt u kayd ile her ay ve sene nihâyetinde icmâl eder. Muhallefât akçesinden debboya giren ve çıkan akçenin mu'âmelât-ı kuyûdiyyesini yapar. Bedelât-ı nakdiyye işlerine bakar.

Dördüncü Şu'besi: Ma'âş, harc-ı râh, masârif-i müteferrikaya müte'allik mu'âmelâtı icrâ, bunlara 'â'id olarak vürûd edecek defter ve cedvellerin tedkîkātını îfâ, bunlar için hazîne sûretlerini imlâ ile mu'âmelât-ı kuyûdiyyesini yapar. Ma'âş sipârişleri işini rü'yet eder.

Altıncı Şu'besi: İrâdât-ı seniyye-i hazret-i pâdişâhînin kayd u i'lânı, 'umûmî beyân-nâme, ta'lîmât, nizâm-nâme, kavânîn, evâmir-i 'umûmiyyenin tefrîk ü muhâfazası, tekā'üd olmuş, isti'fâ etmiş, açığa çıkarılmış, tard edilmiş, vefât eylemiş zâbitânın mu'âmele evrâkının hıfzı, hey'et-i 'umûmiyye-i 'askeriyyenin eski defterleriyle muvakkaten teşkîl olunup dağıtılan hey'et-i 'askeriyyenin evrâk ve kuyûdâtının ve seferberlikte tutulacak vukû'ât-ı yevmiyye cedvellerinin, bi'l-'umûm nişân ve madalya defterlerinin, evrâk-ı 'atîkanın 'umûm idâre-i 'askeriyye ile 'asâkir-i mevcûde defterlerinin hıfzı, sâl-nâmeye derc **[600]** olunacak ma'lûmâtın i'tâsı, kānûn-nâmelere zeyl olunacak mevâddın tab' ve mahallerine irsâli, tatbîk mühürleri husûsâtı ile iştigāl eder.

Şu'be-i Mahsûsa: Matba'alar umûrunu rü'yet ve tesviye eder. İdâre-i 'askeriyye aklâmı için mübâya'a olunan kırtâsiyeyi kabz ile tevzî' eyler. Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerî me'mûrlarının husûsî işlerini yapar. Dâ'ire-i 'askeriyyenin hidemât-ı dâhiliyyesinin hüsn-i cereyânına dikkat eyler. Devâ'ir ü şu'abâttaki eşyânın muhâfaza ve ta'mîrâtına nezâret ile makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye mahsûs mühr-i resmîyi muhâfaza eder. Mühürlenecek evrâkı mühürler. Cerîde-i 'Askeriyye'nin tab'ı için lâzım gelen masârif ile şu'benin vezâ'ifinden dolayı vukû' bulan masârifin hesâbını rü'yet eder.

İhtâr

Beşinci Şu'be eskiden idâne işlerini rü'yet eder idi. Bunun yerine şimdi Tekā'üd Sandığı mu'âmelâtının kā'im olduğu zann olunur.

Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresi

Bu dâ'ire dört şu'beye tefrîk edilmiştir.

Birinci Şu'besi: Ta'yînât, nakliyât, melbûsât, hasta-hâneler, **[601]** sanâ-yi' alayları, ordugâh hidmetinde müstahdem me'mûr ve 'amele takımları işlerini rü'yet eder. Bunlara 'â'id cedvelleri tanzîm eyler. Mu'âmelât-ı kuyû-diyyesini yapar.

İkinci Şu'besi: Mübâya'ât Komisyonunca gerek doğrudan doğruya ge-rek kontratocular vâsıtasıyla mübâya'a olunacak her nev' ta'yînât, mah-rûkāt, eczâ ve edevât hesâblarını tutar. Bunlara müteferri' vürûd edecek cedvelleri tedkîk eder. Tesviye-i esmânı için sûretlerini yazar.

Bir sene zarfında ordular için lâzım gelen ta'yînât, mahrûkāt, eczâ ve edevâtın büdcelerini tanzîm ile Muhâsebât Dâ'iresine verir.

Ta'yîn sipârişleri i'lâmâtını yapar. Nân-ı 'Azîz İdâresiyle erzâk, şa'îr, ha-tab anbârları hesâbâtını tutar.

Jurnal dâhilinde bulunan efrâd-ı şâhâneye verilen katık bahâları hesâbât-ı 'umûmiyye ve müteferri'asını rü'yet eder.

Üçüncü Şu'besi: Hasta-hânelere müte'allik vürûd edecek kâffe-i evrâkın mu'âmelesini icrâ eder. Bi'l-'umûm hasta koğuşlarının yatak ve tertîbât-ı sâ'iresinin cins ve 'adediyle târîh i'tâsını ve mî'âdını kaydeyler. Bunlara dâ'ir gelecek evrâkın kuyûdâtını yapar. Yeniden verilmesi lâzım gelen eşyânın evrâkı üzerine iktizâsını bâ-i'lâm bildirir. Sivil hasta-hânelerinde tedâvî olunacak 'askerî hastaları için yapılacak mukāvele-nâmelerle ana 'â'id ev-râkın **[602]** mu'âmelât-ı tedkîkiyyesini tanzîm eder. Hasta-hâne ittihâz olunmak üzere istîcâr olunan hân ve hânelerin kirâlarına dâ'ir gelecek ev-râkı bi't-tedkîk müte'allik olduğu devâ'ir ü şu'abâta havâle eyler.

Dördüncü Şu'besi: 'Asâkir-i şâhâne için çorap, fes, kundura, çamaşır gibi mübâya'a olunacak küçük techîzâtın; setre, yağmurluk, palaska, çanta

gibi büyük techîzâtın ve her nev' edevâtın kontratolarını kaydeder, hesâblarını tutar, esmânının Nizâmiye Hazînesinden verilmesi için sûretlerini yazar. Bir senede lüzûmu olan küçük ve büyük techîzâtın büdcesini tanzîm ve hesâblarını tutar. Bunların vürûd edecek defter ve cedvellerini tedkîk eder. Eşyânın her ayda muhâsebât-ı kat'iyyesini mutazammın ve her sene nihâyetinde defterlerini tanzîm ile Muhâsebât Dâ'iresine verir.

Ordu-yı Hümâyûn Vezâ'ifi

Ordu-yı hümâyûnlar iki dâ'ireye münkasımdır. Birine "Erkân-ı Harbiyye", diğerine "Levâzım Dâ'iresi" nâmı verilmiştir. Vezâ'ifi aşağıda beyân olunacağı vech ile Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi sırf umûr-ı 'askeriyye ile mükelleftir.

Bu iki dâ'ire ordu-yı hümâyûn müşîrinin taht-ı emr ü nezâretindedir. **[603]** Gerek emr ü idâre gerek husûsât-ı sâ'ire müşîriyet nâmına inhâ ve istid'â edilir.

Evrâk-ı vâride bi'z-zât makām-ı müşîrîden müte'allik olduğu devâ'ire havâle buyurulur. Evrâk üzerine yazılan i'lâmlar dâ'irelerince mühürlendikten sonra makām-ı müşîriyyete takdîm kılınır. Makām-ı müşîriyyetten dahi – yukarıdaki bahs-i mahsûsunda beyân edildiği üzere – ba'de'l-mütâla'a muvâfık görüldüğü hâlde zîrlerine şu: "Mûcebince" işâreti yazılarak dâ'irelerine i'âde buyurulur. Ordu-yı hümâyûn nâmına yazılan mekâtîb makām-ı müşîriyyette bulunan zevâtın mühr-i zâtîleriyle tahtîm edilir.

Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi

Ordu erkân-ı harbiyye dâ'ireleri bir re'îsin taht-ı idâresinde olarak iki şu'beye ayrılmıştır.

Birinci Şu'besi: 'Umûm yürüyüşlerin tertîb ü tanzîmi, ihrâc-ı 'asker zamânında nezâret-i 'umûmiyyenin îfâsı, ordugâh ta'yîni, tahrîk-i 'askere dâ'ir evâmir-i lâzımenin i'tâsı, 'askerî ta'lîmlerinin kavânîn-i mahsûsasına tatbîkan icrâ edilmesi husûsâtına nezâret, büyük manevralara dâ'ir olan mu'âmelâtın icrâsı, ta'lîm olunacak **[604]** arâzînin intihâbı, techîzât-ı 'askeriyyenin tehyi'e ve ihzârı mu'âmelâtının îfâsı, yollar ile şimendifer ve

telgrafların usûl-i ʻumûmiyyesine dâ'ir maʻlûmât-ı istatistikiyyenin istihsâli, mücâvir bulunan hükûmetler ordularının ahvâl-i ʻumûmiyye ve husûsiyye ve politikalarına dâ'ir maʻlûmât-ı ʻaskeriyye istihsâli, kolordu kuvve-i mevcûdesini mübeyyin jurnal ve defâtirin tanzîm u tertîbi, hem-hudûd olan devletlerin ordularında icrâ edilen harekât-ı ʻaskeriyyeye dâ'ir maʻlûmât-ı husûsiyye ahzı, kolordu dâ'iresi dâhilinde bulunan her nevʻ köprülerin harekât-ı ʻaskeriyyeye olan dahl ü te'sîrlerine nazaran inşâ ve taʻmîrâtı husûsuna dâ'ir hükûmet-i mülkiyye ile muhâberât-ı lâzımenin îfâsı muʻâmelâtı, topçu ve istihkâm ve telgraf sınıflarının hidemât-ı husûsiyyelerine nezâret-i ʻumûmiyye îfâsı, kolordu dâ'iresinde vâkiʻ bi'l-ʻumûm mevâkiʻ-i müstahkemede bulunan esliha kuyûdâtının zabt u hıfzı, üserâ-yı harbiyyenin nizâmât-ı müttehazesi ahkâmına tevfîkan mübâdelesi muʻâmelâtı, ʻaskerî firârîler hakkında me'mûrîn-i mülkiyye ve ʻaskeriyye ile muhâberât-ı lâzımenin îfâsı, harîta tersîmi, istikşâfât-ı harbiyyeye dâ'ir husûsât-ı mütenevviʻanın icrâsı, Erkân-ı Harbiyye-i ʻUmûmiyye Dâ'iresiyle vukûʻ bulacak muhâberâtın tahrîri gibi vezâ'if ile iştigāl eder.

İkinci Şuʻbesi: Bu şuʻbe nizâmiye, redîf, nüfûs nâmıyla üç kısma ayrılmıştır. Vezâ'ifi: evâmir-i yevmiyye ve ʻumûmiyye ve takrîrin **[605]** tahrîri, kolordu dâ'iresinde hidemât-ı muhtelifeye dâ'ir me'mûr, zâbitân ve ümerâyı ʻaskeriyyenin husûsât-ı zâtiyye ve me'mûrelerine dâ'ir verecekleri ʻarz-ı hâl ve istidʻâların mevâdd-ı mündericesine ve nizâmât-ı mevzûʻaya tatbîkan ʻâ'id oldukları mahallere irsâliyle tesviye-i muʻâmelâtı veyâhûd doğrudan doğruya hall ü tesviyesi kābil olan istidʻâların muʻâmelât-ı kuyûdiyyesinin îfâsıyla sâhiblerine iʻtâsı, mevkiʻ-i hidemâta dâ'ir husûsât-ı mütenevviʻa ile iştigāl, ʻaskerî hidemât-ı dâhiliyyesine müteʻallik mevâda nezâret, nişânların ve kuyûdâtın hıfzı, verilecek ruhsat ve ihrâc tezkirelerinin tahrîr ü imlâsıyla irsâl ve bunların muʻâmelât-ı kuyûdiyyesini icrâ, redîf ve kurʻaya müteʻallik mesâ'ilden dolayı muhâberât-ı lâzımenin îfâsı, karârgâh-ı ʻumûmîce kurʻaya müteferriʻ masâlihin kavânîn-i mahsûsası ahkâmına tevfîkan rü'yet ve temşiyeti, kolordu dâ'iresinde bulunan mütekāʻidîn-i ʻaskeriyyenin umûr ve husûsât-ı zâtiyyelerine müteʻallik mesâ'ilin kānûn-ı mahsûsu hükmüne tatbîkan doğrudan doğruya hall ü tesviyesi, kābil olamayanların ʻâ'id oldukları mahalle havâlesi, remontlara müteʻallik zuhûr edecek her nevʻ

masâlihin nizâm-ı mevzû'u ahkâmınca tesviye-i mu'âmelâtı ve bunlara me'mûr zâbitân ve ümerâ-yı 'askeriyyenin kuyûdâtını zabt, mühimmât-ı harbiyyenin mevcûd defterlerini tutmak, terfî'-i rütbe ve becâyiş ve nakil işlerini rü'yet etmektir. Terfî' ü becâyiş ve nakil işleri Birinci Şu'be ile müştereken tesviye edilir.

[606]

İhtâr

Erkân-ı harbiyye dâ'irelerinin ordino ya'ni mahâkim müfettişliği işlerine bakmak üzere bir de üçüncü şu'besi olacak ise de bu şu'be henüz teşkîl buyurulmamıştır. Vazîfesi: Hukûk-ı 'askeriyyeye müte'allik mesâ'il ile mahâkim-i 'askeriyye işlerine nezâret, mahbûsiyyet-i 'askeriyyeye dâ'ir husûsât ile hapis-hâneler kuyûdâtını hıfzetmekten 'ibâret olup şimdilik bu vezâ'if Birinci Şu'bece icrâ kılınmaktadır.

Levâzım Dâ'iresi

Bu dâ'ire bir re'îsin taht-ı idâresinde olarak dört şu'beye tefrîk kılınmıştır.

Levâzım Dâ'irelerinin Kavâ'id-i Esâsiyye ve Mu'âmelât-ı 'Umûmiyyesi

Ordu levâzım dâ'irelerinden yazılacak i'lâmâtta ve sâ'irede verdiği hükümlerin kavânîn ve nizâmâtta hangilerine temâs ettiği, hangi mevâdd ve emre tatbîk edildiğini musarrahan zikr ü beyân eder.

Her nev' evrâk üzerine ber-vech-i muharrer kānûn ve nizâm ve karâra **[607]** tevfîkan verilecek hüküm ve cevâblar kat'iyyü'l-müfâd yazılıp re'ye bırakılmaz.

Yazılan i'lâm ve müzekkere ve muhtıralar şu'beler nâmına olmayıp dâ'ire nâmına yazılır. Levâzım re'îsinin ma'lûmâtı olmaksızın şu'beler başlı başına kâğıd çıkaramazlar. Şu'be müdîrleri vezâ'if-i asliyyelerine müte'allik îzâhâtı levâzım re'îsinden taleb ederler.

Şu'belerden yazılan i'lâmât ve sâ'ire şu'belerin ve Levâzım Dâ'iresinin mühr-i resmîleriyle tahtîm olunur.

Ordu levâzım dâ'irelerine her nev' evrâkın kabûlü makām-ı müşîriyyetin veyâhûd levâzım riyâsetinin havâlesine mütevakkıftır. Havâlesi olmayan evrâk kabûl olunmaz.

Her nev' evrâk ordu erkân-ı harb dâ'iresinin evrâk kısmından mahsûs cedvelli defteriyle getirilerek Levâzım Dâ'iresinin cedvel mukayyidine teslîm edilir. Mukayyid gelen evrâkı cedveliyle tatbîk ve melfûfât u merbûtâtında bir gûne yanlışlık olup olmadığını tedkîk ettikten sonra derhâl levâzım re'îsine i'tâ ve ba'dehû cedveli 'aynen defter-i mahsûsuna kayd ve evrâk-ı vârideyi ahz eylediğini mübeyyin evrâk kısmından gelen defteri imzâ eder.

Evrâk-ı vâride levâzım re'îsi tarafından 'â'id oldukları şu'belere havâle edilir. Şu'be müdîrleri evrâkı masâlihin cins ve nev'ine göre refâkatindeki efendilere tevzî' eder.

[608] Evrâkın mu'âmelâtı yalnız kayıddan 'ibâret ise "mu'âmelât-ı kaydiyyeleri icrâ olunduğundan hıfzı lâzım gelir" 'ibâresi yazılıp şu'be mührüyle tahtîm veyâ re'îs ve müdîr taraflarından imzâ olunarak evrâkı hıfzeden defterciye verilir. Kavs içindeki 'ibâre ihtisâr edilerek "hıfzı lâzım gelir" 'ibâresiyle de iktifâ olunur. Bu misillü 'ibârât için müsvedde yapılmaz.

Mu'âmelât-ı kaydiyyeye dâ'ir olmayan evrâkın nizâmen îcâb eden mu'âmelesi evvel emirde müsvedde olarak yazılır. Müsevvedât şu'be müdîrleri ve mu'âvinleri taraflarından bi'l-mütâla'a tashîhât ve tatbîkāt-ı lâzımesi icrâ ve zîrleri imzâ olunduktan sonra levâzım re'îsine verilir. Re'îs tarafından dahi imzâ edilerek tebyîz olunmak üzere şu'besine i'âde kılınır. Şu'bede tebyîz ve mühr-i resmî ile tahtîm olunduktan sonra tekrâr re'îse takdîm edilir. Re'îs tarafından da dâ'irenin mühr-i resmîsiyle mühürlenip mu'âmelât-ı lâzımesi icrâ olunmak ve 'â'id olduğu mahalle verilmek üzere cedvel mukayyidine verilir.

Mu'âmelâtı hitâm bulan evrâk ve muharrerât ve tezâkir ve i'lâmât numero cedveli fihristiyle berâber mestûren evrâk kısmına teslîm edilir. Cedvel evrâk kısmı me'mûru tarafından imzâ olunarak Levâzım Dâ'iresinde hıfzolunur.

Şu'belerde yapılan müsevvedât her ayın ibtidâsından sonuna kadar **[609]** toplanarak –nizâmiye alayları başka, redîf taburları başka olmak üzere – tefrîk ve nev'ine göre birden i'tibâren numero konularak ve bunlar için bir de fihrist yapılarak teclîd olunur. Cildlerin üzerine müte'allik olduğu nev' ile ayın ismi kalınca kalem ile yazılır. Zâbitân ve efrâd-ı 'askeriyyeden silsile-i merâtib kā'idesine ri'âyet olunmaksızın verilen 'arz-ı hâl ve istid'âlar, îzâhât-ı kâfiyyeyi câmi' olmayan her nev' nâkıs müsted'ayât Levâzım Dâ'iresinden kabûl olunmayıp sâhibine i'âde kılınır.

Havâle olunan evrâktan mu'âmelât-ı nizâmiyyesi isti'lâm ile hall ü tesviye olunacak olanları isti'lâm-nâmesi yazıldıktan sonra mukayyidinin nezdinde hıfzedilir. Gerek bu gibi gerek dâ'iresinden re'sen vukû' bulan isti'lâmât cevâbları te'ahhur eylediği hâlde mukayyidi tarafından şu'be müdîrine, şu'be tarafından dahi re'îsine beyân-ı hâl olunarak te'kîd-i keyfiyyet ettirilir.

Ba'zı ordularda evrâk, mukayyidinde hıfzolunmayıp erkân-ı harbiyye levâzım dâ'ireleri evrâkının mu'âmelât-ı hıfzıyye ve kaydiyyesi için "evrâk odası" nâmıyla bir şu'be açılır. Bu şu'beye "müdîr" nasbedilir. Müdîrin refâkatine yine alay ve taburlardan îcâbı kadar zâbit ve çavuş gibi okuryazar me'mûrlar verilir. Orduya vürûd eden her nev' muharrerât ve müsted'ayât makām-ı müşîriyyetten mütâla'a ve müte'allik oldukları dâ'irelere havâle olunduktan sonra bu odaya **[610]** gönderilir. Odanın müdîri evrâkı nev'ine göre tefrîk ile her nev'i için mukayyid nâmıyla ta'yîn olunan me'mûrlara i'tâ eder. Me'mûr evrâkı, târîh-i vürûdunu ve me'âlini defterlere kaydeder. Defterlere bir de evrâk için sıra numerosu konulur. Bu sıra numeroları evrâkın üzerlerine de işâret edilir. Evrâk-ı vâride bu vech ile kaydolunduktan sonra hangi dâ'ireye havâle olunmuş ise kaydına da işâretle o dâ'irenin re'îsine götürülür. Götürüldüğü târîh ve havâle olunduğu dâ'ire de işâret kılınır.

Dâ'ire re'îsleri tarafından evrâk müte'allik olduğu şu'belere havâle edilir. Evrâk me'mûru tekrâr bunları toplayarak evrâk odasına götürdükten sonra kayıdlarına işâretle yalnız evrâk numeroları yazılan bir fihrist defterine geçirerek şu'besine îsâl eder. Şu'bede evrâk ahzına me'mûr edilmiş olan bir efendi tarafından numeroları tatbîk edilerek fihristin zîri imzâ ile fihrist evrâkı getiren me'mûra teslîmen evrâk odasına i'âde edilir.

Evrâk o efendi tarafından şu'benin müdîrine teslîm olunur. Müdîr dahi evrâkı gördükten sonra mu'âvinleri vâsıtasıyla mukayyidlerine tevzî' eder.

Evrâkın şu'bece mu'âmelesi icrâ ve müsveddeleri yapılıp imzâ olunarak re'îse gönderilir. Re'îs tarafından dahi imzâ edilirek **[611]** şu'beye i'âde kılınır. Şu'bece tebyîz ve mühr-i resmî ile tahtîm edilerek tekrâr re'îse gönderilir. Re'îs de dâ'irenin mühr-i resmîsiyle tahtîm ederek tekrâr şu'beye i'âde eder.

Şu'be bunları bir torbaya vaz' ile ordu müşîriyetine gönderir. Taraf-ı müşîriyyetten dahi zîrlerine "mûcebince" işâreti yazılarak i'âde buyurulur. Şu'be bunların evrâk numerosunu ve kaç parça olduklarını bir fihrist defterine geçirerek evrâk odasına gönderir. Evrâk odasındaki me'mûr fihristin zîrini imzâ ve evrâkı ahz ile evvelce tutmuş olduğu kayıdlarına keyfiyyet-i i'âdelerini ve evrâktan hangi mahalle teslîm edildiğini işâret ederek evrâkı yine bir fihrist ile 'â'id olduğu mahalle teslîm eder.

Ba'zı ordularda ve be-tahsîs İkinci Ordu-yı Hümâyûnda, evrâk mu'âmelesi bu yolda cereyân ettiği gibi mekâtîb dahi şu'belerin tahrîrât kısmı efendileri tarafından yazılmayıp her şu'benin bu kısım efendileri dâ'irelerince "tahrîrât kalemi" nâmıyla birer odaya cem' olunur. İçlerinden rütbe ve sınıf ve iktidârca biri odaya müdîr ta'yîn edilir. Yazılacak mekâtîb evrâkı bu odaya gönderilir. Muharrerât hangi şu'beye 'â'id olur ise olsun aralarında taksîm edilerek tahrîr edilir. Şu kadar ki müsveddelerinin ve beyâzlarının yukarılarına müte'allik oldukları şu'belerin numeroları terkîm edilir.

Bu sûretle idâre-i maslahat olunan ordularda, "mûcebince" **[612]** işâreti yazıldıktan sonra şu'belerden evrâk odasına verilen evrâk üzerine yazılacak mekâtîbin tastîr olunması için evrâk, tekrâr bir fihrist defterine işâretle tahrîrât kalemine imzâ ile verilip müdîrleri vâsıtasıyla mevcûd olan ketebeye taksîm edilir.

Ketebe-i mevcûdeden ba'zıları müsevvid, ba'zıları mübeyyiz nâmıyla müstahdem olduklarından müsevvidler yaptıkları müsveddeleri evrâkına sararak müdîre teslîm ederler. Müdîr tarafından tashîhâtı ba'de'l-icrâ mübeyyizlere verilir. Mübeyyizler tebyîz ve mukābelesini icrâ ile cümlesini müdîre i'tâ ederler. Müdîrin yanında cem' olunan mekâtîb tahtîm

buyurulmak üzere bir torbaya konularak müşîriyete takdîm edilir. Taraf-ı müşîriyyetten tahtîm olunduktan sonra yine tahrîrât kalemine i'âde kılınır. Mekâtîb-i mahtûme zarflara konularak ve yevmî bir hulâsa defteri tutularak cedvele bunlar işâretle evrâk-ı müte'allikasıyla berâber evrâk odasına verilir. Hulâsa cedvelinin zîri evrâk odasındaki me'mûra imzâ ettirilir. Evrâk odası "battâl" ta'bîr olunan evrâk-ı müte'allikasını tefrîk ve hıfzeder. Muharrerâtın numerolarını vaz' ve kayıdlarına da işâretle cümlesini bir fihrist cedveline geçirerek posta-hâneye teslîm eyler. Posta-hâne me'mûruna fihristin zîri imzâ ettirilir.

Evrâk-ı vâridenin mu'âmelâtı hitâm bulduktan sonra battâlı evrâk odasından aranılır. **[613]** Battâlı bulunacak evrâk üzerine şu'belerince "battâlının rabtı" 'ibâresi yazılarak evrâk odasına tevdî' edilir. Evrâk odası tarafından battâlı bulunup rabtedildikten sonra şu'besine i'âde edilir.

Ve'l-hâsıl her evrâk gerek şu'belere gerek evrâk ve tahrîrât odalarına gelip gittikçe kayıdlarına işâret ve imzâ ile te'âtî olunur.

Ordu Levâzım Re'îslerinin Vazîfesi

Ordu levâzım re'îsleri kumandaya müte'allik husûsâtta ordu müşîr kumandanının emri tahtında ise de emir ve idârece kānûnun ta'yîn ettiği vezâ'if-i mahsûsayı bi'z-zât ve doğrudan doğruya icrâ ederler.

Levâzım Dâ'iresini teşkîl eden dört şu'benin kâffe-i umûruna nezâret eder. Şu'be müdîrleri re'îse karşı mu'âmelât-ı resmiyyeden dolayı mes'ûldür.

Ordu veznesinden akçe i'tâsı emrini vermek re'îse mahsûsdur. Her gün havâle olunan evrâkın ehemmiyetlerine göre mu'âmelâtının îfâsı için şu'abâtta kalacak müddeti ta'yîn, gelen evrâkı şu'belerine havâle, şu'belerden yazılan her nev' müsevvedâtı **[614]** tedkîk ve imzâ, Levâzım Riyâseti nâmına yazılmış olan muharrerât ve tezâkiri tahtîm vazîfeleri re'îse 'â'iddir. Mu'ayyenât ve techîzât-ı 'askeriyyeye ve anlara müte'allik husûsâta nezâret için de mükelleftir.

Birinci Şu'benin Vazîfesi: Bu şu'be hesâb, tahrîrât, vezne nâmlarıyla üç kısımdır. Kolordu dâ'iresinde bulunan bi'l-'umûm sunûf-ı 'askeriyye ile

karârgâh-ı 'umûmî devâ'irinin ve hâricinde bulunan me'mûrîn-i 'askeriyye ve kalemiyyenin ma'âşlarını ve seferberlik için harc-ı râhlarını hesâb eder.

Erkân ve ümerâ ve zâbitânın gerek Dersa'âdet gerek taşra ve merkez ma'âş sipârişlerinin defterlerini alay ve taburlardan celb ve mu'âmele-i kaydiyyelerini icrâ, sergilerini tahrîr ile bunların mu'âmele-i kat'iyyelerini, orduca zâyi' olan eşyâ ve hayvânât muhâsebâtını, emâkin-i 'askeriyye ile alaylar muhâsebâtının rü'yetini, bi'l-'umûm kıta'ât-ı 'askeriyyeye verilen ma'âş kısmı masârif-i müteferrikasının tedkîk, hesâb ve mu'âmele-i kaydiyyesini îfâ, vefât edenlerin muhallefât akçelerinin celb ve ashâbına verilmesi ve Dersa'âdet'e gönderilmesi mu'âmelesini icrâ, bi'l-'umûm ma'âş defterlerini tedkîk ve tevhîd ile makām-ı Ser-'askerîye isrâ eyler.

Ordu veznesinden verilecek akçe için olan sened-i resmîleri alay ve taburlara verilmek üzere vilâyâta ve müstakil mutasarrıflıklara makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîden ordu tahsîsâtı için havâle olunan **[615]** mebâliğin nerelere i'tâ olunacağına dâ'ir muharrerâtını, bu havâlâttan ordu veznesi için havâle olunan mebâliğin senedât-ı mahsûsasını bu şu'be yazar.

Ordunun dâ'ire icmâlinde bulunan erkân ve ümerâ ve zâbitân ve sâ'iresi ma'âşlarından tekā'üd ve muhtâcîn-i 'askerî sandıklarına 'â'id olarak tevkîfi lâzım gelen 'â'idât işlerini rü'yet eder.

Ordu tahsîsâtına mahsûben vilâyât ve müstakil mutasarrıflıklardan verilen akçenin makbûzunu mübeyyin mâl sandıklarına verilmesi lâzım gelen sened-i mahsûsların alay ve taburlardan 'ilm ü haber parçalarının derûnunda muharrer mebâliğin îrâd ve masrafını icrâ ve şu'abâttan hangisine 'â'id ise ana zimmet-i kayd ile oraya i'tâ eder.

Her sene orduca silâhaltında bulundurulacak olan kuvve-i 'askeriyyenin tertîbâtına dâ'ir ordu Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresinden verilecek cedvele göre ma'âş kısmı masârif-i muhammenesini mübeyyin büdce defterini tanzîm ve senesi hulûlünden beş ay evvel makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm eyler.

Merkez ve mevâki'-i 'askeriyyede her sene inşâ ve ta'mîri lâzım gelen emâkin-i 'askeriyyenin Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi tarafından tanzîm ettirilip verilecek keşif defterleri üzerine masârif-i muhammene defteri bi't-tanzîm makām-ı Ser-'askerîye takdîm eder.

Mübâya'a komisyonu ile tüccâr ve kontratocu ve sâ'ir ashâb-ı **[616]** masâlih arasında umûr-ı hesâbiyyeye dâ'ir zuhûr eden münâza'alı işler hakkındaki evrâk ve nizâmı ve 'umûmen mesâ'il-i hesâbiyye bu şu'bede tedkîk ve tesviye kılınır.

Bir mes'ele-i harbiyyenin bidâyetinden nihâyetine kadar orduca vukû' bulan masârifin hitâm-ı harbde muhâsebâtını rü'yet, vakt-i hazarda olduğu gibi vakt-i seferde dahi kâffe-i masâlih-i fevka'l-'âdeye dâ'ir verilecek defâtir ve senedâtın tedkîki ile cümlesini birleştirerek bir defter tanzîm ederek makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerîye takdîm etmek bu şu'beye 'â'iddir.

Tahrîrât Kısmı

Ordu müşîriyet ve kumandanının ve levâzım re'îsinin makām-ı vâlâ-yı Ser-'askerî ve levâzımât-ı 'umûmiyye re'îsi ve fırka ve alay kumandanları ve vilâyât ve müstakil mutasarrıflıklar ve idâre me'mûrları ile yukarıda tafsîl olunan muhâsebât ve emr-i idâreye dâ'ir icrâ olunacak muhâberât evrâkını yazmaktan 'ibârettir.

Vezne Kısmı

Ordu veznesine gelecek akçeyi kabz, levâzım re'îsi tarafından "verile" denilen parayı i'tâ vazîfesi ile mükelleftir.

[617] Vezne kısmı müdîri her gün akşamüstü veznenin kâffe-i makbûzât ve medfû'âtını, levâzım re'îsinin "verilesi" ile verilen paranın kimlere verildiğini, veznenin mevcûdunu, mevcûdun hangi senenin hangi kısımları tahsîsâtından idüğünü müş'ir bir cedvel tertîb edip birinci şu'be müdîriyetine i'tâ eder. Her ay nihâyetinden Levâzım Dâ'iresi şu'abâtından münâvebe sûretiyle birerden dört efendi ma'rifetiyle veznenin mevcûdu ta'dâd, sarfiyât ve makbûzâtı tedkîk olunarak yapılacak bir cedveli bâ-tahrîrât-ı müşîrî makām-ı 'âlî-i Ser-'askerîye takdîm olunur.

Vezne müdîri ile mu'âvininden kefîl olunur. Nizâmına tevfîkan her altı ayda bir kerre hükûmet-i mahalliyyeye iş'âr-ı keyfiyyetle küfelâsının servet-i asliyyeleri bâkî olup olmadığı tahkîk edilir.

İkinci Şu'be: Bu şu'be üç kısımdır.

Birinci Kısmı

Ordu dâ'iresinde bulunan bi'l-'umûm hasta-hâne ve ta'yînât ve melbûsât ile ordugâh hidmetlerinde müstahdem me'mûrun ve 'amele takımlarının, tımarcıların, sanâyi' zâbitân ve efrâdının ve bunların mütekā'idlerinin kayıdlarını tutar. Bunlardan terfî'-i rütbe ve becâyiş eden, sıla ve tebdîl-i havâya gidenlerin, sınıf-ı ihtiyât ve redîfe nakleyleyenlerin vukû'âtını yürütür.

[618] Bu me'mûrîn ve efrâd tarafından verilecek 'arz-ı hâl ve istid'âların kavânîn ve karâr-nâmelere tevfîkan lâzım gelen mu'âmelerini îfâ eder.

Bunlardan vefât edenlerin, redîfe nakleyleyenlerin, efrâddan ihrâc olunanların künyeli defterini tertîb eder.

Her aydaki vukû'âtı mübeyyin ay nihâyetinde Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine gönderilecek defteri tanzîm eder. Yevmiye jurnalleri tedkîk ve kaydeyler. Mu'âmelât-ı lâzımesini icrâ ile makām-ı Ser-'askerîye gönderir.

Ordu idâre hey'eti a'zâsından idâre-i 'askeriyye zâbitân ve efrâdı hakkında müfettişler tarafından verilen sicill-i ahvâl evrâkını, derece-i ma'lûmât defterlerini hükümleri hitâm buluncaya kadar hıfz ile andan sonra makām-ı Ser-'askerîye irsâl eder.

Ordu idâre hey'eti a'zâsının, idâre-i 'askeriyye me'mûrlarının 'inde'l-iktizâ kayıdlarını çıkarır. Bunlardan 'â'ilesine ma'âş ve ta'yîn sipâriş edenlerin esâmîsini mübeyyin ma'âş için birinci şu'beye, ta'yînât için ikinci şu'benin üçüncü kısmına verilecek defterleri tanzîm eder.

Ordu idâre hey'etinin, idâre-i 'askeriyyenin tertîbâtı bu kısımda mukayyeddir.

İkinci Kısmı

Bu kısım, orduya müte'allik nakliyât ile nakliye kāfilelerinin idâresine **[619]** nakliyât için lâzım gelip ordu mübâya'a komisyonunca mübâya'a olunacak şeylere 'â'id mu'âmelâtı îfâ eder.

Nakliyât için vukû' bulan mübâya'âtın mihver-i lâyıkında deverân edip etmediğine dâ'ir levâzım re'îsinin iktizâ edenler ile edeceği muhâberât evrâkı bu kısımda yazılır.

Nâkiller ile idâre-i 'askeriyye arasında nakliyâttan dolayı tahaddüs edecek ihtilâfâtın nizâmât ve kavânîn ve karâr-nâmeler ile mukāvelât-ı vâkı'aya tatbîkan faslı mu'âmelât-ı kalemiyyesini icrâ eder. Ordunun masârif-i nakliyyesi için beher sene iktizâ eden defterini tanzîm, masârif-i nakliyyeye dâ'ir fırka ve sâ'ire ve idâre me'mûrlarından gelecek defterleri, sened ile tatbîk, nakliyyât-ı 'umûmiyyenin hesâbât ve masârifi her ayda ve bunun muhâsebât-ı kat'iyyesini her sene nihâyetinde birinci şu'be ile Levâzım-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine verilecek defterleri tanzîm, bu defterleri ve senedât-ı lâzımesini Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine takdîm eder.

Üçüncü Kısmı

Bu kısım, ordu mübâya'a komisyonunca gerek doğrudan doğruya gerek kontratocu vâsıtasıyla mübâya'a olunacak her nev' ta'yînât ve mahrûkātın kontrato ve mukāvele-nâmelerini kayd ile hesâblarını tutar. Bunlara dâ'ir idâre kısımlarından gelecek hesâb defterlerini tedkîk eder.

[620] Bir sene zarfında ordu için lâzım gelen ta'yînât ve mahrûkātın mikdâr ve esmânını mübeyyin bir defter tanzîm eder. Mübâya'a komisyonunca mübâya'a olunan ta'yînât ve mahrûkātın hesâblarını görür. Bunlara dâ'ir alay ve taburlardan gelecek defteri senedleriyle tatbîk ettikten sonra makbûzât ve masârif-i vak'ayı mübeyyin her ayda, bunların muhâsebât-ı kat'iyyesini mutazammın her sene nihâyetinde ikişer kıt'a defterini tanzîm ile birini birinci şu'beye, diğerini mazâbıt ve senedâtıyla berâber Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine gönderir.

Ordu idâresinde bulunan bi'l-'umûm zâbitân ve me'mûrîn-i 'askeriyye ile sâ'irenin ta'yîn pusulalarını doldurur. Orduya merbût mekteb ve hasta-hânelerden, alay ve taburlardan gelecek istihkāk cedvelleri üzerine anbârlarına verilecek mahsûb 'ilm ü haberleri yazar.

Ordu levâzım re'îsi tarafından verilecek deynleri kaydeder.

Bi'l-'umûm zâbitân ve me'mûrîn-i 'askeriyyeden ta'yîn sipâriş edenlerin merbût olduğu dâ'ire kumandanlıklarından i'tâ kılınacak ma'lûmât ve defâtir üzerine bunların terk ettikleri ta'yînâtın mikdârını nizâmına tatbîk, sipâriş ordu merkezlerinden verilecek ise sipâriş sergilerini imlâ, mahall-i sâ'ireden i'tâ olunacak ise defterlerini tanzîm ederek makām-ı Ser-'askerîye gönderir. Verilecek ma'lûmât üzerine bunların kat'î mu'âmelâtını icrâ eder.

Ordu Levâzım Dâ'iresine merbût idâre ve anbârların her sene-i **[621]** Rûmiyye ibtidâsında icrâ olunan devirleri üzerine vürûd edecek defterlerin tatbîkāt ve mu'âmelâtını icrâ eder. Bu defterlerin bir sûret-i musaddakasını Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine gönderir.

Üçüncü şu'be: Bu şu'be ordu mübâya'a komisyonunca gerek doğrudan doğruya gerek kontratocu vâsıtasıyla mübâya'a olunacak her nev' küçük techizâtın ya'ni fes, çorab, kundura, çamaşır gibi şeyleri ve büyük techîzâtın ya'ni setre, pantolon, yağmurluk, palaska, çanta gibi eşyânın diğer her nev' ordugâh eşyâ ve edevâtının kontratolarını kaydeder. Hesâblarını tutar. Mu'âmelât-ı müteferri'asını icrâ eyler. Bunlara dâ'ir alay ve taburlardan gelecek hesâb defterlerini tedkîk eder.

Bir sene zarfında ordu için lâzım gelen küçük ve büyük techîzâtın mikdâr-ı esmânını mübeyyin bir defter tanzîm eder.

Mübâya'a komisyonunca mübâya'a olunan techîzâtın hesâblarını rü'yet, buna dâ'ir idârelerden ve alay ve taburlardan gelecek defterleri senedleriyle tatbîk ettikten sonra masârif-i vâkı'ayı müş'ir her ayda bunların muhâsebât-ı kat'iyyesini mutazammın her sene nihâyetinde ikişer kıt'a defter tanzîm eder. Birini birinci şu'beye, diğerini mazâbıt ve senedâtıyla berâber Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine gönderir.

Fırka ve muhtelif idârelerden bu misillü techîzât talebini hâvî gelecek defter ve inhâlar üzerine evvelce verilen o nev' techîzâtın **[622]** mî'âd-ı nizâmîlerinin hulûl edip etmediğini tedkîk eder. Mî'âdı gelmiş olanların verilmesi için lâzım gelen 'ilm ü haberi, eşyâ-yı matlûbe Dersa'âdet'ten taleb edilecek ise tahrîri iktizâ eden muharrerâtı yazar.

Ordu idâresine merbût eşyâ-yı ma'mûle anbârıyla i'mâlât-hânelerin, redîf debboylarındaki techîzâtı hesâblarını tutar. Bunların her sene-i

Rûmiyye ibtidâsında icrâ olunan devirleri üzerine vürûd edecek defterlerinin tatbîkāt ve mu'âmelât-ı lâzımesini icrâ ile birer sûret-i musaddakasını Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresine gönderir.

Şu'benin vezâ'ifine 'â'id husûsâttan dolayı vukû' bulan masârif-i müteferrikanın hesâblarını yapar. Dersa'âdet'ten istenilecek mî'âdlı eşyâdan Mart'tan Ağustos gāyesine kadar mî'âdı hulûl edeceklerin Mart ibtidâsında, Eylül'den Şubât nihâyetine değin mî'âdı hulûl eyleyeceklerin Eylül evâ'ilinde toptan olarak birer defterini tanzîm ile makām-ı 'âlî-i Ser-'askerîye takdîm eder. Mî'âdlı eşyâdan esliha için başka, techîzât için başka defter tanzîm edilir.

Hâssa Ordu-yı Hümâyûnunca alay ve taburlardan melbûsat talebine dâ'ir vürûd eden defterlerin tedkîkātıyla bunlardan mî'âdları hulûl etmişlerinin anbârlarından verdirilmesi tasdîk olunarak Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresi dördüncü şu'besine gönderir.

[623] Dördüncü şu'be: Orduya merbût hasta-hânelerin, alay hasta koğuşlarının yatak ve sâ'ir tertîbâtı kayıdlarını tutar. Bunlara müte'allik gelecek evrâkın tertîbât-ı mukayyedeye nazaran tedkîkāt ve mu'âmelâtını icrâ eder.

'Askerî hastalarının sivil hasta-hânelerinde tedâvîsi için yapılacak mukāvelâtın bu husûsa dâ'ir gelen evrâkın mu'âmelesini îfâ ile akçe i'tâsı iktizâ ettiği hâlde birinci şu'beye bâ-i'lâm beyân ve ifâde eder.

Hasta-hânelerde bi't-tedâvî kesb-i sıhhat eden yâhûd vefât eyleyenlerin vukû'âtını mensûb oldukları fırka ve dâ'irelere bildirir.

Kaplıcalara gönderilecek hastaların orda bulunacakları müddet ile yiyeceklerini, o müddette edecekleri masârifi hesâb ile lüzûm-ı tesviyesini birinci şu'beye bâ-i'lâm beyân eder.

'Asker ikamesi, hasta-hâne ittihâzı için istîcâr olunan hân ve hânelerin kirâlarına dâ'ir gelecek evrâkın tedkîkāt ve mu'âmelât-ı kalemiyyesini îfâ ile i'tâsı lâzım gelen akçe için birinci şu'beye bâ-i'lâm tevdî'-i keyfiyet eyler.

Hasta-hânelerde muktezî mî'âdlı elbise ve eşyânın i'tâsı hakkında vâki' olacak müsted'ayâtı tedkîk ve kuyûduyla tatbîk ederek verilmeleri lâzım geldiği hâlde bâ-i'lâm lüzûm-ı i'tâsını 'â'id olduğu şu'beye bildirir.

[624] Orduya merbût olduğu hâlde kirâya verilen hân, dükkân, hamâm, bahçe gibi mahallerin kontratolarını mu'âmele-i kuyûdiyye ve sâ'iresini icrâ eder.

[625]

Ba'zı Ma'lûmât ve Kavâ'id-i Hesâbiyye

Yeni Mikyâslar:

Bir yeni arşun (metre)	= 100 'aşîr-i zirâ' (santimetre)
Bir yeni arşun (metre)	= 10 girâh (desimetre)
Bir girâh (desimetre)	= 10 parmak (santimetre)
Bir parmak (santimetre)	= 10 hat (milimetre)
Bir hat (milimetre)	= 10 nokta (desimilimetre)

Arâzi Mesâhası Mikyâsları

Bir arşun murabba'ı	= 1.000 girâh murabba'ı
Bir girâh murabba'ı	= 100 parmak murabba'ı
Bir parmak murabba'ı	= 100 hat murabba'ı

Mâyi'ât ve Hubûbât Mikyâsları

Bir ölçek (litre)	= 10 kutu (desilitre)
Bir kutu (desilitre)	= 10 zarf (santilitre)

[626]

Evzân ve Eskāl Mikyâsları

Bir dirhem (gram)	= 10 denk (desigram)
Bir denk (desigram)	= 10 buğday (santigram)
Bir buğday (santigram)	= 10 habbe (miligram)

Eski Mikyâslar

Bir zirâ'-ı mi'mârî = 24 parmak Bir parmak = 12 hat Bir hat = 12 nokta	Mi'mârlık ve arâzî mesâhası için isti'mâl edilir.
Üç parmak = 1 kadem On iki kadem = 1 kulaç	Hafriyâtta isti'mâl edilir.
Bir çarşı arşunu = 8 urup (rub') Bir urup = 2 girâh	Zirâ'-ı mi'mârîden bir parmak on hat altı nokta eksiktir.
Bir endâze = 8 urup Bir urup =2 girâh	Çarşı arşunundan sekiz hat sekiz nokta eksiktir.

Mesâha Mikyâsları:

Bir zirâ'-ı mi'mârî murabba'ı	= 576 parmak murabba'ı
Bir parmak murabba'ı	= 144 hat murabba'ı

[627]

Ekyâl Mikyâsları:

Bir İstanbul kilesi	= 4 şinik
Bir şinik	= 2 kutu
Bir kutu	= 2 zarf

Evzân Mikyâsları:

Bir kıyye	= 400 dirhem
Bir dirhem	= 4 denk
Bir denk	= 4 kırat
On altı kırat	= 1 dirhem
Bir kırat	= 4 buğday
Bir buçuk dirhem	= 1 miskāl

Eski Mikyâsların Yeniye Tahvîli

Bir zirâ'-ı mi'mârî	= 0,758 yeni arşun
Bir çarşı arşunu	= 0,68 yeni arşun
Bir endâze	= 0,65 yeni arşun
Bir zirâ'-ı mi'mârî murabba'ı	= 0,754564 yeni arşun murabba'ı **[628]**
Bir zirâ'-ı mi'mârî mik'abı	= 0,435520 yeni arşun mik'abı
Bir parmak	= 3,158 'aşîr-i zirâ' (santimetre)
Bir hat	= 0,263 'aşîr-i zirâ' (santimetre)
Bir nokta	= 0,219 'aşîr-i zirâ' (santimetre)
Bir çarşı arşunu murabba'ı	= 0,4624 yeni arşun murabba'ı
Bir urup	= 5,8 'aşîr-i zirâ'
Bir endâze murabba'ı	= 0,4225 yeni arşun murabba'ı
Bir urup	= 8,125 'aşîr-i zirâ'
Bir mil	= 1,895 yeni mil
Bir fersah	= 0,5685 yeni fersah
Bir dönüm	= 0,367720 yeni dönüm
Bir İstanbul kilesi	= 0,37 yeni kile
Bir İstanbul kilesi	= 0,37 yeni ölçek (litre)

Evzân Mikyâsları

Bir buğday	= 0,05011914 yeni dirhem
Bir kırat	= 0,20047656 yeni dirhem
Bir denk	= 0,80190625 yeni dirhem
Bir dirhem	= 3,2073625 yeni dirhem
Bir miskāl	= 4,81143 yeni dirhem
Bir lodra	= 564,54112 yeni dirhem **[629]**
Bir kıyye	= 1,282945 yeni kıyye (kilo)
Bir batman	= 0,869767 yeni batman
Bir kantâr	= 0,564496 yeni kantâr
Bir çeki	= 0,225798 yeni çeki

Yeni Mikyâsların Eskiye Tahvîli

Bir yeni arşun	= 1,319261 bir zirâ'-ı mi'mârî
Bir yeni arşun murabba'ı	= 1,74054 bir zirâ'-ı mi'mârî murabba'ı
Bir yeni arşun mik'abı	= 2,296107 bir zirâ'-ı mi'mârî mik'abı
Bir yeni arşun	= 1,53846 bir endâze
Bir yeni arşun murabba'ı	= 2,366865 bir endâze mi'mârî murabba'ı
Bir yeni fersah	= 1,319215 bir endâze eski fersah
Bir yeni dönüm	= 2,719453 bir endâze eski dönüm
Bir yeni kile	= 2,702703 bir endâze eski kile

Evzân

Bir yeni dirhem	= 0,311783 bir endâze eski dirhem
Bir yeni kıyye	= 0,779457 bir endâze eski kıyye
Bir yeni batman	= 1,296095 bir endâze eski batman
Bir yeni kantâr	= 1,771493 bir endâze eski kantâr **[630]**
Bir yeni çeki	= 4,428733 bir endâze eski çeki

Meskûkât-ı 'Osmâniyye'nin Şilin Franka Nisbetle Kıymetleri

	Santim	Frank	Şilin
100 guruş altun =	79	22	
20 guruş gümüş =	42	4	
5 guruş gümüş =	10	1	
1 guruş gümüş =	22		
100 guruş gümüş =			18

Ba'zı Meskûkât-ı Ecnebiyyenin 'Osmânlı Altunu 100 Guruş İ'tibârıyla Kıymetleri

Para	Guruş	Cins-i Meskûkât	Esâmî-i Düvel
4	16	T[h]aler	Almanya
10	5	Mark	Almanya
10	90	Pul altunu	Rusya

17	14	Karbon	Rusya
17	17	Ruble	Rusya
16	4	Frank	Fransız **[631]**
20	86	Altun	Fransa yirmi franklık
00	100	Altun	İngiliz
20	5	Şilin	İngiliz
22	51	Karamiç altunu	Avusturya
00	20	Emperyal	Avusturya
11	11	Florin	Avusturya
20	48	Tümen altunu	İran
4	16	Dolar	Amerika
0	19	Drahmi	Yunan
10	2	Drahmi	Yunan

Yeni Mikyâsların Eskiye, Eski Mikyâsların Yeniye Usûl-i Tahvîlleri:

Eski mikyâs ile olan bir mikdârı yeniye tahvîl etmek üzere eski mikdârı yeni mikdâr ile darbetmelidir. Hâsıl-ı darb yeni mikdâr olur.

Meselâ; 321 eski çarşı endâzesinin kaç yeni arşun ettiğini bulmak için yukarıdaki cedvelde muharrer olan bir eski endâzesinin son tarafındaki 0,65 rakamını, gösterdiğimiz 321 eski çarşı endâzesiyle darbederiz. Hâsıl-ı darb 208,65 olur ki bu hâsıl-ı darbın sağından yeni rakamını ifrâz ile 208 arşun 65 'aşîr-i zirâ' ya'ni santimetre olduğunu anlarız.

22 eski kıyyenin kaç yeni kıyye ettiğini anlamak için **[632]** cedvelde yeni kıyyenin mukābili olan 1,282945 'adedini buluruz. 22 eski kıyyeyi işbu 'adede darbederiz. 1,282945 x 22 = 28,224,790 'adedi hâsıl olur ki 22 eski kıyyenin 28 yeni kıyye 224 dirhem ve binde 790 kesir olduğunu anlarız.

23 eski dirhemin kaç yeni dirhem ettiğini meydâna çıkarmak için cedvelde yeni dirhemin mukābili olan 3,2073625 'adedini buluruz. Bu 'aded ile 23 eski dirhemi darbederiz. 23 x 3,2073625 = 73,7693375 olur ki bu

'adedin sağ tarafından yedi hânesini ifrâz ederek 23 eski dirhemin 83 yeni dirhem 7693375 kesir olduğunu anlarız.

Yeni Mikyâsın Eskiye Tahvîli

Bu dahi yeni mikdârın mukābili ile matlûb olan eski mikdârı darbetmek ile olur. Meselâ; 98 yeni çarşı arşunun kaç eski çarşı arşunu ettiğini bulmak için cedvelde yeni çarşı arşunun mukābili olan 147,588 'adedini bularak 98 'adedini buna darbederiz. Hâsıl-ı darb olan 144,117624 'adedden 114 eski çarşı arşunu olduğu gibi kesirlerini de rub' ve girâha tahvîl ederek rub' ve girâhını çıkarırız.

215 yeni kıyyenin kaç eski kıyye ettiğini bulmak için eski **[633]** kıyyenin mukābili bulunan 0,779457 'adedini bularak bu 'aded ile 215 'adedini darb ve hâsıl-ı darb olan 667,583225[1] 'adedinin sağından beş rakamını ifrâz ile 167 'adedinin eski kıyye olduğunu anladıktan sonra ifrâz edilen 583225 'adedini bi'l-ihtisâr 4 'adedine darb ile çıkaracağımız 233,2900 'adedin sağından dört rakamını ifrâz ederek 233 dirhem olduğunu anlarız. Endâzesi 4 guruş 4 paraya ya'ni 4 guruş 10 santime satılan bir kumâşın yeni arşun (metre) olarak alınması hâlinde beher yeni arşunun kaça olması lâzım geleceğini anlamak için yukarıdaki cedvelde olan yeni arşunun mukābilinde bulunan 1,538462 'adedine 4 guruş 10 santimi darbettiğimiz sûrette hâsıl-ı darb olarak çıkan 630.769.420 'adedinin sağından sekizini ifrâz ederek solda kalan 6 rakamının guruş olduğunu, ifrâz ettiğimiz sekizine de 40 'adedini darbeyleyerek hâsıl olan 12,30776800 'adedinin sağından sekizini tefrîk ile sağda kalan 12 rakamının para idüğünü anlayarak endâzesi 4 guruş 10 santime olan bir kumâşın yeni arşunu 6 guruş 12 paraya alınacağına hükmeyleriz. Küsûrâttan paranın mikdârı çıkarıldıktan sonra geriye kalan küsûrât artık hükümsüzdür.

Parayı santim i'tibâr etmek için dâ'imâ iki buçuk misline iblâğ **[634]** etmelidir. Yukarıda gösterilen 10 santim 4 para olduğu hâlde iki buçuk misli olan 10 santim denilmiştir.

1 167,583255 olmalı.

Bir "virgül" ile tefrîk edilen 'adedleri sol tarafında kalan rakamlara " 'aded-i sahîh – 'aded-i tâm" sağ tarafındakilere "kesir" tesmiye edilir.

Bir hâsıl-ı darbdan 'aded-i sahîh ile kesri tefrîk etmek için kesir yalnız darbedilen mikdârda ise hâsıl-ı darbdan ol kadar rakam tefrîk edilir. Meselâ; Yukarıda gösterilen 1,538462 rakamlarından soldaki 1 'adedi 'aded-i sahîh, sağındaki 358462 'adedleri kesir olduklarından ve bu 'adedler de altı hâneden 'ibâret bulunduğundan darbolunan rakam kesirsiz ise hâsıl-ı darbının sağından altı hânesini tefrîk ederek solda kalan 'adede, 'aded-i sahîh demelidir. Eğer darbedilen 'aded dahi kesirli ise bu 'aded ile darbolunan 'adedlerin sağındaki küsûrât kaç hâneye bâliğ olur ise hâsıl-ı darbın sağından ol kadar hâne tefrîk edilmelidir. Meselâ; yukarıdaki kumâş hesâbının hâsıl-ı darbından sekiz hâne tefrîk olunmuştur ki darbedilen 4 guruş 10 santimin sağından 10 'adedinin iki hâneli kesir olmasına mebnî işbu iki hâne ile altı hâneli olan 358.462 kesrinin mikdârı sekiz hâneye bâliğ olduğundan hâsıl-ı darbdan sekiz hâne tefrîk edilmiştir.

[635] Bu vech ile darbolunan 'adedlerin küsûrâtını paraya tahvîl etmek için dâ'imâ 40 'adedine darbederek küsûrât kaç hâneli rakam ise hâsıl-ı darbdan ol kadar rakamı tefrîk etmelidir. Ba'de't-tefrîk solda kalan rakam parayı iş'âr eder. Sağda kalmış olanlara artık ehemmiyet verilmez. Şu kadar ki çıkan mikdâr bir mâlın kıymeti demek olduğundan tekrâr bir mikdâr ile darbetmek lâzım gelir ise küsûrât ile berâber darbetmelidir.

Râyic-i Mahallîye Göre Çürük Parayı Sağ Para Yapmak Kā'idesi

Nisbet kā'idesini uzun uzadıya ta'rîf etmekten sarf-ı nazarla bu bâbda birkaç misâl yazmak husûl-i maksada kâfî görüldü. Meselâ; bir Mecîdiyenin bir memlekette 23 guruş kıymeti olsa bu kıymet ile kıymet-i asliyyesi olan 19 guruş arasında 4 guruş bir fark olduğu görülür. Bu hesâbca iskontosu bulunmak istenilen kaç guruş ise ol guruşa 4 'adedini darbederek hâsıl-ı darbı 23 'adedine taksîm etmelidir. Hâric-i kısmet iskontodur. Bu iskonto mikdâr-ı guruştan tarh edildikte bâkî kalan mikdâr-ı Mecîdiyye 19 guruş i'tibârıyla sağ akçe demektir.

[636]

Misâl

Çürük para	2.314	
Fark	x 4	
Hâsıl-ı darb	9.256	| 23
	-9.200	402
	0056	
	- 46	
	10	

Çürük para	2.314
İskonto	- 402
Sağ akçe	1.912

Kalan 40 kesri de usûl-i a'şâriyyece paraya ircâ' edilse 17 paradan biraz ziyâdece edeceğinden icrâ-yı 'ameliyyâtına ihtiyâc görülmedi.

'Osmanlı altununun kıymet-i asliyyesiyle istkontosunu bulmak dahi tamâmıyla yukarıda gösterilen gibidir. Meselâ; bir memlekette 'Osmânlı altununun kıymeti 135 guruş olsa bu kıymet ile kıymet-i asliyyesi olan 100 guruş arasında 35 guruş bir fark olduğu cihetle iskontosu bulunmak istenilen 4.565 guruşu 35 ile darb, 135 ile taksîm etmelidir.

[637]

Misâl:

4.565	
x 35	
22.825	
+13.695	
159.775	| 135
-135	1.183
247	

- 135
1.127
-1.080
475
-405
70

4.565 Çürük para
-1.183 İskonto
3.382 Sağ akçe

Fâ'iz-i Müfred Hesâbı

Bir senede 100 guruşa 5 guruş fâ'iz verildiği hâlde **[638]** 3450 guruşa ne kadar fâ'iz vermek lâzım gelir?

$$\frac{3.450 \times 5}{100}$$

Ya'ni 3450 guruşu 5 'adedine darb, 100 'adedine taksîm etmelidir.

Misâl:

3.450
5
17.250 | 100
-100 | 172,5
725
- 700
250
- 200
500
- 500
000

Bir senede 3.450 guruşa 172 guruş 20 para fâ'iz verilmek lâzım gelir. Bunu 12 'adedine taksîm eder isek beher aya isâbet ettiği anlaşılır.

Beyne't-tüccâr bir sene 365, bir ay 30 gün i'tibâr edilir. Bu sûretle fâ'izin mikdârını bulmak için icrâ-yı 'ameliyyât **[639]** olunmaktan ise darb-ı 'ameliyyâtı yapıldıktan sonra hâsıl-ı darbın sağ tarafından iki hânesini tefrîk etmek kâfîdir. Sol taraftaki rakamlar fâ'izin mikdâr-ı guruşunu, sağdaki küsûrât yukarıda söylediğimiz gibi 40 'adedine darbolunarak sağından ikisi ayrılıp soldakiler mikdâr-ı parasını iş'âr eder.

İskelelerden İ'tibâren İçerilere Doğru Olan Mesâfât

Antalya İskelesi'nden

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
12	İstanos	55	İsmil
24	Isparta	60	Ilgın
24	Elmalı	57	İsaklı
34	Uluborlu	20	Ağlasun
30	Eğ[ir]dir	44	Üzümlü
51	Akşehir	28	Ağros
33	Akşar	72	Aksaray
50	Afyonkarahisâr	55	Belvin
21	İbradi	47	Bozkırmadeni
27	İçel	39	Beyşehri
60	Eski-il	14	Beşkavak
		34	Parla
		24	Buldur

[640]

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
12	Badem Ağacı	46	Şuhud
17	Bucak	50	Sandıklı
37	Begşar	40	Soma
59	Bozulus	60	Turgud
46	Bolvadin	40	Tuz
14	Pavlu	53	Uşak
61	Bozdoğan	26	Alâiye
66	Bozüyük	54	Konya
61	Demirci	55	Kadınağacı
52	Çal	46	Karaağaç
39	Çölâbâd	46	Kıranlı
45	Hâdim	47	Kalkan
61	Hüsrevpaşa	37	Kızılhisar
42	Hobran [Hoyran]	44	Kızılca
39	Döğer	52	Karasu
40	Denizli	44	Karamık
33	Danışmen[d]li	59	Karaman
57	Sirge Saray	36	Kaş
37	Seydişehir	10	Karayüz
8	Serik	30	Kûçe-i kebîr
64	Sultân Karapınar	24	Gölhisar
43	Selendri		

[641]

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
28	Gölcük	Preveze İskelesi'nden	
61	Gedüs	12	Barga
50	Güre	27	Meçova
30	Keçiborlu	18	Yanya
12	Manavgat	Dıraç İskelesi'nden	
26	Marula	9	İlbasan
53	Mağla	12	Akçahisar
49	Lâdik	27	Ohri
38	Yalvaç	9	Tiran
Ayaserande [Ayaserendi] İskelesi'nden		27	Debre-i Bâlâ
9	Ergiri	39	Manastır
19	Premed[i]	Şengin İskelesi'nden	
15	Tepedelen	8	İşkodra
3	Delvine	23	Gusine
17	Filat	48	Firizovik
25	Lukfik	24	Leş
Avlonya İskelesi'nden		Tekfurdağı İskelesi'nden	
12	İlbasan	00	İpsala
12	Berat	10	İnecik
20	Tomayriçe		

[642]

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
8	Ereğli	83	Ermenek
30	Edirne	91	İskenderun
15	Babaeski	26	Baalbek
11	Burgaz	13	Batrun
27	Uzunköprü	87	Haleb
12	Hayrabolu	7	Hûne
27	Havsa	53	Hama
28	Dimetoka	43	Humus
10	Çorlu	21	Duma
12	Silivri	8	Zahle
17	Saray	18	Şam
27	Ferecik	20	Trablusşam
23	Kırkkilise	66	Gaffan
23	Keşan	37	Kara
28	Gelibolu	28	Kitne
4	Muradlı	Kal'a-i Sultâniyye İskelesi'nden	
16	Malkara	24	Edremit
18	Vize	31	Ayvalık
20	Verşe [Evreşe]	34	Ayazma
Beyrut İskelesi'nden		33	Edincik
141	Urfa	12	Bayramiç
75	Antakya	18	Biga

[643]

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
52	Bursa	30	Edincik
35	Balıkesir	34	Balıkesir
42	Bergama	6	Bursa
48	Çandarlı	23	Bilecik
4	Çardak	23	Balat
6	Kumkale	96	Beyşehir
12	Kazdağı	63	Bolvadin
27	Koyunili	52	Panas
45	Kirmasti	19	Pazarcık
33	Manyas	50	Demirci
43	Mihaliç	49	Çifteler
5	Lapseki	58	Çölâbâd
Mudanya İskelesi'nden		75	Çarşamba
15	İnegöl	51	Hüsrevpaşa
21	İnekulu	71	Hobran [Hoyran]
25	Emet	15	Harmancık
29	Altıntaş	23	Dumlu
35	Eskişehir	34	Dimetoka
48	Afyonkarahisâr	82	Denizli
67	İsaklı	116	Divle
75	Akşehir	42	Seyitgazi
84	Ilgın	45	Seferihisar

[644]

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
37	Söğüt	22	Kütahya
100	Seydişehir	28	Gerger
42	Simav	24	Gedüs
45	Sincanlı	84	Kûçe-i kebîr
44	Şuhud	75	Eğirdir
58	Sandıklı	28	Künaz
41	Sındırgı	24	Gölpazarı
42	Uşak	12	Mihaliç
12	Karabağa	49	Mudurlu
31	Kırcaşehir	16	Yenişehir
61	Kayacık	72	Yalvaç
96	Konya	Selanik İskelesi'nden	
84	Karaağaç	20	İstevra
51	Kal'a-i Sultâniye	42	Üsküb
88	Kırili	28	İştib
83	Kadınhanı	16	Ağustos
116	Karaman	44	Ohri
57	Karahisâr-ı Nallı	50	Ahî Çelebi
45	Koyunili	45	İzdin
29	Kepsud	62	İlbasan
15	Kirmasti	30	Alasonya
9	Kestel		

[645]

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
72	İpek	65	Sultânyeri
18	Usturumca	12	Topan
90	İşkodra	8	Avrathisarı
44	Ohri	37	Florina
85	Edirne	15	Katerin
28	Petriç	29	Kayalar
40	Pirlepe	37	Kula
55	Priştine	12	Karaağaç
60	Prizren	40	Kumanova
74	Berat	50	Kolonya
86	Preveze	24	Kozana
26	Palanka	46	Kırçova
26	Tikveş	52	Kalkandelen
68	Tepedelen	12	Karaferye
71	Tiran	71	Kavala
44	Cum'a-yı Bâlâ	12	Gevgilli
79	Delvine	34	Köprülü
56	Debre-i Bâlâ	52	Gümülcine
24	Radovişi	4	Lankaza
46	Razlık	61	Livadiye
18	Siroz	82	Leş
24	Serfiçe	31	Menlik

[646]

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
34	Nevrekob	42	Arhav[i]
32	Nasliç	51	Akşehir
16	Vodine	60	Erzurum
18	Yenice	61	Eğin
66	Yakova	62	Erzincan
74	Yenipazar	67	Obacık
Kavala İskelesi'nden		73	Özerket
11	İskeçe	71	İskefsir
4	Pravişte	96	Ahlat
38	Cum'a-yı Bâlâ	111	Elbistan
6	Drama	12	Büyük liman
30	Razlık	31	Bayburd
14	Rihne [Zihne]	113	Bayezid
16	Siroz	117	Behisni
5	Sarışaban	290	Bağdad
19	Gümülcine	24	Tirebolu
30	Nevrekob	76	Tekman
Karadeniz İskeleleri Trabzon İskelesi'nden		74	Tortum
16	Of	44	Çiftlik
31	Atina	73	Çemişgezek
		107	Çermik
		146	Çölemerik

[647]

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
154	Cizre	96	Muş
66	Hasankale	130	Mardin
160	Hacıbayramıveli	190	Musul
80	Samsun	124	Van
160	Haleb	Samsun İskelesi'nden	
73	Divriğ[i]	125	Adana
112	Diyarbekir	122	Erzurum
126	Direk [Derik]	43	İskefsir
130	Deyri	53	İskilip
32	Zağna [Zigana]	85	Aksaray
38	Zincan	84	Eğin
22	Rize	22	Amasya
73	Sürmeli	170	Antakya
80	Sivas	78	Ankara
41	Suşehri	140	Urfa
65	Arapgir	178	Bayezid
135	Ayıntab	316	Bağdad
47	Karahisâr-ı Şarkî	97	Bolu
49	Kuruçay	34	Turhal
49	Gercanis	52	Tozanlı
77	Kebanmadeni	42	Tokat
55	Kemah		

[648]

Sâ'at	Esâmî-i Memleket	Sâ'at	Esâmî-i Memleket
72	Çerkeş	80	Trabzon
139	Çermik	44	Tosya
90	Çemişgezek	70	Hacı Yozgat
36	Çorum	33	Osmancık
36	Hacı Hamza	84	Arapgir
155	Haleb	121	Ayıntab
18	Havza	42	Karahisâr-ı Demirli
115	Harput	45	Kastamonu
134	Diyarbekir	105	Konya
72	Divriğ[i]	69	Kırşehir
30	Zile	73	Kayseri
81	Sürmeli	60	Kengırı
68	Sinop	24	Merzifon
60	Sivas	97	Malatya
240	Şam	220	Musul
48	Sungurlu	186	Van
54	Sorgun		

[649]

Edirne'den İstanbul'a Kadar Demiryolu Ücretleri

Birinci mevki'		İkinci mevki'		Üçüncü mevki'		Kilo-metre	İstasyonların İsimleri
	78	30	57	30	37	319	Edirne'den İstanbul
30	76	30	56		37	315	Edirne'den Kumkapu
	76	10	56	30	36	312	Edirne'den Yedikule
30	74	10	55		36	306	Edirne'den Makriköy
10	73	20	54	20	35	301	Edirne'den Ayastefanos
20	72	20	53		35	297	Edirne'den Küçükçekmece
30	69	30	51	20	33	285	Edirne'den Yarımbergos
10	68	20	50		33	286	Edirne'den Ispartakule
10	65	10	48	20	31	267	Edirne'den Hadımköy
20	60		45	10	29	248	Edirne'den Çatalca
30	56	10	42	20	28	233	Edirne'den Kabakça
20	51	10	38		25	211	Edirne'den Sinekli
10	46	10	34	10	22	189	Edirne'den Çerkezköy
10	40	30	29	20	19	165	Edirne'den Çorlu
10	34	10	25	20	16	139	Edirne'den Muradlı
10	30	20	22	30	14	124	Edirne'den Seyyidler
	26	10	19	20	12	106	Edirne'den Lülebergos
	23	10	16	30	10	89	Edirne'den Babaeski
30	16	20	12	10	8	68	Edirne'den Pavliköy
30	11	30	8	30	5	47	Edirne'den Uzunköprü
10	9	30	6	30	4	37	Edirne'den Kuleli Bergos
20	6		5	10	3	26	Edirne'den Urli

'Asâkir-i şâhâne için el-yevm işbu cedvel vech ile ücret verilir. Cihet-i 'askeriyye ile kumpanyanın mevcûd olan mukāvele-nâmesi üzerine tertîb olunan bir cedveldir. Cedvelde ne mikdâr ücret muharrer ise ol kadar i'tâ kılınır. Zîrdeki Dedeağaç Cisr-i Mustafapaşa ücretleri de bunun gibidir. Bu cedvellerdeki ücretlerin üç misli cem' olunarak hâsıl-ı cem'den – kumpanyanın karâr-ı ahîri mûcebince – yüzde otuzu tenzîl edildiği sûrette kalan mikdâr 'asker olmayanların vereceği ücret olur. Cedvel Mecîdiye yirmi guruş i'tibârıyla mürettebdir.

[650]

Edirne'den Dedeağaç'a Kadar Demiryolu Ücretleri

Birinci mevki'		İkinci mevki'		Üçüncü mevki'		Kilometre	İstasyonlar
10	12	10	9		6	50	Dimetoka'ya
20	19	20	14	13	9	79	Sofulu'ya
10	24		18	16	11	98	Petekli'ye
10	29	30	21	20	14	120	Ferecik'e
10	36	30	26	24	17	148	Dedeağaç'a
Edirne'den Cisr-i Mustafapaşa'ya							
	5	30	3	20	2	10	Kadıköyü'ne
10	9	30	4	30	4	20	Cisr-i Mustafapaşa'ya
Mudanya'dan Bursa'ya							
20	7	20	5	30	3	11	Yorgi Beklemesi'ne
30	15	20	11	20	7	23	Kuru Mevki'i
	25	20	18	10	12	37	Acemler Beklemesi'ne
20	26	20	19	30	12	39	Bursa Beklemesi'ne
20	26	20	19	30	12	42	Bursa Beklemesi'ne

Mudanya'dan Bursa'ya kadar ücretler tâm olarak yazılmıştır. 'Asker için bu ücretlerin sülüsü verilir.

[651]

Haydarpaşa'dan Ankara'ya Kadar Demiryolu Ücretleri

Birinci mevki'		İkinci mevki'		Üçüncü mevki'		Kilometre	İstasyonlar
20	2	20	1		1	5	Kızıltoprak'a
20	3	20	2	20	1	9	Erenköyü'ne
20	4		3		2	14	Bostancı'ya
	7	20	4	20	2	20	Maltepe'ye
	10		7	20	3	24	Kartal'a
20	12	20	8	20	4	35	Pendik'e
	14	30	8		6	44	Tuzla'ya
20	17		11	20	7	55	Gekboze'ye
	22	30	13	20	9	59	Diliskelesi'ne
20	23	30	14		10	64	Tavşancıl'a
20	25		16		11	72	Hereke'ye
20	29	20	18	20	12		Yarımca'ya
	32		20	20	13	80	Tütünçiftliği'ne
20	33		21	30	13	83	Derince'ye
	46		31		15	91	İzmid'e
20	49	20	32	10	21	109	Büyükderbend'e
	59	10	39	30	25	123	Sapanca'ya
10	64	10	43	20	28	131	Adapazarı'na
20	80	10	55	10	36	156	Geyve'ye
20	88	10	61	10	40	167	Akhisar'a
	98	10	68	30	44	181	Mekece'ye
20	107	10	75	10	49	195	Lefke'ye
30	119	10	84		55	214	Vezîrhan'a
30	131	10	93		61	221	Bilecik'e

	144	10	102	30	66	248	Karaköy'e
20	153	10	109	10	71	262	Bozöyük'e
10	166	30	118	20	71	280	İnönü'ne
30	175	30	125		82	294	Çukurhisar'a
10	183	30	135	20	88	313	Eskişehir'e
	204	30	146	30	95	326	Akpınar'a
30	214	30	154		101	352	Ayıköyü'ne
						375	Beylikahur'a
						405	Sarıköy'e
							Biçer'e
							Beylikköprü'ye
							Polatlı'ya
							Malıköy'e
							Sincan Köyü'ne
							Ankara'ya

Bu cedveldeki ücretler de tâmdır. 'Asker için bunların sülüsü verilir.

[652]

Aydın Demiryolu

Birinci mevki'		İkinci mevki'		Üçüncü mevki'		Kilometre	İstasyonlar
	1				1		Kemer'e
	3				2	7	Paradisu'ya
	6				4	14	Gaziemir'e
	12				8	21	Cumaâbâd'a
	17				12	28	Develiköy'e
	22				15	36	Kayas'a
	27				18	43	Triyande'ye
	32				22	48	Torbalı'ya
	36				25		Gurgur'a
	40				28		Harkbaşı'na
	44				31		Çıblak'a
	50				35		Bayındır'a
	57				40		Çatalkaraağaç'a
	65				45		Tire'ye
	62				43		Derebaşı'na
	66				46		Hacıilyas'a
	72				50		Ödemiş'e
	37				27	59	Cellâd'a
	43				30	66	Gözpınar'a
	48				35	77	Ayaslug'a
	56				42	86	Aziziye'ye
	64				48	99	Balatcık
	68				52	108	Değirmencik'e
	76				57	113	Erikli'ye
	80				60	130	Aydın'a
	84				63	140	Umurlu'ya

	88				66	149	Köşk'e
	91				68	154	Çifte kahve'ye
	94				70	160	Sultânhisar'a
	98				72	164	Atca'ya
	104				75	175	Nazilli'ye
	110				79	187	Kapucak'a [Kuyucak'a]
	116				83	198	Horsunlu'ya
	122				87	213	Ortakçı'ya
	130				92	221	Sarayköy'e
	135				95		Şamlı'ya
	140				98		Goncaali'ye [Goncalı'ya]
	144				101		Böceli'ye
	155				108		Kocabaşı'ya
	167				116		Çardak'a
	185				127		Avcılar'a
	190				130		Südlac'a
	198				135		Sundurlu'ya
	202				128		İnceköy'e
	206				140		Çivril'e
	200				135		Geyikler'e

Bu ücretler de tâmdır. 'Asker için nısfı verilir.

[653]

İzmir'de Kasaba Demiryolu

Birinci mevki'		İkinci mevki'		Üçüncü mevki'		Kilometre	İstasyonlar
	5		4		3	11	İzmir'den Karşıyaka'ya
	13		10		6	17	Çiğli'ye
	28		14		9	24	Ulucak
	24		18		12	31	Menemen
	28		22		16	38	Emirâlem'e
	40		33		24	56	Gavurköy'e
	46		36		28	64	Horozköy'e
	58		38		28	66	Manisa'ya
	68		46		34	80	Çoban İsa'ya
	68		55		40	93	Kasaba'ya
	77		62		45	105	Urganlı'ya
	83		67		49	113	Ahmedli'ye
	90		73		53	123	Sarta'ya [Sart'a]
	96		78		56	132	Salihli'ye
	104		84		61	142	Munvak Kahvesi'ne
	112		90		66		Dereköyü'ne
	117		94		69		Alhan'a
	123		100		72		Alaşehir'e
Üsküb Hattı							
20	4	10	3	10	2	20	Acarlar'a
13	8	10	6		4	37	Kumanova'ya
	11	10	8	10	5	49	Tapanofça'ya
	13	30	9	11	6	58	Preşova'ya
20	14	30	10		7	64	Pokarofça'ya = Belac'a
20	17	30	12	20	8	77	Bozanofça'ya
	19		14	10	9	84	Zibefçe'ye

[654]

Selanik Demiryolu

Birinci mevki'		İkinci mevki'		Üçüncü mevki'		Kilometre	İstasyonlar
20	5		4	30	2	22	Selanik'ten Topçu'ya
	10	20	7	20	4	44	Ahmedli'ye
	13	20	9	10	6	57	Karasulu'ya
30	13	10	10	30	6	61	Gümence'ye
	18	20	13	30	8	80	Kökbelli'ye
	23		17		11	102	Mirofçe'ye
30	23	20	17	20	11	105	Usturumca'ya
10	28		21	20	13	125	Demirkapı'ya
	33	20	24		16	146	Krivolak'a
30	37		28	10	18	168	Graçko'ya
	44	20	32	10	21	195	Köprülü'ye
	49		37		24	221	Zeleniko'ya
	55	30	40	20	26	244	Üsküb'e
	60	30	44	10	29	268	İlyashân'a
	63	30	46	20	30	280	Kaçanik'e
10	67	30	49	20	32	297	Firizovik'e
20	71		53	20	34	316	Lipyan'a
	76	10	56	30	36	235	Priştine'ye
30	81	30	60	20	39	362	Mitroviçe'ye

İhtâr

Üsküb'den Zibefçe'ye, Selanik'ten Mitroviçe'ye gidecek olan 'askerî yolcular, şimendifer ücretlerini yukarıdaki cedveller vech ile i'tâ edeceklerdir. 'Asker olmayanlar bunların üç mislini te'diye ederler. Ücret, 'Osmânlı altunu yüz, Mecîdiye on sekiz buçuk guruş i'tibârıyladır.

[655]

Haydarpaşa – Konya Hattı

Birinci mevki'		İkinci mevki'		Üçüncü mevki'		Kilometre	İstasyonlar
00	00	00	00	00	00		Haydarpaşa
20	62	30	44	10	29		Eskişehir
	68	30	48		32		Gökçekısık
	73	20	52	10	34		Sabuncupınar
	78	10	56	30	36		Alayund
10	80	30	57	30	37		Kütahya
10	82	10	59	30	38		Çöğürler
10	88	30	63	30	41		Döğer
30	91	10	66	10	43		İhsaniye
20	95	10	69	10	45		Gazigöl [Gazlıgöl] hamâm
	99	30	71		47		Afyonkarahisâr
10	103		75		49		Büyük Çobanlar
20	109	20	79		52		Çay
10	115	30	83	30	54		İshaklu
10	118		86	10	56		Yasyan
	121	10	88	20	57		Akşehir
10	125	10	91	20	59		Azarlıköy
	130	30	94	30	61		Çavuşcu köy
	134	30	97	30	63		Ilgın
	140	10	102	30	66		Kadınhan[ı]
20	145	10	106	10	69		Sarayini [Sarayönü]
10	149		109		71		Meydan
10	155	20	113		74		Pınarbaşı
10	160	10	117	20	76		Konya

Bi'l-cümle 'asâkir-i şâhâne ve polis ve jandarma va zabtiye işbu cedveldeki ücreti 'Osmânlı altunu yüz guruş hesâbıyla i'tâ edecektir.

[656]

Selanik – Dedeağaç İltisâk Hattı

Birinci mevki'		İkinci mevki'		Üçüncü mevki'		Kilometre	İstasyonlar
23	19	20	14		9	29	Selanik'ten Salmanlı
14	28		21	26	13	42	Sarıgöl
34	41		31	6	20	62	Kilindir
16	59		44	24	22	88	Karasulu
10	47		35	30	22	70	Doyran
14	55		48	26	26	82	Akıncalı
19	65	20	48	21	31	97	Poroy
	81		60		39	120	Hacı Beylik
3	83	20	64	27	41	129	Demirhisar
23	98		73	18	47	146	Prosenik
17	108		81	13	52	161	Siroz
8	124		92	32	54	184	Yorna
15	138	20	102	25	66	205	Anceste [Angista]
33	144	20	109	20	71	219	Otelifos [Fotolivo]
37	155	20	115	20	75	231	Drama
22	166		123		79	246	Nusretli
23	181	20	134	17	87	269	Buk
14	190		141	26	91	282	Yeniköy
24	210		156	16	101	312	Okçular
29	220	20	163	11	106	327	İskeçe
34	230		171	6	111	342	Kızılcaköy
13	244	20	179	27	116	359	Nazlıköy [Narlıköy]
18	252		187	22	121	374	Gümülcine
10	263		195	30	126	390	Demirbelli [Demirbeyli]
28	272		202	12	131	404	Hayetiköy
7	259		210	32	136	421	Hırkaköy

10	292	20	216	26	140	433	Badoma
37	217	20	235	23	154	471	Ferecik
14	298		221	26	143	442	Dedeağaç

Bi'l-cümle 'asâkir-i şâhâne, polis, jandarma, zabtiyeler işbu cedveldeki ücretin sülüsünü vereceklerdir. Mecîdiye 19 i'tibârıyladır.

[657]

'İlâve

Efrâd-ı redîfeden bedelen îfâ-yı hidmet etmek isteyenlerden bedel-i şahsî kabûlü usûlünün lağvıyla elli 'aded 'Osmânlı lirası bedel-i nakdî ahz ü kabûlü hakkında Redîf Kānûn-nâme-i Hümâyûnu'nun 45 ve 46'ncı mâddeleri makāmında kā'im olmak üzere tashîhan ve ta'dîlen kaleme alınan fıkra-ı nizâmiyyenin mer'iyyet-i ahkâmına bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurularak taraf-ı vâlâ-yı Ser-'askerîden îcâb edenlere teblîğ-i keyfiyyet edilmiştir.

FİHRİST

5 Derecât-ı erbâb-ı kalem
6 Erkân-ı kitâbet
7 Ba‘zı şerâ’it-i kitâbet
9 Muharrerât ya‘ni mektûbların derecâtı
10 Aksâm-ı muharrerât
10 Muharrerât-ı gayr-i resmiyyenin envâ‘ı
15 Muharrerât-ı gayr-i resmiyye ve husûsiyye
16 Usûl-i tahrîriyye
19 Erkân-ı muharrerât
19 Hüsn-i ibtidâ
20 Tahallüs
21 Hüsn-i taleb
21 Hüsn-i intihâ
22 Muharrerât-ı resmiyye ve anlara dâ’ir ma‘lûmât
25 Re’sen yazılan tahrîrât numûneleri
25 Numûne ve ihtâr
26 Numûne ve ihtâr
27 Numûne ve ihtâr
28 Numûne ve ihtâr
29 Numûne ve ihtâr
30 Numûne ve ihtâr
31 Tezkire
32 Tezkireye zeyl
32 Tezkire numûneleri
33 Rapor
39 Rapor zarfı numûnesi
40 Rapor numûneleri
42 ‘İlm ü haber
43 ‘İlm ü haber numûneleri
44 Dîvân-ı harbden tanzîm olunan fezleke
46 İhtâr
48 Müzekkere numûnesi
49 Mazbata numûnesi
50 Tebrîk-nâme
51 Teşekkür-nâme
52 Ta‘ziye-nâme – Tesliyet-nâme
52 ‘Arz-ı hulûs
53 Ma‘zeret-nâme
54 Tavsiye-nâme
55 Cevâb-nâme
55 Bir tebrîk-nâmenin erkânına tatbîki
57 Bir teşekkür-nâmenin erkânına tatbîki
58 Bir ‘arz-ı hulûs mektûbunun erkânına tatbîki
59 Bir ma‘zeret-nâmenin erkânına tatbîki
60 Bir tavsiye-nâmenin erkânına tatbîki
61 Kitâbette bilinmesi lâzımeden olan ba‘zı ıstılâh ve sıfatlar
61 Üslûb
61 Asâlet
62 Itnâb
62 İğrâk
62 İktibâs
63 Îcâz
64 Berâ‘at-i istihlâl
64 Tetâbu‘-i izâfât
64 Teblîğ
65 Tecnîs

67 Tevriye – îhâm
67 Tehzîb
70 Şiddet
70 Sarâhat
70 Garâbet-i elfâz
71 Gulüv
71 Fıkra
75 Kelâm
76 Lüzûm-ı mâ-lâ-yelzem
76 Leff ü neşr
77 Mecâz
78 Mutâbakat
79 Beyân-ı galatât
92 Usûl-i tenkît
93 Fâsıla
95 Müfreze
97 Şâriha
97 Râbıta
98 Fârika
99 Mu'tarıza
100 Tefrîkiye
100 Mümeyyize
102 İstifhâmiye
103 Te'accübiye
103 Nukāt-ı takdîriyye
103 Berâ'at-i istihlâl kā'idesince sıfât-ı Hazret-i Rabbü'l-'âlemîni mutazammın ba'zı 'unvân
105 Bu kā'ideye tevfîkan ba'zı nu'ût-ı Hazret-i Peygamberî
106 Bu kā'ideye tevfîkan elkāb-ı pâdişâhî
108 Hâk-i pây-ı hazret-i şâhâneye takdîm olunacak 'arz-ı hâl ve ma'rûzât-ı sâ'irede yazılacak ba'zı ta'bîrât
109 'İbâre aralarında îcâbında yazılacak ta'bîrât
110 Hâk-i pây-ı hazret-i şehriyârîye takdîm olunacak ma'rûzât hâtimeleri
111 Makāmât-ı 'âliyeye takdîm olunacak ma'rûzât ser-levhaları
115 Elkāb-ı resmiyye
120 Elkāb ve hâtime-i muharrerâtta müsta'mel ba'zı usûl-i resmiyye
122 Muharrerât-ı cevâbiyye-i resmiyye ibtidâları
123 Ma-fevkten yazılan muharrerâtın hâtimeleri
124 Muharrerât-ı gayr-i resmiyye elkābı
128 Ser-levhalar
128 Gayr-i resmî muharrerât ibtidâları
130 Gayr-i resmî – husûsî muharrerât hâtimeleri
132 Gayr-i resmî 'ibâre arasında yazılacak ta'bîrât
134 Muharrerât-ı husûsiyye imzâları
135 Muharrerât-ı husûsiyye zarf üzerleri
137 Muharrerât-ı husûsiyye 'ibâreleri arasında yazılacak ta'bîrât
Tebrîk Mektûbları
142 Nişân tebriği
144 Diğeri
144 Diğeri

145 Diğeri
146 Diğeri
147 Diğeri
148 Diğeri
149 Müşîriyyet tebriği
150 Müşîriyyet tebriği
150 Tebrîk-i rütbe-i bâlâ için
151 Tebrîk-i ferîklik için
152 Tebrîk-i ferîklik için
153 Tebrîk-i ferîklik için
153 Tebrîk-i mirlivâlık için
154 Tebrîk-i mirlivâlık için
155 Tebrîk-i mîralaylık için
155 Tebrîk-i mîralaylık için
Me'mûriyyet Tebrîkleri
156 Sadâret için
157 Diğeri
157 Vâlîlik için
158 Diğeri
158 Diğeri
159 Ser-'askerlik için
160 Diğeri
160 Bahriye nezâreti için
161 Diğeri
161 Ordu-yı hümâyûn müşîriyyeti için
162 Diğeri
163 Bayram tebriği
163 Diğeri
164 Diğeri
164 Diğeri
165 Diğeri
165 Diğeri
166 Ramazân tebrîği
166 Diğeri
167 Sâl-ı cedîd tebrîği
167 Diğeri
168 Diğeri
170 Hulûs mektûbu
170 Diğeri
171 Diğeri
171 Diğeri
173 Tesliyet-nâme
173 Diğeri
174 Diğeri
174 Diğeri
175 Diğeri
176 Tavsiye mektûbu
176 Diğeri
177 Diğeri
177 Diğeri
178 Diğeri
178 Diğeri
179 Diğeri
Teşekkür-nâme
180 Selâm-ı selâmet-encâm-ı şehriyârîye
181 Diğeri sancak ihsânına
182 Her bir lutf-i şâhâneye karşı
184 Ma'zeret-nâme
184 Diğeri
185 Diğeri
Tezkireler
186 Velîme cem'iyeti için
186 Diğeri
187 Hitân cem'iyeti
187 Mevlid
187 Diğeri
188 İftâr için
188 Diğeri
188 Diğeri
188 Çay içilmek için

189 Ziyâfet için
189 Diğeri
189 'Akd cem'iyeti için
Ba'zı husûsî âile mektûbları
191 Oğlundan pederine sâl tebriği
192 Oğlundan vâlidesine
192 Oğlundan vâlidesine mektûb
194 Oğlundan pederine mektûb
194 Oğlundan pederine mektûb
195 Diğeri
196 Vâlidesine
197 Pederine
197 Diğeri
199 Pederine
199 Pederine
200 Pederine
201 Vâlidesine
Telgraf-nâmeler
202 Hâk-i pây-ı şâhâneye cülûs-ı hümâyûn için
202 Hâk-i pây-ı şâhâneye cülûs-ı hümâyûn için
203 Velâdet-i hümâyûn için
203 Diğeri
203 Ramazân için
204 Ramazân için
204 Sâl-i cedîd için
205 Bayram için
207 Telgraf hurûfatı
208 Telgraf rakamları
209 Telgraf ücretleri
211 Telgraf müsveddeleri ve tafsîlât
219 Ba'zı husûsî telgraf müsveddeleri
Tebrîk Cevâbları
222 Nişân için
222 Diğeri
223 Diğeri
223 Diğeri
224 Diğeri
225 Diğeri
225 Diğeri
226 Diğeri
226 Ferîklik için
226 Diğeri
227 Diğeri
227 Diğeri
227 Sene-i cedîde için
229 Diğeri
229 Diğeri
230 Diğeri
230 Bayram için
230 Diğeri
231 Diğeri
231 Diğeri
232 Ramazân tebriği için
232 Diğeri
233 Velâdet için
233 Diğeri
233 Hulûs için
234 Diğeri
235 Ta'ziyet için
235 Diğeri
235 Diğeri
235 Diğeri
237 Tavsiye için
237 Diğeri
238 Diğeri
239 Hitân için
239 Velîme cem'iyeti için

Her nev' senedât
241 Ma'âş senedi
242 Diğeri
242 'Âdî temessük – tahvîl
243 Diğeri
244 Diğeri
244 Rehînli tahvîl
245 Diğeri
246 Va'deli poliçe
247 Diğeri
247 Diğeri
249 Bono
250 Diğeri
250 Diğeri
251 Emir senedi
251 Çek – tüccâra mahsûs
251 Çek – bankalara mahsûs
252 Ma'âş için sipâriş senedi
252 Taşra sipârişi için
252 Taşra sipârişi için ihtâr
254 Sipâriş zammı için
254 Sipâriş zammı için ihtâr
256 Merkez sipârişi için
256 Merkez sipârişi için ihtâr
257 Erzâk sipârişi sened-i meşrûtu
258 İbrâ senedi
258 Diğeri
258 Battâl-nâme
259 Kefâlet senedi
259 Kefâlet senedi için ihtâr
260 Makbûz senedi
260 Diğeri
260 Diğeri
260 Diğeri
262 Lahm kontratosu
265 Etmek kontratosu
268 Revgan-ı sâde kontratosu
Kontrato Senedleri
273 Erzâk içi müte'ahhidlere verilen mazbatalar
274 Yevmiye müte'ahhide verilen senedât
275 Diğeri
Ordu Levâzım Dâ'ireleriyle Müstakil Fırkalar İdârelerinden Tanzîm Olunacak Senedât-ı Mahsûsa
277 Ma'âş için
278 Ta'yîn için
280 Ma'âş için
281 Ta'yînât için
281 Ma'âş için
282 Mevâki'-i 'askeriyyede inşâ olunacak emâkin-i emîriyye masârifi için inşâ'ât komisyonlarından tanzîm olunacak senedât
284 Resm-i damga nizâm-nâmesi vech ile yapıştırılması lâzım gelen evrâk ile pulların envâ'ı
287 Nisbî olarak pul yapıştırılacak evrâk
291 'Arz-ı hâller
294 Bir 'arz-ı hâlin erkânına tatbîki
295 Hâk-i pây-ı hazret-i şehriyârîye takdîm olunacak 'arz-ı hâller için ta'bîrât
298 'Atebe-i felek-mertebe-i hazret-i şehriyâr-ı a'zamîye
Makām-ı Ser-'askerî ve Makāmât-ı Sâ'ireye Mevâdd-ı Mütenevvi'aya Dâ'ir Verilecek 'Arz-ı Hâller

299 Nişân için
300 Diğeri
301 Terfî'-i rütbe için
302 Diğeri
303 Diğeri
299 Bunlara dâ'ir ihtârât
308 Alay kâtibliği için
309 Tabur kâtibliği için
310 Kâtib mu'âvinliği için
310 Diğeri
312 Alay, tabur kâtibi, mu'âvini için imtihân programı
313 Alay müftîliği için
313 Tabur imâmlığı için
314 Bunlara dâ'ir ihtârât
315 Gönüllü olarak 'asker kaydedilmesine dâ'ir
315 Diğeri
316 Diğeri
318 'Askerden çıkmak için
310 Harc-ı râh için
310 Diğeri
321 Diğeri
322 Harc-ı râh hakkında ihtâr

Mühim misâller

331 Tekā'üdlük için
332 Tekā'üdlük için ihtâr
335 Becâyiş için
335 Becâyiş için ihtâr
336 Mektebe kabûl için
337 Şühedâ-yı 'askeriyye evlâdının mektebe kabûlü için
339 Zâbitân evlâdının mektebe kabûlü için
339 Tebdîl-i havâ için
340 Diğeri

Bunlara dâ'ir ihtârât

343 Sıla için
343 Diğeri
344 Diğeri

İhtârât

346 Te'ehhül için
348 Hacc-ı şerîfe gitmek için
349 Bedel-i nakdî kabûlü için
351 Karantina-hânede beklenilen müddet-i yevmiyyesi için
352 Mûsîka zâbitânının zamm-ı ma'âşı için
354 Mûsîka efrâdının 'atiyyesi hakkında
355 Terk-i tezkireden dolayı zamm-ı ma'âş hakkında
357 Sipâriş için
358 İ'âne sandığına olan sipâriş için
359 Taşra sipârişi için
359 Sipâriş tecdîdi için
360 Sipâriş kat'ı için
360 Sipâriş zammı için
360 Muhallefât için
364 Eytâm ma'âşı tahsîs olunması için
368 Eytâm ma'âşı cedveli
370 Teshîlât sandığından para verilmesi için
372 Efrâd tarafından müterâkim matlûbunun tesviyesi hakkında
376 Mu'âmele ve ba'zı fıkarât-ı nizâmiyye
383 Bir adamın hangi senede kaç yaşında olduğunu derhâl

bulmak için tertîb olunan cedveldir.
385 Karâr-ı 'âlî-i ahîr îcâbınca te'cîl buyurulan mikdârın tenzîlinden sonra ma'âşların mikdârı ve sûretleri
393 Ta'yînât mikdârı ve cedvelleri ve ihtârât
403 Efrâd-ı 'askeriyyeye verilen melbûsâtın mî'âdı
404 Ma'âş kısmı müteferrikalarına idhâl olunacak şehrî kırtâsiyeleri
405 Ma'âş kısmının müteferrika-i sâ'iresi
405 Ta'yîn kısmı müteferrikası
407 Bir taburdan infikâk eden zâbitâna verilen muhassasât 'ilm ü haberi numûneleri
408 Diğeri
409 Ta'yîn için
413 Ma'âş icmâli mîzânı
Bir piyâde taburunun ta'yînât icmâli
414 Muvâzenesi
417 Diğeri
418 Vekîl-i harc defteri muvâzenesi
420 Vekîl-i harc defterinin sûret-i tanzîmi
424 Usûl-i mukāseme
428 Sandık defteri
431 Teftîş-i hesâbâta dâ'ir ma'lûmât
432 Bir senelik ma'âş kısmı ibrâsı
433 Bir senelik ma'âş kısmı ve sarfı
437 Ta'yînât kısmı
438 Ta'yîn kısmı îrâdı
442 Tatbîk ve tedkîk-i kuyûdât-ı yoklama
444 Jurnal kaydı
448 Vekîl-i harc defterinin tedkîki
448 Table kaydının tedkîki
449 Ta'yînât icmâlinin tedkîki
450 Terfî'-i rütbe edecek zâbitân intihâb mazbataları
451 Diğeri
452 Alaydan neş'et eden zâbitân imtihân programı
454 Takım ta'lîmi
451 Bölük ta'lîmi
458 Tabur ta'lîmi
459 Alay ta'lîmi
461 Muhârebe kısmı imtihân programı
464 Topçuya mahsûs program
466 Seyyâr topçu mülâzım-ı evvelliğinden yüzbaşı olacaklar için
469 Topçu mülâzım-ı sânîliğinden mülâzım-ı evvel olacaklar için
471 Çavuştan mülâzım olacaklar için
474 Mekâtib-i 'askeriyyeden alaya verilmeleri lâzım gelen şakirdân hakkında icrâ olunacak mu'âmele
476 'İlâve alaylarına dâ'ir ma'lûmât
479 Redîf süvârîlerine dâ'ir ma'lûmât
483 Tedârik-i vesâ'it-i nakliyye-i 'askeriyyeye dâ'ir ma'lûmât

489 Postalara dâ'ir ma'lûmât
496 Bir istikşâf lâyihası
499 İstikşâf hakkında ihtâr
Re'sen yazılan muharrerât-ı resmiyye
508 Bir debboy inşâsı hakkında
509 Diğeri
513 Ta'mîrât için
514 Bir kışlanın vaz'-ı esâs-ı resmine dâ'ir
515 Müceddeden inşâ olunan bir hasta-hânenin resm-i küşâdına dâ'ir
516 Terfî'-i rütbe hakkında
517 Diğeri
518 Tahsîsât hakkında
519 Ayakkabı hakkında
519 Fes hakkında
Redîf taburlarının tahsîsât pusulaları gönderildiğine dâ'ir
522 Vilâyete
522 Müşîriyete
523 Kumandanlığa
523 Kumandanlığa
524 Ser-'askerliğe
524 Müşîriyete
525 Yevmiye jurnali hakkında
526 Becâyiş için
527 Rütbe-i hâliye ile nakil için
528 Diğeri
529 Nişân için
529 Diğeri
531 Kuvve-i 'umûmiyye jurnali takdîmi
532 Tatbîk mührü mazbatası takdîmi
533 Makām-ı Ser-'askerîye takdîm olunmak üzere
534 Ma'âş ve ta'yîn kısmı tevhîd icmâli takdîmi
538 Zâyi'inden nişân verilmesi hakkında
538 Bu bâbda kumandanlıktan müşîriyete
540 'Asker firârisi ihbâriyyesi hakkında
540 Bir zâbitin harc-ı râhı verildiğine dâ'ir
541 Bir taburun lüzûm-ı muhâsebesine dâ'ir
542 Tekā'üd sandığı 'â'idâtı gönderildiğine dâ'ir
545 Bir binâya paratoner (siper-i sâ'ika) rekzi lüzûmuna dâ'ir
549 Bir zâbite sılaya ruhsat verilmesi hakkında
549 Tebdîl-i havâ için
550 Cerîde-i 'askeriyye bedeli takdîmi için
551 Sipâriş kat'ı için
552 Eczâ-yı tıbbiyye defteri takdîmi için
552 Muhallefât için
553 Diğeri
553 Piyâde dâ'iresine mahsûs kuvve-i 'umûmiyye jurnali
554 Kuvve-i 'umûmiyye jurnali irsâli hakkında ordu-yı hümâyûn müşîriyetine
555 Diğeri
556 Bir tabur binbaşısı tarafından yevmiye jurnali takdîmi hakkında
556 İcmâl takdîmi hakkında
557 Çizme i'tâsı te'kîdi

558 Sakkā fuçısı hakkında
558 Elbise hakkında
558 Vukû'ât defteri hakkında
559 Ta'mîrât hakkında
Cevâben Yazılanlar
560 Makām-ı Ser-'askerîden ordu ve fırka kumandanlıklarına
560 Şu'be müdîrliği için
561 Terfî'-i rütbe için
562 Eşyâ gönderildiğine dâ'ir
563 Künye defteri takdîmi
563 Bir kātil hakkında
564 'Asker olmazdan evvel cinâyet eden efrâd hakkında
566 Zamm-ı muhassasât hakkında
566 İnşâ'ât tahsîsâtı hakkında
567 Ta'mîrât me'zûniyeti hakkında
567 Nüfûs-ı mektûmeden 'asker olanların ma'âşı hakkında
568 Zimmet-i mîriyye hakkında
Müşîriyetten Kumandanlıklarına
569 Tahsîsâta mahsûben para verileceğine dâ'ir
569 Terfî'-i rütbe cevâbı
570 Nişân hakkında
570 Sipâriş kat'ı hakkında
571 İnşâ'ât ve ta'mîrât hakkında
573 Diğeri
573 Tahsîsât pusulası gönderildiğine dâ'ir
574 Tebdîl-i havâ tezkiresi hakkında
574 Sıla tezkiresi hakkında
575 Kuvve-i 'umûmiyye evrâkı jurnaline dâ'ir
575 Diğeri
576 Diğeri
576 Becâyiş hakkında
577 Hacc-ı şerîfe me'zûniyet hakkında
577 Bir taburun tebdîl-i mevki'i hakkında
579 Devâ'ir-i 'askeriyyenin vezâ'ifi hakkında ma'lûmât
580 Nezâret dâ'iresi
582 'Umûm Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi
588 Piyâde dâ'iresi
591 Süvârî dâ'iresi
593 Topçu dâ'iresi
594 İstihkām ve inşâ'ât dâ'iresi
595 Muhâkemât dâ'iresi
595 Sıhhiye dâ'iresi
597 Jandarma dâ'iresi
598 Muhâsebât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresi
600 Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresi
602 Ordu-yı hümâyûn vezâ'ifi
603 Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi
606 Levâzım Dâ'iresi
613 Ordu levâzım re'îslerinin vazîfesi
616 Tahrîrât kısmı
616 Vezne kısmı
625 Ba'zı ma'lûmât ve kavâ'id-i hesâbiyye
625 Yeni mikyâslar
625 Arâzî mesâhası mikyâsları
625 Mâyi'ât ve hubûbât mikyâsları
626 Evzân ve eskāl mikyâsları

626 Eski mikyâslar
626 Mesâha mikyâsları
627 Ekyâl mikyâsları
627 Evzân mikyâsları
627 Eski mikyâsların yeniye tahvîli
628 Evzân mikyâsları
629 Yeni mikyâsların eskiye tahvîli
629 Evzân
630 Meskûkât-ı 'Osmâniyye'nin şilin franka nisbetle kıymetleri
630 Ba'zı meskûkât-ı ecnebiyyenin 'Osmânlı altunu 100 guruş i'tibârıyla kıymetleri
632 Yeni mikyâsın eskiye tahvîli usûlü
635 Râyic-i mahallîye göre çürük parayı sağ para yapmak kā'idesi
637 Fâ'iz-i müfred hesâbı
639 İskelelerden i'tibâren içerilere doğru olan mesâfât
649 'Umûm demiryolları ücreti cedvelleri

DİZİN

A

II. Abdülhamid 23
Acarlar 437
Acemler Beklemesi 432
Adana 337, 429
Adapazarı 433
Âftâb 82, 100
Afyonkarahisâr 421, 425, 439
Ağlasun 421
Ağros 421
Ağustos 21, 22, 27, 29, 191, 278, 283, 301, 354, 411, 426
Ahî Çelebi 426
Ahlat 428
Ahmed-i Dâî 18
Ahmedli 437, 438
Akçahisar 423
Akhisar 433
Âkif Paşa 19
Akıncalı 440
Akka 362
Akpınar 434
Aksâm-ı Muharrerât 38
Akşar 421
Aksaray 421, 429
Akşehir 421, 425, 428, 439
Alâiye 422
Alaşehir 437
Alasonya 426
Alay 23, 25, 26, 27, 29, 57, 110, 201, 203, 219, 221, 222, 223, 230, 256, 267, 268, 274, 283, 284, 298, 300, 317, 329, 359, 366, 373
Alay emîni 256, 267, 274
Alay kâtibi 256, 267, 274
Alay Müftîliği 222
Alayund 439
Alhan 437
Almanya 415
Altıntaş 425
Amasya 429
Amerika 416
Anceste [Angista] 440
Ankara 15, 18, 21, 29, 30, 337, 429, 433, 434
Antakya 424, 429
Antalya İskelesi 154, 421
Arapça 17, 18, 20, 24, 27, 29, 89
Arapgir 429, 430
Arhav[i] 428
'Arîza 40
'Arz-ı hâl 254
'Arz-ı hulûs 41, 65
'Asâkir-i şâhâne 165, 398, 432
Asâlet 70
Âşikâr 82
Âşinâ 82
'Askerî Cezâ Kānûn-nâme-i Hümâyûnu 59
Atca 436
Atîk Girid 362
Atina 428
Avcılar 436
Avlonya İskelesi 423
Avrathisarı 427
Avusturya 416
Ayaserande [Ayaserendi] İskelesi 423
Ayaslug 435
Ayastefanos 431
Ayazma 424
Aydın 337, 435
Aydın Demiryolu 435
Ayıköyü 434
Ayıntab 429, 430
Ayvalık 424
Azarlıköy 439
Aziziye 435

B

Baalbek 424
Babaeski 424, 431
Badem Ağacı 422
Badoma 441
Bağdad 228, 338, 428, 429
Bahriye Nezâreti 135
Balat 425

Balatcık 435
Balıkesir 425
Barga 423
Batrun 424
Battâl-nâme 191
Bayburd 428
Bayezid 428, 429
Bayındır 435
Bayramiç 424
Becâyiş 236, 237, 355, 384
Becâyişen 84
Begşar 422
Behisni 428
Belvin 421
Berat 423, 427
Berât-ı hümâyûn 39
Bergama 425
Beşkavak 421
Beyân-ı matlab 209
Beylikahur 434
Beylikköprü 434
Beyrut İskelesi 424
Beyşehir 425
Biçer 434
Biga 336, 337, 424
Bilecik 425, 433
Binbaşı 57, 60, 63, 110, 201, 204, 210, 230, 232, 244, 255, 256, 258, 267, 274, 283, 284, 287, 318, 320
Böceli 436
Bolu 429
Bölük emîni 217, 269
Bolvadin 422, 425
Bono 186
Boru çavuşu 268, 269
Boru onbaşısı 269
Bosna 163, 362
Bostancı 433
Bozanofça 437
Bozdoğan 422
Bozkırmadeni 421
Bozöyük 434
Bozulus 422
Bozüyük 422
Bucak 422
Buk 440
Buldur 421
Burgaz 424
Bursa 5, 425, 432, 433
Buyruldu 39
Büyük Çobanlar 439
Büyükderbend 433
Büyük Selçuklular 18

C

Cebe-hâne çavuşu 268
Cellâd 435
Cereyân-ı cüz'î 344
Cerîde-i 'Askeriyye 369, 377, 381, 397
Cerîde-i Tıbbiyye 369, 395
Cevâb-nâmeler 66
Cibilliyet 85
Cisr-i Mustafapaşa 201, 432
Cizre 429
Cumaâbâd 435
Cum'a-yı Bâlâ 427, 428

Ç

Çal 422
Çandarlı 425
Çardak 425, 436
Çarşamba 425
Çatalca 336, 337, 431
Çatalkaraağaç 435
Çavuşcu köy 439
Çay 150, 439
Çelebizâde Âsım 19
Çemişgezek 428, 430
Çerkeş 430
Çerkezköy 431
Çermik 428, 430
Çifte kahve 436
Çifteler 425
Çiftlik 428
Çiğli 437
Çivril 436
Çıblak 435
Çoban İsa 437
Çöğürler 439

Çölâbâd 422, 425
Çölemerik 428
Çorlu 424, 431
Çorum 430
Çukurhisar 434

D

Dâhiliye Nezâreti 331
Danışmen[d]li 422
Debre-i Bâlâ 423, 427
Dedeağaç 232, 432, 440, 441
Değirmencik 435
Delvine 423, 427
Demirbelli [Demirbeyli] 440
Demirci 268, 422, 425
Demirhisar 440
Demirkapı 438
Denizli 422, 425
Derebaşı 435
Dereköyü 437
Derince 433
Dersa'âdet 41, 120, 151, 160, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 198, 219, 221, 223, 224, 226, 230, 231, 234, 238, 239, 242, 243, 244, 250, 252, 253, 269, 281, 283, 290, 294, 296, 325, 332, 337, 338, 369, 370, 381, 382, 386, 390, 406, 410, 411
Develiköy 435
Deyri 429
Diliskelesi 433
Dimetoka 184, 424, 425, 432
Direk [Derik] 429
Dirhem 275, 276, 277, 278, 279, 280, 292, 297, 305
Dîvân-ı Harb 40, 60, 61
Divle 425
Divriğ[i] 429, 430
Diyarbekir 337, 429, 430
Dıraç İskelesi 423
Döğer 422, 439
Dolar 416
Doyran 440
Drahmi 416
Drama 428, 440
Du'â 63, 64, 66, 67, 68, 137
Duma 424
Dumlu 425

E

Ebüssuûd Efendi 19
Eczâ-yı Tıbbiyye Defteri 370
Edincik 424, 425
Edirne 22, 23, 26, 27, 29, 41, 85, 120, 154, 155, 182, 183, 184, 186, 189, 232, 233, 337, 424, 427, 431, 432
Edirne Vilâyet-i Celîlesi Matbaası 22
Ed'iye-i İbtidâ'iyye 212
Edremit 424
Eğin 428, 429
Eğ[ir]dir 421
Eğirdir 426
Elbistan 428
El-hâc Ahmed İzzet Paşa 23
Elkāb 36, 45, 55, 56, 83, 101, 106, 110, 210
Elmalı 421
Elsine-i ecnebiyye 386
Emet 425
Emevî 17
Emirâlem 437
Emr-i 'âlî 38
Ereğli 424
Erenköyü 433
Ergiri 423
Erikli 435
Erkân-ı Harbiyye 23, 32, 217, 222, 223, 226, 231, 240, 243, 248, 312, 319, 331, 349, 350, 355, 356, 357, 358, 366, 368, 371, 376, 377, 380, 383, 384, 387, 388, 389, 399, 400, 406
Ermenek 424
Erzincan 428
Erzurum 19, 30, 337, 428, 429
Eskişehir 425, 434, 439
Eyyûbîler 17

F

Fârika 95
Farsça 18, 20, 27, 30
Fâsıla 91
Fatımîler 17
Ferecik 424, 432, 441
Feridun Ahmed Bey 18, 30
Ferîk 55, 108, 120, 230, 256, 267, 274, 357
Ferîklik 129, 172
Fermân 99
Fezleke 40, 59
Filat 423
Firizovik 423, 438
Florin 416
Florina 427
Frank 163, 415, 416
Fransız 416

G

Gaffan 424
Gavurköy 437
Gayr-i resmî mazbatalar 41
Gaziemir 435
Gedüs 423, 426
Gekboze 433
Gelibolu 424
Gercanis 429
Gerger 426
Gevgilli 427
Geyikler 436
Geyve 433
Gökçekısık 439
Gölcük 423
Gölhisar 422
Gölpazarı 426
Goncaali 436
Gözpınar 435
Graçko 438
Gül-i Sad-berg 18
Gülşen-i İnşâ 18
Gulüv 77
Gümence 438
Gümülcine 41, 377, 427, 428, 440
Güre 423
Gurgur 435
Gusine 423

H

Hacıbayramıveli 429
Hacı Beylik 440
Hacı Hamza 430
Hacıilyas 435
Hacı Yozgat 430
Hâdim 422
Hadımköy 431
Haleb 336, 337, 424, 429, 430
Hama 424
Hâmiş 41
Harbende neferi 268
Harbende onbaşısı 268
Harc-ı râh 222, 227, 230, 232, 233
Harkbaşı 435
Harmancık 425
Harput 430
Hasankale 429
Havsa 424
Havza 430
Haydarpaşa 433, 439
Hayetiköy 440
Hayrabolu 424
Hereke 433
Hidemât-ı Seferiyye Kānûnu 388
Hitân Cem'iyeti 149
Hırkaköy 440
Hıtta-i Yemâniyye 362
Hobran [Hoyran] 422, 425
Horozköy 437
Horsunlu 436
Hüccet 40
Humus 424
Hûne 424
Hüsrevpaşa 422, 425
Hz. Peygamber 18, 25

I

Îcâz 72
Ilgın 421, 425, 439

Isparta 421
Ispartakule 431
Itnâb 71

İ

İbradi 421
İçel 421
İ'dâdî-i Tıbbî 279
İftâr 150
İğrâk 71
İhsaniye 439
İhtâr 47, 60, 70, 87, 104, 148, 151, 160, 164, 167, 173, 174, 181, 187, 188, 189, 191, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 208, 214, 215, 216, 217, 219, 221, 223, 225, 226, 228, 235, 237, 238, 239, 242, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 252, 254, 257, 258, 260, 270, 274, 276, 277, 279, 285, 290, 291, 297, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 325, 340, 346, 350, 351, 352, 354, 355, 358, 359, 360, 362, 363, 364, 366, 369, 370, 372, 373, 374, 376, 377, 379, 385, 398, 401, 438
İhtiyâr 59, 82
İhtiyâr Meclisi 59
İktibâs 71
İ'lâm 39
İlbasan 423, 426
İlhanlılar 18
'İlm ü haber 40, 58
İltimâs 66, 70
İlyashân 438
İnceköy 436
İnecik 423
İnegöl 425
İnekulu 425
İngiliz 164, 416
İnhâ 66
İnönü 434
İnşâ 17, 18, 19, 20, 29, 30, 203, 204, 349, 378, 379, 381, 394, 396
İnşâ-yı Cedîd 19
İpek 427
İpsala 423
İrâde-i seniyye 38
İran 18, 30, 416
İsaklı 421, 425
İshaklu 439
İskeçe 428, 440
İskefsir 428, 429
İskenderun 424
İskilip 429
İstanbul 2
İşkodra 337, 423, 427
İsmil 421
İstanbul 2, 5, 18, 20, 22, 25, 29, 30, 88, 108, 185, 186, 233, 245, 336, 337, 413, 414, 431
İstanbul kilesi 413, 414
İstanos 421
İstevra 426
İştib 426
İstid'â 38, 209, 210, 252, 258, 259
İsti'fâ-nâme 38
İstifhâmiye 98
İstihkâm 318, 378, 379, 392, 394, 396
İstirhâm 210, 211
İ'timâd-nâme 39
İzâfet 87, 88
İzdin 426
İzmid 336, 337, 433
İzmir 29, 437

J

Jandarma Dâ'iresi 395
Jurnal 296, 308, 309, 310, 361, 371, 398

K

Kabakça 431
Kaçanik 438
Kadıköyü 432
Kadınağacı 422
Kadınhanı 426
Kā'im-makām 33, 166, 230, 233, 256, 267, 274

Kal'a-i Sultâniye 426
Kal'a-i Sultâniyye İskelesi 424
Kalkan 422
Kalkandelen 427
Kamacı 268
Kapucak 436
Kara 230, 424
Karaağaç 422, 426, 427
Karabağa 426
Karadağ 362
Karaferye 427
Karahisâr-ı Demirli 430
Karahisâr-ı Nallı 426
Karahisâr-ı Şarkî 429
Karaköy 434
Karaman 422, 426
Karamık 422
Karasu 422
Karasulu 438, 440
Karayüz 422
Kars 362
Karşıyaka 437
Kartal 433
Kaş 422
Kastamonu 337, 430
Katerin 427
Kâtib 17, 18, 42, 43, 63, 110, 201, 220, 283, 284, 287
Kavala 427, 428
Kayacık 426
Kayalar 427
Kayas 435
Kayseri 430
Kazdağı 425
Kebanmadeni 429
Keçiborlu 423
Kefâlet senedi 191
Kelâm 75, 78, 80
Kemah 429
Kemer 435
Kengırı 430
Kepsud 426
Keşan 424
Kestel 426
Kilindir 440
Kirmasti 425, 426
Kitâbet 21, 35, 36, 76
Kitne 424
Kınalızâde Ali Efendi 19
Kıranlı 422
Kırcaali 228, 233
Kırcaşehir 426
Kırçova 427
Kırili 426
Kırım 362
Kırkkilise 155, 424
Kırşehir 430
Kışla 279
Kıyye 190, 200, 201, 275, 278, 279, 290, 291, 292, 295, 305
Kızılca 422
Kızılcaköy 440
Kızılhisar 422
Kızıltoprak 433
Kocabaşı 436
Kökbelli 438
Kolağası 60, 63, 110, 143, 144, 168, 204, 210, 230, 256, 267, 274, 283, 287, 320, 362, 368, 369, 375, 380, 383, 384
Kolonya 427
Konya 5, 233, 337, 422, 426, 430, 439
Köprülü 427, 438
Köşk 436
Koyunili 425, 426
Kozana 427
Krivolak 438
Küçükçekmece 431
Kula 427
Kuleli Bergos 431
Kumanova 427, 437
Kumkale 425
Kumkapu 431
Künaz 426
Kuruçay 429
Kütahya 426, 439

L

Lâdik 423

Lâmiî Çelebi 19, 21
Lankaza 427
Lapseki 425
Lefke 433
Leş 423, 427
Levâzım Dâ'iresi 32, 49, 50, 62, 195, 197, 234, 248, 347, 350, 359, 360, 362, 364, 369, 370, 375, 378, 379, 381, 399, 401, 407
Levâzım Dördüncü Şu'besi 383
Levazım Reisi 23
Lipyan 438
Livadiye 427
Lukfik 423
Lülebergos 26, 33, 50, 54, 185, 187, 192, 204, 382, 431
Lüleburgaz İlâve Alayı 22

M

Maarif Nezareti 22
Ma'âş cedveli 221
Mağla 423
Makbûz Senedi 192
Makriköy 431
Maktû' 206, 280, 309
Malatya 430
Malıköy 434
Malkara 424
Maltepe 433
Manastır 337, 423
Manavgat 423
Manisa 437
Manyas 425
Mardin 429
Mark 415
Mart-ı Rûmî 46
Marula 423
Mazbata 41, 42, 62, 218, 219, 292, 350
Ma'zeret-nâme 41, 65, 147
Mecâz 81
Meçova 423
Mekâtib-i 'Askeriyye Şâkirdânı 269, 279
Mekece 433
Mekteb-i Harbiyye 269, 280, 391, 392
Mekteb-i İ'dâdî 279
Menemen 437
Menlik 427
Merzifon 430
Mevlid 149
Mevsûf 88
Meydan 439
Mihaliç 425, 426
Mîralaylık 132
Mîrlivâlık 131
Mirofçe 438
Misâl-i Muhâlif 78, 79, 80
Misâl-i Mutâbık 78, 79
Mitroviçe 438
M. Muhyiddin Bey 14, 22
Mudanya İskelesi 425
Mudurlu 426
Mufassal Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye 2, 14, 22, 23, 25, 27, 33
Müfreze 93
Muhâberât-ı husûsiyye-i sâ'ire 42
Muhâberât-ı ticâriyye 42
Muhâkemât Dâ'iresi 230, 376, 377, 394
Muhallefât 222, 251, 252, 298, 370, 397
Muharrerât 37, 38, 41, 42, 44, 45, 47, 111, 113, 115, 117, 119, 120, 345, 404
Muharrerât-ı gayr-i resmiyye 41
Muhtıra 41
Muhyiddin Bey 14, 22, 23, 24, 26, 88, 186, 187
Mukaddime 23, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69
Mukaddime-i tebrîk 63
Mülâzım-ı Evvel 60, 322
Mülâzım-ı Sânî 60, 312
Münşeat 17, 18, 19, 20, 21, 24, 29, 30
Münşe'âtü's-selâtîn 18, 21, 30
Münşe'ât ve Mu'âmelât-ı 'Askeriyye 2, 14, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 33
Munvak Kahvesi 437
III. Murad 18
Muradlı 424, 431
Mürettebe 81

Muş 429
Müşevveşe 81
Mûsîka çavuşu 269
Mûsîka neferi 269
Mûsîka onbaşısı 269
Mûsîka ser-çavuşu 269
Mustafa Fehmi Paşa 23
Musul 337, 429, 430
Mu'tarıza 96
Mutasarrıf 106
Müteferrika cedveli 221
Mütercim 86
Muvâsalat-nâme 42
Müzekkere 40, 41, 62

N

Nâbî 19, 97
Na'l-bend neferi 268
Nâme-i hümâyûn 41
Nân 190, 200, 201, 274, 275, 277, 279, 280, 398
Nasliç 428
Nazilli 436
Nazlıköy [Narlıköy] 440
Nef'î 19
Nergisî 19
Nevrekob 428
Nizâmiye 26, 59, 62, 69, 120, 131, 146, 234, 261, 380, 384, 397, 399
Nuri Paşa 53
Nusretli 440

O

Obacık 428
Of 428
Ohri 423, 426, 427
Okçular 440
Ortakçı 436
Osmancık 430
Otelifos [Fotolivo] 440

Ö

Ödemiş 435
Özerket 428

P

Palanka 427
Panas 425
Paradisu 435
Paratoner 366, 367
Parla 421
Pavliköy 431
Pavlu 422
Pazarcık 425
Pendik 433
Peşînen 84
Petekli 432
Petriç 427
Pirlepe 427
Piyâde Dâ'iresi 375, 376, 390
Pınarbaşı 439
Plevne 362
Pokarofça 437
Polatlı 434
Poliçe 184, 185
Poroy 440
Pravişte 428
Premed 423
Preşova 437
Preveze 423, 427
Preveze İskelesi 423
Priştine 427, 438
Prizren 427
Prosenik 440
Pul 206, 207, 415

R

Râbıta 95
Radovişi 427
Râgıb Paşa 19
Rapor 40, 52
Razlık 427, 428
Recâ ve taleb mektûbları 41
Redîf 50, 120, 204, 263, 265, 268, 278, 281, 288, 327, 328, 332, 345, 352, 353, 354, 374, 381, 441
Ref'-i melâl 64
Resm-i Damga Nizâm-nâmesi 206
Rize 429

Rizeli Hasan Âdil Efendi 22
Ruble 416
Rusya 362, 415, 416
Rusya Muhârebe Madalyası 362
Rûz-ı Hızır 278

S

Sabuncupınar 439
Sağ Kolağası 256, 267
Sakkā piyâde neferi 269
Sakkā süvârî neferi 269
Sâl 139, 152, 160, 174, 222
Sâl-i Cedîd 139, 160
Salihli 437
Salmanlı 440
Sâl muhâsebe cedveli 222
Saman 274, 279
Samsun 429
Sandık defteri 222
Sandıklı 422, 426
Sapanca 433
Saray 422, 424
Sarayini [Sarayönü] 439
Sarayköy 436
Sarıgöl 440
Sarıköy 434
Sarışaban 428
Sarta 437
Seci' 75, 76, 80
Seferihisar 425
Selanik Demiryolu 438
Selanik İskelesi 426
Selendri 422
Sened-i mahsûs 221, 305
Ser-'asker 47, 48, 50, 51, 112, 353, 389
Ser-'askerî 26, 38, 52, 120, 168, 199, 205, 219, 220, 252, 262, 318, 351, 370, 371, 385, 397, 407
Ser-çavuş 268
Serfiçe 427
Serik 422
Ser-levha 45, 100
Serrâc 268
Seydişehir 422, 426
Seyitgazi 425
Seyyidler 431
Silistre 362
Silivri 424
Simav 426
Sincan Köyü 434
Sincanlı 426
Sinekli 431
Sinop 430
Sirge Saray 422
Siroz 427, 428, 440
Sivas 337, 429, 430
Sıfat 43, 88, 89
Sıfat-ı zâtî 88
Sındırgı 426
Sofulu 432
Söğüt 426
Sol Kolağası 256, 267
Soma 422
Sorgun 430
Südlac 436
Sultânhisar 436
Sultân Karapınar 422
Sultânyeri 427
Sundurlu 436
Sungurlu 430
Sürmeli 429, 430
Suşehri 429
Süvârî 215, 217, 256, 257, 268, 269, 275, 329, 330, 339, 341, 368, 373, 392
Süvârî çavuşu 269
Süvârî neferi 269
Süvârî onbaşısı 269
Süvârî telgraf çavuşu 269
Süvârî yüzbaşı 217, 268

Ş

Şam 5, 424, 430
Şamlı 436
Şâriha 94
Şengin İskelesi 423
Şeyh Mahmûd bin Edhem 18
Şilin 415, 416

Şuhud 422, 426
Şukka 40, 111
Şükrâniyet 85

T

Tabur 26, 27, 29, 55, 63, 110, 204, 220, 221, 223, 256, 257, 258, 259, 268, 274, 283, 284, 304, 309, 316, 319, 372
Tabur İmâmlığı 223
Tabur Kâtibi 110, 204, 221
Tahallüs 44
Tahdîs 65, 68
Tahmîd 63, 66
Tahrîrât 39, 45, 46, 47, 222, 407
Tahsîsât 350, 352, 382
Tahşiye 40, 41
Takrîr 39, 40, 370
Taleb-i 'afv 65
Taleb-i istihkāk 209
Tanzimat 17, 19, 20, 21, 22, 27, 30
Tapanofça 437
Ta'rîf 65, 69, 209, 211
Ta'rîf-i nefs 209
Tarsî' 74
Tavşancıl 433
Tavsiye 41, 65, 69, 143, 179
Tavsiye-nâme 41, 65
Ta'ziye 41, 64
Ta'ziye-nâme 64
Ta'ziyet 178
Te'accübiye 98
Teblîğ 72
Tebrîk 63, 66, 124, 128, 170, 175
Tecnîs 73
Te'ehhül 243, 244
Tefrîkiye 97
Tehzîb 75
Tekā'üdlük 234
Tekdîr-nâme 41
Tekfurdağı İskelesi 423
Tekman 428
Telgraf hurûfâtı 162
Temhîr 84
Tenâfür 74
Tenkît 91
Tepedelen 423, 427
Teressül 18
Tertîb 99, 266, 315, 321
Teşbîh 74
Teşekkür 41, 63, 64, 66, 67, 145, 371, 372
Teşekkür-nâme 63, 145
Tesliyet-nâme 64, 141
Tesniye 89
Tevriye 74
Tezkire 39, 51, 111, 240, 254
T[h]aler 415
Tikveş 427
Tiran 423, 427
Tire 435
Tirebolu 428
Tokat 429
Tomayriçe 423
Topan 427
Topçu 204, 256, 268, 281, 321, 322, 368, 378, 392, 393, 438
Tophâne-i 'Âmire 105, 112, 120, 192, 385
Torbalı 435
Tortum 428
Tosya 430
Tozanlı 429
Trablusşam 424
Trabzon 185, 186, 188, 337, 368, 428, 430
Trabzon İskelesi 428
Triyande 435
Turgud 422
Turhal 429
Türkiye Selçukluları 18, 21, 29
Tütünçiftliği 433
Tuz 200, 275, 277, 279, 280, 290, 292, 297, 422
Tuzla 433

U

Uluborlu 421

Ulucak 437
Umurlu 435
Urfa 424, 429
Urganlı 437
Urli 431
Uşak 422, 426
Usturumca 427, 438
Usûl-i mukāseme 222
Uzunköprü 424, 431

Ü

Üsküb 426, 437, 438
Üslûb 70
Üzümlü 421

V

Vâlîlik 133
Van 337, 429, 430
Vedâ'-nâme 42
Velâdet 41, 159, 177
Velîme Cem'iyeti 149, 181
Verşe [Evreşe] 424
Veysî 19
Vezîrhan 433
Vize 424
Vodine 428

Y

Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib 18
Yakova 428
Yalvaç 423, 426
Yanya 337, 423
Yarımbergos 431
Yarımca 433
Yasyan 439
Yavuz Sultan Selim 18
Yedikule 431
Yenice 428
Yeniköy 440
Yenipazar 428
Yenişehir 426
Yevmiye jurnali 221
Yorgi Beklemesi 432
Yorna 440
Yüzbaşı 60, 63, 110, 179, 189, 201, 204, 283, 287, 321, 350

Z

Zâbitân bedel defteri 222
Zağna [Zigana] 429
Zahle 424
Zeleniko 438
Zeyl 40, 51
Zibefçe 437, 438
Zile 430
Zincan 429